

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

iletifim DOSTOYEVSKI

T O P L U E S E R L E R İ 16

ÖYKÜLER

ÇEVİREN ERGİN ALTAY

JOSEPH FRANK'IN ÖNSÖZÜYLE

DOSTOYEVSKI • Öyküler

© Önsöz: 1976, Princeton University Press
© 2002, Princeton University Press
Joseph Frank, "The Diary of a Writer, 1873: I",
Dostoevsky: The Mantle of the Prophet, 1871-1881
Önsözün yayın hakkı Princeton University Press'ten alınmıştır.

İletişim Yayınları 1363 • Dünya Klasikleri 41

ISBN-13: 978-975-05-0646-8

© 2009 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1-2. BASKI 2009, İstanbul

3. BASKI 2011, İstanbul

DIZI EDITÖRÜ Orhan Pamuk

EDITÖR Belce Öztuna

KAPAK UYGULAMA Suat Aysu

KAPAKTAKİ RESİM Anselm Kiefer, "Böğürtlen Çalıştı"

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Aylin Aydın

BASKI ve CİLT Sena Ofset

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 **Cağaloğlu** 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

Ücretsiz PDF Kitap Arama: <http://rantey.org>

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

DOSTOYEVSKI
Öyküler

RUSÇA'DAN ÇEVİREN *Ergin Altay*

JOSEPH FRANK'IN ÖNSÖZÜYLE

DOSTOYEVSKI (Fyodor Mihailoviç). Bir doktorun oğlu olan Dostoyevski 1821'de Moskova'da doğdu. Çocukluğunu Moskova'daki Marya Hastanesi'nin bir lojmanında, zorba ve çoğu zaman sarhoş bir babayla hasta bir anne arasında geçirdi. Çok geçmeden annesi ölünce, katı disiplinli Petersburg Mühendis Okulu'na gönderildi. Sinirli, aşırı duyarlı bir yaratılışı olan Dostoyevski (o sıralar kendisine takılan adla, "ateş Fedya"), Petersburg'da kitap okuyarak, bir köşeye çekilip düşlere dalarak ya da kardeşi Mihail ile söyleşerek günlük gerçeklerden kaçmaya çalışırdı. Babasının 1839'da aniden öldüğünü burada öğrendi. Kuşkulu bir ölümdü bu; onu yanında çalıştırdığı köylülerin öldürdüğü söylenir. Babasının ölümünü istediği düşüncesi, yakasını hiç bırakmadı ve Dostoyevski'yi bunalıma düşürdü. Bazılarına göre ilk sara nöbetine de bu suçluluk duygusu neden oldu. Freud ve birçok psikanalizci, babaya duyulan bu nefrete ve bunu izleyen suçluluk kompleksine dayanarak, Dostoyevski'nin hastalığının sinirsel kökenli olduğu sonucunu çıkardılar ve dehasıyla hastalığı arasında doğrudan bir bağlantı kurdular. Oysa bu yorum, yazarın nöbetler sırasında gösterdiği o zihin açıklığını, o "dokuz canlılığı" göz ardı etmek demektir. Sara, Dostoyevski için, gerçek-te, "istenç dışı, ama ayrıcalıklı bir deneyim", büyülen bir ayna olmuştur.

Dostoyevski zayıf sinirli, duygusal, bir anda coşkudan çökkünlüğe geçen bir kimseydi. Gogol etkileri taşıyan ilk romanı *İnsancıklar*, Belinski'nin övgülerini kazanıp yazarına ün sağladığında coşkuya kapılan Dostoyevski, daha sonraki yapıtları *Öteki* (1846) ve *Ev Sahibi* (1847) aynı eleştirmenin alaylarına hedef olunca ruhsal çöküntüye düştü, derdinden hasta oldu. Kendisini dengesizliğe kadar sürükleyen gerilimlerden kurtulmayı bilen ve dış dünyadan kopan benliğinin parçalanışını kendisi çözümleyen yazarın yapıtındaki en zengin ruhbilimsel temalardan biri de bu çift kişiliklik, ikizler-benzerler temasıdır.

Dostoyevski 1848'de *Beyaz Geceler* ile *Bir Yufka Yürekliliği* yayımladı. Bu yapıtlarının da beğenilmemesi gururunu incitti. Petrasevski'nin çevresinde toplanan genç suikastçılara katıldı, onlarla birlikte tutuklandı ve ölüm cezasına çarptırıldı (Aralık 1849). Cezasının bağışlandığı, cezanın infazına birkaç dakika kala bildirildi. Dostoyevski'nin cezası, hafifletilerek Sibiry'a dört yıl kürek cezasına çevrildi. Tüm maddi ve manevi yoksunluklara ve sara nöbetlerine karşın bu korkunç yıllar, Dostoyevski'nin *İncil*'i ve mahkûmlardaki gönül zenginliğini, yani "sert kabuğun içindeki altın"ı keşfetmesini sağladı. Dört yıllık kürek cezasından sonra Semipalatinsk'te zorunlu ikâmete mahkûm edilen Dostoyevski, yoksul ve verimli genç dul Marya Dmitriyevna Isayeva'ya acıyarak evlendi. 1859'da Petersburg'a dönmesine izin verildi, *Ezilmiş ve Aşağılanmışlar* (1861) ve *Ölü Bir Evden Hatıralar* (1862) ile kendini yeniden kabul ettirdi. Kardeşi ve N.N. Strahov ile birlikte önce *Vremja* (Zaman), sonra da *Epoha* (Dönem) adlı dergileri kurdu ve yönetti. Bu dergilerde, Batı karşıtı Slavcı düşüncelerini savunduğu tartışma yazılarını yayımladı.

Büyük "metafizik" romanlarının ilki ve tüm yapıtlarının anahtarı olan *Yeraltından Notlar* 1864'te yayımlandı. *Suç ve Ceza* (1866), *Kumarbaz* (1867), *Budala* (1868), *Ebedi Koca* (1870), *Cinler* (1872) gibi başyapıtlar birbirini izledi. Alacaklıları tarafından sıkıştırılan yazar, daha tamamlamadan yapıtlarını yayımcılara satıyordu. Daha hızlı çalışabilmek için sekreter olarak tuttuğu 20 yaşındaki Anna Grigoriyevna Sniitkina ile ilk karısının ölümünden üç yıl sonra, 1867'de evlendi. Para peşinden koşması bitmek bilmedi. Kumar tutkusuyla Dostoyevski, borç aldı, ödedi; sonunda karısıyla ülkesinden ayrılarak Avrupa'nın kumarhanelerini dolaşmaya başladı. Bir kızı oldu, ama öldü. Bu ölüm, Dostoyevski'yi deliliğin eşiğine kadar sürükledi. 1875'te *Delikanlı*, 1876'da *Bir Yazarın Günlüğü* ve 1879-80'de *Karamazov Kardeşler* yayımlandı. Bu son romanının, bir bölümünün oluşturacağı *Bir Büyük Günahkârın Yaşamı* adlı büyük çaplı tasarsını gerçekleştiremeden 1881'de Petersburg'da öldü. Dostoyevski gelmiş geçmiş en büyük romancıları arasında en büyükleri sayılır. <http://www.kutuphanem.org>

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

"TİMSAH" VE DİĞER SEÇİLMİŞ ÖYKÜLER /

Joseph Frank	7
İğrenç Bir Olay	11
Uysal Bir Kız	67
Tuhaf Bir Adamın Rüyası	113
Dürüst Hırsız	137
Noel Ağacı ve Bir Evlenme	155
Bobok	165
Bir Yufka Yürek	185
Timsah	235
Başkasının Karısı ve Karyola Altında Bir Koca	275
Küçük Kahraman	321
İki İntihar	359
Bay Proharçin	363
Dokuz Mektupta Bir Roman	395
Polzunkov	409

ÖNSÖZ
"TİMSAH" VE DİĞER SEÇİLMİŞ ÖYKÜLER
JOSEPH FRANK

Halkçı geçinen muhaliflerinin, Dostoyevski'nin bireyin ahlaki sorumluluğuyla ilgili "Hıristiyan" vurgusunun önemini teslim etmeleri ve bunun ortak bir ahlaki zeminden söz edilebileceğinin bir kanıtı olması, Dostoyevski'yi onların amansız düşmanı olduğu yolundaki inancı silmeye zorlamıştı. Dostoyevski 1865'ten beri, bitmemiş hikâyesi "Timsah"ta saygın radikallerden, yayıncı N.G. Çernişevski hakkında alegorik bir karalamaya yer vermekle suçlanıyordu. Dergisi *Epok*'ta, hikâyenin ilk bölümünün yayınlanmasından kısa süre sonra, *Golos* (Ses) dergisinden bir köşe yazan Dostoyevski'ye: "Epok dergisinin ve Bay Dostoyevski'nin saygınlığına hayli zarar veren dedikodulara sebep olan bu kaba hikâyeyi" yayınlamaktan vazgeçmesini tavsiye etti (21:395).

Çernişevski 1862'de tutuklanmış, Mayıs 1864'te birçok taraftarının destek olmak için katıldığı, halka açık bir mahkemede suçlu bulunmuş ve Sibirya'ya gönderilmişti. Hapishanedeyken, sonraları Rus radikalizminin değişmez kutsal kitabı haline gelecek olan ünlü romanı *Ne Yapmalı?*'yi yayınlamayı başarmıştı. Dolayısıyla hikâye (Timsah) yayınlandığında, bütün bu olaylar henüz hafızalarda tazeydi. Timsah; kendini fazlasıyla ciddiye alan, ilerici fikirlerle doldurulmuş bir bürokratin kaza eseri, St. Petersburg sokaklarında gezinen bir timsah tarafından yutulma-

sı ve kendine timsahın karnında rahat bir hayat kurmasını anlatan fantastik bir hicivdir. Bürokrat, timsahın karnından, insanlığın geleceği hakkındaki fikirlerini ifşa eder, yerel bir ünlü haline gelir ve bir su deposunun içinde timsahıyla beraber, önemli davetlere icabet eder. Bu sırada, kocasının yokluğuna kederlenir görünen güzel ve flörtöz karısı, son derece nazik bir “arkadaş” eşliğinde, yeni kavuştuğu özgürlüğünün tadını çıkarmaktadır. Sözde bu fantastik durum, hapsedilmiş Çernişevski’yi temsil etmekte ve karısını lekelemektedir. Dostoyevski’nin *Günlük* adlı makalesinde açıkladığı gibi: “Bu alçak iftiraya” zamanında itiraz etmemiş ve hatta o zamandan beri bunu yapmayı bir türlü başaramamış olsa da, bugün artık “en azından birkaç söz söylemenin vaktidir, bugün uygun olduğuna göre biraz daha fazla bile söylenebilir” (21:24; italik bana aittir).

Dostoyevski savunmasına Belinski’nin çevresinde geçen ilk edebiyat günlerinden tanıdığı, şimdi *Babaocağından Notlar*’ın editörü olan yakın arkadaşı Nikolay Nekrasov’la aralarında geçen bir konuşmayı hatırlayarak başlar. Politik görüş ayrılıkları onları uzaklaştırmıştı fakat bu farklılıklar asla insani ilişkilerinin kopacağı bir noktaya gelmemişti ve Dostoyevski her zaman, Nekrasov’un yeteneğini içtenlikle takdir etmişti. Hiç kimse, der Dostoyevski: Nekrasov’dan daha az acı çeker görünmez (acı, Rus halkının umutsuz durumundan kaynaklanmaktadır), “fakat yine de o, şairlerimizin en tutkulu, hüzünlü ve acılı olanıdır”. İki adam, Nekrasov’un o zamanlar editörlüğünü yaptığı *Sovremennik* (Çağdaş) adlı radikal bir gazetesinin de durmadan yediği Suç ve Ceza’nın, birinci bölümünün yayınlanmasından kısa bir süre sonra, 1866’da tekrar karşılaşmışlardı. Söz konusu yergiye açıklık getirmek ihtiyacı duymuş olacak ki Nekrasov, eleştirinin romanın edebi değeriyle ilgili olmadığını açıklar. Bu ağır eleştirinin sebebi, bu iş için görevlendirilen eleştirmen G.Z Eliseev’in *Timsah*’ın “sürgün edilmiş, zavallı Çernişevski’nin bir karikatürü” olduğuna inanmasıdır. Dostoyevski bu “mümkün olan en acımasız dedikodunun” etkisi karşısında sadece hayretini ifade eder ve üzerinden yedi sene geçmiş olmasına rağmen, o zaman tam açıklanma-

yan ancak bugün daha iyi anladığımız sebeplerle konuya açıklık getirmeye karar verir.

Bu makalede yer alan, Dostoyevski'nin geçmişiyle ilgili bazı detaylar konumuzun dışındadır. Bizi asıl ilgilendiren; onun durduğu noktadan açıkça konuşan biri olarak yine de radikallerle, karşılıklı anlayış ve başkalarının fikirlerine değer verme çerçevesinde dürüst bir tartışmaya girebilmesi ve iyi niyetli bir fikir arabulucusu olmak arzusudur. Böylelikle o, bir "alegori" yazdığı yolundaki yorumları alaya alır ve samimiyetsiz bir yorumcunun elinde her şeye gizli bir anlam verilebileceğini söyler. "Bana istediğinizi getirin –*Bir Delinin Güncesi* [Gogol], *Garip Tanrı* [G.R. Derzhavin], Yuri Miloslavski [M.N. Zagoskin'e ait tarihsel roman]– ve ilk on satırdan itibaren size Fransa-Prusya Savaşı'nın bir alegorisi veya aktör Gorbunov'un hicvi olduğunu kanıtlayayım." Dostoyevski bu türden bir takibi, başka "alegorilerin" peşinde olan Rus sansürcülüğüne benzetir. Hayatındaki hiçbir şeyin onun "kötücül, kalpsiz bir hiciv yazarı" olduğuna işaret edemeyeceğini ifade eder, zira "eski bir sürgün ve mahkum olarak ben, başka 'talihsizlerin' sürgün edilmesine ortak olmam."

Çernişevski'yle olan birkaç kişisel temasına dayanarak, başkalarının aksine radikalleri kişilik olarak hiç de sevimsiz bulmadığını belirtir. "Herzen'in dediğine göre Çernişevski, hal ve tutumları bakımından onun üzerinde hiç de olumlu bir izlenim bırakmamış. Ben ise Çernişevski'nin halinden ve davranışlarından hoşlandım." Ve radikal yayıncıların yıkıcı ve kışkırtıcı faaliyetlerden ötürü suçlanıp sürgün edilmeleri karşısında Dostoyevski –o şartlarda oldukça gözüpek bir tutum– suçlamaların temelsiz olduğunu göstermek için elinden geleni yapar. 1862 baharındaki çalkantıda, Petersburg'da devrimci el ilanları dolışmaya başlamıştı. Dostoyevski şöyle der: "O zaman da inanmıştım ve şimdi de inanıyorum ki (Çernişevski) can sıkıcı bildirilerin etrafında koşanları desteklemedi." Zaten suçlamalar ve tutuklamalar etrafındaki sır perdesi de adalete gölge düşürmüş ve şüphe uyandırmıştır. "Davası ile ilgili bilgi almayı başaramadım," der. "Şimdi de hiçbir şey bilmiyorum." Ve ekler:

“Talihsizliğine samimi olarak üzuldüm ve üzüldüyorum.” En etkileyici bölüm ise, insanların politik görüşleri farklı olduğu için Çernişevski’ye karşı “gizli bir nefret” beslediğini düşündüklerini varsaydığında karşımıza çıkar. Neden böyle bir nefret söz konusu olsun, diye sorar. “Çernişevski’nin görüşleri beni asla rahatsız etmedi. *İnsan kendisinden tamamen farklı düşünen bir adama fazlasıyla saygı duyabilir*” (italik bana aittir). Buna kanıt olarak da *Ne Yapmalı?* hakkında bir makale yazması için, dergisinin baş eleştirmeni Strakov’u görevlendirmesini ve romanın hayli saygın bir değerlendirmesinin, onun editöryel gözetiminde yayınlanmasını gösterir. Aslında Strakov’un makalesinin sadece ilk bölümü gün ışığı görebildi çünkü *Epok*’un yayını durdurulmuştu; Çernişevski’nin iyimser, Ütopik Sosyalist gelecek tasavvurunu değerlendiren ikinci bölüm başka bir dergide, daha sonra ortaya çıkabildi. Dostoyevski’nin bu hafıza sürçmesi yine de *esas* noktayı önemsizleştirmez – bir editör olarak Çernişevski’ye ciddiyet ve nezaketle yaklaşmıştır.

Aslında Dostoyevski yalnızca “Timsah” yüzünden adını kaplayan bulutlardan kurtulmak istemiyordu. *Cinler* için de aynı durum söz konusuydu ve *Günlük*’teki en sürükleyici makale de bu çok daha zor işi başarmayı hedeflemişti. Bugünkü bilgilerimizle okuduğumuzda makalenin, “Bugünün Hatalarından Biri”, Dostoyevski’nin hayatı boyunca sakladığı önemli bir sırrının ortaya çıkmasına ne kadar yaklaştığını görürüz – Dostoyevski 1840’ta, gerçek bir devrim komplosunda yer almıştır. Makalenin amacı, *Rus Dünyası* adlı düşman bir yayında Neçev davasıyla ilgili yapılan yorumlara cevap vermektir. *Rus Dünyası*: “Neçev gibi aptal fanatikler ancak budalaları ve az gelişmişleri yoldan çıkarabilirler, çalışan genç insanları değil,” diye yazmıştı. En parlak Rus gençlerinin köylerde toplandığı bir dönemde ileri sürülen böyle bir fikir, Dostoyevski’ye göre büyük kafasızlık ve anlayışsızlıktı. Böylelikle kendini onların savunmasına adadı ve aynı zamanda bu parlak gençleri pusuda bekleyen, kendi kendine ihanetin tehlikelerine karşı, örtük bir şekilde uarmaya çalıştı.

İngilizce’den çeviren AYLIN AYDIN

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İğrenç Bir Olay

Скверный анекдот

Bu iğrenç olay, sevgili anayurdumuzun öylesine güçlü, öylesine içten duygulu bir coşkunun yeniden doğmaya başladığı; gözûpek evlatlarının hep birden yeni ufuklara, yeni umutlara doğru koştuğu günlere rastlar. Kış aylarının soğuk, ayaz bir akşamında –saat on biri geçiyordu– Petersburg Yakası'nda iki katlı çok güzel bir evin zengin, dayalı döşeli bir odasında, son derece saygıdeğer üç bay oturmuş, oldukça ilgi çekici bir konuyu ağırbaşlı tavırlarla güzel güzel konuşuyorlardı. Bu üç bay da general rütbesindeydi. Küçük, yuvarlak bir masanın çevresinde yumuşak, rahat koltuklarda oturmuş, konuşurken arada da en iyi cins şaraplarını yudumluyorlardı. Şarap şişesi hemen yanı başlarında, masanın üzerindeki gümüş buz kova-sındaydı. Ev sahibi, devlet danışmanı Stepan Nikiforoviç Nikiforov yeni aldığı eviyle, o güne dek hiç kutlamadığı doğum gününü birlikte kutluyordu. Altmış beş yaşlarında, bekâr bir ihtiyardı Stepan Nikiforoviç. Bu nasıl bir kutlamaydı, orasını Tanrı bilirdi. Yukarıda da söylediğimiz gibi, yalnızca iki konuğu vardı. İkisi de Bay Nikiforov'un eski daire arkadaşı, eski astlarıydı. Bunlardan biri, gene devlet danışmanı Ivan İlyiç Prilanski'ydi. Saat dokuzda çay içmeye gelmişler, sonra şaraba başlamışlardı. Tam on bir buçukta kalkmaları gerektiğini

ikisi de iyi biliyordu. Ev sahibi düzenli yaşamaya pek düşkün bir insandı. Kısaca söz edelim ondan. Küçük, gelecek garantisi olmayan bir memur olarak atıldı hayata. Kırk beş yıl sabırla çalıştı. Hangi rütbeye dek yükseleceğini ta baştan biliyordu. Ama gene daha da yükselmek, nişan almak —oysa iki nişanı da vardı— istemiştir. Ne olursa olsun, bir konuda kişisel düşüncesini söylemeyi hiç sevmezdi. Dürüsttü de, yani şöyle ele gelir bir alçaklık yapmamıştı. Evlenmemişti, çünkü bencildi. Oldukça zekiydi, ama zeki olduğunu göstermekten nefret ederdi. Pasaklılıktan da, gururdan da haz etmezdi. Bunların ikisini de ahlak noksanlığı sayardı. Yaşlılığında tatlı, tembel bir konfora, kesin bir yalnızlığa bırakmıştı kendini. Gerçi arada bir yüksek tabakadan kimselerin evine gittiği olurdu, ama kendi evine konuk gelmesini hiç sevmezdi. Son zamanlarda akşamları ya odasında iskambil falı bakar ya da salondaki koltuğuna gömülür, hafiften kestirerek, şöminenin üzerindeki birkaç masa saatinin tik taklarını dinlerdi. Hoş bir dış görünüşü vardı. Sakalsızdı. Yaşından genç gösterirdi. Oldukça dinçti. Daha uzun yıllar yaşayacağı benziyordu. Kibardı. Görevi de hayli rahattı: Bir odası vardı. Orada oturur, birtakım kâğıtları imzalar. Kısacası, herkesçe çok iyi bir insan olarak bilinirdi. Yalnızca bir tutkusu, daha doğrusu, güçlü bir arzusu vardı: Bir evi, her yerde görülen çeşidinden değil de, şöyle köşkü andıran bir evi olsun isterdi. Bu isteği gerçekleştirmişti sonunda: Petersburg Yakası'nda bir ev kestirmişti gözüne. Almıştı onu. Gerçi uzaktı, ama bahçeli, güzel, tam istediği gibi bir evdi. Yeni sahibi, evin uzak olmasından hoşlanmıştı bile: Konuk sevmezdi. Konukluğa ya da göreve gitmek içinse çikolata renginde, iki kişilik, çok güzel bir kupa arabası, Mihey adında bir arabacısı, iki de küçük ama sağlam yapılı, güzel atı vardı. Bütün bunlar kırk yıllık dürüst bir tutumluluk sonunda elde edilmiş şeylerdi. Öyle ki, bakınca insan bir hafiflik hissediyordu yüreğinde. Stepan Nikiforoviç'i, yeni evine taşındığında, o güne dek en yakınlarından bile sakladığı doğum gününü kutlamak için konuk çağırarak kadar mutlu eden buydu işte. Ayrıca konuklarından biriyle ilgili bazı niyetleri

de vardı. Evin üst katında kendisi oturuyordu. Üst katla aynı olan alt kata da bir kiracı bulmak gerekiyordu. Stepan Nikiforoviç gözüne Semyon Ivanoviç Şipulenko'yu kestirmişti. O akşam sözü iki kez bu konuya getirmişti. Ama Semyon Ivanoviç oralı değildi. Stepan Nikiforoviç gibi o da yıllarca çalışmış didinmiş, toplumda kendine iyi bir yer edinmişti. Simsiyah saçları, favorileri vardı. Sinirli bir insan olduğu yüzünden belliydi. Evliydi. Evden pek çıkmazdı. Evde herkes korkardı ondan. Dairede çalışkandı. Nereye kadar yükselebileceğini, daha doğrusu nereye kadar asla yükselemeyeceğini çok iyi bilirdi. Oldukça yüksek bir görevdeydi. Yeri de sağlamdı. Toplumda yeni yeni başlayan düzen değişikliğine karşı ilgisiz olmasa bile, pek endişeye kapıldığı da yoktu: Kendine güveni sonsuzdu. Ivan İlyiç Pralinski'nin, yeni olaylar üzerine söylevini alaylı bir öfkeyle dinliyordu. Aslında üçü de çakırkeyifti. Öyle ki Stepan Nikiforoviç bile alçakgönüllülük göstererek, Bay Pralinski'yle yeni değişiklikler üzerine hafif bir tartışmaya girmişti. Şimdi gelin, ekselans Pralinski'den birkaç söz de edelim. Zaten öykümüzün baş kahramanı da odur.

Danışman Ivan İlyiç Pralinski ekselans olalı, yani generallığe yüксеleli topu topu dört ay olmuştu. Henüz gençti. En çok kırk üç yaşındaydı. Oysa daha genç gösteriyordu. Genç gözükmeyi de severdi. Uzun boylu, yakışıklı bir erkekti. Şık giyinir, boynundaki önemli nişanın hakkını verirdi. Çocukluktan beri davranışlarına kibar bir incelik kazandırmasını bilmişti. Bir bekâr olarak, zengin, dahası sosyeteden bir kızla evlenmeyi hayal ederdi. Hiç de aptal bir insan değildi ama, daha birçok şey hayal ederdi. Kimi zaman çenesi düşerdi. Konuşurken parlamenterler gibi birtakım pozlar bile takınırdı. İyi bir aileden geliyordu. Babası generaldi. Küçükken bir dediğini iki etmemişlerdi. Kadifeler, patiskalar içinde büyümüşü. Soyluların çocuklarının okuduğu okullarda tamamlamıştı öğrenimini. Hayata atıldığında pek bir şey bilmemesine karşın, generallığe kadar yükselebilmisti. Üstleri yetenekli bir insan olarak görüyorlardı onu, çok şey de bekliyorlardı ondan. Oysa Ivan İlyiç'in göreve yanında başladığı, general oluncaya kadar da em-

rinde çalıştığı Stepan Nikiforoviç hiç de işten anlar bir insan olarak görmezdi onu. Bir şey de beklemezdi ondan. Öte yandan, onun iyi bir aileden gelmesi, zengin olması, yani kâhyanın yönettiği büyük bir konakta oturması, yüksek tabakadan akrabalarının bulunması, bütün bunların yanında, son derece kibar bir insan da olması hoşuna giderdi. Stepan Nikiforoviç için için düşüncesizlikle, duygusuzlukla suçlardı onu. Bazen Ivan Ilyiç kendisi bile aşırı derecede bencil, gururuna düşkün bir insan olduğunu düşünürdü. Çok tuhaftır: Kimi zaman pek bir vicdanlı olur, hafif bir pişmanlık duyduğu bile olurdu. İçinde bir sızıyla, gizli bir sıkıntıyla, hiç de öyle sandığı gibi yükseklerde uçmadığını düşünürdü. Böyle anlarda, –daha çok hemoroiti azdığı zamanlar olurdu bu– bir umutsuzluğa bile düşerdi. Yaşamının *une existence manquée*¹ olduğunu söyler, kendine güvenini yitirirdi. Bir palavracı, geveze olduğunu söyleyerek yeteneklerini yadsıdığı bile olurdu. Gerçi bütün bunlar onun için gurur verici şeylerdi ama, yarım saat sonra başını yeniden kaldırmaya, eskisinden daha bir ısrarlı, kibirli, kendisini bir gün göstereceğine, yalnızca bir saraylı değil, Rusya'nın yüzyıllar boyu unutmayacağı büyük bir devlet adamı olacağına kendisini inandırmaya başlamasına engel olamazlardı. Kimi zaman anıtının dikileceğini bile hayal ettiği olurdu. Ivan Ilyiç'in gözünün çok yükseklerde olduğu; henüz gerçekleşmemiş hayallerini, umutlarını büyük bir korkuyla gizlediği elbette belliydi. Aslında iyi yürekli, duygulu bir insandı. Son yıllarda umutsuzluğa daha sık düşüyordu. Tuhaf bir sinirlilik, kötümserlik gelmişti üzerine. Her türlü itirazı kendisine hakaret sayıyordu. Ama yenileşen Rusya büyük umutlar doğurmuştu içinde. Generalligini de pekiştiriyordu bu umutları. Kendini bulmuş, başını kaldırmıştı. Birden düşmüştü çenesi. Beklenmedik bir çabuklukla benimsediği yenilikler üzerine her yerde, büyük bir heyecanla konuşuyordu. Konuşmak için fırsat anyor, kentte her yere girip çıkıyor, kendisini gözüppek bir liberal olarak tanıtmaya çalışıyordu. O akşam da dört kadeh içince açılmıştı. Uzun zamandır görmediği, hep sevdiği,

saydığı Stepan Nikiforoviç'in düşüncelerini değiştirmek istemişti canı. Nedense gerici sayardı eski amirini. Büyük bir heyecanla saldırmıştı ona. Stepan Nikiforoviç hemen hemen hiç itiraz etmiyor, konuya ilgi duymasına karşın, dudaklarında kurnaz bir gülümsemeyle onu dinliyordu. Ivan İlyiç coşmuştu. Başlayacağını umduğu tartışmanın heyecanıyla, gerektiğinden daha sık uzanıyordu kadehine. Stepan Nikiforoviç hemen tamamlıyordu kadehinin üstünü. Nedense bu birden gururuna dokunmaya başlamıştı Ivan İlyiç'in. Üstelik, hiç değer vermediği, kötümserliğinden, huysuzluğundan korktuğu Semyon İvanoviç Şipulenko da bir yana çekilmiş, hain hain susuyor, hafifçe gülümsüyordu... Ivan İlyiç "Galiba çocuk yerine koyuyorlar beni," diye geçirdi içinden. Büyük bir heyecanla sürdürdü konuşmasını:

– Evet, çoktan zamanı gelmişti bunun, çoktan! Geç bile kaldık. Bana sorarsanız, en önemlisi insanlıktır. Büyükler astlarına insanca davranmalı, astlar da insan olduklarını unutmamalıdır... İnsanlık her şeyi kurtarır, yüceltir...

Semyon İvanoviç:

– Hi-hi-hi! diye güldü.

Stepan Nikiforoviç tatlı tatlı gülümseyerek itiraz etti sonunda:

– Neden sitem ediyorsunuz bize? dedi. Doğrusunu söyleyeyim Ivan İlyiç, neyi açıklamak istediğinizi hâlâ anlayabilmiş değilim. İnsanlık, diyorsunuz. Sözünü ettiğiniz insan severlik, değil mi?

– Evet, isterseniz insan severlik diyebilirsiniz. Ben...

– Bir dakika! Anlayabildiğim kadarıyla, önemli olan yalnızca bu değildir. İnsanların birbirlerini sevmeleri her zaman gereklidir. Reform bununla sınırlanamaz. Birçok sorun var ortada: Köylü sorunu. Adalet, tarım, ticaret, ahlak sorunları... saymakla bitmez sorunlar... Her biri büyük sarsıntılar yaratacak niteliktedir. Bizim kuşkuyla kapıldığımız nokta burasıdır işte. Yoksa yalnızca insanlık değil...

Semyon İvanoviç:

– Evet, efendim, dedi, durum o kadar basit değildir.

Ivan İlyiç öfkeli, sert bir sesle:

– Anlıyorum, diye karşılık verdi. İzninizle şunu da söyleyeyim Semyon İvanoviç, olayları kavrayabilme yönünde sizden geri kalacağımı kabul edemem. Bununla birlikte, kendimde size de şunu söyleme cesaretini bulacağım Stepan Nikiforoviç: Siz de anlayamadınız beni...

– Anlamadım, doğru.

– Her yerde aynı düşünceyi savunuyor, aynı şeyi söylüyorum: İnsanlık, üstün asta insanca davranması, memurdan yazıcıya, yazıcıdan kapıcıya, kapıcıdan köylüye kadar herkesin toplumsal düzende kendinden aşağıda olanlara iyi davranması beklenen devrimin, yeniden doğuşun temel taşı olabilir. Neden mi? Çünkü... Şöyle bir düşünceye ne buyrulur: İyi insanım, bundan ötürü seviyorlar beni. Beni seviyorlar, öyleyse güven duyuyorlar bana. Güven duyuyorlar, demek ki inanıyorlar; inandıklarına göre de seviyorlar... yani hayır, şunu söylemek istiyorum, inanıyorlarsa reforma da inanacaklar, işin püf noktasını anlayacaklar demektir; el ele vererek, kucaklaşarak dostça halledecekler her şeyi. Neden gülüyorsunuz Semyon İvanoviç? Ne demek istediğimi anlayamadınız mı?

Stepan Nikiforoviç bir şey söylemeden kaşlarını kaldırdı. Şaşırmıştı.

Semyon İvanoviç alaylı:

– Sanıyorum biraz fazla kaçırdım içkiyi, dedi, onun için anlayamıyorum. Kafam karıştı...

Ivan İlyiç'i yıldırım çarpmıştı sanki.

Stepan Nikiforoviç bir an düşündükten sonra:

– Başaramayız, dedi.

Stepan Nikiforoviç'in böylesine kesin konuşmasına şaşırmıştı Ivan İlyiç:

– Nasıl yani? diye sordu.

Stepan Nikiforoviç'in bu konuyu kapatmak istediği belliydi.

– Başaramayız işte, dedi.

Ivan İlyiç gizli bir alayla:

– Yeni şarapla yeni kürkler için mi söylüyorsunuz bunu? diye sordu. Hayır, hayır, ben kendime güveniyorum.

Tam o anda saat on bir buçuğu vurdu.

Semyon İvanoviç kalkmaya hazırlanırken:

– Sizlere doyum olmaz, dedi.

Ama İvan İlyiç ondan çabuk davrandı, hemen kalktı masadan. Şöminenin üzerindeki samur kürkünden şapkasını aldı. Gücenmiş gibiydi.

Stepan Nikiforoviç konuklarını geçirirken:

– Düşünecek misiniz Semyon İvanoviç? dedi.

– Ev konusunu mu efendim? Elbette, düşüneceğim, düşüneceğim efendim.

– Bir karara varınca hemen haber verin bana.

Bay Pralinski şapkasını elinde evirip çevirerek, yaranmak istiyormuş gibi, kibar:

– Hep iş konusu mu? diye sordu.

Bir an kendisini unutup, önemsemiyor sanmıştı.

Stepan Nikiforoviç kaşlarını kaldırdı, konuklarını daha fazla tutmayacağı anlamında sustu. Semyon İvanoviç aceleyle selam verdi.

Bay Pralinski: “Ya... öyle mi... diye geçirdi içinden, basit bir içtenliği anlayamadıysanız... sizin dediğiniz gibi olsun bakalım...” Aşırı bir rahatlıkla elini Stepan Nikiforoviç’e uzattı.

Antrede, İvan İlyiç pahalı cinsten kürkünü giyerken nedense, Semyon İvanoviç’in eski kürkünü görmezlikten gelmeye çalıştı. Merdivenlerden birlikte inmeye başladılar.

İvan İlyiç, sesi çıkmayan Semyon İvanoviç’e:

– Bizim ihtiyar alındı galiba, dedi.

Beriki durgun, soğuk bir tavırla karşılık verdi:

– Yoo, neden alınsın?

İvan İlyiç “Yüzsüz!” diye geçirdi içinden.

Avluya indiler. Semyon İvanoviç’e kula bir kısarak koşulu kızığını getirdiler.

Arabasını kapının önünde göremeyen İvan İlyiç yüksek sesle:

– Hay kör şeytan! dedi. Trifon hangi cehennemin dibine götürdü arabamı?

O yana bu yana baktılar, araba yoktu. Stepan Nikiforoviç’in kapıcısı Trifon’un nereye gittiğini bilmiyordu. Semyon İvano-

viç'in arabacısı Vorlam'a sordular, Trifon'un biraz önce orada olduğunu, arabanın da orada durduğunu, şimdi ikisinin de yok olduğunu söyledi.

Bay Şipulenko:

– Çok kötü! diye mındandı. İsterseniz ben bırakayım sizi.

Bay Pralinski öfkeli:

– Namussuz herif! diye söylendi. Edepsiz, izin istedi benden, şu yakında, Petersburg Yakası'nda bir düğün varmış, bir akrabası kocaya vanyormuş galiba... Buradan ayrılmamasını sıkı sıkı tembihlemiştim. Bahse girerim oraya gitmiştir!

Vorlam:

– Evet efendim, oraya gitti, dedi. Çok geçmeden, yani tam zamanında dönecekti.

– Gördünüz mü! Hemen anladım! Bilirim ben adamımı!

Semyon İvanoviç, dizlerini yol battaniyesiyle örterken:

– Karakola çektirip iki kez kırbaçlatarsanız onu, bir daha sözünüzü dinlememezlik edemez, dedi.

– Kuşkunuz olmasın bundan, Semyon İvanoviç.

– Gelmiyor musunuz?

– Siz gidin, güle güle, *merci*.

Semyon İvanoviç gitti, Ivan İlyiç, sinirli sinirli, parke yolda yürümeye başladı.

* * *

“Göstereceğim sana, namussuz! İnadıma yayan gideceğim. Göresin de korkasın diye! Döndüğünde efendisinin yayan gittiğini öğrenince... ah rezil!”

Ivan İlyiç hiç böyle bozmazdı ağzını. Ama şimdi çok kızmıştı. Üstelik başının içinde bir uğultu vardı. Aslında içki içmezdi, bu yüzden üç beş kadeh hemen etkisini gösterirdi. Ama güzel bir geceydi. Müthiş bir soğuk vardı. Olağanüstü sessizdi çevre, dal kıpırdamıyordu. Gökyüzü pırıl pırıldı. Dolunay her şeye donuk bir gümüş parlaklığı vermişti. Doğada öylesine bir huzur vardı ki, elli adım yürüyünce başına gelen felaketi unutturmuştu Ivan İlyiç. Bir hafiflik, mutluluk dolmuştu içine. Bilişi gibi, içki insanın duyguları daha cabuk değiştirir. Issız

sokağın, kasvetli ahşap evlerin görünüşü bile hoşuna gitmeye başlamıştı.

“İyi ki yürümüşüm,” diye geçiriyordu içinden, “böylece hem Trifon’a bir ders vermiş oldum, hem de şöyle bir hava aldım. Aslında sık sık yürümeli insan. Ne olacak yani? Bulvarda kiralık bir arabaya atlarım. Çok araba var bulvarda. Ne güzel bir gece! Şu küçük evler de ne güzel? Besbelli ayak takımı oturuyor bu evlerde... küçük memurlar, dükkâncılar falan... peki ama ya Stepan Nikiforoviç!.. Ne örümcek kafalı oluyor şu yaşlı alçaklar! Evet, alçaklar, *c’est le mot*.² Ama zekidir de. Olayları değerlendirmesini çok iyi bilir. Ah şu ihtiyarlar, ah! Doğrusu... anasının gözüdür bizim Stepan Nikiforoviç! Daha da neler... Başaramazmışız! Ne demek istedi bununla? Söylerken bir an düşündü bile. Ne var ki, sözlerimi iyice anlamadı. Nasıl anlayamaz? Bunu anlayamamak anlamaktan daha zor. Önemli olan benim inanmam, bütün varlığımla inanmam. İnsanlık... insanları sevmek. Önce kendi benliğini bulmalı insan... yaradılıştan ona verilen ruh soyluluğunu yeniden kazanmalı, sonra da... eldeki hazır insanla işe başlamalı. Bunda anlaşılamayacak bir yan yok bence! Evet! İzninizle şöyle bir şey düşünelim ekselans: Sözgelimi bir memurla karşılaştık. Yoksul, ezik bir memurla. Ee... söyle bakalım kimsin sen? Yanıt: Memur. Pekâlâ, memursun, sormayı sürdürürelim: Adın nedir? Yanıt: Falan oğlu filan. –Çalışıyor musun? Evet! –Mutlu olmak istiyor musun? İstiyorum. –Mutlu olman için neler gerek sana? Şu, şu. –Niçin? Çünkü... Bu adam anlıyor beni işte. Benimdir artık o. Nasıl söylemeli, ağıma düşmüştür. Her istediğimi yaptırabilirim ona. Kuşkusuz onun mutluluğu için... Şu Stepan Nikiforoviç de çok iğrenç bir adam! Ne iğrenç bir yüzü var!.. Biliyorum, inadına söyledi öyle. Hayır, saçmalıyorsunuz ekselans. Siz kırbaçlatın. Ben kırbaçlatmayacağım. Trifon’u sözle, sitemle yola getireceğim. Hissettireceğim ona. Hem şu kırbaç konusunda kesin bir sonuca varılmamıştır... Emerans’a uğrasam mı acaba? Hay şu parkelerin de Tanrı cezasını versin! (Ivan İlyiç birden durmuş böyle ba-

gırmıştı.) Başkent ha burası! Aydınların bulunduğu kentimiz! Biraz dikkatsiz olsa bacağını kıracak insan. Hım... Şu Semyon Ivanoviç denen heriften de nefret ediyorum. Gericinin teki! Demin “kucaklaşarak” dediğimde güldü bana. Kucaklaşacaklar elbette. Ama sana ne bundan? Seni kucaklayacağıma gider bir köylüyü kucaklarım. Karşıma bir köylü çıkarsa köylüyle konuşurum. Ama sarhoşum, belki gereğince anlatamadım düşüncemi. Belki şimdi bile anlatamıyorum... Hım. Bir daha içki koymayacağım ağzıma. Akşam çenen düşüyor, sabah da söylediklerine pişman oluyorsun. Yalpa vura vura yürümüyorum ya... Hepsi alçak bunların!”

Ivan İlyiç yürürken aklından böyle kopuk kopuk düşünceler geçiyordu işte. Temiz hava biraz ayıltmıştı onu. Beş dakika sonra bütün siniri geçince, yatmak isteyebilirdi. Ama bulvara birkaç adım kala, bir çalgı sesi geldi kulağına. Sesin geldiği yana baktı. Tek katlı, ama uzun, çok eski, ahşap bir evde şölen vardı. Kemanlar, kontrbas, flüt hep birlikte oynak bir kadril çalıyorlardı. Pencereilerin dibinde, çoğunluğu basma entarili, başörtülü kadın olan bir kalabalık toplanmıştı. Bir şeyler görebilmek için pancurlardaki aralıklardan içeriye bakıyor, birbirleriyle didişiyorlardı. İçeridekilerin çok neşeli olduğu belliydi. Dans edenlerin ayaklarını yere vurarak çıkardıkları gürültü Ivan İlyiç’in durduğu karşı kaldırımdan bile duyuluyordu. Ivan İlyiç biraz ileride bir polis memuru görünce yanına gitti. Değerli kürkünün önünü biraz –daha doğrusu, boynundaki önemli nişanı polis memurunun görmesine yetecek kadar– aralayarak:

– Kimindir bu ev, dostum? diye sordu.

Nişanı gören polis memuru birden toparlandı.

– Kâtip Pseldonimov’un, efendim.

– Pseldonimov’un mu? Ya! Pseldonimov’un demek!.. Evleniyor falan mı?

– Evet efendim, yedinci dereceden bir memur kızıyla evleniyor. Yedinci dereceden emekli memur Mlekopitayev... belediyede çalışıyordu. Bu evi de kızına verdi.

– Yani bu ev artık Mlekopitayev’in değil de Pseldonimov’un mu?

– Evet efendim. Mlekopitayev'indi, şimdi Pseldonimov'un oldu.

– Him. Bunu sana sormamın nedeni var canım. Onun amiriyim ben. Pseldonimov'un çalıştığı dairede generalim.

– Anladım ekselans.

Polis memuru hazırola geçmişti. Ivan İlyiç bir an daldı. Düşünüyordu...

Evet, gerçekten de onun dairesinde çalışıyordu Pseldonimov. Hatırlamıştı onu. On ruble aylıklı, küçük bir memurdu. Bay Pralinski bu dairenin başına daha yeni atandığı için emrindeki memurların tümünü tanımaya fırsat bulamamıştı. Oysa Pseldonimov'u hatırlıyordu. Daha başlangıçta, dairede çalışan memurların listesini gözden geçirirken dikkatini çekmişti Pseldonimov soyadı. Böyle bir soyadı olan birinin nasıl biri olduğunu merak etmiş, onu daha bir yakından incelemişti. Uzun burunlu, açık kahverengi saçları her zaman karmakarışık, üstü başı dökülen, biçimsiz giysili, sıska mı sıska, henüz pek genç bir memur olduğunu hatırlıyordu. Dahası, hatırlıyordu, "Zavallıya, bayramda üstüne bir şey alması için beş on ruble versek mi acaba?" diye geçirmişti içinden... Ne var ki, bu zavallının yüzündeki acıklı ifadeye karşılık, bakışında aşırı bir soğukluk, üstelik insanda nefret uyandıran bir küstahlık vardı. Bu yüzden Ivan İlyiç'in ona iyilik yapma isteği bir zaman sonra kendiliğinden kaybolmuş, Pseldonimov da böylece bu bayram üzeri para alamamıştı. Sonra, bu Pseldonimov bir hafta önce ondan evlenme izni istediğinde iyice şaşırmıştı Ivan İlyiç. Hatırlıyordu, bu evlenme işiyle ilgilenecek zamanı pek olmamıştı. Düğün hazırlıkları sesiz sedasız, çabucak yapılmıştı. Bununla birlikte, Pseldonimov'a evleneceği kızın ahşap bir evle, dört yüz ruble nakit para getireceğini de unutmamıştı. Bu çok şaşırtmıştı onu. Dahası Pseldonimov ile Mlekopitayev soyadları üzerine küçük bir şaka bile yapmıştı. Bütün bunları çok iyi hatırlıyordu.

Giderek düşüncelere dalıyordu. Birçok düşüncenin insan aklından bazen bir çırpıda, sözcüklerle, hele hele edebiyat diliyle anlatılamayacak biçimde çabucak geçtiği bilinir. Ama biz

burada kahramanımızın bütün bu duygularını, kısa ve öz olarak da olsa, yani en gerekli, gerçek bölümlerini okuyucunun gözleri önüne sermeye çalışacağız. Çünkü duygularımızın çoğu, onları günlük dilimize aktardığımızda gerçeğe pek benzemezler. İşte bu yüzden, herkeste bulunmalarına karşın, sözü edilmez bu duyguların... İvan İlyiç'in duyguları biraz dağınıktı kuşkusuz. Nedenini biliyorsunuz.

"Konuşmasına konuşur, atar tutarız, ama işe gelince yokuzdur," diye düşünüyordu. "Söz gelişi şu Pseldonimov'u ele alalım: Biraz önce kilisede nikâhı kıyıldı. Heyecanlı, içi umut dolu geldi evine... Yaşamının en mutlu günlerinden biridir bu... Şimdi konuklarını ağırlıyor. Yemek veriyor onlara. Alçakgönüllü, yoksul, ama neşeli, mutlu, içten bir adam... Şu anda benim, amirinin, en büyük amirinin burada, evinin önünde durduğunu bilse ne yapar acaba? Nasıl heyecanlanır kim bilir? Evet, evet, şimdi birden içeri girsem eli ayağı tutuşur. Hım... önce korkar kuşkusuz. Şaşkınlıktan dili tutulur. Huzurunu kaçırmış, işleri altüst etmiş olurum... Ben değil de herhangi bir general de girse aynı şey olur... Önemli olan, benden başka bir generalin..."

"Evet Stepan Nikiforoviç! Demin anlamadınız söylediğimi. Oysa buyurun size bir örnek."

"Evet efendim. Hepimiz insanlıktan söz ederiz, ama hiçbirimizin kahramanlık edecek durumu yoktur."

"Nasıl bir kahramanlık? Öyle işte. Siz düşünün: Toplumda kişilerin birbirine karşı bugünkü tutumu varken ben mi gecenin saat birinde emrimdeki bir memurun evine gireceğim?... Çılgınlık olur bu... düşüncelerin hiçe sayılması, Pompei'nin son günü, delilik olur bu! Kimse anlayamaz beni. Stepan Nikiforoviç ölür de anlamaz. Söyledi zaten: Başaramayız diye... Ama sizsiniz bunu anlayamayacak olanlar. Yaşlılar, durgun geçmişin insanları! Ben ba-şa-ra-ca-ğım! Pompei'nin son gününü emrimdeki bir insan için ömrünün en tatlı günü yapacağım. Bir çılgınlığı olağan, soylu, yüce bir davranış yapacağım... Nasıl mı? Basbayağı. Anlatayım da dinleyin..."

"Şöyle... tutalım ki girdim içeri. Sasırdılar, dansı kesip yü-

zûme tuhaf tuhaf baktılar, geri çekildiler. Doğru, olabilir... Ama ben dosdoğru, korkudan dili tutulan Pseldonimov'un yanına gittim, dudaklarımda gülümsemelerin en tatlısıyla kısaca anlattım ona durumu: 'Böyleyken böyle... Ekselans Stepan Nikiforoviç'in evindeydim. Sanırım tanıyorsundur onu. Komşun oluyor çünkü...' Sonra sözlerime biraz da şaka karıştırarak Trifon olayını anlattım. Trifon'a kızıp nasıl yayan yola koyulduğumu anlattım... 'Yürürken bir ara çalgı sesi geldi kulağıma, meraklanıp polis memuruna sordum, senin evlendiğini öğrendim. Gidip bir bakayım, dedim; memurlarımın nasıl eğlendiklerini, nasıl evlendiklerini göreyim dedim... Sanırım kovmazsın beni!' Kovmak mı? Emrimde çalışan bir memur için ne biçim söz bu? Kovmakmış! Beni görünce sanırım sevincinden deliye döner. Oturtacak yer bulamaz beni. Ne söyleyeceğini bile şaşırır ilk anda!..”

“Hem böyle bir davranıştan daha sade ve güzel ne olabilir? Neden mi girdim içeri? Bu bambaşka bir konudur! Deyim yerindeyse, işin duyguyönüdür bu. Sorunun can alıcı noktası da burasıdır zaten!”

“Hım... Ben de neler düşünüyorum? Evet!”

“En önemli konukların yanına oturtacaklardır beni kuşkusuz. Yedinci dereceden bir memur vardır orada, ya da zengin bir akraba, kırmızı burunlu bir yüzbaşı emeklisi... Gogol ne güzel anlatmıştır bu tipleri! Gelin hanımla da tanışırırlar beni. Güzelliğini överim, konuklara iltifat ederim. Sıkılmamalarını, eğlenmelerini, dansa ara vermemelerini söylerim. Şakalaşırım onlarla. Gülerim. Sözün kısası, sevimli, içten davranırım. Keyfim yerindeyken her zaman sevimli, içtenimdir zaten.. Hım... anlaşılan hâlâ biraz sarhoşum, yani sarhoş değil de... öyle işte...”

“... Kibar bir insan olduğum için, onlardan ayrı tutulmak istemem kuşkusuz... Ama duygu yönünden, duygu yönünden... o başka: Anlayacaklardır, onlardan ayrı olduğumu bileceklerdir... Bu davranışım onları duygu yönünden yüceltecektir... Yarım saat oturur, kalkarım... Hatta bir saat. Tam yemek zamanı kalkarım. Yalvarır yakarılır. Önümde yerlere kadar eği-

lirler, ama ben yalnızca bir kadeh şarap içer, yeni evlileri kutlayıp çıkarım. Yemek yemem. 'İşim var,' derim. İştten söz edince hepsi ciddileşir birden. Böylece onlara aramda fark olduğunu kibarca anlatmış olurum. Ak ile kara... Aslında onlara bunu belli etmek istememişimdir kuşkusuz. Olmaz zaten, yakışmaz... Onun için hemen gülümserim, gülerim bile. Onların çekingenliği de geçer böylece... Geline şakadan bir şeyler daha söylerim. Hım... sözgelişi şöyle derim: 'Bir daha tam dokuz ay sonra vaftiz babası olarak geleceğim!' He-he... Yüzde yüz doğurur dokuz ay sonra. İşleri güçleri çocuk yapmaktır çünkü. Ben böyle söyleyince herkes kahkahayı basar. Gelin kulaklarına kadar kızarır. Alnından içtenlikle öperim. Mutluluklar dilerim ona... Bu kahramanlığımı yarın dairede duymayan kalmayacaktır kuşkusuz. Eskisi gibi çatık kaşlı, sert, mağrurum gene, ama gerçekte nasıl bir insan olduğumu biliyorlardır artık. Ruhumu, içimi öğrenmişlerdir: 'İvan İlyiç bir amir olarak serttir ama bir insan olarak melekten farksızdır!' Başarıya ulaştım artık. Aklınıza bile gelmeyecek küçücük bir davranışla avladım onları. Hepsi benimdir artık. Ben babayım, onlarsa çocuklarım... Gördünüz mü Stepan Nikiforoviç ekselansları... siz de böyle yapın işte..."

– Evet, biliyor musunuz, anlayabiliyor musunuz ki, Pseldonimov bir gün çocuklarına düğününe generalin onur verdiğini, onlarla birlikte eğlendiğini, bir kadeh şarap bile içtiğini anlatacaktır. Daha sonra da kutsal bir öykü gibi torunlarına anlatacaktır büyük devlet adamı İvan İlyiç'in (o zamana kadar ben de yükseleceğim kuşkusuz) düğünlerine onur verdiğini, onlarla içki içtiğini... Evet, ezilmiş, toplumda küçük düşürülmüş bir insanı ruhsal yönden yükseltiyorum ben. Benliğini kazandırıyorum ona. Aylığı on ruble olan bir insan!.. Adım böyle beş on olaya karışsa, herkes tanır beni!.. Herkesin kalbinde bir yerim olur. Bu ünün sonu neye varır, orasını Tanrı bilir artık!..

İvan İlyiç'in aklından geçenler aşağı yukarı bunlardı işte. (İnsan –hele çakırkeyifse– neler hayal etmez ki!) Bütün bu düşünceler yarım dakika kadar bir zaman içinde geçmiş-

ti aklından. Hiç kuşku yok ki bu hayallerle yetinir, Stepan Nikiforoviç'i düşünceleriyle mahcup ettikten sonra rahatlamış, evine gider, yatar. Çok iyi de ederdi doğrusu! Gelgelelim çakırkeyifti.

Tam o anda, sanki inadına, Stepan Nikiforoviç'le Semyon Ivanoviç'in alaylı gülen yüzleri geldi gözünün önüne.

Stepan Nikiforoviç, dudaklarında iğrenç bir gülümsemeyle:

– Başaramayız! diyordu.

Semyon Ivanoviç de pis pis gülüyordu:

– Hi-hi-hi!

Ivan Ilyiç kararlı, “Nasıl başaramayacakmışız görelim!” diye geçirdi içinden. Yüzü ateş gibi yanıyordu. Kaldırımından indi, kararlı adımlarla karşı kaldırıma geçip memurlarından Pseldonimov'un evine yürüdü.

* * *

Heyecanlıydı. Açık bahçe kapısından hiç duraksamadan girdi. Bir iş yapmış olmaktan çok, âdet yerini bulsun diye kısıp kısıp havlayarak ona saldıran, ayaklarının dibinde dolanıp duran küçük, uzun tüylü avlu köpeğine bir tekme salladı. Tahta yolluktan yürüyerek evin üstü kapalı, küçük taşlığına kadar gitti. Kırık dökük üç basamaklı merdiveni çıktı. Gerçi bir köşede muma benzer bir şey yanıyordu ama bu, Ivan Ilyiç'in sol ayağıyla öyle olduğu gibi, çizmesiyle, soğuması için tabakla dışarı konmuş dolmanın üzerine basmasına engel olmamıştı. Ivan Ilyiç eğilip merakla baktı. İçinde sulu yemek olan iki tabakla bir şeyler daha gördü. Dağılan dolmalar şaşırttı onu. Bir an “Sıvışsam mı acaba?” diye bile geçirdi içinden. Ama bunun aşağılık bir davranış olacağına karar verdi. Dolmaya bastığını gören olmadığı için ondan kuşkulamayacaklarını düşündü. Suç delillerini yok etmek amacıyla çizmesini çabucak sildi. Temizledikten sonra çuha kaplı kapıyı şöyle bir yoklayıp açtı, küçük antreye girdi. Antrenin yarısı paltolarla, pelerinlerle, kaputlarla, pardösülerle doluydu. Öteki yarıya da müzikçiler yerleşmişti: İki kemancı, bir flütçü, bir kontrbasçı, hepsi –sokaktan toplandığı belli– dört kişiydi. Üzerin-

de tek mum yanan boyasız, tahta bir masanın başına oturmuş, en yüksek perdeden, kadrilin son motiflerini çalıyorlardı. Salonun açık kapısından toz bulutu, sigara dumanı içinde dans edenler görünüyordu. Boğucu bir hava vardı içeride. Çılginca eğleniyordu herkes. Kahkahalar, naralar, kadın çığlıkları çınlatıyordu her yanı. Erkekler ayaklarını yere olanca güçleriyle vuruyorlardı. Dans yöneticisinin sesi —çok küstah, hatta yırtık bir adam olsa gerekti— bütün gürültüyü bastırıyordu: “Hadi aslanlarım ileri, hop, hop, şimdi geri, hop hop!” Ivan Ilyiç biraz heyecanlı, kürkünü çıkarıp bir yana attı. Şapkası elinde, odaya girdi. Bir şey düşünmüyordu o anda.

İlk anda fark eden olmadı onu: Herkes bitmek üzere olan dansa kaptırmıştı kendini. Ivan Ilyiç durmuş, şaşkın şaşkın bakınıyordu. Kargaşadan açık seçik bir şey göremiyordu. Kadın giysileri geçiyordu gözünün önünden, dişlerinin arasına sigara sıkıştırmış erkekler... Açık mavi bir şal gördü. Bir kadın boynuna iyice dolamıştı onu. Kadının arkasından, saç başı karmakarışık bir tıp fakültesi öğrencisi koşuyordu. Yetiştikçe çekeliyordu şalı. Sonra sırık gibi bir subay geçti önünden. Biri si kulakları tırmalayan ince bir sesle bağıırıyordu: “Heey Psel-donimovcuğum!” Ivan Ilyiç’in ayağının altında yer yapışkandı: Erimiş mum dökülmüş olmalıydı. Pek küçük sayılamayacak salonda yaklaşık otuz konuk vardı.

Bir dakika sonra bitti kadril. Tam o anda da Ivan Ilyiç’in sokakta hayalini kurduğu şey gerçekleşti. Konukların, henüz soluk almaya, yüzlerindeki teri silmeye fırsat bulamayan dans edenlerin arasında bir fiskostur başladı. Bütün gözler içeri giren konuğa dönmüştü. Sonra herkes yavaş yavaş gerilemeye, kenara çekilmeye başladı. Ivan Ilyiç’i fark etmeyenleri dürtüklüyor, uyarıyorlardı. Uyarılanlar bakınıyor, Ivan Ilyiç’i görünce ötekilerle birlikte geri çekilmeye başlıyorlardı. Ivan Ilyiç hâlâ kapının yanında kıpırdamadan duruyordu. Bu arada, önündeki şeker kâğıtları, davetiye parçaları, sigara artıkları serpili boşluk giderek genişliyordu. Tam o anda resmî giysili, kumral saçları karmakarışık, uzun burunlu, gençten bir adam ürkek ürkek çıktı bu boşluğun ortasına. Öne eğilerek, gözleri-

ni beklenmeyen konuktan ayırmadan İvan İlyiç'in gözlerinin içine –tıpkı, tekme yiyeceğini bile bile, onu çağıran sahibinin yanına giden köpeğin baktığı gibi– baka baka yaklaştı.

İvan İlyiç:

– Merhaba Pseldonimov, dedi, tanıdın mı?..

Bunu pek beceriksizce sorduğunu hemen o anda anlamıştı. Belki korkunç bir budalalık etmekte olduğunu da düşünmüştü...

Pseldonimov:

– Ek-ekselans!.. diye kekeledi.

– Evet. Bir rastlantı oldu, Pseldonimov. Yoksa buraya gelmeye hiç niyetim yoktu. Sanırım sen de tahmin edersin.

Ama Pseldonimov'un bir şey tahmin edecek durumda olmadığı yüzünden belliydi. Korkunç bir şaşkınlık içinde, gözleri yuvalarından uğramış, kıpırdamadan öyle duruyordu.

İvan İlyiç çok bozulduğunu, gülümsemek istemesine karşın bunu başaramadığını hissediyordu.

– Sanırım kovmazsın beni... diye ekledi. Atalarımız ne demiş: Sevsen de sevmesen de konuğuna güler yüz göstermelisin!..

Bu durumda, Stepan Nikiforoviç'le Trifon üzerine anlatmak niyetinde olduğu öykü de yersiz kaçacaktı. Öte yandan Pseldonimov da inadınaymış gibi kendine gelemiyordu bir türlü. Taş kesilmişti sanki. Aptal aptal yüzüne bakıyordu. İvan İlyiç'i bir şey dürttü. Bir dakika daha geçerse büyük bir kargaşanın başlayacağını hissetti.

– Eğlencenize engel mi oldum yoksa?.. diye mırıldandı, giderim öyleyse!

Sağ yanağında bir kas çekilmeye başlamıştı.

Ama bu arada Pseldonimov kendine gelmişti... Aceleyle öne eğilip selam verdi.

– Ekselansımız, buyursunlar... Onur verdiniz... diye mırıldandı.

Sonra biraz daha kendine geldi. Dans edenlere yer açılсын diye önünden masayı çektikleri kanepeyi iki eliyle göstererek:

– Oturmaz mıydınız ekselansları... dedi.

Ivan Ilyiç derin bir soluk aldı. Kanepeye çöktü. Birisi hemen masayı eski yerine çekmek için koştu. Ivan Ilyiç belli etmeden bakındı, yalnız o oturuyordu. Herkes, kadınlar bile ayaktaydı. Kötüye işaretli bu. Gelgelelim oturmalarını söylemenin, iltifat etmenin zamanı değildi henüz. Konuklar durmadan geri geri çekiliyorlardı. Ezilip büzülen, hâlâ bir şey anlayamayan ağlamaklı Pseldonimov tek başına kalmıştı ortada. İğrenç bir durumdu bu. Anlayacağınız, kahramanımız bu arada öylesine çok acı çekmişti ki, emrindeki bir memura yaptığı bu Harun el Reşid saldırısı' bir bakıma kahramanlık da sayılabilirdi. Ama tam o anda Pseldonimov'un yanı başında birisi daha türedi. Ivan Ilyiç, masa şefi Akim Petroviç Zubikov'u tanıyınca çok sevindi. Gerçi özel bir ahbaplıkları yoktu, ama çalışkan, sessiz bir memur olarak tanıyordu onu. Hemen kalktı yerinden, elini –yalnızca iki parmağını değil, bütün elini– uzattı Akim Petroviç'e. Beriki bu eli iki avcunun içinde derin bir saygıyla sıktı. General mağrur bakıyordu çevresine. Durum kurtarılmıştı.

Gerçekten de, Pseldonimov şimdi ikinci değil, üçüncü adam olmuştu. Öyküsünü şimdi doğrudan masa şefine –gerekirse ahbaplıkları, yakın bir ahbaplıkları varmış gibi davranarak– anlatabilirdi. Pseldonimov da minnet duygusundan titreyerek bir kenarda dururdu... Böylece Ilya Ilyiç pek senli benli de olmamış olurdu onunla. Öte yandan, öyküyü anlatmak zorunluluğu vardı. Ivan Ilyiç hissediyordu bunu. Bütün konukların bir şeyi bekledikleri, hizmetçilerin bile kapılarda toplanmış, generali görmek, anlatacaklarını dinlemek için birbirinin üstüne çıktıkları kaçmamıştı gözünden. Yalnız, aptal masa şefinin hâlâ ayakta durması bozuyordu işi.

Ivan Ilyiç beceriksiz bir tavırla yanında, kanepede yer gösterdi ona.

– Niçin oturmuyorsunuz?

– Teşekkür ederim efendim... sağolun... ben şuracıkta...

Akim Petroviç, hâlâ ayakta duran Pseldonimov'un aceleyle getirdiği sandalyeye oturdu.

Ivan Ilyiç yalnızca Akim Petroviç'e bakarak, biraz titrek, ama eski çekingenliği kalmamış bir sesle:

– Düşünün... diye başladı.

Sözcüklerin üzerine basarak, yayvan yayvan konuşuyor, e harflerini a gibi söylüyordu. Kısacası, yapmacık bir tavır takındığının farkındaydı, ama tutamıyordu kendini: Anlayamadığı bir gücün etkisi altındaydı. O bir dakika içinde çok şey hissetti, duydu...

– Düşünün... Stepan Nikiforoviç Nikiforov'dan dönüyordum. Adını işitmişsinizdir, devlet danışmanı Stepan Nikiforoviç Nikiforov...

Akim Petroviç "İşitmez olur muyum hiç!" anlamında saygıyla öne eğildi.

Ivan llyiç ayıp kaçmasın diye bir an, Pseldonimov'a dönüp sürdürdü konuşmasını:

– Komşun oluyor.

Pseldonimov'un gözlerinden, onun şimdi bir şeyi umarsayacak durumunun olmadığını anlayınca gene Akim Petroviç'e döndü:

– Bildiğiniz gibi, ihtiyar ömrü boyunca bir ev sahibi olmayı hayal etti... Oldu da sonunda. Çok hoş bir ev satın aldı. Evet... Doğum günü de bugünmüş. Oysa şimdiye dek hiç kutlamamıştı doğum gününü. Bizlerden saklardı bile... cimriliklerinden kuşkusuz, he-he! Ev sahibi olduğuna öylesine sevinmiş ki, Semyon Ivanoviç'le beni davet etti. Tanıyorsunuzdur, Semyon Ivanoviç Şipulenko...

Akim Petroviç gene öne eğildi. Saygılı bir eğilişti bu! Ivan llyiç biraz sakinleşmişti. Masa şefinin, o anda amiri için tek dayanak noktasının kendisi olduğunu düşündüğünü yavaş yavaş anlıyordu. Bu hepsinden de iğrençti.

– Üçümüz oturduk. Şarap sundu bize. İşlerden söz ettik... Şundan bundan konuştuk... günümüzün so-run-la-rın-dan... bile tartıştık... He-he!

Akim Petroviç saygıyla kaldırdı kaşlarını. Ivan llyiç anlatıyordu:

– Asıl anlatmak istediğim bu değildi size... Sonunda kalktık. Düzenli bir yaşayışı vardır ihtiyarın. Erken yatar. Anlarsınız ya, ihtiyarlık. Dışarı çıktım, benim Trifon'u koyduysan

bul! Telaşlandım birden. “Hangi cehennemin dibine götürdü arabamı Trifon?” diye sordum. Benim geç vakte kadar oturacağımı sanıp, akrabası bir kızın düğününe gitmiş... belki de kız kardeşinin, bilmiyorum. Buralarda bir yerde, Petersburg Yakası'ndaymış düğün. Arabamı da götürmüş.

General ayıp kaçmasın diye bir kez daha baktı Pseldonimov'a. Adamcağız birden ürperdi. Ne var ki generalin istediği gibi bir ürperiş değildi bu. “Duygulanmadı,” diye geçirdi içinden.

Akim Petroviç şaşırmıştı.

– Ne diyorsunuz! dedi.

Kalabalıktan bir şaşkınlık uğultusu yükseldi.

– Ne duruma düştüğümü tahmin ediyorsunuzdur sanırım...

(Ivan Ilyiç odadaki kalabalığı gözden geçirdi.) Başka çare yoktu. Yayan koyuldum yola. “Bulvara kadar yürürüm, orada bir araba bulurum,” diye düşünüyordum... he-he!

Akim Petroviç saygıyla karşılık verdi:

– Hi-hi-hi!

Gene bir uğultu duyuldu. Neşeli bir uğultuydu bu. Tam o anda duvardaki gaz lambasının şişesi gürültüyle yere düştü. Biri heyecanla o yana koştu. Pseldonimov irkildi. Lambaya sert sert baktı. Ama general bu olayla ilgilenmedi bile, ortalık da yatıştı.

– Yürüyordum... öyle güzel, sakın bir geceydi ki! Birden çalgı sesi, gürültü patırtı duydum. Dans ediliyordu bir yerde. Polis memuruna sordum. “Pseldonimov evleniyor,” dedi.

Birden Pseldonimov'a döndü gene.

– Bütün Petersburg Yakası'na balo veriyorsun demek, ha Pseldonimov? Kah-kah-kah!

Akim Petroviç de güldü:

– Hi-hi-hi! Evet efendim...

Konuklar oldukları yerde gene kıpırdadılar. Ama kötü olan, Pseldonimov'un –bir kez daha öne eğilerek selam vermesine karşın– odun gibi hâlâ gülümsememesiydi. Ivan Ilyiç, “Aptal galiba bu adam,” diye geçirdi içinden. “Eşek bir gülümsese işler yoluna girecek.” Sabırsızlıktan kuduracak gibi oluyordu Ivan Ilyiç.

– Bizim Pseldonimov ne yapıyor, gidip bakayım bir, dedim. Kovmaz ya beni... sevsen de sevmesen de konuğuna güler yüz göstermelisin, demişler. Kusuruma bakma canım. Eğlencenize engel olduysam hemen giderim... Şöyle bir bakmak için uğramıştım zaten...

Ama yavaş yavaş dalgalanmaya başlamıştı kalabalık. Akim Petroviç'in gözleri ıslıl ısıldı: "Hiç öyle şey olur mu ekselansları? Hayır, engel olduğunuz falan yok!" Konuklar kıpırdanıp duruyorlardı. Çekingenlikleri kaybolmak üzereydi. Kadınların hemen hepsi oturmuştu. Olumlu, iyi bir belirtiydi bu. Biraz daha yüreklipleri mendillerini çıkarmış, sallayarak yüzlerini yelpazeliyordu. İçlerinden eski, kadife entarili biri yanındaki subaya yüksek sesle bir şeyler anlatmaya başlamıştı. Subay da yüksek sesle karşılık verecek oldu, onlardan başka yüksek sesle konuşan olmadığını fark edince vazgeçti. Erkekler –daha çok memurlar, üç beş de yüksek okul öğrencisi– çekimserlikten kurtulmak için birbirine cesaret vermek istiyorlarmış gibi bakışıyor, öksürüyorlardı. Onlar da sağa sola bir iki adım atabiliyorlardı artık. Aslında korkan yoktu. Ortamı yadırgıyorlardı yalnızca. Neşelerini bozmak için durup dururken ortaya çıkan bu adama sanki nefretle bakıyorlardı. Yüreksizliğine canı sıkılan subay yavaş yavaş masaya yaklaşmaktaydı.

Ivan Ilyiç, Pseldonimov'a sordu:

– Bak ne diyeceğim Pseldonimov, adın, baba adın neydi senin?

Beriki, denetimdeymiş gibi gözlerini dört açarak:

– Porfiri Petrov, ekselans, diye karşılık verdi.

– Karınla tanıştır beni Porfiri Petroviç... Yanına götür beni... ben...

Ivan Ilyiç kalkacak gibi hafiften doğruldu. Ama Pseldonimov onun kalkmasına fırsat vermeden öteki odaya koştu. Gelin o ana dek odanın kapısında dikiliyordu, ama kendisinden söz edildiğini duyunca kaçmıştı. Bir dakika sonra Pseldonimov elinden tutarak getirdi onu. Herkes kenara çekilerek yol verdi onlara. Ivan Ilyiç mağrur bir tavırla doğruldu, tatlı tatlı gülümseyerek genç kadına döndü. Kibarca öne eğilerek:

– Sizinle tanıştığımıza çok sevindim, çok, dedi, hem böyle bir günde...

Çapkın çapkın gülümsedi. Kadınların mutlulukları yüzlerinden belliydi.

Kadife giysili bir kadın yüksek sesle:

– Çok hoş, dedi.

Bayan Pseldonimova ortada duruyordu. Kalkık burunlu, uçuk benizli, çok küçük yüzlü, on altı-on yedi yaşlarında, ufak tefek bir kızdı. Küçük, fıldır fıldır gözleri hiç de mahcup değildi. Tersine dik dik, dahası belli belirsiz bir öfkeyle bakıyorlardı. Besbelli, güzel olduğu için almıştı onu Pseldonimov. Pembe işlemeli, beyaz bir tül gelinlik vardı üzerinde. Boynu inceikti. Zayıftı, kemikleri gözüküyordu. Generalin selamına karşılık veremedi.

Ivan İlyiç, yalnızca Pseldonimov’a söylüyormuş gibi, ama geline işittirmek için özellikle yüksek sesle:

– Doğrusu karın çok güzel, dedi.

Gelgelelim Pseldonimov bu kez de bir şey söylemedi. Artık öne eğilerek selam bile vermiyordu. Ivan İlyiç’e onun bakışlarında saklamaya çalıştığı soğuk bir şey bile var gibi geldi. Kötü bir niyeti olduğunu geçirdi aklından. Ama ne pahasına olursa olsun duygulandırmak zorundaydı onları. Bunun için gelmişti buraya.

“Hani tam birbirinin dengiler! diye geçirdi içinden. Ama...”

Ivan İlyiç sonra, kanepeye, yanına oturan geline döndü. Ne var ki sorduğu birkaç soruya yalnızca “evet” veya “hayır” yanıtları aldı gene. Doğrusu, bazı sorularına onu da alamadı.

Düşünüyordu: “Bari gelin biraz kızarıp bozarsa... O zaman şaka etmeye başlardım. Gerçekten de çok kötü durumum.” Akim Petroviç de dut yemiş bülbul gibi susuyordu. Aptallığından da olsa, bağışlanamayacak bir suçtu bu.

Kalabalığa döndü:

– Baylar, bayanlar! dedi, eğlenenize engel olmadım ya?

Avuç içlerinin bile terlediğini hissediyordu. Subay atıldı:

– Hayır efendim... siz üzülmeyin ekselans, şimdi başlayacağız... biraz dinleniyorsunuz da.

Gelin dikkatli dikkatli baktı ona: Henüz gençti bu subay. Resmî giysi vardı üzerinde. Pseldonimov olduğu yerde hâlâ kıpırdamadan duruyordu. Uzun burnu şimdi her zamankinden daha bir dikkat çekiyordu. Elinde kürk, efendilerinin konuşmasının bitmesini bekleyen bir uşak gibi dinliyor, bakıyordu. Bu benzetmeyi Ivan Ilyiç yapmıştı. Ne söyleyeceğini bilemiyor; durumunun kötü, çok kötü olduğunu, ayağının altından yerin kaydığını hissediyordu. Bataklığa giderek daha çok gömülüyordu sanki.

Birden herkes geri çekildi, kısa boylu, şişman, orta yaşlı bir kadın çıktı ortaya. Omuzlarında, önden bir iğneyle tutturulmuş büyük bir şal; başında, pek alışık olmadığı belli bir başörtü vardı. Oldukça sade giyimliydi. Üzerinde mantarı çıkarılıp iğreti konmuş bir şarap şişesiyle iki –ne az ne çok– kadeh olan küçük, yuvarlak bir tepsi getiriyordu. Besbelli, yalnız iki konuk için açılmıştı bu şişe.

Generalin yanına geldi kadın. Öne eğilerek:

– Buyurmaz mısınız ekselans, dedi, oğlumun düğününe onur vermekle bizleri mutlu ettiniz. Şimdi de genç evlileri şarap içerek kutlamanızı diliyoruz. Bu mutluluğu da esirgemeyiniz bizden.

Ivan Ilyiç can kurtaran simidi gibi sarıldı kadına. Yaşlı sayılmazdı kadın. En çok kırk beş-kırk altı yaşlarındaydı. Ama öylesine sevimli, al al, içten, Ruslara özgü yuvarlak bir yüzü vardı; öylesine tatlı gülümsüyor, öne eğilerek öylesine yürekten selam veriyordu ki, Ivan Ilyiç birden rahatlamıştı, umutlanmıştı.

Ayağa kalktı:

– Nasıl, oğ-lu-nu-zun an-ne-si misiniz? dedi.

Pseldonimov uzun boynunu uzatıp, burnunu bir kez daha göstererek, ince bir sesle:

– Evet ekselans, annem, diye karşılık verdi.

– Ya öyle mi! Tanıştığımıza çok sevindim.

– İğrenmeyin şarabımızdan ekselans.

– Seve seve içeceğim.

Tepsiyi masanın üzerine koydular. Sarabı, koşarak gelen

Pseldonimov doldurdu. Hâlâ ayakta duran Ivan Ilyiç kadehi eline aldı.

– Çok mutluyum, diye başladı, böylesine bir... olaya tanık olmak benim için mutlulukların en büyüğüdür... Sözün kısası, bir amir olarak... size, sayın bayan (geline dönmüştü), sonra sana dostum Porfiri, mutlu, huzur dolu, uzun bir ömür dilerim.

Sonra heyecanla, bir dikişte içti kadehteki şarabı. O akşam yedinci kadehti bu. Pseldonimov ciddi, hatta elemli bakıyordu. General müthiş nefret etmeye başlamıştı ondan.

“Şu insan azmanın da işi ne burada? (Subaya bakıyordu.) Hurra! diye bağırmaya hazırlanıyor sanki. Çekip gitse ya ya-nımdan...”

Pseldonimov’un annesi masa şefine döndü:

– Siz de içip kutlayın Akim Petroviç, dedi. Amirisiniz onun. Bir anne olarak yalvarıyorum size, oğlumu kollayın biraz. Bundan böyle hiç unutmayın bizi Akim Petroviç, iyi bir insan-sınız siz...

Ivan Ilyiç “Ne hoştur şu Rus yaşlı kadınları!” diye geçirdi içinden. “Bir anda hepimizi canlandırdı. Basit halkı hep sev-mişimdir...”

Tam o anda bir tepsi daha getirip koydular masaya. Hiç yı-kanmamış, yepyeni patiska entarili bir kız getirmişti onu. Tepsi öylesine büyüktü ki, kız zor taşıyordu onu. Tepsi-de elma, şeker, pestil, marmelat, fındıkla dolu bir sürü tabak vardı. Konukları, özellikle bayan konukları ağırlamak için öteki odada hazırlamışlardı bu tepsiyi. Ama şimdi yalnızca ge-neralin önüne getirip koymuşlardı onu.

Pseldonimov’un annesi öne eğilerek:

– İğrenmeyin ekselans, diyordu, buyrun yeyin. Çam sakızı çoban armağanı...

Ivan Ilyiç:

– Rica ederim... dedi.

Seve seve bir fındık bile aldı, parmaklarının arasında kırdı. İş sonuna dek götürmeye kararlıydı.

Gelin birden gülmeye başladı.

Buna sevinen Ivan Ilyiç gülümseyerek:

– Ne oldu? diye sordu.

Gelin başını önüne eğdi.

– İvan Kastenkinic güldürüyor beni, dedi.

Gerçekten de, general kanepenin öteki ucunda sandalye-
de oturan sarışın, oldukça yakışıklı bir delikanlının *Madame*
Pseldonimova'ya bir şeyler fısıldadığını fark etmişti. Delikan-
lı ayağa kalktı. Görünüşte çok sıkılgan, toydu. Özür diliyor-
muş gibi:

– “Rüya Tabirleri” kitabından söz ediyordum da ekselans,
dedi.

İvan İlyiç alçakgönüllü bir tavırla:

– Hangi Rüya Tabirleri kitabından? diye sordu.

– Yeni bir Rüya Tabirleri kitabı çıktı da efendim. *Mada-*
me Pseldonimova'ya, insan rüyasında Bay Panayev'i görürse
bunun, gömleğine kahve dökeceği anlamına geldiğini anlatı-
yordum.

İvan İlyiç “Ne saflık,” diye geçirdi içinden. Canı buna biraz
sıkılmıştı bile. Delikanlı –bunu söylerken kulaklarına dek kı-
zarmıştı ama– Bay Panayev'den söz etme fırsatını bulduğuna
da sevinmişti.

General:

– Evet, ben de duydum bunu... dedi.

İvan İlyiç'in tam kulağının dibinde başka bir ses duyuldu:

– Daha iyisi var bunun, efendim... yeni bir sözlük çıkıyor. Bay
Krayevski bir tanıtım yazısı yazacakmış bu sözlük için... çok
şeyi ortaya dökecek değerli bir kitap olacağını söylüyorlar...

Hiç de çekingen olmayan, dahası rahat tavırlı bir genç-
ti bunu söyleyen. Eldiven takmış, beyaz bir yelek giymiş-
ti. Şapkasını elinde tutuyordu. Dansa katılmamış, oynayanla-
rı uzaktan, mağrur bir tavırla izlemişti. Çünkü mizah dergisi
Goloveşka'nın yazarlarındandı. Çalışmından geçilmiyordu. Dü-
ğüne de bir rastlantı sonucu gelmişti. Yakın arkadaşı Pseldo-
nimov'la –senli benliydi. Geçen yıl bir Alman kadının evin-
de beş-on arkadaş kiraladıkları küçük odada birlikte çok yok-
luk çekmişlerdi- evet, yakın arkadaşı Pseldonimov çağırmış-
tı onu. Hayli votka içmişti bu aksam. Bunun için sık sık arka

odalardan birine gidiyordu. (Konuklar biliyorlardı bu odanın yolunu.) General hiç hoşlanmamıştı bu gençten.

Rüya tabirinden söz eden sarışın delikanlı birden atıldı, sevinçle:

– Bunun gülünç olması şu yüzden, ekselans... dedi. (*Goloveşka*'nın beyaz yelekli yazarı nefretle bakıyordu ona.) Çünkü ekselans, yazar Bay Krayevski'nin yazı yazmaktan haberi olmadığını iddia ediyor...

Ama zavallı delikanlı sözünü güç bitirdi. Generalin bu olaydan haberinin olduğunu, onu dinlemekten sıkıldığını anlamıştı. Genç bunun üzerine çok utanmış, yüzü kıpkırmızı olmuştu. Hemen kaçıp kayboldu gözden. Neden sonra ortaya çıktıktan sonra da yüzü hiç gülmedi. Onun yerini *Goloveşka*'nın rahat tavırlı yazarı aldı. İyice yaklaştı generale. Hemen yanında bir yere oturmak niyetinde gibi gözüküyordu. Sıkılmazlığın bu kadarı İvan İlyiç'in garibine gitmişti. Bir şey söylemiş olmak için:

– Evet! Söyler misin Porfiri, diye başladı, hep sormak isterdim sana, niçin Psevdonimov değil de Pseldonimov diyorlar sana? Aslında Psevdonimov'dur* sanırım soyadın?

Pseldonimov:

– Kesin bir şey söyleyemeyeceğim ekselans, diye karşılık verdi.

Akim Petroviç karıştı söze:

– Belki de babası göreve girerken deftere yanlışlıkla Pseldonimov yazmışlardır, soyadı da öyle kalmıştır. Olur böyle şeyler, efendim.

General yüksek sesle:

– El-bet-te, dedi, el-bet-te, sizin de bildiğiniz gibi, Psevdonimov'un bir anlamı vardır edebiyatta, ama Pseldonimov'un bir anlamı falan yok.

Akim Petroviç:

– Akılsızlıklarından, efendim, dedi.

– Ne olmuş akılsızlıklarından?

– Rus halkı akılsızlığından, bazen harfleri değiştirir, kendi bildiği gibi söyler adları, sakat yerine sagat dedikleri gibi...

(*) Psevdonim (Rusça) sız PDF (Kütüphane) <https://tr.wikipedia.org> – ç.n.

– Sagat... he-he-he...

Kendini göstermek için deminden beri fırsat kollayan uzun boylu subay gürlledi:

– Numere de öyle, ekselans.

– Ne demekmiş numere?

– Numara yerine numere diyorlar, ekselans.

– Ah, evet, numere... numara yerine numere... doğru, doğru... he-he-he!..

Ivan Ilyiç subayın sözüne gülmek zorunda kalmıştı.

Subay kravatını düzeltti.

Goloveşka'nın yazarı karıştı söze:

– Sonra onunden, diyorlar.

Ama ekselans bunu duymazdan geldi. Herkesin dediğine gülemezdi ya.

“Yazar” gözle görülür bir can sıkıntısıyla:

– Önünden yerine *onunden*, diye sürdürdü konuşmasını.

Ivan Ilyiç sert sert baktı ona.

Pseldonimov “yazarın” kulağına fısıldadı:

– Kessene sesini.

Beriki:

– Konuşmak da mı yasak, diye fısıldadı.

Daha bir şeyler söylemek istiyordu, ama söylemedi. Gizli bir öfkeyle çıktı odadan.

Dosdoğru, fırsatını buldukça sıvıştığı arka odaya gitti. Dans edecek erkekler için daha gündüzden küçük bir masa hazırlanmıştı orada. Yaroslav örtülü masanın üzerinde iki çeşit votka, çiroz, havyar, devlet mahzeninin en sert şaraplarından bir sürahi de şarap vardı. “Yazar” yüreğinde müthiş bir öfkeyle kendisine bir kadeh votka dolduruyordu ki, Pseldonimov'un düğününde bir numaralı dansçı, kankancı olan, dağınık saçlı, tıp fakültesi öğrencisi koşarak girdi içeri. Büyük bir telaşla votka sürahisine saldırdı.

İşini görürken bir yandan da konuşuyordu:

– Hemen başlıyorlar! Gel de seyret. Müthiş bir solo yapacağım. Yemekten sonra da *nbka* oynayacağım. Düğüne renk bile katacak bu. Pseldonimov'a iyi bir dostluk gösterisi... Şu Kleo-

patra Semyonovna'ya da diyecek yok doğrusu. İnsan her istediği oyunu rahatlıkla oynayabiliyor onunla.

“Yazar”, içkisini yudumlarken, canı sıkkın:

– Gerici o adam, dedi.

– Hangi adam?

– Tepsiyi önüne koydukları adam. Evet gericidir! İnan bu söylediğime.

Tıp fakültesi öğrencisi:

– Neler söylüyorsun sen! dedi.

Kadrilin başladığını duyunca koşarak çıktı odadan.

“Yazar”, yalnız kalınca, hareketlerinde daha rahat olmak için bir kadeh daha doldurdu kendine, içti. Bir şeyler yedi. Devlet danışmanı Ivan Ilyiç'in, önem vermediği *Goloveşka*'nın yazarı kadar gözünü intikam hırsı bürümüş bir düşmanı – özellikle ikinci kadehten sonra– hiçbir zaman olmamıştı. Ne yazık ki Ivan Ilyiç'in bundan haberi yoktu. Ayrıca, konuklarla ekselans arasındaki karşılıklı ilişkide önemli etkisi olacak bir durumdan da habersizdi. Durum şuydu: Memurunun düğününe nasıl geldiğini güzel güzel, ayrıntılarıyla anlatmış olmasına karşın, bu açıklamayı kimse yeterli bulmamıştı. Konuklar hâlâ sıkılıyorlardı. Ne var ki, sihirbaz değneği değmiş gibi her şey birden değişivermişti. Konuklar rahatlamışlardı. Dahası, beklenmeyen konuk odada yokmuş gibi neşelenmeye, kahkahalar atmaya, bağırıp çağırmaya, dans etmeye hazırıldılar. Bu değişikliğin nedeni, nasıl yayıldığını hiç kimsenin anlayamadığı, kulaktan kulağa dolaşan bir fısıltıydı: Konuğun... kafayı bulduğunu söylüyorlardı. Gerçi ilk bakışta korkunç bir iftiraya benziyordu bu, ama yavaş yavaş doğru olduğu anlaşılmış, gerçek bütün çıplaklığıyla ortaya çıkmıştı. Odadaki çekimser hava kaybolmuştu. Herkes istediği gibi hareket ediyordu. İşte tam o anda, tıp fakültesi öğrencisinin öylesine ilgilendiği, yemekten önceki son kadril başlamıştı.

Ivan Ilyiç gene geline dönüp bir şey söyleyerek onu güldürmeye hazırlanıyordu ki, ansızın uzun boylu subay geldi gelinin yanına, çevik bir hareketle önünde tek dizini yere koydu. Gelin hemen fırladı yerinden, kafesten kurtulmuş bir kuş gibi,

subayla el ele, kadril oynayanların yanına koştı, aralarına karıştı. Subay, generalden özür bile dilememişti. Gelinse, ondan kurtulduğuna sevinmiş gibi yüzüne bile bakmamıştı.

Ivan İlyiç “Suçu yok kadıncağızın,” diye geçirdi içinden, “görgü kurallarından habersiz.”

Pseldonimov’a döndü:

– Hım... Sıkılma Porfiri, belki bir işin vardır... sıkılma lütfen...

İçinden ekledi: “Nöbet tutuyor sanki başımda...”

Pseldonimov’un uzun boyundan, ondan ayırmadığı gözlerinden nefret ediyordu. Sözün kısası, hiç de onun umduğu şeyler değildi bütün bunlar. Gelgelelim Ivan İlyiç bunu bir türlü kendine itiraf edemiyordu.

* * *

Kadril başladı.

Akim Petroviç, ekselanslarının kadehini doldurmak için elinde şişe, saygıyla beklerken:

– Daha ister misiniz ekselans? diye sordu.

– Ben... ben mi? Doğrusu bilmem ki, eğer...

Akim Petroviç, yüzü sevinçle parlayarak, şarabı doldurmaya başlamıştı bile... Generalin kadehini ağzına kadar doldurduktan sonra ezilip büzülerek, pek ayıp bir şey yapıyormuş gibi kendi kadehine de koydu. Ama kendisinininkini, daha bir saygılı olsun diye, bir parmak eksik doldurmuştu. En yakın amirinin yanında süt dökmüş kedi gibi oturuyordu. Neden söz edebilirdi? Oysa ekselansını eğlendirmek zorundaydı. Bu bir görevdi onun için. Çünkü generale arkadaşlık etmek mutluluğu verilmişti kendisine. Şarap bir başlangıç olmuştu. Akim Petroviç’in kadehleri doldurması generalin hoşuna bile gitmişti. Şarabı sevdiği için değil, –çünkü sıcak, iğrenç mi iğrenç bir şaraptı bu– öylesine hoşlanmıştı işte...

“İhtiyarın canı içmek istiyor, bensiz içmeye de cesareti yok, diye geçirdi içinden. Engel olmayayım zavallıya. Hem şişe ortamızda öyle durursa ayıp kaçır.”

Bir yudum aldı şaraptan. Bos durmaktan iyi geldi ona bu.

Sözcüklerin üzerine basa basa:

– Ben burada, diye başladı, doğrusu buraya, nasıl söylemeli, bir rastlantı sonucu geldim. (Konuşurken arada bir duruyordu.) Belki bazı kimseler... benim böyle bir... toplantıda bulunmamın ayıp olduğunu düşünür...

Akim Petroviç onu ürkek bir merakla dinliyordu. Ivan Ilyiç konuşmasını sürdürdü:

– Ama sanırım siz anlarsınız neden burada olduğumu... Elbette, şarap içmeye gelmedim... He-he!

Akim Petroviç ekselansıyla birlikte gülmek istedi. Ama nedense tuttu kendini. Generalin beklediği yanıtı gene vermedi.

Ivan Ilyiç, Akim Petroviç'in anlayışsızlığına müthiş öfke leniyordu.

– Buraya... diye ekledi, nasıl söylemeli, iyilik etmek... insanca bir şeyi kanıtlamak için geldim...

Ama birden sustu Ivan Ilyiç. Zavallı Akim Petroviç'in bir suçu varmış gibi başını bile önüne eğdiğini görmüştü. General –biraz şaşkın– aceleyle kadehinden bir yudum daha aldı. Akim Petroviç de, kurtuluşu bundaymış gibi hemen şişeyi kaptı, ekselansının kadehini gene silme doldurdu.

Ivan Ilyiç zavallı Akim Petroviç'e sert sert bakarak "Sana az kaldı," diye geçirdi içinden. Beriki, generalin bu sert bakışını görünce ağzını ne olursa olsun açmamaya, başını önünden kaldırmamaya karar verdi. İki dakika karşılıklı böyle oturdular. Akim Petroviç için yıllar sürmüştü sanki bu iki dakika.

Akim Petroviç'ten kısaca söz edelim. Koyun kadar uysal, birtakım tutkuları olmasına karşın, gene de temiz yürekli, iyi bir insandı. Oldukça yaşlıydı. Petersburg'da doğmuş, büyümüş, memurluk etmiş, bir kez olsun taşraya gitmemişti. Petersburg Rusları öteki Ruslara benzemezler. Onlar Rusya'yla ilgili hemen hiçbir şey bilmezler. Bunu tasa ettikleri de yoktur. İlgilendikleri tek şey Petersburg, daha doğrusu, çalıştıkları yerdir. Bütün endişeleri alışveriş ettikleri dükkânla aylıkları arasındadır. Rus geleneklerinden habersizdirler. Luçinuşka'dan başka Rus ezgisi bilmezler – onu da sokak şarkıcıları çaldığı için bilirler. Bütün bunların yanında, Petersburg Rusunu ger-

çek bir Rustan ayıran sağlam, kesin iki özellik daha vardır. Bunlardan birincisi: Petersburg Rusları asla *Petersburg Soy-luları* demezler. *Akademik Soy-lular*, derler. Gene kesin olan ikinci özellikleri şudur: Petersburg Rusu hiçbir zaman “kah-valtı” sözcüğünü kullanmaz, onun yerine “fırıstık” der. Hem de *fır* hecesinin üzerine basa basa. Bu iki ana özellikle Petersburg Rusunu, öteki gerçek Ruslardan kolayca ayırt edebilirsiniz. Sözün kısası, son otuz beş yıldır özellikleri iyice belirginleşmiş, ağırbaşlı bir tiptir Petersburg Rusu. Bunun yanında, Akim Petroviç hiç de budala biri değildi. General ona bir şey sorsaydı yanıt verir, dahası konuşmayı uzun bile sürdürebilirdi. Ekselansının gerçek niyeti üzerine daha ayrıntılı bir şeyler öğrenmeyi çok istiyordu ama, sorması uygun kaçmayacağı için soramıyordu...

Bu arada İvan İlyiç giderek daha derin düşüncelere dalmaktaydı. Kafasının içi karmakarışıktı. Dalgınlıktan farkına varmıyor, ikide bir şarap kadehini dudaklarına götürüyordu. Akim Petroviç de hemen dolduruyordu üzerini. İkisi de susuyordu. İvan İlyiç dans edenleri izlemeye başlamıştı. Birkaç dakika sonra ilgisini biraz çekmeye başlamıştı oyun. Bir olay ansızın şaşırttı bile onu...

Gerçekten de neşeyle dans ediyorlardı. Herkes çılgınca eğlenmek, neşelenmek için oynuyordu. Dans edenlerin içinde iyi, çevik oyuncu azdı, ama çevik olmayanlar bile ayaklarını yere öylesine güçlü vuruyorlardı ki, onları da çevik sanıyordu insan. Dikkati üzerine en çok çeken subaydı: Solo yapıyor-muş gibi yalnız kaldığı zamanlar figür yapmayı pek seviyordu. O sırtık gibi bedeniyle yana doğru birdenbire öyle eğiliyordu ki, herkes düştü düşecek sanıyordu. Öteki adımını atarken bu kez öbür yana eğiliyordu. Oynarken pek ciddiye. Herkesin onu hayretle izlediğine inanarak dans ediyordu. Bir başka kaval-ye, ikinci dönüşten sonra damının yanında esnemeye başladığı için kadıncağz yalnız başına oynuyordu. Mavi atkılı kadına eşlik eden genç yazıcı, o akşam oynanan beş kadrilde de hep aynı numarayı yapmıştı: Damından biraz geri kalarak atkısının ucundan yakalıyor, karşı karşıya gecislerde hızla dönerken

elindeki atkının ucuna on beş-yirmi öpücük konduruyordu. Kadınsa hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi kendini oyuna kaptırmış, oynuyordu. Tıp fakültesi öğrencisi gerçekten de güzel solo yapıyordu. İzleyiciler her figür yapışında heyecanla alkışlıyorlardı onu. Sözün kısası, herkes çok rahat davranmaya başlamıştı. Ivan İlyiç de –artık iyice sarhoş sayılırdı- gülümsüyordu. Ne var ki tuhaf bir kuşku yavaş yavaş içine işlemekteydi: Çevresindekilerin rahat, sıkılmadan davranmalarını istemesine çok istiyordu kuşkusuz, herkes geri geri çekilirken böyle bir rahatlığı yürekten isteyen kendisiydi. Şimdiyse sınırı aşmaya başlamıştı bu rahatlık. Sözgelimi, üzerinde belki de dördüncü elden alınmış, eski mi eski, mavi bir kadife entari olan cılız bir kadın eteğini toplu iğnelerle tutturmuş, ortalarda üzerindeki pantolonmuş gibi dolaşıyordu. Kavalyesi tıp öğrencisinin deyimiyle “insanın her istediği oyunu rahatlıkla oynayabildiği” Kleopatra Semyonovna’ydı bu. Tıp öğrencisine de söz yoktu doğrusu. Ne oynayıtı o öyle... Kleopatra Semyonovna’yla birlikte gidiyorlar gidiyorlar, sonra birden geri dönüyorlardı. Tuhaf bir dönüştü bu. Bir şeylerin olacağını haber veriyordu sanki. Ivan İlyiç’in odada olduğunu onlar da unutmuşa benziyorlardı.

Bir şey olunca önce Ivan İlyiç basıyordu kahkahayı. Bir ara alkışlamaya bile başlamıştı. Akim Petroviç saygıyla kih kih gülüyordu. Neşeli olduğu belliydi. Ne var ki ekselansının yüreğine yavaş yavaş yeni bir kuşkunun sindiğinin farkında değildi.

Ivan İlyiç, kadril bitince önünden geçen tıp öğrencisine iltifat etmek zorunda kalmıştı:

– Çok güzel dans ediyorsunuz delikanlı.

Tıp öğrencisi birden döndü, yüzünü buruşturdu, ekselansın üzerine saygısızlık sayılacak ölçüde eğilerek, yüksek sesle horoz gibi öttü. Bu kadarı da fazlaydı artık. Ivan İlyiç ayağa kalktı. Öyleyken herkes birden kahkahayı basmıştı. Çünkü gerçekten de bir horoz ötmüştü sanki odanın içinde. Öğrencinin hareketleri de çok komikti. Ivan İlyiç ayakta şaşkın şaşkın duruyordu ki, Pseldonimov girdi içeri. Saygıyla öne eğilerek generali yemeğe buyur etti. Hemen arkasından annesi çıkageldi. O da yerlere kadar eğilerek:

– Değerli ekselansımız, dedi, fakir soframıza onur verir miydiniz acaba?

Ivan Ilyiç:

– Ben.. doğrusu bilmem ki... diye kekelemeye başladı. Aslında yemek yemek için gelmemiştim buraya... bence... ben gitsem iyi olacak...

Şapkası da elindeydi. Dahası var: O anda kendi kendine söz vermişti, ne pahasına olursa olsun, hiç durmayacak, hemen gidecek, kalmayacaktı burada... ama kaldı. Bir dakika sonra, yemeğe giden kalabalığın en önünde idi. Pseldonimov’la annesi yol gösteriyorlardı ona. Generali en baş köşeye oturtular. Açılmamış bir şarap şişesi daha koydular önüne. Balıkla votka vardı. Ivan Ilyiç kendi uzandı, kadehine votka doldurdu. Daha önce hiç votka içmemişti. Bir dağdan aşağı yuvarlanıyormuş gibi hissediyordu kendini. Uçuyor, uçuyordu. Bir yere tutunmak, yapışmak istiyordu, ama başaramıyordu.

* * *

Gerçekten de, durumu giderek kritikleşiyordu. İşin kötüsü, kader alay ediyordu onunla sanki. Bir saat içinde ne çok değişmişti. Buraya gelirken bütün insanlara, memurlarına kucağını açıyordu. Aradan şöyle böyle bir saat geçtikten sonra ise Pseldonimov’dan nefret ettiğini, ona da karısına da düğününe de lanetler okuduğunu hissediyordu. Üstüne üstlük yüzünden, gözlerinin içinden Pseldonimov’un da ondan nefret ettiğini, ona; “Defolup gitseydin ne iyi olurdu, uğursuz herif! Başımıza bela oldun!..” der gibi baktığını anlıyordu. Pseldonimov’un bu bakışının çoktan beri farkındaydı.

Hiç kuşku yok ki Ivan Ilyiç şimdi, masaya otururken bile bunun böyle olduğunu itiraf etmektense –hem de yüksek sesle değil, kendi kendine bile itiraf etmektense– ölmeye razıydı. Aradan bir dakika geçmeden, düşünceleri arasında denge sağlanmıştı gene. Ama yüreği, ya yüreği.. sızlıyordu yüreği! Özgürlük, biraz hava, dinlenmek istiyordu. Aslında iyi yürekli, temiz bir insandı Ivan Ilyiç.

Şimdiye kadar çoktan kalkıp gitmesi gerektiğini biliyordu.

Hem çok iyi biliyordu bunu. Demin sokakta kurduğu hayallerinin hepsinin boşa çıktığının da farkındaydı.

Balıktan bir parça alırken soruyordu kendi kendine: “Niçin geldim buraya ben? Yemek, içmek için mi?” Öfkelenmişti bile. Yaptığı kahramanlıkla arada bir alay etmek geliyordu içinden. Buraya niçin geldiğine kendi de akıl erdirememeye başlamıştı.

Peki ama nasıl gidebilirdi? İşini bitirmeden gidemezdi. Ne derlerdi sonra? “Uygunsuz yerlerde sürttüğüm dedikodusu yayılır. İş bir sonuca bağlamazsam gerçekten de öyle söylerler. Sözelimi, yarın (hemen duyulacaktır çünkü bu yaptığım) Stepan Nikiforoviç de Semyon Ivanoviç de ne derler? Dairelerde, Şembellerde, Şubunlarda fis kos, neler konuşulur? Olmaz... buraya niçin geldiğimi anlatmadan, amacımı açıklamadan gidemem...” Ne var ki, beklediği duygululuk dakikası gelmiyordu bir türlü. Düşünmeyi sürdürüyordu: “Adam yerine bile koymuyorlar beni. Ne diye durmadan gülüyorlar? Çok duygusuz, küstah insanlar... Evet, gençlerin duygusuz olduklarının çoktandır farkındayım zaten! Ne pahasına olursa olsun, kalmalıyım!.. Dans bitti, şimdi masaya toplanacaklar... Hemen, günümüzün sorunlarından, devrimlerden, Rusya’nın büyüklüğünden söz etmeye başlarım... ilgilerini toplarım! Evet! Belki de her şey bitmedi henüz... Kim bilir, gerçek yaşamda her zaman böyle oluyordur belki. Dikkatlerini çekmek için nereden başlamalı acaba? Nasıl bir tavır takınmalı? Şaşıyorum, ne yapacağımı bilemiyorum... Nedir istedikleri, nelerden hoşlanırlar? Farkındayım, bu yana bakıp bakıp gülüşüyorlar. Aman Tanrım, bana mı gülüyorlar yoksa? Ne işim vardı burada?.. Niçin kalkıp gitmiyorum? İstedğim, elde etmek istediğim nedir?..” Ivan İlyiç böyle düşünüyordu işte. Tuhaf bir utanç, derin, dayanılmaz bir utanç giderek daha bir güçlü kemiriyordu yüreğini.

* * *

Kafasının içinde düşünceler birbirini izliyordu.

Masaya oturduktan tam iki dakika sonra korkunç bir düşünce sardı bütün benliğini. Mühis sarhoş olduğunu, yani

eskisi gibi değil, aşırı sarhoş olduğunu hissetmişti birden. Bunun nedeni, şarabın arkasından içtiği, etkisini hemen gösteren votkaydı. Gücünü büsbütün yitirdiğini hissediyordu. Bunun farkındaydı. Bu arada konuklar arasında rahatlık da alabildiğine artmıştı kuşkusuz. Ama sağduyusu bırakmıyordu peşini. Haykınyordu içinde: "Kötü, çok kötü, hatta çok ayıp!" Sarhoş generalin düşünceleri bir noktada toplanamıyordu: Birden iki karşıt düşünce belirdi kafasında. Bir yanda heyecan, zafer kazanma tutkusu, engellerden yılmama, amacına erişeceğine sonsuz bir inanç; öte yanda yüreğini kemiren, ruhunu sıkan bir kuşku. "Ne derler? Sonu nereye varacak bunun? Yarın ne olacak, yarın, yarın!..."

Konuklar arasında birtakım düşmanlar kazandığının hani- dir farkındaydı. Ona acı veren bir kuşkuyla "Buraya geldiğim- de de sarhoştum sanırım. Bu yüzden düşman kesildiler bana," diye düşünüyordu. Ama şimdi, masada gerçekten de birçok düşmanı olduğunu kuşkuya yer bırakmayacak bir kesinlikle anlayınca büyük bir korkuya kapılmıştı!

"Peki ama niçin? Niçin?" diye düşünüyordu.

Masada otuz kişi vardı. Bunlardan bazıları iyice sarhoş olmuşlardı. Ötekilerse tuhaf bir umursamazlık içindeydiler. Yılışık yılışık hareketler ediyorlar, bağırıp çağırıyorlar, yüksek sesle konuşuyorlardı. Zamanı gelmeden kadeh kaldırıyorlar- dı. Birbirlerine ekmek atanlar bile vardı. Ceketini kirli paslı bir adam masaya oturur oturmaz düştü sandalyesinden. Yemek bi- tene kadar da öyle kaldı. Başka birisi ille de masanın üzerine çıkıp kadeh kaldırmak istedi. Ancak subay, fragının eteğinden yakalayıp, onun bu zamansız heyecanını bastırdı. Bir general aşçısının sırf yemek pişirmek için bu akşamlik getirtilmiş ol- masına karşın, yemekler hiç de güzel değildi. Dolma, patatesli dil haşlaması, bezelyeli köfte, av eti, nihayet tatlı vardı. İçki de boldu: Bira, votka, birkaç çeşit şarap. En iyi cins şarabı yalnız generalin önüne koymuşlardı. Akim Petroviç masada kendili- ğinden bir şey yapmaya cesaret edemediği için general kendi dolduruyordu kadehini. Kadeh kaldırırken içmeleri için öteki konukların önüne Gorski şarabı falan koymuşlardı. Birçok ma-

sayı yan yana getirerek büyük bir masa oluşturmışlar, üzerine evde ne kadar masa örtüsü varsa hepsini sermişlerdi. Bir de Yaroslav işi renkli masa örtüsü vardı aralarında. Kadınlı erkekli oturuyorlardı. Pseldonimov'un annesi masaya oturmak istememişti. Ortalarda dolanıyor, hizmetin iyi yürümesiyle ilgileniyordu. O arada huysuz görünüşlü, daha önce kimsenin dikkatini çekmemiş bir kadın çıktı ortaya. Kırmızıya çalan, ipek bir giysi vardı üzerinde. Dişi ağrıyordu sanki. Çenesini bağlamıştı. Başörtüsü de tepesindeydi. Gelinin annesiydi bu. Arka odadan çıkmaya sonunda razı edebilmişlerdi onu. Odadan çıkmak istememesinin nedeni, Pseldonimov'un annesine olan sonsuz düşmanlığıydı. Ama bunu sonra anlatacağız. Bu kadın generale nefretle, hatta alaylı bakıyordu. Onunla tanıştırmak istemediği belliydi. Ivan Ilyiç de çok kuşkulandırmıştı ondan. Generalin kuşkulandığı başkaları da vardı. Yüzlerini gördükçe tuhaf bir korku düşünüyordu içine, huzursuz oluyordu. Hepsi söz birliği etmişlerdi, Ivan Ilyiç'in kuyusunu kazmaya hazırlanıyorlardı sanki. Hiç değilse o böyle sanıyordu. Masada oturdukları sürece Ivan Ilyiç buna iyice inandırdı kendini. Hele sakallı, serbest bir sanatçı çok kötü niyetliydi. Ivan Ilyiç'e birkaç kez bakmış, sonra yanındaki arkadaşının kulağına eğilip bir şeyler bile fısıldamıştı. Komploculardan bir başkası, içkiyi fazla kaçırmış olmasına karşın, tehlikeli olduğu bazı davranışlarından belli bir adamdı. Tıp öğrencisinde de pek umut yoktu. Subayın bile niyeti bozuktu. Ama en büyük tehlike *Goloveşka*'nın yazarıydı: Sandalyeye öyle yayılmış, öyle kibirli, mağrur konuşuyordu ki! Orada en büyük kendisiydi sanki. *Goloveşka*'da topu topu dört şiiri çıkınca kendini liberal sanan bu gençle hiç kimse ilgilenmemesine karşın –onu sevmedikleri bile belliydi– Ivan Ilyiç'in önüne bir parça ekmek düştüğünde –ekmegin doğrudan ona atıldığından kuşku edilemezdi– general bu ekmeği *Goloveşka*'nın yazarının attığına inanmaya hazırды.

Bütün bunlar generalin canını çok sıkıyordu kuşkusuz.

Hiç hoş olmayan bir şey daha vardı: Konuşmakta güçlükle çektiğinin farkındaydı Ivan Ilyiç. Sözcükleri anlaşılmasa bir biçimde söylediklerinden çok konuşmak istemesine karşın dili-

nin hareket etmediğinden kuşkusu kalmamıştı. Zaman zaman kendini kaybediyordu sanki. Daha önemlisi, durup dururken birden gülmeye başlıyordu. Bu ruhsal durumu, son bir bardak şaraptan sonra hemen geçmişti. (Gerçi kendine doldurmuştu bardağı, ama sonra içmekten vazgeçmiş, bir ara farkına varmadan hepsini birden içmişti.) Bu bardaktan sonra dokunsalar ağlayacaktı. Aşırı duygulandığını hissediyordu. Gene herkesi sevmeye, Pseldonimov'u bile, hatta *Goloveşka*'nın yazarını sevmeye başlamıştı. Onlarla kucaklaşmak, olanları unutmak, hepsiyle barışmak istiyordu. Dahası var: Onlara her şeyi açık yüreklilikle anlatmak için sabırsızlanıyordu. Her şeyi anlatacaktı onlara. Her şeyi. Yani ne iyi yürekli, soylu bir insan olduğunu, ne üstün yetenekleri bulunduğunu... Yurduna nasıl yararlı bir insan olacağını, konuşmalarından bayanların ne denli hoşlandığını, en önemlisi, ne denli ileri düşünceli olduğunu, herkesle, toplumun en alt tabakasından insanlarla bile nasıl dengiymiş gibi içten olabileceğini... Sonra, çağrılmamış olmasına karşın iki kadeh şarap içmek, bir memurunu mutlu etmek için Pseldonimov'un düğününe neden geldiğini anlatacaktı.

“Gerçeği, kutsal gerçeği gizlememeli insan. En önemlisi de açık yürekli olmalı! İçtenliğimle kendime bağlayacağım onları. Inanacaklar bana. Kuşkum yok bundan. Bakışlarında bir düşmanlık, nefret bile var şu anda, ama onlara her şeyi anlattığımda kul köle olacaklar bana. Kadehlerini doldurup, bağırarak benim sağlığıma içecekler. Subay coşarak kadehini yere çalacak. Kuşkum yok bundan. Belki “Yaşasın generalimiz!” diye bile bağırırlar... Atlı muhafızlar gibi altı okka etmeye bile kalkışsalar beni, gene sesimi çıkarmayacağım. Hoşuma gider. Gelini alnından öpeceğim, doğrusu hoş, sevimli bir yüzü var. Akim Petroviç de iyi bir insan. Pseldonimov da zamanla düzelir kuşkusuz. Biraz görgüsüz, hepsi o kadar... Gerçi genç kuşak birçok bakımdan anlayışsızdır. Ruh inceliği yoktur ama... ama ben Rusya'nın öteki Avrupa devletleri arasındaki yerini anlatacağım onlara. Köylü sorunlarımızı da açıklayacağım, böylece... böylece hepsi sevecek beni, zafere ulaşmış olarak çıkacağım buradan!”

Elbette hoş şeylerdi bütün bu hayaller. Gelgelelim bu pembe umutlar arasında birden beklenmedik bir şey dikkatini çekti Ivan Ilyiç'in: Konuşurken tükürük saçıyordu her yana. Daha doğrusu, salyalar birden boşalmaya başlamıştı ağzından. Akim Petroviç'in yanağında duruyordu tükürüğü. Adamcağız saygısından silemiyordu onu. Ivan Ilyiç peçeteyi alıp kendi sildi Akim Petroviç'in yanağını. Ama bu davranışı ona birden öylesine anlamsız, budalaca göründü ki, sesini kesti, kendi kendine şaştı. Akim Petroviç gerçi içmişti ama, gene de yüzü kıpkırmızı oldu. Ivan Ilyiç, on beş dakikadır Akim Petroviç'e çok ilginç bir şeyden söz ettiğinin, ama berikinin onu dinlerken bozulduğunun, dahası bir şeyden korktuğunun farkına ancak o anda varmıştı. Bir sandalye ötede oturan Pseldonimov da başını yana eğerek boynunu uzatmış, yüzünde kötü bir anlatımla dinliyordu. Gerçekten de, sanki bekliyordu generali, nöbet tutuyordu başında... Ivan Ilyiç konuklara şöyle bir göz gezdirerek, çoğunluğunun ona baktığını, kahkahalarla güldüğünü gördü. Ama çok tuhaftır, buna hiç bozulmadı. Tersine, kadehinden bir yudum daha aldı, birden herkesin duyacağı bir sesle:

– Bayanlar baylar, diye başladı. (Elinden geldiğince yüksek sesle konuşuyordu.) Şimdi Akim Petroviç'e ne anlatıyordum biliyor musunuz... Rusya'nın... evet, Rusya'nın... ne demek istediğimi anlıyorsunuz sanırım... bence Rusya'nın geleceği... insanlık...

Masanın öte ucundan bir ses duyuldu:

– İn-sanlık!

– İn-in!

– Tu-tu!

Ivan Ilyiç sustu. Pseldonimov ayağa kalkmış, kimlerin bağırdığını anlamaya çalışıyordu. Akim Petroviç, konukları yatıştırmak istiyormuş gibi birkaç kez başını salladı. Ivan Ilyiç'in gözünden kaçmamıştı bu. Ama sesini çıkarmadı.

İnatla sürdürdü konuşmasını:

– Evet, insanlık! Demin aynı şeyi... evet, demin aynı şeyi Stepan Ni-ki-foroviç'e de söyledim... evet... şey... toplumun değişmesi...

Masanın öte ucundan bir ses yükseldi:

– Ekselans!

Sözü kesilen Ivan llyiç, bağıranı görmeye çalışarak:

– Buyrun, dedi.

Gene aynı ses duyuldu:

– Bir şey yok ekselans, heyecanlandım da, devam edin siz!

De-vam e-din!

Ivan llyiç ürperdi.

– Toplum düzeninin değişmesi...

– Ekselans!

Hep o sesti duyulan.

– Ne istiyorsunuz?

– Merhaba!

Ivan llyiç dayanamadı artık. Söylevini yarıda kesip, hakaret dolu sesin geldiği yana döndü. Henüz pek genç bir öğrenciydi bu. Generalin en çok kuşkulandıklarından biri de oydu. Durmadan yüksek sesle konuşuyordu. Dügünde öyle gerektiğini söyleyerek bir bardakla iki tabak bile kırmıştı. General o yana dönünce subay bağıranı azarlamaya başladı.

– Ne oluyor sana be adam, ne diye bağırıp duruyorsun? Kes sesini, yoksa dışarıyı boylarsın!

Neşelenen okullu sandalyesine iyice yayılarak, yüksek sesle:

– Sizin için söylemiyorum ekselans, sizin için söylemiyorum! dedi. Devam edin! Lütfen devam edin, sizi dinliyorum, hem çok, çok, ço-ok hoşuma gidiyor sözleriniz! Bravo, bravo!

Pseldonimov:

– İçkiyi fazla kaçırmış! diye fısıldadı.

– Farkındayım, ama...

Subay:

– Demin pek hoş bir öykü anlatmıştım onlara, ekselans! dedi. Komutanıyla tıpkı böyle konuşan, bizim birliğin asteğmenlerinden birinin yaptıklarını anlatmıştım. Şimdi onu taklit ediyor. Komutanın her dedigine bravo, bravo! derdi. On yıl önce bu huyundan ötürü emekliye ayırdılar onu.

– Asteğmen mi? Ne asteğmeni?

– Bizim birlikteydi, ekselans. Aklını “bravo” ile bozmuştu.

Önce iyilikle yola getirmeye çalıştılar onu. Sonra içeri attılar... Komutan bir baba şefkatiyle öğüt veriyordu ona. O durmadan "Bravo, bravo!" diyordu. Hem bir doksan boyunda, aslan gibi bir askerdi. Mahkemeye vermek istediler, ama deli olduğunu anlayınca vazgeçtiler.

– Yani... çocukmuş. Çocukluğun cezası o kadar ağır olmaya-bilir. Doğrusu, bu durumda ben de bağışlamaya hazırım...

– Tıp uzmanları kesin söylemişler deli olduğunu, ekselans!

– Yaa! Otopsi yapmışlar demek?

– Hayır efendim, canlıydı adam.

Herkes kahkahayı basmıştı. O zamana dek ağırbaşlı duranlar bile gülüyorlardı. Ivan Ilyiç öfkelenmişti. Başlangıçta hemen hemen kekelemeden:

– Baylar, baylar! diye bağırды. Ancak bir ölüye otopsi yapılabileceğini bilmeyecek kadar bilgisiz değilim. Adamın delirdiğinde ölü olduğunu... yani delirdikten sonra öldüğünü sanmıştım da... yani şunu söylemek istiyorum ki... siz beni sevmiyorsunuz... Oysa ben hepinizi seviyorum... evet, Por... Porfiri'yi de seviyorum... Böyle söylemekle küçüldüğümün farkındayım...

Tam bu anda Ivan Ilyiç'in ağzından kocaman bir tükrük parçası masa örtüsünün en göze çarpan yerine düştü. Pseldonimov tükrüğü peçeteyle silmek için aceleyle uzandı. Bu son şanssızlık generali iyice umutsuzluğa düşürmüştü.

– Bu kadarı da fazla artık baylar! diye haykırdı.

Pseldonimov gene fısıldayacak oldu:

– Bakmayın ona ekselans, içkiyi fazla kaçırmış...

– Porfiri! Farkındayım, hepiniz... evet hepiniz!.. Umarım ki... söyler misiniz, neden küçük düşürdüm kendimi?

Ivan Ilyiç ha ağladı ha ağlayacaktı.

– Ekselansımız, böyle bir şey nasıl düşünebiliyorsunuz?

– Porfiri, sana söylüyorum... düşününe geldiysem eğer... bir amacım vardı da onun için geldim. Sizleri düşünce yönünden yüceltmek... duygulandırmak istiyordum... Hepinize soruyorum: Gözünüzde çok mu küçüldüm?

Bir ölüm sessizliği çökmüştü odanın içine. Böylesine kesin

bir soruya ölüm sessizliğiyle yanıt verilmesi çok anlamlıydı. Ekselans “Ah, şu anda bağırsalar, çığlık atsalar ne iyi olurdu!” diye geçirdi içinden. Ama konuklar birbirinin yüzüne bakıyorlardı. Akim Petroviç oturduğu yerde taş kesilmişti sanki. Pseldonimov’sa, korkudan dili tutulmuş, deminden beri kendi kendine birçok kez sorduğu o korkunç soruyu geçiriyordu aklından:

“Yarın ne işler açılacak başıma acaba?”

Goloveşka’nın artık iyice sarhoş olmuş yazarı birden generale döndü, –o zamana kadar öfkeli bir sessizlik içinde oturuyordu– gözleri parlayarak, topluluk adına yanıt verdi:

– Evet efendim! Evet, küçük düşürdünüz kendinizi, evet, bir gericisiniz siz... ge-ri-ci...

Bağıra bağıra konuşuyordu.

Ivan Ilyiç ayağa fırlayıp öfkeli:

– Delikanlı kendinize gelin! diye haykırdı. Karşınızdakinin kim olduğunu biliyor musunuz?

– Kim olacak, sizsiniz. Hem delikanlı değilim ben... Çalım satmak, kendinize bir ün kazanmak için geldiniz buraya.

Ivan Ilyiç:

– Pseldonimov, bu da ne demek oluyor? diye bağırdı.

Ama Pseldonimov yerinden dehşet içinde fırlamış, odanın ortasında kalakalmıştı. Ne yapacağını bilmiyordu. Konuklar da oturdukları yerde donup kalmışlardı. Sanatçıyla öğrenci alkışlıyor, bravo, bravo! diye bağııyorlardı.

“Yazar” çılgın bir öfkeyle bağırılmayı sürdürüyordu:

– Evet, insanlığınızla öğünmek için geldiniz buraya! Neşemizi kaçırdınız. En iyi şaraptan şişe şişe içtiniz. Bunun on ruble aylıklı bir memur için çok pahalı olduğunu düşünmediniz bile. Hem öyle sanıyorum ki, aslarnın genç karlarına göz diken amirlerdensiniz! Dahası var, bir metresiniz olduğundan da kuşum yok... Evet, evet, evet!

Ivan Ilyiç kollarını Pseldonimov’a uzatarak:

– Pseldonimov, Pseldonimov! diye haykırdı.

“Yazarın” her sözcüğü bir hançer gibi saplanıyordu yüreğine. Hissediyordu bunu.

Pseldonimov:

– Hemen şimdi, ekselans! diye haykırdı, siz merak etmeyin!

“Yazarın” yanına koştu. Yakasına yapışıp sürükleyerek kapıya götürdü onu. Ürkek yaradılışlı Pseldonimov’un böylesine güçlü olduğunu kimse ummuyordu doğrusu. Ama “yazar” çok sarhoştı, Pseldonimov ise ayık. Sonra sırtına bir iki şamar ya-
pıştırarak dışarı attı onu. “Yazar” avazı çıktığıınca bağırıyordu.

– Hepiniz alçaksınız! Yarın *Goloveşka*’da hepinizin canına okuyacağım!..

Birden herkes ayağa kalkmıştı.

Pseldonimov, annesi, konuklardan birkaçı generalin başına toplanmış, bağırıyorlardı:

– Ekselansımız, ekselansımız! Kendinize gelin ekselansımız!

General de bağırıyordu:

– Hayır, hayır! Hakarete uğradım... buraya... sizlerin iyiliğinizi için gelmiştim. Böyleyken, böyleyken!..

Bayılmış gibi birden sandalyesine yığıldı. Kollarını çapraz yapıp masaya koydu. Başını önüne eğdi. Yüzü tatlı tabağının içine girmişti. Konukların kapıldığı dehşet sonsuzdu kuşkusuz. Bir dakika sonra –besbelli gitmek için– doğruldu, sendeledi, ayağı masanın bacağına takıldı, yere yuvarlandı, horlamaya başladı...

İçki içmeyenler fazla içtikleri zaman bazen böyle olurlar. Son ana kadar akılları başlarındadır. Sonra birden yere yuvarlanırlar. Ivan Ilyiç yerde yatarken hiçbir şey düşünmüyordu. Pseldonimov başını ellerinin arasına almış, öyle kalmıştı. Konuklar aceleyle dağılmaya başlamışlardı. Herkes kendince yorumluyordu olayı. Gecenin üçüydü.

* * *

Aslında Pseldonimov’un durumu, bu olayla ilgili olduğundan çok daha kötüydü. Yerde uzanmış yatan Ivan Ilyiç’le başucunda saçlarını yolan Pseldonimov’u burada bırakıp, Porfiri Petroviç Pseldonimov’la ilgili birkaç açıklama yapalım.

Aslında düğünden bir ay kadar önce mahvolmuş sayılırdı. Bir zamanlar babasının memurluk ettiği, sonra cezaevindey-

ken öldüğü taşra kentinde doğdu. Petersburg'da bir yıl yoksulluk içinde süründükten sonra, düğünden beş ay önce on ruble aylıklı şimdiki görevini bulunca umutlanmış, dinçleşmişti. Ne var ki kısa bir zaman sonra gene eskisi gibi sürünmeye başladı. Pseldonimov soyundan yalnızca iki kişi kalmıştı: Kocasının ölümünden sonra taşra kentinden ayrılan annesiyle oğlu Pseldonimov. Ana oğul kış günü evsiz barksız kalmışlardı. Sürünüyorlardı. Ne yedikleri belliydi, ne içtikleri. Pseldonimov'un testiği alıp Fontanka'ya suya gittiği, orada bol bol su içip açlığını bastırmaya çalıştığı günler oluyordu. Aylığa girince annesiyle, birkaç ailenin birlikte oturduğu genişçe bir odanın bir köşesine yerleştiler. Annesi evlere çamaşıra gitmeye başlamıştı. Pseldonimov da bir çift pabuçla nasıl olursa olsun bir palto edinmek için dört ay yiyeceğinden kısıp para biriktirmişti. Dairede de durumu pek kötüydü zavallının: Amiri bir gün en son ne zaman banyoya gittiğini sormuştu ona. Resmî giysisinin yakasında bitlerin yuva yapığını söyleyenler bile vardı. Ama Pseldonimov'un iradesi sağlamdı. Görünüşte uysal, sessizdi. Çok az bir öğrenim görmüştü. Hemen hiç konuşmazdı. Bir şeyler düşündüğü, planlar kurduğu, bir şeyi hayal ettiği olur muydu, bilmiyorum. Bunların yerini, içinde bulunduğu iğrenç durumdan kurtulmak için içgüdüsel bir kararlılık almıştı. Karınca inadı vardı onda: Karıncaların yuvasını bozun, hemen onarmaya koyulurlar onu. Gene bozun, gene onarırlar. Kaç kez bozarsanız bozun, yılmazlar, her şeye yeniden başlarlar. Bir şeyler yapmak isteyen, evine bağlı bir insandı Pseldonimov. Kendini kurtaracağı, yuvasını kuracağı, belki kara gün için biraz para bile biriktirebileceği gözlerinden belliydi. Dünyada yalnızca annesi seviyordu onu. Hem de çılgınca. Sağlam karakterli, yorulmak nedir bilmeyen, çalışkan, bütün bunların yanında üstelik iyi yürekli bir kadındı annesi. Tam o sıralar, yedinci dereceden emekli memur Mlekopitayev'le karşılaşmasalardı belki daha altı yedi yıl, toplum düzeninde köklü değişiklikler olana dek yaşayacaklardı kiraladıkları o köşede. Mlekopitayev zamanında, yukarıda sözünü ettiğimiz taşra kentinde maliye memuruydu. Sonra ailesiyle Petersburg'a taşın-

mıştı. Pseldonimov'u tanıyordu. Babasına da bir minnet borcu vardı. Pek zengin sayılmazdı kuşkusuz, ama parası vardı. Ne kadar parası olduğunu hiç kimse –karısı da, büyük kızı da, akrabaları da– bilmezdi. İki kızı vardı. Çok tuhaf huyları olduğu, gece gündüz içtiği, evde aşırı sert olduğu için– bütün bunların yanında hastaydı da– durup dururken kızlarından birini Pseldonimov'a vermek esmişti aklına: “Tanırın onu, babası iyi bir insandı, oğlu da iyi olmalıdır.” Mlekopitayev aklına koyduğunu yapardı: “İnsan kararını verdi mi dönemez artık,” derdi. Çok garip bir insandı. Geçirdiği bir hastalıktan ötürü bacakları tutmadığı için zamanının çoğunu koltuğunda geçiriyordu. Ne var ki, votka içmesine engel olmuyordu bacaklarının tutmaması. Her gün kafayı çekiyor, sağa sola küfürler savuruyordu. Çok acımasızdı. Birisine eziyet etmeden duramazdı. Bunun için birkaç uzak akrabasına bakardı evinde: Hastalıklı, huysuz kız kardeşini; karısının çenesi düşük iki kız kardeşini; sonra, bir kazada kaburga kemiklerinden biri kırılmış, yaşlı halasını... Bir de, Rus uyruğuna geçmiş bir Alman kadını, –*Binbir Gece Masalları*’nı anlattığı için– almıştı evine. Mlekopitayev’in tek zevki bu zavallılara yaşamı zehir etmek, en küçük bir şey için ağzına geleni söylemekti. Oysa hepsi –diş ağrısı hiç geçmeyen karısı bile– onu kızdıracak en küçük bir şey yapmadıkları gibi, yanında ağızlarını açmaya bile cesaret edemezlerdi. Kadınları uydurduğu yalanlarla birbirine düşürür, sonra da onların çatışmalarını kahkahalarla gülerek izlerdi. Büyük kızının yokluk içinde geçen on yıllık bir evlilikten sonra, subay kocasından ayrılıp hasta üç çocuğuyla onun yanına gelmesi Mlekopitayev’i çok sevindirmişti. Aslında kızının çocuklarını görecektir gözü yoktu, ama onların gelmesiyle, eziyet edeceği insan sayısı arttığı için ihtiyarın buna bir diyeceği yoktu. Bütün bu huysuz kadınlar ile hasta çocuklar kalabalığı, onlara soluk aldırmayan Mlekopitayev’le birlikte Petersburg Yakası’nda ahşap bir eve tıkmıştı. İhtiyar parayı –votkaya acımazken– onlara kapık kapık verdiği için yarı aç-yarı tok geçiyordu günleri. İhtiyar geceleri uyumadığı, kendine eğlence aradığı için onlar da doyasıya uyuyamıyorlardı. Sözün kı-

sası, çekilmez bir yaşamları vardı. Tam o sıralar Mlekopita-yev Pseldonimov'u kestirmişti gözüne. Uzun burnu, uysal görünüşü şaşırtmıştı onu. Ürkek yaradılışlı, hiç de güzel olmayan küçük kızı on yedisini doldurmak üzereydi. Gerçi bir zamanlar bir Alman okuluna gitmişti kız, ama Almanca'nın "a"sını öğrenememişti. Sonra, bacakları tutmayan, sarhoş babasının koltuk değneğinin altında, evin içindeki dedikodu, yalan dolan arasında ağır aksak büyümüştü. Kız arkadaşı hiç olmamıştı. Evlenmek uzun zamandır istediği, özlediği bir şeydi. Başkalarının yanında ağzını açmazdı, oysa evde, annesinin, öteki yandaşmaların arasında yabani bir kuş gibi yırtıcıydı. Önüne geleni çimdiklemeyi, ablasının çocuklarına yumruk atmayı, çaldıkları ekmek ya da şeker için onları gammazlamayı –bu huyundan ötürü ablasıyla sürekli bozuktu arası– çok severdi. Kızıyla evlenmesini Pseldonimov'a ihtiyar kendi söyledi. Pseldonimov, durumu perişan olmasına karşın, gene de düşünmek için biraz süre istedi. Annesiyle uzun uzun konuştu. Ama kızla birlikte bir ev veriyorlardı ona. Ahşap, tek katlı, pis de olsa, bir ev. Üstelik dört yüz ruble vardı işin içinde. Az buz bir para mıydı bu! Sarhoş deli: "Neden mi alıyorum onu evime?" diye bağırıyordu. İki nedeni var bunun. Birincisi: Hepsiniz kadınsınız, bıktım artık kadınlardan. Pseldonimov'un da buyruğum altına girmesini istiyorum. Bu nedenle yapıyorum ona bu iyiliği. İkinci neden: Siz kızılıyorsunuz, istemiyorsunuz diye alıyorum. Sizin inadınıza... Aklıma koyduğumu yaparım ben! Sana gelince, Porfiricik, karın olduğunda canın çektiği kadar dayak atabilirsin ona. Doğuştan yedi şeytan vardır ruhunda çünkü. Hepsini kovala, sopa hazır..."

Pseldonimov susuyordu. Ama kararını vermişti. Düğünden önce annesiyle onu eve aldılar. Yıkadılar, giydirdiler, düğün için para verdiler. İhtiyar (belki de bütün aile onlara karşı olduğu için) koruyordu onları. Pseldonimov'un annesinden hoşlanmıştı bile. Tutuyordu kendini, eziyet etmiyordu ona. Ama Pseldonimov'a düğünden bir hafta önce karşısında kazaska oynattı. Dans bitince de "Eh yeter," dedi, "bana olan saygını yitirip yitirmedigini öğrenmek istemiştin." Düğüne çok para har-

cadı. Akrabalarının, tanıdıklarının hepsini çağırmişti. Pseldonimov tarafından önemli konuk olarak yalnızca *Goloveşka*'nın yazarı ile Akim Petroviç vardı. Pseldonimov, gelinin ondan iğrendiğini, aslında subayla evlenmek istediğini çok iyi biliyordu. Ama her şeye katlanıyordu. Annesiyle öyle kararlaştırmışlardı çünkü. Düğün günü ve akşamı ihtiyar durmadan içti. Ağza alınmayacak küfürler savurdu. Bütün aile arka odalara çekilmişti. Ön odalar eğlenceye, yemeğe ayrılmıştı. İhtiyar sonunda sızınca –saat on birdi– o gün Pseldonimov'un annesine pek kızan kızın annesi, inadı bırakıp ön odalara geçmeye razı olmuştu. Ivan Ilyiç'in gelişi her şeyi altüst etti. Bayan Mlekopitayeva çok bozuldu. Generalin çağrıldığından onu niçin haberdar etmediler diye ağzına geleni söyledi. Generalin çağrılmadan, kendiliğinden geldiğini söylediler kendisine, ama o öylesine aptaldı ki, buna inanmak istemiyordu. İyisinden şarap almak gerekiyordu. Pseldonimov'un annesindeki bütün para yirmi kapıktı. Pseldonimov'da ise metelik yoktu. Huysuz kocakarı Mlekopitayeva'ya başvurmak, bir şişe şarap parası vermesi için ona yalvarmaktan başka çıkar yol yoktu. İşin kötüsü, biraz sonra bir şişe parası daha dilenmeleri gerekecekti. Damadın parlak geleceğinden söz etmişlerdi ona. Sonunda razı olmuştu, parayı vermişti. Ama Pseldonimov'u öylesine iğrenç hakaretlere boyun eğmek zorunda bırakmıştı ki, adamcağız ikide bir kimsenin bulunmadığı zıfzaf odasına koşuyor, başını elleri arasına alıp, öfkeden zangır zangır titreyerek kendini yüzükoyun karyolaya, hazların en tatlısı için hazırlanmış karyolaya atıyordu. Evet! Ivan Ilyiç, o gece içtiği iki şişe *Jakson*'un nelere mal olduğundan habersizdi. Ivan Ilyiç olayı böylesine beklenmedik bir biçimde sona erince, Pseldonimov büyük bir şaşkınlığa, kedere, dahası umutsuzluğa düşmüştü! Gene bir kargaşadır başlayacak, belki sabaha kadar bile sürecekti. Huysuz gelinin ağlayıp sızlanmaları, gelinin kafasız annesinin ileri geri konuşmaları... Zaten başı ağrıyor, gözleri kararıyordu. Öte yandan, Ivan Ilyiç'e yardım etmeliydi. Gecenin üçünde bir doktor veya bir kupa arabası bulmak gerekiyordu. Evet bir kupa arabası gerekliydi. Böylesine önemli bir kimse bu durumda evine kiralık,

açık bir arabayla götürülemezdi çünkü. Peki ama, kupa arabası için olsun para nerede bulacaktı? General yemekte onunla hiç konuşmadığı, yüzüne bile bakmadığı için çok kızan bayan Mlekopitayeva bir kapağı olmadığını söylemişti. Belki gerçekten yoktu. Kimden alabilirdi bu parayı? Ne yapacaktı? Evet, adamcağız başını elleri arasına almakta haklıydı.

* * *

Bu arada Ivan İlyiç'i hemen yemek odasındaki maroken koltuğun üzerine yatırmışlardı. Masaları toplarlarken Pseldonimov sağa sola koşuyor, para bulmaya çalışıyordu. Hizmetçilerden bile para istiyordu. Hiç kimsede metelik yoktu. Öteki konuklar dağılmış olmalarına karşın, hâlâ gitmemiş, bekleyen Akim Petroviç'ten istemeyi bile göze almıştı. Akim Petroviç, –iyi yürekli bir insandı ama– Pseldonimov'un paradan söz ettiğini duyunca şaşırılmış, korkmuş, ipe sapa gelmez şeyler söylemeye başlamıştı.

– Başka zaman olsa seve seve verirdim, diye mırıldanmıştı, ama şimdi... ne olur kusuruma bakmayın...

Şapkasını kaptığı gibi çıkıp gitmişti. Ancak, rüya tabirleri kitabından söz eden iyi yürekli genç yaradı işe. Ne var ki, onunki de pek etkili olmadı. Pseldonimov'un düştüğü kötü duruma yürekten ilgi gösterip öteki konuklarla gitmeyenlerden biri de oydu. Pseldonimov, annesi ve bu genç düşünüp taşındıktan sonra doktora haber yollamaktansa, bir kupa arabası çağırıp hastayı evine götürmeye karar vermişlerdi. Araba gelinceye kadar da bir şeyler yapmayı deneyeceklerdi. Ivan İlyiç'in şakaklarını soğuk suya batırılmış bezle ovacaklar, başının tepesine buz koyacaklardı, falan filan. Bu işleri Pseldonimov'un annesi almıştı üzerine. Delikanlı kiralık bir kupa arabası aramaya koştu. Gecenin bu saatinde Petersbug Yakası'nda değil kiralık kupa arabası, üstü açık araba bile bulunamayacağını bildiği için, yatmış arabacıardan birini uyandırmak için Hanlar Sokakı'na koştu. Pazarlığa başladılar. Arabacılar bu saatte kupa arabası için beş rublenin bile az olduğunu söylüyorlardı. Ama üç rubleye anlaştılar. Oysa delikanlı saat dörde doğru kiraladı-

ğı arabayla geldiğinde evde karar değişmişti. Hâlâ kendine gelemeyen İvan İlyiç öylesine kötüleşmiş, öylesine inlemeye, çırpınmaya başlamıştı ki, onu bu durumda eve götürmenin olanaksızlığına, tehlikeli bile olabileceğine karar vermişlerdi. İpin ucunu iyice kaçıran Pseldonimov “Bakalım neye varacak bunun sonu?” diye düşünüyordu. Ne yapmalıydılar? Yeni bir sorun çıkmıştı ortaya: Hastayı burada alıkoyarlarsa onu nerede yatıracaklardı? Koca evde iki karyola vardı: Biri, Mlekopitayev’le karısının yattığı iki kişilik büyük karyola, öteki yeni evlilerinki... Evde geri kalan herkes yerlere serilmiş sert, sağı solu yırtık döşeklerde yatıyordu. Bunu bulamayanlar bile vardı. Nereye yatıracaklardı hastayı? Bir döşek bulabilirlerdi belki. Çok sıkışırlarsa birisinin altından çekip alırlardı... ama nereye, neyin üzerine sereceklerdi döşegi? Salona sermelerinin gerektiği sonucuna varmışlardı. Çünkü hem burası ailenin yattığı öteki odalardan uzaktı, hem ayrı bir çıkışı vardı. Ama neyin üzerine sereceklerdi döşegi? Sandalyelerin üzerine mi? Bilindiği gibi, sandalyelerin üzerine yatak yalnızca yatılı lise öğrencilerine, o da cumartesi günleri hafta tatiline geldiklerinde serilir. İvan İlyiç gibi saygıdeğer bir kimse için pek saygısızca bir şey olurdu bu. Yarın sandalyelerin üzerinde uyanınca ne derdi sonra? Pseldonimov böyle bir şeye kesinlikle “hayır” diyordu. Bir tek yol kalıyordu: Hastayı yeni evliler için hazırlanmış odaya götürmek. Yemek odasının hemen bitişiğindeki küçük odaydı bu. İki kişilik karyolanın tertemiz çarşaf serili yatağı yeni alınmıştı. Kenarları dantelli, üzerleri işlemeli pembe dört kırlent dayalıydı duvara. Yorgan pembe atlastandı. Üzerinde makine dikişiyle yapılmış büyük güller vardı. Tavandaki altın sarısı halkadan, karyolanın üzerine bir cibinlik dökülüyordu. Kısacası, her şey gerektiği gibiydi. Yatak odasını gezen konukların hemen hepsi odanın güzel döşendiğini söylemişti. Pseldonimov’dan hiç hoşlanmamasına karşın, o gece gelin gizli gizli birkaç kez gelmişti buraya. Odasına, hastalanan bir konunun yatırılmak istendiğini duyunca büyük bir öfkeye kapılmıştı! Gelinin annesi ondan yana çıktı. Bağırıp çağırdı. Yarın durumu kocasına bildireceğini söyledi. Ama Pseldonimov kararından dönmedi, diret-

ti: İvan İlyiç'i gelin odasına taşıdılar. Yeni evlilere salonda sandalyelerin üzerine yatak serdiler. Gelin hüngür hüngür ağlıyordu. Pseldonimov'u çimdikleyecekti ama cesaret edemiyordu: Babasının koltuk değneğini anımsıyordu. İyi bilirdi tadını. Bütün bu olanların hesabının yarın sorulacağını da biliyordu. Yatışması için, pembe yorganı, kenarları dantelli kırlentleri getirdiler salona. Tam o sırada da delikanlı kupa arabasıyla geldi. Arabaya gerek kalmadığını öğrenince çok korktu. Arabanın parasını onun vermesi gerekiyordu. Oysa kapık yoktu cebinde. Pseldonimov da meteliksiz olduğunu söyledi. Arabacıyı kandırmaya çalıştılar. Ama adam söz dinleyeceğe benzemiyordu. Gürültü etmeye, kapıyı yumruklamaya başladı. Bütün bunların sonu neye vardı, ayrıntılarıyla bilmiyorum. Sanırım delikanlı rehin olarak arabaya binip Peski'ye, dördüncü Rojdetvenskaya Sokağı'na gitti. Akrabalarının evinde kalan bu öğrenci bir arkadaşından para bulabileceğini umuyordu. Yeni evlileri salonda yalnız bırakıp kapıyı kapadıklarında saat sabahın beşiydi. Hastanın başucunda Pseldonimov'un annesi kaldı. Yere, halının üzerine kıvrıldı, üstüne bir koyun postu aldı. Ama uyuyamadı. Çünkü sık sık kalkmak zorunda kaldı: İvan İlyiç'in midesi çok kötü bozulmuştu. Erkek gibi bir kadın olan Pseldonimova kendi soydu onu, öz oğlu gibi ilgilendi onunla. Gerekli kabı bütün gece içeri dışarı taşıdı durdu. Gelgelelim, o gecenin şanssızlıkları henüz bitmemişti.

* * *

Yeni evlileri salonda yalnız bırakmalarının üzerinden on dakika geçmemişti ki, kulakları sağır eden bir çığlık duyuldu. Bir sevinç çığlığı değildi bu. Öfke çığlığıydı. Peşinden sandalyelerin yuvarlanmasından çıkan birtakım gürültü patırtı oldu. Karanlık odaya bir anda korkudan ah-vah eden bir sürü kadın doluştu. Bunlar gelinin annesi, ablası –çocuklarını arka odada yalnız bırakmıştı–, halasıyla iki teyzesiydi. Kaburga kemiği kırık yaşlı hala da aralarındaydı. Aşçı kadınla, masal anlatan Alman kadın –Yeni evlilere sermek için yatağını zorla çekip almışlardı altından. Evde en iyi yatak onunkiydi. Kadının da

tek serveti bu yatağıydı zaten— evet, aşçı kadınla masal anlatan Alman kadın bile oradaydı. Bütün bu saygıdeğer kadınlar on beş dakikadan beri mutfaktan salona doğru koridorda parmaklarının ucuna basarak, büyük bir merak içinde gidip gelmekteydiler. Bu arada biri mumu yaktı. Beklenmedik bir şeyle karşılaştılar. Geniş yatağı ancak kenarlarından tutan sandalyeler iki kişinin ağırlığına dayanamayıp dağılmış, yatak ortalarına, yere düşmüştü. Gelin öfkesinden ağlıyordu. Bu kez gururu çok incinmişti. Utancından yerin dibine giren Pseldonimov, suçüstü yakalanmış bir katil gibi olduğu yerde taş kesilmiş, ayakta öyle duruyordu. Kendini temize çıkarmaya bile çalışmıyordu. Her yandan ah-vah sesleri duyuluyordu. Gürültüye Pseldonimov'un annesi de koşup gelmişti. Ama gelinin annesiydi bu kez üstün gelen. Önce azarladı Pseldonimov'u. Tuhaf, ama çoğu haksız bir sürü şey söyledi: "Bu durumdan sonra koca olabilir misin sen? Böyle bir yüz karasından sonra neye yararsın?" Çok şey saydı döktü. Sonra da, yarın hesap soracak olan sert babaya yanıt verme sorumluluğunu üzerine alarak, kızının kolundan tuttuğu gibi odasına götürdü. Arkasından ötekiler de ah-vah ederek, baş sallayarak toparlanıp gittiler. Pseldonimov'un yanında yalnızca annesi kalmıştı. Avutmaya çalışıyordu oğlunu. Ama beriki hemen kovdu onu yanından.

Avunacak durumu yoktu. Dalgın dalgın gidip kanepeye oturdu. Yalın ayaktı. Üzerinde yalnızca iç çamaşırı vardı. Kafasının içi karmakarışık. Arada bir başını kaldırıp salonun içini gözden geçiriyordu. Demin çılgınca dans ediliyordu burada. Sigara dumanı hâlâ dağılmamıştı. Yerlerde sigara artıkları, şeker kâğıtları vardı. Gelin yatağının acıklı görünüşü, devrilmiş sandalyeler en tatlı, en güvenilir umutların, hayallerin boş olduğunu düşünmeye zorluyordu insanı. Hemen hemen bir saat oturdu öyle. Onu huzursuz eden şeyler geliyordu aklına hep. Sözelimi, "Dairedeki durumum ne olacak şimdi?" diye soruyordu kendine. Ne pahasına olursa olsun, başka bir daireye geçmesi gerektiğini yüreği sızlayarak düşünüyordu. "Bu gece olanlardan sonra aynı yerde kalamam." Sonra Mlekopitayev geliyordu aklına: "Ne kadar saygılı olduğumu an-

lamak için bakarsın yarın gene kazaska oynatır beni.” Mleko-pitayev, düğün için beş yüz ruble vermişti ama –son kapısına kadar harcamıştı bu parayı– drahoma olarak vereceği dört yüz rublenin adını ettiği yoktu. Ev konusunda da kesin bir anlaşmaya varılmış değildi. Sonra, onu yaşamının en kritik anında bırakıp giden karısını; karısının önünde tek dizini yere koyan uzun boylu subayı düşündü (gözünden kaçmamıştı bu). Karısının ruhunda olduğu söylenen yedi şeytanı –babasıydı bunu söyleyen– şeytanları kovalaması için hazırlanmış sopayı da düşündü... Kuşkusuz, çok şeye katlanabilecek güçte hissediyordu kendini. Gelgelelim, kader öylesine sürprizler çıkarmıştı karşısına ki, gücünden kuşku edebilirdi artık.

Kara kara düşünüyordu Pseldonimov. Bu arada mum bitmiş, sönmek üzereydi. Pseldonimov’a yandan vuran titrek ışığı başının gölgesini –ince boynuyla, uzun burnuyla, biri ensesinde biri alnının üzerinde kalkık iki tutam saçıyla– duvara kocaman düşürüyordu. Ortalık ağarmak üzereyken dayanmadı artık. Perişan, bitkin bir durumda doğruldu yerinden. Sandalyelerin arasındaki yatağa yürüdü. Bir şeyi düzeltmeden, ışığı söndürmeden, başının altına bir yastık bile almadan uzandı, huzursuz, ama derin bir uykuya daldı.

* * *

Öte yandan, Ivan Ilyiç Praliski’nin zavallı Pseldonimov’un zıfaf odasında geçirdiği o müthiş gece de bir şeye benzemedi! Baş ağrısı, mide bulantısı, sancılar uzun süre soluk aldırmadılar ona. Cehennem azabından farksızdı çektiği. Arada bir kendine gelir gibi olduğunda öylesine acı çekiyor; aklına öylesine iğrenç, öylesine üzücü şeyler geliyordu ki, kendine hiç gelme daha iyi olacaktı... Kafasının içi hâlâ karmakarışık. Sözgelimi, Pseldonimov’un annesini anımsıyordu, tanıyordu onu, sesini duyuyordu: “Sık dişini yavrum,” diyordu kadın, “sık dişini anam babam, sabreden derviş muradına ermiş...” Tanımamasına tanıyordu onu. Ama kadının orada, başucunda ne işi olduğuna bir türlü akıl erdiremiyordu. İğrenç hayaller geliyordu gözünün önüne: En sık Semyon Ivanoviç’i görüyordu ha-

yalinde. Ne var ki biraz dikkatli bakınca onun Semyon Ivanoviç değil de Pseldonimov'un burnu olduğunu fark ediyordu. Sert tavırlı sanatçıyı da, subayı da, çenesi bağlı yaşlı kadını da görür gibi oluyordu. En çok ilgisini çeken, tepesindeki altın sarısı halkaydı. Odayı aydınlatan mumun donuk ışığında açık seçik görüyordu onu. Düşünüyordu: "Neye yarar bu halka? Neye işarettir acaba?" Bunu birkaç kez de yaşlı kadına sordu. Ama söylemek istediğini anlatamadığından olacak, anlatmaya ne kadar uğraştıysa, kadın bir şey anlayamadı. Sonunda, sabaha karşı rahatladı biraz, derin bir uykuya daldı. Bir saat kadar uyuduktan sonra uyandığında iyice gelmişti kendine. Başımüthiş ağrıyordu; ağzının, bir bez parçasına dönmüş dilinin iğrenç bir tadı vardı. Yatağın içinde hafifçe doğruldu, bakındı, düşünceye daldı. Başlamakta olan yeni günün soluk ışığı pancurların dar aralıklarından şerit şerit içeri süzülüp karşı duvarda titreşiyordu. Sabahın yedisidi. Ivan İlyiç gece olanları, kurduğu hayalleri, masa başındaki söylevini anımsadı. Bütün bu olayların sonunun şimdi nereye varabileceğini, herkesin ne diyeceğini, ne düşüneceğini korkunç bir açıklıkla hissediyordu. Çevresine bakınıp, bir memurunun huzur dolu zifaf odasını ne çirkin, bayağı bir duruma soktuğunu görünce yüreğine ansızın bir utanç, acı doldu. Çıglık atarak ellerini yüzüne kapadı, umutsuzluk içinde yüzükoyun yastığın üzerine attı kendini. Bir dakika sonra fırlayıp kalktı karyoladan. Giysisini sandalyenin üzerinde temizlenmiş, güzelce yerleştirilmiş görünce hemen koştu, büyük bir korku içinde, durmadan bakınarak, aceleyle giyinmeye koyuldu. Başka bir sandalyenin üzerinde kürkü, şapkası, şapkasının içinde de sarı eldivenleri duruyordu. Buradan sessizce sıvışmak istiyordu. Ama birden kapı açıldı, Pseldonimov'un annesi elinde bir tasla leğen, içeri girdi. Omzunda da bir havlu vardı. Leğeni yere koydu, sözü uzatmadan, generalin elini yüzünü yıkaması gerektiğini söyledi.

– Nasıl olur anam babam, hadi yıka elini yüzünü, olmaz...

Ivan İlyiç, içinde bulunduğu durumda utanmadan, korkmadan yüzüne bakabileceği bir insan varsa onun da bu kadın olduğunu o anda anlamıştı. Elini yüzünü yıkadı. Sonra yaşamı-

nın kötü anlarında, pişmanlık duyduğu öteki yaptıkları arasında o sabah uyanışını da uzun yıllar anımsayacağını anladı. İçinde küçük buz parçacıklarının yüzdüğü soğuk su dolu fayans leğeni, tası; besbelli yeni evliler için alınmış, ama önce Ivan Ilyiç'in kullanması kaderde olan, üzerinde bir şeyler yazılı, on beş kapıklık pembe kâğıda sarılı yumurta biçimli sabunu; sol omzunda Kamçatka işi bir havluyla yaşlı kadını unutamayacaktı. Soğuk su yüzüne vurunca açıldı. Elini yüzünü yıkadıktan sonra kurulandı, bir şey söylemeden, iyilik melegine teşekkür bile etmeden şapkasını kaptı, yaşlı kadının uzattığı kürkünü omuzlarına alıp koridoru geçti, mutfağı geçti. Mutfakta kedi onu görünce miyavlamaya başlamıştı. Yatağında hafifçe doğrulan aşçı kadın merakla bakmıştı arkasından. Avluya, oradan sokağa çıktı. Geçen bir arabaya attı kendini. Dışarıda dondurucu bir soğuk vardı. Pis, sarı bir sis kaplamıştı her yanı. Ivan Ilyiç yakalarını kaldırdı. Herkes ona bakıyor, herkes onu tanıyor gibi geliyordu ona...

* * *

Sekiz gün evinden çıkmadı, göreve de gitmedi. Hastaydı. Hem çok hastaydı. Ne var ki beden hastalığı değildi onunki. Ruh hastalığıydı. Bu sekiz gün içinde cehennem acıları çekti. Öteki dünyada çekeceklerinden düşülmüştür yüzde yüz bu çektikleri. Manastıra kapanmayı düşündüğü anlar bile oldu. Evet oldu. Bir ara hep bunu hayal etmeye başlamıştı. Huzur dolu ilahileri, üzeri delik tabutu, yapayalnız yaşanan hücreleri, ormanları, mağaraları düşünüyordu. Ama kendine gelince bütün bunların çok saçma olduğu kanısına varıyor, kendi düşüncelerinden utanıyordu. Sonra bir süre hiçbir şeyi umursamıyordu. Peşinden utanç bastırıyordu gene, bütün benliğini sarıyordu. Çeşitli şeyler düşünürken ürperiyordu. Daireye girince ne söyleyeceklerdi onun için? Ne düşüneceklerdi? Bir yıl, on yıl, belki bir ömür boyu fısıldayarak neler konuşacaklardı arkasından? Çocuklarına, çocuklarının çocuklarına anlatacaklardı bu olayı. Bazen derin bir umutsuzluğa düşüyordu. O anda hemen Semyon Ivanoviç'e gidip onu bağışlaması, dostluğunu kabul etmesi

için yalvarmaya hazır oluyordu. Kendini temize çıkarmaya kalkışmıyordu bile. Kesinlikle suçlu buluyordu kendini: Haklı olduğu bir nokta göremiyordu. Yerin dibine giriyordu.

Hemen emekliye ayrılmayı, kendini insanlığın mutluluğuna adamayı düşünüyordu. Ne olursa olsun, bütün tanıdıklarını, dostlarını değiştirmesi gerekiyordu. Hem bunu öyle yapmalıydı ki, bütününüle unutturmalıydı kendini. Sonra bunun da saçma bir şey olduğunu, astlarına sert davranırsa olanları unutturabileceğini düşünmeye başlıyordu. O zaman umutlanıyordu biraz, rahatlıyordu. Kuşkular, acılar içinde geçen sekiz günün sonunda, bilinmezliklere artık dayanamayacağını anladı, *un beau matin*³ daireye gitmeye karar verdi.

Evinde acı, keder içinde otururken dairesine nasıl gireceğini belki bin kez hayal etmişti. Arkasında anlamlı fiskoslar duyacağından, alaylı yüzlerle karşılaşacağından, herkesin acımasızca gülümseyeceğinden kuşkusu yoktu. Gerçekte bunların hiçbiri olmayınca ne çok şaşırmıştı. Saygıyla karşılamışlardı onu. Öne eğilerek selamlamışlardı. Hepsi son derece ciddiydi. İşlerinden başka bir şeyle ilgilenmiyorlardı. Odasına geldiğinde sevinç içindeydi.

Büyük bir ciddiyetle hemen işe koyuldu. Birtakım açıklamaları, raporları dinledi, kararlarını bildirdi, emirler verdi. Ömründe o sabahki kadar akıllıca, olumlu kararlar vermediğini hissediyordu. Onu sevdiklerinin, saydıklarının farkındaydı. En kötümser insan bile bir şeyden kuşkulanamazdı. İşler yolundaydı.

Sonunda, elinde birtakım kâğıtlarla Akim Petroviç geldi. Onu görünce Ivan Ilyiç'in yüreğine bir şey battı sanki. Ama bir an içindi bu. Akim Petroviç'le ilgilendi. Mağrur bir tavırla konuştu onunla. Sorduğu şeyi nasıl yapması gerektiğini anlattı. Yalnız, Akim Petroviç'in yüzüne uzun süre bakmadığının farkındaydı, daha doğrusu, Akim Petroviç ona bakmaya korkuyordu. Sonunda bitti Akim Petroviç'in işi. Kâğıtları toplamaya başladı. Elinden geldigince soğuk:

– Bir de dilekçe var efendim, dedi, memur Pseldonimov

3 Güzel bir sabah.

başka bir yere atanmasını istiyor... Ekselans Semyon İvanoviç Sipulenko kendi dairesinde bir görev verecekmiş ona. Sizden izin istiyor.

Ivan İlyiç:

– Oraya geçiyor demek, dedi.

Üzerinden büyük bir yükün kalktığını hissetmişti. Akim Petroviç'e baktı, o anda karşılaştı bakışları.

Ivan İlyiç:

– Bana sorulacak olursa... ben onaylarım, diye karşılık verdi.

Akim Petroviç'in hemen sıvışmak istediği belliydi. Ama Ivan İlyiç sevincinden, ansızın, her şeyi açık konuşmaya karar verdi. Gene duygulanmıştı sanki.

İçten, anlamlı bakışını Akim Petroviç'in gözlerinin içine dikti.

– Söyleyin ona, dedi, söyleyin Pseldonimov'a, kötülüğünü istemem onun. Evet, istemem!.. Olanları unutmaya bile hazırım, hepsini, hepsini...

Ama Ivan İlyiç, Akim Petroviç'in yüzüne bakınca şaşırды bir-
den. Yanda kesti sözünü. Akli başında bir insan bildiği masa şefi nedense birden aptallaşmıştı. Amirinin sözünü sonuna dek dinleyeceğine birden kulaklarına kadar kızarmış, telaşlı telaşlı, dahası, uygunsuz kaçacak bir biçimde öne eğilip doğrularak selam vermeye, bir yandan da geri geri kapıya doğru yürümeye başlamıştı. Oradan kaçıp kurtulmak, daha doğrusu, bir an önce masasının başına dönmek istediği belliydi. Ivan İlyiç yalnız kalınca şaşkınlık içinde kalktı masasından. Aynaya baktı, ama yüzünü göremedi.

Ne söylediğini bilemeden “Evet, sert davranmalı, sertlikten başka çıkar yol yok!” diye mırıldandı kendi kendine. Birden öylesine utanmış, öylesine sıkılmıştı ki, sekiz günlük hastalığının en dayanılmaz anlarındaki duyguları bile bunun yanında hiç kalırdı. Kendi kendine “Kazanamadım!” dedi. Bitkin, kol-
tuğuna yığıldı.

Uysal Bir Kız

Кроткая

Yazarın notu:

“Güncemi” bu kez alışılmışın dışında, yalnızca uzun bir öykü olarak yazdığım için okurlarımdan özür diliyorum. Aslında yaklaşık bir ay bu öykü üzerinde çalıştım. Ama gene de okuyucumun beni bağışlamasını diliyorum.

Şimdi gelelim öyküme. Bu öykümü son derece gerçekçi saymama karşın, ona “fantastik bir öykü” diyorum. Doğrusunu isterseniz, gerçekten de fantastik bir şeyler var içinde. Özellikle öykünün biçiminde. Başlarken, özellikle bu durumu açıklamamın zorunlu olduğu kanısındayım.

Gerçek şu ki, bu ne bir öykü ne de bir güncedir. Gözünüzün önüne, birkaç saat önce kendini pencereden atıp canına kıymış karısı masanın üzerinde yatan bir kocayı getirin. Şaşkın bir durumdadır, düşüncelerini toparlayamamıştır. Evin içinde dolaşıp durmakta, olanları anlamaya, “düşüncelerini toparlamaya” çalışmaktadır. Üstelik tam bir hastalık hastasıdır adam. Kendi kendine konuşan hastalık hastalarından. İşte şimdi de kendi kendine konuşmakta, olanları kendi kendine anlatmaktadır. Konuşmasındaki tutarlılığa karşın, mantıksal yönden de, duygusal yönden de kimi zaman kendi kendisiy-

le çelişmektedir. Kâh haklı bulmaktadır kendini, kâh karısını suçlamaktadır ya da olayla ilgisi olmayan konulara dalmaktadır: Düşüncelerin ve yüreğın kabalığı da, derin bir duygululuk da söz konusuydu burada. Gerçekten de, bir süre sonra olayı yavaş yavaş kendine açıklamayı başarıyor, “düşüncelerini toparlayabiliyor”. Anımsadığı birtakım şeyler sonunda gereğe ulaştırıyor onu: Gerçek aklını da yüreğini de belirgin bir biçimde yüceltıyor. Konuşmasının sonunda anlatış biçimi başlangıçtaki düzensizliğine oranla çok değışiyor. Gerçek, acınacak durumdaki adamın önünde, hiç değılse yalnızca onun için, hayli açık seçik biçimde beliriyor.

İşte size bir konu. Kuşkusuz, onun kendi kendine konuşması birkaç saattir tutarsız bir biçimde, aralıklarla, kesik kesik sürmekteydi: Kâh kendi kendine bir şeyler söylüyor, kah karşısındaki görünmeyen birine, bir yargıca bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Gerçekte hep böyle olur zaten. Bir stenograf onu dinlese, duyduklarını o anda yazsaydı, benim yazdıklarımın daha bir anlaşılmaz, karmaşık bir şey çıkardı ortaya. Ama yanılmıyorsam, psikolojik çizgi belki de değışmezdi. İşte bu öyküde benim fantastik diye sözünü ettiğim, adamın söylediğı her şeyi sözcüğü sözcüğüne not alacak olan (yazdıklarını sonra benim düzeltebileceğim) stenograf varsayımıdır. Ne var ki, edebiyatta bu tür şeyler bir bakıma birçok kez yapılmıştır: Sözgelimi Victor Hugo “Bir idam mahkumunun son günü” başyapıtında tıpkı buna benzer bir yöntem kullanmış, stenografı öne çıkarmamış olmasına karşın, idam mahkumuna, bunu yapabilecekmış (buna zamanı olabilecekmış gibi) yalnızca son gününde değıl, son saatinde, dahası sözcüğün tam anlamıyla son dakikasında bile notlarını yazdırmayı sürdürterek çok daha inanılmayacak bir şey yapmıştır. Ne var ki, bu fanteziyi uygulamasaydı, yazdıkları içinde en gerçekçi, en inanılır yapıtını vermemiş olurdu.

BİRİNCİ BÖLÜM

I

BEN KİMDİM, O KİMDİ

... Evet, o şimdilik burada. Henüz her şey iyi. Sık sık yanına gidiyorum, yüzüne bakıyorum. Ama yarın götürecekler onu ve... Nasıl yalnız kalacağım? Şimdilik salonda masanın üzerinde. Çuha kaplı iki oyun masasını birleştirdik. Tabutu yarın getirecekler. Beyaz, oymalı beyaz bir tabut getirecekler. Ama önemli olan bu değil şimdi... Evin içinde dolaşıp duruyorum. Bu durumu kendime açıklamaya çalışıyorum. Altı saattir ne olduğunu anlamaya, düşüncelerimi toparlamaya uğraşıyorum. Gerçek olan şu ki, durmadan dolaşıyorum, dolaşıyorum, dolaşıyorum... Olay şöyle oldu... Her şeyi sırasıyla (sırasıyla mı?) anlayayım. Baylar, edebiyatçı falan değilim ben. Sanırım bunun farkındasınızdır. Varsın öyle olsun, her şeyi anladığım gibi anlatacağım. Benim için kötü olan da her şeyi anlamam zaten...

Doğrusunu isterseniz, yani en baştan alacak olursam, *Golos* dergisine verdiği, taşraya da gitmeye hazır bir mürebbiyenin evlerde özel dersler verebileceği falan filan üzerine duyurularının ücretini karşılamak amacıyla rehin bir şeyler bırakmak için geliyordu bana. Başlangıçta öyleydi. Kuşkusuz, ötekilerden ayırdığım yoktu onu: Herkes gibi geliyordu, falan filan... Bir zaman sonra ötekilerden ayrı tutmaya başlamıştım onu. Dal gibi incecikti. Orta boylu, sarışın. Bana karşı davranışlarında, sanki sıkılıyormuş gibi bir ağırlık vardı. (Sanıyorum yabancı herkese karşı öyleydi. Oysa beni de bir rehinci olarak alacak olursak, yabancı bir insandan başka bir şey değildim). Parayı alır almaz dönüp gidiyordu. Ağzını açıp bir şey söylemiyordu. Öteki müşterilerim daha fazla para vereyim diye tartışırlardı benimle, pazarlık ederlerdi, yalvarıp yakarırlardı. Oysa bu kızcağız ne veririm onu alırdı... Yanılmıyorsam, her şeyi birbirine karıştırıyorum... Evet; her şeyden önce, getirdiği eşyalar şaşırtıyordu beni: Ucuz cinsinden, altın işlemeli gümüş küpeler, beş para etmez bir madalyon, yirmi kapiklik şeyler...

Getirdiği şeylerin para etmeyeceğini kendisi de biliyordu. Ama yüzünden, bunların onun için çok değerli olduğunu anlıyordum. Daha sonra öğrendim, anneciğiyle babacığından ona kalkanlar gerçekten de yalnızca bunlardı. Getirdiği şeylere bir gün gülümsedim. Doğrusunu isterseniz, böyle bir şeyi asla yapmam, insanlara karşı efendice davranırım: Uzun uzadıya konuşmadan, kibarca, ağırbaşlılıkla bitiririm işimi. Her zaman "ağırbaşlılıkla, ağırbaşlılıkla, ağırbaşlılıkla". Ama bir gün, tavşan kürkünden eski bir yelek döküntüsü (tam anlamıyla öyleydi) getirmeye vardırdı işi... ben de tutamadım kendimi, espri olsun diye bir şey söyledim, gülümsedim. Aman Tanrım! Nasıl parladı! İri, masmavi, dalgın bakışlı gözleri nasıl çakmak çakmak oldu! Ama hiçbir şey söylemedi, "döküntülerini" alıp çıktı. İşte ilk kez o anda dikkatimi çekti. Ona karşı ilk kez o anda bir şeyler hissettim. Yani özellikle bu tür bir duyguyu... Evet, bir izlenimimi daha anımsıyorum. Yani, aslını isterseniz, en önemli izlenimimi, her şeyin sentezini... Özellikle son derece gençti. Öylesine genç ki, on dört yaşında gibi duruyordu. Oysa on altısını doldurmasına üç ay kalmıştı. Bununla birlikte, söylemek istediğim bu değil. Hiç de bu değil sentez dediğim. Ertesi gün gene geldi. Sonra öğrendim, o yeleği Dobronravov'a da, Mozer'e de götürmüş. Ama onlar altından başka bir şey kabul etmezler. Konuşmamışlar bile onunla. Oysa ben bir gelişinde oyma işlemeli bir atkı bile (oysa ne berbat bir şeydi!) almıştım ondan. Sonra düşününce kendi kendime şaşmıştım bile. Ben de altın ve gümüşten başka bir şey almıyordum, oysa ondan işlemeli atkıyı almıştım. O zaman onunla ilgili ikinci düşüncem buydu. Anımsıyorum.

Bir kez de, Mozer'e uğradıktan sonra, kehribar bir ağızlık getirmişti. Ağızlık fena sayılmazdı. Meraklısının işine yarardı. Ama ne olursa olsun, bizim için değeri yoktu. Biz yalnızca altın alıyorduk çünkü. Çünkü başkaldırısından sonra gelmiş olduğu için bu kez sert karşıladım onu. Benim sertliğim soğukluktur. Ne var ki, ona iki ruble uzatırken tutamadım kendimi, biraz öfkeli, şöyle dedim: "Bunu siz olduğunuz için veriyorum. Böyle bir şeyi Mozer almaz sizden." "Siz olduğunuz

için,” derken üzerine basa basa, ses tonuma özel bir anlam katarak söylemiştim bunu. Öfkeliydim çünkü. Bu “Siz olduğunuz için” sözünü duyunca gene kıpkırmızı oldu yüzü, ama bir şey söylemedi, uzattığım iki rubleyi aldı... Ah şu yoksulluk! Oysa nasıl kızarmıştı! Gururunu incittiğimin farkındaydım. Kapıdan çıktığında arkasından hemen sordum kendi kendime: Ona karşı kazandığım bu üstünlük iki ruble eder miydi? Hah, hah, hah! Anımsıyorum, iki kez sormuştum bu soruyu kendime: “Değer miydi? Değer miydi?” Ve gülümseyerek iki kez de kendime olumlu yanıt vermiştim. O zaman çok da keyif duymuştum bundan. Ama kötü bir duygu değildi bu: Kasıtlı olarak yapmıştım bunu. Denemek istemişim onu, çünkü birden onunla ilgili birtakım düşünceler dolaşmaya başlamıştı içimde. Onunla ilgili üçüncü özel düşüncem buydu.

... Evet, işte o gün başladı her şey. Anlaşılacağı gibi, hemen o gün, onunla ilgili her şeyi dolaylı yollardan araştırmaya, onu büyük bir sabırsızlıkla beklemeye başlamıştım. Çok geçmeden tekrar geleceğini biliyordum. Geldiğinde bu kez aşırı kibar bir tavırla konuşmaya başladım onunla. Aslında iyi öğrenim görmüş, oturup kalkmasını bilen birisiyim. Hım... O gün onun iyi yürekli, içten bir kız olduğunu anladım. İyi yürekli, içten kızlar uzun süre direnmezler, çok açılmasalar bile, konuşmaktan da kendilerini alamazlar: Kısa yanıtlar verirler, ama verirler, konuşma uzadıkça açılırlar, yeter ki, gerekiyorsa, siz sormaktan yorulmayın. Anlaşılacağı gibi, o gün kendisi bir açıklama yapmadı bana. “Golos”u da, her şeyi de daha sonra öğrendim. O sıralar duyurular için son gücünü kullanıyordu. Oysa, anlayacağınız gibi, önceleri pek bir gururluydu: “Taşraya da gitmeye hazır mürebbiye, koşullarınızı yazılı olarak bildiriniz,” sonraları ise, “her işi yaparım, ders de veririm, arkadaşlık da ederim, ev işleri de yaparım, hastayla da ilgilenirim, dikiş de biliyorum,” vb.,vb. hep bilinen şeyler! Kuşkusuz, bütün bunlar duyurulara sırayla ekleniyordu, en sonunda ise, iyice umutsuzluğa düşünce şöyle bile eklemişti: “Ücretsiz, karın tokluğuna.” Hayır, gene de bir iş bulamamıştı! O zaman son bir kez daha denemek istedim onu: O günün “Golos’unu”

alıp gösterdim kendisine: “Kimsesiz genç bir bayan özellikle dul yaşlı bir bayın yanında küçük çocuklarına mürebbiyelik işi arıyor. Ev işlerinde de yardımcı olabilir.”

– Bakın, bu sabah çıktı bu duyuru, akşama kesin iş bulur. İşte böyle duyuru vermek gerekir.

Gene kıpkırmızı kesildi, gözleri gene çakmak çakmak oldu, dönüp hemen çıktı. Bu davranışı çok hoşuma gitmişti. Ne var ki, bir kuşku kalmamıştı artık, korkmuyordum da: Kimse kabul etmezdi o ağızlıkları. Hem ağızlıkları da bitmişti zaten. Öyle de oldu, iki gün sonra yüzü bembeyaz, telaşlı, geldi. Evinde birtakım olayların olduğunu anlamıştım. Gerçekten de bir şeyler olmuştu. Olanları hemen şimdi anlatacağım, ama önce onu birden nasıl etkilediğimi, gözünde kendimi nasıl yücelttiğimi açıklamak istiyorum. Bir anda öyle bir isteğe kapılmıştım. Şu tasviri getirdiği için (sonunda getirmeye karar verbilmişti onu)... Ah, dinleyin! Dinleyin! Olaylar o anda başladı, ama kafam karmakarışık... Oysa her şeyi anımsamak istiyorum şu anda, en küçük ayrıntısına varana dek her şeyi... Her şeyi kafamda toplamak istiyorum... ama beceremiyorum. Ah ayrıntılar, şu ayrıntılar...

Bir Meryem Ana tasviriydi getirdiği. Kucağında bebeğiyle, ev için, aile için olanlarından, gümüş kapağı altın işlemeli, çok eski bir Meryem Ana tasviri. Etse etse altı ruble ederdi. Tasvirin onun için çok değerli olduğunu fark etmiştim. Kapağını bile çıkarmadan öylece, olduğu gibi veriyordu onu. Kapağı çıkarıp vermesinin yeteceğini, tasviri geri götürebileceğini; tasvirin gene de tasvir olduğunu söyledim.

– Tasvir almanız yasak mı yoksa?

– Hayır, yasak falan değil, öyle söyledim işte, belki sizin için...

– Pekala, çıkarın öyleyse.

Bir an düşündükten sonra şöyle dedim:

– Bakın ne diyeceğim, çıkarmayacağım kapağını, onu tasvir dolabına, kandilin altındaki (dükkan açtığım günden beri o kandil yanar orada) şu tasvir dolabına, öteki tasvirlerin yanına koyacağım. Buyurun alın, size on ruble veriyorum.

– On ruble gerekli değil bana, beş ruble verin yeter, kesinlikle bu parayı ödeyip onu geri alacağım.

– Yani on ruble istemiyorsunuz? (Gözlerinin gene parladığını fark edince ekledim) Ama eder bu kadar...

Susuyordu. Çıkarıp beş ruble verdim ona.

– Kötü düşünmeyin benim için, dedim. Ben de böyle sıkıntılar çektim. Hem daha kötülerini, efendim... Şimdi böyle bir iş tuttuğumu görüyorsanız... Bütün o çektiklerimden sonra...

Birden acı alaylı bir tavırla sözümü kesti:

– İnsanlardan öcünüzü mü alıyorsunuz? Öyle mi?

Bununla birlikte oldukça masum bir ses tonuyla (yani genel anlamda masum, çünkü o zaman onun için benim özel bir anlamım yoktu, bu nedenle handiyse masum bir rahatlıkla) söylemişti bunu. “Vay canına!” diye geçirdim içimden. “Sen neymişsin öyle! Kişiliğin kendini gösteriyor, bambaşka bir yanın çıkıyor ortaya!”

Hiç ara vermeden yarı şaka, yarı esrarlı, karşılık verdim:

– Bakın ne diyeceğim, “Ben, kötülük yapmak isteyip de iyilik üreten bütünün bir parçası olan o kişiyim...”

Bakışını birden kaldırıp gözlerimin içine büyük bir merakla dikip (çok çocuksu bir şey de vardı bu merakta):

– Durun... dedi. Neyin nesidir bu düşünce? Nereden aldınız onu? Bir yerde duymuştum bunu...

– Yormayın kendinizi, Mefistoteles kendini Faust’a böyle tanıtır. *Faust*’u okudunuz mu?

– Pek... pek dikkatli değil.

– Yani hiç okumadınız. Okumalısınız. Ama bu arada dudaklarınızda gene o alaycı gülümsemeyi görüyorum. Rehinci rolümü allayıp pullamak amacıyla kendimi size Mefistoteles gibi tanıtmak isteyecek kadar zevksiz biri olduğumu düşünmeyin lütfen. Rehinci her zaman rehincidir. Bunu biliyorum efendim...

– Tuhaf bir insansınız... Ben hiç de öyle bir şey söylemek istememiştim...

Sözünü, “Sizin kültürlü bir insan olduğunuzu sanmıyordum,” diye sürdürmek istemişti, ama bunu söylememişti...

Oysa onun böyle düşündüğünü biliyordum. Gözüne girmiştim.

– Bakın ne diyeceğim size, dedim, insan her alanda iyi şeyler yapabilir. Kendim için söylemiyorum kuşkusuz... Benim kötülükten başka yaptığım bir şey yok, ama...

Dik bakışını çabucak yüzüme doğrultup:

– Elbette her yerde iyi şeyler yapılabilir... dedi. Sonra birden ekledi: Hem de her yerde.

Ah, anımsıyorum. Hepsini anımsıyorum! Şunu da eklemek istiyorum, gençlerimiz, sevgili gençlerimiz böyle akıllıca, derin anlamlı bir şey söylemek istediklerinde “şimdi sana çok önemli, derin anlamlı bir şey söyleyeceğim,” der gibi birden pek içten, saf bir yüz anlatımı takınırlar.. Ama bunu yetişkinler gibi, övünmek amacıyla değil, söylediklerine çok değer verdikleri, inandıkları, saygı duydukları, sizin de onlar gibi bu düşünceye saygı duyduğunuza inandıkları için yaparlar bunu. Ah şu içtenlik! Bu özellikleriyle utkuya ulaşacaklar! Her şeyiyle ne güzeldi!

Anımsıyorum. Hiçbir şeyi unutmuş değilim! O kapıdan çıkıp gittiğinde kararımı vermiştim. Aynı gün dolaşip onunla ilgili son araştırmamı da yaptım. Onunla ilgili her türlü bilgiyi edindim. Geçmişle ilgili ayrıntıları daha önce Lukerya’dan, onun kaldığı evin hizmetçisinden, birkaç gün önce para verip bilgi aldığım kızıdan öğrenmiştim. Bu ayrıntılar öylesine korkunçtu ki, öylesine bir dehşet içindeyken nasıl gülümseyebildiğini, bana son geldiğinde, Mefistoteles’in söylediğiyle nasıl ilgilenebildiğini aklım almıyordu. Ama gençlik işte! O zaman gurur duyarak, onunla ilgili böyle düşünmüştüm işte. Çünkü bir yüce gönüllülük söz konusuydu burada: Uçurumun kenarında bile olsa, Goethe’nin yüce sözcükleri ısıtıyordu içini demek. Bir damlacık da, çarpık da olsa, gençlik her zaman yüce gönüllülüktür. Demek istediğim, bunları onun için söylüyorum, yalnızca onun için. Önemli olan da, o zaman onu artık kendiminmiş gibi görmeye başlamamdı. Gücümden kuşum da yoktu. Bilirsiniz, çok tatlı bir duygudur bu. Gücünüzden kuşkunuzun olmaması...

Ama ne oluyor bana? Böyle dolaşmayı sürdürecektir olursam, düşüncelerimi ne zaman toparlayacağım? Hadi çabuk ol, elini çabuk tut... asıl önemli olan bunlar değil ki, aman Tanrının!

II

EVLENME ÖNERİSİ

Onunla ilgili “ayrıntıları” kısaca anlatacağım: Annesiyle babası öleli çok oluyordu. İkisi de üç yıl önce ölmüştü. Düzensiz bir yaşamı olan teyzelerinin eline kalmış. Teyzeleri için düzensiz demek bile hafif kalır. Teyzelerinden biri duldu. Kalabalık bir ailesi vardı. Birbirinden küçük altı çocuklu bir aile. Öteki hiç evlenmemişti. İğrenç bir kocakarıydı. İkisi de iğrençti. Babası devlet memuruymuş. Küçük bir yazıcı, kısacası, sıradan bir memur... Sözün kısası, her şey benden yanaydı: Ben daha yüksek sınıftan biriydim. Ne de olsa ünlü bir alaydan emekli bir yüzbaşıydım, doğuştan soyluydum, bağımsız biriydim falan filan... Rehinciliğime gelince, teyzeler bunu yalnızca saygıyla karşılayabilirlerdi. Kızcağız teyzelerinin yanında üç yıl kalmıştı. Ama bu arada gene de birtakım sınavlara girmeyi başarmıştı. Günlük ağır işlerinden zaman bulup çalışmış çabalamış, sınavları kazanmıştı. Bu da onun yüce, soylu şeylere eğilimi olduğunun kanıtıydı! Öyleyse neden evlenmek isteyecektim onunla... Ama beni bırakalım şimdi. Sonra yaparız bunu... Hem önemli olan bu mu şimdi! Teyzelerinin çocuklarına ders veriyordu, çamaşırlarını dikiyordu. Hem yalnızca çamaşır dikmiyor, göğsünden hasta hasta, yerleri de siliyordu. Yok yere dövüyorlardı bile onu, yediği bir lokma ekmeği başına kakıyorlardı. İş sonunda kızcağızı satmaya kadar vardırırmışlardı! Tüh! Bu işin ayrıntılarını anlatmayacağım burada. Evlendikten sonra her şeyi anlatmıştı bana. Komşu şişman bakkal (ama öyle sıradan bir bakkal değildi bu, iki dükkânı vardı) bütün bir yıl onu izlemiş. Daha önce iki karısını öteki dünyaya göndermiş, şimdi üçüncüsünü arıyormuş. İşte tam o sırada da bu kızcağızı gözüne kestirmiş: “Sakin sessiz bir kız, yoksul da, ben de yetimlerim için evlenmeyi düşünüyorum zaten.” Ger-

çekten de, bakkalın annesiz kalmış çocukları varmış. Kızla evlenmek istediğini söylemiş, teyzelerle anlaşma yollarını aramaya başlamış. Üstelik adam elli yaşındaymış. Kızcağız dehşet içindeymiş. İşte o arada *Golos*'a verdiği duyurular için sık sık bana gelmeye başlamış. Sonunda teyzelerine ona düşünmek için biraz zaman vermeleri için yalvarmış. Bu zamanı vermişler ona. Ama yalnızca bir kez. Bir kez daha vermemişler. Başının etini yiyorlarmış: "Karnımızı nasıl doyuracağımızı bildiğimiz yok, bir de senin gırtlığın, yetti artık!" Bütün bunlardan haberim vardı. O sabahki görüşmemizden sonra kararımı vermiştim. O akşam tüccar, eli kolu elli kapiklik şekerlemeyle dolu olarak gitmiş onlara. İçeride kızla oturuyorlardı. Mutfaktan Lukerya'yı çağırdım, gidip kızın kulağına kapıda onu beklediğimi, kendisine çok önemli bir şey söyleyeceğimi fısıldamasını söyledim. Bu yaptığım hoşuma gitmişti. Aslında o gün yaptıklarımın hepsi hoşuma gitmişti.

Onu dışarı çağırdığım için zaten şaşkın bir durumda olan kızcağıza hemen oracıkta, kapının önünde, Lukerya'nın yanında şöyle söyledim: "Benim için bir mutluluk ve onur olacaktır eğer..." Sonra, bu davranışımı yadırgamamasını, çünkü kapıda karşısında duran insanın "her şeyi ayrıntılarıyla düşünmüş dürüst bir insan olduğunu" ekledim. Dürüst olduğum konusunda yalan da söylemiyordum. Neyse, bunları geçelim şimdi. Yalnızca kibar, yani okumuş yazmış bir insan olduğumu göstermek isteğiyle konuşmuyordum; sözlerimin ilginç olmasına da dikkat ediyordum ki, asıl önemli olan buydu. Bunu itiraf etmemin kötülük neresinde? Yargılamak istiyorum kendimi, yargılıyorum da. *Pro ve contra** her şeyi anlatmak zorundayım. Anlatıyorum da. Bu her ne kadar aptalca olsa da, söylediklerimi düşündükçe iyi bir şey yaptığımı düşünüyordum: Orada hiç sıkılmadan ona, bir kere, hiç de yetenekli, zeki, belki pek dürüst bir insan bile olmadığımı, son derece ucuz bir bencil olduğumu söylemiştim. (Anımsıyorum bu ucuz bir bencil deyimini. Yolda düşünüp bulmuştum onu, hoşuma da gitmişti.) Sonra, birçok bakımdan

(*) *Lehte ve aleyhte* (Latince).

kötü yanlarımın da olabileceğini eklemiştim. Bütün bunları özel bir biçimde gururlanarak söylemiştim. Bunun nasıl olduğunu bilirsiniz. Kuşkusuz, soylu bir biçimde kusurlarımı saydıktan sonra üstün özelliklerimi de sıralamaya koyulmayacak kadar incelikten haberi olan bir insandım: “Ama, sözgelimi, buna karşılık söyleyim, böyleyim...” falan vardır ya... Kızcağızın içinde hâlâ büyük bir korkunun olduğunu farkındaydım. Ama hiçbir şeyi yumuşatmıyordum. Üstüne üstlük, onun korktuğunu gördükçe durumu bilerek daha da kötü göstermeye çalışıyordum. Karnının tok olacağını, ama giyim kuşamını, tiyatroları, baloları şimdilik unutmamasını, bütün bunların ancak, o da belki, benim amacıma ulaşmamdan sonra söz konusu olabileceğini söylüyordum. Bu sert tavrım haz veriyordu bana. Söz arasındaymış gibi, böyle bir iş tuttuysam, yani rehincilik yapıyorsam bunu bir amacım olduğu, ortada bir durum olduğu için yaptığımı da eklemiştim... Doğrusunu isterseniz, böyle konuşmaya hakkım vardı: Gerçekten, bir amacım ve ortada özel bir durum vardı. Bir dakika baylar, ömrümce en çok bu rehin karşılığında para vermek işinden nefret etmişimdir. Ne var ki, gerçekte, bunu esrarlı sözcüklerle kendi kendine söylemek gülünç olsa da, aslında “toplumdan öç alıyordum”, gerçekten, gerçekten, gerçekten öyle! Bu nedenle, o sabah benim “öç aldığım” konusunda yaptığı espri hiç de yerinde bir espri değildi. Yani, anlayacağınız gibi, ona açık açık “Evet, toplumdan öç alıyorum,” deseydim o zaman olduğu gibi kahkahalarla gülmeye başlar, ortaya gerçekten de komik bir durum çıkardı. Oysa bunu açıkça anlaşılmayan bir tümceyle ima yollu belirtirsem hayal gücünü kendimden yana çekebilirdim. O anda hiçbir şeyden korktuğum yoktu: Şişko bakkalın onun gözünde her bakımdan benden çok daha iğrenç olduğunu, kapının önünde dikilen benim ise onun için bir kurtarıcı olduğumu biliyordum. Farkındaydım bunun. Ah, insanoglu aşağılık şeyleri çok daha iyi anlar! Ama aşağılık bir şey miydi bu? Nasıl yargılayabilirsiniz beni? Daha o zaman bile sevmiyor muydum onu?

Durun: Kendisi için yaptığım büyük iyilikten o zaman ona tek sözcük bile etmemiştim kuşkusuz. Tersine, ah, tersine:

“Böylece ben size değil, siz bana iyilik etmiş olacaksınız,” gibi bir şeyler söyledim. Açık açık bile söylemiştim bunu. Tutamıştım kendimi, biraz aptalca bir durum bile çıkmış olacaktı ortaya, çünkü yüzünde kaçamak bir gülümsemenin belirdiği gözümünden kaçmamıştı. Ama sonunda kesin zafere ulaşmıştım. Durun hele, bütün o pisliği anlatacaksam, yaptığım son eşekliği de anlatmalıyım. Ayakta dikilmiş, düşünüyordum: “Boylu boslu bir erkeksin, tahsillisin de, hem sonra, öğrenmek gibi olmasın, yakışıklısın da...” Aklımdan geçenler bunlardı işte. Anlayacağınız gibi, hemen oracıkta, kapıda “Evet,” dedi bana. Ne var ki... ne var ki, şunu da eklemeliyim: “Evet,” demeden orada, kapıda uzun süre düşünmüştü de... Düşünmesi öylesine uzun sürmüştü, öylesine uzamıştı ki, sonunda sormuştum ona: “Evet, ne diyorsunuz?” hatta tutamamıştım kendimi, “Evet, ne diyorsunuz efendim?” diye eklemiştim.

– Bir dakika bekleyin, düşünüyorum.

Küçük yüzü öylesine ciddiydi ki, daha o zaman her şeyi anlamış olmam gerekirdi! Oysa gururuma dokunmuştu bu benim: “Yoksa tüccarla benim aramda ne seçim yapacağını mı düşünüyor?” diye geçiriyordum içimden. Ah, o zamanlar hiçbir şeyin henüz farkında değildim... Hiçbir şeyden, hiçbir şeyden haberim yoktu! Bugüne kadar da haberim olmadı! Hatırlıyorum, gidiyordum, Lukerya arkamdan koşmuştu, yolda durdurmuştu beni, soluk soluğa şöyle demişti: “Sevgili küçük hanımımı kurtardığınız için Tanrı ödüllendirecektir sizi efendim. Yalnız, kendisine böyle bir şey söylemeyin, çok gururludur.”

Eh, gururlu olsun varsın! Ben de gururlu insanları severim zaten. Gururlu insanlar özellikle daha iyidirler, yeter ki... onlardan üstün olduğundan kuşkun olmasın. Öyle değil mi? Ah aşağılık, beceriksiz adam! Ah, nasıl keyifliydim! Biliyor musunuz, o bana “evet” demek için kapıda düşüncelere dalmış beklerken, biliyor musunuz, o anda içinden şöyle bile geçirmiş olabileceğini düşünüyordum: “Orada da burada da mutlu olmayacaksam kötüsünü seçmem daha akıllıca olmaz mı? Şişko bakkalı seçerim, sarhoş herif bir an önce canımı alır!” Nasıl? Ne dersiniz, böyle bir düşünce olabilir miydi kafasının içinde?

Evet, şimdi de anlayamıyorum, şimdi de anlayamıyorum! Onun o anda böyle düşünmüş olabileceğini, iki kötü olasılıktan daha kötü olanını, yani tüccarı seçmek isteyebileceğini şimdi söyledim. Peki ama onun için daha kötü olan seçim hangimizdi, ben mi, tüccar mı? Bir tüccar mı, Goethe'den şiirler okuyan bir rehinci mi? Bir bilinmez de buydu işte! Nasıl bir bilinmez? Bunu bile bilemiyorsun: Yanıt masanın üzerinde yatıyor, sen hâlâ bilinmezlerden söz ediyorsun! Beni bırakalım şimdi! Hiç de ben değilim önemli olan... Hem, şimdi önemli olanın benim olup olmamamın ne anlamı var? İşte bunu çözemiyorum bir türlü. Yatıp uyusam daha iyi olacak. Başım ağrıyor...

III

İNSANLARIN EN İYİSİYİM, AMA BUNA KENDİM DE İNANMIYORUM

Uyuyamadım. Nasıl uyuyabilirdim, başım zonkluyor. Olanları, bütün bu pisliği anlamak istiyorum. Ah, hem ne pislik! Ah, ne biçim bir pislikten kurtarmıştım onu! Öyle ya, bunu anlamış olmalıydı, bu davranışımın değerini bilmeliydi! Başka bir takım düşünceler de haz veriyordu bana. Örneğin, benim kırk bir yaşında olmam, onunsa on altısında. Büyülüyordu beni bu. Aradaki bu yaş farkı çok hoş bir şeydi, çok hoş...

Sözgelimi, ben nikâhın İngiliz usulü, yani iki tanığın huzurunda, başka kimse olmadan kıyılmasını istiyordum. Tanıklardan biri Lukerya olacaktı. Nikâhtan sonra da trene atlayıp, en azından Moskova'ya gidecek (hem o ara orada bir işim de vardı), bir otele yerleşip iki hafta kalacaktık. O benim bu düşünceme karşı çıktı. Moskova'ya gitmemizi kabul etmedi. Ben de akrabaları, yakınları olarak teyzelerini ziyaret edip saygılarımı sunmak zorunda kaldım. Gerekenin yapılmasına razı oldum. O yaratıklara yüzer ruble bile verdim. Daha sonra onlara gene vereceğimi de söyledim. Kuşkusuz, durumun çirkinliğinden gururunu incitmemek için ona bundan söz etmedim. Teyzeler hemen yelkenleri suya indirmişlerdi. Çeyiz konusunda da küçük bir tartışma çıktı: Hiçbir şeyi, sözcüğün tam an-

lamıyla hiçbir şeyi yoktu, istemiyordu da zaten. Ama ben onu çeyizsiz olmayacağına inandırmayı başardım ve çeyizini ben yaptım. Çeyizini düzecek benden başka kimi vardı ki... Neyse, beni bırakalım şimdi. Ne var ki, hiç değilse haberi olsun diye, bazı düşüncelerimi ona açmak fırsatını da bulmuştum. Belki acele bile etmiştim bunun için. Önemli olan, kendini ne denli tutmaya çalışsa da, ta baştan beri bana sevgiyle yaklaşması, akşamları eve geldiğimde beni heyecanla karşılaması, peltek konuşmasıyla (içtenliğin o peltekliğiyle!) çocukluğunu, genç kızlık çağını, baba evindeki yaşantısını, annesini babasını bana anlatmasıydı. Ama ben onun bu heyecanını soğuk karşılamıştım. Şimdi böyle düşünüyorum. Heyecanını suskunlukla karşılıyordum, kuşkusuz, iyi niyetli bir suskunlukla... Ama, bizim ayrı dünyaların insanları olduğumuzu, benim anlaşılmasın biri olduğumu anlamakta gecikmedi. Önemli olan da, benim anlaşılmasın olmakta özellikle diretmemdi! Doğrusu, bu anlaşılmasızlığı körüklemek için de yapmış olabilirim bütün bu aptallıkları! Önce, katılığım, katılığım nedeniyle almıştım onu evime. Sözün kısası, tam bir kurallar düzeni yerleştirmiştim evde, bu durumdan hoşnuttum da. Evet, bu düzen herhangi bir zorlama olmadan, kendiliğinden yerleşmişti evde. Başka türlü de olmazdı zaten. Bu düzenin yaratılması zorunluydu. Ancak, sanırım kendimi de yok yere suçluyorum! Düzen gerçek bir düzendi. Hayır, dinleyin, bir insanı yargılarken, olayı bilmek gerekir... Anlatayım da dinleyin!

Nasıl başlasam, çok zor başlamak çünkü. Kendini temize çıkarmaya başladığında... bu zor işte. Bildiğiniz gibi, gençlerimiz, sözgelimi, parayı küçümser. Oysa ben hemen paraya yüklenmiştim. Tüm gücümü paraya yöneltmiştim. Kendimi paraya öylesine kaptırmıştım ki, o giderek daha çok içine kapanmaya başlamıştı. Gözlerini iri iri açıyor, beni dinliyor, bir şey söylemeden yüzüme öyle bakıyordu. Size bir şey söyleyeyim mi, gençler yüce gönüllüdür, demek istediğim, iyi gençler yüce gönüllüdür, heyecanlıdır... ancak, sabırsızdırlar, en küçük bir terslik olmasın, hemen küçümserler karşısındaki. Oysa benim amacım enginlikti, enginliği doğrudan onun

yüreğine aşlamak istiyordum, içten bakışına aşlamak istiyordum, öyle değil mi? Sıradan bir örnek anlatayım size: Sözgelimi, bu yaradılıştaki bir insana benim rehincilik işimi nasıl açıklayabilirdim? Anlaşılabileceği gibi, açık açık söylemedim ona, yoksa yanlış bir anlam çıkarırdı bundan, rehincilik yaptığım için ondan özür dilediğimi sanırdı. Bunun için, nasıl söylesem, mağrur bir tavır takındım, neredeyse bir şey söylemeden anlattım ona. Bir şey söylemeden anlatmakta ustayımdır. Ömrümü susarak konuşmakla geçirdim, susarak ne büyük acılara katlandım... Ah, evet, mutsuz bir insandım! Herkes terk etmişti beni, terk etmiş ve unutmuştu. Hem hiç kimsenin, hiç kimsenin haberi yoktu bundan! İşte bu on altı yaşında kız da daha sonra birtakım aşağılık insanlardan benimle ilgili bir şeyler öğrenmiş. Her şeyi bildiğini sanıyordu. Oysa bu arada kutsal olanlar bu adamın yüreğinde gizliydi! Hep susuyordum, özellikle, özellikle de onun yanında. Düne kadar... Neden mi? Gururlu bir insan olarak susuyordum. Benim nasıl biri olduğumu birtakım aşağılık adamların anlattıklarından değil, kendi öğrenip anlasın istiyordum! Onu evime aldığı için bana saygı duymasını bekliyordum. Çektiğim acılar için diz çöküp dua etmesini istiyordum. Buna değerdim de. Ah, her zaman mağrur bir insan olmuşumdur. Her zaman ya hep ya hiç demişimdir! İşte bunun için yarım bir mutluluk değil, tam bir mutluluktan istediğim. İşte bunun için o zaman öyle davranmak zorundaydım: "Gerçekte nasıl bir insan olduğumu kendin öğren, değerlendir!" Siz de kabul edersiniz ki, ona kendim açıklamaya, anlamasına yardım etmeye, karşısında yaltaklanmaya, bana saygı göstermesini istemeye kalkışsaydım, kim ne derse desin, ondan sadaka istemiş olacaktım... Oysa... ne diye bunlardan söz ediyorum ki şimdi!

Aptallık, aptallık, aptallık, gene aptallık! O zaman doğrudan doğruya ve acımasızca (özellikle acımasızca sözcüğünü vurgulamak istiyorum) gençliğin yüce gönüllülüğünün çok hoş bir şey olduğunu, ama beş para etmediğini kısaca anlattım ona. Niçin beş para etmez miydi? Çünkü çaba harcamadan elde ediyor onu gençlik. Bütün bu, deyim yerindeyse, "ya-

şamın bu ilk izlenimleri” yaşayarak kazanılmıyor. Bir de çalışırken görelim sizi bakalım! Ucuza elde edilmiş yüce gönüllülük her zaman kolay bir şeydir. Canını vermek yüce gönüllülüğü bile... Bu bile çok kolaydır. Çünkü gençliğin kanı kaynar yalnızca, gücü de aşırı derecede fazladır, güzel bir şeyler yapmak tutkusu vardır! Hayır, zor bir yüce gönüllülük yapmayı deneyin; durgun, yankı uyandırmayacak, parlak olmayan, ıftırlarla karşılanacak, büyük özveri gerektiren, ama size hiçbir ün kazandırmayacak... dünyada herkesten daha dürüst olduğunuz için aşağılık bir insan bellenmenize neden olacak bir yüce gönüllülük yapmayı deneyin bakalım. Hayır efendim, yapamazsınız bunu! Ama ben, yalnızca ben ömrümce, böyle bir yüce gönüllüğün getireceği her şeyi yaptım. Önceleri tartışıyordu benimle, of hem de nasıl!.. Sonra sesini çıkarmamaya başladı. Hiç karşılık vermiyordu. Yalnızca gözlerini dehşetle açıyor, beni öyle dinliyor, yüzüme dikkatle bakıyordu. Ve... ayrıca, birden kuşkulu, suskun, kötümser bir gülümseme görüyordum dudaklarında. İşte dudaklarında bu gülümsemeyle getirmiştin onu evime. Şu da bir gerçektir, gidebileceği başka bir yer yoktu...

IV

HEP PLANLAR, GENE PLANLAR

Önce hangimiz başlamıştık?

Hiçbirimiz. Daha ilk günden kendiliğinden başlamıştı. Onu evime katı bir tavırla getirdiğimi söyledim. Ne var ki, ilk günden yumuşamıştım. Daha nişanlılık devremizde rehin alma ve ödeme işleriyle onun ilgileneceğini kendisine bildirmiştim. Sesini çıkarmamıştı (bunu aklınızda tutun). Dahası, dört elle sarılmıştı işe. Ancak, kuşkusuz, oturduğumuz daire de mobilyalar da eskisi gibi kalmıştı. Daire iki odalıydı: Biri, bir bölümünü rehin işleri için kullandığımız salon; gene geniş olan öteki ise, ortak odamız. Yatak odası olarak da orayı kullanıyorduk. Evimde eşya azdır. Teyzelerinin eşyası bile daha iyiydi. Önünde kandil yanan ikona dolabım, rehin işlerini yürüttüğüm sa-

londadır. Dolabım öteki odadadır. İçinde birkaç kitap ile, küçük para sandığım da (anahtarları bendedir) oradadır. Ayrıca, yatak, masalar, sandalyeler de bu odadadır. Daha nişanlılık devremizde kendisine, geçimimiz için, yani benim, onun ve yanıma aldığım Lukerya'nın mutfak masrafı için günde bir rubleden fazla harcamayacağımızı söylemiştim. "Anlayacağın, üç yılda otuz bin ruble biriktirmek zorundayım, para biriktirmenin başka yolu da yok." Sesini çıkarınamıştı. Ama sonra günlük harcamayı otuz kapık arttırmıştım. Tiyatro konusu da öyle. Nişanlılık devresinde ona tiyatroya gitmeyeceğimizi söylemiştim. Ama sonra, ayda bir kez tiyatroya gidebileceğimize karar vermiştim. Daha uygun olsun diye koltuk bileti alacaktık. Birlikte gittik tiyatroya. Üç kez. Yanlış hatırlıyorsam, *Mutluluk Peşinde* ile *Ötücü Kuşlar*'ı izledik. (Öf, boş verin bunlara, boş verin!) Aramızda hiç konuşmadan gidiyor, hiç konuşmadan dönüyorduk. Neden, neden ta en baştan susmayı seçmiştik? Aslında, önceleri aramızda tartışma yoktu, ama suskunluk vardı. Anımsıyorum, hep alttan alttan bakıyordu bana. Bunu fark edince ben de susmaya başlamıştım. Doğrusunu isterseniz suskunlukta direten o değil, bendim. Bir iki kez coşmuştu, boynuma sarılacak olmuştu. Ne var ki, bu tür sevgi gösterileri sağlıklı olmayan isterik duygu taşkınlıkları oldukları için (oysa benim istediğim katı kuralları olan, onun bana saygı duymasını gerektiren bir mutluluktu) onun bu davranışlarını soğuk karşılamıştım. Haklıydım da: Bu tür her olaydan sonra, ertesi gün aramızda tartışma çıkıyordu.

Yani tartışma değil de suskunluk ve... her seferinde biraz daha cüretkâr bir tavır takınıyordu. "Başkaldırı ile bağımsızlık" tavrında bu oluyordu işte. Ama beceremiyordu bunu. Evet, onun o munis yüzü giderek daha bir cüretkâr oluyordu. İnanır mısınız, benden iğrenmeye başlamıştı, farkındaydım. Coştuğu anlarda kendini tutamadığından ise hiç kuşku yoktu. Nasıl? Yani, sözgelimi, öylesine bir pislikten ve yoksulluktan çıktıktan, yerleri silmekten kurtulduktan sonra şimdi bizim yoksulluğumuza söylenmek! Görüyorsunuz işte efendim: Aslında yoksulluk değildi bizimki. Tutumluluktu. Ge-

rektiğinde çamaşırdaki, temizlikte lükse sesimi çıkarmıyordum. Eskiden beri kocanın temizliğinin kadını kendine çekeceğini düşünmüştümdür. Bununla birlikte, onun asıl kızdığı, yoksulluğumuz değil, tutumluluk yaparken benim aşırıya kaçmamdı: “Sözde amaçları varmış, katı prensipler adamıymış.” Tiyatroya gitmekten birden vazgeçmişti. Alaycı gülümsemesi giderek daha itici oluyordu... bense suskunluğumu giderek derinleştiriyordum, sessizliğime giderek daha çok gömülüyordum.

Şu anda haklılığımı kanıtlamaya mı çalışıyorum? Burada önemli olan şu rehinci dükkânıdır. İzninizle efendim: Kadının, hele on altı yaşında bir kadının erkeğine bütününü boyun eğemeyeceğini bilirim. Özgünlük yoktur kadınlarda. Bir vakadır bu. Benim için şu anda bile bir vakadır! Salonda upuzun yatan nedir? Gerçek gerçektir, Mill'in bile yapacağı bir şey yoktur burada! Oysa seven bir kadın, ah evet, seven bir kadın sevdiği erkeğin kusurlarını bile, canavarlığını bile yüceltir. Erkeğin yaptığı canavarlıkları aklamak için kadının ileri sürdüğü düşünceleri erkek kendi bile düşünüp bulamaz. Yüce gönüllüktür bu, ama özgünlük değildir. Kadını mahveden yalnızca özgün olmamasıdır. Gene söylüyorum, orada, masanın üzerinde bana gösterdiğiniz şey nedir? Ne yani, onun orada masanın üzerinde oluşu bir özgünlük müdür? Of, of!

Bakın ne diyeceğim: Onun beni sevdiğinden o sıralar kuşum yoktu. Öyle ya, o zamanlar atılıp boynuma sarılıyordu. Demek seviyordu beni. Daha doğrusu, sevmek istiyordu. Evet, öyleydi: Sevmek istiyordu beni. Asıl önemli olan da, aklamaya çalışması gereken kötü yanlarımın falan olmamasıydı. Burada şöyle diyeceksinizdir: “Bir rehincisin ya!..” Herkes söylüyor bunu zaten. Rehinciysem ne olmuş? İnsanların en yüce gönüllüsü olan benim rehinci olmamı gerektiren birtakım nedenler var demek... Görüyordunuz işte baylar, değişik düşünceler olabiliyor... yani, gördüğünüz gibi, herhangi bir düşünceyi sözcüklerle anlatmaya kalkıştığınızda son derece aptalca bir durum çıkıyor ortaya. Kendiniz bile utanıyorsunuz bu yaptığınızdan. Peki ama neden? Bir nedeni yok. Hepimiz değersiz yaratıklarız çünkü ve gerçeğe katlanamıyoruz, ya da bilmi-

yorum işte... Biraz önce "insanların en yüce gönüllüsü" olduğumu söyledim. Gülünç bir şey bu, evet ama öyledir. Evet, bir gerçektir bu, gerçeğin ta kendisi. Evet, o zamanlar ekmeğimi kazanmak, bu rehinci dükkânını açmaya hakkım vardı: "Sizler beni dışladınız, yani insanlar: Aşağılayıcı bir suskunlukla kovdunuz beni aranızdan. Tutkulu atılımlarıma, yaşamımın sonuna dek sürecek bir aşağılamayla karşılık verdiniz. Benim de şimdi sizinle arama bir duvar çekmeye, biriktireceğim otuz bin rubleyle Kırım'da, Güney sahillerinde bir yerde, dağlarda satın alacağım üzüm bağlarında, kendi çiftliğimde, yüreğimdeki idealimle, özellikle hepinizden uzakta, ama sizlere kin beslemeden, yürekten sevdiğim kadınla, Tanrı verirse ailemle birlikte, çevredeki insanlara yardım ederek yaşamımın geri kalan bölümünü geçirmeye hakkım yok mu?" Anlayacağınız gibi, iyi ki bunları şimdi kendi kendime söylüyorum. Ya bütün bunları o zaman ona açık açık söyleseydim... ne aptalca olurdu... İşte bunun içindi mağrur suskunluğum ve bunun için aramızda konuşmadan oturuyorduk. Gerçeği anlamış mıydı yoksa? Daha on altı yaşındaydı, çocuk sayılırdı... Kendimi haklı gördüğüm düşüncelerimi, içimdeki acıları nasıl anlayabilirdi? O dürüsttü, yaşamı tanımıyordu, gençlere özgü ucuz inanışları vardı, gerçekleri göremiyordu. En önemlisi de "harika bir yüreği" vardı. Bir rehinci dükkânına gelmişti, bu da yeterdi... (Dükkânda acımasız biri gibi mi davranıyordum yoksa, müşterilere nasıl davrandığımı, fazla ücret almadığımı görmüyor muydu?) Of, şu dünyanın gerçekleri ne korkunç! Bu güzel yaratık, bu uysal çocuk, bu melek kız ruhumu ezen, bana acı çektiren bir zalimdi! Doğrusu, bunu söylemezsem doğruyu söylememiş olurum. Onu sevmediğimi mi düşünüyorsunuz? Kim söyleyebilir onu sevmediğimi? Gördüğünüz gibi, bir alay var burada, kaderin ve doğanın kötü bir alayı! Lanetliyiz bizler, genelde insanların yaşamı lanetlidir! (Özellikle de benimki!) Ancak şimdi anlıyorum, bir yanlış yaptım ben! Bir şey gerektiği gibi olmadı. Her şey apaçık ortadaydı. Planım ortadaydı: "Katı, gururlu, hiç kimsenin tesellisine gereksinimi olmayan, sesini çıkarmadan acı çeken biri..." Gerçekten de öyley-

dim. Yalan söylemiyordum, yalan söylemiyordum! “Zamanı gelecek, benim bu davranışımın bir yüce gönüllülük olduğunu anlayacak, ama henüz anlayamadı, bir gün anlayacak ve ellerini dua eder gibi birleştirip önümde diz çökecek.” Planım buydu işte. Gelgelelim, bir şeyi unuttum burada, ya da atladım! Bir şeyi beceremedim. Ama yeter artık, yeter. Kimden özür dileyeceğim şimdi? Olan oldu artık, bitti... Cesur adam-sın sen, gururlu ol! Suçlu olan sen değilsin!..

Kim ne derse desin, gerçeği anlatıyorum burada, gerçekte yüz yüze gelmekten korkmuyorum: Suçlu olan karımdır, odur suçlu olan!..

V

UYSAL KIZ BAŞKALDIRIYOR

Onun durup dururken müşterilere kendi bildiğince para vermeye, eşyaları olması gerekenden yüksek değerlendirmeye başlamasından, dahası iki kez de bu konuda benimle tartışmaya girmeye çekinmemesinden sonra başladı tartışmalar. Onun istediği gibi davranmasına izin vermiyordum. Sonra bir de şu yüzbaşı karısı çıktı.

Yaşlı kadın ölen kocasının armağanı madalyonla gelmişti. Kuşkusuz, bir hatıraydı bu. Ben otuz ruble verdim. Kadıncağız ağlayıp sızlanmaya, madalyonu iyi saklamamız için yalvarmaya başladı. Elbette iyi saklayacaktık. Eh, sözün kısası, beş gün sonra çıkageldi, sekiz ruble bile etmeyecek bir bileziği verip madalyonunu geri almak istedi. Kuşkusuz, geri çevirdim isteğini. Bu arada yaşlı kadın karımın bakışlarından bir şey sezmiş olmalı ki, benim olmadığım bir sırada gene gelmiş, bilezikle madalyonu değiştirmiş.

Olaydan aynı gün haberim oldu. Yumuşak, ama kararlı, kesin bir biçimde konuştum kendisiyle. Yatağında oturuyor, terliğinin ucuyla halıya vurarak (her zaman yapardı bunu) yere bakıyordu. Kötü bir gülümseme vardı dudaklarında. Sesi mi hiç yükseltmeden, sakın sakın ona ortadaki paranın benim param olduğunu, işimi nasıl yürüteceğime karar verme hakkı-

nın bende olduğunu, onu evime çağırdığımda bunları ona açık açık anlattığımı, ondan bir şeyi gizlemediğimi söyledim.

Birden ayağa fırladı. Zangır zangır titremeye başlamıştı. Ne sandınız... Karşıma dikilip tepinmeye başladı. O anda yabani bir hayvan gibiydi. Bir sinir nöbeti geçiriyordu. Kudurmuş bir hayvan gibiydi. Hayretten donup kalmıştım. Böyle bir çıkış beklemiyordum ondan. Ama tuttum kendimi. Herhangi bir harekette bile bulunmadım. Gene aynı sakin tavrımla, kendisine artık benim işlerimle ilgilenmeyeceğini bildirdim. Yüzüme bakarak bir kahkaha attı, çıkıp gitti.

Oysa evden yanında ben olmadan yalnız çıkma hakkı yoktu. Ben olmadan hiçbir yere gidemezdi. Nişanlılık devresinde bu konuda anlaşmıştık. Akşam geri geldi. Tek bir açıklama yapmadı.

Ertesi gün sabahtan gene gitti. Bir sonraki gün gene. Dük-kânı kapayıp teyzelerine gittim. Evlendikten sonra onlarla her türlü ilişkiyi kesmiştim. Ne onlar bize geliyorlardı, ne biz onlara gidiyorduk. Teyzelerine gitmemişti. Kadınlar ilgiyle dinlediler anlattıklarımı. Gözlerimin içine bakarak alay ettiler benimle: "Size de böylesi lazımdı!" dediler. Onların benimle alay edeceklerini bekliyordum zaten. Bu arada, bekâr olan küçük teyzeyi yüz ruble karşılığında benimle işbirliği yapmaya razı ettim. Yirmi rublesini peşin verdim. İki gün sonra geldi bana: "Öğrendiğime göre, Yefimoviç adında, sizin alaydan eski arkadaşınız bir subay varmış işin içinde." Şaşırmıştım. Yefimoviç denen bu adamın alaydayken çok kötülüğü dokunmuştu bana. Yaklaşık bir ay önce de, utanmazın biri olduğu için, sözde rehin vermek amacıyla dükkânıma gelmişti. Hatırlıyorum, karımla gülüşmüşlerdi. Bunun üzerine yanına gittim, eskiden aramızda geçenleri kendisine hatırlatıp bir daha dükkânıma adım atmamasını söyledim. Ama aklıma kötü bir şey gelmemişti. Küstah biri olduğunu düşündüğüm için yapmıştım bunu. Teyze karımın onunla buluştuğu, bütün işi Yuliya Samsonovna adında, teyzelerin eski tanıdığı dul bir albay karısının ayarladığı haberini getirmişti. "Karnız şimdi o kadının evine girip çıkıyormuş."

Burayı kısa keseceğim. Bu iş bana hepsi üç yüz rubleye patladı. Ama iki günde işi öyle bir ayarladılar ki, ben kapısı aralık yan odada olacaktım ve karımın Yefimoviç'le baş başa ilk buluşmasında konuşmalarını dinleyecektim. Buluşacakları günü bekliyordum ki, bir gün önce karımla aramda benim için çok anlamlı bir olay geçti.

Akşamüzeri eve geldi.Yatağına oturdu, terliğinin ucuyla halıya dokunarak alaylı alaylı yüzüme bakmaya başladı. Ona bakarken ansızın bir düşünce geldi aklıma: Geçen son bir ay içinde, daha doğrusu son iki hafta içinde kendisinde değildi kanım, bambaşka bir kişiliğe girdiği bile söylenebilirdi. Azgın, saldırgan, edepsiz diyemeyeceğim, ama dengesiz, kavga arayan bir yaratık olmuştu. Kargaşa istiyordu. Ancak uysallığı engel oluyordu ona. Böyle bir insan başkaldırdığında, sınırı aşmış olsa bile, o anda kendini zorladığı, bir şeyler yapmaya çalıştığı, ama sağduyusunu ve utanma duygusunu yenmeyi başaramadığı belli olur. Böyle insanlar işte bunun için kimi zaman ölçüyü kaçıırırlar, öyle ki, gözlerinize inanamazsınız. Ahlaksızlığa alışık biri ise tam aksine, işi yumuşatır, iğrençleştirir, ama görünüşünde düzen ve incelik vardır. Bu düzen ve inceliğin amacı size üstünlük taslamaktır.

Birden, çakmak çakmak bakışını gözlerimin içine doğrultup, damdan düşer gibi sordu:

– Gerçekten, düellodan kaçtığınız için mi kovdular sizi alaydan?

– Evet, gerçekten... Subayların ortak kararıyla alaydan atıldım, ama ben çabuk davranıp istifamı daha önce verdim.

– Bir korkak gibi kovdular sizi demek! Öyle mi?

– Evet, bir korkak olduğuma karar verdiler. Ama ben düellodan korktuğum için değil, onların zalimce kararlarına uyup, bana hakaret ettiğine inanmadığım birini düelloya davet etmek istemediğim için düello etmedim. Biliyor musunuz (tutamamıştım kendimi artık) biliyor musunuz ki, o zalimce karara başkaldırmak, o düello davetini yapmamak, yapmaktan çok daha büyük cesaret isteyen bir şeydi...

Tutamadım kendimi, arkasını getirdim. Kendimi temize çı-

karmak için anlatmayı sürdürdüm. Onun istediği de buydu. Benim bu yeni küçülmem... Anlamli anlamli güldü.

– Peki, sonra üç yıl Petersburg sokaklarında serseri serseri dolaştığınız, dilencilik ettiğiniz, bardo masaları altında gecelediğiniz de doğru mu?

– Sennaya'da, Vizenski'nin düşkünler evinde bile kaldım. Evet, doğru. Alaydan ayrılmamdan sonra çok kötü bir hayatım oldu. Rezillik, pislik... Ama ahlak yönünden hiçbir kaybım olmadı. Çünkü yaptıklarımın önce kendim utanıyordum. Yalnızca irademin ve aklımın düşüşüydü bu ve durumumdaki umutsuzluğun bir sonucuydu... Ama hepsi geçti artık.

– Şimdi de bir para babasıdır!

Rehinciliğime atılmış bir taşı bu. Ama kendimi tutuyordum. Beni küçük düşürecek açıklamalar yapmamı çok istediğini hissediyordum. Ama izin vermiyordum buna. Bu arada bir müşteri zili çaldı. Onu karşılamak için salona geçtim. Sonra (aradan bir saat geçmişti) dışarı çıkmak için birden giyindi, gelip karşıma dikildi.

– Öyle ama, evlenmeden önce bundan hiç söz etmediniz bana.

Cevap vermedim. Çıkıp gitti.

İşte ertesi gün o odadaydım ve sonucunda kaderimin belli olacağı konuşmayı dinliyordum. Cebimde bir tabanca vardı... Karın sokak kıyafetiyleydi. Mantosunu çıkarmamıştı. Masa da oturuyordu. Yefimoviç ise karşısında kırılıp dökülüyordu. Evet ne oldu? Şu oldu: (Bunu söylemekten gurur duyuyorum) Bunu beklediğimin, hissettiğimin bilincinde olmasam da, tam benim beklediğim, hissettiğim şey oldu. Bilmiyorum anlatabiliyor muyum?

İşte şu oldu: Tam bir saat boyunca dinledim, tam bir saat boyunca soylu, yüce ruhlu bir kadının ahlaksız, aşağılık bir sosyete züppesiyle, iğrenç bir sürüngenle düellosuna tanık oldum. Şaşkın bir durumdaydım. Bu saf, bu uysal, bu ağzı var dili yok kadının bunca şeyi nereden bildiğini düşünüyordum. Yüksek sosyetenin en zeki komedi yazarı bile erdemini kötülük karşısındaki bu alayını, bu içten kahkahasını, bu

kutsal küçümsemesini yapıtında yansıtamaz. Onun sözlerinde, en küçük sözcüğünde ne büyük bir parlaklık vardı! Anında verdiği cevaplarda ne güçlü bir anlam, eleştirilerinde ne büyük bir gerçek vardı! Ayrıca ne saf bir genç kızlık temizliği!.. Yefimoviç'in, ona olan aşkını dile getirirken söylediklerine, hareketlerine, önerilerine karşı yüzüne bakarak nasıl kahkahalar atıyordu! Kötü niyetlerle buraya gelmiş olan, böyle bir direnişle karşılaşacağını hiç beklemeyen aşağılık adam aptallaşmıştı. Başlangıçta karının cilve yapmakta olduğunu düşünenecek olmuştum. "Kendini ağırdan satmaya çalışan ahlaksız ama zeki bir yaratığın cilveleri." Ama hayır, gerçekten içtendi, tertemiz, güneş gibi ıslı ıslıldı. Kuşku edilemezdi ondan. Yalnızca bana olan yapay, aşırı nefretinden, bu konularda deneyimsiz olduğu için kabul etmişti bu buluşmayı, ama iş ciddiye binince bir anda açılmıştı gözleri. Nasıl olursa olsun, beni incitmek için her şeyi göze alan karım böylesine bir pisliğe bulaşacakken, bu ahlaksızlığa katlanamamıştı. O masum, saf, tertemiz, yüce ruhlu kadını Yefimoviç ya da sizin o yüksek sosyetenizden herhangi bir züppe baştan çıkarabilir miydi? Tam tersine, onda yalnızca alay duygusu uyandırmıştı Yefimoviç. Tüm gerçek, ruhundan yükselmişti ve yüreğinden taşan nefret karşısındaki erkeğe küçümseme, alay biçimini almıştı. Tekrar söylüyorum, sonunda o soytarının sesi soluğu kesilmişti. Kös kös oturuyordu yerinde. Güçlkle cevaplar veriyordu karının sorularına. Öyle ki, gururu kırıldığı aşağılık bir öç alma duygusuyla karıma hakaret etmeye başlayacağından bile korkmaya başlamıştım. Ve bir kez daha tekrarlıyorum: Bu sahneyi hemen hemen hiç şaşkınlık duymadan dinlediğim için kendimle gurur duyuyordum. Sanki beklediğim bir olay gerçekleşiyordu karşımda. Sanki bunun için gelmiştim buraya. Gelirken belli bir şeye inandığım da yoktu, kimseyi suçladığım da... Ama tabancamı da cebime koymuştum. Bu da bir gerçekti! Karımı başka türlü nasıl düşünebilirdim? Niçin seviyordum onu? Niçin öylesine değerliydi benim için? Niçin evlenmiştim onunla? Of! Kuşkusuz, benden ne çok nefret ettiğini anlamıştım, ama onun ne temiz, ne masum olduğundan da kuşku-

kalmamıştı. Birden kapıyı açarak olaya son verdim. Yefimoviç birden ayağa fırladı. Karımı kolundan tuttum, benimle gelmesini söyledim. Bu arada Yefimoviç kendini toparlamış, birden yüksek sesle kahkahalar atmaya başlamıştı:

– Oh! Kutsal evlilik haklarına itirazım yok! Götürün karınızı, götürün. Arkamdan seslendi. Biliyorsunuz tabii, saygın bir insanın sizinle düello etmesi olanaksız olsa da, eşinize saygım nedeniyle gene de hizmetinizdeyim... Bunu göze alabilecekseniz kuşkusuz...

Kapıda durdurdum karımı.

– Duyuyor musunuz? dedim.

Sonra eve gidene dek ağzımı açıp tek sözcük söylemedim. Elinden tutmuş, götürüyordum onu. Buna itiraz etmiyordu. Tersine, son derece şaşkın bir durumdaydı. Ama ancak eve varana dek. Eve geldiğimizde bir sandalyeye oturdu, gözlerimin içine dik dik bakmaya başladı. Yüzü aşırı derecede solgundu. Dudaklarında o anda alaylı bir gülümseme belirdiyse de, bakışında mağrur, soğuk bir gözdağı ifadesi vardı. Kuşkusuz, ilk dakikalar onu tabancayla öldüreceğime ciddi ciddi inanıyordu. Ama ben sakın sakın çıkardım cebimden tabancayı, masanın üzerine koydum. Bir bana, bir tabancaya bakıyordu. (Şurasını unutmayın: Bu tabanca hiç yabancı değildi ona. Rehinci dükkânını açtığımdan bu yana bendeydi. Ve her zaman doluydu. Dükkânı açarken koca koca köpekler beslememeye, sözgelimi, Mozer gibi güçlü kuvvetli bir uşak da bulundurmaya karar vermiştim. Benim dükkânımda müşterilere kapıyı açıcı kadın açar. Ancak bizim meslekte insanın kişisel güvenliği için her ihtimale karşı önlem alması zorunludur. Ben de yanımda her an dolu bir tabanca bulundurma yolunu seçmiştim. Karım, evime taşındığı ilk günler tabancamla çok ilgilenmişti. Onunla ilgili sorular sormuştu. Tabancanın yapısını, nasıl çalıştığını bile anlatmıştım ona. Dahası, hedefe ateş bile ettirmiştim onu. Bütün bunları unutmayınız.) Karımın korku dolu bakışına aldırmadan, soyunmadan yatağa uzandım. Çok bitkindim. Saat on bir olmak üzereydi. Karım sandalyede hep öyle kıpırdamadan, yaklaşık bir saat daha oturdu. Sonra mumu

söndürdü, o da soyunmadan, duvarın dibindeki divana uzandı. İlk kez yanımda yatmıyordu... Bunu da unutmayın...

VI KORKUNÇ BİR ANI

Şimdi o korkunç anıya gelelim...

Yanılmıyorsan, sabah uyandığımda saat yediyi geçiyordu. Odanın içi bütünüyle aydınlanmak üzereydi. Uyandığım anda bilincim yerindeydi. Birden açtım gözlerimi. Karım masanın yanında ayakta duruyordu. Tabanca elindeydi. Benim uyandığımın ve ona baktığımın farkında değildi. Birden, elinde tabancayla bana doğru yürüdüğünü gördüm. Hemen kapadım gözlerimi, derin bir uykudaymışım gibi yaptım.

Gelip başucuma dikildi. Her şeyi duyuyordum: Odanın içine bir ölüm sessizliği çökmüş olmasına karşın, duyuyordum o sessizliği. Bu arada bir kıpırtı oldu, ister istemez açtım gözlerimi. Bana bakıyordu, ta gözlerimin içine... tabancayı şakağıma doğru getiriyordu. Bakışlarımız karşılaştı. Ama bir an bakmıştık birbirimize. Kendimi zorlayarak tekrar kapadım gözlerimi. Aynı anda kesin kararımı vermiştim: Ne olursa olsun, beni ne beklerse beklesin, en küçük bir hareket yapmayacaktım, gözlerimi de açmayacaktım.

Aslında, derin uykuya dalmış birinin durup dururken gözlerini açtığı, bir an için başını yastıktan bile kaldırıp yatığı odanın içine göz gezdirdiği, sonra bilinçsiz olarak başını tekrar yastığa bıraktığı, bir şey hatırlamadan uyumaya devam ettiği olur.

Onunla göz göze geldikten, tabancayı şakağımda hissettikten sonra gözlerimi tekrar kapayıp, derin uykudaymışım gibi kıpırdamadan yatmayı sürdürdüğümde, karım benim gerçekten uyduğumu, bir şeyin farkında olmadığını; yoksa benim gördüğüm şeyi gördükten sonra, bir insanın gözlerini kapamasının olanaksız olduğunu düşünmüş olmalıydı.

Evet, olmayacak bir şeydi bu. Ama gene de gerçeği görebilirdi. Birden bu düşünce çakmıştı kafamın içinde. Bir anda olmuştu bu. Oh, bir andan kısa bir zaman dilimi içinde ne çok düşün-

ce, duygu geçmiřti kafamın içinden. Yařasın insan dūřuncesi-
nin elektrięi! O anda řoye dūřundūm: Gerçeęi hissedebildiyse.
uyumadıęımı biliyorsa, lūme hazır olmamla onu ezdim, řimdi
eli titreyecek demektir. nceki kararlılığı bu yeni izlenim karşı-
sında kırılacaktır. Uçurumun başında olanları uçurumun çekti-
ęini söylerler. Bence, çoğu intiharın ve cinayetin nedeni elde ta-
bancanın hazır olmasıdır. Burada da insanın kendini bu çekime
bırakmamasının olanaksız olduğu, onu tetiği çekmeye zorlayan
bir uçurumun, kırk beş derecelik bir eğimin söz konusu olduğu
doęrudur. Ne var ki, benim her řeyi grdūęūmūn, bildięimin.
onun elinden lūmū sessizce bekledięimin bilincinde olması
uçurumun dibine doğru yuvarlanmasına engel olabilirdi.

Sessizlik sūrūyordu. Birden řakaęımda tabancanın soęuk
namlusunu hissettim. O anda kurtulacağıma kesinlikle inanıp
inanmadığımı soracaksınız. Tanrının nūndeymiřim gibi řoye
yanıtlarım bu sorunuzu: "Hiç umudum yoktu. Belki yūzde bir
řansım vardı." Niçin mi kabullenmiřtim lūmū? Bu sorunuza
bir soruyla karşılık vereceğim: "Sevdiğim kadın şakağıma ta-
banca dayadıktan sonra, benim için yaşamanın ne anlamı ola-
bilirdi?" Ayrıca, o anda onunla aramızda bir savařın, lūmūne
kalımına bir dūellonun, arkadaşlarının aralarından kovdukla-
rı dūnkū řu korkak adamla dūellosunun sūrdūęūnū de bili-
yordum. Ben biliyordum bunu, uyumadığımı sezinlediyse, o
da biliyordu.

Belki de öyle deęildi. Belki o anda bunları dūřūnmemiřtim.
ama burada bir dūřūnce söz konusu olmasa bile, dūřūnmūř
olmam gerekirdi. ūnkū sonra her an yalnızca bunu dūřūn-
mūřtūm.

Bu kez şoye soracaksınız: "yleyse niçin cinayet işlemek-
ten kurtarmadınız onu?" Of! Sonraları, sırtımda soğuk bir ūr-
pertiyle o anı anımsadığımda binlerce kez sordum kendime bu
soruyu. Ama o anda ruhum, i karartan bir umutsuzlukla do-
luydu: Ben lūyordum, ben kendim lūyordum, bařka birini
kurtaracak durumum mu vardı? Hem o anda onu kurtarmak
isteyebileceğimi nereden ıkartıyorsunuz? O anda neler hisse-
debileceğimi nereden biliyorsunuz?

Ancak bilincim yerindeydi. Saniyeler geçiyordu, odanın içinde derin bir sessizlik vardı. Karım hâlâ başucumda dikiliyordu. Ansızın bir umutla ürperdim! Hemen gözlerimi açtım. Karım odada değildi. Yataktan kalktım: Ben kazanmıştım, o yenilmişti!

Semaverin olduğu odaya gittim. Bizde semaver her zaman birinci odaya getirilirdi. Çay servisini de karım yapardı. Bir şey söylemeden masaya oturdum, onun uzattığı çayı aldım. Aradan beş dakika geçtikten sonra baktım ona. Yüzü çok solgundu, dün olduğundan bile solgun... ve bana bakıyordu. Ona baktığımı görünce birden... ve birden, bakışında ürkek bir soru, solgun dudaklarında bir gülümseme belirdi. "Demek hâlâ bir kuşku var içinde, benim bilip bilmediğimi, görüp görmediğimi soruyor kendine." Sakin bir tavırla bakışımı başka yöne çevirdim. Çaydan sonra dükkânı kapadım, çarşıya gidip demir bir karyola ile bir paravan aldım. Eve dönünce getirdiğim karyolayı salona koymalarını, önünü paravan ile kapamalarını söyledim. Bu onun karyolası olacaktı. Ama bu konuda kendisine tek kelime söylememiştim. O da tek kelime edilmeden, bu karyola nedeniyle "benim her şeyi gördüğümü ve bildiğimi", artık bundan kuşku edilemeyeceğini anlamıştı. Gece tabancayı her zaman olduğu gibi masanın üzerinde bıraktım. Bir şey söylemeden gidip yeni yatağında yattı: Bu evliliğimizin bittiği, onun "yenildiği ve bağışlanmadığı" anlamına geliyordu. Gece sayıklamaya başladı, sabah ise nöbet geçirdi. Altı hafta yataktan kalkamadı.

İKİNCİ BÖLÜM

I

GURUR DÜŞÜ

Biraz önce Lukerya bana, artık bu evde kalmayacağını, hanımefendi toprağa verildikten hemen sonra ayrılacağını bildirdi. Yere diz çöküp beş dakika dua ettim. Bir saat dua etmek istiyordum, ama hep düşünüyorum, düşünüyorum, kafamın içi hastalıklı düşüncelerle dolu... başım ağrıyor... ne diye dua

edeceğim ki, bir günah var ortada! Çok tuhaftır, uyuyamıyorum. Oysa büyük, çok büyük bir üzüntü anında, üzüntü patlak verdiğinde insan uyumak ister. Ölüm cezasına çarptırılanların son geceyi tuhaf bir biçimde uyuyarak geçirdikleri söylenir. Öyle de olması gerekir. Doğaldır bu. Yoksa dayanacak gücü olmaz insanın... Divana uzandım, ama uyuyamadım...

... Hasta yatağında altı hafta gece gündüz ilgilendik onunla. Ben, Lukerya, bir de hastaneden ücretli tuttuğum işinin ehli hastabakıcı başucundan ayrılmadık. Paraya acıdığım yoktu. Onun için daha çok harcamak bile istiyordum. Doktor Şreder'i getirtiyordum, her gelişinde on ruble veriyordum ona. Karım kendine geldiğinde ona daha az görünmeye başladım. Ama neler anlatıyorum ben. Tamamen ayağa kalktıktan sonra, bu arada onun için satın alıp benim odama koyduğum masaya gelip sessizce oturuyor, bir şey söylemeden öyle duruyordu... Evet gerçektir bu. Hiç konuşmuyorduk. Evet, sonraları yavaş yavaş konuşmaya başlamıştık ama, hep günlük şeylerden... Kuşkusuz, özellikle uzatmıyordum konuşmayı, ama farkındaydım, gereksiz şeyler konuşmadığımız için o da memnundu. Onun açısından bunun çok doğal olduğunu düşünüyordum: "Çok büyük bir sarsıntı geçirdi kadıncağız... Tam anlamıyla yenildi. Bu yüzden unutulması, kendini buna alıştırması gerek." Böylece karşılıklı susuyorduk. Bu arada ben kendimi gelecekte olacaklara hazırlıyordum. Onun da aynı şeyi yaptığını sanıyordum. O anda neler düşündüğünü çok merak ediyordum.

Şunu da söyleyeyim: Hastalığı sırasında başucunda inleyerek neler çektiğimi elbette hiç kimse bilmiyor. Ama içimden inliyordum, inleyişimi Lukerya'dan bile gizleyerek göğsüme bastırıyordum. Onun her şeyi öğrenmeden ölebileceğini düşünemiyor, aklıma bile getiremiyordum. Ölüm tehlikesini atlattıktan, sağlığına kavuşmaya başladıktan sonra, anımsıyorum, çok rahatlamıştım. Dahası, geleceğimiz konusunda düşünceLERİMİ elden geldiğince uzun bir zaman sonraya ertelemeye, şimdilik her şeyi olduğu gibi bırakmaya karar vermiştim. Evet, o zaman tuhaf, özel bir şeyler olmuştu bana. Başka bir ad bulamıyorum buna: Kazanmıştım ve bunun yalnızca bilinci bile

yeterliydi benim için. Bütün kış böyle geçti. Oh, bundan hoşlanıyordum. Bütün kış boyunca hiç olmadığım kadar yaşamımdan hoşnuttum.

Görüyorsunuz: Şimdiye kadar, yani karımın başına gelen o korkunç olaya kadar yaşamımda beni her gün, her saat ezen, onurumu yitirdiğim, alaydan kovulduğum olaydan başka korkunç bir olay yoktu. Kısaca söyleyeyim: Bana karşı acımasızca bir haksızlık yapılmıştı. Doğrudur, zor ve belki de gülünecek yaradılışım nedeniyle arkadaşlarım beni sevmezlerdi. Bilindiği gibi, sizin için yüce, kutsal, saygın olan bir şey çoğu zaman arkadaşlarınız için gülünç olabilir. Of, okulda bile hiçbir zaman sevmemişlerdi beni arkadaşlarım. Hiçbir yerde, hiç kimse sevmedi beni. Lukerya bile sevmez beni. Alaydaki olay, bana karşı sevgisizliğin bir sonucu olsa da, hiç kuşku yok, bir rastlantıydı. Gerçekleşmesi de, gerçekleşmemesi de olası olan, yakınınzdan bir bulut gibi geçip gidebilecek birtakım olayların şanssız bir biçimde bir araya gelmesi nedeniyle insanın mahvolmasından daha üzücü, dayanılmaz bir şey olamaz diye düşünüyorum. Aydın bir insan için küçük düşürücü bir şeydir bu. Olay şöyle olmuştu.

Tiyatroda antrakta büfeye gitmiştim. Sûvari subayı A-v birden içeri girdi, oradaki subayların ve kalabalığın ortasında, gene sûvari subayı iki arkadaşıyla birlikte yüksek sesle, bizim alaydan yüzbaşı Bezumtsev'in biraz önce koridorda rezalet çıkardığından, "galiba da sarhoş olduğundan" söz etmeye başladı. Ama konuşmaları uzun sürmedi. Çünkü bir yanlışlık vardı ortada. Yüzbaşı Bezumtsev sarhoş değildi, ayrıca bir rezalet falan da yoktu ortada. Sûvari subayları sonra başka şeylerden söz etmeye başlamışlardı, konu da kapanmıştı. Ama ertesi gün olay bizim alayda duyuldu ve o anda büfede bizim alaydan yalnızca benim olduğumdan, sûvari subayı A-v yüzbaşı Bezumtsev hakkında öyle saygısızca konuşmaya başladığında gidip onu susturmadığımdan söz etmeye başladılar. Ama niçin yapacaktım böyle bir şeyi? Adamın Bezumtsev'le bir alıp veremediği vardiysa, onların arasında olan kişisel bir şeydi bu. Ben ne diye karışacakum ikisinin arasındaki işe? Bu arada subaylar bu olayın kişisel bir

olay olmadığını, alayı ilgilendirdiğini, çünkü bizim alay subaylarından orada yalnız benim olduğumu, böylelikle büfedeki süvari subaylarına da, orada bulunan herkese de bizim alay subaylarının arasında alayımızın onuru konusunda yeterince duyarlı olmayan subayların bulunabileceğini gösterdiğimi söylüyorlardı. Böylesine bir düşünceyi kabullenemezdim. Geç de olsa, her şeyi düzeltmenin hâlâ benim elimde olduğunu, gidip A-vî düelloya çağırabileceğimi bildirdiler bana. Bunu yapmayı istemiyordum. Sinirlendiğim için bu önerilerini gururla reddettim. Hemen arkasından da istifa dilekçemi verdim. Bütün hikâye bu işte. Gururumla, ama kırık bir kalple ayrıldım alaydan. İradem ve aklım zayıflamıştı. Tam o sırada kız kardeşimin kocası da Moskova'daki küçük mal varlığımızı, benim pek küçük hissemle birlikte har vurup harman savurunca meteliksiz sokakta kalmıştım. Özel bir işe girebilirdim, ama girmedim: Parlak bir üniformadan sonra bir yerlerde demiryolu görevlisi olamazdım. Pekâlâ... yüz karasıysa, yüzkarası... rezaletse rezalet... düşüşse düşüş... durumun ne kadar kötü olursa, o kadar iyi. Seçimim buydu işte. İç karartan anılarla dolu üç yıl, üstüne üstlük Vyazemski'nin evi... Bundan bir buçuk yıl önce Moskova'da yaşlı zengin bir kadın olan vaftiz annem öldü. Vasiyetnamesinde hiç beklenmedik bir biçimde, öteki mirasçılarının yanında bana da üç bin ruble bırakmıştı. Düşündüm taşındım, ne yapacağıma karar verdim. Kimseden özür falan dinlemeden, bir rehinci dükkânı açacaktım. Bol para, sonra kendime bir ev, önceki anılardan uzak, yepyeni bir yaşam... Planım buydu işte. Öte yandan iç karartan geçmişim de, kırılan gururum da her saat, her dakika rahatsız ediyordu beni. İşte tam o sırada da evlendim. Bu bir rastlantı mıydı, yoksa değil miydi, bilmiyorum. Ama karını evime getirirken, bir dost, benim için çok gerekli bir dost getirdiğimi düşünüyordum. Ne var ki, dostu hazırlamam, eksik yanlarını tamamlamam, hatta onu yenmem gerektiğini anlamakta gecikmedim. Gelgelelim, on altı yaşındaki ön yargılı bu çocuğa öyle çabucak nasıl açıklayabilirdim bunu? Sözelimi, o korkunç tabanca olayının rastlantısal yardımı olmasaydı bir korkak olmadığımı, alayda beni haksız yere korkak olarak suçladıkları-

na onu nasıl inandırabilirdim? Ama o tabanca olayı tam zamanında yetişmişti. Tabancayı umursamamakla iç karartan anılarımla hepsinden öcümü almışım. Varsın kimsenin haberi olmasındı bundan, karım biliyordu ya, yeterdi bana. Çünkü benim için her şeydi karım, geleceğimin, hayallerimdeki geleceğimin tek umuduydu! Kendim için hazırladığım tek insandı, başkasını da istemiyordum. İşte her şeyi biliyordu şimdi. Hiç değilse, düşmanlarımla iş birliği yapmakta acele ettiğini anlamıştı. Bu düşünce heyecan veriyordu bana. Onun gözünde bir alçak olamazdım artık, yalnızca tuhaf yaratılışlı bir insan olabilirdim. Doğrusu, bütün bu olanlardan sonra bu düşünce hoşuma gitmiyor da değildi: Tuhaflik bir kusur değildir, tersine, kimi zaman kadınları çeker de. Sözün kısası, olaya açıklık getirmeyi bilerek erteliyordum: Ortam benim huzurum için şimdilik yeterliydi. Hayallerim için yeterince malzeme ve olay içeriyordu. İşin asıl iğrenç yanı da, benim bir hayalperest olmamdı: Malzeme benim için yeterliydi. Karının da bekleyeceğini sanıyordum.

Bütün kış böyle geçti. Bir şeylerin beklentisi içindeydim. Küçük masasında otururken gizliden onu izlemek hoşuma gidiyordu. El işiyle, çamaşır dikmekle ilgileniyor, akşamları da kimi zaman, dolabımdan aldığı bir kitabı okuyordu. Alıp okuduğuna göre, dolabımdaki kitapların seçimi de benim lehime bir kanıt olmalıydı. Hemen hiçbir yere gitmiyordu. Akşamları yemekten sonra her gün dolaşmaya çıkarıyordum onu. Kısa bir gezinti yapıyorduk. Ama eskiden olduğu gibi değildi şimdi. Arada bir konuşuyorduk. Özellikle ben artık susmuyormuşuz, birbirimizle isteyerek konuşuyormuşuz gibi yapıyordum. Ama daha önce söylediğim gibi, ikimiz de konuşmayı uzatmıyorduk. Bunu ben özellikle yapıyordum. Onun ise “zamana ihtiyacı olduğunu” düşünüyordum. Çok tuhaftır, neredeyse bütün kış onu hoşlanarak, gizliden izlemiştim. Ama onun bakışını bir kez üzerimde yakalamadığımı hiç aklıma getirmemişim! Bana bakmaktan çekindiğini düşünüyordum. Üstelik hastalıktan kalktıktan sonra ürkek bir uysallık, aşırı bir halsizlik gelmişti üzerine. Hayır, iyisi mi bekle, “Bir an gelecek, kendisi yaklaşacak sana...”

Bu düşünce aşırı derecede heyecanlandırıyordu beni. Şunu da ekleyeyim, bazen kendimi bilerek kışkırtıyordum sanki. Gerçekten de ruhsal ve akıl yönünden ona gücenmişim gibi koşullandırıyordum kendimi. Bir süre daha böyle sürüp gitti. Ne var ki, ona olan nefretim ruhumda hiçbir zaman yer etmedi ve güçlenmedi. Bunun yalnızca bir oyun olduğunu hissediyordum. Ona bir karyola ile bir paravan satın alarak aramızdaki ilişkiyi kopardığım zaman bile, hiçbir zaman, hiçbir zaman onu bir suçlu olarak görmedim. Bu onu düşüncesizce suçladığım için değil, tersine, ta ilk günden, onun için karyolayla paravan aldığım günden önce bile onu bütünüyle bağışlamak niyetinde olduğumdandı. Kısacası, benim tuhaflığımdandı bu. Katı yaradılışlı bir insanım çünkü. Tersine, benim gözümde öylesine yenilmişti, öylesine küçük düşmüştü, öylesine ezilmişti ki, bazen, onun küçüldüğü düşüncesi arada bana haz veriyorduysa da, acıyordum ona. Aramızdaki bu eşitsizlikten hoşlanıyordum...

Bu kış birkaç iyi davranışım da oldu. İki kişinin borcunu sildim, yoksul bir kadına herhangi bir rehin bırakmadan para verdim. Bunları karıma söylememiştim. Bunu o öğrensin diye yapmamıştım zaten. Yaşlı kadın bir gün teşekkür için geldi bana, neredeyse ayaklarıma kapandı. Olay böylece ortaya çıkmış oldu. Sanırım, yaşlı kadına yaptığım iyilik karımın hoşuna gitmişti.

Ama ilkbahar gelmek üzereydi. Nisanın on beşi olmuştu. Pencerelerden ikinci çerçeveleri çıkarmıştık. Güneş sessiz odalarımızı parlak ışık demetleriyle aydınlatıyordu. Ama perde önümde asılıydı ve aklımı köreltiyordu. Uğursuz, korkunç perde! Nasıl oldu da birden açıldı gözlerim, her şeyi gördüm, anladım! Bir rastlantı mıydı bu, yoksa zamanı mı gelmişti, güneş ışığı mı körelmiş aklımda düşüncenin, sezginin ateşini yakmıştı? Hayır, düşünce de, sezgi de söz konusu değildi burada. Ölmüş bir damar birden kıpırdamış, canlanmış, sağırlaşmış ruhumu, şeytani gururumu ayağa kaldırmıştı. O anda sanki fırlamışım yerimden. Evet, ansızın, bir anda olmuştu. Akşam üzeri, yemekten sonra saat beş sularıydı.

II PERDE BİRDEN DÜŞTÜ

Ondan önce bir iki şey söyleyeyim. Daha bir ay öncesinden, onda tuhaf bir dalgınlık dikkatimi çekmeye başlamıştı. Suskunluk değildi bu, tam bir dalgınlıktı. Bunu da birden fark etmiştim. O anda dikiş dikiyordu. Başını işinin üzerine eğmişti. Ona baktığımı görmüyordu. Onun aşırı derecede incelmış, zayıflamış olduğunu, yüzünün solmuş, dudaklarının da bembeyaz olduğunu fark edince birden şaşırdım. Bütün bunların yanına dalgınlığı da eklenince birden fena olmuştum. Özellikle geceleri kuru kuru öksürdüğünü daha önceleri de fark ediyordum. Ona bir şey söylemeden hemen kalktım Şreder'e gittim.

Ertesi gün geldi Şreder. Doktoru görünce şaşırdı karım. Bir doktora, bir bana baktı. Belli belirsiz gülümseyerek:

– Bir şeyim yok benim, dedi.

Şreder üstünkörü şöyle bir muayene etti onu (bu doktor takımı bazen pek ilgisiz oluyor), sonra öteki odaya götürdü beni. Orada yalnızca, bunun geçirdiği hastalıktan kalmış bir durum olduğunu, ilkbaharda deniz kenarına bir yere gitmemizin, bu olmazsa kent dışına taşınmamızın fena olmayacağını söyledi. Kısacası, karımın hastalıktan sonra zayıf düştüğünden, buna benzer şeylerden başka bir şey söylemedi. Şreder gittikten sonra birden karşıma dikilip müthiş bir ciddiyetle gözlerimin içine bakarak şöyle dedi:

– Ben çok iyiyim, hiçbir şeyim yok benim.

Ama böyle söyler söylemez, besbelli utancından, yüzü kıpkırmızı oldu. Demek utanmıştı. Ah, şimdi anlıyorum: Hâlâ onun kocası olduğum, gerçek bir koca gibi onunla ilgilendiğim için utanmıştı. Ama o anda anlayamamıştım bunu, yüzünün kızarmasını uysallığına (perde!) vermiştim.

İşte bundan bir ay sonra güneşli bir nisan günü saat beşte dükkânda oturmuş, hesapları inceliyordum. Birden onun odamızda masasında dikiş dikerken sessiz sessiz şarkı söylediğini duydum. Ondaki bu değişiklik sarsmıştı beni. Hâlâ anlayabilmiş de değilim bunun nedenini. O güne kadar şarkı söylediğini

hiç duymamıştım. Neşeli olduğu, evime geldiği ilk günlerde de, tabancayla ona atış talimi yaptırdığım günlerde de hiç şarkı söylememişti. O zamanlar sesi, güzel olmasa bile, son derece gür, çok hoş ve sağlıklıydı. Şimdi şarkı söyleyişi ise cansızdı. Yo, hü-zünlü bir şarkı değildi bu (bir romanstu) ama sesi, şarkıyla baş edemiyormuş, sanki şarkının kendisi hastaymış gibi, çatlak çatlak, kırık kırık çıkıyordu. Alçak sesle söylüyordu, ama birden yükseldi sesi ve kesildi. Ne zavallı bir sestir ve ne acıklı bir biçimde kesilmişti. Birkaç kez öksürerek gırtlığını temizledikten sonra tekrar alçak sesle, hafiften şarkı söylemeye başladı...

Benim telaşlanmama gülenler olacaktır. Ama niçin telaşlandığımı hiçbir zaman, hiç kimse anlayamayacaktır! Hayır, hâlâ acımıyordum ona, bambaşka bir şeydi bu. Başlangıçta, hiç değilse ilk dakikalarda birden ne olup bittiğini anlayamamıştım. Korkunç, korkunç olduğu kadar tuhaf, hastalıklı, neredeyse bana acı veren bir şaşkınlığa kapılmıştım: “Şarkı söylüyor, hem de benim yanımda! Benim varlığımı mı unuttu, nedir?”

Tüm bedenim sarsılmıştı. Olduğum yerde kalakalmıştım. Sonra birden kalktım, şapkamı alıp dükkândan çıktım. En azından, nereye, niçin gittiğimi bilmiyordum. Lukerya palto-mu veriyordu. Elimde olmadan:

– Şarkı mı söylüyor? dedim.

Ne dediğimi anlayamadı Lukerya, şaşkın şaşkın baktı yüzü-me. Gerçekten de beni anlamak zordu.

– İlk kez mi şarkı söylüyor?

– Hayır, sizin olmadığınız zamanlar bazen söylüyor.

Her şeyi anımsıyorum. Merdivenlerden indim, sokağa çıktım, rasgele yürüdüm. Sokağın başına kadar gittim. Sağa sola bakmaya başladım. İnsanlar gelip geçiyorlardı, çarpıyorlardı bana, bir şey hissetmiyordum. Bir arabacıya seslendim, nedenini bilmeden Politseyski köprüsüne çekmesini söyledim. Ama sonra vazgeçtim, arabacıya yirmi kapiğini verip indim arabadan. Adamın yüzüne anlamsız anlamsız bakarak:

– Seni oyaladığım için bu, dedim.

Ama o anda içimi bir sevinç doldurmuştu.

Geri dönüp çabuk adımlarla eve doğru yürüdüm. O çatlak,

güçsüz, kesik kesik ses birden gene kulaklarımda çınlamaya başlamıştı. Soluğum daralıyordu. Düşmüştü, gözlerimin önündeki perde düşmüştü! Benim yanımda şarkı söylemeye başladıysa, benim varlığımı unuttu demektir. Apaçık ortada olan, korkunç olan buydu işte. Yüreğim hissediyordu bunu. Ne var ki coşku ıslı ıslıldı ruhumda ve korkuyu bastırıyordu.

Ah, kaderin cilvesi diye buna derler işte! Aslında kış boyunca ruhumda bu coşku hep vardı. Başka bir şey yoktu, olamazdı da. Peki ama bütün kış neredeydim? Kendimde miydim? Merdivenleri çabuk çabuk çıktım. İçeri girerken korkuyor muydum, bilmiyorum. Yalnızca ayaklarımın altında döşemenin sanki dalgalandığını, kendimi bir nehirde yüzüyormuş gibi hissettiğimi hatırlıyorum. Odaya girdim. Her zamanki yerinde oturuyordu, başı önünde, dikiş dikiyordu. Ama şarkı söylemiyordu artık. Bir an kaçamak, ilgisiz baktı bana, ama bir bakış değildi onunki, odaya biri girdiğinde yapılan olağan, ilgisiz bir refleksti.

Doğrudan yanına gittim, hemen yanındaki sandalyeye deli gibi oturdum. Birden başını çevirip korkmuş gibi baktı bana. Elini tuttum, neler söyledim, yani söylemek istedim, hatırlamıyorum... Çünkü doğru dürüst konuşamıyordum. Sesim çıkmıyordu, istediğim gibi kullanamıyordum sesimi. Üstelik ne söyleyeceğimi de bilmiyordum, yalnızca sık sık soluyordum, o kadar.

Birden saçmalamaya başladım:

– Seninle konuşalım... biliyor musun... bir şey söyle bana!

Of, aklım başımda mıydı o anda? Ben öyle söyleyince irkildi, büyük bir korkuyla geri çekilerek yüzüme bakmaya başladı. Ama bakışında ansızın sert bir şaşkınlık belirdi. Evet bir şaşkınlıktı bu, hem de katı bir şaşkınlık. Gözlerini iri iri açmış, yüzüme bakıyordu. Bu sertlik, bu katı şaşkınlık bir anda ezmişti beni: Ağzını açıp bir şey söylememişti ama, onun bu şaşkınlığında şu soru vardı sanki: “Hâlâ sevgi mi bekliyorsun benden? Sevgi ha?...” Ama ben her şeyi anlamıştım, her şeyi... Sarsılmıştım. Birden ayaklarına kapandım. Evet, ayaklarına kapandım. Ayağa fırladı. Ama bu arada ben bütün gücümle ellerini yakalamıştım.

Evet, umutsuz durumumun farkındaydım, ah, farkındaydım! Ama inanır mısınız, yüreğimdeki coşku öylesine güçlüydü ki, öleceğim gibi geliyordu bana. Büyük bir heyecanla, mutlu, ayaklarını öpüyordum. Evet, mutluydum, hiç umudum yoktu ama, gene de çok, sınırsız mutluydum! Ağlıyordum. Bir şeyler söylemek istiyordum, ama söyleyemiyordum. Yüzündeki korkuyla şaşkınlığın yerini ansızın kaygılı bir düşünce, çok değişik bir soru aldı. Tuhaf tuhaf, dahası vahşi bir biçimde bakıyordu yüzüme. Bir an önce ne olup bitiyor anlamaya çalışıyor gibi gülmüşüyordu. Ayaklarını öptüğüm için çok utanıyordu. Ayaklarını çekti, bu kez ayaklarını bastığı yeri öpmeye başladım. Bunu görünce utancından gülmeye başladı (insanın utancından nasıl güldüğünü bilirsiniz). Sinir krizi başlıyordu. Farkındaydım. Elleri titremeye başlamıştı çünkü. Ben bunu düşünmüyordum. Durmadan onu sevdiğimi mırıldanıyordum. "İzin ver giysilerini öpeyim... ömrümün sonuna kadar tapınayım sana... yoksa kalkmam yerden," diyordum. Bilmiyorum, hatırlamıyorum, birden sarsıla sarsıla, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Korkunç bir sinir krizine yakalanmıştı. Korkutmuştum onu.

Yatağına taşıdım onu. Sinir krizi geçince yatağında doğrulup son derece ölgün bir biçimde ellerimi yakaladı, sakın olmam için bana yalvarmaya başladı: "Yeter artık, kendinize eziyet etmeyin, sakın olun!" Sonra gene ağlamaya başladı. O akşam hiç ayrılmadım yanından. Durmadan onu hemen şimdi, iki hafta sonra Bulon'a denizde yüzmeye götüreceğimi, sesinin çatlak çatlak çıktığını, daha demin bunun farkına vardığımı; dükkânı kapatacağımı, Dobronrav'a satacağımı; yepyeni bir hayata başlayacağımızı, en önemlisi de Bulon'a, Bulon'a gideceğimizi söylüyordum. Anlattıklarımı ürkek ürkek dinliyordu. Ürkekliği giderek artıyordu. Ama benim için önemli olan bu değildi. Benim için o anda önemli olan gene ayaklarına kapanmayı çok istemem, ayaklarının bastığı yeri öpmek, öpmekti... Durmadan şöyle yalvarıyordum ona: " Başka hiçbir şey istemiyorum senden, hiç konuşma benimle, varlığımı unut, bir köşeden sana bakmama izin ver, bir eşya gibi düşün beni, köpeğin gibi düşün, bana yeter..." Beni dinlerken ağlıyordu.

– Oysa beni bırakacağınızı düşünüyordum...

Bilinçsiz olarak birden böyle demişti. Öylesine bilinçsiz söylemişti ki bunu, belki ne dediğinin farkında bile değildi. Bu söylediği (ah, o akşam onun ağzından çıkan en önemli, en uğursuz, en iyi anladığım sözler bunlardı ve yüreğime hançer gibi saplanmışlardı!), onun bu söylediği her şeyi açıklamıştı bana. Ama o şimdilik yanımdaydı, gözümün önündeydi, önüne geçilmez bir umut vardı içimde, son derece mutluydum da. Ah, o gece çok yordum onu. Farkındaydım da bunun, ama durmadan, her şeyi değiştirmekte olduğumu düşünüyordum! Sonunda gece geç vakit güçsüz düştü. Uyumaya razı ettim onu, ve hemen derin bir uykuya daldı. Sayıklamasını bekliyordum, sayıkladı ama çok hafif. Gece neredeyse dakika başı kalktım, terliklerimi ayağıma geçirip sessizce gidip baktım ona. Bir zamanlar kendisi için üç rubleye satın aldığım, şu berbat demir karyolada yatan hasta kadıncağıza bakarak ellerimi başucunda ovuşturuyordum. Yere diz çöküyordum, ama uyuduğu için (onun izni olmadan!) ayaklarını öpmeye cesaret edemiyordum. Tanrı'ya dua etmeye başlıyor, ama tekrar ayağa fırlıyordum. Lukerya ikide bir mutfaktan çıkıp bana bakıyordu. Gidip yatmasını, yarın “bambaşka bir gün olacağını” söylüyordum ona.

Ve ben kör gibi, çılgınca, bütün varlığımla inanıyordum buna. Ah, sevinç, heyecan doluydu içim! Sabah olmasını bekliyordum. Önemli olan, belirtilere karşın, kötü bir şey beklememdi. Perde düşmüştü ama, aklım tam olarak yerine gelmemiştir. Uzun süre de gelmedi, hâlâ gelmiş değil!! Evet, o zaman nasıl gelebilirdi ki, nasıl gelebilirdi: Öyle ya, yaşıyordu o, hemen yanı başımdaydı, ben de onun yanımdaydım. “Yarın sabah uyanacak, her şeyi anlatacağım ona, her şeyi anlayacak.” O zamanki düşüncem böylesine basit ve aydınlıktı işte. Çünkü içim sevinç doluydu! Özellikle de şu Bulon gezisi için. Neden-se Bulon'un her şey demek olduğunu, Bulon'da bir şeyin kesin çözüme ulaşacağını düşünüyordum. “Bulon'a, Bulon'a!..” Deli gibi sabahın olmasını bekliyordum.

Bu anlattıklarım ancak birkaç gün önce, beş gün, topu topu beş gün önce, geçen salı gününü olmuştı! Hayır, hayır, birazcık daha zaman olsaydı, bir damlacık daha bekleyebilseydi... karanlığı dağıtıyordum! Öyle ya, sakinleşmemiş miydi yani? Ertesi gün, biraz şaşkın olsa da, dudaklarında bir gülümsemeyle dinlemişti anlattıklarımı... Önemli olan, bütün bu beş gün süresince onun şaşkın veya utanıyormuş gibi olmasıydı. Korkuyordu da, çok korkuyordu. Tartışmayacağım, bir deli gibi itiraz etmeyeceğim; korkuyordu, öyle ya, nasıl korkmayacaktı? Öylesine uzun zamandan beri birbirimize yabancı olmuştuk, birbirimizden öylesine uzaklaşmıştık ve birden bu yeni durum çıkıyordu ortaya... Ama onun korkusunu önemsediyim yoktu. Yeni durum pırıl pırıldı karşımda!.. Yanlış yaptığım doğrudur, hem çok doğrudur. Ayrıca birçok yanlışım daha olmuş olabilir. Ertesi gün (çarşamba günü) uyandığımda bile hemen bir yanlış daha yaptım: Birden dost olmuşuz gibi davranmaya başladım. Acele ediyordum, çok çok acele ediyordum, oysa itiraf etmem gerekiyordu, zorunluydu bu... İtiraftan da fazlası gerekliydi! Ömrümce kendimden bile gizlediğim şeyleri açtım ona. Kış boyunca onun beni sevdiğinden bir an bile kuşkuym olmadığını açık açık söyledim. Rehin dükkânının benim iradem ve aklımın düşüşünden başka bir şey olmadığını, dükkânın kendimi suçlama ve övme amacı taşıdığını anlattım kendisine. O gün büfede kendi kişiliğimden ve kuşkuculuğumdan korktuğumu anlattım: Ortam şaşırtmıştı beni, büfe şaşırtmıştı. Bir de şu şaşırtmıştı: Birden nasıl atılacaktım ortaya, aptalca olmayacak mıydı bu? Düellodan korktuğum yoktu, bu çıkışımın aptalca olacağından korkmuştum... Sonra da bunu itiraf etmek istememiştım, böylece herkese de, karıma da acı çektirmiştim. Ona acı çektirmek için evlenmişim onunla... Konuşmamın büyük bölümünde kendimde değildim sanki. Karım ellerimden tuttu, susmamı söyledi: "Abartıyorsunuz... Eziyet ediyorsunuz kendinize." Sonra gene ağlamaya başladı, gene

krizin eşiğine geldi! Durmadan, böyle şeyler söylemememi, bunları hatırlamamamı rica ediyordu.

Onun ricalarına aldınış etmiyordum veya az aldınış ediyordum: Ilkbahar, Bulon! Güneş vardı orada, bizim yeni güneşimiz vardı... yalnızca bunu söyleyip duruyordum! Rehinci dükkânımı kapattım, işlerimi Dobronravov'a devrettim. Vaf-tiz annemden kalma ana param üç bin ruble dışında bütün paramızı yoksullara dağıtmasını söyledim. O üç bin ruble ile de Bulon'a gidecektik. Bulondan dönüşte ise kendime başka bir iş kuracaktım. Böyle kararlaştırmıştık. Çünkü söylediklerime itiraz etmemiş, ağzını açıp bir şey söylememiş, yalnızca gülümsemişti. Sanırım, beni mutsuz etmemek için, daha çok nezaketinden gülümsemişti. Aslında onun canını sıkığının farkındaydım, bunu fark edemeyecek kadar aptal ve bencil olduğumu zannetmeyin. Her şeyin, en son noktasına varana kadar her şeyin farkındaydım. Herkesten daha iyi farkındaydım ve daha iyi biliyordum. Tüm umutsuzluğum apaçık ortadaydı!

Kendimle ilgili, onunla ilgili her şeyi anlatıyordum ona. Lukerya ile ilgili her şeyi de anladığımı söylüyordum... Ah, evet, konuyu değiştiriyordum. Bazı şeyleri hiç hatırlamamaya çalışıyordum. Evet hatırlıyorum, bir iki kez canlanır gibi bile oldu, hatırlıyorum! Neden baktığımı, ama hiçbir şey görmediğimi söylüyorsunuz? Evet, yalnızca o olay olmasaydı, her şey yeniden hayat bulacaktı. Öyle ya, konuşma okumaktan, onun bu kış neler okuduğundan açıldığında önceki gün anlatmıştı bana... anlatırken Gil-Blaz ile Grenada başpiskoposunun karşılaşmalarını hatırladığında gülümştü bile. Hem ne çocuksu, ne tatlı, tıpkı (bir an! bir an!) nişanlı olduğumuzda güldüğü gibi gülümştü. O anda ne mutluydum! Çok şaşırtmıştı beni bu, özellikle başpiskopos için söyledikleri. Demek kışın evde otururken bir büyük yapıta gülebilecek kadar iç huzuru bulabilmiş, mutlu olabilmişti. Demek sakinleşmeye başlamıştı, demek onu öylece bırakacağıma artık tam olarak inanıyordu. Evet, o salı günü şöyle demişti bana: "Beni öylece bırakacağınızı sanıyordum..." Tam böyle demişti işte! Oh, on yaşında bir kız çocuğunun düşüncesi! Evet, inanıyordu buna, her şeyin

böyle sürüp gideceğine inanıyordu: O kendi masasında, ben kendi masamda oturacaktım, altmış yaşına kadar böyle yaşayıp gidecektik... Ve sonra ben, kocası yaklaşıyor ona, kocasına sevgi gereklidir! Ah, yanlışlar, ah, körlüğüm benim!

Ona hayranlıkla bakmam da yanlıştı. Tutmalıydım kendimi, yoksa hayranlığım ürkütebilirdi onu. Evet, tutuyordum işte kendimi, aruk ayaklarını öpmüyordum. Bir kez bile belli etmedim... kocası olduğumu. Ah, böyle bir şey aklımda bile yoktu, yalnızca dua ediyordum! Ama büsbütün susmak da olmazdı, hiçbir şey söylememek olanaksızdı! Birden, onu dinlemekten hoşlandığımı, onu kendimden çok daha, pek çok daha gelişmiş saydığımı söyledim. Birden yüzü kıpkırmızı oldu, utangaç bir tavırla, abarttığımı söyledi. O anda aptallık ettim, kendimi tutamadım, o gün bitişik odada onun düellosunu, o aşağılık adamla masumiyet düellosunu dinlerken onun çocuksu içtenliğinin, zekasının, hazır cevaplılığının bana ne büyük haz verdiğini söyleyiverdim. Tüm bedeni sarsıldı sanki. Gene abarttığımı söyleyecek oldu, ama birden olanlar oldu... Yüzü bulutlandı, elleriyle yüzünü kapadı, hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı... O zaman ben de tutamadım kendimi: Gene ayaklarına kapandım, gene ayaklarını öpmeye başladım, gene salı günü olduğu gibi kriz geldi... Dün akşam olmuştu bu, sabahleyin ise...

Sabahleyin mi?! Deli adam, öyle ya, sabahleyin dediğin bugündür, daha demin, yalnızca biraz önce!

Dinleyin ve anlamaya çalışın: Öyle ya, çok kısa bir süre önce semaverin başında buluştuğumuzda (dün geçirdiği krizden sonraydı) sakinliğiyle beni şaşırtmıştı bile. Tam öyle olmuştu işte! Bir gün önce olanların korkusundan bütün gece tir tir titreyip durmuştum. Ama birden yanıma geldi, karşıma dikildi ve ellerini yalvarıyormuş gibi birleştirip (daha demin, demin!) kendisinin bir günahkâr olduğunu, bunu bildiğini, bu günahının ona bütün kış acı çektiğini, şimdi de çektiğini söyledi.. "Yüce gönüllülüğünüzün değerini biliyorum... Sadık karınız olacağım, her zaman saygı duyacağım size..." Birden yerimden fırladım, çılgın gibi sarıldım ona! Öptüm onu, uzun bir aradan sonra ilk kez bir koca gibi yüzünü, du-

daklarını öptüm. Peki ama hemen arkasından pasaportlarımı zı almak için iki saatliğine... neden çıktım evden?.. Of Tanrım! Yalnızca beş dakika önce, beş dakika önce dönseydim!.. Ya evimizin önündeki o kalabalık, insanların bana o bakışları... Oh Tanrım!

Lukerya'nın dediğine göre (ah, artık asla bırakmam Lukerya'yı, her şeyi biliyor çünkü, bütün kış onunla beraberdi, her şeyi anlatacaktır bana) evet, Lukerya'nın dediğine göre, ben evden çıktıktan sonra, benim dönmeme aşağı yukarı yirmi dakika kala, şimdi hatırlamadığım bir şeyi sormak için bizim odamıza, hanımının yanına girdiğinde onun, tasvirini (şu Meryem ana tasvirini) dolabından çıkarmış, masanın üzerine koymuş, önünde, tasvirin önünde dua ettiğini görmüş. "Ne yapıyorsunuz hanımım?" – "Bir şey yapmıyorum Lukerya, sen işine bak... Dur Lukerya!" Yanına gidip öpmüş Lukerya'yı. "Mutlu musunuz hanımcığım?" – "Evet, Lukerya." – "Beyimin çok daha önce gelip özür dilemesi gerekirdi sizden... Tanrı'ya şükür, barıştınız." – "Tamam, Lukerya, hadi şimdi işine git sen." O anda öyle bir gülümsemiş ki, Lukerya şaşırmış. O gülümseyişi kızı öylesine şaşırtmış ki, sabredememiş, on dakika sonra ne yaptığına bakmak için tekrar yanına girmiş. "Duvarın dibinde ayakta duruyordu, tam pencerenin yanında. Başını duvara dayadığı kolunun üzerine koymuş, öyle duruyor, düşünüyordu. Öylesine derin düşüncelere dalmıştı ki, kapıda durup ona baktığımı duymamıştı bile. Baktım sanki gülümsüyor, öyle durmuş, gülümsüyordu. Onu öyle görünce sessizce döndüm, mutfığa gittim. Kendi kendime düşünüyordum, birden hanımımın pencereyi açtığını duydum. Hemen "Hanımım, dışarısı soğuk, üşüteceksiniz," demek için koştum, baktım pencereye çıkmış, ayakta duruyor. Açık pencerede... Arkası bana dönüktü, elinde tasvirini tutuyordu. Kalbim durdu..."Hanımım, hanımım!" diye bağırdım. Sesimi duydu, dönüp bana bakacakmış gibi bir hareket yaptı, ama dönmedi, bir adım attı, tasvirini göğsüne bastırıp kendini pencereden aşağı bıraktı!"

Yalnızca şunu anımsıyorum, eve geldiğimde bedeni hâlâ sıcaktı. Asıl önemli olan da herkesin bana bakmasıydı. Önce ba-

gırıp çağırdılar, sonra birden kestiler bağırmaı, sustular, kenara çekilip yol verdiler bana ve... ve tasviri göğsünün üzerinde, upuzun yatıyordu. Karanlıktaymış gibi anımsıyorum, sessizce yanına gittim, uzun süre baktım ona. Bir sürü insan vardı çevremde, bir şeyler anlatmaya çalışıyorlardı bana. Lukerya da oradaymış, ama görmedim onu. O anda benimle konuştuğunu söylüyor. Yalnızca o adamı anımsıyorum: Hemen orada taşın üzerindeki kanı bana göstererek durmadan "Ağızından bir avuç kan geldi, bir avuç, bir avuç!" diye bağırıyordu. Galiba parmağımla dokundum kana, parmağım kanlandı, parmağıma baktım (bunu anımsıyorum) adam hâlâ bağırıyordu: "Bir avuç kan, bir avuç!"

– Ne bir avuç? diye bağırarak adamın üzerine yürümüşüm, öyle diyorlar, kolumu kaldırmışım...

Ah, korkunç, çok korkunç! Bir yanlış anlama! Olacak şey değil! Olacak şey değil!

IV

TOPU TOPU BEŞ DAKİKA GEÇ KALMIŞTİM

Öyle değil mi yoksa? Olacak şey mi bu? Böyle bir şeyin olabileceğini kim söyleyebilir? Evet, niçin, neden ölmüştü bu kadın?

Ah, inanın anlıyorum; ama niçin öldüğü gene de bir soru olarak ortadadır. Sevgim korkuttu onu, ciddi ciddi sordu kendine: Bu sevgiyi kabullenmeli miydi, kabullenmemeli mi? Bu soruyu kaldıramadı ve ölmeyi yeğledi. Biliyorum, biliyorum, kafa patlatmanın hiç gereği yok: Çok şeye söz vermişti, verdiği sözleri tutamayacağından korkmuştu. Apaçık ortadaydı bu. Son derece korkunç birkaç durum söz konusuydu burada.

Ne olursa olsun, onun neden öldüğü sorusu hâlâ karşımızda duruyor. Dan dan vuruyor bu soru, beynimde zonkluyor. Öyle kalmak istediğini bilseydim, yakınlaşmazdım ona, olduğu gibi bırakırdım onu. Buna inanmadı, sorun bu işte! Hayır, hayır, yalan söylüyorum, hiç de öyle değildi. Bunun tek nedeni bana karşı dürüst olmasının gerekmesiydi. Beni sevmekse,

tam anlamıyla sevmekti, yoksa o bakkalı sevdiği gibi değil... Öte yandan, aşırı derecede dürüst, aşırı derecede de temiz olduğu için, bakkala gereken sevgi kadar bir sevgiyle beni aldatmak istememişti. Sevgi diye yarım veya çeyrek bir sevgiyle beni aldatmak istememişti. Çok dürüst bir insandı da ondan! Anımsıyor musunuz, bir zamanlar ona yürek enginliği falan aşılamaya çalışıyordum? Ne tuhaf bir düşünce...

Çok merak ediyorum: Bana saygı duyuyor muydu acaba? Beni küçük görüyor muydu, bilmiyorum. Sanmıyorum. Çok tuhaftır: Bütün kış, beni küçük görüp görmediği düşüncesi neden hiç aklıma gelmedi? Yüzüme öyle sert bir merakla baktığı ana kadar bunun tersine bütün kalbimle inanıyordum. Özellikle o sert bakışına kadar. O zaman bir anda anlamıştım beni küçümsediğini. Kuşum kalmamıştı bundan! Ah, varsın küçümsesindi, ömrünün sonuna kadar küçümsesindi, yeter ki yaşasındı, yaşasındı! Daha biraz önce yürüyordu, konuşuyordu... Kendini pencereden attığını hâlâ almıyor aklım! Beş dakika önce böyle bir şeyi nasıl düşünebilirdim ki! Lukerya'yı çağırdım. Lukerya'yı artık hiç bırakmayacağım, hiç!

Ah, hâlâ anlaşılabildik. Kış boyunca iyice yabancılaşmıştık birbirimize, peki ama tekrar yakınlaşamaz mıydık? Neden, neden yakınlaşamadık, yeni bir hayata başlayamadık? Ben yüce gönüllü bir insanım, o da öyleydi, bu açıdan yakınlaşılabildik işte! Birkaç sözcük daha söyleyebilseydim, çok değil iki gün sonra her şeyi anlayacaktı.

Asıl önemlisi, bütün bunların bir rastlantı, basit, barbarca, görece bir rastlantı olmasıdır. Acı olan bu işte! Beş dakika, hepsi hepsi beş dakikacık geç kalmıştım! Beş dakika önce gelseydim o an bir bulut gibi geçip gidecekti, o bir daha böyle şeyleri aklına bile getirmeyecekti. Her şeyi anlayacaktı. Oysa şimdi gene boş odalar, gene yalnızlık... İşte saatin sarkacı vuruyor, başka işi yok onun, üzülecek bir şeyi de yok. Kimsecikler yok, acı olan bu işte!

Dolaşıp duruyorum, durmadan dolaşıyorum. Biliyorum, biliyorum, bir şey söylemeyin: Rastlantıya ve beş dakika geç kaldığıma üzülmem tuhaf geliyor size, değil mi? Besbelli,

öyle. Yalnız şunu düşünün: Herkesin yaptığı gibi, "Ölümünden kimse sorumlu değildir," diye bir not bile bırakmadı. Lukerya'dan kuşkulananabileceklerini bile düşünememiş, öyle ya: "Evde ikinizden başka kimse yoktu, sen itmiş olabilirsin onu." Gerçekten de, ek binanın pencerelerinden bakan ve avluda olan dört kişi onun kucagında tasvirle pencerede ayakta durduğunu, sonra aşağı atladığını görmemiş olsaydı bir suç yokken, karakolda Lukerya'yı çok sıkıştırabilirlerdi. Kuşkusuz, o dört kişinin olayı görmeleri de bir rastlantıydı. Hayır, bir anda bilinçsiz olarak olup bitmişti her şey. Bir anda ve akıl almayacak bir biçimde! Tasvirin önünde dua etmesi ne anlama geliyordu? Ölüm öncesi bir dua değildi bu. O an devam ediyordu, belki de şöyle böyle bir on dakika... Asıl kararını duvara dayadığı kolunun üzerine başını koymuş dururken, gülümsediği anda vermiş olmalı. Birden o düşünce gelmişti aklına, başı dönmüştü, karşı koyamamıştı o düşünceye.

Ne derseniz deyin, anlaşılmasa da bir durum söz konusu burada. Benimle yaşaması gene de olasıydı. Yoksa geçirdiği kansızlık yüzünden mi? Neden kansızlığı, yaşam gücünü yitirmesi olabilir miydi? Kış boyunca çok bitkin düşmüştü, neden bu...

Geç kaldı!!!

Tabutta ne kadar da incecik, burnu nasıl sivrilmiş! Kirpikleri ok gibi! Zaten nasıl düşmüşse, bir yeri parçalanmamış, kırılmamış! Yalnızca o "bir avuç kan". Yani bir tatlı kaşığı kanı akmıştı. Anlayacağınız, iç kanama. Garip bir düşünce: Onu gömmesek nasıl olur acaba? Çünkü, onu götürdüklerinde... Oh, hayır, götüremezler onu! Ama biliyorum, götürmek zorundalar. Deli değilim ben, aklım da başımda. Üstelik hiçbir zaman böylesine aydınlık olmadı aklım. Ama nasıl dayanacağım, bomboş olacak evin içi, gene o iki oda, gene ben rehin aldığım eşyalarla baş başa... Sayıklama, sayıklama buydu işte! Ona çok eziyet etmiştim... önemli olan buydu işte!

Sizin yasalarınızdan bana ne artık? Törelerinizi, adetlerinizi, yaşayış biçiminizi, devletinizi, inancınızı neme gerek? Varsın yargılasın beni yargıcınız, varsın halka açık mahkemelerinizde ifade vereyim... Bunların hiçbirini tanımadığımı söyleyeceğim.

“Sesinizi kesin, subay!” diye bağıracaktır bana yargıç. Ben de şöyle bağıracam ona: “Boyun eğeceğim güç yok sende artık? Benim için en değerli şeyi bağınaz bir düşünce neden yok etti? Sizin yasalarınızdan bana ne artık? Hiçbir şeyinizi istemiyorum!” Of, hiçbir şey umurumda değil!

Kör o, kör! Ölü!.. Seni nasıl bir cennetle kuşattığımı bilmiyorsun. Cennet ruhumdaydı, seni onunla sarıp sarmalayacaktım! Sevmesen de olurdu beni... ne çıkardı ki bundan? Her şey öyle olabilirdi, olduğu gibi kalabilirdi. Bir dost gibi söyleseydin bana, birbirimizin gözünün içine bakarak mutlu olurduk, gülüp eğlenirdik. Öylece yaşayıp giderdik. Başka birini sevecek olsan bile... aramızda bir şey değişmezdi. Sevdığın erkekle bir yerlere giderdin, eğlenirdin. Sokağın karşısından bakardım size... Oh, her şeye razıyım, yeter ki bir kerecik olsun açsandı gözlerini! Bir an için, yalnızca bir an için! Baksandı bana, bu sabah olduğu gibi, karşıma dikilip artık bana sadık karın olmaya yemin ettiğin anda olduğu gibi. Ah, bir bakışımdan anlardın!

Bağınazlık mı? Ah doğa! Yeryüzünde yalnızdır insanlar, kötü olan bu işte! Bir Rus bahadırı şöyle bağırmıştı: “Savaş alanında sağ kalan var mı?” Ben de bağıyorum... Bir bahadır değilim ben. Cevap veren olmuyor bana. Güneşin dünyamıza can verdiğini söylerler. Doğduğunda bakın güneşe, o da cansız değil mi? Her yer, her şey ölü. Yalnızca insanlar var, bir de onları kuşatan bir sessizlik. Dünya bu işte! “İnsanlar, birbirinizi sevin!” kim söylemişti bunu? Kimin öğüdüydü bu? Saatin sarkacı duygusuz, iğrenç bir biçimde vuruyor. Saat gecenin ikisi. Onun küçücük papuçları karyolasının önünde duruyor, onun kalkmasını bekliyorlar sanki... Hayır, gerçekten, yarın sabah onu götürdüklerinde ne yapacağım ben?

Tuhaf Bir Adamın Rüyası

Сон смешного человека

FANTASTİK BİR ÖYKÜ

I

Tuhaf bir adamım ben. Şimdilerde insanlar deli olduğumu söylüyorlar. Onların gözünde, daha önceleri olduğum gibi tuhaf olarak kalsaydım, benim için yüceltici bir şey olurdu bu. Ama artık kızmıyorum böyle düşündükleri için. Şimdi bütün insanları sevimli buluyorum. Benimle alay ettiklerinde bile... Nedense, benimle alay ettiklerinde daha sevimli de buluyorum onları. İnsanları benimle alay ederken gördükçe içim öylesine sızlamasa, (kendime değil, onlara sevgimden) ben de onlarla birlikte gülerdim. Gerçeği bilmedikleri için üzüldüyorum. Ama ben biliyorum gerçeği. Ah, insanın gerçeği yalnız kendisinin bilmesi ne zor bir şey! Oysa onlar anlayamıyorlar bunu. Hayır, anlayamıyorlar.

Gelgelelim, insanlar beni tuhaf buldukları için önceleri çok acı çekiyordum. Ne var ki, öyle görünmüyordum, gerçekte de öyleydim. Her zaman tuhaf biriydim, hem biliyorum bunu, belki doğduğum günden beri tuhaftım. Sanırım, yedi yaşımdayken bile tuhaf olduğumun farkındaydım. Sonra okula gittim, sonra üniversiteye... Öğrenim gördüğüm ölçüde tuhaf biri olduğuma olan inancım güçlendi. Öyle ki, üniversite öğ-

renimim benim için sırf (orada öğrendiklerimin derinliğine indiğim ölçüde) bana tuhaf olduğumu kanıtlamak ve öğretmek için vardı sanki. Yaşamımda da durum öğrenimimde olduğu gibiydi. Dış görünümümün her bakımdan tuhaf olduğuyla ilgili bilincim her yıl biraz daha artıyor, güçleniyordu. Herkes her zaman alay ediyordu benimle. Ama benim tuhaf olduğumu dünyada herkesten iyi bilen biri varsa, onun da ben olduğumu hiçbirisi bilemiyor, fark edemiyordu. İşte benim en çok gücüme giden de buydu, yani bunu onların bilmemesi... Ama ben kendimdim bunun suçlusu: Öylesine gururluydum ki, tuhaf biri olduğumu hiçbir nedenle, hiç kimseye kesinlikle itiraf etmek istemiyordum. Bu gururum yıldan yıla giderek büyüyordu. Birine (bu kim olursa olsun) tuhaf biri olduğumu açıklayacak olsam, sanırım, hemen o akşam beytime bir kurşun sıkardım. Ah, şöyle veya böyle dayanamayıp, durup dururken bunu arkadaşlarıma açıklarım korkumdan çocukluğumda ne acılar çektim. Ne var ki, gençlik çağına geçişimden sonra, bu korkunç özelliğimin bilincine her yıl daha da çok varmama karşın, bunu nedense biraz daha sakın karşılamaya başlamıştım. Bunun neden böyle olduğunu bugüne kadar çözebilmiş değilim. Belki de, herhangi bir nedenle ruhuma çökmüş, orada büyüdükçe büyümüş, benden çok yükseklerde, korkunç bir hüzündür bunun nedeni. Evet, içime yerleşmiş olan, dünyada her yerde her şeyin aynı olduğu kanısıydı bunun nedeni. Çok eskilerden beri seziyordum bunu, ama kesin kanısı geçen yıl birdenbire yer etti içimde. Ansızın, dünya varmış ya da hiçbir yerde hiçbir şey yokmuş, benim için bunun bir anlamı olamazmış gibi hissettim. Benim için hiçbir şeyin var olmadığını bütün varlığımla duymaya, anlamaya başladım. Başlangıçta, daha önce her şey varmış gibi geliyordu bana, ama sonra daha önce de bir şeyin olmadığını, ancak nedense bana öyle geldiğini anladım. Yavaş yavaş, hiçbir zaman hiçbir şeyin var olmadığına inandım. O zaman birden insanlara kızmamaya, onları neredeyse fark etmemeye başladım. Doğrusunu isterseniz, en küçük, önemsiz şeylerde bile kendini gösteriyordu bu durum: Sözgelimi, sokakta yü-

rürken insanlara çarptığım oluyordu. Dalgınlığım veya o anda bir şeyler düşündüğüm için değildi bu. Ne düşünüyor olabilirdim? O sıralar düşünmeyi bütünyle bırakmıştım. Hiçbir şey umurumda değildi. Kafamda birtakım sorunları çözüyor olsaydım hadi neyse... Yo, bir tanesini bile çözmeye çalıştığım yoktu. Hem ne çok sorunum vardı! Ama hiçbir şeyi umursamıyordum artık, sorunlarım giderek uzaklaşıyorlardı benden.

Ve işte ondan sonra öğrendim gerçeği. Geçen yıl kasımda öğrendim her şeyi, özellikle de kasımın üçünde, o günden bu yana da her dakikamı, her anımı hatırlıyorum. Karanlık, son derece karanlık bir geceydi. Daha karanlık bir gece olamazdı. Saat on biri geçmişti. Eve gidiyordum. Çok iyi hatırlıyorum, daha iç karartan bir gecenin olamayacağını düşünüyordum. Fiziksel yönden bile... Bütün gün durmadan yağmur yağmıştı. Üstelik çok soğuk, insanın içini karartan bir yağmurdu bu. Hatta insana gözdağı veren bir yağmur. Hatırlıyorum, insanlara açıkça düşman bir yağmurdu... Ama on ikiye doğru birden dinmişti, korkunç bir ıslaklık, yağmur yağarken olduğundan daha ıslak, daha soğuk bir ıslaklık başlamıştı. Her şeyden, sokaktaki her taştan ve sokaktan ara sokakların uzaklarına bakıldığında, derinliklerden anlaşılmaz bir buhar yükseliyordu. Nedense birden, bütün sokak lambaları sönse ortalık daha az iç karartıcı olurdu gibi geldi bana. Işıklar hüzün veriyordu insana, çünkü her şeyi aydınlatıyorlardı. O gün hemen hiçbir şey yememiştim. Bütün akşam bir mühendisin bürosunda oturmuştum. Mühendisin bürosunda iki de arkadaşı vardı. Ben hep susmuştum. Sanırım sıkılmışım da onları. Aralarında heyecanlı konuşuyorlardı. Bir ara tartışmışlardı bile. Ama hiçbir şeyi umursamadıkları belliydi. Farkındaydım bunun. Öylesine heyecanlanmış, tartışıyorlardı. Birden söyledim onlara bunu: "Baylar, dedim, evet hiçbir şeyi umursadığınız yok sizin!" Gücenmediler bu söylediğime, alay etmeye başladılar benimle. Bunu onlara, herhangi bir sitemde bulunmak için söylememiştim. Ben de hiçbir şeyi umursamıyordum çünkü. Benim de hiçbir şeyi umursamadığımı görmüşlerdi. Bu onları da neşelendirmişti.

Sokak lambalarını düşünerek yürürken başımı kaldırıp gökyüzüne baktım. Korkunç bir karanlık vardı yukarılarda. Ama bulutların arasından dipsiz, kapkara lekeler seçmek olasıydı. Bu lekelerden birinde ansızın küçük bir yıldız fark ettim ve gözümü ayırmadan ona bakmaya başladım. Çünkü bu küçük yıldız o gece kendimi öldüreceğimi hatırlatmıştı bana. Kesin kararımı iki ay önce vermiştim. Pek param yoktu ama, gene de iyi bir tabanca satın almış, hemen o gün mermilerini yerleştirmiştim. Ama iki ay geçmişti aradan, tabanca hâlâ kutusunda duruyordu. Ancak, her şeyi öylesine umursamıyordum ki, o kadar umursamaz olmadığım bir anı yakalamak istiyordum. Bunu niçin bekliyordum, bilemiyorum. Bu iki ay süresince her akşam eve dönerken kararımı o akşam gerçekleştireceğimi, beynime bir kurşun sıkacağımı düşünüyordum. Hep o anı bekliyordum. İşte şimdi de bu küçük yıldız düşüncemi netleştirmişti ve bu gece her şeyin *kesinlikle* biteceğini anlamıştım. Bu küçük yıldız, neden böyle düşünmeme neden olmuştu, bilmiyorum.

İşte tam o anda, ben gökyüzüne bakarken o kız çocuğu yapıştı koluma. Sokak bomboştı, ortalıkta kimsecikler yoktu. Uzakta bir faytoncu sürücü yerinde uyukluyordu. Kız çocuğu sekiz yaşlarındaydı. Başında başörtüsü vardı, üzerinde yalnızca bir entari. Sırılsıklamdı. Ama şimdi daha çok onun yırtık, sıırılsıklam başörtüsünü hatırlıyorum. Özellikle başörtüsü dikkatimi çekmişti. Birden kolumdan çekiştirmeye, bana seslenmeye başlamıştı. Ağlamıyordu, ama kesik kesik bağırarak bir şeyler söylemeye çalışıyordu. Soğuktan tir tir titrediği için sözcükleri tam söyleyemiyordu. Nedense dehşet içindeydi ve umutsuzca bağırıyordu: “Anneciğim! Anneciğim!” Dönüp baktım yüzüne, ama bir şey söylemedim, yürüdüm. Ama yanımdan ayrılmıyor, kolumdan çekiştirmeyi sürdürüyordu. Sesinde, çok korkmuş çocukların sesindeki o derin umutsuzluk vardı. Çocukların sesindeki o umutsuzluğu çok iyi bilirim. Sözcükleri tam söyleyemiyordu ama, annesinin bir yerlerde ölmek üzere olduğunu ya da başına çok kötü bir şey geldiğini, kızcağızın birilerini çağırmak, annesine yardım edecek bi-

rilerini bulmak için sokağa fırladığını anlamıştım. Ama onunla birlikte gitmedim; tersine, birden aklıma onu kovmak düşüncesi geldi. Önce, bir polis bulmasını, ondan yardım istemesini söyledim. Ama o, yalvarır gibi iki elini birleştirip hıçkırıya hıçkırıya ağlamaya, peşimi bırakmadan yanıma sıra koşturaya başladı. İşte o zaman ittim onu ve bağırdım. Hâlâ yüksek sesle yalvarıyordu: “Ne olursunuz beyim! Beyim!..” Sonra birden ayrıldı yanımdan, koşarak karşı kaldırıma geçti: Orada başka biri vardı. Besbelli, beni bırakıp ona koşmuştu.

Beşinci kata, odama çıktım. Ev sahibinin, odalarını ayrı ayrı kiraya verdiği dairesinin bir odasında oturuyorum. Benimki çatı arasında yoksul, çok küçük bir oda. Penceresi yarım daire biçiminde. Odamda muşamba kaplı bir divan, üzerinde kitaplarımın olduğu bir masa, iki sandalye ve eski mi eski, ama geniş, rahat bir koltuk var. Oturdum, küçük bir mum yak-tım ve düşünmeye başladım. Bitişikteki odada gürültü patırtı sürüp gidiyordu. Üç gündür dinmek bilmiyor bu patırtı. Ordudan ayrılmış bir yüzbaşı oturuyor orada. Şimdi konukları var. İğrenç, aşağılık altı adam...Votka içiyorlar, eski püskü kağıtlarla iskambil oynuyorlar. Bir gece önce kavga vardı orada. Çok iyi biliyorum, içlerinden ikisi birbirlerini saçlarından yakalayıp uzun süre yerlerde sürüklenmişlerdi. Ev sahibesi polise şikâyet etmek istiyor ama, yüzbaşidan çok korkuyor. Odalarda oturan kiracılar arasında, biri burada hastalanmış küçük üç çocuğuyla kente gelmiş kısa boylu, sıska, dul bir subay karısı var. Kadın da çocukları da yüzbaşidan ölesiye korkuyorlar. Bütün gece korkudan titreyerek haç çıkarıp duruyorlar. Çocukların en küçüğüne korkudan bir çeşit nöbet bile gelmişti. Biliyorum, bu yüzbaşı Nevski caddesinde insanları durdurup dileniyor. Orduya geri almıyorlar onu. Ama çok tuhaftır (ben de bunun için anlatıyorum bunu zaten) bitişik odada oturan bu yüzbaşının gürültüsünden bir aydır hiç rahatsız olduğum yoktu. Kuşkusuz, onunla dost olmaktan baştan beri kaçınmış-tım. İlk görüşmemizde o da sıkılmıştı benden. Ne var ki, bitişik odada ne kadar bağırp çağırıyorlarsa, ne kadar gürültü ediyorlarsa, hiç umursamıyorum. Bütün gece oturuyorum,

ama inanin hiç duymuyorum gürültülerini. Öylesine unutup gidiyorum onları. Doğrusunu isterseniz, geceleri gün ağarana kadar uyumuyorum. Bir yıldır öyle. Bütün gece masanın yanındaki koltukta oturuyorum, hiçbir şey yapmıyorum. Yalnızca gündüzleri kitap okuyorum. Koltukta oturuyorum, bir şey düşünmüyorum bile, ama bu arada birtakım düşünceler dolaşıp duruyor kafamın içinde, bırakıyorum, istedikleri gibi dolaşıyorlar. Mum bütün gece yanıp bitiyor.

Yavaşça çıktım koltuğa, tabancayı çıkarıp önüme koydum. Onu çıkarıp önüme koyduğumda, hatırlıyorum, şöyle sordum kendime: “Böyle mi olacak?” Ve büyük bir kararlılıkla cevap verdim kendime: “Evet!” Yani beynime bir kurşun sıkacaktım. Bu gece kesinlikle intihar edeceğimi biliyordum. Ama masanın başında öyle daha ne kadar oturacaktım, bunu bilmiyordum. Evet, o küçük kız olmasaydı elbette mermiyi sıkmıştım kafama.

II

Size bir şey söyleyeyim mi: Gerçi hiçbir şey etkilemiyordu beni ama, inanin, sözgelimi acıyı hissediyordum. Biri vursa bana, acı duyuyordum. Ruhsal yönden de öyleydi: Çok acıklı bir şey olduğunda, henüz hiçbir şeyi umursamamaya başlamadığım zamanlarda olduğu gibi yüreğim burkuluyordu, üzülüyordum. Biraz önce de gene öyle burkulmuştu yüreğim: O küçük kıza yardım edebilirdim. Neden yardım etmemiştim ona? O anda kafamın içinde beliren bir düşünce yüzünden: O küçük kız kolumdan çekelerken, beni bir yerlere götürmeye çalışırken birden bir soru gelmişti aklıma ve yanıt bulamamıştım o soruya. Saçma bir soruydu bu, ama canımı sıkmıştı. O gece intihar etmeye karar verdiğime göre, dünyada artık hiçbir şeyi her zaman olduğundan daha da çok umursamam gerektiği düşüncesinin canımı sıkmıştı. Neden, birden bazı şeyleri umursamadan edemediğimi, o küçük kıza acıdığımı hissetmişim? Hatırlıyorum, çok acıyordum ona. Hem bu acıma duygusu çok tuhaf ve benim o andaki durumuma hiç

mi hiç uygun değildi. Evet, o gelip geçici duygularımı daha iyi anlatacak durumda değilim, ama duygularım evde masaya oturduğumda da devam ediyordu ve uzun zamandır olmadığım kadar öfkeliydim. Kafamın içinde düşünceler birbirini izliyordu. Açık seçik olarak, ben bir sıfır değil de, bir insansam, henüz sıfır olmadıysam yaşıyorum demekti ve dolayısıyla acı çekebilir, öfkelenebilir, davranışlarımdan utanç duyabilirdim. Öyle olsun varsındı. Ama, sözgelimi, iki saat sonra kendimi öldüreceksem o küçük kızdan bana neydi? O zaman bu davranışımın da, dünyadaki her şeyden de bana neydi? Sıfır olacaktım çünkü, tam bir sıfır... Yoksa, o anda *tam anlamıyla* yok olacağım, yani artık hiçbir şeyin var olmayacağını düşünmem o kız çocuğuna hissedeceğim acıma duygumu da, yaptığım o aşağılık davranıştan sonra duyacağım utanma duygumu da etkilemeyecek miydi? Evet, işte bu yüzden tepinerek bağırıştım o zavallı çocuğa. "Bundan böyle yalnızca acıma duygusu duymayacaktım, üstüne üstlük, insanlık dışı, çirkin bir şey de yapabilirdim artık, iki saat sonra her şey bitecek, karanlığa gömülecekti çünkü." O kıza neden bağırduğuma inanıyor musunuz şimdi? Benim hiç kuşkuym yok bundan. Yaşamın da, dünyanın da artık bana bağlı olduğuna inanıyordum. Şöyle bile diyebilirim: Benim için yaratılmıştı sanki dünya, benim için vardı. Tabancayı şakağıma dayayıp tetiği çekersem (hiç değilse benim için) dünya olmayacaktı artık. Benden sonra belki de herkes için gerçekten hiçbir şeyin kalmayacağını ve benim bilincim kararır kararmaz bütün dünyanın, yalnızca benim bilincimin ürünü bir hayal gibi ansızın kaybolacağını, karara-acağını, (bütün bu dünya, bütün bu insanlar belki de yalnızca ben oldukları için) boşalacağını ise söylemiyorum artık. Hatırlıyorum, oturmuş düşünürken bütün bunlar birbirini aralıksız izleyerek geçiyordu aklımdan. Bu arada bambaşka şeyler de düşünüyordum. Sözgelimi, birden son derece tuhaf bir şey geldi aklıma: Daha önce Ayda veya Marsta yaşamış olsaydım ve orada insanın tüylerini ürperten son derece iğrenç bir şey yapmış olsaydım; bu yüzden, insanın ancak bazen rüyasında (gördüğü bir kâbusta) olabilecek biçimde aşağılanmış, tek-

melenmiş olsaydım ve sonra dünyaya gelseydim, başka bir gezegende o aşağılık davranışım burada da aklımdan çıkmasaydı; ayrıca, oraya bir daha hiçbir nedenle, hiçbir zaman dönme-yeceğimi de bilseydim, Dünya'dan Ay'a bakarken acaba hiçbir şeyi umursar mıydım umursamaz mıydım? O davranışım yüzünden utanç duyar mıydım, duymaz mıydım? Boş ve gereksiz sorulardı bunlar. Çünkü tabanca önümde duruyordu ve kafamdakinin kesinlikle gerçekleşeceğini bütün varlığımla biliyordum. Ama gene de öfkelen diriyordu beni bu sorular, cın-lerimi tepeme çıkarıyordu. Bir sorunu çözmeden ölemem gibi geliyordu bana. Sözün kısası, o küçük kız kurtarmıştı beni, çünkü kafamdaki sorular intihar etmemi erteletmişti bana. Yüzbaşının odasındaki gürültü de yavaş yavaş dinmeye başlamıştı: Kâğıt oyununu bitirmişler, yatmaya hazırlanıyorlardı, ama hâlâ birbirlerine homurdanıyor, tembel tembel küfürle-şiyorlardı. Tam o sırada, masanın başında koltukta otururken birden uykuya daldım. Daha önce hiç böyle bir şey gelmemiş-ti başıma. Farkına varmadan uykuya dalmıştım. Bilindiği gibi, son derece tuhaf bir olgudur rüyalar: Bazıları kuyumcu işle-mesinin tüm ayrıntılarıyla korkunç derecede açık seçik, can-lıdır, bazıları ise, örneğin, siz daha yerini, zamanını fark ede-mededen gelip geçer. Sanırım, rüyaları mantık değil, istek; akıl değil, kalp yönlendiriyor. Ama öte yandan aklım rüyalarım da bazen öylesine tuhaf, inanılmaz şeyler yaratmıştır ki! Bunun-la birlikte rüyalarım da anlaşılmaz şeyler de olmuştur aklımda. Sözgelimi, kardeşim bundan beş yıl önce öldü. Kimi zaman rüyamda görüyorum onu. İşlerimde yardımcı oluyor bana. Büyük bir ilgiyle çalışıyoruz, ama ben rüyam süresince karde-şimin öldüğünü, onu gömdüğümüzü kesin olarak biliyorum. Onun, ölmüş olmasına karşın, gene de yanımda bulunması-nı, bana yardım etmesini neden yadırgamıyorum? Mantığım neden kabul ediyor bunu? Ama yeter artık. Gördüğüm rüya-yı anlatacağım size. Evet, o gece, üç kasım gecesi o rüyayı gör-düm! Şimdi herkes onun sadece bir rüya olduğunu söyleye-rek takılacak bana. Peki ama ha bir rüya olmuş ya da olmamış, beni gerçeğe ulaştırdıktan sonra ne değişir, hepsi bir değil mi?

İnsan bir kez gerçeği tanır, onu görürse, onun gerçek olduğunu, başka bir gerçeğin olmadığını, olamayacağını bilir artık, uyanık ya da uykuda olması bir şeyi değiştirmez. Rüya olsun varsın, ama sizlerin öylesine yücelttiğiniz bu hayatı kendimi öldürerek sonlandırmak istiyordum ben, ama gördüğüm o rüya, gördüğüm o rüya... Oh, o rüya yepyeni, büyük, bambaşka, güçlü bir hayat bağışladı bana!

Dinleyin.

III

Hiç farkına varmadan, hatta kafamdaki şeyleri düşünmeyi sürdürüyordum gibi uykuya daldığımı söyledim. Rüyamda ansızın tabancayı elime aldım, oturduğum yerde doğrudan kalbime dayadım. Başıma değil de kalbime... Oysa daha önce kesinlikle başıma, özellikle sağ şakağıma ateş etmeye karar vermiştim. Tabancayı kalbime dayadıktan sonra bir veya iki saniye bekledim. O anda mum da, masa da, odamın duvarları da hareket etmeye, dalgalanmaya başladı. Hemen çektim tetiği.

Rüyanızda bazen yüksek bir yerden aşağı düşersiniz ya da bıçaklar sizi, veya döverler, ama (o anda bacağınızı karyolaya gerçekten çarpıp acıtmadıysanız, genelde olduğu gibi, acıyla uyanmamışsanız) rüyanızda hiç acı duymazsınız. Benim rüyamda da öyle oldu: Hiç acı duymadım, ama tabancanın patlamasıyla birlikte içimde her şey sarsıldı, çevrem bir anda korkunç, zifiri bir karanlığa gömüldü. Kör olmuştum sanki, taş kesilmiştim. Sert bir yerde sırtüstü yatıyordum. Hiçbir şey duymuyor, kıpırdamıyordum. Çevremde birileri koşuşturuyorlardı, bağırıp çağırıyorlardı. Yüzbaşı kalın sesiyle, ev sahibi kadın cırlak sesiyle bağırıyordu. Sonra ansızın tekrar bir ara oldu... Kapalı bir tabutta götürüyorlar beni. Tabutun sallandığını hissediyorum. Bunu düşünüyorum. Birden, öldüğüm, gerçekten öldüğüm düşüncesi ilk kez şaşırtıyor beni. Biliyorum bunu, öyle olduğundan hiç kuşku da yok. Görmüyorum, hareket edemiyorum, oysa hissediyorum, düşünüyorum. Ama çok geçmeden alışıyorum buna, rüyalarımızda ge-

nellikle olduğu gibi, bu durumu gerçek gibi algılamaya başlıyorum.

İşte g  m  yorlar beni. Herkes gidiyor, yalnızım artık, yapayalnız... Kıpırdamadan yatıyorum. Geçmişte, beni mezara koyup   zerimi toprakla   rteceklerini d  ş  nd  ğ  m zamanlar, mezarla ilgili olarak, oranın yalnızca ıslak ve soğuk olduğu gelirdi aklıma. şimdi de çok   ş  d  ğ  m  ,   zellikle ayak parmaklarımın buz keştiğini hissediyordum. Ama başka hiçbir şey hissettiğim yoktu.

Kıpırdamadan şöyle yatıyordum. Tuhaftır, bir   l  n  n bekleyecek bir şeyi olmadığını kabullenmiş gibi, hiçbir şey beklemiyordum. Ama ıslaktı. Aradan ne kadar zaman geçti bilmiyorum... bir saat mi, birkaç g  n m  , yoksa birçok g  n m  ? Ama birden, tabutun kapağından sızan bir damla su kapalı sol g  z  me d  şt  , bir dakika sonra bir tane daha, aradan bir dakika geçtikten sonra     nc  s  , bir daha, bir daha... her dakika bir damla d  ş  yordu. Birden b  y  k bir   şke doldu y  reğime ve aynı anda fiziksel bir acı hissettim: "Merminin açtığı yara olacak..." diye d  ş  nd  m. Ama damlalar kapalı sol g  z  m  n tam   zerine dakikada bir d  şmeyi s  rd  r  yordu. Ve birden seslendim b  t  n bunları bana yapana, ama sesli olarak değil (  nk   hareket edemiyordum), b  t  n varlığımla:

– Her kimsen, eğer varsan ve bu olanlardan daha mantıklı bir şey varsa, izin ver, burada aynı şey olsun. Saçma intiharım nedeniyle benden intikam alıyorsan şunu bilesin ki, gelecekte başıma gelecek hiçbir şeyle karşılaştırlamayacak her t  rl   saçmalığa ve çirkinliğe, acılarım milyonlarca yıl s  rse bile hiç sesimi ıkarırmadan katlanacağım!..

B  yle dedikten sonra sustum. Yaklaşık bir dakika derin bir sessizlik oldu. Bu arada bir damla daha d  şm  şt   bile. Ama şimdi her şeyin kesinlikle değişeceğini biliyordum, b  t  n varlığımla inanıyordum buna. Ve birden açıldı mezarım. Aslında kendiliğinden mi açılmıştı, yoksa kazmışlar mıydı onu, bilmiyorum. Ama bilmediğim, kapkaranlık bir varlık almıştı beni oradan, boşluğaa çıkarmıştı. Birden g  zlerim açıldı: Gece geç vakitti ve   ylesine bir karanlık hiçbir zaman, hiçbir zaman ol-

mamıştı! Dünyadan çok yukanlarda gidiyorduk. Beni götüren şeye hiçbir şey sormuyordum. Bekliyordum. Gururluydum. Korkmadığıma inandırıyordum kendimi, korkmadığımı düşündükçe kendimle büyük gurur duyuyordum. Ne kadar süre gittiğimizi hatırlamıyorum, bilemiyorum da: Her şey rüyada bir boşluğu, karşıdan karşıya atladığınızda her zaman olduğu gibi oluyordu; zamana da, doğa ve mantık yasalarına da uygun olarak.. yüreğinizin hayal ettiği noktada durursunuz. Hatırlıyorum, karanlığın içinde ansızın küçük bir yıldız gördüm. Birden tutamadım kendimi (çünkü hiçbir şey sormamaya kararlıydım) "Sirius yıldızı mı bu?" diye sordum. Beni götürmekte olan varlık "Hayır, senin eve dönerken bulutların arasından gördüğün yıldızdır o," dedi. Onun bir çeşit insan biçiminde olduğunu biliyordum. Çok tuhaftır, hoşlanmamıştım o varlıktan, dahası, tiksiniyordum ondan. Tam bir yokluktu benim istediğim, zaten bunun için intihar etmiştim. Gelin görün ki, bir varlığın kolları arasındaydım şimdi, elbette bir insan değildi bu varlık, ama gene de bir varlıktı. Rüyanın tuhaf rahatlığı ve hafifliliğiyle şöyle geçirdim içimden: "Demek öteki tarafta da hayat varmış!" Ama kalbimdeki gerçek, ruhumun derinliklerinde var olmayı sürdürüyordu. "Yeniden *var olmam* ve birilerinin geri çevrilemeyecek iradesiyle tekrar yaşamam gerekiyorsa, beni yenmelerini, küçük düşürmelerini istemiyorum!" diye geçirdim içimden. Yol arkadaşşıma birden şöyle dedim: "Senden korktuğumu biliyorsun, bu nedenle de küçümsüyorsun beni!" İtiraf içeren, gururuma dokunan bu duruma dayanamamıştım artık, küçülmemi yüreğime batan bir topluığne gibi hissediyordum. Ama cevap vermedi bu söylediğime. Ne var ki, birden küçümsenmediğimi, benimle alay edilmediğini, hatta bana acınmadığını; esrarlı, bilinmeyen, yalnızca beni ilgilendiren bir yere doğru gitmekte olduğumuzu hissettim. Yüreğimdeki korku büyüyordu. Suskun yol arkadaşşımdan gelen acıma duygusunun içime akmakta olduğunu hissediyordum. Kapkaranlık, bilinmez bir boşlukta gidiyorduk. Tanıdık o yıldızı da göremiyordum artık. Uzayda ışığı dünyaya binlerce, milyonlarca yılda ulaşan yıldızların olduğunu bili-

yordum. Belki o yıldızları bile gerilerde bırakmıştık. Yüregimi hüznle burkan, acıtan korkunç bir şey bekliyordum. Ve birden tanıdık, içimi titreten güçlü bir duyguyla sarsıldım: Birden karşımda bizim Güneş'i görmüştüm! Bunun bizim Dünyamızı doğuran Güneşimiz olamayacağını, bizim Güneşimizden sonsuz uzaklarda olduğumuzu biliyordum. Ama nedense, bunun bizim Güneşimizin bir eşi olduğunu bütün varlığımla biliyordum. Heyecanlı, tatlı bir duygu çınlamaya başlamıştı içimde: Beni doğuran dünyamızın öz gücü yüreğime dolmuş, onu canlandırmıştı. Ve hayatı, mezardan sonra ilk kez hayatı hissediyordum.

Birden haykırdım:

– Peki ama bu gerçekten Güneş'se, gerçekten bizim Güneşimiz gibi bir Güneş'se, Dünya nerede?

Yol arkadaşım karanlıkta zümrüt gibi parlayan bir yıldızı gösterdi bana. O yıldıza doğru gidiyorduk.

– Evrende bu tür tekrarlar mümkün müdür yoksa? Doğanın yasası böyle midir?.. Oradaki de Dünya ise, bizimki gibi bir Dünya mıdır?.. Tıpkı bizimki gibi mutsuz, yoksul, ama paha biçilmez derecede değerli, sevilen, en kötü çocuklarında bile kendisine öylesine ıstırap dolu sevgi uyandıran bir Dünya mı?..

İçimde, terk ettiğim önceki öz dünyama bastıramadığım heyecanlı bir sevgiyle sarsılarak bağıırıyordum. Küçük düşürdüğüm o küçük kızın hayali gelmişti gözümün önüne.

Yol arkadaşım:

– Hepsini göreceksin, dedi.

Sesinde anlaşılmaz bir hüzn vardı.

Hızla yaklaşıyorduk gezegene. Önümde giderek büyüyordu. Büyük Okyanusu, Avrupa'nın çizgilerini görüyordum artık. Ve o anda büyük, kutsal bir kıskançlığın tuhaf duygusu tutuştu yüreğimde: "Böyle bir tekrar nasıl ve niçin olabilir? Nankör bir insan olarak kalbime bir kurşun sıkıp hayatıma son verdiğim, fışkıran kanımın damlalarının kaldığı geride bıraktığım o dünyayı seviyordum ben, başka bir dünyayı sevemem. Evet, her zaman, her zaman sevdim ben o dünyayı. Belki o gece, ondan ayrılırken bile içimde her zamankinden daha büyük,

dayanılmaz bir ıstırapla seviyordum onu. Bu yeni dünyada ıstırap var mıdır? Bizim dünyamızda bizler yalnızca ıstırap çekerek sevebiliriz, yalnızca ıstırap çekerek! Başka türlü sevemeyiz, başka türlü bir sevgi bilmeyiz. Sevmek için ıstırap çekmek isterim ben. Geride bıraktığım dünyamı, yalnızca o dünyamı göz yaşlarımla ıslatarak öpmek istiyorum şimdi. İçimi yakıyor bu istek. Başka bir dünyada yaşamayı da istemiyorum, kabul de etmiyorum!..”

Ama bu arada yol arkadaşım bırakmıştı beni. Ve ben birden, kendim de farkına varmadan bu parlak güneşli, harika, cennet gibi öteki dünyada buldum kendimi. Sanırım, bizim dünyamızdaki Yunan adalarından birinde ya da bu adalara yakın anakaranın sahilinde gibi bir yerdeydim. Oh, her şey bizim dünyamızda olduğu gibiydi. Sanki her yerde bayram vardı. Büyük, kutsal, görkemli bir bayramdı. Yumuşak, zümrüt gibi pırıl pırıl deniz sessizde şırıldayarak vuruyordu sahile ve açık, neredeyse bilinçli bir sevgiyle öpüyordu kumları. Yüksek, güzelim ağaçlar tüm renklerini kuşanmışlardı. Sık, sayısız yaprakları (inanıyorum buna) sevgi dolu bir şeyler söylüyorları gibi sakin, şefkatli hışırtılarıyla selamlıyordu beni. Her yer nefis kokulu çiçekler açmış bitkilerle doluydu. Kuşlar sürülerle uçuşuyorlardı havada. Korkmuyorlardı benden, gelip omuzlarıma, kollarıma konuyorlardı, sevimli küçücük kanatçıklarını çırpıyorlardı. Nihayet gördüm bu mutlu dünyanın insanlarını. Tanıdım onları. Kendiliklerinden geliyorlardı yanıma. Çevremi alıyorlardı, öpüyorlardı beni. Güneş'in çocukları, kendi güneşlerinin çocukları... Ah, ne iyidiler! Bizim dünyamızın insanlarında böylesine bir güzellik hiç görmedim. Yansıması cılız da olsa, bize uzak bu güzelliği ancak çocuklarımızda, o da henüz çok küçük yaşlardayken, görmek mümkün olmuştur. Bu mutlu insanların gözleri ışıltılıydı. Aydınlik yüzlerinde zekâ ve huzura varan bir bilinçle dopdolu olmanın ışıltısı vardı. Öte yandan, neşeliydiler de. Sözlerinde, seslerinde çocuksu bir sevincin çınlaması duyuluyordu. Ah, onların yüzüne bakar bakmaz her şeyi anlamıştım, her şeyi! Günahla kirlenmemiş dünyaydı burası. Günah işlememiş insanların

yaşadığı dünya... Tüm insanlığın inandığı, günahkâr atalarımızın daha önce yaşadığı söylenen cennete benzeyen bir cennetti burası. Yalnızca şu farkla, her yer bir cennetti burada. İnsanlar sevinçle gülümseyerek yaklaşıyorlardı bana, yanıma sokuyorlardı, okşuyorlardı beni. Evlerine götürüyorlardı beni. Her biri rahat olmam için çabalıyordu. Oh, hiçbirşey sormuyorlardı bana, ama her şeyi daha önceden biliyorlarmış gibi (öyle geliyordu bana) acılarımı hemen dindirmek istiyorlardı.

IV

Tekrar söyleyeyim, gördüğünüz gibi, bir rüyaydı bu: Ama var-sın bir rüya olsundu! Günaha bulaşmamış bu harika insanların sevgisi bir daha çıkmamak üzere yer etti içimde. Hissediyorum, onların sevgisi şimdi de oradan doğru içime akmaktadır. Gördüm onları, gözlerimle gördüm: Tanıdım ve inandım, sevdim onları, onlardan ayrıldığım için sonra üzüldüm de. Ah, onları tam anlayamadığımın o zaman farkındaydım. Çağdaş bir Rus aydını ve Petersburglu sıkıcı biri olarak bana, sözge-limi, onların böylesine çok şey bilmelerine karşın, bizdeki bilimlerden haberleri yokmuş gibi geliyordu. Ama çok geçmeden onların bilimlerinin, bizim dünyamızdakine göre bambaş-ka inançlarla bütünleştiğini, beslendiğini, ayrıca hayata bakış açılarının da bizimkilere hiç benzemediğini anladım. Hiçbir şey istemiyorlardı ve sakindiler. Hayatı bizim gibi algılamaya yönelmiyorlardı. Hayatları doluydu çünkü. Bilgileri bizimkinden daha derin ve yüceydi. Çünkü biz hayatın ne olduğunu açıklamaya çalışıyoruz, başkalarına nasıl yaşamaları gerektiğini öğretmek için hayatı anlamaya çalışıyoruz. Oysa onlar nasıl yaşanacağını bilim olmadan da biliyorlardı. Anlıyordum bunu, ama neler bildiklerini anlayamıyordum. Ağaçları gösteriyorlardı bana, ama onların ağaçlara besledikleri sevginin düzeyini anlayamıyordum. Bu tür varlıklarla sanki konuşuyorlardı. Hem biliyor musunuz, onlarla konuştuklarını söylerken belki de yanılmıyorum. Evet, onların dilini öğrenmişlerdi ve inanıyorum, anlıyorlardı da onları. Bütün doğaya da böyle

bakıyorlardı. Kendileriyle bir arada uyum içinde yaşayan hayvanlara da. Saldırmıyorlardı onlara, sevgiyle kendilerine bağlanan hayvanları seviyorlardı. Yıldızları gösteriyorlardı bana, onlarla ilgili anlayamadığım bir şeyler anlatıyorlardı. Ama hiç kuşku yok, gökyüzündeki yıldızlarla aralarında yalnızca düşünsel değil, şöyle veya böyle, canlı bir iletişim de vardı. Ah, onları anlamam için  abalamıyorlardı bu insanlar, anlamasam da seviyorlardı beni. Üstelik, onların da beni hiçbir zaman anlamayacaklarını biliyordum. Bu yüzden kendi dünyamı anlatmayı denemiyordum onlara.  zerinde yaşıdıkları toprağı öpüyordum yalnızca, bir şey söylemeden tapınırcasına seviyordum kendilerini. Onlar da fark ediyorlardı bunu, onları tapınırcasına sevmeme izin veriyorlardı. Ama kendileri de çok sevdikleri için, onları böylesine sevmemi, utana sıkıla karşılıyorlardı. Bazen, sevgime nasıl bir sevgiyle karşılık verdiklerini düşündükçe mutluluk gözyaşları dökerek ayaklarını  pt g mde benim için üzülüyor, acı çekiyorlardı. Kimi zaman şaşkınlık içinde soruyordum kendime: Nasıl oluyordu da bu insanlar benim gibi birini k   msemiyorlardı, benim gibi birinde kıskançlık,  ekemezlik gibi duygular uyandırmıyorlardı? Kendini övmeye, yalan söylemeye pek d ş k n bu ben, hakkında hiçbir şey bilmedikleri bilgilerimden elimden geldiğince neden söz etmemeye çalışıyordum onlara? şaşırtmak istemediğim için mi, yoksa onlara olan sevgimden mi? Çocuklar gibi hayat dolu, neşeliydiler. Güzelim koruluklarında, ormanlarında dolaşıyor, güzelim şarkılarını söylüyorlar, ağaçlarının ürünü hafif yiyeceklerle, ormanlarından topladıkları balla, sevgili hayvanlarının verdiği sütle besleniyorlardı. Yiyecek, giyecekleri için çok az ve hafif çalışıyorlardı. Aşk vardı aralarında ve çocukları oluyordu. Ama bizim dünyamızdaki gibi, insanların tümünün kendini kaptırdığı ve işledikleri hemen bütün günahların tek kaynağı olan o çılgın şehvet d ş k nl ğ n  hiç görmedim onlarda. Çocukları olduğunda, mutluluklarına bir ortak daha geldiği için seviniyorlardı. Aralarında tartışma da, kıskançlık da olmuyordu. Bunların ne olduğundan bile habersizdiler. Çocukları herkesin çocuğuydu, çünkü

hepsi bir aileydi. Ölüm vardı ama, hemen hiç hastalık yoktu. Yaşlıları sessizce uykuya dalıyorlarmış gibi sessizce ölüyorlardı. Onlarla vedalaşan insanlar kutsayarak, gülümseyerek yolcu ediyorlardı onları, ölmek üzere olanlar da aynı mutlu gülümseyişle vedalaşıyorlardı başucundakilerle. Böyle anlarda üzüntü, gözyaşı hiç görmedim. Yalnızca daha bir yoğunlaşmış, heyecana varan bir sevgi gördüm. Ama sakın, dopdolu, gözle görülür bir heyecandı bu. Ölüleriyile öldüklerinden sonra bile iletişim içinde oldukları, dünyadaki birlikteliklerinin ölümle kesilmediği düşünülebilirdi. Hemen hiç anlamıyorlardı beni. Sonsuz yaşamla ilgili sorularımı karşısında şaşıyorlardı. Ama anladığım kadarıyla, böyle bir yaşama öylesine kesin inanıyorlardı ki, bu hiç sorun olmuyordu onlar için. Tapınakları yoktu, ama bütün evrenle sarsılmaz, canlı, kesintisiz bir bütünleşmeleri vardı. İnançları yoktu, ama doğanın yasaları gereği, buradaki mutlu yaşam süreleri dolduğunda, yaşayanları ve ölüleri için bütün evrenle daha geniş bir birlikteliğin başlayacağına inanıyorlardı. O anı sevinç içinde, ama acele etmeden, birbirlerine anlattıkları o birlikteliği kalplerinin derinliklerinde önceden seziyorlarmış gibi bekliyorlardı. Geceleri yatmaya gitmeden önce kendi aralarında uyumlu, canlı kollar oluşturmaya seviyorlardı. Bu şarkılarda, o günün onlarda bıraktığı bütün duyguları anlatıyorlardı. Yüceltiyorlardı o günü, vedalaşıyorlardı onunla. Doğayı, dünyayı, denizleri, ormanları yüceltiyorlardı. Birbirleriyle ilgili şarkılar yapmayı seviyorlar, bu şarkılarda çocuklar gibi övüyorlardı birbirlerini. Son derece sade şarkılardı bunlar, ama yürekten geliyorlardı ve yüreğe işliyorlardı. Hem yalnızca şarkıyla kalmıyordu bu, ömürlerini birbirlerini sevmekle geçiriyorlardı sanki. Bir çeşit karşılıklı topluca, genel tutkunluk gibi bir şeydi bu. Heyecanlı, coşkun şarkılarının bazılarını neredeyse hiç anlamıyordum. Sözcükleri anlamama karşın, anlattıkları şeyi anlayamıyordum. Sanki aklımı ulaşamıyordu ona. Oysa kalbim giderek daha çok anlıyor gibiydi. Onlara sıkça, bütün bunları daha önceleri de hissettiğimi, bu mutluluğu, güzel yaşamı daha bizim dünyamızdayken kimi zaman ıstıraba varan bir iç sızısıyla his-

settiğimi söylüyordum. Onların varlığından haberdar olduğumu, mutluluklarını rüyalarımda gördüğümü onlarınki gibi bir yaşamı hayallerimde yaşattığımı, dünyamızdayken batmakta olan güneşe gözyaşları dökmeden bakmadığımı anlatıyordum... “Bizim dünyamızdaki insanlara beslediğim nefrette her zaman acı vardı, diyordum. Niçin sevdiğim halde, elimde olmadan nefret ediyordum onlardan, niçin bağışlayamıyordum onları? Oysa onlara olan sevgimde ıstırap vardı: Neden nefret etmeden sevemiyordum onları?” Dinliyorlardı beni, anlatıklarımı akıllarının almadığını görüyordum. Ama onlara bunları anlattığım için üzölmüyordum: Terk ettiğim insanları ne çok özlediğimi anladıklarını biliyordum. Evet, sevgi dolu bakışlarıyla yüzüme baktıklarında, onların yanında kaldığım sürece benim kalbimin de onlarınki gibi tertemiz olduğunu hissettikçe ben de onları anlayamadığım için üzölmüyordum. İçimin hayat dolu olduğunu hissediyordum ve onlar için sessizce dua ediyordum.

Oh, şimdi gözlerimin içine bakarak alay edecekler benimle, burada anlattığım kadar ince ayrıntıları rüyada görmenin olanaksız olduğunu, rüyamda, sayıklamam sırasında kalbimin ürettiği duygulardan başka bir şey görmediğimi veya hissetmediğimi, geri kalanını da uyandıktan sonra kendim uydurduğumu söyleyecekler.

Onlara belki gerçekten de öyle olduğunu söyledüğimde... aman Tanrının, yüzüme bakarak nasıl kahkahalar atmaya başladılar, ne çok neşelendirdim onları! Evet, o rüyanın bende uyandırdığı yalnızca bir duygu etkilemişti beni, yaralanmış kalbimin akan kanında da yalnızca o duygu vardı: İşte bu yüzden rüyamdaki kişiler ve biçimler, yani rüyamda gördüğüm her şey öylesine uyum içindeydi, öylesine büyüleyici, güzeldi ve öylesine gerçektir ki, uyandıktan sonra kuşkusuz bundan ötürü, onları bizim zayıf sözcüklerimize dökebilecek gücüm olmadı ve dolayısıyla bazıları beynimden silindi. Belki bu yüzden ben de ayrıntıları sonra bilinçsiz olarak kafamda uydurdum. Elbette bu arada, ayrıntıları hiç değilse birazcık olsun anlatabilmek tutkusuna kapılıp bozmuş, değiştirmiş de olabi-

lirim. Ama bütün bunların olmadığına inanabilmem mümkün mü? Belki de anlatabildiğimden bin kat daha güzel, aydınlık ve sevinç doluydu her şey. Varsın bir rüya olsundu bu, ama bütün bunların olmamış olması olası değildi. Bakın, bir gerçeğİ anlatacağım size: Bütün bunlar belki de bir rüya değildi! Çünkü o arada öyle bir şey, öylesine dehşet verici gerçek bir şey olmuştu ki, insan öylesini rüyasında göremezdi. Tatalım, bu ryamı kalbim yarattı. Ama sonra başıma gelen o korkunç olayı yaratabilecek güçte miydi kalbim? Öyle bir olayı kendim uydurabilir miydim veya kalbimin yardımıyla rüyamda görebilir miydim? Benim bu küçük ve kaprisli kalbim ile işe yaramaz aklım böylesine bir gerçeğİ açıklayabilecek düzeye ykselebilirler miydi? Oh, siz karar verin: Şimdiye kadar sakladım bu gerçeğİ, ama artık açıklayacağım. Olay şu ki... ben hepsinin ahlakını bozdum.

V

Evet, evet, sonunda hepsinin ahlakını bozdum! Bunun nasıl olduğunu bilmiyorum, açık seçik hatırlamıyorum. Ryam yüzyılların ötesine gitmiş ve üzerimde bir duygu bütünlüğü bırakmıştı. Yalnızca şu kadarını biliyorum: Onların günah düşmelerinin suçlusu bendim. Ben oraya gidinceye kadar mutlu, günahla tanışmamış bu dünyaya; iğrenç bir kurt gibi, ulusları silip süpüren bir veba mikrobu gibi kendi mikrobu-mu bulaştırmıştım. Yalan söylemeye alıştılar, yalanı sevdiler, yalanın çekiciliğİyle tanıştılar. Oh, başlangıçta bu belki de şakacıktan, şımarıklıktan, oyun olsun diye *masum* bir biçimde bir atomdan başlamıştır, ama bu yalan atomu kalplerine işledi, hoşlandılar bu atomdan. Hemen arkasından şehvet düşkünlüğü doğdu, şehvet düşkünlüğü kıskançlığİ doğurdu, kıskançlık da zorbalığİ... Oh, nasıl olduğunu bilemiyorum, hatırlamıyorum, kısa süre sonra, çok kısa bir süre sonra ilk kan aktı: Şaşırdılar, dehşete kapıldılar, birbirlerinden ayrılmaya, uzaklaşmaya başladılar. Aralarında karşıt gruplaşmalar oldu. Serzenişler, sitemler başladı. Ayıbı öğrendiler ve ayıbı erdem sayar

oldular. Onurla ilgili kavramlar edindiler, her grubun bir bayrağı oldu. Hayvanlara eziyet etmeye başladılar ve bunun üzerine hayvanlar uzaklaştılar onlardan, ormanlara çekildiler ve onlara düşman oldular. Birbirlerinden ayrılma, kopma çatışmaları, kişilik ve senin benim kavgaları başladı. Ayrı ayrı dillerde konuşur oldular. Acıyı tattılar ve sevdiler onu. Acı çekmek için yanıp tutuşuyorlardı. Gerçeğe yalnızca acı çekerek ulaşılabileceğini söylüyorlardı. O zaman dünya görüşleri değişti. Kötü olduklarında bu kez kardeşlikten, insan severlikten söz etmeye başladılar. Bu kavramları anladılar. Suçlu insanlar olduklarında adaleti icat ettiler ve onu korumak için birtakım yasalar koydular, yasaları korumak için de giyotini kurdular. Ama azar azar neleri kaybettiklerini anlamaya başladılar. Bir zamanlar masum ve mutlu olduklarına inanmak bile istemiyorlardı. Hatta eski mutluluklarının olabilirliğine gülüyorlardı artık. O günlerin hayal olduklarını söylüyorlardı. Biçim olarak düşünemiyorlardı o günleri, hayal de edemiyorlardı. Ama çok tuhaf ve akıl almaz bir durumdu: Eski mutlu günlerine olan tüm inançlarını yitirmişken, o zamanların masal olduğunu söylerken yeniden masum ve mutlu olmayı öylesine çok istiyorlardı ki, çocuklar gibi yüreklerinin tutkusuna bırakıyorlardı kendilerini, tanrısallaştırıyorlardı yüreklerinin isteğini, tapınaklar yapıyorlardı; gerçekleşmeyeceklerini bile bile, ama gözyaşları dökerek onlara tapınarak, yerlere kadar eğilerek idealleri ve “arzuları” için dualar ediyorlardı. Ne var ki, kaybettikleri o masum ve mutlu günlerine dönmeleri olanağı doğsaydı veya biri çıkıp ansızın geçmişlerini gösterseydi onlara ve o günlere dönmek isteyip istemediklerini sorsaydı, kesinlikle kabul etmezlerdi. Şöyle diyorlardı bana: “Varsın, yalancı, kötü ve hak hukuk tanımaz olalım. *Biliyoruz*, bunun için de ağlıyoruz, bunun için acılar çekiyoruz, bunun için kendi kendimize işkence ediyoruz. Bizi yargılayacak olan, adını bilmediğimiz o merhametli Yargıcın cezalandıracağından bile daha ağır cezalandırıyoruz kendimizi belki. Ama bilimimiz var bizim, onunla gerçeği tekrar bulacağız ve gerçeği artık bilinçli olarak kabulleneceğiz. Bilgi duygulardan yücedir, yaşam bilinci ise ya-

şamdan... Bilim akıl veriyor bize, akıl yasaları öğretiyor, yasa bilgisi ise mutluluğu, mutluluktan da yüce bir şeyi.” Bunları söylüyorlardı işte. Bu söylenenlerden sonra her biri başkalarından çok kendini sevmeye başlıyordu. Başka türlü de gelmezdi ellerinden. Her biri kendi kişiliği için öylesine kıskanç olmuştu ki, başkalarının kişiliğini alçaltmak, küçültmek için uğraşmaya, yaşam amacının yalnızca bu olduğunu düşünmeye başlamıştı. Kölelik çıkmıştı ortaya, hatta gönüllü kölelik başlamıştı: Zayıflar, sırf kendilerinden daha güçsüz olanları ezme-lerine yardımcı olsunlar diye, isteyerek güçlülere boyun eğiyorlardı. Gözyaşları dökerek bu insanlara gururlu olduklarını, ölçüyü ve uyumu kaybettiklerini, utanma duygusunu yitirdiklerini anlatmaya çalışan din adamları vardı. Alay ediyorlardı onlarla, ya da taşlayarak öldürüyorlardı. Tapınakların eşiklerinden kutsal kanlar taşıyordu. Daha sonra, şöyle düşünmeye başlayan insanlar görüldü: “Herkesin, başkalarını sevdiğinden çok kendini sevmeyi sürdürürken, aynı zamanda öteki inançların yaşam hakkına da engel olmayacağı ve hep birlikte uyumlu bir toplum içinde yaşayabileceği biçimde tekrar nasıl bir araya gelebiliriz?” Bu düşünce birçok savaşa neden oldu. Savaşan insanlar bilimin, aklın ve kendini savunma içgüdüsünün insanları sonunda uyumlu ve akılcı bir toplumda birleşmek zorunda bırakacağını düşünüyorlar, bu nedenle, sürecin hızlandırılması adına “akıllılar”, bu düşüncelerinin hayata geçmesine engel olmamaları için, bütün “akılsızlar”ı ve kendilerinin düşüncelerini paylaşmayanları bir an önce yok etmeye çalışıyorlardı. Ancak, kendini savunma içgüdüğü hızla zayıflamaya başladı. Sonra her şey yalnızca kendilerinin olsun diyen “ya hep ya hiç”çi mağrurlar, şehvet düşkünleri çıktı ortaya. Her şeye sahip olmak için zorbalığa başvuruyorlar, bunu başaramazlarsa kendilerini öldürüyorlardı. Ebedi huzur ve hiçlik uğruna yokluğu ve de kendini darmadağın etmeyi öğütleyen dinler doğdu. Bu anlamsız uğraş sonunda insanların yüzleri ıstırap belirtileriyle kaplandı. Bu insanlar acının, ıstırapın güzellik olduğunu, çünkü acıda düşünce olduğunu söylemeye, şarkılarında acıyı yüceltmeye başladılar. Ellerimi ovuşt-

rarak dolaşıyordum aralarında, onlar için ağlıyordum, ama seviyordum da onları, hem belki eskiden olduğundan, yüzlerinde acı ifadesi bulunmadığı, masum ve öylesine güzel oldukları zamandakinden bile fazla. Kötüleştirdikleri dünyalarını da sırf şimdi onda acı ve keder bulunduğu için, cennet olduğu zamankinden daha çok seviyordum. Ne yazık ki acıyı, kederi oldum olası severim ben. Ama yalnızca kendim için, yalnızca kendim için. Oysa onlar için ağlıyordum, üzülüyordum. Kendimi lanetleyerek, aşağılayarak kollarımı uzatıyordum onlara. Bütün bunları benim, yalnızca benim yaptığımı, ahlaksızlığı, bu mikrobi ve yalanı onlara benim bulaştırdığımı söylüyordum! Beni çarmıha germeleri için yalvarıyordum insanlara, haçı nasıl yapacaklarını öğretiyordum onlara. Kendimi öldüremezdim, o kadar gücüm yoktu, ama acıdan, kederden arındırmak istiyordum onları, ıstırap çekmeyi çok istiyordum; kanımın, son damlasına kadar bütün kanımın bu acılara akması için yanıp tutuşuyordum. Oysa onlar yalnızca alay ediyorlardı benimle. Sonunda bir meczup olduğumu söylemeye başladılar. Doğruluyorlardı beni, yalnızca istedikleri şeyi elde ettiklerini, şimdi olan her şeyin olmamasının olanaksız olduğunu söylüyorlardı. Sonunda kendileri için zararlı olmaya başladığımı ve susmazsam beni tımarhaneye tıkacaklarını söylediler. O zaman içime öylesine bir hüznün çöktü ki, kalbim sıkışmaya başladı ve ölmekte olduğumu hissettim, ölüyorum sandım ve o anda... işte o anda uyandım.

* * *

Ortalık henüz aydınlanmamıştı, ama saat altıyı geçiyordu. Aynı koltukta oturuyordum. Mum sonuna kadar yanıp bitmiş, sönmüştü. Yüzbaşının odasında herkes uyuyordu. Bizim evde pek görülmediği kadar derin bir sessizlik çökmüştü ortalığa. İlk yaptığım, büyük bir şaşkınlık içinde ayağa fırlamak oldu. En önemsiz, boş zamanlarımda bile hiç böyle olmamıştım: Sözgelimi, hiç koltuğumda böyle uykuya dalmamıştım. Ayakta kendime gelmeye çalışırken birden... önümde dolu, ateşe hazır tabancamı gördüm, ama hemen uzağa ittim onu.

Oh, hayat vardı artık, hayat! Kollarımı yukarı kaldırıp ebedi gerçeğe seslendim, seslenmedim de, ağlamaya başladım. Heyecan, ölçüsüz bir heyecan tüm varlığımı sarmıştı. Evet, hayat ve... büyük gerçeği anlatmak! Gerçeği insanlara anlatmaya o anda karar verdim. Kuşkusuz, yaşadığım sürece yapacaktım bunu! Anlatmaya gidiyordum, anlatmak istiyordum... ama neyi? Gerçeği... Görmüştüm onu çünkü, gözlerimle görmüştüm, olanca yüceliğiyle görmüştüm gerçeği!

İşte o günden bu yana gerçeği anlatmaya çalışıyorum insanlara! Ayrıca, benimle alay edenleri etmeyenlerden daha çok seviyorum. Bunun niçin böyle olduğunu ise bilmiyorum, açıklayamıyorum da, her neyse... Artık iyice dağıttığımı, şaşırdığımı söylüyorlar. Daha şimdiden şaşırmaya başladıysam ilerde neler olur? Tam bir gerçek bu: Evet şaşıyorum, dağıtıyorum, ilerde belki daha da kötü dağıtacağım. Ve elbette, gerçeği en iyi biçimde nasıl anlatabileceğimi, (yani hangi sözcüklerle, hangi yapacaklarımla anlatabileceğimi) buluncaya kadar daha çok şaşıracam... Çünkü son derece zor bir iş bu. Şimdiden adım gibi biliyorum bunu. Ama bakın ne diyeceğim: Şaşırmayan kimse var mıdır ki? Bununla birlikte, bilindiği gibi, herkes aynı şeye doğru yürüyor, hiç değilse, en bilgesinden en aşağılık hayduduna kadar herkes (ayrı yollardan da olsa) aynı şeye yöneliyor. Eski bir gerçektir bu, ama yeni bir yanı vardır: Şaşırmayıp da ne yapayım! Çünkü gerçeği gördüm ben, insanların (Dünya'da yaşamayı sürdürerek) iyi ve mutlu olabileceklerini gördüm, biliyorum. Kötülüğün insanın olağan özelliği olduğuna inanmak istemiyorum, buna inanmam da. İşte benim bu inancımın alay ediyorlar. Ama nasıl inanmayabilirler bana: Gerçeği gördüm ben. Aklımla bulmadım onu, gördüm, gördüm ve o bütün canlılığıyla bir daha çıkmamak üzere içime yerleşti. Onu öylesine bütün, eksiksiz gördüm ki, onun insanların içinde olamayabileceğine inanmam. Öyleyse nasıl şaşırabilirim? Evet, elbette birkaç kez yanlış yola da sapacağım, anlatmak istediğimi belki yanlış sözcüklerle anlatmaya çalışacağım. Ama bir an için yapacağım bunu. Canlı tanığı olduğum şey her zaman içimde duracak ve her zaman hatalarımı düzeltecek,

yanlış yola sapmama engel olacak. Oh, canlıyım, dincim, yolumda yürüyorum, gerekirse bin yıl yürüyeceğim bu yolda. Biliyor musunuz, onları yoldan çıkardığımı, ahlaksızlaştırdığımı ilk başta gizlemek istedim. Ama hataydı bu. İlk hatam bu oldu işte! Ama gerçek, yanlış yaptığımı fısıldadı kulağıma ve böylece yanlış yapmamı engelledi, doğru yola çekti beni. Gelgelelim, cennete kavuşulmasının nasıl çabuklaştırılacağını bilemiyorum, çünkü sözcüklerle anlatamıyorum onu. Gördüğüm rüyadan sonra sözcükleri yitirdim. En azından, en önemli, en gerekli olanlarını... Neyse, olsun varsın: Yolumda yürümeyi sürdüreceğim, durmadan dinlenmeden gerçeği insanlara anlatmaya çalışacağım. Sözcüklerle anlatamasam da, gözlerimle gördüm onu çünkü. Benimle alay edenler bunu anlayamıyorlar işte: “Bir rüyaydı gördüğün, bir karabasan...” Eh! Mantık neresinde bunun? Oysa övünerek söylüyorlar bunu. Rüya mı? Rüya denen şey nedir? Aslında hayatımız da bir rüya değil midir? Dahasını söyleyeyim: Varsın, varsın hiçbir zaman gerçekleşmeyecek bir şey olsun bu, cennet olmayacak olsun (Anlayabiliyorum bunu!) ama ben anlatmayı gene de sürdüreceğim. Oysa ne kolay bir şey bu: Bir günde, *bir saat içinde* her şey halledilebilirdi! Önemli olan, kendini sevdiğin gibi başkalarını da sevmen. İşte bu en önemli olan. Hepsi bu işte, bundan başka hiçbir şeye gerek yok: Doğru yolu hemen bulursun. Öte yandan, milyarlarca kez söylenen, tekrarlanan, benimsemiş eski gerçek bu! “Yaşam bilinci yaşamın kendinden, mutluluk yasalarının bilinci mutluluğun kendinden yücedir...” İşte bununla savaşmak gerekir! Ben de savaşacağım... Herkesin yalnızca istemesi, her şeyin yoluna girmesine yetecektir.

* * *

O küçük kızı aradım buldum... Yolumda yürüyeceğim! Yürüyeceğim!

Dürüst Hırsız

Честный вор

BİLİNMEYEN BİRİSİNİN NOTLARINDAN

Bir sabah işe gitmek için hazırlanmış, tam çıkmak üzereydim ki, hem aşçım hem çamaşırcım hem de hizmetçim olan Agra-fena girdi odama, –şaşılası şeydi– konuşmaya başladı benimle.

Oysa son derece sessiz, saf bir kadındı. Altı yıldır, yeme-ğe ne hazırlanacağı üzerine günlük bir iki sözcükten başka hemen hiç konuşmamıştı benimle. Daha doğrusu, başka bir konuda konuştuğunu duymamıştım. Birden:

– Bakın ne diyeceğim size efendim, diye başladı, şu küçük odayı kiraya verseniz iyi olacak.

– Hangi küçük odayı?

– Hangisini olacak, mutfağın yanındakini.

– Niçin?

– Niçin mi? İnsan evini kiraya niçin verirse onun için.

– Peki ama kim tutar orayı?

– Sorduğunuz şeye bakın! Tutacak bulunur elbet.

– Öyle ama anacığım, çok dardır orası, bir yatak koyunca adım atacak yer kalmaz. Kim oturabilir orada?

– Otur diyen kim zaten! Yatıp uysun yeter. Pencerenin içinde otursun.

– Hangi pencerenin?

– Siz de bilmiyormuş gibi soruyorsunuz yani! Holdeki pen-

cerenin... Orada oturur, dikiş diker, ya da ne isterse yapar. Belki sandalyede oturur. Sandalyesi de var çünkü. Evet sandalyesi de, her şeyi de var.

– Kimdir bu sözünü ettiğin her şeyi olan?

– İyi, görmüş geçirmiş bir adam. Yemeğini ben hazırlayacağım. Odanın kirasıyla yemek için ayda üç gümüş ruble alacağım ondan...

Bir hayli uğraştıktan sonra, orta yaşlı bir adamın Agrafena'yı mutfağın yanındaki küçük odayı ona kiraya vermeye, yemeğini de hazırlamaya razı ettiğini öğrendim. Agrafena'nın aklına koyduğu şeyi yapmak zorunda olduğumu biliyordum. Yoksa huzurumu kaçırdı. İsteddiği olmadığı zamanlar hemen derin düşüncelere dalar, durgunlaşırdı. İki üç hafta sürerdi bu. Böyle zamanlarda yemekler bozulur, çamaşırların doğru dürüst yıkanmaz, yerler temizlenmez, kısacası tatsızlıklar birbirini izlerdi. Ağzı var dili yok bu kadının kendi kendine bir karar verebilecek, kendisinin olan bir düşünceye varabilecek durumda olmadığını çoktan farkındaydım. Öte yandan, zayıf beyninde seyrek de olsa, rastlantıyla beliren düşünceye, kara benzer bir şeyin yerine getirilmemesi kadıncağızı bir zaman için ruhsal yönden yıkıyordu. Bu yüzden, daha çok kendi huzuruma değer verdiğim için hemen söylediğini kabul ettim.

– Kimlik cüzdanı falan var mı bari?

– Ne demek? Var tabii. İyi, ciddi bir insan. Üç ruble verecek ayda.

Ertesi gün orta halli bekâr daireme yeni bir kiracı geldi. Ancak, canım sıkılmamıştı buna. Sevinmiştim bile. Yalnızlık dolu, kapalı bir yaşayışım vardır benim. Tanıdığım hemen hiç yoktur. Çok seyrek evden çıkarım. On yıllık bu kapalı yaşamım yalnızlığa iyice alıştırdı beni kuşkusuz. Aslında, varlığıyla yokluğu belli olmayan Agrafena gibi bir kadınla on-on beş –belki de daha fazla– yıl bir bekâr evinde yapayalnız yaşamak çok sıradan, renksiz bir yaşamdır! Bu yüzden, ağırbaşlı bir arkadaşın aramıza katılmasını sevinçle karşılamak gerekirdi.

Agrafena yalan söylememişti. Kiracım görmüş geçirmiş bir insandı. Kimlik cüzdanında emekli asker olduğu yazıyordu –

kimlik cüzdanına bakmadan, daha ilk görüşte yüzünden de anlamıştım bunu zaten. Asker emeklileri hemen belli ederler kendilerini... Astafi Ivanoviç'ti adı. Asker emeklilerinin en iyilerindendi. Güzel güzel geçinip gidiyorduk. Hele, Astafi Ivanoviç başından geçen olayları anlatmaya başladığı zamanlar keyfimize diyecek olmuyordu. Benim gibi, sıkıcı hayatı olan biri için böyle bir arkadaş bulunmaz nimetti! Bir gün gene başından geçen bir olayı anlattı. Etkilemişti beni anlattıkları. Nasıl olduğunu anlatayım.

Bir gün evde yalnız kalmıştım. Astafi de Agrafena da kendi işleri için çıkmışlardı, evde yalnızdım. Birisinin dış kapıdan girdiğini duydum. Yabancı olduğunu hemen anlamıştım. Gidip baktım: Hava soğuk, mevsim sonbahar olmasına karşın paltosuz, ufak tefek bir adam vardı antrede.

– Ne istiyorsun?

– Memur Aleksandrov burada mı oturuyor.

– Böyle bir kimse yok burada canım. Hadi güle güle.

Yabancı, geri geri giderek yavaşça kapıya yaklaştı:

– Kapıcı burada oturduğunu söylemişti de...

– Peki kardeşçagızım, yok işte, hadi git şimdi.

Ertesi gün yemekten sonra Astafi Ivanoviç ters yüz ettiği ceketimi prova ederken gene birisi girdi antreye. Kapıyı açtım.

Dünkü adam gözümün içine baka baka, sakın bir tavırla askıdan pardösümü aldı, koltuğunun altına yerleştirip koşarak çıktı gitti. Agrafena, şaşkınlıktan ağzı bir karış açık, adama bakıyor, pardösümü kurtarmak için bir şey yapmıyordu. Astafi Ivanoviç hırsızın peşinden koştu, ama on dakika sonra boş elle, soluk soluğa döndü. Adam sırta kadem basmıştı!

– Canımız sağ olsun Astafi Ivanoviç, dedim. Neyse ki bir kürküm var! Yoksa ayazda bırakacak beni namussuz!

Gelgelelim bu olay Astafi Ivanoviç'i öylesine etkilemişti ki, pardösümün çalındığını bile unutmuştum. Kendine gelemiyordu bir türlü. Elindeki işi ikide bir bırakıyor; her şeyi, elinin ayağının nasıl tutulduğunu, adamın şuracıkta, gözlerinin önünde pardösüyü askıdan nasıl aldığını bir kez daha, bir kez daha anlatıyor, sonra gene işinin başına oturuyordu. Birkaç

dakika sonra işini gene bırakıyor, anlatıyor, anlatıyordu. Sonunda dayanamadı, böyle adamların içeri girmesine izin veriyor diye kapıcıyı paylamak için aşağı indi. Dönünce bu kez Agrafena'yı azarlamaya başladı. Sonra gene işinin başına oturdu. Uzun süre söylendi durdu kendi kendine. Adamın içeri nasıl girdiğini, onun elinin ayağının nasıl tutulduğunu, gözlerimizin önünde pardösünün askıdan alınmasına nasıl ses çıkaramadığımızı –daha bir sürü şey– anlatıp duruyordu. Sözün kısıası, gerçi becerikli, işbilir bir adamdı Astafi Ivanoviç, ama son derece titiz, telaşlıydı da.

O akşam Astafi Ivanoviç'e bir bardak çay uzatırken, can sıkıntısından sözü gene çalınan pardösüme getirmek amacıyla (oysa üzerinde çok konuşulduğu için, bir de Astafi Ivanoviç'in aşırı içtenliği yüzünden artık gülünç kaçmaya başlamıştı bu konu):

– Adam fena uyuttu bizi, Astafi Ivanoviç! dedim.

– Haklısınız efendim! Aklına gelince tepesi atıyor insanın! Gerçi benim bir şeyim çalınmadı ama gene de elime geçse o yerden bitmenin... Bence hırsızdan daha iğrenç bir yaratık yoktur yeryüzünde. Senin çalışarak, didinerek, alın teri döke-rek elde ettiğin, kazandığın bir şeyi adam babasının malıymış gibi alıp gidiyor... Allahın belası, tüh! Konuşmak istemiyor canım bu konuda. Öfkeden kuduracak gibi oluyorum. Siz acı-mıyor musunuz pardösünüze efendim, üzölmüyor musunuz?

– Evet, Astafi Ivanoviç, haklısın. Bir şeyini hırsıza kaptıracağına ateşe at, yak daha iyi...

– Öyle ya! Her hırsız bir olmaz kuşkusuz... Ama bir gün dürüst bir hırsızla da karşılaşmışım.

– Hırsızın dürüstü de mi olurmuş? Ne biçim bir hırsızmış bu, Astafi Ivanoviç?

– İnanın doğru söylüyorum, efendim! Aslında hırsızın dürüstü olmaz kuşkusuz... Yani dürüst bir adamdı, demek istedim, ama gene de çaldı. Acımıştım zavallıya.

– Anlatsana nasıl oldu Astafi Ivanoviç.

– İki yıl önceydi efendim. O zamanlar bir yıl kadar işsizdim. İpsiz sapsiz bir arkadaşım vardı. Ben daha işsiz kalmadan mey-

hanede tanışmıştık. Durmadan kafayı çekerdi. Serserinin tekiydi. Onun bunun sırtından geçinirdi. Eskiden bir yerde çalışıyormuş, sarhoşluğu yüzünden yol vermişler ona. Çok zavallı bir adamdı! Üstünde başında yoktu! Bazen paltosunun altında gömleği bile olmazdı sanki. Varını yoğunu içkiye vermişti. Ama öyle gürültücü patırtıcı değildi. Uysaldı. İyi yürekli, içtendi. Bir şey istemeye utanırdı insandan. Zavallının canının içmek istediğini görür, sen kendiliğinden içki ismarlardin ona. Neyse, bir gün karşılaştık işte, daha doğrusu, o yaklaştı yanıma... Benim baktığım yoktu ona. Ne tuhaf bir adamdı! Sadık bir köpek gibi ayrılmazdı insanın yanından. Sen nereye gidersen o da peşinden gelirdi. Topu topu bir kez görüşmüştük. Ne saftı! O gece alıp odama götürdüm onu. Neden götürmeyecektim... Kimlik cüzdanı vardı. Tehlikeli bir adama benzemiyordu! Ertesi gün gene bende kaldı. Üçüncü gün akşama kadar pencerenin içinde oturdu. O gece de kaldı. "Adam başıma ekşiyecek galiba?" diye düşünüyordum. "Hem içir, hem karnını doyur, üstelik gece de odanda yatır... Biz çok zenginiz sanki!" Benden önce de başka bir memurun evine dadanmışmış. Birlikte içiyorlarmış. Ayık gezdikleri yokmuş. Sonunda ölmüş memur. Yemelyan İlviç'ti adamın adı. Kara kara düşünüyordum. Ne yapacağımı bilemiyordum. Kovsam kovamıyordum. Acıyordum: Öyle zavallı, perişan, ezikti ki!.. Sesi çıkmazdı, ağzını açıp bir şey istemez, öyle oturur, uslu bir köpek gibi adamın gözlerinin içine bakardı. Görüyorsunuz işte içki ne durumlara düşürüyor insanı! "Hadi git evimden Yemelyancığım, nasıl derim ona? diye düşünüyordum. Burada ekmek yok sana. Yerine düşmedin canım. Yakında benim durumum da seninkinden farksız olacak zaten. Nasıl bakabilirim sana?" Böyle söylersem ne yapardı? Durmadan bunu düşünüyordum. Görür gibi oluyordum: Söylevimi dinlerken bir şey anlamadan oturduğu yerden öyle bakacaktı yüzüme. Daha sonra, az bir şeycik anladı mı yavaşça inecekti pencerenin içinden, bohçasını alacaktı—hiç unutmam, kırmızı ekoseli bezden, delik deşik bir bohçası vardı. İçinde ne olduğunu kimse bilmezdi. Yanından hiç ayırmazdı onu— evet, bohçasını alacaktı. Hem daha bir

düzgün kılıklı olmak, hem üşümek istiyormuş gibi paltosuna şöyle bir çeki düzen verecek –biraz da sağındaki, solundaki delikleri saklamak için yapacaktı bunu; gururlu bir insandı çünkü!– Kapiya yürüyecek, gözünde bir damla yaş, merdivenden inmeye başlayacaktı. Zavallıyı temelli yıkmak düşüncesi acı veriyordu bana!.. Öte yandan, başka çıkar yol da yoktu. Çaresizdim! “Neyse, Yemelyancığım, daha uzun zaman keyif çatamazsın burada, diye geçiriyordum içimden. Yakında ayrılacağız. O zaman hava alırsın.” Evet efendim, sonunda ayrıldık. Aleksandr Filimoviç çağırttı beni bir gün (öldü, toprağı bol olsun), “Senden çok memnunduk Astafi, dedi, biz köye gidiyoruz. Ama yakında döneceğiz... seni unutamayacağız kuşkusuz. Gene yanımıza alacağız seni.” Aleksandr Filimoviç’in konağında baş uşaktım. Çok iyi bir insandı. O yıl öldü zavallı. Onları köye yolcu ettikten sonra pılımı pırtımı toplayıp –biraz da param vardı– ayrıldım konaktan. Yaşlı bir kadının yanında bir oda tuttum. Kadının zaten bir tek boş odası vardı. O da eskiden bir konakta dadılık yapıyormuş, ayrılmış işinden. Küçük bir evde oturuyordu. “Artık elveda Yemelyancığım, bir daha bulamazsın beni!” diye düşünüyordum. Anlatırsam inacak mısınız efendim? Bir akşam eve dönünce (bir arkadaşımı ziyarete gitmişim) ne görsem beğenirsiniz? Yemelyan odamdaki sandığın üzerinde oturmuyor mu... Ekoseli bohçası da yanı başındaydı, paltosunu çıkarmamış, beni bekliyordu... canı sıkılmasın diye de yaşlı kadından bir kilise kitabı almış, baş aşağı tutuyordu. Gene bulmuştu beni! Çaresizdim. “Yapacak bir şey yok, diye geçirdim içimden, zamanında kovmalıydım onu.” Açık açık sordum ona: “Kimlik kâğıdın yanında mı Yemelyan?” Oturup düşünmeye başladım efendim. Bu yersiz yurtsuz adamın çok zararı olur muydu bana? Sonunda, pek zararı dokunmayacağı kararına vardım. Karnını doyurmak gerek, diye düşünüyordum. Ne olacak canım, sabahları bir parça ekmek veririm. Yanına bir baş da soğan ekledim mi yeter ona. Öğleyin de soğan ekmek yer. Akşamları bir bardak şarapla soğan, isterse ekmek de... Soframızda çorba falan görüldüğü günler başka bir şey yiyecek durumumuz kalmaz zaten. Ben

pek pis boğaz değilim. Sarhoşlar da az yerler. İçkilerini eksik etme, yeter onlara. Bu adam meyhane köşelerinde canımı çıkarır benim. Öteki arkadaşı gelmişti birden aklıma, efendim. Doğrusu, Yemelyan bırakıp gitseydi beni yaşamın tadı kalmazdı... Onun velinimetini olmaya karar vermiştim. "Mahvolmaktan kurtaracağım zavallıyı. İçkiden geri çekeceğim onu," diye düşünüyordum. "Hele dur Yemelyancık, diye geçirdim içimden, pekâlâ, kal bakalım, ama her dediğimi yapacaksın!" "Yavaş yavaş bir işe alıştıracaktım onu. Bırakacaktım gezsin dolaşsın, ben de bu arada onun ne gibi yetenekleri bulunduğunu, ne çeşit işlere yatkın olduğunu anlamaya çalışacaktım. Çünkü, efendime söyleyeyim, bir insanın bir şey yapabilmesi için önce o işe yeteneğinin olması gerekir. Yemelyan'ı uzaktan uzağa incelemeye başlamıştım. Zavallı bir insan. Önce iyilikle yola getirmeye çalıştım onu, efendim. "Bak, Yemelyan, dedim, durum böyleyken böyle, kendine biraz dikkat etsen iyi olacak. Aylaklığı bırakmalısın artık! Baksana, üstünde başında yok. Söylemesi ayıp kaçmazsa, palton kalbura dönmüş. Hiç de iyi bir şey değil bu! Gururuna gereken değeri vermelisin artık.

Yemelyancık başı önünde, dinliyordu beni. İnanın efendim, içkiden bunamıştı sanki. İki sözcüğü yan yana getirip konuşmıyordu. Ne dersen de, bir kulağından girip ötekinden çıkıyordu. Beni dinliyor, dinliyor, sonra derin bir göğüs geçiriyordu. Bir gün "Ne oldu, niçin içini çekip duruyorsun Yemelyan İlyiç?" diye sordum.

"Önemli değil Astafi İvanoviç, üzölmeyin, dedi. Bugün iki kadın kavgaya tutuştu sokakta. Astafi İvanoviç, biri ötekinin elindeki böğürtlen dolu sepete yanlışlıkla çarpıp yere düşürmüştü...

– Sonra?

– O da tuttu berikinin elindeki böğürtlen sepetini kaptığı gibi yere çaldı. Bir de çiğnemeye başladı böğürtlenleri.

– Ne olmuş yani, Yemelyan İlyiç?

– Hiç, ne olsun Astafi İvanoviç, laf olsun diye anlattım işte.

Hiç ha, diye geçirdim içimden. Ah Yemelyancık ah! Beynin sulanmış senin, beynin!..

– Gorohovaya Caddesi'nde bir bey bir kâğıt para düşürdü, hayır, hayır, Gorohovaya Caddesi değil, Sadovaya Caddesi'ydi. Bir köylü gördü parayı, benim kismetimmiş, dedi. Aynı parayı bir köylü daha görmüştü, o da paranın kendi kısmeti olduğunu söyledi. Ben senden önce gördüm, dedi...

– Sonra, Yemelyan Ilyiç?

– Anlayacağınız, kapıştılar, Astafi Ivanoviç. Bir polis memuru geldi, parayı alıp beye götürdü, köylülere de “Kesin, yoksa içeri atarım sizi” diye gözdağı verdi.

– Anladık, Yemelyan Ilyiç, peki ama bunda anlatmaya degecek ne var?

– Hiç, öyle anlattım işte. Görenler gülüştüler, Astafi Ivanoviç.

– Ah, Yemelyancığım! Yazık oluyor sana, yazık! Bak ne diyeceğim, Yemelyan Ilyiç...

– Söyleyin, Astafi Ivanoviç.

– Bir iş tutmalısın artık, evet tutmalısın. Yüzüncü kez söylüyorum sana, bir iş tut artık, acı kendine!

– Ne iş tutayım, Astafi Ivanoviç? Ne yapabilirim ki ben? Hem kim alır beni işe?

– Sarhoşluğun yüzünden memurluktan atıldılar seni, hâlâ uslanmadın!

– Şey, Astafi Ivanoviç, meyhanenin büfesindeki Vlas'ı bugün karakola çağırmışlar.

– Sebep neymiş?

– Bilmiyorum Astafi Ivanoviç. Bir şey yapmıştır ki çağırmışlardır...

Ah Yemelyancık, diye düşündüm, işimiz harap seninle! Günahlarımızın cezasını çekiyoruz! Böyle adamı ne yaparsınız, efendim?

Ama doğrusu yaman bir delikanlıydı! Bir konuşmamızda beni dinledi dinledi, sonra canına tak etti sanırım, kızdığımı da anlayınca paltosunu kaptığı gibi çıkıp gitti, kayıplara karıştı. Bir daha akşama, sarhoş döndü. Kim içirdi onu, kim para verdi... Tanrı bilir. Benim bir günahım yok bunda!..

– Olmaz, Yemelyan Ilyiç, dedim, kendini perişan etmene izin veremem! Artık içki yasak sana, duyuyor musun, yasak!

Eve bir daha sarhoş döndüğünü görürsem, merdiven başında gecelersin. İçeri almam seni!..

Yemelyancık bu sözüme karşılık bir iki gün uslu oturdu. Üçüncü gün gene sıvıştı. Bekledim, bekledim, yok oğlu yok... Ne yalan söyleyeyim, korkmaya başlamıştım. Acıyordum ona. Yaptığıma bin pişman olmuştum! Zavallıyı niçin korkuttum diye kızıyordum kendime. Nereye gittiğini merak ediyordum. Ona bir şey olacak diye içim içimi yiyordu. Gece oldu, ne gelen var ne giden. Sabah dışarı çıktım, bir de ne görsem beğenirsiniz, merdiven başında kıvrılıp yatmamış mı... Başını basamağa dayayıp uyumuş... soğuktan buz kesmiş.

– Ne oldu sana Yemelyan? Tanrı iyiliğini versin e mi! Nere-
lerdeydin?

– Geçen gün kızdınız bana Astafi Ivanoviç. Canınızı sıktım. Merdiven başında yatacağımı söylemiştiniz... ben de içeri girmeye cesaret edemedim, Astafi Ivanoviç, burada yattım...

Hem sinirlendim, hem üzüldüm.

– Kendine başka bir iş bulsan iyi olacak Yemelyan, dedim. Merdiven bekçiliği yakışmaz sana!..

– Ne gibi bir iş, Astafi Ivanoviç?

– Amma da manyaksın ha! (iyice öfkelenmişim) dikiş dikmesini öğren hiç olmazsa. Şu paltona baksana bir! Deliksiz yeri kalmadığı gibi, bir de merdivenleri süpürmüşsün onunla! Eline bir iğne al da deliklerini kapa bari. Kafayı çekmekten başka düşündüğün şey yok!

Böyle işte, efendim! Şakadan söylemiştim ona öyle. Ama o korktu, hemen iğneyi aldı eline. Paltosunu çıkardı, ipliği iğneye geçirmeye koyuldu. Durmuş ona bakıyordum. Beceremiyordu. Gözleri kıpkırmızı olmuştu. Elleri titriyordu! Ne kadar uğraştıysa iplik iğnenin deliğine bir türlü girmiyordu. Gözünün birini kapıyor, alt dudaklarını ısıyor, ipliğin ucunu ıslatıyordu... gene olmuyordu! Sonunda pes etti. İğne ipliği bir yana bırakıp yüzüme bakmaya başladı.

– Hadi Yemelyan, mahcup ettin beni! dedim. Başkasının yanında yapsaydın bunu, kafanı koparırdım! Şakadan sitem etmiştim sana, anlamadın... Tanrı iyiliğini versin! Boş otur,

böyle tuhaf şeyler yapma razıyım. Merdiven başında da yatma, rezil etme beni!..

– Elimden ne gelir benim, Astafı Ivanoviç? Sarhoşun teki olduğumu, bir işe yaramadığımı kendim de biliyorum!.. Ama sizi... velinimetimi boşuna kızdırıyorum gene de...

Mosmor dudakları birden titremeye başladı. İri bir gözyaşı damlası beyaz yanağından aşağı yuvarlanıp sakalının üzerinde durdu. Biraz sonra hıçkıra hıçkıra ağlıyordu... Aman Tanrının! Yüreğime bir bıçak saplanmıştı sanki.

Ne de duyguluymuş meğer! Oysa öyle olduğunu hiç sanmıyordum! Kimin aklına gelirdi?.. “Yoo, Yemelyan, diye düşün-düm, yakamı kurtaracağım senden. Defolup gideceksin başımdan!..” Sözü uzatmayayım, efendim, aslında saçma, önemsiz bir olaydı bu, anlatmaya bile değmezdi. Yani şunu söylemek istiyorum ki, bir değeri olamaz sizin gözünüzde. Ama ben, başıma o olayın gelmemesi için varımı yoğunluğumu verirdim!.. O zamanlar mavi bir pelerinin vardı efendim. Olmaz olaydı! Mavi, ekose kumaştan bir pelerin. Petersburg’a sık gelen bir çiftçi ismarlamıştı onu bana, sonra da vazgeçmiş, almamıştı. Darmış. Anlayacağınız, elimde kalmıştı. Güzel bir şeydi. Kumaşı da iyiydi. Bit pazarında elli ruble rahat verirlerdi ona. Ama götürmemiştim bit pazarına. Niçin götürecektim ki? Petersburg’lu baylara iki pantolon çıkarırdım ondan. Bir yeleklik kumaş da bana kalırdı. Bilirsiniz efendim, bizim gibi yoksullar böyledir. Ne bulsalar sevinirler!.. O günler Yemelyan da bir değişmişti ki sormayın. Bir hüznün çökmüştü üzerine sanki. Bir gün içmedi, ertesi gün gene içmedi, üçüncü gün gene öyle... ağzına içki koymuyordu, hep kara kara düşünüyordu. “Para mı vermiyor sana kimse, yoksa öğütlerimi dinleyip yeter artık dedin de Tanrı yoluna mı girdin?” diye düşünüyordum. Tam o sıralar bir kutsal bayram vardı efendim. Kiliseye gittiğimde, içeri girer girmez şaşkınlıktan dondum kaldım. Benim Yemelyan pence-renin içinde oturuyordu. Sarhoştı, sallanıyordu. Ah! dedim kendi kendime, ne adamsın sen! Birkaç gün sonra neden-se, sandığı açmam gerekti. Kapağı kaldırdım, baktım pelerin yok... Aradım taradım, gene yok! Altını üstüne getirdim sandı-

ğın. İçindekileri boşalttım. Pelerin yok olmuştu... can evimden vurulmuşa döndüm! Koşup yaşlı kadının yakasına yapıştım. Günahını almışım kadıncağızın! Gerçi Yemelyan'dan kuşkulanamamı gerektirecek bir delil vardı ortada, sarhoştuk çünkü o gün. Ama ondan kuşkulanan aklımın ucundan geçmiyordu! Yaşlı kadın "Hayır koçum, dedi, ben almadım, yemin ederim ben almadım. Pelerin ne işime yarar benim. Giyebilir miyim ki alayım? Hem giyeceğim var benim, geçenlerde bir bey vermişti... bilmiyorum efendim, bilmiyorum." Odama kimlerin girip çıktığını sordum. "Hiç kimse, koçum, dedi, hiç kimse girmedik odanıza. Hep buradaydım. Yemelyan İlyiç çıktı, sonra geldi. Şimdi orada! Ona sorun." "Yemelyancığım, dedim, yeni diktiğim pelerini gördün mü? Hani çiftçiye dikmiştim." "Hayır Astafi İvanoviç, dedi, görmedim."

İşe bakın! Gene aramaya koyuldum. Aradım, taradım... yok! Yemelyan oturduğu yerden beni izliyordu. Çok sarhoştuk, sallanıyordu. Sandığın üzerine bağdaş kurup oturdum efendim, yan gözle şöyle bir baktım ona... Birden yüreğim sızladı. Yüzümün kızardığını hissettim. Yemelyan da başını kaldırıp bana baktı.

– Hayır Astafi İvanoviç, dedi, pelerininizi... belki de benim aldığımı sanıyorsunuzdur.

– Peki ama nereye gitti bu pelerin, Yemelyan İlyiç?

– Görmedim pelerininizi, Astafi İvanoviç, hiç görmedim.

– Koyduğum yerde olmadığına göre ayaklanıp kendi gitti öyleyse.

– Belki siz birine verdiniz onu da hatırlamıyorsunuz, Astafi İvanoviç.

Böyle söyleyince bir tuhaf oldum. Kalkıp pencerenin yanına gittim. Kandili yaktım. İşimin başına oturdum. Alt kattaki memura bir ceket dikiyordum. Ama içime bir ateş düşmüştü sanki. Yüreğim sızlıyordu. İnanın, odamda ne var ne yok hepsi yansa öyle fena olmazdım. Yemelyan canımın çok sıkıldığını anladık sanırım. İnsanoglu (kuşların fırtınayı önceden hissettikleri gibi) tehlikeye yakın olduğunu hisseder.

– Şey... Astafi İvanoviç, diye başladı Yemelyancık (sesi titri-

yordu), bugün, sağlık memuru Antip Prohonç bir arabacının dul karısıyla evlendi...

Yüzüne dik dik baktım. Bakışımda kuşkusuz, öfke de vardı. Yemelyan fark etti bunu. Baktım, kalkıp karyolanın yanına gitti, orada bir şey aramaya koyuldu. Bekliyordum. Uzun süre karıştırdı oraları. Bir yandan da kendi kendine konuşuyordu: "Yok, burada da yok, nereye gitti meret!" Ne olacak diye bekliyordum: Yemelyan yere diz çöküp karyolanın altına girdi. Sabredemedim.

– Ne yapıyorsunuz orada Yemelyan İlyiç? diye sordum.

– Pelerini arıyorum, Astafi İvanoviç. Belki buraya düşmüştür.

– Ne oluyor size, dedim (canım sıkın olduğu için, önemli bir kişiymiş gibi konuşmaya başlamıştım onunla) ne oluyor size efendim? Benim gibi değersiz bir insan için eziyete giriyorsunuz, boşuna yere diz çöküp dizlerinizi incitiyorsunuz?

– Önemi yok, Astafi İvanoviç... Bakarsınız buraya düşmüştür, buluveririm onu.

– Hım!.. Beni dinle Yemelyan İlyiç!

– Buyrun Astafi İvanoviç!

– Sakın sen almış olmayasın pelerini? dedim. Yaptığım iyiliklere karşılık hayasızca çalmış olmayasın?

Anlayacağınız, karyolanın altına girince uyanmıştım.

– Hayır... Astafi İvanoviç... dedi.

Ama başı karyolanın altında, ayakları dışarda, öyle kalakalmıştı. Uzun süre öyle durduktan sonra çıktı karyolanın altından. Baktım, yüzü çarşaf gibi bembeyazdı. Doğruldu, gelip yanıma oturdu. On dakika sonra birden ayağa kalktı, karşıma dikildi:

– Hayır, Astafi İvanoviç, dedi.

Yüzü kıpkırmızı olmuştu.

– Hayır Astafi İvanoviç, diye sürdürdü konuşmasını. Pelerininizi ben almadım...

Zangır zangır titriyordu. Konuşurken yumruğuyla göğsüne vuruyordu. Sesi çatlak çatlak çıkıyordu. Birden dehşete kapıldım. Oturduğum yerde kalakalmıştım

– Neyse, Yemelyan İlyiç, dedim, bağışlayın beni, çok apta-

lım, yok yere gururunuzu incittim. Bir pelerin kayboldu diye ölecek değiliz ya, varsın kaybolsun. Tanrı'ya şükür, elimiz ayağımız tutuyor. Hırsızlık etmemiz de... dilenmemiz de gerekmiyor... Çalışır, ekmek paramızı çıkarınız...

Yemelyan beni dinledi, dinledi, karşımda bir süre dikildikten sonra baktım oturdu. Gece geç saatlere dek öyle kıpırdamadan oturdu. Ben uyudum, o hâlâ oturuyordu. Sabah uyanduğımda baktım, paltosuna sarınıp yere uzanmış, öyle uyuyor. Besbelli gururu çok incinmişti. Karyolaya bile gelip yatmamıştı. Şunu söylemek isterim ki size efendim, o zamanlar hiç sevmiyordum onu. Yani ilk günler nefret ediyordum ondan. Sanki öz oğlumu yolda çevirip soymuştu. Bana dünyanın en büyük kötülüğünü yapmış gibi, elimden gelse bir kaşık suda boğardım onu. "Ah sen yok musun Yemelyan!" diye geçiriyordum içimden. Yemelyan'a gelince, efendim, iki hafta her gün aralıksız içti. İyice sapıttı anlayacağınız. Sabah erkenden çıkıp gidiyor, bir daha gece yarısından sonra geliyordu: İki hafta hiç konuşmadı benimle. Sözlerimden alınmıştı anlaşılan. Ya da kendini cezalandırıyordu. İçeceği kadar içip, içkiye verecek bir şey kalmayınca, gene pencerenin içinde pineklemeye başladı. Hiç unutmam, üç gün üç gece öyle oturdu orada. Hiç konuşmadı. Bir ara baktım, ağlıyordu. Oturduğu yerde sessiz sessiz ağlıyordu efendim! Şıpır şıpır yaşlar akıyordu gözlerinden. Size bir şey söyleyeyim mi efendim, yaşını başını almış bir adamı –hele Yemelyan gibisini– ağlarken görmek dokunuyor insana.

– Neyin var Yemelyan? dedim.

Birden ürktü. İrkildi. O günden beri ilk kez konuşuyordum onunla.

Bir şey yok... Astafi İvanoviç.

– Tanrı iyiliğini versin senin, Yemelyan. Amma da üzüldün şu pelerin işine. Bırak canım... Ne diye Karadeniz'de gemilerin batmış gibi düşünüp duruyorsun öyle?

Acı mıştım ona.

– Onu düşünmüyorum Astafi İvanoviç. Bir iş tutmak, çalışmak istiyorum.

- Ne gibi bir iş Yemelyan İlyiç?
- Nasıl olursa olsun... Eskiden olduğu gibi gene bir iş bulabilirim belki. Yedosey İvaniç'e gittim... Size yük olduğum için üzülüyorum Astafi İvanoviç. Kendime bir iş bulunca bana yaptığınız iyilikleri unutmayacağım Astafi İvanoviç.
- Kes artık Yemelyan, kes. Oldu bir kez işte! Tutamadım kendimi, ama geçti artık! Unutalım gitsin! Eskisi gibi kardeş kardeş geçinip gidelim!
- Hayır Astafi İvanoviç, belki hâlâ şey sanıyorsunuzdur... ama ben almadım pelerininizi...
- Neler söylüyorsun sen Yemelyan?
- Almadım Astafi İvanoviç, almadım! Bundan böyle yanınızda kalamayacağım. Kusuruma bakmazsınız sanırım Astafi İvanoviç.
- Ah Yemelyan, ah! Kovan mı var seni, kötü bir şey mi söyledim sana?
- Hayır Astafi İvanoviç, size yük olmaktan utanıyorum... İyisi mi gideyim ben...
- Anlayacağınız, fena gücenmişti adamcağız. Baktım, gerçekten de kalktı, paltosunu giyinmeye koyuldu.
- Nereye gidiyorsun Yemelyan İlyiç? Beni dinle, kendine gel. Ne oluyor sana? Nereye gidiyorsun?
- Olmaz Astafi İvanoviç, hadi hoşçakalın, tutmayın beni (hıçkırı hıçkırı ağlamaya başlamıştı); daha fazla yük olmak istemiyorum size. Artık değiştiniz.
- Nasıl değiştim yani? Hayır, değiştiğim falan yok! Yalnız başına yapamazsın sen Yemelyan İlyiç. İyiyi kötüyü ayırt edemeyen küçük bir çocuk gibi perişan olursunuz.
- Hayır Astafi İvanoviç, farkındayım, dışarı çıkarken sandığınızı kilitliyorsunuz artık. Gözümünden kaçmıyor. Üzülüyorum, ağlıyorum... İyisi mi bırakın beni alıp başımı gideyim Astafi İvanoviç. Evinizde kaldığım sürece size ettiğim kötülükleri de bağışlayın.
- Siz olsanız ne yapardınız efendim? Gitti. Gelir diye bütün gün bekledim, gelmedi. İkinci, üçüncü günler de bekle bekle yok! Korkmaya başladım. Yemekten içmekten kesildim. Gece-

leri uyku girmiyordu gözüme. Kolum kanadım kırılmıştı! Dördüncü gün daha fazla dayanamadım artık, çıkıp bütün meyhaneleri dolaştım. Sordum soruşturdum... yok. Yer yarılmış, içine girmişti sanki Yemelyancık! "Sonunda başını, o çileli başını bir derde mi soktun acaba?" diye düşünüyordum. "Belki de sarhoş sarhoş bir duvarın dibinde öldün, çürümüş bir kütük gibi yatıyorsundur orada." Bitkin, eve döndüm. Ertesi gün gene onu aramaya çıkacaktım, öyle karar vermiştim. Gitmesine göz yumduğum için kendi kendime lanet okuyordum. Beşinci gün (bayramdı o gün) ortalık aydınlanırken, baktım odanın kapısı usulca açıldı. Yemelyan girdi içeri. Yüzü mosmordu. Sokakta uyumuş gibi çamur içindeydi saçları başı. Zayıflamıştı. Paltosunu çıkardı. Sandığın üzerine oturup, yüzüme bakmaya başladı. Sevinmesine sevinmiştim ama, eskisinden daha çok da üzülmüştüm. Bakın ne diyeceğim efendim, gerçi günahdır, ama Tanrı'nın bildiğini kuldan ne saklayaym: Bir duvar dibinde, köpek gibi geberip gitseydi de dönmeseydi evime, daha çok sevinirdim. Ama gelmişti Yemelyan. Siz de kabul edersiniz ki, birini bu durumda görmek üzüntü verir insana... Ağırlamaya başladım onu. Avutmaya çalıştım. "Döndüğüne çok sevindim Yemelyancığım, dedim. Nerelerdeydin? Dün meyhane meyhane dolaşıp aradım seni. Karnın aç mı?"

– Değil, Astafi Ivanoviç.

– Hadi, hadi, açsındır. Dünden birazcık pancar çorbası vardı. Haşlanmış sığır eti de var. Bir baş da soğan al, doyor karnını. Hadi, ne diyorum sana, otur da karnını doyor.

Getirip önüne koydum yemekleri. Üç gündür ağzına bir lokma koymadığı belliydi. Lokmaları çiğnemedi yutuyordu. Kuşkusuz, açlığa dayanamayıp geri geldiğini anlamıştım. Onun bu durumunu görünce bir hoş oldu içim. Duygulanmadım. "Koşup biraz içki getireyim ona, diye düşündüm. İçsin, açılsın, bu işi de burada bitirelim!" Artık bir kızgınlığım yok sana karşı, Yemelyancığım!" Gidip şarap getirdim.

– Barışmamızın onuruna içelim, Yemelyancığım, dedim. Bizim için bayram bugün! İçmek istiyor musun? İç, iç, iyi gelir sana.

Elini uzattı –öyle ürkek, ezik bir el uzatıştı ki bu!– şarap doldurduğum bardağına parmaklarının ucuyla dokundu. Bir an öyle durdu. Sonra yavaşça aldı bardağı. Ağzına götürdü, –eli titriyor, şarap yerlere dökülüyordu.– Ama içmedi, bardağı masanın üzerine geri koydu.

– Ne oluyor sana Yemelyancığım?

– Şey... Astafi Ivanoviç.

– Ne o, içmiyor musun?

– İçmiyorum Astafi Ivanoviç... bir daha içki koymayacağım ağzıma.

– Bu yoldan dönmeye mi karar verdin Yemelyan. Yoksa yalnız bugünlük mü içmeyeceksin?

Soruma bir yanıt vermedi. Gözümü ayırmıyordum ondan: Biraz sonra kolunu masaya yatırıp başını üzerine koydu.

– Hasta mısın Yemelyan?

– Hastayım Astafi Ivanoviç.

Kaldırıp yatağa yatırdım onu. Durumu gerçekten fenaydı: Alnı ateş gibi yanıyordu. Zangır zangır titriyordu. Bütün gün başucunda oturup bekledim. Gece daha da fenalaştı. Sirkeye yağ karıştırıp içine soğanla ekmek doğradım. “Al ye şunu Yemelyan, dedim, bu iyileştirir seni!” Başını salladı: “Hayır, Astafi Ivanoviç, bugün yemek yemeyeceğim.” Çay hazırladım. Ev sahibesi yaşlı kadının iki ayağını bir pabuca soktum... içmedi. “Demek çok hasta!” diye düşündüm. Sabah kalkıp doktora gittim. Yakında Kostopravof adında tanıdığım bir doktor vardı. Ben daha Bosomyaginlerin evinde çalışırken tanışmış-uk. Hastalandığım zamanlar hep ona giderdim. Doktor geldi. Yemelyan’ı muayene etti. “Durumu çok kötü, dedi, boşuna çağırdınız beni. Gene de bir ilaç yazayım ona.” Ama yazdığı ilacı içirmedi Yemelyan’a. “Doktor saçmalıyor,” diye düşündüm. Bu arada beşinci güne de girmiştik.

Kıpırdamadan yatıyordu, efendim. Yanımda teslim etti ruhunu. Pencerenin içinde oturmuş, dikiş dikiyordum. Yaşlı kadın sobayı yakıyordu. Üçümüzün de sesi çıkmıyordu. Öz evladımı kaybetmek üzereymişim gibi üzülüyordum, efendim. İçim parçalanıyordu. Yemelyan’ın bana baktığını biliyordum.

Sabahtan beri gözlerini ayırmamıştı benden. Hep bir şey söylemek için zorlamıştı kendini ama cesaret edememişti... Sonunda başımı çevirip baktım ona. Gözlerinin içinde derin bir keder vardı zavallının. Bana bakıyordu. Ona baktığımı görünce başını önüne eğdi.

– Astafi Ivanoviç!

– Ne var Yemelyancığım?

– Şey, nasıl söylesem, paltomu diyecektim, bit pazarında satılığa çıkarsak ne kadar verirler acaba?

– Bilmem ki, dedim. Belki üç ruble verirler, Yemelyan llyiç.

Oysa böyle bir şey yapacak olsa gülerlerdi ona. Bir kapık bile vermedikleri gibi, bu pırtı satılır mı diye alay ederlerdi onunla... Adamcağızın huyunu bildiğim için özellikle öyle söylemiştim.

– Ben, üç gümüş ruble verirler sanıyordum Astafi Ivanoviç. Yün kumaşandır çünkü. Üç ruble olur mu!

– Bilmem Yemelyan llyiç. Götürecek olursan baştan üç ruble iste.

Yemelyan bir an sustu, sonra gene seslendi bana:

– Astafi Ivanoviç!

– Ne var Yemelyancığım?

– Öldüğüm zaman paltomla gömmeyin beni, satın onu. Öyle yatarım ben tabutun içinde. Para eder çünkü. Belki işinize yarar.

O anda öyle fena oldum ki efendim, anlatamam. Öleceğinin farkındaydı zavallı. Gene sustuk. Bir saat kadar hiç konuşmadık. Bir kez daha dönüp baktım. Bana bakıyordu. Göz göze geldiğimizde gene önüne eğdi başını.

– Su içmek ister miydiniz Yemelyan llyiç? dedim.

– Verin içeyim Astafi Ivanoviç. Tanrı sizden razı olsun.

Su verdim. İçti.

– Sağolun Astafi Ivanoviç.

– Daha bir şey ister misin Yemelyancığım?

– İstemem, Astafi Ivanoviç. Hiçbir şey istemem, ama şey...

– Ne var?

– O...

– Evet, Yemelyancığım...

– O pelerini... şey... pelerininizi ben almıştım... Astafi İvanoviç...

– Tanrı bağışlasın gühahını, Yemelyancığım, dedim. Çok bedbaht bir insansın! Üzülme...

O anda yüreğime bir şey saplandı sanki, efendim. Tutamadım kendimi, gözlerimden yaşlar boşaldı, ağladığımı görmesin diye arkamı döndüm.

– Astafi İvanoviç...

Baktım, bir şey söylemek istiyordu. Yattığı yerden doğrulmaya çalışıyor, kendini zorluyor, dudaklarını oynatıyordu... Yüzü birden kıpkırmızı kesildi. Bana bakıyordu... Sonra birdenbire beyazlaşmaya başladı yüzü. Beyazlaştı, beyazlaştı, ufacık kaldı, başını geri attı, derin bir soluk aldı, ruhunu teslim etti.

1848

Noel Ağacı ve Bir Evlenme

Елка и свадьба

BİLİNMEYEN BİRİNİN NOTLARINDAN

Geçenlerde bir düğün izledim... ama hayır! İyisi mi ben size önce Noel ağacını anlatayım. Düğün güzeldi. Çok hoşuma gitmişti, ama başka bir olay çok daha da güzeldi. O düğünü izlerken nasıl olmuştu da o Noel ağacını hatırladım, bilemiyorum. Anlatayım nasıl olduğunu. Bundan tam beş yıl önce, Noel öncesi bir çocuk balosuna davetliydim. Beni davet eden kişi, birçok çevrede ilişkileri, tanıdıkları, karışık işleri olan ünlü bir iş adamıydı. Öyle ki, bu çocuk balosunun, ailelerin bir araya gelmesi, ilginç birtakım konuların masummuş, rastlantıymış, söz arasındaymış gibi görüşülüp konuşulması için düzenlendiği düşünülebilirdi. Balodakiler için ben bir yabancıydım. Onlarla konuşacak bir şeyim yoktu, bu nedenle canım sıkılıyordu. Balodaki anne babalarla uzaktan yakından ilişkisi olmayan, görünüşte bu mutlu aile ortamına benim gibi rastlantı sonucu düşmüş biri daha vardı... Konukların arasında önce o dikkatimi çekmişti. Oldukça ağırbaşlı, oldukça iyi giyimli, uzun boylu, zayıfça biriydi. Ne var ki, gözünün eğlenmekte de, aile mutluluğunun neşesinde de olmadığı belliydi. Bir köşeye çekildiğinde gülümsemeyi hemen kesiyor, siyah, gür kaşlarını çatıyordu. Balodakiler arasında ev sahibinin dışında hiç tanıdığı yoktu. Canının çok sıkıldığı belliydi, ama

sıkıntısına sonuna kadar cesaretle katlanıyor; neşeli, mutlu konuk rolünü başarıyla oynuyordu. Onun taşradan başken- te önemli, anlaşılmaz birtakım işler için gelmiş (ev sahibimize bir tavsiye mektubu getirmişti, ama ev sahibimizin hiç de *con amore** yardım etmediği, ayıp olmasın diye onu çocuk balosu- na davet ettiği) biri olduğunu sonra öğrendim. Nasıl biri olduğunu uzaktan anlamış olacaklar, kimse kâğıt oynamıyordu onunla, konuşmuyordu, sigara tutan bile yoktu ona.

İşte bu nedenle benim beyefendi, hiç değilse elini kolunu bir yerlere saklayabilmek için, akşam süresince durmadan favori- lerini sıvazlayıp durmuştu. Favorileri gerçekten, oldukça güzeldi. Ama onları öylesine özenle sıvazlıyordu ki, ona bakarken insan, önce favorilerinin dünyaya geldiğini, onları sıvazlamak için de sonra bu bayın favorilere eklendiğini düşünebilirdi.

Bu baydan başka, ev sahibinin düzenlediği aile mutluluğu- na besili beş çocuğuyla birlikte katılan bir başka baydan daha hoşlanmıştım. Ama bu bambaşka biriydi. Önemli bir kişi olduğu belliydi. Yulian Mastakoviç diyorlardı ona. İlk bakışta, onun balonun onur konuğu olduğu ve ev sahibine karşı davranışının, ev sahibinin favorilerini sıvazlayan konuğa karşı davranışı gibi olduğu belliydi. Ev sahibiyle sahibesi iltifatlar yağıyorlardı ona, her hizmetine koşuyorlar, kadehine içki koyuyorlar, konuklarını getirip onunla tanıştırtıyorlar, ama onu hiç kimseye götürüp tanıştırtmıyorlardı. Yulian Mastakoviç toplantıyı övmeye başladığında, bu kadar hoş zaman geçirdiğinin seyrek olduğunu söylediğinde ev sahibinin gözlerinde yaşların parıldadığını fark etmiştim. Böylesine önemli bir kişinin yakınında olmaktan dehşete düştüm sanki; bu yüzden, çocuklarla bir süre oyalandıktan sonra bomboş konuk salonuna geçip, ev sahibesinin çiçeklerden yaptığı, salonun neredeyse yarısını kaplayan kameriyede oturdum.

Çocuklar inanılmayacak derecede sevimliydi ve mürebbiye- lerinin, anneciklerinin bütün öğütlerine karşın, büyükleri gibi davranmayı kesinlikle istemiyorlardı. Noel ağacını son şekerine varana kadar bir anda talan etmişler, bu arada, hangisinin

(*) Severek (İtalyanca).

kimin olduğunu anlayınca kadar, oyuncaklarının yarısını da bozmayı başarmışlardı. Tahta tüfeğiyle durmadan beni vurmaya çalışan gözleri simsiyah, kıvrıkcık saçlı küçük bir oğlan çocuğu özellikle çok tatlıydı. Ama dikkati en çok çeken, onun ablası, on bir yaşında, küçücük bir aşk tanrıçası kadar güzel, sakin duruşlu, dalgın, soluk yüzlü, iri gözleri alabildiğine açık kız çocuğuydu. Nedense üzmüşlerdi onu çocuklar, o da benim bulduğum konuk salonuna geçmiş, bir köşeye çekilmiş, bebeğiyle ilgileniyordu. Konuklar saygılı tavırlarla birbirine küçük kızın babası, varlıklı vergi toplayıcısını gösteriyorlardı. Aralarında, küçük kızın drahomasının üç yüz bin ruble olduğunu fısıldaşanlar vardı. Bu ayrıntıyla ilgilenenlere bakıyordum. Bir ara, bu konuda konuşan konukların yanına sokulmuş, elleri arkasında, başını hafifçe yana yatırmış, konuşmaları dikkatle dinleyen Yulian Mastakoviç ilişti gözüme. Sonra, ev sahiplerinin çocuklara armağanlarını dağıtırken gösterdiği inceliği şaşkınlıkla izlemekten geri alamadım kendimi. Şimdiden üç yüz bin rublelik drahoması olan kız çocuğu en pahalı bebeği almıştı. Armağanlar daha sonra, bu mutlu çocukların anne babalarının toplum içindeki yerleriyle orantılı, giderek küçüle küçüle izlediler birbirini. En son sıska, ufak tefek, yüzü çilli, sarışın on yaşlarında bir çocuk aldı armağanını. Doğanın büyüklüğünden, acı çekenlerin gözyaşlarından vb. söz eden resimsiz, hatta kenarı tırtılsız bir kitapçık vermişlerdi ona.

Ev sahibinin çocuklarının yoksul bir dul olan mürebbiyesinin son derece ezik, ürkek çocuğuydu. Üzerinde pamuklu kaba kumaştan eski bir ceketçik vardı. Kitapçığını aldıktan sonra, uzun süre öteki oyuncakların çevresinde dolanıp durmuştu. Öteki çocuklarla oynamayı çok istiyordu, ama cesaret edemiyordu onların arasına katılmaya. Besbelli, durumunu biliyor, hissediyordu. Çocukları izlemeyi çok severim. Onların yaşam yolunda kendi başlarına attıkları ilk adımlar son derece ilginçtir. Sarışın çocuğun, öteki çocukların pahalı, güzel oyuncaklarına, özellikle, bir rol de kendisine verilmesini çok istediği tiyatro oyununa imrendiği, bu nedenle öteki çocuklara yaltaklanmaya bile başladığı kaçmamıştı gözümünden. Çocuklara gü-

lüksüyor, sımaşıyordu. Elindeki elmayı bile, torbası oyuncaklarla, yiyeceklerle dolu olduğu belli şişko bir çocuğa uzatmıştı. Hatta, sırf onu tiyatrodan kovmasınlar diye bir çocuğu sırtına alıp dolaştırmıştı. Ama bir dakika sonra yaramazın biri güzelce pataklamıştı onu. Çocuk ağlamaya cesaret edememişti. Mürebbiye, annesi gelmişti hemen, ona öteki çocukların oyununu bozmamasını söylemişti. Çocuk benim, bir de kız çocuğunun bulunduğumuz salona geldi. Kız, çocuğun yanına sokulmasına izin verdi. İkisi birlikte pahalı bebeği giydirmeye koyuldu.

Yarım saattir sarmaşıklarla örtülü kameriyede oturuyordum. Bebekle oynayan sarışın çocukla üç yüz bin rublelik drahomalı güzel kızın konuşmasına kulak verirken neredeyse uyuyacaktım ki, bulunduğumuz salona birden Yulian Mastakoviç girdi. Çocukların bağırıp çağırarak tartışmalarından yararlanıp sessizce uzaklaşmıştı. Bir dakika önce onun, geleceğin zengin nişanlı kızının daha yeni tanıştığı babasıyla bir mesleğin başka bir mesleğe göre üstünlükleri üzerine heyecanlı heyecanlı konuştuğunu görmüştüm. Şimdi dalgın, ayakta duruyor, parmaklarıyla sanki birtakım hesaplar yapıyordu.

– Üç yüz... üç yüz, diye mırıldanıyordu, on bir... on iki... on üç falan... On altıya beş yıl var! Tatalım ki her yüz dörtten... 12 eder, beş kere 12=60 bu 60 da eklenince... evet, beş yıl sonra dört yüz bin edecek diyelim. Evet! öyle... Ama her yüz dört getirmeyecektir ki, uyanık! Belki her yüz sekiz veya on koyar üzerine. O zaman tatalım, en azından beş yüz bin oldu. Kesindir bu. Fazlasının hesabını yapmaya değmez, hım...

Düşünmeyi bıraktıktan sonra sümkürdü, tam kapıya yürümüştü ki, küçük kızı görünce durdu. Yeşilliklerin olduğu saklıların arkasında olduğum için beni görmüyordu. Çok heyecanlı gibiydi. Ya yaptığı hesap heyecanlandırmıştı onu, ya da başka bir şey vardı. Ellerini ovuşturuyor, olduğu yerde durmıyordu. Durup, geleceğin zengin nişanlı kızına bir kez daha, kararlı bir göz attığında heyecanı *nec plus ultra*'a* varmıştı. Önce sağına soluna baktıktan sonra yürüdü. Kendisini suçlu hissediyormuş gibi, parmaklarının ucuna basarak kız çocuğu-

(*) En son sınır (Latince).

na yaklaşmaya başladı. Yanına varınca gülümseyerek eğildi, başını öptü. Kız çocuğu böyle bir saldırıyı hiç beklemiyordu, korkuyla bir çığlık attı.

Yulian Mastakoviç gene bakınarak, kız çocuğunun yanağını okşayarak sordu:

– Ne yapıyorsunuz burada bakalım, sevimli ocuk?

– Oynuyoruz...

– yle mi? (Yulian Mastakoviç yan gözle mürebbiyenin oğluna baktı) Onunla mı?

Çocuğa dönüp:

– Hadi sen öteki salona geç çocuğum, dedi.

ocuk susuyor, gözlerini iri iri açmış, Yulian Mastakoviç'ye bakıyordu. Yulian Mastakoviç bir kez daha bakındı, tekrar eğildi kız çocuğunun zerine.

– Nedir o elinizdeki, sevimli ocuk, bir bebek mi? diye sordu.

Kız çocuğu yüzünü buruşturdu, korkmuş gibi:

– Bebek, dedi.

– Bebek ha... Peki, sevimli ocuk, bu bebeğin neden yapıldığını biliyor musunuz?

Kız çocuğu başını iyice önüne eğip, alçak sesle cevap verdi:

– Bilmiyorum...

– Pılı pırtı bezden, canım.

Yulian Mastakoviç oğlan çocuğuna sert sert bakarak:

– Oğlum, sen öteki salona, kendi yaşıtlarının yanına gitse-ne, dedi.

Kız çocuğuyla mürebbiyenin oğlu somurtttular, el ele tutuşttular. Birbirlerinden ayrılmak istemiyorlardı.

Yulian Mastakoviç sesini giderek alçaltarak:

– Peki, size bu bebeği neden armağan ettiklerini, biliyor musunuz? diye sordu.

– Bilmiyorum.

– Bütün hafta boyunca uslu, tatlı bir kız olduğunuz için.

Yulian Mastakoviç o anda son derece heyecanlı, çevresine bir kez daha bakındı, sesini daha da alçaltarak, sonunda zor duyulur, heyecan ve sabırsızlıktan titreyen bir sesle sordu:

– Peki, sevimli kız, anne babanıza konuk geldiğimde beni sevecek misiniz?

Böyle sorduktan sonra Yulian Mastakoviç sevimli kız çocuğunu bir kez daha öpmek istedi. Ama sarışın çocuk ağlamak üzere olduğunu görünce kızın koluna yapıştı, ona acıdığı için kendi de ağlamaklı oldu. Yulian Mastakoviç artık çok kızmıştı. Bağırdı çocuğa:

– Git buradan, olmaz, bırak kızın elini!

Kız çocuğu ağlamaya başlamıştı.

– Hayır, siz gidin! dedi. Bırakın onu, bırakın!

O anda kapıdan birisinin girdiği duyuldu. Yulian Mastakoviç korkuyla hemen doğrulttu gösterişli bedenini. Ama sarışın çocuk Yulian Mastakoviç'ten çok korkmuştu. Kızın elini bırakıp, duvar dibinden sessizce yürüyerek konuk salonundan yemek salonuna geçti. Kuşku uyandırmamak için Yulian Mastakoviç de yemek salonuna gitti. Yüzü kıpkırmızıydı. Aynaya bakınca sanki kendinden utanmıştı. Hemen ateşlendiği, heyecanlandığı için canı sıkılmış olabilirdi. Belki de başlangıçta yaptığı parmak hesabı öylesine şaşırtmış, heyecanlandırmıştı ki onu, bütün ağırbaşlılığına, mağrur görünüşüne karşın, çocuk gibi davranmaya kalkışmış, karşısındakinin ancak beş yıl sonra ilgilenilecek çağa gelebileceğini düşünmeden, harekete geçmişti. Ağırbaşlı bayın arkasından, ben de yemek salonuna geçtim ve çok tuhaf bir şeyle karşılaştım. Yulian Mastakoviç, kızgınlıktan, öfkeden alı al moru mor, gözdağı vererek, kendisinden uzaklaşmaya çalışan, nereye kaçacağını bilemeyen sarışın çocuğun arkasından gidiyordu.

– Defol buradan, ne işin var senin burada? Hadi defol, pis çocuk, yürü! Şuradan meyve çalmayı mı düşünüyorsun ha? Meyve mi çalacaksın? Defol, kerata! Defol pis çocuk, yaşıtlarının yanına git hadi!

Çocuk, büyük bir korku içinde umutsuzca masanın altına attı kendini. Ama öfkeden kudurmuş gaddar adam bu kez uzun patiska mendilini çıkardı, masanın altına sinmiş, iyice süklüm püklüm olmuş çocuğu onunla haşlamaya başladı. Yanakları kırmızı, şişmanca, göbekli, geniş kalçalı, sözün kısası,

ceviz gibi şişko, sağlam dedikleri çeşidinden biriydi. Terlemiş, soluk soluğa kalmıştı. Yüzü kıpkırmızıydı. Öfkesi, belki (kim bilir?) hiddeti de öylesine büyüktü ki, sonunda kudurmuştu sanki. Onu öyle görünce bir kahkaha attım. Yulian Mastakoviç döndü, yaptığından ölesiye utanmış olmalıydı. O sırada öteki kapıdan ev sahibi girdi. Çocuk masanın altından çıktı, dirseklerini, dizlerini silmeye başladı. Yulian Mastakoviç, bir ucundan tuttuğu mendilini hemen burnuna götürdü.

Ev sahibi, hayatı bilen ve dünyayı ciddi yönden gören biri olarak, biraz şaşkın, üçümüne baktı; konuşunu yalnız yakalamış olmasından hemen yararlandı. Sarışın çocuğu göstererek:

– Size sözünü ettiğim çocuk buydu işte Yulian Mastakoviç... dedi.

Yulian Mastakoviç henüz kendini toparlayamamıştı.

– Öyle mi? dedi.

Ev sahibi rica eder tavrını sürdürdü:

– Çocuklarımla mürebbiyesinin oğludur. Zavallı kadın ölen, dürüst bir devlet memurunun dul karısı... Hem sonra... Yulian Mastakoviç, eğer mümkünse...

Yulian Mastakoviç aceleyle bağırды:

– Ah, hayır, hayır... olmaz, bağışlayın beni Filipp Alekseyeviç, kesinlikle mümkün değil efendim. Hiç boş yer yok, olsa bile, sırada bekleyen, alınmaya ondan daha çok hakkı olan on kişi var... Çok üzgünüm, çok yazık...

Ev sahibi:

– Çok yazık efendim, diye tekrarladı. Uslu, uysal bir çocuktu da...

Yulian Mastakoviç ağzını öfkeyle çarpıtarak:

– Benim gördüğüm kadıyla tam bir yaramaz, dedi. Çocuğa dönüp ekledi: Hadi git çocuk, ne bekliyorsun? Hadi yaşıtlanın yanına git.

Bu arada tutamadı kendini Yulian Mastakoviç, tek gözüy-le şöyle bir baktı bana. Ben de tutamamıştım kendimi, doğrudan gözlerinin içine bakarak kahkahalarla gülmeye başlamıştım. Yulian Mastakoviç hemen öte yana döndü, bana duyurarak yüksek sesle sordu ev sahibine:

– Kimdir şu tuhaf genç adam?

Fısıldaşarak bir şeyler konuştular ve salondan ıktılar. Biraz sonra Yulian Mastakoviç'i, ev sahibinin anlattıklarını başını kuşkulu kuşkulu sallayarak dinlerken gördüm.

Doyasıya kakhaha attıktan sonra salona döndüm. nemli konuk orada ailenin anne babalarıyla, ev sahibi ve sahibesiyle kuşatılmış, yanına yeni getirildiği bir bayana heyecanlı heyecanlı, bir şeyler anlatıyordu. Bayan, on dakika önce Yulian Mastakoviç'in konuk salonunda ilgilendiği kızın elinden tutuyordu. nemli konuk sevimli küçük kızın güzelliğini, yeteneklerini, zarafetini, uysallığını ve ve bitiremiyordu. Daha çok kızın annesine yaranmaya çalıştığı belliydi. Kızın annesi neredeyse gözlerinde mutluluk gözyaşlarıyla dinliyordu onu. Babasının dudaklarında gülümseme vardı. Herkes neşeli olduğu için ev sahibi mutluydu. Konukların hepsi aynı duyguları paylaşıyordu. Konuşmaya engel olmamak için çocuklar bile oyunu bırakmışlardı. Mutluluk rzgrları esiyordu salon-da. Daha sonra, ilginç kız çocuğunun çok duygulanmış anneciğinin pek heyecanlı sözcüklerle Yulian Mastakoviç'e değerli ziyaretiyle evlerini onurlandırmasını rica ettiğini duydum. Yulian Mastakoviç'in yapmacıksız bir heyecanla bu daveti kabul ettiğini söylediğini, sonra konukların ayrılırlarken, kibarlığın bir gereği olarak, birbirlerine, vergi toplayan devlet görevlisiyle karısına, küçük kıza, özellikle Yulian Mastakoviç'e nasıl iltifatlar yağdırdıklarını duydum.

Yulian Mastakoviç'in hemen yakınında duran bir tanıdığıma neredeyse yüksek sesle:

– şu bay evli mi? diye sordum.

Yulian Mastakoviç kötü kötü baktı bana.

Benim bilerek yaptığım bu patavatsızlığa çok üzülen tanıdığım:

– Hayır! diye cevap verdi.

Geçenlerde ***ski kilisesinin önünden geçiyordum. Oradaki kalabalık ve arabaların çokluğu dikkatimi çekti. evredekiler kilisede evlilik töreninin olduğunu söylüyorlardı. Kapa-lı bir gündü, hafiften çiseliyordu. Kalabalığın arasından geçip

kiliseye girdim, damadı gördüm. Ufak tefek, toparlak, oldukça süslü, göbekli biriydi. Sağa sola koşturup duruyor, düzene sağlamaya çalışıyordu. Nihayet “Gelin geliyor!” fısıltısı do-laştı kalabalığın içinde. Kalabalığı yarıp biraz daha öne ilerle-dim ve daha ilkbaharında harika bir güzel gördüm. Yüzü sol-gun, üzgün görünüyordu. Bakışı dalgındı. Kısa bir süre önce ağlamış gibi gözleri kırmızı geldi bana. Yüzünün her hattın-daki antik keskinlik güzelliğine daha bir ağırbaşlılık, ciddiyet veriyordu. Ama bu ciddiyet ve ağırbaşlılığın, bu hüznün ara-sından çocuksu, masum bir yüz, inanılmaz derecede masum, henüz durulmamış, genç, aman dilemeden kendi kendine yal-varan bir şey kendini gösteriyordu.

Kalabalık arasında, gelinin on altısını yeni doldurduğunu söylüyorlardı. Damada dikkatli bakınca birden onun, beş yıldır görmediğim Yulian Mastakoviç olduğunu fark ettim. Geli-ne baktım... Aman Tanrım! Kiliseden hemen çıkmak için ka-labalık arasında kapıya doğru yürüdüm. Sağımda solumda ge-linin çok zengin olduğunu, beş yüz bin ruble drahomayla ve birçok öte beriyle... koca evine geldiğini söylüyorlardı...

Sokağa çıktığımda “Doğrusu, hesabını doğru yapmış!” diye düşünüyordum...

Bobok

Бобок

Bu kez “Birinin notları”na yer veriyorum. Bu ben değilim; bambaşka biridir. Sanırım bu önsöz yeter.

BİRİNİN NOTLARI

Önceki gün Semyon Ardalonoviç söz arasında şöyle dedi bana:

“Bir gün ayık göreceğ miyiz seni İvan İvanoviç, söyle Allah aşkına?”

Tuhaf bir istek bu. Alınmasına alınmıyorum, çekingen bir insanım; gelgelelim, deli yapıp çıktılar beni. Bir raslantı sonucu ressamın biri bir resmimi yaptı: “Ne de olsa bir yazarsın,” diyordu. Razi olmuştum. Yaptığı resmimi sergiledi. Baktım, bir gazete benim resmim için şöyle yazıyor: “Gidip görün bu hastalıklı, deliliğe pek yakın yüzü...”

Gerçi yalan değil, yüzüm öyledir, ama basında olur mu bu? Her şey soylu olmalıdır basında; ülküsel şeyler gerek, burada...

Hiç değilse ima yollu söyle be adam, yazı tekniği bunun için öğretildi sana. Yoo, ille de açık açık söyleyecek, canı öyle istiyor. Günümüzde mizah da, güzel üslup da yitip gidiyor;

küfür, deyiş inceliği olarak belleniıyor. Alınmıyorum, gücenmiyorum da: Nerem edebiyatçı ki delireyim? Uzun bir öykü yazdım, basmadılar. Bir gazete fıkrası yazdım, geri çevirdiler. Böyle fıkra çok yazdım aslında, koltuğumun altına alıp çeşitli gazetelerin yazı işlerini dolaştım, her yerde geri çevirdiler. “Alaylı alaylı nükte az sizde,” diyorlar.

– Nasıl nükteler sizin istediğiniz, ince mi? diye soruyorum.

Anlamıyorlar bile. Daha çok, kitapçılara Fransızca’dan çeviriler yapıyorum. Tüccarlar için duyurular yazdığım da oluyor: “Harika bir şey! Özel olarak yetiştirdiğimiz çaydan yapılmış tavşan kanı çay...” Toprağı bol olsun, ekselansları Pyotr Matveyeviç için yazdığım övgü hatırı sayılır bir para getirdi bana. Bir kitapçının ısmarlaması üzerine “Bayanların hoşuna gitme sanatı”nı yazdım. Böyle altı yedi kitapçığım vardır. Voltaire’in nüktelerini toplamak istiyorum ama, bizimkilere basit geleceklerinden korkuyorum. Voltaire de kim oluyormuş günümüzde? Şimdi Voltaire değil, odundur geçerli olan! Birbirinin son kalan dişlerini de söktüler...

Eh, benim yazarlığım bu işte. Bir de, gazete yöneticilerine, bir karşılık beklemeden yolladığım mektuplar vardır. Altına adımı soyadımı yazdığım, imzamı attığım bu mektuplarda gazete yöneticilerini aydınlatır, onlara akıl verir, yol gösteririm. Bir gazetenin yazı işlerine geçen hafta, iki yıl içinde kırkinci mektubumu yolladım; yalnızca posta puluna dört ruble vermişim. Doğrusu tuhaf bir adamım...

Yanılmıyorsam şu ressam da resmimi yazarlığım için değil, alnımdaki simetrik iki sigil için yaptı: Besbelli acayip buldu onları. Düşünce yok adamlarda, şunun bunun kusurlarıyla uğraşıyorlar. Hani, resminde sigillerimi çok da başarılı yapmış... canlı gibi duruyorlar! “Realizm” diyorlar bana.

Deliliğime gelince, geçen yıl bizde çok kişinin adını deliye çıkarmışlardı zaten... Hem de ne güzel bir üslupla; sözgelimi: “Böylesine özgün bir kabiliyeti... Sonunda ortaya çıktığı gibi... Aslında çoktan beri beklemek gerekirdi bunu...” Hayli zeki-ce bir şey bu; saf sanat açısından övülebilir bile. Eh ötekiler de daha akıllıca bir dönüş yaptılar. Bizde gerçi adamı delirtmesi-

ne delirtiyorlar ama şimdiye kadar kimseyi daha akıllı yaptıklarını görmedik.

Bana sorarsanız en akıllı insan, hiç değilse ayda bir kez kendi kendine akılsız diyen kimsedir. Günümüzde inanılmayacak bir şey!.. Eskiden, bir akılsız en azından yılda bir kez olsun, anlardı akılsız olduğunu, şimdi nerde... Üstelik, işleri o denli karıştırdılar ki, akıllıyı akılsızdan ayırmanın olanağı kalmadı. Özellikle yaptılar bunu.

Fransızlar bundan iki buçuk yüz yıl önce ülkelerinde ilk tımarhaneyi açtıkları zaman, İspanyolların ortaya attıkları nükteyi hatırlıyorum: “Kendilerinin akıllı olduklarına başkalarını inandırmak için, ülkelerindeki akılsızların hepsini özel bir eve kapadılar.” Yalan da değil hani: Birini tımarhaneye kapamakla, kendisinin akıllı olduğunu açıklayamaz insan. “K. delirdi, demek bizler akıllıyız.” Hayır efendim, henüz öyle değil.

Neyse canım boş verin... ben de şu aklımı doladım dilime nedense, durmadan ondan söz ediyorum. Hizmetçi kadını bile bıktırdım. Dün bir arkadaşım uğradı; “Üslubun değişiyor senin, dedi, kopuk kopuk sanki... Cümleleri uzattıkça uzatıyor, yan cümlelere yeni yeni yan cümlecikler bağlıyorsun, sonra bu cümleciklere parantez içinde bir şeyler ekliyorsun, arkasından gene uzatıyorsun...”

Arkadaşım haklı. Tuhaf birşeyler oluyor bana. Kişiliğim değişiyor, başım da ağrıyor. Tuhaf bazı şeyler işitmeye, görmeye başlıyorum. Ses değil sanki kulağıma gelen, yanibaşımda biri “Bobok, bobok, bobok!” diye mırıldanıyor sanki.

Neyin nesidir bu bobok? Kurtarmalıyım kendimi ondan, başka şeyler düşünmeliyim.

* * *

Ondan kurtulmak için dışarı çıktım, bir cenaze törenine rastladım. Uzak bir akrabamın cenaze törenine. Altıncı dereceden memurdu. Dul karısıyla, ikisi evlenmemiş beş kız bıraktı arkasında. Bu daha başlangıç bakalım daha neler görecekler? Rahmetlinin geliri iyiydi, şimdi küçük bir emekli aylığına kaldılar. İster istemez kısacaklar kuyruklarını. Her zaman için

soğuk davranırlardı bana: Ölüm olmasaydı ben de gitmezdim zaten. Herkesle birlikte mezarlığa kadar yürüdüm. Kaçıyorlardı benden, küçümsemeyle dudak büküyorlardı. Resmi giysim gerçekten biraz kötü durumdadır. Galiba yirmi beş yıldır mezarlığa hiç gitmemiştim; amma da yermiş!

Bir kere, kokusu önemli. On beş ölü vardı. Tabutlarının üzerinde örtüler çeşit çeşit, kimi pahalısından, kimi ucuzundan. İki katafalk bile vardı: Biri bir generalindi, biri bir bayanın. Bir sürü üzgün yüz, bir sürü yapmacık üzüntü, bir sürü de gizlenmeyen neşe vardı. Din adamlarına söz yoktu doğrusu: Haklılar elbette, gelirlerini düşünürler... Ama o koku, koku! Mezarlıkta din görevlisi olmak istemezdim...

Ölülerin yüzlerine sakınarak, duygululuğumdan bir şey beklemeden baktım. Yumuşak yüz ifadeleri de vardı, sert yüz ifadeleri de. Gülümsemeleri genellikle biraz soğuk, bazılarında ise çok soğuktu. Sevmem ölü yüzünü; insanın düşlerine giriyorlar sonra...

Ayin sırasında, biraz hava almak için kiliseden dışarı çıktım; puslu, ama kuru bir gündü. Hayli de soğuktu; soğuk olacaktı elbette, kasımdayız artık. Mezarların arasında dolaşıyordum. Sınıf sınıf mezarlar vardı. Üçüncü sınıf otuz ruble: Hem fena değil, hem de ucuz. Birinci ve ikinci sınıf mezarlar kilisenin bahçesi içinde, sundurma altındalar. Ama biraz tuzludur buraların fiyatları. Üçüncü sınıf mezarlara o gün general ile bayan da dahil, altı kişi gömülüyordu.

Mezarların içine şöyle bir göz attım... korkunç: Su dolu, hem de ne su! Yemyeşil, üstelik... neyse, bırakalım bunu şimdi! Mezar kazıcısı, saplı bir tenekeyle durmadan su boşaltıyordu. Ayin devam ederken, kilise bahçesinin dışında dolaşmaya çıktım. Kapının hemen yanında düşkünler yeri, biraz ötede de lokanta var. Eh işte, hiç de fena bir lokantacılık değil: Şöyle bir şeyler atıştırmak isteyenlerin de, karnını iyice doyurmak isteyenlerin de her aradıklarını bulabilecekleri bir yer. Ölülerin arkasından gelenlerin çoğu buradaydı. Hemen hepsinin neşeli, gerçekten sevinçli olduğu kaçmadı gözümünden. Ayakta bir şeyler atıştırdım, bir bardak şarap içtim.

Sonra tabuttan kiliseden çıkarılıp mezara götürülmesine yardım ettim. Ölüler tabutta niçin bu kadar ağır olurlar, bilmem... Bunun doğal bir hal olduğunu, bedenin sözde, artık kendi kendini yönetmediği için ağırlaştığını... ya da böyle saçma birtakım şeyler söylüyorlar; mekanik bilimine de, mantığa da aykırı şeyler... Bizde, genel konularda bilgisi olan kimselerin burunlarını uzmanlık isteyen işlere sokması, çok sık görülen bir durumdur. Siviller askeri konularda, hatta mareşallerin çözümülemesi gereken konularda, karar vermeyi pek seviyorlar; mühendislik öğrenimi görmüş kimseler de daha çok felsefe, ekonomi politik sorunları çözümülemeye düşkünler.

Ölü duasına gitmedim. Gururuma düşkünümdür, madem sırf ortada ölüm var diye alıyorlar beni evlerine, ölü yemeği bile olsa ne diye gideceğim verecekleri yemeğe? Ancak, mezarlıkta niçin kaldım, onu anlayamıyorum. Bir mezar taşına oturup düşüncelere daldım.

Moskova'daki sergiden başladım, "şaşkınlık" üzerine düşüncelerimde bitirdim. "Şaşkınlık" üzerine bakın ne sonuca vardım:

"Her şeye şaşmak elbette budalalıktır; oysa hiçbir şeye şaşmamak çok daha güzeldir, hem nedense incelik olarak kabul edilir. Ama sanmam ki gerçekte de öyle olsun. Bence, hiçbir şeye şaşmamak, her şeye şaşmaktan çok daha büyük bir budalalıktır. Hem sonra: Hiçbir şeye şaşmamak, hiçbir şeye saygı duymamakla aşağı yukarı aynı şeydir. Evet, budala bir insan saygı da duyamaz."

Bir ahababım geçenlerde şöyle diyordu:

"Evet, her şeyden önce, saygı duymak istiyorum. Saygı duymak isteğiyle yanıyor içim."

Saygı duymak isteğiyle içi yanıyormuş! Tanrım! Bunu yazmak yürekliliğini gösterseydim bana neler yaparlardı? diye geçirdim.

Sonrasını hatırlamıyorum! Mezar taşlarının orada uzun, hatta çok uzun süre oturdum sanıyorum. Mezar taşlarını okumayı oldum olası sevmem, hep aynıdır. Hemen yanımdaki mezar taşının üzerinde yarısı yenmiş bir açma gördüm: Tam

da yerini bulmuştı! Alıp yere attım onu. Çünkü ekmek sayılmazdı, yalnızca bir açmaydı. Hem ekmeği toprağa atmak günah değil sanırım. Döşemeye atmak günah. Suvarinin takvimine bakın. Mermer bir tabutu andıran uzun bir mezar taşının üzerine de uzanıvermişim. Birden nasıl oldu bilmiyorum, değişik sesler duymaya başladım. Önce ilgilenmedim bununla, önemsemedim. Ama konuşma devam ediyordu. Boğuk boğuk sesler duyuyordum. Konuşanların ağızları yastıkla kapatılmıştı sanki. Buna karşın açık seçik anlıyordum ne dediklerini. Çok yakınımnda konuşuyorlardı. Toparladım kendimi, doğrulup oturdum; dikkatle dinlemeye koyuldum.

“Ekselansları, olmaz böyle şey, vallahi olmaz. Kozu kupa dediniz, koz oynuyorum, birden koz karodur deyip karo yedilisi ni oynuyorsunuz. Önce karoyu deseydik koz, karo olurdu.”

“Ne yani, belli kurallarla mı oynayacağız? Oyunun çekiciliği nerede kalır o zaman?”

“Olmaz ekselansımız, kurallara uyulmazsa olmaz. Neyin nasıl oynanacağını bilinmemesini istiyorsanız bir deliyle oynamalısınız.”

“Ama deli yok ki burada.”

Ne ukalaca sözler! Üstelik tuhaf, şaşırtıcı da. Seslerden biri pek ağırbaşlı, ciddi ötekinde yumuşak bir dalkavukluk var sanki. Kendim duymasam inanmazdım. Ölü duasına gitmedim kuşkusuz. Peki ama ne oyunu oynuyorlardı burada, kimin ne siydi bu general? Seslerin mezarların içinden geldiğinden kuşku edilemezdi. Eğilip okudum mezar taşındaki yazıyı.

“Falan, falan nişanları, madalyaları olan tuğgeneral Pervoyedof’un bedeni burada dinleniyor...” Hım. Bu ağustos-ta ölmüş... elli yedi yaşındaymış... Dinlen sevgili beden, mutlu sabaha kadar dinlen!”

Hım, gerçekten de generalmiş adam! Dalkavukça sesin geldiği mezarın üzerinde taş bile yoktu: Küçük bir plaka vardı o kadar... besbelli yeni gelmişti buraya... Yedinci dereceden memur olduğu sesinden belliydi.

Generalin yattığı yerden on metre ötede, bu kez daha yeni kapatılmış bir mezarın içinden başka bir ses duyuldu?

“Ah, ah, ah!”

Bir erkek sesiydi bu, basit halktan bir erkek sesi. Ama bitkin, duyguluydu.

“Ah, ah, ah!”

Ansızın, yüksek sosyeteden olduğu anlaşılan sinirli bir hanımefendinin kibirli, karşısındakini küçümser sesi duyuldu:

“Öf, gene değişmeyecek başladı! Çekeceğim var bu dükkâncı parçasının yanında!”

“Hiçkırığım falan yok benim, yemek bile yemedim daha, benim yaradılışımdandır bu. Hanımefendi, bu kadar nazlı olursanız rahat edemezsiniz burada.”

“Niçin buraya gelip yattınız?”

“Kendim gelmedim ki, getirip buraya koydular beni. Karım, çocuklarım koydular. Ölüm işte! Elimde olsaydı, dünyanın altınını verseler yatmazdım sizin yanınıza. Hem kendi paramla yatıyorum burada ben. Çünkü bizler ancak üçüncü sınıf mezar parası yatırabiliyoruz.”

“Ocaktan beri aldığınız şeylere karşılık getirip bir kapık vermediniz ki, dolandıralım. Hesap defteriniz dükkândadır.”

“Bu kadarı da saçma artık. Bence burada borçtan söz etmek akılsızlığın daniskasıdır! Geri dönüp, yeğenim mirasçımdan isteyin alacağınızı.”

“Geçti aruk, ne bir yere gidebilirim, ne de bir kimseden alacağımı isteyebilirim. İkimiz de sınırın bu yanına geçtik. Tanrının karşısında da, günahlarımız bakımından eşitiz.”

Bayan küçümser bir sesle:

“Günahlarımız bakımından mı?” dedi. “Kesin sesinizi artık. Konuşmayın benimle!”

“Ah – ah – ah!”

“Ama, ekselansımız, dükkâncı, hanımefendinin sözünü dinliyor.”

“Neden dinlemeyecekmiş?”

“Öyle ya ekselansımız, bildiğiniz gibi, yeni bir düzen var burada artık.”

“Nedir sizin yeni dediğiniz düzen?”

“Nasıl söyleyeyim, öldük biz ekselansımız.”

“Ah, sahi! Evet hep şu düzen...”

Doğrusu, lütfettiler. Kimse bir şey diyemez içimizi rahatlatırlar! Burada işler buna varmışsa, insanların üst katta birbirinden isteyecekleri ne kalıyor? Ne tuhaf şeyler! Aşırı bir nefretle de olsa, dinlemeye devam ettim.

General ile sinirli bayanın arasında bir yerden yeni bir ses yükseldi ansızın: “Bir şey söyleyeyim mi, elimde olsaydı biraz daha yaşardım ben!”

“Duyuyor musunuz ekselansımız, bizimki gene aynı şeyi söylüyor. Üç gün susuyor, susuyor, sonra birden: ‘Elimde olsaydı biraz daha yaşardım, evet, elimde olsaydı biraz daha yaşardım!’ diye başlıyor. Hem öyle bir iştahlı söylüyor ki bunu, hi – hi!”

“Aynı zamanda akılsızca da.”

“Kemikleri çürüyor, ekselansımız, biliyorsunuz, bedeninden bir şey kalmadı sayılır, nisandan beri burada çünkü, durup dururken: ‘Elimde olsaydı biraz daha yaşardım!’ diye tutturuyor.”

Ekselansları düşüncesini belirtti:

“Doğrusu biraz sıkıcı oluyor.”

“Çok doğru buyurdunuz ekselansımız, gene takılsak mı Avdotya İgnatyevna’ya?”

“Yo, hayır, buradan çıkarılmasını istiyorum artık. Bu gözü yaşlı yaygaracıya dayanamıyorum.”

Yaygaracının nefret dolu sesi duyuldu:

“Ben de sizin ikinize dayanamıyorum. İkiniz de son derece can sıkıcısınız; güzel bir şey de anlatamıyorsunuz. O kadar ki-birli olmayın bakalım sayın ekselansları...”

Sizinle ilgili küçücük bir öykü biliyorum: Evli bir kadının karyolasının altından sabahleyin, hizmetçi kadın tahta fırçasıyla çıkarmış sizi...”

General, dişlerinin arasından:

“İğrenç kadın!” diye söylendi.

Dükkancı birden bağırmaya başladı gene: “Bana, affet beni de söyle anacığım Avdotya İgnatyevna, nedir çektiğim bu acılar, başka bir şeyler mi oluyor bana.”

“Ah, içime doğmuştu zaten, gene tutturdu. Yattığı yerden doğru gelen kokudan anladım benden yana döndüğünü!”

“Hayır hanımefendi, dönüyorum, koku falan da çıktığı yok benden, çünkü bedenim daha olduğu gibi duruyor; oysa siz kıpırdadınız hanımefendiciğim, bu yüzden de, burada bile dayanılmaz bir koku kapladı her yanı. Ama kibarlık edip bir şey söylemiyordum.”

“Ah küstah, terbiyesiz! Kokuyu salan kendi, bir de benim üstüme atıyor.”

“Ah – ah – ah! Kırkinci günüm gelse bir. Başucumda akrabalarımın yaşlı gözlerini görür gibi oluyorum, karımın çılgınlıklarını, çocuklarımla sessiz hıçkırıklarını duyuyorum!..”

“Tam da buldu ağlayacak insanları: Gelip üzümlü, ballı pilavla karınlarını tıka basa dolduruncaya kadar yedikten sonra çekip giderler... Ah, bir dirilen olsa!”

Dalkavuk memur söze karıştı:

“Avdotya Ignatyevna. Bir dakikacık durunuz, yeniler konuşmaya başlıyorlar!”

“Aralarında gençler de var mı?”

“Evet Avdotya Ignatyevna, gençler de var. Çok gençleri bile var.”

“Ah, tam sırasında geldiler!”

Ekselansları sordu:

“Ne o, konuşmaya başlamadılar mı daha?”

“Önceki gün gelenler bile ayılmadılar henüz ekselansımız bildiğiniz gibi, bazıları bir hafta açmaz ağzını. Önceki gün de, dün de, bugün de birden çok getirmeleri iyi oldu. Doğrusu, çapı yirmi beş metre olan bir daire içinde hepimiz geçen yıldan kalmaydık.”

“Evet, gerçekten ilginç olacak. Ekselansımız, bugün birinci dereceden devlet memuru Taraseviç'i verdiler toprağa. Seslerden anladım. Yeğenini tanırım, demin tabutu indiriliyordu mezara.”

“Hım. Nereye koydular onu?”

“Beş adım ötemize ekselansımız, solda. Hemen hemen sizin ayak ucunuza... Tanışsanız ekselansımız...”

“Hım, olmaz; ilk adımı ben mi atacağım?”

“Hayır ekselansımız, o atar. Bu ona gurur bile verecektir. Sizi tanıştırmak görevini bana verin ekselansımız, ben...”

Ürkek, hırıltılı, yeni bir ses duyuldu birden:

“Ah, ah... ah, neler oluyor bana böyle?”

“Yenilerden biri ekselansımız, yenilerden biri, Tanrı’ya şükürler olsun, amma çabuk konuşmaya başladı! Bazılarının bir hafta çıkmaz sesi.”

Avdotya Ignatyevna acımaklı:

“Ah, genç biri galiba!” dedi.

Genç adamın hırıltılı sesi tekrar duyuldu:

“Ben... ben... hastalığım başka bir hastalığa çevirdi, birden öldüm! Doktor Schulz bir gün önce, hastalığımın başka bir hastalığa çevirdiğini söyledi, sabaha doğru da öldüm ansızın. Ah! Ah!”

General, aralarına yeni birinin geldiğine sevindiği besbelli, alçakgönüllü bir tavırla:

“Eh, yapacak bir şey yok delikanlı,” dedi, “alıştırmalısınız kendinizi! Aramıza hoş geldiniz. İyi insanlarız, tanıyınca kendiniz de söyleyeceksiniz aynı şeyi. Tuğgeneral Vasiliy Vasilyeviç Pervoyedof saygınlarını sunar size.”

“Ah, hayır! Olamaz, yo olmaz. Schulz ilgileniyordu benimle. Biliyor musunuz, hastalığım başka bir hastalığa çevirdi. Önce göğsüm tutulmuştu, sonra üşüttüm: Göğsüm bir yandan, bir yandan da grip... peşinden ansızın, hiç beklenmedik bir anda... önemli olan da böyle bir şeyi hiç mi hiç beklemememi.”

* * *

Memur, yeni geleni avutmak istiyormuş gibi, yumuşak bir sesle karıştı söze:

“Önce göğsünüzün tutulduğunu söylüyorsunuz.”

“Evet, göğsümden rahatsızlandım önce, balgam vardı, ama sonra göğsümdeki ağrılar da, balgam da kesildi ama soluk alamıyordum... biliyor musunuz?..”

“Biliyorum, biliyorum. Ama rahatsızlığınız göğsünüzdendi, öyleyse Schulz’a değil, Ek’e gitmeliydiniz.”

“Doğrusunu isterseniz, Botkin’e gitmek niyetindeydim... ama birden...”

General:

“Öyle ama, Botkin ısıtır insanı,” dedi.

“Ah, hiç de ısıtmıyor. Çok iyi bir doktor olduğunu duydum, her hastalıktan anlıyormuş.”

Memur düzeltti:

“Ekselansları fiyat için söylemişti...”

“Ah, sözû olur mu bunun, topu topu üç altın ruble. Hem o kadar iyi muayene ediyormuş, verdiği ilaçlar öyle yararlı oluyormuş ki... Evet, ne dersiniz baylar, Ek’e mi gideyim, Botkin’e mi?”

Generalin cesedi neşeli bir kahkahayla sarsıldı:

“Ne? Nereye gideceksin?”

Peşinden memurun tiz kahkahası duyuldu.

Avdotya Ignatyevna ince sesiyle heyecanlı:

“Ah sevimli çocuk, tatlı, şen çocuk, ne çok sevdim seni! diye seslendi. Benim yanıma da senin gibi birini koysalardı ne iyi olurdu!”

Yo, hayır, bu kadarı da olmaz artık! Hem daha yeni öldü bu! Karar vermekte o kadar acele etmeyin bakalım. Bu sümüklü yeni’nin yüz ifadesi ürkmüş bir civcivinkinden farksızdır, dünyanın en iğrenç yüz ifadesidir bu! Peki sonra...

* * *

Ama daha sonra öyle bir karışıklık başladı ki, her şeyi tutamadım belleğimde; çünkü ölülerin hemen hepsi birden uyanmıştı: Dördüncü dereceden bir devlet memuru uyanmış, general ile, bakanlıkta yeni bir alt komisyonun oluşturulması, bu alt komisyonun oluşturulması için hangi memurların yerlerinin değiştirilmesinin gerekeceği üzerine konuşmaya başlamıştı. En çok bu konu çekiyordu generalin ilgisini. Ne yalan söyleyeyim, ben de yeni çok şey öğrendim bu konuşmalardan; öyle ki, başkentimizde insanın devlet yönetimiyle ilgili haberleri bazen hangi yollarla öğrendiğine şaşıtm. Daha sonra bir mühendis ayılır gibi oldu; uzun süre ipe sapa gelmez şey-

ler saçmaladı durdu; eskiler de varmıyorlardı üstüne, kendine gelinceye kadar yerinde yatması için bırakmışlardı onu. En sonunda, sabahleyin katafalka konan ünlü hanımefendi gösterdi mezar heyecanının belirtilerini. Adının Lebezyatnikof olduğunu daha sonra öğrendiğim, General Pervoyedof'un yanında yatan hiç hoşlanmadığım dalkavuk memur bugün gömülenlerin böylesine çabuk ayılmalarına şaşıyordu. Büyük bir telaşa düşmüştü. Doğrusu ben de şaşırmıştım. Ancak, uyananların birkaçı önceki gün gömülmüştü. Sözgelimi, daha gencecik olduğu halde durmadan kıkır kıkır gülen... İğrenç bir biçimde, şehvetli kıkırdayan, on altı yaşlarındaki kız da bunlardandı.

Lebezyatnikof birden son derece aceleci:

"Ekselansımız, birinci dereceden devlet memuru Tarasyeviç uyanıyorlar!" diye bildirdi.

Ayılan birinci dereceden devlet memuru kibirli sesiyle, tiksiniyorunuş gibi:

"Hı? Nedir bu?" dedi.

Sesinde buyurgan, şımarıkça bir hava hissediliyordu. Son günlerde bu Tarasyeviç ile ilgili duyduğum şeyler, son derece çekici, endişe verici şeyler olduğu için merakla kulak kabarttım.

"Benim ekselansımız, ben efendim."

"Nedir istediğin?"

"İstediğim tek şey, ekselanslarımızın sağlık durumunu öğrenmektir efendim. Alışık olunmadığı için, burada herkes başlangıçta sıkışıklıktan boğulacak gibi hisseder kendini efendim... General Pervoyedof sizinle tanışmak onuruna erişmeyi isterdi; hem öyle sanıyor ki..."

"Anlamadım?"

"Şunu söylemek istiyordum ekselansları, general Vasiliy Vasıyeviç Pervoyedof..."

"Siz misiniz general Pervoyedof?"

"Hayır ekselansları, ben yalnızca yedinci dereceden devlet memuru Lebezyatnikofum efendim, emrinizdeyim; general Pervoyedof ise..."

“Saçma! Rica ederim rahat bırakın beni.”

Sonunda general Pervoyedof kendi karıştı söze, memurun can sıkıcı aceleciliğine bir son verdi:

“Kesin artık.”

“Daha iyice ayılmadılar da onun için ekselansımız, bunu da göz önüne almak gerek; daha alışmadılar da onun için... İyice uyanınca başka türlü karşılayacaklardır...”

General:

“Kesin,” diye tekrar etti.

Avdotya Ignatyevna'nın hemen yanından birden yepyeni, heyecanlı, çın çın öten bir ses yükseldi.

“Vasiliy Vasilyeviç! Hey siz, ekselansları!”

Bir beyefendi sesi, kendini beğenmiş bir beyefendi sesiydi bu. Moda olduğu biçimde sözcükleri baygın baygın uzatarak, küstah bir tavırla konuşuyordu:

“İlki saattir sizleri dinliyorum bildiğiniz gibi, üç gündür bu-
radayım; hatırladınız mı beni Vasiliy Vasilyeviç? Klineviç Vo-
lokinskilerin evinde tanışmıştık; bilmiyorum, niçin almışlardı
sizi oraya...”

“Ah, kont Pyotr Petroviç... demek siz de... bu kadar genç
yaşta... Çok üzüldüm!”

“Evet, ben de üzgünüm, ama bir şeyi umursadığım yok. Her yerde, sağlayabileceğim yararları sağlamak isterim ben. Hem kont değil, baron, yalnızca baron. Bizler uyuz, değersiz baron parçalarıyız, uşaklıktan gelme baronlar... Allah kah-
retsin. Sözüm ona, yüksek sosyetedden bir alçağım ben, “se-
vimli bir insan” da sayılıyorum. Babam bir general parçasıdır, annem ise bir zamanlar en haut lieu (En ileri gelen kişi) ola-
rak kabul edilmiştir. Yahudi Zifel ile geçen yıl on beş bin sahte
para bastık, sonra ele verdim onu, paraları da Yulka Charpen-
tier de Lusignan Bordo'ya kaçırdı. Hem düşünün, söylüydüm
o zamanlar. Sözlüm Şçevalevskaya'nın on altısına basmasına
üç ay vardı daha, üstelik enstitüde öğrenciydi; on dokuz bin
ruble drahoması vardı. Avdotya Ignatyevna, hatırlıyor musu-
nuz, bundan on beş yıl önce, ben daha on dört yaşında bir ço-
cukken nasıl yoldan çıkarmıştınız beni?”

“Ah, sen geldin demek, çapkın, Tanrı yolladı seni, yoksa burada...”

“Komşumuz dükkâncıya pis koku salıyor diye boş yere sitem ediyordunuz demin... Sesimi çıkarmadan dinliyordum sizi, kıs kıs gülüyordum. Benden çıkıyordu bu koku; delik deşik bir tabutla gömdüler beni çünkü.”

“Ah, ne iğrenç bir koku! Ama gene de sevindim. Burada hayatın da, nüktenin de ne kıt olduğunu bilemezsiniz Klineviç, bilemezsiniz.”

“Evet, öyle, ama bazı yenilikler getirmek niyetindeydim buraya. Ekselansları... size söylemiyorum Pervoyedof, öteki ekselanslarına, birinci dereceden devlet memuru Bay Trasyeviç'e söylüyorum! Ses verin! Oruç zamanı sizi M. ile Fûri'ye götüren Klineviç sesleniyor size, duyuyor musunuz?”

“Duyuyorum Klineviç, çok da sevindim, hem inanın...”

“Bir damlacık olsun inanmam, boş verin! Sevimli ihtiyar, düpedüz öpmek istiyorum sizi, ama Tanrı'ya şükürler olsun, yapmam bunu. Baylar, bu grand-pere (büyük baba) ne yaptı biliyor musunuz? Önceki, ya da daha önceki gün öldü, inanabilecek misiniz, kasada tam dört yüz bin açık bıraktı. Bu borcu dul kadınların, yetimlerin üstüne yükledi. Kasayı nedense kendi yönetimine almıştı, sekiz yıldır da hiç denetlememişlerdi onu. Düşünüyorum da, kim bilir nasıl asıktır şimdi oradakilerin yüzleri, nasıl anıyorlardır onu? Ne dersiniz, insana haz veren bir düşünce değil mi bu? Yetmiş yaşında, nekrisli, elleri ayakları tutmayan bu ihtiyarcığın böyle ahlaksızlıklar yapacak gücü nereden bulduğunu bir yıldır merak ediyordum; işte sonunda anlaşıldı işin aslı! Bu dul kadınlar, bu yetimler; yalnız onlara yaptığı bile ateşte cayır cayır yakılmasına yetmelidir!.. Benim çoktan beri haberim vardı bundan, yalnız, benden başka bilen yoktu; bana da Charpentier söylemişti. Bunu öğrenir öğrenmez doğru ona koştum, kutsal haftaydı, dostça şöyle dedim: ‘Yirmi beş bin ruble ver, yoksa yarın denetime gelecekler.’ Düşününün bir kere, ancak on üç bin rublesi çıktı. Bana öyle geliyor ki, tam zamanında öldü. Büyük baba, büyük baba, işitiyor musunuz beni?”

“Cher Klineviç, tamamiyle aynı düşüncedeyim sizinle, ama

boşuna girdiniz bu ayrıntılara. Hayat öylesine acı, sıkıntı dolu, ödöl öylesine az ki... anlayacağınız, avutmak istedim kendimi, bildiğim kadarıyla, sanırım her türlü hazzı tattım..."

"Bahse girerim. Katiş Berestova'nın tadına da bakmıştım!"

İhtiyarın şehvet dolu sesi titredi:

"Oh, oh, hangi Katiş mi? Şuradaki, benim beş adım, sizin on adım solumuzdaki Katiş. Bugün beşinci gündür burada. Ah ne anasının gözüdür, bilmezsin büyük baba... İyi bir ailedendir, iyi bir öğrenim de görmüştür, ama tam bir şıfırtıdır, tam bir şıfırtı! Orada hiç kimseye koklatmıyordum onu, yalnız ben biliyordum tadını... Katiş, ses ver!..."

İğneleyici bir genç kız sesi duyuldu:

"Hi... hi... hi!"

Büyük baba giderek incelen bir sesle:

"Hem de sarışın mı?" dedi.

"Hi - hi - hi!"

İhtiyar, sık sık soluyarak:

"Eskiden beri... on beş yıldan beri hep sarışın bir kız hayal ederim... diye mırıldandı, hem de böyle bir durumda..."

Avdotya İgnatyevna heyecanla:

"Ah, çok hoş!" diye bağırdı.

Klineviç:

"Yeter!" dedi. "Elimizdeki olanakların son derece iyi olduğunu görüyorum. Durumumuzu kısa bir zaman içinde düzeltiriz. En önemli olan, geri kalan zamanımızı neşe içinde geçirmemizdir; ama ne zamanı? Hey siz, memur muydunuz neydiniz, yanılmıyorsam Lebezyatnikof diyorlardı size demin!"

"Evet, sayın Semyon Yevseyeviç, Lebezyatnikof, yedinci dereceden devlet memuru Lebezyatnikof emirlerinize amadedir, ayrıca çok çok, pek çok sevinçliyim efendim."

"Çok dertti bana sevinçli olmanız! Yalnız şu var, burada en bilgili sizsiniz galiba. Önce söyleyin, dünden beri hep buna şaşıp duruyorum, nasıl oluyor da konuşabiliyoruz burada? Öyle ya, öldük, ama yine de konuşuyoruz; sanki hareket bile ediyoruz, oysa ne konuştuğumuz var, ne de hareket ettiğimiz. Yoksa bir şaka mı bu?"

“Baron, izin buyurursanız, bunu size Platon Mikolayeviç benden daha iyi açıklar...”

“Ne Platon Mikolayeviç’i? Mır mır etmeyin de doğru dürüst konuşun.”

“Platon Mikolayeviç, bizim buranın çıraklıktan yetişme filozofudur; doğal bilimci ve üstattır. Küçük birkaç felsefe kitabı yazdı, ama üç aydır derin bir uykuya daldı, öyle ki kıpırdatmanın olanağı yoktur onu artık. Haftada bir kere ağzını açıp üç beş sözcük söylüyor, onlar da ipe sapa gelmez şeyler!”

“Asıl konuya gel, asıl konuya.”

“Bütün bunları son derece basit bir biçimde açıklıyor: Bizler yukarıdayken, henüz yaşarken, orada ölümü yanlış düşünüyormuşuz. Beden burada sanki bir kere daha canlanıyor, hayat artıkları bir noktada toplanıyor, ama yalnız bilinçle oluyor bu. Anlatamıyorum size, hayat sanki durmadan devam ediyor. Onun düşüncesine göre hayatla ilgili her şey bilincin bir yerinde toplanıyor, bu iki üç ay... bazen altı ay bile sürüyor... Sözgelimi, cesedi büsbütün dağılmış biri var burada, ama altı haftada bir ansızın bir sözcük mırıldanıyor, elbette anlamsız bir sözcük oluyor bu, ‘Bobok, bobok,’ diyor. Bu, onun içinde hayatın belirsiz bir kıvılcım olarak hala tütüp gittiğini gösteriyormuş...”

“Çok aptalca bir düşünce. Peki öyleyse nasıl oluyor da, koku alma duyusu olmadan bu pis kokuyu duyabiliyorum.”

“Bu... he - he... Bizim filozof da işleri karıştırdı burada zaten. Özellikle koku alma duyusu ile ilgili, nasıl söylemeli, burada ruhsal pis kokunun duyulduğunu söyledi. He - he! Bu iki ay içinde, kendini hepten yitirmemek için ruhun saldırganlığı kokuymuş sözde... bunun insanogluna son bir iyilik olduğunu söylüyor... Ama bana öyle geliyor ki baron, bütün bunlar, onun durumunda olan bir insan için bağışlanabilecek mistik bir sayıklamadır...”

“Yeter, bundan sonrasının da saçma olduğundan kuşku yok. Önemli olan, iki üç ay süren bir yaşam, ve sonunda bobok... Bu iki ayı elimizden geldikince iyi geçirmeyi, bunun için de ahlak anlayışlarımızı değiştirmeyi öneriyorum size. Baylar! Hiçbir şeyden utanmamayı öneriyorum!”

Her yandan sesler yükseldi:

“Ah, hadi gelin utanmayalım hiçbir şeyden!”

İşin tuhafı, yepyeni, o ana kadar duymadığım sesler de vardı bunların içinde. Demek bu arada uyananlar olmuştu. İlyce kendine gelen, aylan mühendisin kalın sesi pek bir heyecanlı gürlemişti. Katiş sevinçle kıkır kıkır gülüyordu.

Avdotya İgnatyevna sevinçle:

“Ah, hiçbir şeyden utanmamayı ne çok istiyorum!” diye bağırdı. “Duyuyor musunuz, Avdotya İgnatyevna bile hiçbir şeyden utanmak istemediğine göre!..”

“Hayır, hayır Klineviç, hayır, utanıyordum, orada gene de utanıyordum, ama burada hiçbir şeyden utanmamayı çok istiyorum, çok!”

Mühendis, kalın sesiyle:

“Anlıyorum Klineviç, dedi, buradaki –nasıl desem– hayatı yeni mantıkla uzlaşır temeller üzerine oturtmamızı öneriyorsunuz.”

“Umurumda bile değil! Bunu için Kudayarof'u bekleyeceğiz, dün getirdiler onu. Uyanınca her şeyi anlatır size. Çok büyük bir adamdır! Yarın galiba, bir de doğal bilimlerle uğraşan biriyle bir subayı getirecekler; ayrıca, yanılmıyorsam, üç dört gün sonra da, bir gazete yazarıyla yönetmenini getirecekler. Neyse, canları cehenneme, ama şunu söylemek istiyorum, iyi bir grubumuz olacak, işlerimiz de kendiliğinden yoluna girecek. Ama benim şimdilik istediğim yalan söylenmemesidir. Yalnızca bunu istiyorum, çünkü en önemli olan budur. Yeryüzünde yalan söylemeden yaşamının olanağı yoktur, çünkü yaşamla yalan eş anlamlı iki sözcüktür; ama burada, biz eğlence olsun diye yalan söylemeyeceğiz. Öyle ya, mezarın bir anlamı olmalı! Yaşam öykülerimizi hiçbir şeyden utanmadan, yüksek sesle anlatacağız. Önce ben kendiminkini anlatacağım. Size bir şey söyleyeyim mi, bendensel hazlara düşkün bir insanım ben. İçimdeki tutkular orada, yukarıda çürük bağlarla bağlıydı hep. Koparıp atalım artık bu bağları, gelin bu iki ayı utanç nedir bilmeyen bir gerçek içinde geçirelim! Çırılçıplak olalım; her şeyimizi serelim ortaya!”

Her yandan sesler yükseldi:

“Serelim, serelim!”

Avdotya İgnatyevna ince sesiyle:

“Ah... ah... Ah, bakıyorum da çok neşeli olacak burası; Ek’e gitmek istemiyorum!”

“Hayır, ben yaşamayı isterdim, size bir şey söyleyeyim mi, gene de yaşamayı isterdim ben!”

Katiş kıkırdıyordu:

“Hi - hi - hi! Asıl önemli olan hiç kimsenin bize engel olmayacağıdır. Pervoyedof bile engel olamaz bize; farkındayım, kızıyor ama ne olursa olsun, eliyle dokunamaz bana. Büyük baba, sizden de kabul mu?”

“Kabul, kabul, hem de seve seve kabul, ama bir koşulum var, yaşam öyküsünü önce Katiş anlatsın.”

General Pervoyedof kararlı bir sesle:

“Ben karşıyım buna! dedi. Bütün gücümle karşıyım!”

Dalkavuk Lebezyatnikof heyecanlı bir sabırsızlıkla, sesini alçaltarak, inandırıcı;

“Ekselansları,” diye mırıldandı. “Ekselansları, razı olursak bu bizim yararımıza olur. Bildiğiniz gibi, o kız... hem sonra bütün şeyler...”

“Farzedelim ki kız, ama...”

“Bu daha yararımızdır ekselansları, inanın ki daha yararımızdır! Hiç değilse bir kerecik, denemek için...”

“Mezarda bile rahat vermiyorlar insana!”

Klineviç sözcükleri tane tane söyleyerek:

“Generalim,” dedi, “bir kere, mezarda kâğıt oynayan sizsiniz; sonra, umurumuzda bile değil sizin rahatsız olmanız!”

“Bayım, rica ederim ağzınızdan çıkanı kulağınız duysun.”

“Ne? Unutmayın, yattığınız yerden ulaşamazsınız bana, oysa ben Yulka’nın finosu gibi kızdırırım sizi buradan. Hem bir kere, baylar, burada ne generali oluyormuş o? Oradaydı general, burada geçmez onun generalliği!”

“Hayır, geçer... buradayım ben...”

“Burada tabutun içinde günden güne çürüyüp gideceksiniz, yalnızca altı düğme kalacak sizden.”

Her yandan sesler yükseldi:

“Bravo Klineviç! Ha - ha - ha!”

“Çarınma hizmet ettim ben... kılıcım var...”

“O kılıcınızla farelerin kafalarını uçurursunuz artık. Zaten hiç çekmediniz ki kılıcınızı.”

“Olsun varsın; lekesiz bir isim bıraktım ya arkamda!”

“Lekesiz isim az mı var sanki.”

“Bravo Klineviç, bravo, ha - ha - ha!”

Mühendis, yüksek sesle:

“Bu kılıç dedikleri de nedir, anlamıyorum?” dedi.

Tanımadığım, sevinç dolu bir ses duyuldu uzaktan:

“Lehlerden sıçan gibi kaçıyoruz, çil yavrusu gibi dağıtıyorlar bizi!..”

General:

“Beyim, kılıç onurdur!” diye bağırdı. Ama yalnız ben dinliyordum onu. Her kafadan bir ses çıkmaya başlamıştı, herkes avazı çıktığıınca bağırıyordu. Ancak Avdotya Ignatyevna'nın isteriye varacak derecede sabırsız çığlıkları duyuluyordu:

“Hadi çabuk olalım, acele edelim! Ah, ne zaman başlayacağız hiçbir şeyden utanmamaya?”

Basit halktan olan ölünün sesi yükseldi gene:

“Ah - ah - ah! Gerçekten de dayanılmaz acılar çekiyor ruhum!”

Tam o anda birden aksırdım. Ansızın, elimde olmadan ak-sırmıştım, ama etkisi şaşırtıcı oldu: Bir anda herşey sustu, bir düş gibi dağılıp kayboldu. Gerçek bir ölüm sessizliği kapladı her yanı. Benden utandıklarını sanmıyorum: Hiçbir şeyden utanmamaya karar vermişlerdi çünkü! Beş dakika daha bekledim, ses seda yoktu. Polise haber vereceğimden korkmuş olamazlardı; polis ne yapabilirdi onlara? Onların, biz ölümlülerin bilmediğimiz, her ölümlüden dikkatle sakladıkları bir sırrı olduğu sonucuna varmıştım ister istemez.

“Eh dostlarım,” diye geçirdim içimden, “yine geleceğim ziyaretinize.” Sonra ayrıldım mezarlıktan.

Yo, hayır, bu kadarına da dayanamam artık; vallahi dayanamam! Bobok değil beni rahatsız eden (Ah işte, geldi yine bobok!)

Böyle bir yerde ahlaksızlık, son umutların da, lif lif dökülen, çürüyen cesetlerin de ahlaksızlığı... bilinçlerinin yerinde olduğu son dakikalarını bile, acımadan bu ahlaksızlığa vermeleri!.. Bu dakikalar verilmiştir onlara, hem de armağan edilmiştir... Hele en önemlisi, evet en önemlisi böyle bir yerde! Hayır, bu kadarını düşünemiyorum...

Öteki sınıf mezarlıklara da gideceğim, her yerde dinleyeceğim, ölülerin konuşmalarını. Hem tam bir bilgi edinebilmem için bir mezarlığı dinlemekle yetinmemeli, her mezarlıkta konuşmaları dinlemeliyim. Belki bir yerde avutucu bir konuşmaya da rastlarım.

Ama buraya yüzde yüz geleceğim gene. Yaşam öykülerini, başlarından geçen çeşitli olayları anlatmaya söz verdiler. Tuh! Ama geleceğim, yüzde yüz geleceğim buraya; vicdan işi bu!

Yazdıklarımı Yurttaş dergisine götüreceğim, o derginin yönetmeninden de söz etmişlerdi çünkü.

1873

Bir Yufka Yürek

Слабое сердце

BİR ÖYKÜ

Aynı dairede çalışan iki genç, Arkadiy Ivanoviç Nefedoviç ile Vasâ Şumkov aynı dördüncü katın aynı dairesinde, aynı çatı altında birlikte oturuyorlardı... Hiç kuşku yok ki, yazarınız okuyucuya, kahramanlarından birinin adını baba adı, soyadıyla tam olarak verirken, ötekinin adını neden yalnızca küçük adı ve soyadıyla verdiğini, sözgelimi, hiç değilse bu anlatış biçimini yakışsız, biraz da lâubali bulmamaları için onlara anlatmak zorunda olduğunu bilmektedir. Ama bunun için onların önce rütbelerinin, yaşlarının, görevlerinin, unvanlarının ve nihayet kişiliklerinin anlatılması gerekirdi. Ne var ki, çoğu yazar yapıtlarına özellikle böyle başladığı için, bu öykünün yazarı da, sırf onlara benzememek için (yani, bazılarının dediği gibi, belki de kendine aşırı güveninden) doğrudan olaya girmeye karar verdi. Böyle bir girişten sonra da, hemen öyküyü anlatmaya başlıyor.

Şumkov yılın son günü, akşam saat beşten sonra geldi eve. Karyolasında uyuyan Arkadiy Ivanoviç uyandı, gözünü aralayıp baktı arkadaşına. Üzerinde pek gösterişli sivil takım elbisesiyle tertemiz gömleğinin olduğunu gördü. Elbette çok şaşırdı buna. "Vasâ bu kıyafetle nereye gitmiş olabilir? diye geçirdi içinden. Öğlen yemeginde de evde yoktu!" Bu arada Şum-

kov bir mum yaktı. Arkadiy Ivanoviç, arkadaşının bilerek bir sakarlık yapıp gürültü çıkararak onu uyandırmanın yollarını aradığını hemen anlamıştı. Gerçekten de, iki kez öksürmüştü Vasâ, iki kez odanın içinde gidip gelmiş, nihayet, köşede sobanın yanında doldurmaya çalıştığı piposunu gerçekten kazara elinden düşürmüştü. Arkadiy Ivanoviç için için gülüyordu.

– Vasâ, dedi, oyunu bırak artık!

– Sen uyumuyor muydun Arkadiyciğim?

– Doğrusunu istersen, kesin bilmiyorum. Sanırım uyumuyordum.

– Ah Arkadiyciğim! Merhaba canım! Evet kardeşceğizim!.. Sana ne biçim bir haber vereceğimi bilmiyorsun!

– Evet, kesinlikle bilmiyorum. Gelsene buraya.

Vasâ bunu bekliyormuş gibi, hemen yaklaştı arkadaşına. Ama Arkadiy Ivanoviç'in ona bir oyun yapacağını hiç aklına getirmemişti. Arkadiy Ivanoviç ansızın ustaca kolundan yakaladı onu, çevirip altına aldı. Kurbanını altında, nasıl söylemeli, "boğmaya" başladı. Bu oyunun, eğlenmeyi pek seven Arkadiy Ivanoviç'in çok hoşuna gittiği belliydi.

– Yakaladım seni! diye bağınıyordu. Yakaladım seni!

– Arkadiyciğim, Arkadiyciğim! Ne yapıyorsun? Tanrı aşkına bırak beni. Bırak! Frakımı kirleteceksin!..

– Boş ver... Frak nene gerek senin! Neden inanıverdin hemen, elime düştün? Söyle bakıyım, nereye gittin bugün? Öğlen yemeğini nerede yedin?

– Arkadiyciğim, Tanrı aşkına bırak beni!

– Söyle, yemeği nerede yedin?

– Ben de bunu anlatmak istiyorum sana işte.

– Hadi anlat öyleyse.

– Önce bırak beni.

– Hayır, anlatmadan bırakmam.

Çelimsiz Vasâ arkadaşının güçlü kollarının arasından kurtulmaya çalışırken bağınıyordu:

– Arkadiyciğim, Arkadiyciğim! Dur, sana öyle şeyler anlatacağım ki!..

– Ne anlatacakmışsın?..

– Bu durumda anlatmaya kalkışırsam bütün önemini yitirecek şeyler anlatacağım. Böyle anlatamam. Komik kaçır, oysa konu hiç de komik değil, çok önemli.

– Önemliymiş! Gene uyduruyorsun! Güleceğim bir şeyler anlat sen bana. Önemli olmasın, istemem. Yoksa söylesene, böyle dostluk olur muymuş? Evet?

– Arkadiyciğim, inan olmaz!

– Hayır, dinlemek istemiyorum...

Vasâ karyolada enine yatıyordu. Sözlerinin daha bir önemli görünmesine elinden geldiğince çalışarak şöyle başladı:

– Dur Arkadiyciğim! Arkadiyciğim! Her şeyi anlatacağım sana; yalnız...

– Evet, anlat bakalım!..

– Ben evlenmeye karar verdim!

Arkadiy İvanoviç bir şey söylemedi. Vasâ'nın hiç de kısa boylu olmadığına (üstelik uzun boyluydu, yalnızca sıskaydı) bakmadan, bir çocukmuş gibi kucağına aldı onu, pıspışlar gibi odanın içinde dolaştırmaya başladı.

– Evet, damat, dur kundaklayacağım seni... diyordu.

Ama kucağında Vasâ'nın kıpırdamadan, bir şey söylemeden yattığını görünce hemen toparladı kendini; şakanın aşırısına kaçmaya başladığını düşündü, odanın ortasında yere indirdi onu ve son derece içten, dostça öpmeye başladı yanaklarından.

– Kızmadın bana, değil mi Vasâ?

– Bak ne diyeceğim Arkadiyciğim...

– Neyse canım, yeni yıl için...

– Önemli değil. Peki ama neden böyle saçmalıklar, delilikler yapıyorsun? Kaç kez söyledim sana Arkadiyciğim, inan iyi yapmıyorsun, hiç iyi yapmıyorsun!

– Ama kızmıyorsun bana, değil mi?

– Yoo... Kimseye kızmam ben! Ama üzdün beni, anlayabiliyor musun?

– Nasıl üzdüm? Ne yaptım da üzüldün?

– Bir dost bilip bütün içtenliğimle içimi dökmek, mutluluğumu anlatmak için geldim sana...

– Ne mutluluğuymuş bu? Neler söylüyorsun?..

Vasâ canı sıkkın (çünkü gerçekten üzölmüştü) cevap verdi:

– Evet, ben evleniyorum! dedi.

Arkadiy avazı çıkıuınca:

– Sen ha? diye haykırdı. Evleneceksin ha! Gerçekten mi?

Hayır, olamaz!.. Ne oluyorsun? Bunu söylerken ağılıyorsun da!.. Vasâ, Vasâciğim benim, yavrum, yeter artık! Sahi, gerçekten mi evleniyorsun?

Arkadiy İvanoviç bir kez daha sarıldı ona.

Vasâ:

– Neden üzöldüğüümü şimdi anlıyorsun, değil mi? dedi.

Evet, biliyorum, iyi yürekliisin, candan bir dostsun. Sevincimi, içimdeki heyecanımı anlatmak için koşuyorum sana; gelgelelim, bütün sevincimi, içimdeki heyecanımı karyolanda enine yatmış, debelenerek, işin ciddiyetini kaybederek... anlatmak zorunda kalıyorum. (Vasâ hafiften gülümseyerek sürdürdü konuşmasını) Anlıyorsun beni, değil mi Arkadiyciğim? Çok komik oldu bu. Ama o anda kendimde değil gibiydim. Bu olayı küçöltemezdim... Hiç değilse şöyle sorsaydın bana: “Adı nedir?” Yemin ederim, beni o anda öldürseydin, gene söylemezdim adını.

Arkadiy İvanoviç gerçekten çok üzgün:

– Peki ama neden söylemedin bunu bana Vasâ! dedi. Daha önce söyleseydin, şakalaşmazdım seninle.

– Neyse canım, neyse! Oldu bir kere... Bunun nedenini biliyorsun... Benim iyi yürekliliğimden oldu bu. Benim üzöldüğüm, o kadar çok istememe karşın, seni sevindirememiş, gönölünü hoş edememiş olmam. Her şeyi güzel güzel anlatacaktım sana... İnan Arkadiyciğim, seni çok seviyorum. Sen olmasaydın belki de evlenmezdim diye düşünüyorum, hatta yaşamazdım bu dünyada!

Olağanüstü duygulu bir insan olan Arkadiy İvanoviç Vasâ’yı dinlerken hem gülüyor, hem ağılıyordu. Vasâ da... Tekrar birbirinin boynuna atıldılar, o anda her şeyi unuttular.

– Nasıl oldu, Vasâ? Her şeyi anlat bana! Bağışla beni kardeşim. Şaşkın bir durumdayım. İnan, yıldırım çarpmış gibi oldum! Arkadiy İvanoviç sesini yükseltti: Hayır, olamaz kar-

deşim, yalan söylüyorsun, vallahi uydurdun bunu, yalan söylüyorsun!

Bu arada yapmacıksız bir kuşkuyla Vasâ'nın yüzüne baktı, orada ne pahasına olursa olsun, bir an önce evlenme kararlılığını görünce kendini yatağa attı, sevincinden hoplayıp zıplamaya başladı. Öyle ki, duvarlar sarsılıyordu.

Sonunda doğrulup karyolada oturdu:

– Vasâ, otur şuraya! diye haykırdı.

– İnan kardeşim, nasıl, nereden başlayacağımı bilemiyorum!

Sevinçli bir heyecan içinde birbirinin yüzüne bakıyorlardı.

– Adı ne bu kızın, Vasâ?

Vasâ mutluluktan gevşemiş bir sesle:

– Soyadı Artamyeva!.. dedi.

– Ne diyorsun?

– Biliyorsun, bir ara söz etmiştim sana Artamyevalardan, sonra kapatmıştım konuyu. Farkında olmamıştın. Ah Arkadiyciğim, bunu senden saklamam ne zor geliyordu bana. Korkuyordum, evet, sana anlatmaktan korkuyordum! İstediğim gerekleşemeyecek gibi geliyordu bana. Oysa aşığım, Arkadiyciğim! Heyecandan sık sık durarak anlatmayı sürdürüyordu: Aman Tanrım! Tanrım! Düşünebiliyor musun? Bir yıl öncesine kadar nişanlısı vardı. Görevli olarak ansızın başka bir yere yolladılar çocuğu. Tanıyordum onu. Tuhaf biriydi! Gittikten sonra hiç yazmadı kızcağıza. Kayıplara karıştı... Uzun süre beklediler onu. Ne demek oluyordu bu?.. Bundan dört ay önce birden evlenmiş olarak çıkageldi. Ama onlara hiç uğramadı. Kabalığın bu kadarı olmazdı yani! Aşağılık adam! Zavallıları koruyacak kimseleri de yoktu. Kızcağız iki gözü iki eşme ağlıyordu. Bu arada ben de tutulmayayım mı ona... Aslında eskiden beri aşıktım ona! Avutmaya başladım onu. Sık sık uğruyordum onlara... Aslını istersen, nasıl oldu bilmiyorum, o da bana aşık oldu. Geçen hafta artık tutamadım kendimi, ağlamaya, hüngür hüngür ağlamaya başladım, her şeyi anlattım ona, kendisine aşık olduğumu söyledim, sözün kısası, içimi döktüm!.. “Ben de sizi sevmeye hazırım Vasiliy Petroviç,” dedi. “Zavallı bir kızım ben. Glmeyin bana. Kimseyi se-

vecek durumda değilim.” Evet kardeşim, anlıyorsun. anlıyorsun değil mi?.. Hemen orada söz verdik birbirimize. Düşünüyordum, hep düşünüyordum... Annesine nasıl söyleyeceğimizi soruyordum. “Çok zor, diyordu. Biraz bekleyelim. Korkuyorum. Bu durumda belki de vermez beni sana.” Ağlıyordu. Tuttum, ona söylemeden bugün annesinin karşısına çıktım. Liza-cığım annesinin önünde yere diz çöktü. Ben de... Neyse, yaşlı kadın “Olur,” dedi, anne onayını verdi. Arkadiyciğim, Arkadiyciğim! Sevgili dostum! Hep birlikte oturacağız, dünyada ayrılmam senden!

– Vasâ, sana bakıyorum da, inanamıyorum, vallahi inanmak gelmiyor içimden, yemin ederim, gelmiyor... Ne yalan söyleyeyim, bana öyle geliyor ki... Beni dinle, nasıl yani, gerçekten mi evleniyorsun?.. Benim haberim olmadı bundan, ha? Ne yalan söyleyeyim Vasâ, inan kardeşim, ben de evlenmeyi düşünüyordum; ama madem sen evleniyorsun, gerisini boş ver! Neyse, umarım mutlu olursun, mutluluklar dilerim sana!..

Vasâ ayağa kalktı, heyecanlı, odanın içinde dolaşmaya başladı.

– Kardeşim, şu anda yüreğimde öylesine bir hoşluk, ruhumda öylesine bir hafiflik var ki... Sen de aynı şeyi hissediyorsun değil mi? Değil mi? Kuşkusuz, yoksul bir yaşamımız olacak, ama mutlu yaşayacağız. Evet, boş bir hayal değil bu benimki, kitaplardaki gibi bir hayal değil, gerçekten mutlu olacağız!..

– Vasâ, Vasâ, bak ne diyeceğim!

Vasâ gelip Arkadiy Ivanoviç'in karşısında durdu.

– Ne var?

– Bir şey geldi aklıma, ama inan sana söylemekten korkuyorum bunu!.. Bağışla beni, kuşkularımı gider... Peki nasıl geçineceksiniz? Biliyor musun, evleneceğine çok seviniyorum, heyecanlı olduğum için de kuşkusuz, sormadan edemiyorum kendime... söylesene, nasıl geçinmeyi düşünüyorsun? Hı?

Vasâ büyük bir şaşkınlık içinde Nefedeviç'in yüzüne bakarak:

– Aman Tanrım, Tanrım! dedi. Neler söylüyorsun sen öyle Arkadiyciğim! Sahi, ne dediğinin farkında mısın? Kendisine her şeyi açıkladığımda yaşlı kadın bile iki dakika düşünme-

di. Önce onların şimdiye kadar nasıl geçindiklerini sorsana bana. Evet, üç kişi yılda beş yüz ruble ile geçiniyorlar. Evet, ölen babasından onlara kalan yıllık gelir bu kadar işte. Kızcağız, annesi, okul parasını bu paradan ödedikleri kardeşi, üçü bu beş yüz rubleyle geçiniyor. Anlayacağın, durumları bu... Evet, onların yanında biz zengin sayılırız! Sen ne diyorsun, işlerin iyi gittiği bazı yıllar bizim elimize yedi yüz ruble geçtiği bile oluyor.

– Bak ne diyeceğim Vasâ, darılma ama, inan seni üzmek istemem... işin içinden nasıl çıkacağını merak ediyorum. Hem ne yedi yüz rublesinden söz ediyorsun? Ancak üç yüz geçiyor senin eline...

– Üç yüz ha!.. Peki Yulian Mastakoviç ne oluyor? Onu unuttuyorsun!

– Yulian Mastakoviç mi dedin? Bu gelire güvenemezsin ki, kardeşim. Her rublesi sadık bir dost gibi gelen, üç yüzlük rublelik garanti maaşına benzemez. Tamam, elbette iyi, hatta büyük bir insandır Yulian Mastakoviç. Saygım sonsuzdur ona. Anlıyorum onu. Yetenekleriyle yükselmiştir o yere... Seni sevdiği, daireye yeni bir memur alıp sana verdiği işi hiç ödeme yapmadan ona verebilecekken sana verdiği, senin para kazanmanı istediği için seviyorum onu. Ama kabul et ki Vasâ... Ayrıca, bak ne diyeceğim sana: Evet, yanlış da bu söylediğim. (Heyecanla ekledi Arkadiy Ivanoviç) Kabul ediyorum, Petersburg'da senin el yazın gibisini bulmak çok zordur. Haklısın... Ama, Tanrı korusun! ya birden gözünden düşersen Yulian Mastskoviç'in, ya kızarsa sana, işleri kötü giderse, birini alırsa yanına... öyle ya, her şey olabilir! Düşün ki Yulian Mastakoviç dediğin adam vardı, birden yok oldu, Vasâ...

– Bak Arkadiyciğim, senin bu dediğin, tavanın şu anda başımıza çökmesi gibi bir şey...

– Evet, doğru söylüyorsun... haklısın... ben de öylesine söylemiştim zaten...

– Hayır, bak ne diyeceğim, beni dinle, ne var biliyor musun: Neden bıraksın beni Yulian Mastakoviç... Hayır, beni dinle, dinle... Onun verdiği her işi eksiksiz yapıyorum. Ayrıca, çok

yüce gönüllü bir insandır. Biliyor musun, Arkadiyciğim, bugün elli gümüş ruble verdi bana!

– Gerçekten mi, Vasâ? Demek ikramiye verdi sana ha?

– Ne ikramiyesi! Cebinden verdi. Şöyle dedi bana: “Beş aydır hiç para vermedim sana dostum. Al bakalım şunu... Hizmetinden hoşnutum, yaptıkların için teşekkür ederim... İnan hoşnutum! hak ediyorsun bunu!” Tam böyle dedi işte. Gözlerimden yaşlar boşaldı Arkadiyciğim. Tanrıma şükürler olsun!

– Ne diyeceğim Vasâ, o kâğıtların hepsini temize çektin mi?

– Hayır... Henüz değil.

– Va...sâcığım! Meleğim benim! Ne diyorsun?

– Bak Arkadiyciğim, korkma, daha iki gün süresi var, yetiştiririm...

– Nasıl yaptın bunu Vasâ?..

– Bir kere oldu işte! Yüzüme öyle üzgün bakıyorsun ki, içim burkuluyor, kalbim sızlıyor! Neyse, önemli değil... her zaman böyle kızarsın bana zaten! Ne diye öyle ah vah ediyorsun!.. Ne olmuş ki? Bitiririm, inan bitireceğim...

Arkadiy ayağa fırlayıp haykırdı:

– Ya bitiremezsen? Üstelik bugün ikramiye vermiş sana! Ayrica, evlenmeyi düşünüyorsun... Vah, vah!

Şumkov:

– Önemli değil, önemli değil! diye bağırdı. Hemen oturacağım masaya, hemen şimdi... Üzülme!

– Nasıl oldu da böyle astın işi Vasâcığım?

– Ah, Arkadiyciğim! Masaya oturacak durumum mu vardı? Kendimde miydim? Dairede bile zor duruyordum. İçim içime sığmıyordu... Ah! Ah! Şimdi bütün gece yazacağım, yarın bütün gün de yazacağım, ertesi gün de... hepsini bitireceğim...

– Temize çekmediğin daha çok var mı?

– Engel olma bana, Tanrı aşkına engel olma bana, konuşma artık...

Arkadiy İvanoviç parmaklarının ucuna basarak karyolasına gidip oturdu. Sonra birden ayağa kalkmak istedi, ama Vasâ'ya engel olabileceğini düşünüp kalkmadı. Oysa heyecandan, oturmak da zor geliyordu ona: Bu haberin onu allak bullak etti-

gi belliydi. İlk heyecanı henüz geçmemişti. Şumkov'a baktı, o da ona baktı, gülümsedi. Şumkov göz dağı verir gibi parmağını salladı ona, sonra (bütün gücü, işinin başarısı buna bağlıymış gibi) kaşlarını çattı, önündeki kâğıtların üzerine eğildi. Onun da heyecanını henüz yenememiş olduğu belliydi. İkide bir kalemini değiştiriyor, sandalyesinde dönüp duruyor, tekrar yazmaya koyuluyordu. Ama eli titriyordu, bir türlü yazamıyordu.

O anda hatırlamış gibi, birden haykırdı:

– Arkadiycğim! Senden söz ettim onlara.

– Gerçekten mi? diye haykırdı Arkadiy. Ben de sana bunu sormak itiyordum. Ee?

– Evet! Ah, evet, sonra hepsini anlatacağım sana! Ama, inan suçluyum, birden unutuverdim, dört sayfa temize çekmeden hiçbir şey anlatmak istemiyordum sana. Nasıl olduysa birden seni ve onları düşündüm. Şu anda yazacak durumda değilim kardeşim: Hep sizi düşünüyorum...

Gülümsedi Vasâ. Kısa süren bir sessizlik oldu.

Şumkov kalemini masaya fırlatıp bir başkasını alırken, yüksek sesle:

– Tanrının cezası kalem! diye söylendi.

– Vasâ! Bak ne diyeceğim sana! Tek bir sözcük...

– Hadi söyle! Ama çabuk ol ve bu son olsun.

– Yazacağın daha çok mu var?

Vasâ, dünyada bu sorudan daha korkunç, öldürücü bir şey olamazmış gibi buruşturdu yüzünü.

– Ah kardeşim!.. dedi. Daha çok var, pek çok!..

– Bak ne düşünüyorum...

– Ne düşünüyorsun?

– Neyse, boş ver, yazmana devam et sen.

– Hadi söyle, ne düşünüyorsun? Ne?

– Şu anda saat altıyı geçiyor Vasâcığım!

Nefedevîç bunu söylerken gülümsemiş, kurnaz kurnaz (ama Vasâ'nın bunu nasıl karşılayacağını bilemediği için, biraz çekingen) ona göz kırpmıştı.

Vasâ, yazmayı bırakıp arkadaşının doğrudan gözlerinin içine bakarak (meraktan yüzü bile bembeyaz olmuştu) sordu:

– Evet, ne diyorsun?

– Bak ne diyeceğim?

– Tanrı aşkına söyle hadi?

– Bak ne diyeceğim? Şu anda çok heyecanlısın, kendini işine veremiyorsun... Nefedeviç birden heyecan içinde ayağa fırladı, bir şey söylemek isteyen Vasâ'nın konuşmasına izin vermeden bağırdı: Dur, dur, konuşma, sözümü kesme, beni dinle! Önce sakinleşmen gerek senin! Kendini toparlamalısın! Öyle değil mi?

Vasâ da oturduğu yerden ayağa fırladı.

– Arkadiyciğim! Arkadiyciğim! diye haykırdı. Bütün gece masanın başından kalkmayacağım, inan kalkmayacağım!

– Evet, evet, bilirim seni! sabaha karşı uyursun...

– Uyumam, kesinlikle uyumayacağım...

– Hayır, olmaz, bu olmaz işte. Elbette uyuyacaksın, saat beşte yatmalısın. Saat sekizde uyandırırım seni. Yarın tatil. Oturup bütün gün çalışırsın... Sonra gece de öyle... Temize çekeceğin daha çok var mı?..

Vasâ heyecandan (bir umut doğmuştu içinde) eli titreyerek bir defter gösterdi arkadaşına.

– İşte bu var, dedi, bu!..

– Çok kalmamış be arkadaşım!..

Vasâ, gidip gitmemek kararını yalnızca o verecekmiş gibi ürkek ürkek baktı Nefedeviç'e.

– Bak kardeşim, şurada başkaları da var... dedi.

– Ne kadar?

– İki... tomar...

– Neyse, önemli değil... Beni dinle! Yetiştiririz, inan yetiştiririz!

– Arkadiyciğim!

– Vasâ! Beni dinle! Bugün yılın son günü, herkes ailesiyle bir arada... oysa senle ben, iki kimsesiz... öf! Vasâcığım!

Arkadiy kucakladı Vasâ'yı, güçlü kolları arasında sıktı...

– Evet Arkadiy! Karar verildi!

– Vasâcığım, ben de bunu söylemek istiyordum sana işte! Dinle beni Vasâcığım, beceriksiz arkadaşım benim! Dinle! Dinle! Aslında...

Arkadiy ağzı açık kalakalmıştı. Heyecanından konuşamıyordu çünkü. Vasâ onun kollarından tutmuş, gözlerinin içine bakıyordu. Onun yerine kendi bir şeyler söylemek istiyor gibi dudaklarını kıpırdatıyordu. Sonunda şöyle dedi:

– Tamam!

– Bugün tanıştır beni onlarla!

– Arkadiy! dedi Vasâ. (Gerçekten duygulanmıştı). Hadi gidip bir çay içelim orada! Biliyor musun? Ne diyorum, biliyor musun? Yeni yıla girinceye kadar bile oturmayız, daha erken kalkarız.

– Yani iki saat, ne daha fazla, ne daha az!..

– Sonra işimi bitirene kadar bir daha uğramak yok onlara!..

– Vasâcığım!..

– Arkadiy!

Üç dakika içinde iki dirhem bir çekirdek giyinmişti Arkadiy. Vasâ, takım elbisesini çıkarmadığı için yalnızca üstünü başını temizlemişti. Masaya öylesine hırsla oturmuştu.

Biraz sonra sokaktaydılar. İkisi de birbirinden neşeliydi.

Yolları Petersburg yakasından Kolomenski'yeydi. Arkadiy Ivanoviç çevik, enerjik, geniş adımlarla yürüyordu. Öyle ki, yalnızca yürüyüşünden, Vasâ'nın mutluluğuna onun gidecek daha çok sevindiğini anlamak olasıydı. Vasâ ise çok daha küçük adımlarla paytak paytak yürüyordu. Ama ağırbaşlılığından bir şey yitirdiği yoktu. Tersine, Arkadiy Ivanoviç daha önce hiç bu kadar iyi görmemişti onu. O anda sanki daha çok saygı bile duyuyordu ona. Arkadiy Ivanoviç'in duyarlı kalbini her zaman derin bir sevgiyle sızlatan Vasâ'nın bedensel kusuru (okuyucunun henüz haberdar olmadığı bedensel bir kusuru vardı Vasâ'nın, biraz çarpıktı bedeni) şimdi arkadaşının ona özellikle beslediği sevgiyi (kuşkusuz, Vasâ da hak ediyordu bu sevgiyi) daha da güçlendiriyordu. Mutluluktan ağlamak geliyordu Arkadiy Ivanoviç'in içinden, ama tutuyordu kendini.

Vasâ'nın Voznesenski yoluna saptığını fark edince yüksek sesle sordu:

– Nereye, nereye gidiyorsun Vasâ? Yolu uzatıyorsun.

– Sus Arkadiycğim, sesini çıkarma...

– İnan uzatıyorsun, Vasâ.

Vasâ gizemli bir tavırla:

– Arkadiyciğim! diye başladı. (Sevinçten sesi titriyordu.) Ne diyeceğim sana, biliyor musun? Lizacığma küçücük bir armağan götürmek istiyorum...

– Ne gibi?

– Şurada, köşede Madam Leru'nun harika bir dükkânı var.

– Evet?

– Minnacık bir şapka, hoş, minnacık bir şapka... Bugün küçücük, şık bir şapka gördüm orada. Sordum: Buna *Manon Lescaut* modeli dediklerini söylediler... Harika bir şey! Vişne rengi kurdeleleri var! Pahalı değilse... Ah Arkadiyciğim, pahalı bile olsa...

– Bence şairlerden de daha havalardasın sen Vasâ! Hadi gidelim!..

Koşmaya başladılar, iki dakika sonra dükkândaydılar. Kara gözlü, saçları lüle lüle Fransız kadın karşıladı onları. Müsterrilerinin yüzüne bakınca onlar gibi o da (belki daha da çok) neşelenmiş, kendini mutlu hissetmişti. Sevinçten, Madam Leru'yu öpmek gelmişti Vasâ'nın içinden...

Dükkânın orta yerindeki geniş masanın üzerinde küçük tahta ayaklara takılı, irili ufaklı hoş şeylere şöyle bir göz atıktan sonra:

– Arkadiyciğim! dedi Vasâ. Harika şeyler bunlar! Şu nedir? Hele şu? (Masanın öte ucundaki şirin bir şapkayı gösteriyordu. Ama almayı düşündüğü şapka değildi bu. Uzaktan görmüştü onu. Gözlerini öyle dikmişti ki o şapkaya, gören, sanki birinin şapkayı alıp kaçacağından ya da şapkanın sırf Vasâ onu alamasın diye yerinden kopup havalanacağından korktuğunu düşünebilirdi. Alçak sesle sürdürdü konuşmasını: Örneğin, şu şeker şey!

Arkadiy Ivanoviç başka bir şapkayı göstererek:

– Bak, bak, bana sorarsan en güzeli şu! dedi.

Vasâ, Arkadiy'e içten bir sevgiyle kurnazca şöyle dedi:

– Evet Arkadiyciğim! Zevkine hayranım doğrusu, inan saygı duymaya başlıyorum sana. Gerçekten harika bir şapka, ama bir de şuna baksan!

– Daha güzel dediğin hangisi, kardeşim?

– Şuraya bak!

Arkadiy kuşkulu:

– Bu mu? dedi.

Ne var ki, artık dayanamayan Vasâ beğendiği şapkayı birden çekip aldı tahta ayağından. Şapka, uzun süre bekledikten sonra (beklemekten kurdeleleri, dantelleri, süslemeleri sertleşmeye başlamıştı artık) böylesine iyi bir alıcı bulduğu için sevincinden, sanki kendiliğinden atılmıştı ona. Arkadiy Ivanoviç'in güçlü göğsünden beklenmedik bir hayranlık çığlığı yükseldi. Müşterilerinin şapka seçimi süresince, üstün zevkli şapkalarına alçakgönüllülüğünden hiç sesini çıkarmadan bakan Madam Leru, hoşgörülü bir gülümsemeyle ödüllendirmişti onu. Öyle ki, bakışıyla da, el kol hareketiyle de, bu gülümsemesiyle de sanki şöyle diyordu: "Evet! En güzelini seçtiniz ve sizi bekleyen mutluluğu hak ediyorsunuz."

Vasâ sevimli şapkayı pek beğenmişti. Yüksek sesle:

– Evet, o uzak köşeye çekilmiş, cilve yapıyordun değil mi! dedi. Yaramaz şey, mahsus gizleniyordun orada, değil mi canım benim!

Öptü şapkayı, yani şapkayı değil de, çevresindeki havayı... Çünkü hazinesine dokunmaktan korkuyordu.

Arkadiy, şaka olsun diye, o sabah bir mizah gazetesinde okuduğu cümleyi yineledi heyecanla:

– Gerçek üstün yararlılık ve erdem böyle saklar kendini işte! Tamam Vasâ, ne yapıyoruz şimdi?

– Hay, çok yaşayasın Arkadiyciğim! Bugün pek esprili konuşuyorsun. Şimdiden söyleyeyim, gideceğimiz yerdekiler, nasıl derler, bayılacaklar sana. Madam Leru, Madam Leru!

– Buyurun, ne emretmiştiniz?

– Sevgili Madam Leru!

Madam Leru Arkadiy Ivanoviç'e baktı, hoşgörüsüyle gülümsedi.

Vasâ:

– Şu anda... ne çok seviyorum sizi, bilemezsiniz... dedi. İzin verin bir öpeyim yanağınızdan...

Ve öptü Madam Leru'yu yanağından.

Madam Leru böyle bir yaramazın karşısında küçük düşmek için o anda tüm ağırbaşlılığını takınmak zorunda kalmıştı. Ama bu arada şunu da belirteyim, bunun için Madam Leru'nun Vasâ'nın coşkusunu karşıladığı doğuştan, yapmacıksız bir incelik ve sevimlilik de gerekliydi. Hoş gördü onun bu davranışını, akıllıca, kibarca geçiştirdi olayı! Kızmak olur muydu Vasâ gibi birine?

– Ne kadardır bu, Madam Leru?

Madam Leru, bir kez daha gülümseyip kendini toparladıktan sonra karşılık verdi:

– Beş gümüş ruble.

Arkadiy İvanoviç kendi seçtiği şapkayı göstererek sordu:

– Ya bu, Madam Leru?

– O sekiz gümüş ruble.

– Ama izin verin Madam Leru! İzin verin! Söyler misiniz lütfen Madam Leru, bunların hangisi daha güzel, daha zarif, size daha çok benziyor?

– O daha süslü, ama sizin seçtiğiniz *c'est plus coquet*.*

– Pekala, öyleyse onu alıyoruz!

Madam Leru çok ince bir kâğıt alıp şapkayı sardı, toplu-ignelerle tutturdu. Kâğıt şimdi, şapkaya sarılmadan önce olduğundan daha hafifti sanki. Vasâ özenle, neredeyse soluğunu tutarak aldı paketi, öne eğilerek saygıyla selamladı Madam Leru'yu. Hoş bir şeyler daha söyledi ona, dükkândan çıktı.

Vasâ içinden kahkahalarla katılırcasına gülerek (bir yandan da, elindeki değerli şapkayı ezeceklerinden korktuğu yayalar-dan uzak durmaya çalışarak) bağınıyordu:

– Ben bir hovardayım Arkadiyciğim, bir hovarda olarak gelmişim bu dünyaya.

Aradan bir dakika geçtikten sonra tekrar başladı:

– Beni dinle Arkadiy, bak ne diyeceğim! (Sesinde görkemli, olağanüstü sevgi dolu bir şeyin titreşimi vardı.) Arkadiy, öyle mutluyum, öyle mutluyum ki!..

– Vasâcığım! Ben de çok mutluyum kardeşim!

(*) Daha da süslü (Fransızca).

– Hayır, Arkadiyciğim, hayır, senin bana olan sevgin sınırsız. bunu biliyorum. Ama benim şu anda duyduğum sevginin yüzde birini duyamazsın. Yüreğim öyle dolu, öyle dolu ki! Arkadiyciğim! Bu mutluluğu hak etmiyorum ben! Görüyorum, hissediyorum bunu. (Tutmaya çalıştığı hıçkırıkları arasından boğuk bir sesle konuşuyordu.) Böylesine bir mutluluğu hak edecek ne yaptım, söyleyebilir misin bana? Baksana, ne çok insan, ne çok gözyaşı, ne çok keder, talihsiz ne çok yaşam var çevremizde! Ya ben! Öyle bir kız seviyor beni, beni seviyor... Ama biraz sonra göreceksin onu, ne yüce gönüllü bir kız olduğunu anlayacaksın. Alt tabaka bir aileden geliyorum ben, ama şimdi bir rütbem, belli bir gelirim, bir maaşım var... Bedensel bir kusurla gelmişim dünyaya, biraz çarpıkım. Düşün, öyleyken seviyor beni. Bugün Yulian Mastakoviç de bana karşı öylesine iyi, öylesine ilgili, öylesine kibardı ki... Benimle konuştuğu pek seyrektir. Yanıma geldi, “E, nasılsın bakalım Vasâ? diye sordu.(Yemin ederim, tam böyle, Vasâ, dedi bana) Bu gece yılbaşı, nerede içip eğleneceksin, hı?” (Bunu söylerken gülüyordu.)

“Bir şey yapmayacağım efendim, diye cevap verdim kendisine. İşim var efendim.” O arada biraz toparladım cesaretimi, şöyle dedim: “Belki eğlenirim de efendim.” Yemin ederim, tam böyle söyledim. Ben böyle söyleyince cebinden çıkarıp para verdi bana, sonra iki sözcük daha söyledi. O anda ağlamaya başladım işte Arkadiyciğim. İnan gözlerimden yaşlar boşaldı. Galiba o da duygulanmıştı, omzumu okşayıp şöyle dedi: “Her zaman böyle ol Vasâ, böyle duygulu ol...”

Bir an sustu Vasâ. Arkadiy Ivanoviç arkasını dönüp, o da yumruğuyla sildi gözyaşını.

– Ve dahası var, dahası var... (Sürdürüyordu konuşmasını Vasâ.) Şimdiye kadar hiç söz etmedim sana bundan Arkadiy... Arkadiy! Dostluğunla öyle mutlu ediyorsun ki beni... sen olmasaydın yaşayamazdım... Hayır, hayır, hiçbir şey söyleme Arkadiy! İzin ver elini sıkayım, te...şek...kür... edeyim sana!..

Gene sözünün sonunu getiremedi Vasâ.

Arkadiy Ivanoviç kucaklamak istedi onu, ama o anda sokağı karşıya geçiyorlardı ve tam başlarının üzerinde bir arabacının

“Hop, hop, hey!” diye bağırdığını duymuşlar, ikisi de korkup, heyecan içinde kendilerini yaya kaldırımına atmışlardı. Arkadiy Ivanoviç buna sevinmişti bile. Çünkü bu olay Vasâ’nın minnettarlığını dışa vurmasını unutturmuştu. Oysa canı sıkılıyordu. Bu zamana kadar Vasâ için çok az şey yaptığını hissediyordu! Yaptığı böylesine az şey için Vasâ’nın ona minnettarlığını belirtmeye kalkışması üzmüştü onu! Ama koca bir ömür vardı önlerinde. Böyle düşününce derin bir soluk aldı Arkadiy Ivanoviç...

Artımyevalar onların geleceğinden umudu kesmiş olmalıydılar... bunun kanıtı da, çaya oturmuş olmalarıydı... Ne var ki, yaşlılar kimi zaman gençlerden daha öngörülü oluyorlar. Hem de hangi gençlerden! Lizacık son derece kararlı, onun gelmeyeceğini iddia ediyordu. “Gelmeyecek, anneciğim, diyor-du, kalbim hissediyor bunu... gelmeyecek!” Annesi ise tersine, kendi kalbinin Vasâ’nın bu akşam kesinlikle geleceğini, evde boş oturmayacağını, yılbaşı olduğu için dairede işi olmadığından, koşup geleceğini hissettiğini söylüyordu.

Lizacık kapıyı açıp da karşısında Vasâ’yı görünce gözlerine inanamadı (hiç beklemiyordu onu), soluk soluğa karşıladı onları... Kapana yakalanmış bir kuş gibi pıt pıt ediyordu kalbi. Yüzü kıpkırmızı oldu, pek çok benzediği vişnenin rengini aldı. Tanrının, ne güzel bir sürprizdi bu! Ağzından ne sevinçli bir “ah!” çıkmıştı! Vasâ’nın boynuna atılıp “Yalancı!” diye bir çılgılık attı. “Canım benim!” Ama saklanmaya çalışıyormuş gibi Vasâ’nın arkasında biraz çekingen bekleyen Arkadiy Ivanoviç’i görünce çok şaşırdı! Doğrusunu söylemek gerekirse, kadınların yanında sıkılğan, hatta beceriksizdi Arkadiy Ivanoviç. Hatta bir keresinde... Ama bunu sonra anlatırız. Ama kendinizi onun yerine koyun: Komik bir durum yoktu ortada... Galoşlarıyla, paltosuyla, hemen çıkarmaya yeltendiği kulaklı şapkasıyla, daha etkileyici olsun diye arkadan gelişigüzel bağladığı iğrenç, rengi gitmiş örme boyun atkısıyla holde dikiliyordu... Bütün bunlardan bir an önce kurtulması, sıyrılması, çok daha iyi bir durumda Liza ile tanışması gerekiyordu. Birisiyle tanışırken herkes iyi bir durumda olmayı ister. Bu arada çekil-

mez, can sıkıcı Vasâ da (ama elbette aynı sevimli, son derece iyi yürekli, gene de çekilmez, acımasız Vasâ) bağırarak şöyle diyordu: "İşte, Lizacığım, işte sana benim Arkadiyim! Nasıl? İşte benim en sevdiğim dostum! Kucakla onu! Öp onu Liza-cığım! Önce öp, sonra yakından tanıyınca çok öpeceksin..." Ne olacak şimdi? Arkadiy Ivanoviç'in ne yapması gerektiğini soruyorum. Boyun atkısının daha yansını çıkarmamıştır! Ne yalan söyleyeyim, Vasâ'nın bu aşırı taşkınlığı bazen benim canımı bile sıkıyor. Elbette, onun iyi yürekliliğinden geliyor bu, ama... can sıkıyor işte, hoş değil!

Sonunda odaya girdiler. Yaşlı kadın Arkadiy Ivanoviç'le tanıştığına inanılmaz mutluydu. Onunla ilgili öylesine çok şey dinlemişti ki... Ama sözünün sonunu getiremedi. Odanın içinde yankılanan "Ah!" diye bir sevinç çığlığı cümlesini yarıda kesmişti. Aman Tanrım! Lizacık birden ortaya çıkan şapkanın karşısında küçücük ellerini içtenlikle birleştirmiş, gülümsüyor, gülümsüyordu... Tanrım, Madam Leru'nun dükkânında neden daha güzel bir şapka yoktu ki!..

Tanrım, bundan daha güzelini nerede bulabilirdiniz ki? Olamaz! Daha güzelini nerede arayıp bulacakmışsınız? Ciddi söylüyorum! Hem, sevgililerin bu nankörlüğü üzer beni, hatta canımı sıkar. Kendiniz bakın baylar, bakın işte, bu cici şapka-cıktan daha güzel ne olabilir? Neyse, bağışlayın beni... Hayır, hayır, boşuna sıkıyorum canımı. Lizacık da, Vasâ da benim gibi düşünüyorlar artık. Bir anlık yanılgıydı, geçti... Gözleri dönmüştü, heyecana kapılmışlardı. Onları hoş görmeye hazırım... Hem sonra, bakın... Lütfen bağışlayın beni baylar, hep bu şapkadan söz ediyorum size: Tüldendi, hafifti, dantel kaplı vişne rengi geniş kurdelesı süsler arasında dolaştırılmıştı, arkasında boynun üzerinden omuzlara dökülecek uzun iki kurdelesı vardı... Hele bir başına koyup ensesine doğru hafiften yatırsın onu Lizacık, o zaman görürsünüz siz!.. Nasıl olduğunu o zaman sorarın ben size! Ama farkındayım, bakmıyorsunuz!.. Umurunuzda değil sanki! Başka yana bakıyorsunuz siz... Kömür gibi kapkara, iri mi iri bir çift gözden o anda damlayan, uzun kirpiklerde bir an titreştikten sonra Madam

Leru'nun sanat eseri, hava gibi hafif o tül şapkaya damlayan inci misali iki damla gözyaşına bakıyorsunuz... Gene canım sıkılıyor: Öyle ya, bu iki damla gözyaşı hiç de şapka için değildi!.. Hayır! Bence böyle bir armağan soğukkanlılıkla verilmeliydi. Ancak o zaman tam değeri anlaşılabilirdi! Haklısınız baylar, hep şapkayı anlatıyorum!

Vasâ Lizacıkla bir yanda, yaşlı kadın Arkadiy Ivanoviç'le bir yanda oturdu. Konuşmaya başladılar. Arkadiy Ivanoviç rahatlamış, açılmıştı. Bütün içtenliğimle hak veriyorum ona. Ondan bu kadarını bile beklemezdim. Vasâ ile ilgili iki sözcükten sonra büyük bir başarıyla, Yulian Mastakoviç'ten, Vasâ'nın velinimetinden söz etmeye başladı. Öylesine güzel, öylesine akıllı uslu anlatıyordu ki, sohbet tam bir saat hiç gevşememişti. Yulian Mastakoviç'in Vasâ için doğrudan veya dolaylı yaptıklarının birtakım özelliklerini, Arkadiy Ivanoviç'in ne büyük bir başarıyla, incelikle anlattığını görmeliydiniz. Yaşlı kadın hayran olmuştu ona, gerçekten hayran kalmıştı. İtiraf da etti bunu. Özellikle bir kenara çekti Vasâ'yı, orada ona arkadaşının harika, çok sevimli, en önemlisi de ciddi, ağırbaşlı bir genç olduğunu söyledi. Mutluluktan az kaldı bir kahkaha atacaktı Vasâ. Ağırbaşlı Arkadiy'in on beş dakika boyunca onu karyolada nasıl evirip çevirdiği gelmişti aklına! Sonra yaşlı kadın göz kırptı Vasâ'ya, arkasından sessizce, fark ettirmeden öteki odaya gelmesini söyledi. Şurasını da belirtmek gerekir, sonra annesi Liza'nın biraz hoşlanmayacağı bir şey yaptı: Kuşkusuz, heyecanını yenemediğinden, kızına ihanet etmeyi, onun yılbaşı için Vasâ'ya hazırladığı hediyeği usulca Vasâ'ya göstermeyi düşünmüştü. Boncuklarla, sırmalarla süslü bir cüzdandı bu. Bir yüzünde son derece hızlı koşan, canlı gibi, çok güzel, harika bir geyik resmi; öteki yüzünde, ünlü bir generalin, kendisine çok benzeyen kusursuz resmi vardı. Vasâ'nın heyecanından söz etmiyorum artık. Bu arada salonda da zaman boşa geçmiyordu. Lizacık gidip Arkadiy Ivanoviç'in yanına oturmuş, ellerinden tutmuş, bir şey için ona teşekkürler etmeye başlamıştı. Arkadiy Ivanoviç konunun kızın çok değerli Vasâ'sı olduğunu sonunda anlamıştı. Liza da çok duygulanmıştı: Arka-

diy Ivanoviç'in nişanlısının çok yakın dostu olduğunu, onu çok sevdiğini, onunla çok yakından ilgilendiğini, her konuda sürekli onu koruduğunu, ona yol gösterdiğini biliyordu. Liza, ona minnet, şükran duyguları beslemesinin gerektiğini düşünüyor, Arkadiy Ivanoviç'in en azından Vasâ'yı sevdiğinin yarısı kadar da onu sevebileceğini umuyordu. Sonra, Vasâ'nın kendi sağlığına dikkat edip etmediğini sordu Arkadiy Ivanoviç'e. Onun heyecanlı yapısı, insanları ve hayatı tanımadığıyla ilgili kaygılarını belirtti, zamanı gelince onunla çok yakından ilgileneceğini, onu gözeteceğini, kollayıp koruyacağını, nihayet, Arkadiy Ivanoviç'in onları bırakmayacağını, üstelik onlarla birlikte yaşayacağını umduğunu söyledi.

Çok içten bir heyecanla:

– Üçümüz tek bir insan olacağız! diye haykırdı.

Ama kalkmaları gerekiyordu artık. Elbette, anne kız daha oturmalarını istediler, ancak Vasâ kesinlikle eve dönmek zorunda olduklarını söyledi, Arkadiy Ivanoviç de onu doğruladı. Nedenini sordular kuşkusuz ve Vasâ'nın, Yulian Mastakoviç'in ona verdiği, yarından sonraki gün sabahleyin teslim etmesi gereken acil, çok önemli işi olduğu, oysa onun işi henüz bitirmediği, üstelik iyice boşladığı anlaşıldı. Liza'nın annesi bunu duyunca dehşet içinde ah vah etti, Liza ise korkuya kapıldı, telaşlandı ve hatta kovdu onu. Ne var ki, son öpücük hiçbir şey kaybetmedi bundan. Çok kısa, acele, ama bu yüzden daha ateşli ve sevgi doluydu. Sonunda ayrıldılar, iki arkadaş eve doğru yola koyuldu.

Sokağa çıkar çıkmaz, izlenimlerini birbirine anlatmaya başlamışlardı. Bu son derece doğaldı da: Arkadiy Ivanoviç tutulmuştu Liza'ya, düpedüz tutulmuştu! Bunu mutluluktan uçan Vasâ'ya değil de başka kime anlatabilirdi? O da öyle yaptı: Hiç düşünmeden her şeyi hemen söyledi Vasâ'ya. Vasâ kahkahalarla gülmeye başladı. Buna çok sevinmişti. Hatta bunun çok doğal olduğunu, artık daha da iyi dost olacaklarını söyledi. Arkadiy Ivanoviç.

– Anladın beni Vasâ, dedi. Evet, anladın! Seni sevdiğim gibi seviyorum onu. Senin olduğu gibi benim de iyilik mele-

ğim olacak Liza. Çünkü senin mutluluğun beni de mutlu ediyor, içimi ısıtıyor. Senin evinin hanımı olacağı gibi, benim evimin de hanımı olacak. Mutluluğumu onun ellerine bırakacağım. Varsın, sana hizmet ettiği gibi bana da hizmet etsin. Evet, senin olduğu gibi onun da dostuyum. Artık ikiniz de aynısınız benim için. Ancak şu oldu, şimdiye kadar senin gibi bir kişi vardı benim için, şimdi iki oldunuz... Duygulanmıştı Arkadiy, sustu. Ama onun söyledikleri derinden etkilemişti Vasâ'yı. Önemli olan, Arkadiy'den hiçbir zaman böyle sözler beklememiş olmasıydı. Genelde pek konuşmazdı Arkadiy İvanoviç, hayal kurmayı da hiç mi hiç sevmezdi. Oysa şimdi hemen en neşelisinden, canlısından, güzelinden hayallere kaptırmıştı kendini! Konuşmasını sürdürüyordu:

– Çok güzel bakacağım ikinize de, üzerinize titreyeceğim! Önce şunu söyleyeyim sana Vasâ, çocuklarının vaftiz babası ben olacağım, hepsinin; sonra, Vasâ, gelecek için de bir şeyler yapmamız gerekecek. Mobilya almalıyız; senin de, onun da, benim de ayrı odalarımızın olacağı bir daire kiralamalıyız. Bak ne diyeceğim sana Vasâ, yarından tezi yok, kiralık ev aramaya çıkacağım. Üç... yo iki odalı bir ev yeter bize. Fazlasına gerek yok. Ayrıca, Vasâ, bugün saçmaladığımı da kabul ediyorum, gelirimiz yetecek bize. Ne dersin? Liza'nın gözlerine bakar bakmaz hemen anladım yeteceğini. Her şey onun için! Öf, ne sıkı çalışacağız! Şu anda, Vasâcığım, gözümüzü karartıp, yirmi rubleye bir daire tutmamız gerekiyor. Daire konusu çok önemli, kardeşim! Odaları güzel olmalı... Güzel odalarda mutlu yaşar insan, neşelenir! Hem sonra, Liza bizim ortak kasamız olacak: Gereksiz tek ruble harcamak yok! Meyhaneye falan gitmeyeceğim artık! Ne sanıyorsun sen beni? Ayağımı atmayacağım meyhaneye! Ayrıca bugün aldığımız para artacak da, ikramiyeler alacağız, çünkü çok sıkı çalışacağız, hem de nasıl! Toprağı süren öküzler gibi!.. Düşün bir kere... (zevkten yumuşamıştı Arkadiy İvanoviç'in sesi) birden, biç beklemediğimiz bir anda bakıyorsun, adam başı fazladan otuz veya yirmi beş geçiyor elimize!.. Armağanlar, şapkalar, eşarplar, pastalar falan alıyoruz ona! Sahi, bana bir boyun atkısı örse hiç fena

olmayacak. Baksana, ne iğrenç bir şey benimki: Rengi solmuş, kir pas içinde. Bu akşam rezil oldum! Sen de iyisin yani Vasâ, düşünebiliyor musun, bu acayip boyunbağıyla karşılarna çıkardın beni... Neyse, üzerinde durmaya değmez! Bak ne diyeceğim: Yemek takımları benden! Öyle ya, bir evlilik hediyesi almam yakışır size! Benim için bir görevdir bu, onurumdur!.. Umarım ikramiyeyi kaçırmam: Skorohodov'a verecek degiller ya ikramiyeyi... Umarım, o balıkçıl kuşunun cebinde küflenmez para. Evet kardeşim, gümüş kaşıklar alacağım sana, en iyisinden bıçaklar alacağım, ama bıçaklar gümüş olmayacak; bir de yelek, ama yelegi kendime alacağım: Öyle ya, sağdıcın olacağım! Ama artık sıkı dur dostum, sıkı dur, tependeyim çünkü, bu gece de, yarın da, yarın bütün gece de sopayla tependeyim, zorla çalıştıracam seni: Bir an önce bitirirnelisin işini kardeşim, bir an önce! Sonra akşam gene oraya gideceğiz, gene mutlu olacağız! Tombala oynayacağız!.. Geç saatlere kadar oturacağız! Her akşam gideceğiz oraya! Üf, ne güzel olacak! Ne yazık ki yardım edemiyorum sana. Yapabilecek olsam, hemen kalemi elime alır, senin yerine ben yazardım... Neden yazımız birbirine benzemiyor ki?

– Evet! dedi Vasâ, evet! acele etmeliyim. Saat on bire gelmek üzeredir. Elimi çabuk tutmalıyım, hadi iş başına!

O âna kadar kâh gülümseyen, kâh arkadaşının dostça duygularını açığa vurmasını heyecanlı bir şeyler söyleyerek kesmeye çalışan, sözün kısası, heyecanını dışa vuran Vasâ birden durulmuş, susmuş, sokakta neredeyse koşmaya başlamıştı. Ağır bir düşünce ateş gibi yanan başını sanki buz gibi yapmıştı. Kalbi sıkışıyor gibiydi.

Arkadiy Ivanoviç telaşlanmıştı. Peşpeşe sorduğu sorulara genelde hiç ilgisi olmayan sözcüklerle, bazen bir haykırıyla karşılık veren Vasâ'dan bir cevap alamıyordu.

Sonunda koşup zorla yetişti ona

– Neyin var senin Vasâ? diye haykırdı. Korkuyor musun yoksa?

Vasâ, canı çok sıkkın:

– Ah kardeşim, dedi, gevezelik etmenin zamanı değil!

Arkadiy sözünü kesti:

– Üzülme Vasâ, boş ver... Ben senin daha kısa zamanda daha uzun şeyler yazıp bitirdiğini çok gördüm... Yetiştirirsin sen! Yeteneklisin çünkü! Baktın olmuyor, daha çabuk yazmaya başlarsın: Baskısını yapacak degiller ya yazdıklarının. Meraklanma, yetiştireceksin!.. Şimdi biraz heyecanlısın, dalgınsın da, onun için hızlı yazamıyorsun...

Vasâ cevap vermiyordu, ancak bir şeyler mırıldıyordu. İkisi de telaşlı, eve kadar koştular.

Vasâ hemen işinin başına oturdu. Arkadiy Ivanoviç hiç sesini çıkarmadan soyundu, karyolaya uzandı, gözlerini Vasâ'dan ayırmıyordu... Tuhaf bir korku vardı içinde... Vasâ'nın bembeyaz olmuş yüzüne, çakmak çakmak gözlerine, her hareketinde kendini gösteren huzursuzluğuna bakarak soruyordu kendi kendine: "Neyi var acaba? Elleri bile titriyor... Hay Allah! İki saat uyumasını söylesem nasıl olurdu acaba? Hiç olmazsa heyecanı yatışırdı..."

Bu arada Vasâ bir sayfayı yeni bitirmiş, başını kaldırıp dalgın dalgın Arkadiy'e bakmış, sonra hemen gene önüne dönüp kalemine sarılmıştı.

Arkadiy Ivanoviç birden şöyle dedi:

– Beni dinle Vasâ, biraz uyusan nasıl olur? Baksana, hastasın sanki...

Vasâ canı sıkkın, hatta öfkeli, şöyle bir baktı Arkadiy'e, bir şey söylemedi.

– Bak Vasâ, kendine bu yaptığın nedir?..

Vasâ hemen toparlandı.

– Birer bardak çay içsek nasıl olur Arkadiyciğim? dedi.

– Nedenmiş o? Sebep?

– Gücümüzü toplarız. Uyumak istemiyorum çünkü, uyumayacağım da! Durmadan yazacağım. Çay içerken biraz dinlenmiş olurum, üzerimdeki ağırlığı atarım.

– Çok güzel Vasâ kardeş, harika! Evet, haklısın. Ben de aynı şeyi söyleyecektim sana. Ama neden söylemedim, bilemiyorum. Yalnız, ne diyeceğim, biliyor musun? Marva yatmıştır, dünyada uyanmaz...

– Evet...

Aleksey Ivanoviç yalınayak fırladı yataktan, haykırdı:

– Hiç önemi yok! Hiç! Ben koyarım semaveri. Hiç yapmadığımı şey değil ya!..

Arkadiy Ivanoviç mutfığa koştu, semaveri koydu. Bu arada Vasâ yazmayı sürdürüyordu. Arkadiy Ivanoviç üstünü giydi, sonra, Vasâ'nın bütün gece çalışacak gücü toparlayabilmesi için koşarak fırına da gitti. On beş dakika sonra semaver masadaydı. Çaylarını içmeye başladılar. Ama sohbet bir türlü yürümüyordu. Vasâ hâlâ dalgındı. Nihayet, aklına o anda gelmiş gibi:

– Evet, dedi, yarın yeni yıl kutlamasına gitmem gerek...

– Senin gitmene hiç gerek yok.

– Hayır, dostum, dedi Vasâ, olmaz...

– Senin yerine herkesin yeni yılını kutlarım ben... Sen gitmesen de olur... Yarın çalış sen. Sana söylediğim gibi, bu gece saat beşe kadar yaz, sonra yatıp uyu. Yoksa yarın neye benzeceksin? Saat tam sekizde uyandırırım ben seni...

Vasâ yarı kararsız:

– Ziyaretçiler listesine benim yerime imza atman doğru olur mu? dedi.

– Ne zararı var? herkes öyle yapıyor...

– Ama korkuyorum...

– Neden korkuyorsun? Neden?

– Biliyor musun, başkası olsa hadi neyse... ama Yulian Mastakoviç... biliyorsun Arkadiyciğim, velinimetimdir o benim. Ya el yazısının benim olmadığını fark ederse?..

– Fark ederseymiş! Gerçekten çok tuhafsin Vasâciğim! Nasıl fark eder?.. Biliyorsun, senin adını tıpkı senin yazdığın gibi yazabiliyorum. İnan, aynı kıvrımları da veriyorum. Yeter artık Vasâ, kendine dert etme bunu! Kim fark edecek?..

Cevap vermedi Vasâ, çabucak yudumladı çayını... Sonra kuşkulu kuşkulu salladı başını.

– Vasâciğim, kardeşim! Ah, bir başarsak bunu! Neyin var senin Vasâ? Korkutuyorsun beni Vasâ! Sana bir şey söyleyeyim mi, bu gece ben de yatmayacağım Vasâ, uyumayacağım. Göstersene bana, yazman gereken daha ne kadar var?

Vasâ başını kaldırıp öyle bir baktı ki ona, Arkadiy İvanoviç'in içi burkuldu, ama bir şey söyleyemedi. Neden sonra:

– Vasâ! dedi, Neyin var senin? Ne oluyor sana? Neden öyle bakıyorsun bana?

– Arkadiy, sen ne dersen de, yarın sabah Yulian Mastakoviç'in yeni yılını kutlamaya gideceğim.

Arkadiy İvanoviç gözlerini iri iri açıp Vasâ'nın yüzüne bakarak, sıkıntılı bir bekleyiş içinde:

– Olur, Vasâ, dedi, git bakalım! Bak ne diyeceğim Vasâ, kalemimi çabuklaştır biraz. Kötülüğünü istemiyorum senin, inan istemiyorum! Yulian Mastakoviç, senin yazının daha çok temizliğinden ve düzgünlüğünden hoşlandığını kaç kez kendi söyledi... Bilirsin, Skoroplîhin yazıların yalnızca okunaklı ve güzel olmasını ister, sonra da sahiplenir evine, çocuklarına götürür onları... Temize çekilmiş yazı satın almaya yanaşmaz uyanık! Yulian Mastakoviç'e gelince, yazı söylediği gibi düzenli, düzenli, düzenli olsun ister!.. Öyleyse ne diye o kadar uğraşıyorsun! Vasâ, sana ne söyleyeyim, bilemiyorum... Korkuyorum da... Bu halinle üzüyorsun beni.

Vasâ bitkin bir durumda sandalyesine çökerken:

– Önemli değil, önemli değil! dedi.

Arkadiy telaşlandı.

– Su ister misin Vasâ? Vasâ! Vasâ!

Vasâ onun elini tutup sıktı.

– Bir şey yok, bir şey yok, dedi. İyiyim. Birden içim sıkıldı, Arkadiy. Neden olduğunu kendim de bilmiyorum. Bak ne diyeceğim, iyisi mi başka şeylerden söz edelim. Hatırlatma bana...

– Tanrı aşkına kendine gel Vasâ, sakinleş! Kesinlikle yetiştireceksin, inan yetiştireceksin... Yetiştiremesen de ne olur sanki?.. Ölüm yok ya sonunda! Sanki cinayet işledin!

Vasâ, arkadaşının yüzüne pek anlamlı bakarak (öyle ki, yüreği ağzına gelmişti Arkadiy'in, Vasâ'yı hiç bu kadar telaşlı görmemişti çünkü):

– Arkadiy! dedi. Eskiden olduğum gibi tek başıma olsaydım... Hayır! söylemek istediğim bu değildi. İçimdeki her

şeyi anlatmak istiyorum sana, bir dostu açılır gibi açılmak istiyorum sana... Peki ama seni de huzursuz etmenin ne gereği var?.. Biliyorsun Arkadiy, bazı insanlara çok şey verilmiştir bu dünyada, benim gibi bazılarına da ufak şeyler. Ama senden teşekkür etmen, sana yapılan iyiliği açığa vurman beklenirse ve sen bunu yapamazsan ne olur?..

– Vasâ! İnan anlayamıyorum seni!

Vasâ kendi kendine konuşuyormuş gibi:

– Hiçbir zaman nankör biri olmadım ben, dedi. Ama duygularımı anlatmak elimden gelmiyor ve sanki... karşımdaki bunun nankörlüğünden olduğunu düşünüyor, Arkadiy, bu da beni çok üzüyor.

– Ne olmuş yani! Yazını zamanında bitiremedin diye nankörlük mü olurmuş bu? Ağzından çıkanı kulağın duysun Vasâ! Şükran duygusu böyle mi anlatılır?

Birden sustu Vasâ, gözlerini iri iri açıp, arkadaşının bu yeni söylediği bütün düşüncelerini alt üst etmiş gibi baktı Arkadiy'in yüzüne. Bir an gülümsemişti bile, ama hemen sonra gene önceki düşünceli ifade kapladı yüzünü. Arkadiy, onun bu gülümsemesini korkularının sona erdiğine ve tekrar ortaya çıkan bu yeni üzüntüsünü onun artık daha kararlı olacağının bir göstergesi olduğuna yorup çok sevindi.

Vasâ:

– Evet Arkadiyciğim, dedi. Sabah uyandığında bana bak. Uyuyorsam, felaket... Ama şimdi işimin başına oturuyorum... Arkadiyciğim?

– Ne var?

– Yo, bir şey... söylemek istemedim.

Vasâ masaya oturdu, Arkadiy yattı. Kolomenski'de oturanlardan ikisi de tek sözcük etmemişti. Belki ikisi de o akşam oraya gitmekle işi aksattıkları için kendini suçlu buluyordu. Çok geçmeden, hep Vasâ için üzülerek uykuya daldı Arkadiy Ivanoviç. Sabahleyin saat tam sekizde uyanınca şaşırdı. Vasâ, elinde kalem, yüzü bembeyaz, bitkin, sandalyenin üzerinde uyuyordu. Mum sönmüştü. Mutfakta Mavra, semaveri koyuyordu.

Arkadiy dehşet içinde:

– Vasâ, Vasâ! diye haykırdı. Ne zaman uyudun sen?

Vasâ gözlerini açtı, ayağa fırladı...

– Ah! dedi. Uyuyakalmışım!..

Hemen kâğıtlara baktı... neyse, bir şey olmamıştı: Her şey tamamdı, tek mürekkep lekesi veya mum damlası yoktu üzerlerinde.

Vasâ:

– Sanırım saat altıda uyumuşum, dedi. Gece çok soğuktu! Çayımızı içelim, tekrar çalışmaya başlayacağım...

– Biraz kendine geldin mi?

– Evet, evet, iyiyim, iyiyim artık!..

– Mutlu yıllar kardeşim Vasâ!

– Mutlu yıllar kardeşim, mutlu yıllar! Sana da mutlu yıllar dostum!

Kucaklaştılar. Vasâ'nın çenesi titriyordu, gözleri yaşarmıştı. Arkadiy İvanoviç susuyordu. Üzgündü. Çabucak içtiler çaylarını...

– Arkadiy! Ben kararımı verdim, Yulian Mastakoviç'in yeni yılını kutlamaya kendim gideceğim...

– Farkına varmayacaktır bile...

– Ama gönülüm razı olmuyor kardeşim, vicdanım sızlıyor.

– Oysa onun için masa başında oturuyorsun, onun için paralıyorsun kendini... yeter artık! Sana bir şey söyleyeyim mi kardeşim, oraya da ben gideceğim...

– Nereye? diye sordu Vasâ.

– Artemyevlere, senin adına da, kendi adıma da yeni yıllarını ben kutlayacağım.

– Sevgili dostum! Pekâlâ! Ben burada kalacağım. Farkındayım, çok güzel düşündün bunu. Ben oturur çalışırım. Boşa zaman harcamamış olurum! Bir dakika bekle, hemen bir mektup yazıp vereceğim sana.

– Yaz kardeşim, yaz... yazabilirsin. Bu arada ben de elimi yüzümü yıkarım, tıraş olurum, frakımı temizlerim. Evet kardeşim Vasâ, çok mutlu, rahat bir yaşamımız olacak! Sarıl bana Vasâ!

– Ah, umarım kardeşim!..

O anda merdivende bir çocuk sesi duyuldu:

– Memur Şumkov burada mı oturuyor?

Mavra konuğu yukarı yollarken:

– Evet yavrum, burada oturuyor... dedi.

Vasâ sandalyesinden fırlayıp sofaya koştu.

– Kim geldi? Kim geldi? diye haykırdı. Petyacığım, sen misin?..

On yaşlarında, simsiyah saçları kıvrır kıvrır, güzel çocuk:

– Günaydın, Vasiliy Pertoviç, dedi, yeni yılınızı saygılarımla kutlarım. Ablamın selamı var size, annemin de... Ayrıca ablam onun adına sizi öpmemi söyledi...

Vasâ elçiyi tutup havaya kaldırdı ve Liza'nınkilere çok benzeyen küçücük dudaklarına tatlı, uzun, ateşli bir öpücük kondurdu. Sonra onu Arkadiy Ivanoviç'e uzatarak:

– Sen de öp Petya'yı, Arkadiy, dedi.

Ayakları yere değmeden bir anda, sözcüğün tam anlamıyla, Arkadiy Ivanoviç'in güçlü kollarına geçmişti çocuk.

– Canım benim, dedi Arkadiy Ivanoviç, çay içer misin?

– Çok teşekkür ederim efendim. Çayımızı içtik biz! Bu sabah çok erken kalktık. Annemle ablam sabah ayinine gittiler. Ablacığım tam iki saat saçlarımı yıkadı, temizledi, taradı, pantolonumu dikti, çünkü dün sokakta Şaşa ile oynarken yırtılmıştı. Kartopu oynuyorduk da...

– Pekâlâ, pekâlâ!

– Size geleceğim için süsledi beni, sonra saçlarımı pomatladı, öptü beni ve şöyle dedi: "Git yeni yılını kutla Vasâ'nın, sor bakalım iyi miymiş, geceyi nasıl geçirmiş, ayrıca... bir şey daha sormamı istedi... evet! Bir de, dün konuştuğunuz... neydi... yazmıştım onu, cebinden çıkardığı kâğıttan okudu çocuk: Evet, sizi telaşlandıran işin bitip bitmediğini sor," dedi.

– Bitecek! Bitecek! Biteceğini söyle ona, kesinlikle bitireceğim, söz veriyorum!

– Bir de... ah! unuttum; ablam ayrıca bir mektupla bir hediyeye gönderdi size, nasıl unuttum?..

– Aman Tanrım!.. Ah yavrucuğum! Nerede... nerede? Bu

mu? Bak Arkadiyciğim, ne yazmış bana Liza! Sevgilim, canım! Biliyor musun, dün akşam benim için hazırladığı bir cüzdan gördüm elinde. Henüz bitmemişti. “Yetiştiremezsem onun yerine sana saçımdan bir tutam göndereceğim,” demişti. Bak kardeşim, şuna bak!

Vasâ, heyecandan titreyerek, elindeki bir tutam simsiyah, gür saç ışığa tutmuş, Arkadiy Ivanoviç'e gösteriyordu. Sonra sevgiyle öpüp kalbine yakın yan cebine koydu saç.

Arkadiy Ivanoviç sonunda kararlı:

– Vasâ! dedi. Bu saç için sana bir madalyon ısmarlayacağım!

– Bugün bizde dana kızartması var, yarın da beyin. Annem çörek yapmayı düşünüyor... Çocuk, sözünü nasıl bitireceğini bir an düşündükten sonra ekledi: Artık buğday lâpası yemeyeceğiz.

Arkadiy Ivanoviç sesini yükseltip:

– Aman ne iyi bir çocuk bu! dedi. Vasâ, dünyanın en mutlu insanısın sen!

Çocuk çayını bitirdi, Vasâ'nın yazdığı mektubu aldı, binlerce öpücükten sonra, geldiği gibi gene neşeli, çabucak çıkıp gitti.

Arkadiy Ivanoviç'in neşesi yerindeydi:

– Evet kardeşceğizim, görüyorsun değil mi! Görüyorsun, ne güzel oldu! Her şey yoluna giriyor, üzülme artık, korkma! Önümüz aydınlık! Bitir işini Vasâ, bitir! İki saate kalmaz, evde olacağım. Önce onlara uğrayacağım, sonra Yulian Mastakoviç'e...

Vasâ:

– Hadi yolun açık olsun kardeşim, güle güle... dedi. Ah, eğer!.. Neyse, tamam, git hadi, tamam git. Kesinlikle gitmeyeceğim Yulian Mastakoviç'in yeni yılını kutlamaya, kardeşim.

– Hoşçakal!

– Dur kardeşim, bir dakika dur; söyle onlara... aklına ne gelirse söyle işte. Benim için öp Lizacığımı... Sonra da geldiğinde her şeyi anlatırsın bana kardeşim, her şeyi, olur mu?..

– Evet anlaşılıyor, evet... farkındayım! Bu mutluluk başını döndürdü senin! Birden oldu her şey. Dün akşamdan bu

yana kendinde değilsin. Dün kapıldığın heyecandan kurtulmadın bir türlü. Ama kendini toparlamalısın kardeşim! Hoşçakal, hoşçakal!

Sonunda dostlar ayrıldılar. Öğlene kadar çok dalgındı Arkadiy Ivanoviç. Hep Vasâ'yı düşünüyordu. Arkadaşının zayıf yaradılışlı, çabuk etkilenen biri olduğunu biliyordu. Kendi kendine konuşuyordu: "Evet, bu mutluluk al üst etti onu, yanılmamışım! Aman Tanrım! Beni de üzdü. Ortada bir şey yokken neleri büyütüyor! Bir çeşit hastalık onunki! Ah, kurtarmalıyım onu! Kurtarmalıyım!" Arkadiy, görünüşte güncel, küçük, (gerçekte son derece önemsiz) sorunları kendi de farkında olmadan kafasında büyütüyordu. Yulian Mastakoviç'in kapıcı odasında, saygın insanların isimlerinin olduğu, her yanı mürekkep lekesi dolu kirli kâğıttaki uzun listeye kendi mütevazı ismini eklemek için ancak saat on birde olabilmmişti. Ama listede Vasâ Şumkov'un imzasını görünce çok şaşırdı! Şaşkına döndü! "Bu yaptığı nedir? diye geçirdi içinden?" Biraz önce güzel şeyler düşünen Arkadiy Ivanoviç canı sıkkın çıktı oradan. Gerçekten de bir felaket olmak üzereydi. Ama nerede? Ve nasıl bir felaket?

Kafası karmakarışık, Kolomenski'ye gitti. Dalgındı, Liza ile konuştuktan sonra gözleri yaşlı ayrıldı oradan. Vasâ için korkuyordu çünkü. Koşarak eve gidiyordu, Neva Köprüsü'nde Vasâ ile burun buruna geldi. O da koşuyordu.

– Nereye gidiyorsun? diye haykırdı Arkadiy Ivanoviç.

Suçüstü yakalanmış gibi durdu Vasâ.

– Şey, kardeşim, canım şöyle bir dolaşmak istedi de...

– Sabredemedin, Kolomenski'ye gidiyorsun, değil mi? Ah Vasâ, Vasâ! Peki Yulian Mastakoviç'e neden gittin?

Vasâ cevap vermedi, bir süre sonra kolunu umutsuzca sallayarak şöyle dedi:

– Arkadiy! Bana neler oluyor, bilemiyorum! Ben...

– Yeter Vasâ, yeter artık! Derdinin ne olduğunu biliyorum ben. İçin rahat olsun! Dünden beri çok heyecanlısın, kendinde değilsin! Beni dinle: Heyecanını yen! Herkes seviyor, kolluyor seni. İşin iyi gidiyor, zamanında bitireceksin onu, kesin

bitireceksin, biliyorum: Aklını olur olmaz şeylere takun, bazı korkuların var...

– Hayır, bir şey yok, bir şey yok...

– Hatırlıyor musun Vasâ, hatırlıyor musun, hani rütbe-ni aldığında... hatırlıyor musun ne olmuştu... Mutluluğundan, minnet duygundan hırsa kapılmış, bir kat fazla çalışmaya kalkmış, bir hafta boyunca sana verilen işleri bozmuştu... Şimdi de aynı şeyi yapıyorsun...

– Evet, evet Arkadiy! Ama şimdi öyle değil, bambaşka bir durum var ortada.

– İnsaf yani! Nasıl öyle değil? Belki hiç de acele değildir işin, kendini boş yere perişan ediyorsun...

– Neyse, neyse, boş ver şimdi, önemli değil. Hadi eve gidelim!

– Nasıl? Eve mi? Onlara gitmiyor muydun sen?

– Yok kardeşim, ne yüzle gideceğim onlara?.. Vazgeçtim. Sen olmayınca yalnız başıma oturamamıştım evde de onun için çıkmıştım. Öyle ya, şimdi yanımdasın, hemen oturup yazmaya başlayacağım. Hadi gidelim!

Yürüdüler. Bir süre hiç konuşmadılar. Vasâ acelesi varmış gibi yürüyordu.

Arkadiy Ivanoviç:

– Ne o? Onları hiç sormuyorsun? dedi.

– Ah, evet! Sahi Arkadiyciğim, orada durum nedir?

– Vasâ, kendinde değilsin sen!

Vasâ konuyu kapatmak istiyor gibi, yalvarmaklı bir sesle:

– Hayır, bir şey yok, bir şey yok, dedi. Her şeyi anlat sen bana Arkadiyciğim.

Arkadiy Ivanoviç göğüs geçirdi. Vasâ'ya baktıkça ne diyeceğini bilemiyordu.

Arkadiy Ivanoviç'in Kolomenski'dekilerle ilgili anlattıkları Vasâ'yı canlandırdı. Çenesi bile açıldı. Öğlen yemeğini yediler. Liza'nın yaşlı annesi, Arkadiy Ivanoviç'in ceplerini kurabiye doldurmuştu. İki arkadaş bu kurabiyeleri yerken neşelendiler. Yemekten sonra Vasâ bütün gece yazmak istediği için biraz uyuyacağını söyledi. Gerçekten de yattı. Sabahleyin Arkadiy Ivanoviç'in reddedemeyeceği bir tanıdığı onu çaya davet

etti. İki arkadaş ayrıldılar. Arkadiy, elinden geldiğince erken. mümkün olursa, hatta saat sekizde döneceğini söyleyip gitti. Vasâ'dan üç saat ayrı kalmak ona üç yıl gibi geldi. Sonunda arkadaşının yanına koştu. Odaya girince ortalığın karanlık olduğunu gördü. Vasâ evde değildi. Mavra'ya sordu Arkadiy İvanoviç. Mavra Vasâ'nın durmadan yazdığını, hiç uyumadığını, sonra odanın içinde aşağı yukarı dolaşmaya başladığını, bir saat önce de, yarım saat sonra döneceğini söyleyip koşarak çıktığını anlattı. Sözünü şöyle bitirdi Mavra:

– Arkadiy İvanoviç gelirse, dedi, biraz hava almaya çıktığını söyle kendisine. Bunu üç kez, belki de dört kez yineledi, efendim.

Arkadiy İvanoviç başını sallayarak, “Artemyevlere gitmiştir!” diye geçirdi içinden.

Bir dakika sonra bir umutla ayağa fırladı. “Kesin bitirmiştir yazıyı, sonra sabredemeyip oraya koşmuştur. Ama hayır! Öyle olsaydı, beni beklerdi... Dur yazının ne durumda olduğuna bir bakayım...” Mumu yaktı, hemen Vasâ'nın masasına gitti: Yazı hayli ilerlemişti, görünüşe bakılırsa, bitmesine az kalmıştı. Arkadiy İvanoviç öteki kâğıtlara bakmaya hazırlanıyordu ki, birden Vasâ girdi odaya...

Korkudan ürpererek:

– Sen burada mıydın? diye haykırdı.

Arkadiy İvanoviç susuyordu. Sormak istediği şeyi Vasâ'ya sormaya korkuyordu. Vasâ bakışını yere indirdi, (o da susuyordu), kâğıtlarını karıştırmaya başladı. Sonunda göz göze geldiler. Vasâ'nın bakışı öylesine özür dileyici, yalvarmaklı, acı doluydu ki, göz göze geldiklerinde ürpermişti Arkadiy İvanoviç. İçi sızlamıştı...

Koşup kollarının arasına aldı onu, sıktı, yüksek sesle:

– Vasâcığım! Kardeşim, neyin var senin? dedi. Anlat bana; seni de, üzüntünü de anlayamıyorum. Nedir seni böyle üzen, benim çilekeş dostum? Nedir? Her şeyi açık açık anlat bana. Seni bu kadar üzen yalnızca o konu olamaz...

Vasâ iyice sokuldu Aleksey İvanoviç'e. Bir şey söyleyemiyordu. Cesaret edemiyordu.

– Tamam Vasâ, tamam, yeter artık! Ne o, işi bitiremeyecek misin? Anlayamıyorum seni; acının kaynağını anlat bana. Farkında mısın, ben senin için... Tanrım, Tanrım!(Aleksey İvano-
viç odanın içinde dolaşarak konuşuyor, Vasâ için hemen bir ilaç arıyormuş gibi, eline geçen her şeyi yakalıyordu).Yarın sabah kalkar kalkmaz senin için doğru Yulian Mastakoviç'e gi-
deceğim. Süreyi bir gün uzatmasını rica edeceğim, yalvaraca-
ğım ona. Bu konu sana o kadar acı veriyorsa, her şeyi, her şeyi
açıklayacağım kendisine...

Çarşaf gibi bembeyaz oldu Vasâ'nın yüzü:

– Tanrı korusun! diye haykırdı.

Ayakta duramıyordu.

– Vasâ, Vasâ!..

Kendine geldi Vasâ. Dudakları titriyordu. Bir şey söylemek istiyor, söyleyemiyordu. Arkadiy'in ellerini, ne yaptığını bil-
miyormuş gibi yalnızca sıkıyordu... Elleri buz gibiydi. Arka-
diy çok üzgün, acılı bir bekleyiş içinde dikiliyordu karşısında.
Vasâ gene başını kaldırıp baktı ona.

– Vasâ! Allah iyiliğini versin! Yüregimi ağzıma getirdin be
dostum, sevgili kardeşim benim!

Vasâ'nın gözlerinden yaşlar boşaldı. Arkadiy'in göğsüne bı-
raktı kendini.

– Ben aldattım seni Arkadiy! dedi. Yalan söyledim sana, ba-
ğışla beni, affet! Dostluğuna ihanet ettim...

Arkadiy iyice dehşete kapılmıştı.

– Nedir, nedir Vasâ? diye sordu. Neden söz ediyorsun?

– İşte!

Vasâ, temize çekmekte olduğu tomar kadar kalın, altı tomar
kâğıdı masanın gözünden alıp, umutsuz bir tavırla masanın
üzerine attı.

– Nedir bunlar?

– Öbürsü güne kadar yetiştirmem gereken bunlar işte. Daha
dörtte birini yazmış değilim! Bir şey sorma bana, hiçbir şey
sorma... Bunu nasıl yaptığımı da sorma! (Vasâ arkasından,
ona acı veren şeyi anlatmaya başladı.) Arkadiyciğim, dostum
benim! Bana ne oldu, bilemiyorum! Bir rüyadan uyanıyor gi-

biyim. Üç hafta hiç çalışmadım. Bu arada hep ona... Liza'ya gittim. İçim sızlıyordu, bilinmezlikler acı veriyordu bana... yazamıyordum. Yazmak aklıma bile gelmiyordu. Ancak şimdi, mutluluğa kavuşunca açıldı gözlerim.

Arkadiy Ivanoviç kararlı:

– Vasâ! diye başladı. Vasâ! Kurtaracağım seni Vasâ! Her şeyi anlıyorum. Şakaya gelir yanı yok bu işin. Ama ben kurtaracağım seni! Beni dinle, dinle: Yarın Yulian Mastakoviç'e gideceğim... Hayır, başını sallama, dinle beni! Her şeyi olduğu gibi anlatacağım ona. Bırak beni, şöyle yapayım... Açıklayacağım ona... her şeyi göze alacağım! Ne kötü durumda olduğunu, ne acılar çektiğini anlatacağım.

Korkudan buz kesmişti Vasâ.

– Böylelikle beni temelli öldüreceğini biliyor musun? diye mırıldandı.

Arkadiy Ivanoviç'in yüzü bembeyaz oluyordu ki, toparladı kendini, hemen gülümsedi.

– Yalnızca bu mu? dedi. Yalnızca bu mu? İnsaf Vasâ! İnsaf! Hiç utanmıyor musun? Şimdi beni dinle! Seni üzdüğümün farkındayım. Görüyorsun, anlıyorum seni: İçinde neler olup bittiğini biliyorum. Öyle ya, beş yıldır beraberiz. Tanrı'ya şükürler olsun! Çok iyi yürekli, duygulu, ama zayıf, bağışlanamayacak derecede zayıf yaradılışlı bir insansın. Lizaveta Mi-haylovna bile fark etmiş öyle olduğunu. Üstelik hayalperestsin de, bu da hiç iyi bir şey değil. Kafayı üşütebilirsin kardeşim! Beni dinle, senin ne istediğini biliyorum! Sözgelimi, evleneceğin için Yulian Mastakoviç'in sevincinden göklere uçmasını, bu yetmiyormuş gibi, belki bir balo bile vermesini istiyorsun... Dur bakalım hele, yavaş ol! Hemen suratını asma. Görüyor musun, Yulian Mastakoviç'ten söz edince alındın! Bırakıyorum onu. En azından senin kadar benim de saygım vardır ona! Ama evlendiğin zaman dünyada mutsuz tek insanın kalmasını isteyeceğini biliyorum. Bunun aksine inandıramazsın beni... Evet kardeşim, itiraf et, o zaman sözgelimi benim, en iyi dostunun birden yüz bin rublesi olan bir para babası olmasını istersin. Dünyadaki bütün düşmanlar durup dururken

barışsınlar, sevinçten sokağın ortasında kucaklaşsınlar, sonra belki de buraya, sana konuk gelsinler istersin. Dostum benim! Sevgili dostum! Şaka değil bu söylediğim, evet, şaka değil! Birçok olayla kanıtladın bana öyle olduğunu. Mutlusun çünkü, bir anda herkesin, kesinlikle herkesin mutlu olmasını istiyorsun. Yalnızca senin mutlu olman ağır geliyor sana! Bu yüzden, var gücünle bu mutluluğu en kısa zamanda hak etmek ve belki de vicdanını rahatlatmak için büyük bir şey yapmak istiyorsun! Evet, anlıyorum seni; mutluluğunu, yeteneğini... ve belki de, senin deyiminle, işini durup dururken aksattığın için, minnettarlığını gösteremediğinden ötürü ne çok acı çektiğini görüyorum! Sana verdiği işin tavsadığını görünce Yulian Mastakoviç'in yüzünü buruşturacağını, hatta kızacağını düşündükçe çok üzülüyorsun. Velinimetin olarak gördüğün bir insanın sana sitem edeceğini (hele böyle bir anda!) düşündükçe acı çekiyorsun. İçin mutlulukla doluyken, mutluluğunu kimlere anlatacağını bilemiyorken... Doğru düşünüyorum, değil mi? Öyle değil mi?

Konuşmasının sonuna doğru Arkadiy Ivanoviç'in sesi titremeye başlamıştı. Sustu, derin bir soluk aldı.

Vasâ sevgiyle bakıyordu arkadaşına. Bir gülümseme dolaşıyordu dudaklarında.

Beklenildiği gibi, umuda benzer bir şey canlandırmıştı yüzünü.

Arkadiy biraz umutlanmış, konuşmasını sürdürdü:

– Evet, şimdi dinle beni, Yulian Mastakoviç'in seninle ilgili düşüncesini değiştirmemesi gerekir. Öyle değil mi dostum? Sorun burada, değil mi? (Arkadiy ayağa kalktı) O zaman senin için ben kendimi kurban edeceğim. Yarın Yulian Mastakoviç'e gideceğim... İtiraz etme! Bu hatanı büyük bir suçmuş gibi görüyorsun Vasâ! Ama yüce gönüllü bir insandır Yulian Mastakoviç, yumuşak yüreklidir, ayrıca senin gibi de değildir! Evet kardeşim, dinleyecektir bizi ve bu çıkmazdan çıkaracaktır. Tamam! Şimdi rahatladın mı?

Vasâ, gözleri yaşlı, sıktı Arkadiy'in elini.

– Yeter Arkadiy, yeter artık! dedi. Sorun çözüldü. Evet, işi

bitirmedi, tamam... Bitiremediysem bitiremedim. Senin oraya gitmene hiç gerek yok. Ben gider, kendisine her şeyi anlatırım. Sakinim artık, çok sakinim. Ama sen gitme... Beni dinle.

Arkadiy İvanoviç sevincinden:

– Vasâ! Biricik dostum! diye haykırdı. Senin sözlerin üzerine öyle söylemiştim. Kendine geldiğine, toparlandığına sevindim. Ama ne olursa olsun, başına ne gelirse gelsin, yanındayım, bunu unutma! Görüyorum, Yulian Mastakaviç'le konuşmamı istemediğin için üzülüyorsun... konuşmayacağım, hiçbir şey söylemeyeceğim ona, sen konuşacaksın kendisiyle... Bak ne diyeceğim: Yarın gideceksin ona... ya da hayır, gitmeyeceksin, sen burada yazmana devam edeceksin, anlıyor musun? Ben oraya gideceğim, durum nedir bakacağım, işin acil olup olmadığını, zamanında yetişmesinin önemli olup olmadığını, yetiştiremezsen sonucunun ne olacağını öğrenmeye çalışacağım. Sonra koşup sana geleceğim... Gördün mü? Gördün mü? Hâlâ bir umut var! İşin acil olmadığını düşün.. işler yoluna girebilir. Belki de sana verdiği işi unutup gitmiştir bile Yulian Mastakoviç... o zaman her şey kurtulmuş olur.

Vasâ kuşkulu kuşkulu salladı başını. Ama minnettarlık dolu bakışını arkadaşının yüzünden ayırmıyordu. Soluğu kesiliyormuş gibi:

– Eh, yeter artık, yeter! dedi. Öyle bitkin, öyle yorgunum ki. Artık bunları düşünmek istemiyorum. Gel, başka şeylerden söz edelim! Biliyor musun, belki de artık yazmayacağım, iki sayfacık daha yazacağım, bir noktaya gelince bırakacağım. Bak ne diyeceğim... uzun zamandır sormak istiyorum sana: Nasıl oluyor da bu kadar iyi tanıyorsun beni?

Vasâ'nın gözyaşları Arkadiy'in ellerine damlıyordu.

– Vasâ, seni ne kadar sevdiğimi bilseydin, bana bunu sormazdın.

– Evet, evet Arkadiy, bunu bilmiyorum, çünkü... çünkü beni neden sevdiğini bilmiyorum! Hem biliyor musun Arkadiy, senin sevgin acı bile veriyor bana... Ayrıca biliyor musun, özellikle yattığımda seni düşünürken (yatakta hep seni düşünüyorum çünkü) beni çok sevdiğin için kaç kez gözyaşı dök-

müşümdür... iyiliklerine karşılık elimden bir şey gelmediği için kaç kez kalbim sızlamıştır, acımı bir türlü dindirememişimdir...

O anda içi sızladı Arkadiy'in, dün sokaktaki olay geldi aklına.

– Ne tuhafısın, görüyor musun Vasâ?.. Şu anda sinirlerinin ne kadar bozuk olduğunun farkında mısın?

– Kes artık, sakın olmamı istiyorsun, oysa şu anda olduğum kadar sakın ve mutlu hiçbir zaman olmadım! Sana bir şey söyleyeyim mi... Beni dinle, her şeyi anlatmak isterdim sana, ama seni üzmekten korkuyorum... Hemen üzülüyor, bana bağır-maya başlıyorsun, ben de korkuyorum... Bak, şu anda nasıl titriyorum, nedenini bilmiyorum. Ne söylemek istiyorum sana, biliyor musun? Sanırım, şimdiye kadar kendimi tanı-mıyordum... evet, tanı mıyordum! Birilerini de ancak dün tanı-yabildim! Hissetmiyordum kardeşim, değerini tam bilemiyor-dum. Kalbim... doğrusu katıdır kalbim... Dinle de bunun nasıl olduğunu anlatayım sana. Dünyada hiç kimseye bir iyilik yap-madım, çünkü yapamıyordum. Görünüşüm bile iticiydi... Öte yandan, herkes iyilik yapıyordu bana! En başta da sen: Far-kında değil miyim sanıyorsun? Ama hep susuyordum, sesimi çıkarmıyordum!

– Yeter artık Vasâ!

Vasâ gözyaşlarından güçlkle konuşarak kesti Arkadiy'in sözünü:

– Ne olmuş Arkadiyciğim? Ne var?.. Bir şeyim yok benim... Dün Yulian Mastakoviç'ten söz ettim sana. Onun ne kadar sert, katı biri olduğunu sen de bilirsin. Kaç kez seni bile azar-lamıştır. Oysa dün benimle şakalaşmak esti aklına. Gönlümü almaya, herkesten sıkı sıkı sakladığı kalbini bana açmaya kal-ıştı...

– Ne çıkar bundan Vasâ? Bunu hak ettiğin anlamına gelir...

– Ah Arkadiyciğim! Bu iş bitsin, ne çok isterdim!.. Evet, ber-bat edeceğim mutluluğumu! Bir korku var içimde! Arkadiy'in yan gözle masanın üzerinde temize çekilmeyi bekleyen koca-man kâğıt tomarlarına baktığını fark edince bir an sustuktan sonra sürdürdü konuşmasını: Hayır, korktuğum onlar değil.

Önemli değil onlar. Temize çekilecek kâğıt parçaları... Saçma şeyler! O sorun çözümlendi artık... ben... Arkadiyciğim bugün onlara gittim... ama içeri girmedim. Fena oldum, içim acıdı! Kapıda bekledim. Liza piyano çalıyordu, dinledim onu. Sesini alçaltıp ekledi Vasâ: Düşünebiliyor musun Arkadiy, içeri girmeye cesaret edemedim...

– Beni dinle Vasâ, neyin var senin? Neden öyle bakıyorsun bana?

– Efendim? Önemli değil, biraz kötû hissediyorum kendimi, o kadar... Bacaklarım titriyor. Bütün gece sandalyede oturduğum içindir. Evet! Gözlerim kararıyor. Şuram, şuram...

Kalbini gösteriyordu. Bayıldı...

Vasâ kendine geldiğinde Arkadiy zorlayıcı önlemler almaya karar verdi.

Zorla yatırmak istiyordu onu. Vasâ kesinlikle razı değildi yatmaya. Ağlıyor, elini kolunu sallıyor; yazmak, o iki sayfayı ille de bitirmek istiyordu. Onu daha da heyecanlandırmamak için kâğıtların başına geçmesine izin verdi Arkadiy.

Vasâ masaya otururken:

– Beni dinle, dedi, benim aklıma da bir düşünce geldi, demek bir umut var.

Gülümseyerek baktı Arkadiy'e. Renk kalmamış yüzü gerçekten de, bir umut ışığıyla aydınlanmıştı sanki.

– Bak nasıl yapacağım: Yarından sonraki gün yazdığım kadarını götüreceğim ona. Geri kalanı için yalan söyleyeceğim, kaybettigimi, ısladığımı, yitirdiğimi falan söyleyeceğim... veya, yalan söylemeyi pek beceremediğim için, bitirmedim, diyeceğim. Nasıl anlatacağım ona, biliyor musun? Her şeyi açık açık anlatacağım. Böyle iken böyle, diyeceğim... Aşkımдан söz edeceğim ona. Kendisi de daha yakında evlendi. Anlayacaktır beni! Kuşkusuz, bütün bunları saygılı bir tavırla, sakın sakın anlatacağım. Gözyaşlarımı göreceksin, duygulanacaktır...

– Evet, doğru söylüyorsun, git ona, git her şeyi anlat... Ağlama da hiç gerek yok! Neden ağlayacakmışsın ki? İnan Vasâ, gerçekten çok korkuttun beni.

– Evet, gideceğim, gideceğim. Ama şimdilik bırak beni, ya-

zayım Arkadiycığım. Başka hiçbir şeye dokunmayacağım, durmadan yazacağım!

Arkadiy kendini yatağa attı. Güvenmiyordu Vasâ'ya, hiç güvenmiyordu. Her şeyi yapabilirdi çünkü. Peki ama niçin, nasıl özür dileyecekti? Konu o değildi. Konu Vasâ'nın görevini yapmamış olması, konu Vasâ'nın kendini suçlu hissetmesi, kade-rine ihanet ettiğini düşünmesi, Vasâ'nın bunu hak etmediğini ve nihayet, kendini bu işten sıyrınası, dünden beri bu beklen-medik olaydan kendini kurtarmanın yollarını aramasıydı. Düşünüyordu Arkadiy: "Durum böyle işte! Kurtarmak gerekiyor onu. Kendi kendiyile barışmasını sağlamak gerek. Kendi elle-riyle mezarını kazıyor." Uzun uzun düşündükten sonra Yulian Mastakoviç'e kendi gitmeye karar verdi. Yarın gidecekti Yulian Mastakoviç'e, her şeyi anlatacaktı ona.

Vasâ masasında oturmuş, yazıyordu. Üzgün Arkadiy İvano-viç, olup biteni bir kez daha etraflıca düşünmek için yatağına uzandı ve ortalık aydınlanmadan uyandı.

Vasâ'ya bakınca:

– Hay Allah! gene mi? diye haykırdı.

Vasâ yazmayı sürdürüyordu.

Arkadiy koşup yakaladı onu, zorla yatağına yatırdı. Vasâ gül-müsüyordu: Bitkinlikten gözleri kapanıyordu. Güçlkle ko-nuşuyordu.

– Ben de artık yatmayı düşünüyordum, dedi. Bak ne düşü-nüyorum Arkadiy... Bitireceğim işi. Çabuk yazmaya başladım! Ama devam edecek halim kalmamıştı! Saat sekizde uyandır beni.

Sözünün sonunu getiremedi, derin bir uykuya daldı.

Arkadiy İvanoviç çayı getiren Mavra'ya fısıldadı:

– Mavra! Bir saat sonra onu uyandırmamızı söyledi. Sakın ha! Bırak, gerekirse on saat uyusun, duydun mu beni?

– Duydum efendim.

– Yemek falan hazırlayayım deme, odun falan da taşıma, gürültü ettiğini duymayayım! Beni sorarsa daireye gittiğimi söyle, anladın mı?

– Anladım efendim. Ne kadar isterse uyusun, ilişmeyeceğim

ona! Efendilerimin uyuması hoşuma gidiyor. Efendilerimin evine göz kulak da oluyorum. Geçenlerde fincan kırıldığında bağırmıştınız bana efendim, ama ben kırmamışım o fincanı, bizim kedi Maşka kırmıştı. Kovaladım onu, "Defol pis hayvan!" diye bağırdım.

– Sus, sus!

Arkadiy İvanoviç Mavra'yı mutfığa götürdü, anahtarını alıp onu mutfığa kilitledi. Sonra daireye gitmek üzere çıktı. Yolda Yulian Mastakoviç'in karşısına nasıl çıkacağını, bunun doğru olup olmayacağını, yoksa ters mi karşılanacağını düşünüyordu. Daireye çekinerek geldi, ürkek bir tavırla Yulian Mastskoviç'in dairede olup olmadığını sordu. Olmadığını, bütün gün de gelmeyeceğini söylediler. Arkadiy İvanoviç hemen onun evine gitmek istedi ama sonra düşününce, daireye gelmediğine göre, evinde işleri olduğunu düşündü. Oraya gitmekten vazgeçti. Arkadiy İvanoviç için saatler geçmek bilmiyordu. Şumkov'a verilen işle ilgili bilgi edinmeye çalışıyordu. Hiç kimsenin bilgisi yoktu. Yalnızca, Yulian Mastakoviç'in ona özel bir iş verdiğini biliyorlardı, o kadar. Nihayet üçü vurdu saat, Arkadiy İvanoviç eve gitmek için acele çıktı. Kapıda bir yazıcı durdurdu onu. "Vasiliy Petroviç Şumkov saat bir sularında buraya geldi, sizin ve Yulian Mastakoviç'in dairede olup olmadığınızı sordu," dedi. Bunu duyunca bir araba tuttu Arkadiy İvanoviç, korku içinde eve gitti.

Şumkov evdeydi. Odanın içinde son derece heyecanlı, bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Arkadiy İvanoviç'i görünce sanki birden toparladı kendini, hemen gizledi heyecanını. Sessizce masaya oturdu. Sanki dostunun sorularından kaçıyor, onun sorularının kendisine ağır geleceğini hissediyor, kendi kendine bir şeyler düşünüyordu... Bundan böyle düşüncelerini dostuna bile açmamaya karar vermiş gibiydi. Bu şaşırttı Arkadiy'i, yüreğine bir şey saplandı sanki. Karyolaya oturup kendisinin olan tek kitabı eline aldı, bu arada gözlerini kötü durumda olan Vasâ'dan da ayırmıyordu. Ama Vasâ ısrarla susuyor, yazıyor, başını önünden kaldırmıyordu. Birkaç saat böyle geçti. Arkadiy İvanoviç'in acısı sonsuzdu. Saat on bire doğru sonun-

da kaldırdı başını Vasâ. Donuk, sabit bakışını Arkadiy'e doğrulttu. Arkadiy bekliyordu. Aradan iki üç dakika geçti. Vasâ bir şey söylemiyordu.

– Vasâ! diye haykırdı Arkadiy. (Vasâ susuyordu.) Arkadiy karyoladan fırlayıp, Vasâ! diye tekrar etti. Neyin var Vasâ? Ne oluyor sana?

Vasâ'nın yanına gitti. Vasâ başını kaldırdı, aynı donuk, sabit bakışıyla bir kez daha baktı ona. Arkadiy korkusundan titreyerek “Kasıldı!” diye geçirdi içinden. Su dolu sūrahiyi kaptı, Vasâ'yı ayağa kaldırdı, başından aşağı boşalttı suyu, şakaklarını ıslattı, ellerini tutup ovaladı. Vasâ açıldı. Arkadiy tutamadı kendini artık, gözyaşları arasında haykırdı:

– Vasâ! Vasâ! Vasâ toparlan! Kendine bu yaptığın nedir? Kendine gel!.. Sözünün sonunu getiremedi, kollarının arasında heyecanla sıkı Vasâ'yı. Vasâ'nın yüzünde çok ağır bir düşüncenin izleri vardı. Alnını ovalıyor, kopup gideceğinden korkuyormuş gibi, başını ellerinin arasında sıkıyordu. Sonunda:

– Bana ne oluyor, bilemiyorum, dedi. Ruhsal olarak çöktüm sanıyorum... Neyse, pekâlâ, pekâlâ! Tamam Arkadiyciğim, üzülme artık! Arkadiy'in yüzüne hüzünlü, bitkin bakışla bakarak ekledi: Ne diye üzülüyorsun? Boş ver artık!

Arkadiy'in yüreği paramparçaydı:

– Sen mi, sen mi yatıştırmaya çalışıyorsun beni! diye bağırdı. Sonra bağırmadan sürdürdü konuşmasını: Vasâ, hadi yat uyu biraz, olur mu? Boş yere üzme kendini! isı mi, daha sonra gene yazmaya devam edersin!

– Evet, evet! diye tekrarlardı Vasâ. Tamam! Yatacağım. Pekâlâ, tamam! Biliyor musun, işi bitirtmeye karar vermiştim, ama şimdi vazgeçtim, evet, öyle...

Arkadiy yatağına taşıdı onu. Kararlı:

– Beni dinle Vasâ, dedi, bu konuyu kesin bir karara bağlamalıyız artık! Söyle bana, niyetin nedir?

Vasâ kolunu güçsüzce sallayıp başını öte yana çevirirken:

– Ah! dedi.

– Yeter artık Vasâ, yeter! Bir karar ver! Başına kötü bir şey

gelmesini istemiyorum: Artık susamayacağım. Biliyorum, bir karar vermeden uyumayacaksın.

Vasâ anlaşılmaz bir tavırla:

– Nasıl istersen, sen nasıl istersen... dedi.

Arkadiy Ivanoviç, “Yumuşuyor!” diye geçirdi içinden.

– Beni dinle, dedi. Sana söylediklerimi hatırla. Yarın kurtaracağım seni! Yarın kaderin belli olacak! Kaderin belli olacak diyorum! Beni o kadar korkuttun ki Vasâ, ben de senin gibi konuşmaya başladım. Ne kaderi! Düpedüz saçmalık! Dairedeki durumunu, Yulian Mastakoviç’in sana olan sevgisini kaybetmek istemiyorsun, değil mi? Evet! Kaybetmeyeceksin, göreceksin, ben...

Daha uzun süre konuşacağı benziyordu Arkadiy Ivanoviç, ama Vasâ sözünü kesti. Yatağında doğrulmuş, kollarını Arkadiy Ivanoviç’in boynuna dolamış, öpmüştü onu. Gücsüz bir sesle:

– Yeter! dedi. Yeter artık! Kapat bu konuyu!

Sonra gene duvardan yana döndürdü başını.

“Tanrım!” diye geçirdi içinden Arkadiy Ivanoviç. “Tanrım! Neyi var bu çocuğun? Kendinde değil. Nasıl bir karar verdi acaba? Kendi kendini batıracak.”

Arkadiy umutsuzca bakıyordu ona.

“Hastalansa belki daha iyi bile olurdu, diye düşünüyordu. Hastalığı kaygılarını unuttururdu, böylece işler yoluna girerdi. Ben de neler saçmalıyorum! Ah Tanrım!..”

Bu arada Vasâ uykuya dalmıştı sanki. Arkadiy Ivanoviç sevindi buna. “İyiye işaret!” diye düşünüyordu. Bütün gece arkadaşının başucunda oturmaya kararlıydı. Ama Vasâ huzursuzdu. Yattığı yerde sık sık hopluyor, dönüp duruyor, bir an için gözlerini açıyordu. Sonunda bitkin düştü. Derin bir uykuya daldı. Gece yarısından sonra saat iki sularıydı, Arkadiy Ivanoviç dirseğini masaya dayamış, sandalyede uyukluyordu.

Huzursuz, tuhaf bir düş görüyordu. Uyumuyormuş gibi geliyordu ona. Vasâ’nın hâlâ yatağında yattığını sanıyordu. Ama çok tuhaftır! Vasâ’nın numara yaptığını, hatta onu kandırmaya çalıştığını, şimdi gözlerini iri iri açıp ona bakarak usul-

ca yerinden kalkacağını, çıt çıkarmada masaya gideceğini geçiriyordu aklından. Ateş gibi yakan bir acı sarmıştı Arkadiy'in kalbini. Vasâ'nın ona güvenmediğini, ondan gizlendiğini gördükçe çok üzülmüyor, içi sızlıyor, bu ona ağır geliyordu. Birden Vasâ'yı kucaklamak, bağırıp çağırmak, alıp tekrar yatağa yatırmak istiyordu... Kucağında çığlıklar atmaya başlıyordu Vasâ ve Arkadiy yalnızca cansız bedenini götürüyordu karyolaya. Boncuk boncuk soğuk terler döküyordu Arkadiy, kalbi duracakmış gibi çarpmaya başlıyordu. Uyandı, gözlerini açtı. Vasâ karşısında masada oturmuş, yazıyordu.

Ne olup bittiğini anlayamadan karyolaya baktı Arkadiy. Vasâ orada değildi. Hâlâ gördüğü düşün etkisinden kurtulamamıştı. Korku içinde ayağa fırladı. Vasâ'nın yerinden kıpırdadığı yoktu. Durmadan yazıyordu. Birden, dehşet içinde, Vasâ'nın kalemi mürekkebe batırmadan yazdığını, bembeyaz kâğıdın üzerinde kalemi yazıyormuş gibi gezdirdiğini, işini son derece güzel, düzgün yapıyormuş gibi, kâğıdı doldurmak için acele, çok acele ettiğini fark etti! Arkadiy İvanoviç, "Hayır, kasılma değil bu! diye geçirdi içinden. Titremeye başlamıştı. Vasâ'yı omuzlarından yakalayıp bağırdı: Vasâ, Vasâ! hadi ses ver bana!" Ama susuyordu Vasâ, kuru kalemle kâğıda yazmayı sürdürüyordu.

Başını kaldırıp Arkadiy'e bakmadan mırıldandı:

– Sonunda çabuk yazmaya başlayabildim Arkadiyciğim.

Arkadiy kolundan tuttu onu, kalemi çekip aldı elinden.

Vasâ'nın göğsünden bir inilti yükseldi. Kolunu indirip Arkadiy'in yüzüne baktı, sonra elini bitkin, acı dolu bir tavırla alnına götürdü, bütün bedenine çökmüş ağır, kurşun gibi ağır bir şeyi içinden çıkarıp atmak istiyormuş gibi ovuşturmaya başladı. Daha sonra dalgın bir tavırla başını göğsünün üzerine indirdi.

Arkadiy İvanoviç umutsuzca:

– Vasâ, Vasâ! diye haykırdı. Vasâ!

Bir dakika sonra baktı ona Vasâ. İri, mavi gözlerinde yaşlar vardı. Soluk, munis yüzü derin bir acıyla kaplıydı... Bir şeyler mırıldanıyordu.

Arkadiy onun üzerine eğilip yüksek sesle:

– Ne diyorsun? diye sordu.

Vasâ mırıldandı:

– Neden, neden ben? Sebep ne? Ne yaptım ben?

Arkadiy umutsuzluk içinde elini kolunu sallayarak:

– Vasâ! diye haykırdı. Neyin var? Neden korkuyorsun

Vasâ?

Vasâ doğrudan arkadaşının gözlerinin içine bakarak:

– Neden askere alıyorlar beni? dedi. Neden? Ne yaptım ben?

Arkadiy'in tüyleri diken diken olmuştu. Duyduğuna inanmak istemiyordu. Vasâ'nın tepesinde kendinde değilmiş gibi dikiliyordu.

Bir dakika sonra kendine geldi. Yüzünde renk kalmamıştı, mosmor olmuş dudakları titriyordu "Sanırım önemli değildir, diyordu kendi kendine. Geçici bir şeydir!" Giyinmek için koştu. Hemen doktora gitmek niyetindeydi. Birden Vasâ şeslendi ona. Arkadiy Ivanoviç koşup, biricik yavrusu elinden alınmak istenen bir anne gibi sarıldı ona...

– Arkadiy, Arkadiy, hiç kimseye bir şey söyleme, olur mu? Duydun mu beni? Benim felaketim bu! Bırak, yalnız başıma katlanayım ona.

– Neler söylüyorsun Vasâ? Ne diyorsun? Kendine gel Vasâ, kendine gel! Vasâ derin bir iç çekti, sessiz gözyaşları yuvarlanıyordu yanaklarından. Acı dolu, yürek parçalayıcı bir sesle mırıldandı:

– Neden öldürecekler o kızı? Suçu ne zavallının? Bir kabahati yok ki!.. Bütün suç bende, suçlu olan benim!..

Bir an sustu Vasâ, bir şey söylemedi. Sonra ağrıyan başını sallayarak mırıldandı:

– Elveda sevgilim benim! Elveda canım! Arkadiy Ivanoviç irkildi, kendini toparladı, tekrar doktora koşacak oldu. Vasâ, onun kapıya yöneldiğini fark edince: Gidelim, vakit tamamdır! dedi. Gidelim kardeşim, gidelim, ben hazırım! Sen götür beni!

Sustu Vasâ, Arkadiy'in yüzüne bitkin, kuşkulu baktı.

Arkadiy Ivanoviç ne diyeceğini bilemeden, doktora gitmek için şapkasını kaptı.

– Vasâ, arkamdan çıkma lütfen! dedi. Burada bekle beni.

Vasâ hemen oturdu. Sakin, uysaldı; ancak gözlerinde müt-hiş bir kararlılığın parıltısı vardı. Arkadiy çıkarken geri döndü, masadaki ağzı açık küçük çakıyı aldı, son bir kez daha baktı acınacak durumdaki arkadaşına, koşarak çıktı.

Saat yediyi geçiyordu. Gün ışığı odanın karanlığını yeni yeni dağıtmaya başlamıştı.

Arkadiy bir doktor bulamadı. Tam bir saat koşturup durdu. “Burada bir doktor var mı?” diye sorduğu kapıcılardan olumlu cevap aldığı anda, doktorun oturduğu dairenin kapısını çalı-yordu. Ama doktorların hiçbiri evde değildi: Kimi göreve git-miş, kimi özel işleri için çıkmıştı. Hasta kabul edebilecek yalnızca bir doktor bulabilmiş; o da Nefedeviç diye birinin geldiğini haber veren uşağını uzun boylu sorguya çekmiş (Kim yol-lamıştı bu Nefedeviç’i, nasıl biriydi, hasta ne hastasıydı, sabah sabah kapıya dayanan bu adam neye benziyordu?) ve çıkama-yacağını, çok işi olduğunu, böyle hastaların hastaneye kaldırıl-maları gerektiğini söylemişti.

Çabalarının böyle sonuçlanacağını hiç beklemeyen Arka-diy çok üzgündü. Doktor falan aramaktan vazgeçti, Vasâ için çok endişeli, eve döndü. Koşarak girdi daireye. Mavra, hiçbir şey olmamış gibi, yerleri silmiş, çıra kırıyor, sobayı yakmaya hazırlanıyordu. Odaya daldı Arkadiy, Vasâ yoktu: Evden çıkmıştı.

Arkadiy korkudan buz kesmişti. “Nereye? Nereye? Nereye gitti bu zavallı çocuk?” diye geçirdi içinden. Mavra’yı sorguya çekti. Kadının bir şeyden haberi yoktu. “Tanrı günahlarını bağışlasın efendisinin” ne zaman, nasıl çıktığını ne duymuş, ne görmüştü. Nefedeviç, Kolomenski’ye koştu.

Nedendir bilinmez, onun orada olduğunu düşünmüştü.

Oraya vardığında saat dokuzu geçiyordu. Orada beklemiyorlardı onu, bir şeyden haberleri yoktu. Liza ile annesinin karşısında korkmuş, şaşkın dikiliyor, Vasâ’nın nerede olduğunu soruyordu. Yaşlı kadının bacakları titremeye başlamış,

kendini divana atmıştı. Liza korkudan zangır zangır titreyerek neler olduğunu soruyordu. Ona ne söyleyebilirdi Arkadiy İvanoviç? Hemen sıyrıldı işin içinden. Anlaşılacağı gibi, kimse- nin inanmadığı bir şeyler uydurdu ve anne kızı heyecan, en- dişe içinde bırakıp koşarak çıktı. Hiç değilse geç kalınmama- sı, önlemlerin alınması için gereken yere bir an önce haber ve- rilmesi için koşarak daireye gidiyordu. Yolda, Vasâ'nın Yulian Mastakoviç'in evinde olabileceği geldi aklına. En güvenilir ola- sılık buydu: Arkadiy en başta, Kolomenski'ye gitmeden önce de düşünmüştü bunu. Arabayla Yulian Mastakoviç'in evinin önünden geçerken arabacının durmasını istemiş, ama hemen arkasından, yola devam etmesini söylemişti. Dairede ne var ne yok öğrenecek, sonra duruma göre, en azından, Vasâ'nın yok- lüğünü bildirmek üzere, Yulian Mastakoviç'in karşısına çıkac- taktı. Öyle ya, nasıl olsa birisinin durumu kendisine bildirme- si gerekiyordu!

Antrede daha genç, ama çoğunluğu onunla aynı rütbede ar- kadaşları sardılar çevresini, hep bir ağızdan Vasâ'ya ne olduğu- nu sormaya başladılar. Hepsi Vasâ'nın aklını yitirdiğini, kafası- nı, işini düzgün yapmadığı için onu askere almak istediklerine taktığını söylüyordu. Arkadiy İvanoviç herkese lâl yetiştirme- ye çalışarak, daha doğrusu, hiç kimseye tam bir cevap verme- den içeri yürüdü. Yolda, Vasâ'nın Yulian Mastakoviç'in yanın- da olduğunu, üst düzey memurların, Esper İvanoviç'in bile oraya gittiğini öğrendi. Oraya giderken bir an durdu Arkadiy İvanoviç. Yaşlı memurlardan biri nereye gittiğini, ne istediği- ni sormuştu. Yaşlı memurun kim olduğuna bakmadan, Vasâ ile ilgili bir şeyler söyledi, doğru Yulian Mastakoviç'in odasına yürüdü. Oradan Yulian Mastakoviç'in sesi geliyordu. Tam ka- pıda biri durdurdu Arkadiy İvanoviç'i:

– Nereye? diye sordu.

Sanki kendinde değildi Arkadiy İvanoviç. Geri dönmeye ha- zırdı, ama tam o sırada kapının aralığından zavallı arkada- şı Vasâ'yı gördü. Kapıyı açıp bir şekilde, odaya girdi. Yulian Mastakoviç çok üzgün olduğu için olsa gerek, odada bir kar- gaşa, telaş vardı. Üst düzey memurların hepsi başına toplan-

mışlardı. Ne yapacaklarını bilemeden, bir şeyler anlatmaya çalışıyorlardı ona. Biraz ötede Vasâ ayakta duruyordu. Ona bakınca bir şey düğümlendi Arkadiy Ivanoviç'in boğazına. Vasâ yüzü bembeyaz, başı dimdik, hazırola, elleri yana yapışık bekliyordu. Doğrudan Yulian Mastskoviç'in gözlerinin içine bakıyordu. Nefedeviç'in odaya girdiğini hemen fark ettiler. Vasâ ile onun ev arkadaşı olduğunu bilen biri, bunu hemen Yulian Mastakoviç'e söyledi. Arkadiy'i onun yanına getirdiler. Kendisine sorulan sorulara karşı bir şeyler söylemek istiyordu Arkadiy Ivanoviç. Yulian Mastakoviç'e bakıp, yüzünde içten bir yeis görünce sarsıldı, bir çocuk gibi ağlamaya başladı. Daha fazlasını bile yaptı: Atıldı, amirinin elini tutup hemen gözlerine götürdü, gözyaşlarıyla ıslattı. Öyle ki, Yulian Mastakoviç hemen çekmek zorunda kaldı elini, havada sallayarak şöyle dedi:

– Evet, yeter yavrum, yeter, iyi yürekli biri olduğun belli.

Arkadiy Ivanoviç hıçkırarak ağlıyor, yalvaran bakışlarla odadakilerin yüzüne bakıyordu. Kardeşi Vasâ için buradaki herkesin iyi düşündüğünü, üzüldüğünü, ağladığını hissediyordu.

Yulian Mastakoviç:

– Nasıl, nasıl oldu ona bu? diye sordu. Neden yitirdi aklını?

Arkadiy Ivanoviç yalnızca şöyle diyebildi:

– Min-net duy-gu-sundan!

Bunu duyunca şaşkına döndüler odadakiler. Son derece tuhaf, inanılmaz gelmişti onlara bu söylediği: İnsan minnet duygusundan aklını nasıl yitirebilirdi? Elinden geldigince anlatmaya çalıştı Arkadiy.

Sonunda Yulian Mastakoviç şöyle dedi:

– Tanrım, ne acı bir şey! Üstelik, ona verdiğim iş önemli olmadığı gibi, hiç de acele değildi. Boşu boşuna bu duruma düştü çocukcağız! Neyse, yollamak gerekiyor onu!..

Yulian Mastakoviç sonra gene Arkadiy Ivanoviç'e döndü, Vasâ'yı göstererek gene sormaya başladı:

– Bu durumundan bir kıza söz edilmemesini istiyor. Kimin nesidir o kız? Nişanlısı falan mı?

Arkadiy anlatmaya başladı. Bu arada Vasâ bir şeyler dü-

şünmeye başlamıştı sanki. Büyük bir gerginlik içinde önemli, özellikle şu anda göz önüne alınması yararlı olacak bir şeyi hatırlamaya çalışıyor gibiydi. Acı içinde, sanki, bu unuttuğu şeyi ona hatırlatabilecek birilerini bulmak umuduyla zaman zaman, odadakilerin yüzüne bakıyordu. Arkadiy'e doğrulttu bakışını. Ansızın bir umut ışığı belirdi gözlerinde. Önce sol ayağını atıp üç adım öne yürüdü, subayların çağırdığı askerlerin yaptığı gibi, topuklarını vurarak durdu.

Herkes merak içinde ne olacağını bekliyordu.

Vasâ komut verir gibi, yüksek sesle şöyle dedi:

– Doğuştan bedensel bir kusurum var benim, efendim. Çelimsiz ve ufak tefekim, askerliğe elverişli değilim efendim!

O anda odada bulunanların yüreği sızladı. En metin olan Yulian Mastakoviç'in bile gözleri yaşarmıştı. Kolunu sallayarak:

– Götürün onu, dedi.

Vasâ alçak sesle

– Saygılarımla selamlarım sizi efendim! dedi.

Ve askerce soldan geri dönüp odadan çıktı. Durumuna ilgi duyan herkes arkasından koştu. Arkadiy de onların arasındaydı. Vasâ'yı antrede oturtular. Evrakların hazırlanmasını ve onu hastaneye götürecek arabanın gelmesini bekliyorlardı. Vasâ hiç konuşmadan oturuyordu. Görünüşte son derece endişeliydi. Tanıyabildiği daire arkadaşlarına, onlarla vedalaşmak istiyor gibi hafifçe başını eğiyordu. İkide bir kapıya bakıyor, kendini "Hadi gidiyoruz!" diyecekleri âna hazırlıyordu. Memur arkadaşları çevresini sarmışlardı. Herkes üzgün, başını sallıyor, üzüntüsünü belirtiyordu. Onun şimdi bir anda ortaya çıkan bu durumu herkesi çok şaşırtmıştı. Bazıları fikir yürütüyor, bazıları üzülüyor. Vasâ'yı övüyor, onun çok alçakgönüllü, sessiz, ilerisi için çok şey vaadeden bir genç olduğunu söylüyordu. Öğrenimini tamamlamak için nasıl canla başla çalıştığını, herkese içten davrandığını, kendini yetiştirmek için elinden geleni yaptığını anlatıyordu. İçlerinden biri:

– Rütbesini bileğinin hakkıyla aldı, dedi.

Amirlerinin ona olan sevgisinden, duygulanarak söz ediyorlardı. Kimileri, işini bitirmediği için Vasâ'nın neden onu askere

alacaklarını kafaya takıp, aklını yitirdiğini açıklamaya çalışıyordu. Yakın zamana kadar rütbesizler sınıfından olan zavallının ondaki cevheri, uysallığı, az bulunur usluluğu fark eden Yulian Mastakoviç'in yardımlarıyla rütbeliler sınıfına yükseldiğini ve ilk rütbesini aldığını anlatıyorlardı. Sözün kısası, çok şey anlatılıyordu onun için. Aşırı üzülenler arasında, Vasâ Şumkov'un daire arkadaşı, çok kısa boylu biri, özellikle dikkati çekiyordu. Üstelik pek genç de değildi, sözgelimi, otuzlu yaşlardaydı. Çarşaf gibi bembeyazdı yüzü. Tir tir titriyor, tuhaf bir biçimde gülümsüyordu. Bunun nedeni belki de, başkalarının başına gelen kötü şeylerin veya korkulu olayların ilgisiz seyirciyi üzmesi yanında, biraz da sevindirmesindendi. Şumkov'u kuşatmış kalabalığın çevresinde dönüp duruyor, boyu kısa olduğu için parmaklarının ucuna basarak yukarıdan bakıyor, önüne gelen memurların (yani bunu yapabileceği memurların) düğmesine yapıyor; durmadan, bunun neden olduğunu bildiğini, bunun basit değil, oldukça önemli bir olay olduğunu, bunun böyle bırakılamayacağını anlatmaya çalışıyordu. Sonra gene parmaklarının ucunda yükseliyor, yanındakinin kulağına bir şeyler fısıldıyor, daha sonra gene iki kez başını sallıyor, gene dolaşmayı sürdürüyordu. Sonunda her şey bitti: Hastaneden nöbetçi sağlık memuru geldi, Vasâ'ya yaklaştı, ona gitme zamanının geldiğini söyledi. Vasâ ayağa fırladı, telaşlandı, çevresine bakınarak sağlık memuruyla yürüdü. Bakışlarıyla birini arıyor gibiydi.

Arkadiy İvanoviç hıçkırarak ağlıyordu.

– Vasâ, Vasâ! diye haykırdı.

Vasâ durdu. Arkadiy yanına sokuldu. Son kez kucaklaştılar, birbirlerini kollarının arasında sıktılar... İnsanın içini burkan bir sahneydi bu. Nasıl bir acıydı o, ikisinin de gözlerinden yaşlar boşalmasına neden olan? Ne için ağlıyorlardı? Neydi bu felaket? Neden anlayamamışlardı birbirlerini?..

Şumkov Arkadiy'in eline bükülü bir kâğıt sıkıştırarak:

– Al şunu! Sakla! dedi. Elimden alırlar onu. Sonra getirirsin onu bana, sonra getirirsin. Aman kaybetme...

Sözünün sonunu getiremedi Vasâ, seslenmişlerdi ona. Başıyla herkesi selamlayarak, herkesle vedalaşarak merdivenler-

den aşığı koştı. Yüzünde büyük bir yeis vardı. Sonunda arabaya bindirip götürdüler onu. Arkadiy kâğıdı hemen açıp baktı. İçinde, Şumkov'un hiç yanından ayırmadığı, Liza'nın ona verdiği simsiyah bir tutam saçı vardı. Acı gözyaşları boşaldı Arkadiy'in gözlerinden.

– Ah Liza, zavallı Liza! diye mırıldandı.

Mesai bitiminde Kolomenski'ye gitti. Oradaki durumu anlatmaya gerek yok! Petya, iyi yürekli Vasâ'ya ne olduğunu anlayamayan küçük Petya bile bir köşeye çekilmiş, küçücük ellerini yüzüne kapamış, çocuk kalbinin bütün gücüyle hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı. Arkadiy eve dönerken hava kararmak üzereydi. Neva köprüsüne yaklaşınca bir an durdu, nehrin uzaklarında, günbatımının kızılığına bürünmüş soğuk, bulanık, sisli ufka bakmaya başladı. Gece, kentin üzerine çöküyordu. Buz tutmuş uçsuz bucaksız, üzerinde donmuş karla daha da yüksek görünen Neva, donmuş sonsuz milyonlarca kar tanesinde, güneşin son ışıklarının yansımasından ibaret bir renk cümbüşüydü. Hava en azından eksi yirmi derece olmalıydı. Ölesiye yorgun atların, koşan insanların ağzından buz gibi bir buğu çıkıyordu. Soğuk hava en küçük bir sestten titriyor, Neva'nın iki yakasındaki çalılardan dumanlar soğuk havaya devler gibi yükseliyor, yükselirken birleşip ayrılarak eski evlerin üzerinde sanki yeni evler oluşturuyorlardı, kentin üzerinde havada yeni bir kent kuruluyordu sanki... Ve nihayet, bütün bu dünya; güçlüleriyle, güçsüzleriyle, yoksulların kulübeleriyle, barınaklarıyla, zenginlerin, güçlülerin gösterişli, mutluluk kaynakları saraylarıyla bütün bu dünya, akşamın karanlığında sırası gelince kaybolacak, koyu mavi gökyüzüne duman gibi yükselecek fantastik, sihirli bir düşe benziyordu. Zavallı Vasâ'nın kendini öksüz kalmış gibi hisseden arkadaşısı tuhaf şeyler düşünüyordu. Ürperdi, ansızın kalbine, güçlü, o âna kadar tanımadığı bir duyguyla sıcak kan dalgası dolduğunu hissetti. Tehlikeyi, mutluluğu kaldıramayan zavallı arkadaşının aklını neden yitirdiğini ilk kez şimdi anlıyordu sanki. Dudakları titredi, gözleri aydınlandı, yüzü bembeyaz oldu. O anda kendini bambaşka bir dünyaya girmiş gibi hissetti...

Canı sıkılan, asık yüzlü biri olmuş, bütûn neşesini kaybetmişti. Vasâ ile birlikte oturduğu daireden nefret etmeye başlamış, yeni bir daireye taşınmıştı. Kolomenski'ye gitmek içinden gelmiyordu, oraya gidemiyordu da. İki yıl sonra kilisede karşılaştı Liza ile. Evlenmişti. Annesi kucağında onun bebeğiyle, arkasındaydı. Selamlaştılar, uzun süre geçmişten söz etmekten kaçındılar. Liza, Tanrı'ya şükûrler, mutlu olduğunu, yoksul olduklarını, kocasının iyi bir insan olduğunu, kocasını sevdiğini söyledi... Ama konuşurken birden gözleri doldu, konuşamadı, öte yana döndü, acısını gizlemek için önündeki dua sehpasının üzerine eğildi...

1848

Timsah

Крокодил

TUHAFA BİR OLAY

VEYA

PASAJDA İNANILMAZ BİR OLAY

Olgun yaşta, olgun görünümlü bir adamın bir gösteri timsahınca canlı canlı, bütünüyle yutulduğunun ve sonrasının gerçek öyküsüdür.

Ohe, Lambert! ou est Lambert?

As-tu vu Lam bert?

[Hey, Lambert! Lambert nerede?

Lambert'i gördün mü?]

I

İçinde bulunduğumuz ellinci yılın otuz ocağında, öğleden önce Yelena İvanovna (kendisi kültürlü, yakın dostum, daire arkadaşım, biraz da akrabam İvan Matveiç'in eşidir) belli bir ücret karşılığında pasajda halka gösterilen timsahı görmek istemişti. İvan Matveiç, yurtdışına çıkış bileti cebinde olduğu için (hastalıktan çok, oraları görmek istediğinden almıştı bu bileti) daireden izinliydi, dolayısıyla o sabah bütünüyle özgürdü; karısının bu önüne geçilmez isteğine karşı durmamış, kendisi de timsahı merak etmeye başlamıştı.

Mutlu bir tavırla:

- Çok güzel bir fikir! dedi. Gidip görelim şu timsahı!

Avrupa'ya gitmeye hazırlanırken, oralarda yaşayanlarıyla burada tanışmak hiç fena olmayacak.

Ivan Matveiç böyle söyleyerek karısının koluna girdi, onunla birlikte Pasaj'a yollandı. Her zamanki alışkanlığımla, aile dostu sıfatımla ben de peşlerine takılmıştım. Benim için unutulmaz olan o sabahki kadar mutlu hiç görmemiştim Ivan Matveiç'i. Başımıza geleceklerden haberimiz yoktu çünkü! Pasaj'a girdiğimizde Ivan Matveiç önce yapının büyüklüğüne hayran kaldığını söyledi. Halka gösterilmek üzere başkente ikinci kez getirilen canavarın bulunduğu bölüme geldiğimizde, Ivan Matveiç o güne kadar yapmadığı bir şeyi yaptı, girişteki kıza benim için de yirmi beş kapık ödedi.

Pek büyük sayılamayacak odaya girdiğimizde orada timsahtan başka, kakudu cinsi papağanların, ayrıca köşede özel bir kafeste maymunların olduğunu gördük. Tam kapının solunda, duvarın dibinde, kalın parmaklıklılı, banyoyu andıran büyük bir demir kafes vardı. Kafesin dibi dört beş santim suyla kaplıydı. O küçük su birikintisinin içinde ise, dev bir timsah (besbelli, ülkemizin rutubetli, yabancılar için hiç de konuksever olmayan ikliminden ötürü hareket yeteneğini yitirmiş) kocaman bir ağaç kütüğü gibi kıpırdamadan yatıyordu. O dev ilk anda hiçbirimizin ilgisini çekmedi.

Yelena Ivanovna pek üzgünmüş gibi sözcükleri uzatarak:

– Bildiğimiz timsah işte! dedi. Oysa ben daha değişik bir şey göreceğimizi ummuştum!

Sanırım, timsahın pırlantadan falan olmasını bekliyordu. Timsahın sahibi Alman yanımıza geldi, son derece vakur bir tavırla yüzümüze baktı.

Ivan Matveiç fısıldadı bana:

– Adam haklı, şu anda bütün Rusya'da yalnızca kendisinin bir timsah sergilediğini biliyor çünkü.

Başka zaman oldukça kıskanç bir insan olan Ivan Matveiç'in bu son derece saçma düşüncesine ben de hak veriyordum.

Timsahın sahibinin bu bakışına alınan Yelena Ivanovna, kaba adama dersini vermek için (kadınlara özgü bir tavırla) kibarca gülümseyerek şöyle dedi:

– Timsahınız cansız mı?

Alman, kafesin parmaklığını biraz kaldırıp, timsahın kafasına elindeki sopayla dokunarak, kırık dökük bir Rusça'yla:

– Yo, hayır madam... dedi.

Bunun üzerine sinsi canavar, canlı olduğunu göstermek için kollanıyla kuyruğunu hafiften kıpırdattı, kafasını kaldırdı, uzun uzun pufladı.

Keyfi yerine gelen Alman okşayan bir sesle:

– Tamam Karlhen, kızma, dedi.

Yelena Ivanovna bu kez daha da nazlı:

– Ne iğrenç bir timsah! dedi. Korkuttu beni. Bu gece rüyalarım girer artık...

Alman, Yelena Ivanovna'ya kibar bir tavırla karşılık verdi:

– Ama korkmayın madam, rüyanızda ısırmayacaktır sizi.

Bu esprisine herkesten önce kendi gülmüştü, ama bizlerden gülen olmamıştı.

Yelena Ivanovna özellikle bana dönüp:

– Gidelim Semyon Semyoniç, dedi. Maymunlara bakalım, daha iyi. Maymunları çok seviyorum. Sevimli şeyler... oysa timsah korkunç.

Ivan Metveiç, karısına hoş bir cesaret gösterisinde bulunmak amacıyla seslendi arkamızdan:

– Korkma, canım... Firavunlar ülkesinin bu uykucu sakini bir şey yapmaz insana.

Ve gidip timsahın kafesinin yanında durdu.

Üstüne üstlük, (daha sonra itiraf ettiğine göre, timsahı tekrar puflamaya zorlamak için) mendilini çıkarıp hayvanın burnuna sürtmeye başlamış. Alman ise, bir bayan olduğu için, maymunların kafesine doğru yürüyen Yelena Ivanovna'nın arkasından yürümüştü.

Böylece her şey yolunda gidiyordu, herhangi bir tehlike söz konusu değildi. Hatta Yelena Ivanovna büyük bir ilgiyle maymunları izlemeye başlamıştı. Gözü maymunlardan başka bir şey görmüyor gibiydi. Hazdan çılgınlık atıyor, Almanla ilgilenmek istemiyormuş gibi sık sık bana bir şeyler söylüyor, bu maymunların bazı tanıdıklarına ve dostlarına çok benzediği-

ni söyleyerek kahkahalar atıyordu. Ben de neşelenmiştim. Bu benzetme son derece yerindeydi çünkü. Alman gülmeli mi, gülmemeli mi bilemiyordu. Sonunda bütününü asmıştı suratını. Tam o anda ansızın korkunç, hatta doğal olmayan diyebileceğim bir çığlık sarstı odanın havasını. Ne düşüneceğimi bilemeden, ilk anda olduğum yerde donup kalmıştım. Ama çığlık atanın Yelena İvanovna olmadığını fark edince birden döndüm ve... (Tanrım, ne gördüm!.. Ne gördüm Tanrım!..) zavalı İvan Matveiç'i timsahın korkunç ağzında yanlamasına, yere paralel olarak havaya kalkmış, bacaklarını umutsuzca sallarken görmüştüm. Sonra bir anda kayboldu gözden. Ama olayı ayrıntılarıyla anlatacağım size. Çünkü olay süresince olduğum yerde kıpırdamadan duruyordum ve önümde olup biteni şimdi bile hatırladığım, büyük bir dikkat ve merakla izliyordum. O uğursuz anda şöyle düşünüyordum: "Ya İvan Matveiç'in yerinde şu anda ben olsaydım... ne kötü olurdu!" Ama olaya gelelim. Timsah, korkunç iki çenesi arasında zavalı İvan Matveiç'i çevirip önce bacaklarını yuttu; sonra, kurtulmak amacıyla kendini öne atmaya, kafesin parmaklıklarına tutunmaya çalışan İvan Matveiç'i, şöyle bir geçirip belinden yukarısına kadar içeri çekti. Daha sonra bir kez daha geçirip onu iyice içeri çekmeye başladı. İvan Matveiç, göz göre göre kayboluyordu canavarın ağzında... Sonunda timsah, kültürlü dostumu arkada bir şey bırakmadan bütününü yuttu. Dıştan, timsahın karnında İvan Matveiç'in bedeninin tüm hatlarıyla nasıl hareket ettiği görünüyordu. Bir çığlık da ben atmaya hazırlanıyordum ki, kader ansızın bir kez daha şaşırttı bizi: Timsah, yuttuğu cismin aşırı iriliğinden olacak, şöyle bir ıķınıp korkunç ağzını tekrar açtı ve oradan bir an geçirtiliyle midesinden gelmiş bir yiyecek parçası gibi, İvan Matveiç'in başı göründü. Yüzünde umutsuz bir ifade vardı. Tam o anda gözlüğü kafesin içine yere düştü. Bu umutsuz baş sanki son bir kez daha dünyaya bakmak, dünyasal her türlü zevkle düşünsel olarak vedalaşmak için, bir an uzanmıştı timsahın boğazından dışarı. Ama başaramadı bunu: Timsah bir kez daha toplamıştı gücünü, yutkunmuştu... bir anda gene kaybolmuştu baş. Henüz

canlı bir insanın başının bu görünüp kaybolması (olayın bir anda olup bitmesinden mi, beklenilmeyen bir şey olduğundan mı, yoksa İvan Matveiç'in gözünden gözlüğünün düşmesinden mi, bilinmez) öylesine dehşet verici, aynı zamanda komikti ki, elimde olmadan gülecek olmuş, kendimi tutmuş, ama gene de çıkardığım sestten bunu belli etmiştim. Bir aile dostu olarak, böyle bir anda gülmem uygunsuz kaçtığı için, hemen Yelena İvanovna'ya döndüm, sempatik bir tavırla şöyle dedim:

– İvan Matveiç'imizin durumu çok kötü!

Yelena İvanovna'nın olay süresince ne derece heyecanlı olduğunu anlatmaya kalkışmayacağım bile. İlk çığlıktan sonra olduğu yerde donup kalmış gibiydi, olan biteni sanki soğukkanlılıkla izliyordu, ama gözleri yuvalarından uğramıştı... Sonra iç parçalayıcı bir biçimde acı acı ağlamaya başladı... ellerini tuttum. Bu arada Alman (görünüşte ilk anda o da şaşkın bir durumdaydı) bakışını havaya kaldırmış, elini kolunu sallayarak haykırıyordu:

– Ah benim timsahım, o meyn allerlibster Karlhen! Mutter, mutter, mutter! [oh benim sevgili Karlhenim! Anneciğim, anneciğim, anneciğim!]

Bu bağırışıya odanın arka kapısı açıldı ve başında takkesiyle al yanaklı, orta yaşlı mutter girdi. Dehşet içinde, çığlıklar atarak Alman'ının yanına koştu.

Bir kargaşadır başlamıştı: Yelena İvanovna bir timsahın sahibi Alman'a, bir muttere koşarak (kendinde olmadığı belliydi, görünüşte onlara yalvarıyormuş gibi) çılgınca bağırarak hep aynı şeyi söylüyordu: "Karnını yarın! Karnını yarın!" Ama kimin karnının, neden yarılmasını istediği belli değildi. Alman'ın da, mutterin de bizlerle ilgilendiği yoktu: İkisi de kafesin yanındaki buzağılar gibi böğürüyorlardı.

Alman bağırıyordu:

– Adam yutulmak, şimdi kaybolmak, çünkü timsah onu yutmak!

Karısı da bağırıyordu:

– Unser Karlhen, unser allerlibster vird şterben! [Bizim Karlhen! Sevgili Karlhen ölüyor!]

Karısının sözünü kesti Alman:

– Biz öksüz olmak, yiyecek ekmek bulamamak!

Yelena Ivanovna iki gözü iki çeşme, Almanın redingotunun eteğine yapışmış, yalvarıyordu:

– Karnını yarın, karnını yarın, karnını yarın!

Eteğini kurtarmaya çalışırken bağırdı Alman:

– Timsahı kızdırmak var! Neden kızdırmak kocanız timsahı? Karlhen vird yutmak, o zaman siz ödemek... das var meyn zon, das var meyn ayntsiger zon! [benim oğlumdu o, tek oğlumdu!]

Ne yalan söyleyeyim, ülkemize gelmiş bu Almanın bencilliğini, dağınık mutterinin kalbinin soğukluğunu görünce tepem atmıştı. Bu arada Yelena Ivanovna'nın durmadan "Karnını yarın, karnını yarın!" diye bağırması da sinirlerimi daha çok bozuyor, dikkatimi dağıtıyordu. Öyle ki, korkmaya bile başlamıştım... Önce şunu da söyleyeyim: Ben bütünü bu bağış çağırışı ters anlıyordum. Yelena Ivanovna'nın bir an için aklını yitirdiğini; dahası, sevgili Ivan Matveiç'inin başına gelen felaketin intikamını timsahı kırbaçlayarak almayı düşündüğünü sanıyordum. Oysa hiç de bu değildi düşündüğü. Bu arada ben, şaşkınlık içinde kapıya bakarak Yelena Ivanovna'yı, "karnını yarmak" deyimini kullanmamaya özellikle dikkat ederek sakinleştirmeye çalışıyordum. Çünkü Pasaj'ın tam göbeğinde, bunca kültürlü insanın ortasında ve o anda belki de Bay Lavrov'un konferans verdiği salonun bu kadar yakınında, böylesine bağınaz bir girişimde bulunmak, yapılabilecek bir şey olmamasından başka, anlamsızdı da ve her an kültürlü insanlarca ıslıklanmamıza, Bay Stepanov'un karikatürlerine konu olmamıza yol açabilirdi. Korkulu kuşkularımda haklı olduğum yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlayınca dehşete kapıldım: Timsahın bulunduğu odayla yirmi beş kapık verip içeri gireceklerin beklediği girişin arasındaki perde birden açıldı ve eşikte sakallı bıyıklı, elinde kasketiyle biri göründü. Giriş hakkını kullanmış olmamak için eşiğe basmamaya büyük özen göstererek bedeninin üst bölümünü iyice öne doğru uzatmış, yanlışlıkla içeri düşmemeye, eşiğin dışında kalmaya çalışarak şöyle dedi:

– Sayın bayan, böylesine bağınazca bir istekte bulunmanız sizin gelişmişliğinize yakışmaz ve bu beyninizdeki fosfor eksikliğini gösterir. Ayrıca, kültürlü çevrelerde ve gazetelerimizde hemen yuhalanacaksınız...

Ama sözünün sonunu getiremedi: Kendini toparlayan Alman, timsahın bulunduğu odanın kapısında konuşan, ama bunun için para ödemiş bu kültürlü adamı görünce öfkeyle üzerine atılmış, iki yumruğunu boynuna dayayıp onu dışarı itelemiştir. Bir anda ikisi de, perdenin arkasında kaybolmuştu. Bütün bu kargaşanın boşuna çıktığını o anda nihayet anlamıştım. Yelena Ivanovna'nın hiçbir suçunun olmadığı çıkmıştı ortaya. Yukanda anlattığım gibi bir niyetinin kesinlikle olmadığı, timsahı kırbaçlayarak, böylesin'e yüz kızartıcı, bağınazca bir cezaya çarptırmayı düşünmediği, yalnızca, bıçakla karnını yarıp içinden Ivan Matveiç'i çıkarmalarını istediği anlaşılmıştı.

Koşarak tekrar yanımıza dönen Alman avazı çıktığıınca bağıırıyordu:

– Olmaz! Siz istemek benim timsah öldürmek! Hayır! Önce sizin koca ölmek, sonra benim timsah ölmek!.. Meyn Fater göstermek timsah, meyn grosfather göstermek timsah, meyn zon ilerde göstermek timsah, ben de göstermek timsah! Hepimiz var göstermek timsah! Ben gants Avrupa ünlü, ama siz ünlü değil gants Avrupa ve siz ödemek bana ceza.

Öfkeli mutter de bağıırıyordu:

– Ben, ben! Sizi yok bırakmak, Karlhen ölmek, siz ceza ödemek!

Yelena Ivanovna'yı bir an önce oradan uzaklaştırmak, eve götürmek istediğim için sakın bir tavırla şöyle dedim:

– Evet, timsahın karnını yarmanın bir yararı olmaz, çünkü sevgili Ivan Matveiç'imiz şu anda yüzde yüz, gökyüzüne çıkmıştır.

Tam o anda hiç beklenmedik bir biçimde, Ivan Matveiç'in sesi duyulunca hepimiz şaşkına döndük:

– Dostum... dostum, bana sorarsanız doğrudan polis müfettişine başvurmalsınız. Polisin yardımı olmadan Alman gerçeği göremez çünkü.

Kararlı, ciddi bir sesle, olağanüstü anlamlı bir tavırla söylenen bu söz bizleri ilk anda öylesine şaşırtmıştı ki, kulaklarımızı inanamamıştık. Tahmin edeceğiniz gibi, hemen timsahın kafesinin yanına koşmuş; heyecanla olduğu kadar, kulaklarımıza inanamadan, içerdeki şanssız dostumu dinlemeye başlamıştık. Sesi derinden, çok uzaklardan çığlık atıyormuş gibi geliyordu. Sanki şakacı biri bitişik odaya geçmiş, orada ağzına bir yastık kapatıp, öteki odadakilere çölde veya aralarında bir vadi olan iki kişinin nasıl haberleşeceklerini göstermek istiyordu. Arkadaşlarımin kutsal bayramlarda yaptıkları bu tür şakalardan çok hoşlanırdım...

Yelena İvanovna titrek bir sesle:

– İvan Matveiç, hayatım, canlısın ha! dedi.

– Canlı ve sağlıklıyım, diye karşılık verdi İvan Matveiç. Tanrı'ya şükürler olsun, bir yerime bir şey olmadan yuttu beni. Tek endişem, amirlerimin bu olaya nasıl bakacakları... Çünkü yurtdışına biletimi almışken, timsahın karnına girdim, hem de aptalca...

Yelena İvanovna kocasının sözünü kesti:

– Ama hayatım, aptallığı falan dert etme şimdi kendine, önce seni oradan bir türlü çekip çıkarmamız gerekiyor.

Timsahın sahibi Alman haykırdı:

– Çekmek! Timsahımın çekilmesine izin vermem... Şimdi daha çok izleyici gelmek var buraya şimdi fuftsing (Elli) kapık zam yapmak biletlere ve Karlhen'in karnı da tok, yemek istemek yok.

Mutter araya girdi:

– Got zey dank! [Tanrı'ya şükür!]

İvan Matveiç sakın, seslendi içerden:

– Haklılar, ekonomik düşünce her şeyden önde gelir.

– Dostum! diye haykırdım, hemen şimdi amirliğe gidiyorum, orada durumu anlatacağım, bu işin altından yalnız başımıza kalkamayacağımızı düşünüyorum.

İvan Matveiç:

– Ben de aynı görüşteyim, dedi. Ne var ki, günümüzde ticari bir kayba karşılık, Almanya ekonomik bir çıkar sağlamadan

timsahının karnını yarmak zordur. Sonra ortada göz ardı edilemeyecek, kaçınılmaz bir sorun daha var: Timsahına karşılık ne isteyecek adam? Ayrıca, o parayı kim ödeyecek? Biliyorsun, varlıklı biri değilim...

Ürkek ürkek şöyle dedim:

– Ya maaş hesabından...

Ama Alman hemen kesti sözümü:

– Benim timsah satılık olmamak, üç bine satmamak var ben timsahımı, dört bine satmamak! Şimdi çok izleyici gelmek. Beş bine de satmamak var!

Sözün kisası, Alman dayanılmaz ölçüde gürültü koparıyordu. Ağgözlülüğü, çıkar hırsı gözlerinden okunuyordu.

Öfkeyle bağırdım:

– Ben gidiyorum!

Yelena Ivanovna ağlamaklı:

– Ben de! dedi. Ben de geliyorum! Doğru Andrey Osipic'in karşısına çıkacağım, gözyaşlarımla yumuşatacağım onu.

Ivan Matveiç hemen seslendi içerden, Yelena Ivanovna'nın sözünü kesti:

– Bunu yapma canım (Çünkü uzun zamandır karısını Andrey Osipic'tan kıskanıyordu ve Yelena Ivanovna'nın oraya gidip, gözyaşının kendisine çok yakıştığını bildiği için, o kültürlü kişinin karşısında ağlamayı pek istediğini biliyordu.) Sonra bana seslendi: Sana da tavsiye etmem dostum, muhasebeye gitmene hiç gerek yok, hiçbir şey çıkmayacaktır oradan. İyisi mi, sen bugün özel bir ziyaret içinmiş gibi Timofey Semyonici'a git. Eski kafalı, pek zeki sayılamayacak, ama ciddi, en önemlisi de dürüst bir insandır. Benden selam söyle kendisine, durumu anlat. Geçen günkü oyundan yedi ruble borçluyum ona, bu parayı usulünce ver kendisine. Sert ihtiyarı yumuşatacaktır bu. Önerisi en azından bir yol gösterecektir bize. Şimdilik Yelena Ivanovna'yı da götür buradan... Karısına seslendi: İçin rahat olsun canım, bütün bu gürültüden, bağırış çağırıştan yoruldum, biraz uyumak istiyorum. Gerçi bu yeni, beklenmedik yerimi henüz gözden geçirmiş değilim ama, rahatım, burası hem sıcak, hem yumuşak...

Yelena İvanovna:

– Gözden geçirmek mi? diye haykırdı. Aydınlık mı orası yoksa?

Zavallı İvan Matveiç karşılık verdi içerden:

– Zifiri karanlık. Ama ellerimle yoklayarak, yani el yordamıyla ne var ne yok, anlayabilirim... Hadi güle güle, rahat ol ve sıkma kendini, eğlenmene bak. Yarın görüşürüz! Semyon Semyoniç, akşam uğra sen bana. Bilirim, çok unutkanıdır, unutmaman için parmağına bir iplik bağla...

Doğrusunu isterseniz, oradan ayrılacağıma sevinliyordum bile. Çünkü fazlasıyla yorulmuştum, canım da sıkılmaya başlamıştı. Üzgün, ama heyecandan daha da güzelleşmiş Yelena İvanovna'nın koluna girdim, hemen timsahın bulunduğu odaya çıkardım onu.

Alman seslendi arkamızdan:

– Akşama giriş için yirmi beş kapık daha vereceksiniz!

Yelena İvanovna Pasaj'ın duvarlarındaki her aynaya bakarak (besbelli, şimdi daha da güzel olduğunu farkındaydı) şöyle diyordu:

– Aman Tanrının, ne açgözlü insanlar!

Gelip geçenlere bakarak yanımdaki bayanla gurur duyuyordum. Biraz heyecanlı, karşılık veriyordum ona:

– Ekonomik prensip...

Yelena İvanovna sözcükleri sempatik bir tavırla uzatarak:

– Ekonomik prensip... diyordu. İvan Matveiç'in biraz önce sözünü ettiği şu ekonomik prensip lâfından hiçbir şey anlamadım.

– Ben anlatayım size... dedim.

Ve daha o sabah "Petersburg Haberleri"nde, "Volos"da okuduğum, yabancı sermayenin yurdumuza getirilmesinin yararlarından söz etmeye başladım.

Yelena İvanovna bir süre dinledikten sonra kesti sözümü:

– Bütün bunlar çok tuhaf! Anlatmayın artık, ters geliyor bana, saçma şeylerden söz ediyorsunuz... Söylesenize, çok mu güzelim ben?

Yelena İvanovna'ya kompliman yapmak fırsatından hemen yararlandım.

– Siz çok güzel değil, olağanüstü güzelsiniz! dedim.

Kendini beğenmiş bir tavırla, sözcükleri uzatarak karşılık verdi:

– Yaramaz! Aradan bir dakika geçtikten sonra başını omzunun üzerine eğip cilveli bir tavırla ekledi: Zavallı Ivan Matve- iç... Gerçekten çok üzülüyorum onun için. Birden haykırdı: Ah Tanrım! Söylesenize, ne yiyecek orada bugün ve... ve... bir ihtiyacı olursa ne yapacak?

– Bunu hiç düşünmemiştik, dedim.

Ben de şaşırmıştım. Doğrusu, bu hiç aklıma gelmemişti. Kadınlar güncel konularda erkeklerden çok daha pratikler!

– Zavallı, dedi, nasıl girdi oraya... en küçük bir eglencesi yok, içerisi kapkaranlık... elimde bir resmi olmadığına da öyle üzülüyorum ki... Yelena Ivanovna, yeni durumunu çok merak ediyormuş gibi, dudaklarında albenili bir gülümsemeyle ekledi: Artık dul bir kadın sayılırım... hım... ne yaparsınız, üzgünüm...

Sözün kısası, kocası ölen genç ve güzel bir kadının oldukça anlaşılır ve doğal üzüntüsüydü bu... Evine götürdüm onu, yatıştırdım, birlikte yemek yedikten, hoş kokulu bir fincan kahve içtikten sonra saat altıda, toplum içinde belirli yeri olan, aile sahibi kişilerin bu saatte evlerinde oturduklarını veya uzandıklarını düşünerek, Timofey Semyoniç'in evine gitmek üzere çıktım.

Bu ilk bölümü, anlattığım olaya yakışır biçimde, değişime özen göstererek bitirdikten sonra, bundan sonrasını pek o kadar ince, değişime özen göstererek anlatmak niyetinde olmadığım, bundan sonrasını çok daha doğal bir deyişle anlatmak niyetinde olduğum konusunda okurumu önceden uyarmak isterim.

II

Saygıdeğer Timofey Semyoniç biraz telaşlı, sanki biraz da şaşırmış karşıladı beni. Küçük çalışma odasına geçtik, kapıyı içeriden sıkıca kapadı. Gözle görülür bir huzursuzluk içinde ekledi:

– Çocukların rahatsız etmemeleri için...

Sonra yazı masasının önündeki sandalyeye oturttu beni, kendi koltuğa oturdu, pamuklu eski ropdöşambrının önünü kapadı, benim veya Ivan Matveiç'in amirimiz olmadığı ve şimdiye kadar olağan bir daire arkadaşı, hatta tanıdık olduğu halde, her ihtimale karşı resmi, neredeyse sert bir tavır takındı.

– Önce, diye söze başladı, benim daire amiri değil, sizin ve Ivan Matveiç gibi sıradan bir memur olduğumu unutmayın... Ben yokum ve bu işe karışmak niyetinde değilim.

Şaşırmıştım. Olaydan haberi vardı. Ama ben her şeyi gene de olduğu gibi, bütün ayrıntılarıyla anlattım ona. Konuşurken heyecanlıydım bile, çünkü o anda yakın bir dostumun bana verdiği görevi yerine getiriyordum. Pek ilgisiz, ama belirgin bir kuşkuyla sonuna kadar dinledi beni.

Sözümü bitirdiğimde şöyle dedi:

– Biliyor musunuz, böyle bir olayın onun başına günün birinde kesinlikle geleceğini hep beklemiştir.

– Neden öyle söylüyorsunuz Timofey Semyoniç? Olacak bir şey değil bu olay.

– Kabul ediyorum. Ivan Matveiç görevi süresince hep bu tür bir sona yatkınlık göstermiştir. Durduğu yerde duramazdı, biraz da küstahtı. Hep “ilerlemekten”, çeşitli ilerici fikirlerden dem vururdu, ilerlemenin insanı nereye götürdüğünü gördü işte!

– Ama bu olay çok değişik bir şey, Timofey Semyoniç, bütün ilericiler için genelleştirmek olmaz onu...

– Evet, öyle olmasına öyle... Biliyor musunuz, gereğinden fazla kültürden oluyor bu. İnanın bana... Çünkü fazla bilgili insanlar her yere, çoğunlukla da, kendilerine bir şey sorulmayan yerlere sokuyorlar burunlarını. Özür diliyormuş gibi ekledi: Ne var ki, bu konuda benden daha çok şey biliyorsunuzdur belki... Ben o kadar kültürlü biri değilim, üstelik ihtiyarım. Asker çocuğu olmaktan başladım ve devlet hizmetinde elinci yılımı doldurdum...

– Yo, hayır Timofey Semyoniç. Tersine, Ivan Matveiç sizin önerinizi, göstereceğiniz yolu öğrenmeyi çok istiyor. Hatta, nasıl söylesem, gözyaşlarıyla istiyor bunu efendim.

– Demek “gözyaşlarıyla” ha? Hım... Ama timsahın gözyaşları bunlar ve onlara inanmaya gelmez. Peki, neden yurtdışına gitmek istiyordu dersiniz? Bu parayı nereden buldu? Bildiğim kadıyla, durumu pek iyi değildi, öyle değil mi?

Dokunaklı bir tavırla:

– Son verilen ikramiyelerden biriktirdiğiyle, Timofey Semyoniç, dedim. Topu topu üç aylığına gitmek istiyordu. İsviçre’ye... Wilhelm Tell’in ülkesine...

– Wilhelm Tell’in mi? Hım!

– Yazı Napoli’de karşılamak istiyordu. Müzeleri gezecekti, oraların insanlarını, hayvanlarını tanıyacaktı...

– Hım! Demek hayvanlarını tanıyacaktı? Bana sorarsanız düpedüz gururundan yapmak istiyordu bunları. Ne hayvanlarıymış? Hayvanlar ha? Bizde az mı hayvan var yani? Hayvanat bahçelerimiz, müzelerimiz, develerimiz yetmedi mi ona? Ayılar Petersburg’un hemen dışında dolaşıyor. Baksana, bir timsah bulup karnına bile girdi...

– Timofey Semyoniç, rica ederim, adamcağızın durumu kötü, bir dost, yaşlı bir akraba olarak sizden kendisine bir akıl vermenizi, yol göstermenizi istiyor, oysa siz sitem edip duruyorsunuz... Bari zavallı Yelena İvanovna’ya acıyn!

– Karısından söz ediyorsunuz, değil mi? İlginç bir bayanmış... Timofey Semyoniç biraz yumuşamışa benziyordu. Enfiyesini burnuna hazla çekerek ekledi: Narin bir bayan! Etine dolgunca, başını da hoş bir biçimde yana yatırıyormuş... gerçekten hoş bir bayanmış. Önceki gün Andrey Osipiç anlatıyordu.

– Anlatıyor muydu?

– Evet, öyle anlatıyordu, hem de övgü dolu sözcüklerle. Göğüsler, diyordu, bakışları, saçları... Gülerek, kadın değil, bir şeker, diyordu... Sesli sesli sümküldü Timofey Semyoniç. Gençtir kendisi... Genç ama, bu yaşta geldiği yere bak...

– Bu bambaşka bir konu, Timofey Semyoniç.

– Elbette, elbette efendim.

– Şimdi ne olacak, Timofey Semyoniç?

– Bu durumda ne söyleyebilirim?

– Deneyimli bir insan, bir akraba olarak yol gösterin bize! Ne yapalım? Amirliğe gidelim mi, yoksa...

Timofey Semyoniç aceleci bir tavırla:

– Amirliğe mi? Hayır, kesinlikle olmaz... dedi. Benden size yol göstermemi istiyorsanız... önce, olayı dallandırıp budaklandırmamanızı, kişisel bir olaymış gibi davranmanızı salık veririm. Çünkü kuşku uyandıran, pek görülmemiş bir durum. Özellikle, görülmemiş... şimdiye kadar kimsenin başına gelmemiş, ayrıca kişi için kötü şeyler düşünülmesine neden olacak bir durum... Bu yüzden, önce çok dikkatli davranmak gerekir... Bırakın bir süre yatsın yattığı yerde. Beklemek gerekir, beklemek...

– Nasıl bekleriz, Timofey Semyoniç? Ya ölürse orada?

– Neden ölecekmiş efendim? Orada rahatının yerinde olduğunu söyleyen siz değil miydiniz?

Her şeyi yeni baştan anlattım ona. Timofey Semyoniç, bir süre düşündükten sonra enfiye kutusunu ellerinin arasında çevirerek:

– Hım! dedi. Bana sorarsanız, yurtdışına gitmektense bir süre orada kalması daha iyi bile olacaktı. Boş boş otururken düşünsün varsın. Anlayacağınız, heyecanlanmanın gereği yok, ama bu arada sağlığı için gerekli önlemlerin de alınması gerekir. Öksürmekten, başka birtakım şeylerden kaçınmalı... Ama Almanya gelince, benim kişisel görüşüme göre, adam haklı, başka bir açıdan da haklı adam, çünkü izinsiz, onun timsahının içine girildi, yoksa Ivan Matveiç'in timsahının içine (bildiğim kadarıyla, onun hiçbir zaman bir timsahı olmamıştır) izinsiz girilmiş değil. Öyle ya, timsah adamın özel malı, karşılığını ödemediğiniz sürece timsahının karnını yaramazsınız.

– Bir insanın hayatını kurtarmak için, Timofey Semyoniç...

– Bu konuda karar verecek olan polistir efendim. Polise başvurmak gerekir.

– Peki ama, bunun için Ivan Matveiç'in de yanımızda olması gerekir. Şikâyetçinin kendisini görmek ister polis.

– Ivan Matveiç'i mi görmek ister? He-he-he! Ivan Matveiç izinde şu anda. Bunu bilmezden gelebiliriz, polis varsın Avru-

palarda arasın onu. Ayrıca, izni bitince görevine gelmezse so-
ruşturma açarız, rapor tutarız...

– Üç ay! Timofey Semyoniç, insaf edin!

– Suç kendisinde, efendim. Kim soktu onu oraya? Bu du-
rumda belki de, ücreti hazineden ödenecek bir dadı tutmak
gerekecek ona, ama yasaya göre bu da olmaz. En önemlisi de,
timsahın kişiye özel bir mal olması. Yani bu durumda ekono-
mik prensip denen şey girer devreye. Ekonomik prensip de
her şeyden önde gelir. Önceki gün Luka Andreiç'in evindeki
toplantıda İgnatiy Prokofiç anlatıyordu, tanıyorsunuz değil mi
İgnatiy Prokofiç'i? Para babasıdır, hem biliyor musunuz, çok
güzel konuşur. "Bizim için üretim önemlidir," diyordu. "Üre-
timimiz yeterli değil. Arttırılması gerekiyor. Parası olan insa-
nımız az. Yani orta sınıf, burjuva denen sınıf yaratılmalı. Pa-
ramız olmadığına göre, sermayeyi yurtdışından çekmeliyiz.
Önce, yurtdışındaki şirketlerin, şimdilerde Avrupa'da olduğu
gibi, ülkemizde de toprak satın almalarını sağlamalıyız. Müş-
terek mülkiyet zehirdir, diyordu, felakettir!" Biliyor musunuz,
öyle heyecanlı konuşuyordu ki... ama onun için olağandır bu,
varlıklı insan... üstelik devlet memuru da değil. "Müşterek ol-
duğunda üretim de artmaz, tarım da gelişmez, diyordu. Ya-
abancı şirketlerin parça parça bütün toprağımızı satın almala-
rı, sonra oraları olabildiğince küçük, küçücük parçalara böl-
meleri (inanır mısınız, aynen böyle söylüyordu) ve bu küçük
parçaları özel kişilere satmaları gerekir. Yani satmaları değil
de, kiraya vermeleri. Devam ediyordu: Toprağımız bütünüy-
le yurdumuza gelen yabancı şirketlerin eline geçtiğinde, kira-
ları istedikleri kadar yükseltebilecekler. Yani köylü ekmeğini
kazanmak için şimdi çalıştığının üç katı çalışmak zorunda ka-
lacak. O zaman güdülmesi kolay olacak. Yani durumu hisse-
decek, uysallaşacak, kirasını ödeyebilmek için daha çok çalışa-
cak. Oysa şimdi müşterek mal ne işine yarıyor sanki? Açlıktan
ölmeyeceğini biliyor nasıl olsa, yan gelip yatıyor, kafayı çeki-
yor... Bu arada sermaye bizlerin elinde birikecek, burjuvazi ge-
lişecek. Baksanıza, bizim finansal sorunlarımızı irdelerken İn-
gilizlerin politik ve edebi gazetesi *Times* bizde sermayenin bü-

yümemesinin nedeninin orta sınıfımızın, büyük sermayedarların ve çalışkan proleteryaımızın olmamasına bağlıyor...” Çok doğru söylüyor İgnatiy Prokofiç. Güzel de konuşuyor. Başkanlığa böyle bir uyarıda bulunmayı, sonra da “Haberler” gazetesinde bir yazı yayınlarmayı düşünüyor. İvan Matveiç’inki gibi entipüften şeyler değil onun söyledikleri...

Yaşlı adamın içini iyice dökmesi için:

– Bu konularda İvan Matveiç’in düşüncesi ne? dedim.

Kimi zaman çenesi düşerdi Timofey Semyoniç’in. Böylece, yeni fikirlerden geri kalmadığını, her şeyden haberi olduğunu göstermeye çalışırdı.

– İvan Matveiç’in düşüncesi mi? diye sürdürdü konuşmasını. Ben de bunu anlatmak istiyorum işte. Biz de yabancı sermayenin yurdumuza gelmesinden yanayız. Ama şurası da var: Timsah sahibi Almanın getirdiği sermaye İvan Matveiç’in yüzünden ikiye katladı; öyleyken, bizler yabancı sermayeyi kayıracak yerde, adamın asıl sermayesinin karnını yarmaya çalışıyoruz. Akıl alacak şey mi bu? Bana sorarsanız, anayurdunun bir evladı olarak İvan Matveiç’in bu olaya sevinmesi, yabancı sermaye olan bu timsahın değerinin ikiye, hatta üçe katlanmasına neden olduğu için gurur duyması gerekmektedir. Sermayenin gelmesi için yararlıdır bu. Bu iyi sonuç verirse, bakarsınız bir başkası bir timsah daha getirir, bir üçüncü kişi iki, üç timsahla gelir, sermaye birikimi olur... İşte size burjuvazi... Böyle şeylerin teşvik edilmesi gerekir efendim.

– İnsaf yani Timofey Semyoniç! diye haykırdım. Zavallı İvan Matveiç’ten neredeyse olmayacak bir fedakârlık istiyorsunuz!

– Ondan bir şey istediğim yok. Önce, daha önce de rica ettiğim şeyi rica ediyorum. Benim bir amir olmadığımı, kimseden bir talepte bulunamayacağımı unutmayın lütfen. Bunu yurdumun bir evladı olarak söylüyorum, yani “yurdumun bir evladı” olarak değil de, bir yurttaş olarak. Tekrar soruyorum size, kim oraya girmesini istedi ondan? Akli başında, belli rütbeye yükselmiş, evli bir insan birden böyle bir şey yapıyor! Aklın alacağı şey mi bu?

– Ama bilmeden oldu, efendim.

– Kim biliyor bilmeden olduğunu? Hem timsah için Alman hangi paradan ödeme yapılmasını istiyorsunuz, söyler misiniz?

– Herhalde maaş hesabından, Timofey Semyoniç?

– Yetecek mi bakalım?

Üzgün, şöyle cevap verdim:

– Yetmeyecektir, Timofey Semyoniç. Alman önce timsahının öleceğinden korktu, ama öyle bir şeyin olmayacağını anlayınca rahatladı, büyüklenmeye başladı, fiyatının ikiye katlanabileceğini anlayınca sevindi bile.

– Üçe de, dörde de katlanabilir! Herkes timsahı görmeye koşacaktır şimdi, timsahçılar da uyanık insanlardır. Ayrıca açgözlüdürler de, eğlenmeyi pek severler. Bunun için bırakın, Ivan Matveiç acele etmesin, orada kalıp gözlem yapsın diyorum size. Varsın, herkes onun timsahın karnında olduğunu bilsin, ama resmen bilinmeyecek bu. Bu durum Ivan Matveiç için daha da iyi olacak. Çünkü kendisi resmen yurtdışında bulunuyor. Timsahın karnında olduğunu söyleyeceklerdir, ama biz yurtdışında bileceğiz onu. Böyle idare edilebilir durum. Öyle ya, ne diye acele edecek, varsın beklesin orada...

– Peki ya...

– Bedenin bozulacağından korkmayın...

– Peki, bekledikten sonra ne olacak?

– Evet, durumun biraz karışık olduğunu saklamayacağım. Bir şeyler düşünmek çok zor. İşin kötüsü, olayın şimdiye kadar bir örneğinin olmaması. Elimizde bir örnek olsaydı size bir yol gösterebilirdim. Oysa bu durumda ne söyleyebilirim? Düşünüyorum, aklıma bir şey gelmiyor.

Birden parlak bir fikir geldi aklıma.

– Şöyle yapılamaz mı? dedim. Ivan Matveiç'in o canavarın karnında durması gerekiyorsa, Tanrı onun orada beklemesini istiyorsa, bir dilekçeyle, o bu süre içinde görevde sayılamaz mı?

– Hım... yani ücretsiz izinli olarak mı, demek istiyorsunuz?..

– Hayır efendim, ücretli olarak olamaz mı?

– Bu durumda mı?

– Orada görevdeymiş gibi...

– Nerede, ne görevle?

– İçeride, yani timsahın içinde... Nasıl söylesem, bilgi toplamak, olayları yerinde incelemek göreviyle. Kuşkusuz, alışılmamış bir görev olacaktır bu; ancak, ileriye dönük bir görev de olacaktır, aynı zamanda kültür konusunda ne denli duyarlı olduğumuzu da gösterecektir...

Timofen Semyoniç bir an düşündükten sonra şöyle dedi:

– Bir memuru, timsahın karnında özel görevle görevlendirmek... benim düşünceme göre çok saçma. Yasalarda böyle bir şey yok. Hem görevi ne olacak orada?

– Şöyle söyleyebiliriz: Timsahların doğasını içeriden, canlı olarak incelemek. Şimdilerde herkes doğa bilimiyle, botanikle ilgileniyor... İvan Matveiç de timsahın karnında bir süre kalır, oradan timsahların sindirim sistemleriyle veya davranışlarıyla ilgili gerçekleri bildirir bize... Bilime katkısı olur efendim.

– Yani istatistiksel olarak... Ama bu konuda bir şey yapacak gücüm yok benim, ben bilim adamı değilim. Gerçekleri bildirir, diyorsunuz, zaten bir sürü gerçek var başımızda, ne yapacağımızı bilemiyoruz onları... Hem sonra, şu istatistik denen şey de tehlikeli...

– Neden, efendim?

– Tehlikeli işte, efendim. Hem sonra siz de kabul edersiniz ki, orada yan gelip yatarak bildirecek bize gerçekleri. Peki yasalarda yan gelip yatarak görev yapmak var mıdır? Bu da alışılmadık bir durum, ayrıca tehlikeli ve örneği olmayan bir şey. Küçük olsun, bir örneğini gösterebilseniz bana, o zaman belki bir şeyler yapılabilir.

– Ama bu güne kadar ülkemize timsah getiren olmadı ki Timofey Semyoniç.

Gene bir an düşündü Timofey Semyoniç.

– Hım, evet... dedi. Doğrusunu isterseniz, bu itirazınızda haklısınız, ayrıca, ileride işlerin yürütülmesinde bize yardımcı da olabilir. Ama şurasını da düşünün, ya çok sayıda timsah getirmeye başlarsa ülkemize ve timsahların karnında yan gelip yatarak görev yapılabilirdi öğrenilir de, memurlar oraya girmeye başlarsa ne olacak? Kabul edin ki, kötü örnek ola-

cak bu. Bakarsınız, bedavadan para almak için memurlar timsahların karnına girmeye başlarlar.

– Bir şey yapabilecekseniz yapın Timofey Semyoniç! Akli-
ma gelmişken, Ivan Matveiç kâğıt oyunundan borcu olan yedi
rubleyi size ödememi rica etmişti...

– Ah, evet, Nikifor Nikiforiç'in evinde yenilmişti! Hatırla-
dım. O akşam neşesi yerindeydi, herkesi kahkahalarla güldü-
rüyordu, işe bakın!..

Gerçekten duygulanmıştı ihtiyar.

– Elinizden geleni yapınız Timofey Semyoniç.

– Çalışacağım efendim. Durumun düzeltilmesi için konu-
şacağım. Bu arada siz de özel olarak, Almanın timsahı için ne
kadara razı olacağını öğrenmeye çalışın.

Timofey Semyoniç'in yumuşadığı belliydi.

– Elbette, efendim, dedim. Öğrenir öğrenmez, bilgi vermek
için hemen size geleceğim.

– Peki eşi... şu anda yalnız mı? Üzülüyordur?

– Ziyaret etseydiniz onu, Timofey Semyoniç.

– Ederim. Geçenlerde düşünüyordum bunu, ama şimdi gere-
kir... Peki ama Ivan Matveiç de ne diye, ne diye götürdü kadın-
cağızı oraya? Aslında ben de görmek isterdim şu timsahı ya.

– Gidin, zavallı Ivan Matveiç'i ziyaret edin, Timofey Semyo-
niç.

– Edeceğim. Ama bunu yapmakla ona bir umut vermiş ol-
mayayım. Timsahı görmek isteyen biri olarak gideceğim
oraya... Neyse, görüşmek üzere, şimdi Nikifor Nikiforiç'a gi-
deceğim. Siz de gelmek ister miydiniz?

– Hayır efendim, ben Ivan Matveiç'in yanına gideceğim!..

– Tamam, demek oraya gideceksiniz!.. Ah şu düşüncesizlik!

İhtiyarla vedalaştım. Kafamın içinde değişik düşünceler
vardı. Timofey Semyoniç dürüst bir insandı, ama onun yanın-
dan ayrılırken görevde ellinci yılını tamamladığına, aramızda
onun gibilerin artık çok az olduğuna seviniyordum. Anlaşıla-
cağı gibi, Ivan Matveiç'e her şeyi anlatmak için doğru Pasaj'a
koştum. Bir yandan da merak içindeydim: Timsahın karnın-
da nasıldı durumu, orada yaşamak nasıl bir şeydi? Gerçekten

yaşanabilir miydi bir timsahın karnında? Zaman zaman bütün bunlar korkunç bir rüyaymış gibi geliyordu bana. Üstelik korkunç bir canavar vardı işin içinde...

III

Gelgelelim, rüya değildi. Gerçektir, kuşku edilemeyecek bir gerçek. Yoksa anlatmaya kalkışır mıydım onu! Devam ediyorum...

Pasaj'a oldukça geç, saat dokuz sularında gidebildim. Timsahın bulunduğu bölüme arka kapıdan girebilmişim, çünkü Alman dükkânı her zamankinden daha erken kapamış ve üzerinde kirli paslı bir redingotla içeride dolaşıyordu. Ama sabah olduğundan üç kat neşeliydi. Artık hiçbir şeyden korkmadığı ve "halk çok gelmek var" olduğu belliydi. Biraz sonra (benim ne yaptığımı izlemek için olacak) mutter de gelmişti. Alman ile mutter aralarında sık sık fısıldaşıyorlardı. Dükkân kapalı olduğu halde, Alman gene de yirmi beş kapık almıştı benden. Ne gereksiz bir titizlik!

– Her geldiğinizde ödeme yapmak var siz... Başka gelenler bir ruble vermek var, yalnız siz gene yirmi beş kapık... Çünkü siz olmak arkadaşınızın iyi yürekli arkadaşı... ben sevmek iyi arkadaş...

Timsahın yanına yaklaşp, sesimi Ivan Matveiç'e duyurmak, ona moral vermek amacıyla bağırdım:

– Benim kültürlü dostum iyi mi, iyi mi?

Ivan Matveiç içeriden karşılık verdi:

– İyi ve sağlığı yerinde. (Yakınında olmama karşın, sesi yorganın altından sesleniyormuş gibi derinden geliyordu.) Evet, iyi ve sağlığı yerinde! Ama bunu sonra konuşuruz... İşler nasıl?

Ama onun bu sorusunu duymamış gibi, heyecanla ve merakla ben ona sormaya başladım: Ne durumdaydı, timsahın karnında neler yapıyordu, orası nasıldı? Dostça, olağan bir incelelikle soruyordum bunları.

Ama Ivan Matveiç hırçın, canı sıkkın kesti sözümü. Her zamanki alışkanlığıyla, cırlak sesini yükseltip, bana emrediyormuş gibi (ama şimdi iğrençti sesi) bağırdı:

– İşler nasıl?

Timofey Semyoniç’la konuşmamı başından sonuna ayrıntılarıyla anlattım. Anlatırken biraz gücenmiş gibi konuşmaya dikkat ediyordum.

Ivan Matveiç, benimle her zaman konuştuğu sert tavrıyla:

– İhtiyar haklı, dedi. Pratik insanları severim, anasının kuzularından ise nefret ederim. Bunun yanında, görevli sayılmam konusunda senin düşüncen de hiç fena değilmiş. Gerçekten, bilimsel açıdan da, etik açıdan da çok bilgi toplayabilirim burada. Ama bütün bunlar şimdi yeni ve beklenmedik bir anlam kazanıyor. Yalnızca maaşı düşünmeye değmez. Çok önemli bir durum var ortada. Orada mısın?

– Evet, buradayım.

– Bir şeyin üzerine, doğrudan yere bile olsa otur ve dikkatle beni dinle.

Öfkeyle bir sandalye aldım, can sıkıntısıyla getirip çarparak yere bıraktım.

Ivan Matveiç emreder tavrıyla:

– Beni dinle, diye başladı. Bugün çok ziyaretçi geldi buraya. Akşam hiç yer yoktu, düzenin sağlanması için polis bile geldi. Alman topladığı parayı saymak ve yarına rahat rahat hazırlanmak için dükkânı saat sekizde, yani her zaman olduğundan daha erken kapadı. Eminim, yarın tam bir curcuna olacak burada. Yarın başkentin elit tabakası, yüksek sosyetenin bayanları, yabancı ülkelerin elçileri, hukukçular, daha bir sürü insan doluşacaktır buraya. Dahası: Geniş imparatorluğumuzun çeşitli illerinden de gelenler olacak. Sonuçta, beni görmeseler de, karşılarında ve ilgi odağı olacağım. İşsiz güçsüz bu kalabalığı eğitmeye çalışacağım. Bu deneyimi yaşadığım için, kendimi örnek göstererek kadere razı olmayı öğreteceğim onlara! Kürsüdeymişim gibi ders vereceğim insanlara. İçinde bulunduğum canavarın doğasıyla ilgili vereceğim bilgiler bile çok değerli olacaktır! Dolayısıyla, bu olaydan yakınmadığım gibi, beni parlak bir meslek yaşamının beklediğini bile umuyorum.

Hafif alaylı:

– Orada sıkılmayacak mısın? dedim.

Beni en çok öfkeliendiren de, artık şahıs zamiri kullanmadan konuşmaya başlamış olmasıydı. Öylesine büyüklenmeye başlamıştı... Bütün bunlar tepemi attırıyordu. Dişlerimi gıcırdatacak soruyordum kendi kendime: "Neden, neden bu kadar kurumlanıyor ki! Oysa kurumlanacak yerde ağlaması gerekir!"

Soruma kararlı bir tavırla karşılık verdi:

– Hayır! Sıkılmayacağım! Çünkü kafamın içi büyük düşüncelerle dolu. Ancak şimdi bu boş zamanımda insanlığın kaderinin daha iyi olması için nelerin yapılabileceği üzerine düşünabiliyorum. Şimdi timsahın karnından gerçek ve ışık fışkırıyor. Burada kesinlikle yeni bir ekonomik ilişkiler kuramı geliştireceğim ve bu kuram benim gurur kaynağım olacak. Görevde boş zamanım olmadığı için, sosyete eğlencelerinden kendimi geri alamadığım için bu konu üzerinde hiç düşünmemiştim. Her şeyin yanlış olduğunu kanıtlayacağım, yeni bir Furye olacağım. Aklıma gelmişken, yedi rubleyi Timofey Semyoniç'a verdin mi?

Yedi rubleyi Timofey Semyoniç'a paramdan verdiğimi belli eden bir ses tonuyla:

– Kendi cebimden, dedim.

Kibirli bir tavırla karşılık verdi:

– Sonra hesaplaşırsınız. İkramiye alacağımı umuyorum. Öyle ya, başka kime verecekler ikramiyeyi? Topluma büyük yararım dokunacak. Neyse, şimdi işimize gelelim. Karım nasıl?

– Yelena Ivanovna'yı soruyor olmalısın?

Bu kez cırlak bir sesle bağırdı:

– Karım nasıl?!

Ne yaparsınız! Sakin sakin, ama gene dişlerimi gıcırdatacak, Yelena Ivanovna'yı eve bıraktığımı anlattım. Beni sonuna kadar dinlemedi bile.

Sabırsızca:

– Onun için değişik şeyler düşünüyorum, diye başladı. Burada ünlü olursam, onun da dışarıda ünlü olmasını istiyorum. Sabahları benimle görüşmeye gelecek bilim adamları, ozanlar, filozoflar, yurtdışından gelen mineraloji uzmanları, devlet adamları akşamları onun düzenleyeceği toplantılara katılacak-

lar. Önümüzdeki haftadan başlayarak her akşam evde bilimsel toplantılar düzenlemesi gerekecek. Toplantılara katılanlar iki kat ücret ödeyecekler, çünkü çay verilecek, ayrıca uşaklar tutulacak, o kadar. Burada da, orada da benden söz edilecek. Hep, herkesin benden söz etmesini istemişimdir. Ama az şey bildiğim ve rütbem yeterli olmadığı için bir türlü amacıma erişememiştim. Şimdi ise, bir timsahın beni olağan bir biçimde yutmasıyla her şey değişti, yoluna girdi. Her söylediğime kulak verilecek, ağzımdan çıkan her sözcük düşünülecek, ağızdan ağza dolaşacak, gazetelerde yayınlanacak. Tanıtacağım kendimi! Timsahın karnında ne büyük bir değeri yitirdiklerini anlayacaklar sonunda. Bazıları "Bu adam Avrupa'da bir bakan olabilir, koca bir krallığı yönetebilirdi!" diyecekler. Başkaları karşılık verecek: "Hayır, bir krallığı yönetemez bu adam!" Peki ama, peki ama benim bir Garne-Pajesişka'dan veya oradaki herhangi birinden neyim eksik?.. Karımla bir çift oluştururuz... ben zekiyim, o ise güzel ve sevimli. Bazıları şöyle diyecekler: "Kadın güzel, bu yüzden onun karısı!" Ötekiler düzeltecek bu söyleneni: "Kadın güzel, çünkü onun karısı!" Bu arada, ne olur ne olmaz, her konuda bilgili olması için Yelena İvanovna hemen yarın editörlüğünü Andrey Krayevski'nin yaptığı ansiklopedik sözlükten bir tane alsın. Daha çok *premier*-politik bölümünü okusun. Sonra "S. Petersburg haberleri"ni aksatmadan her gün "Volos"la karşılaştırarak incelesin. Sanırım, Alman arada bir beni timsahla birlikte karımın bilimsel toplantılarına götürmeye razı olacaktır. Güzel salonumuzda, kafes içinde dururum, sabahtan o saate kadar kafamda topladığım güzel, parlak sözleri tek tek dökerim ortaya. Devlet adamlarına projelerimi anlatırım; ozanla kafiye üzerine konuşurum; bayanlarla, kocalarını kızdırmayacak biçimde şakalaşırım, onlara sevimli davranırım. Geride kalan herkese kadere, Tanrının buyruklarına boyun eğmek gerektiğini anlatırım. Karımı göz kamaştırıcı bir edebiyat kadını yaparım. Ön plana çıkarırım onu, herkese tanıtırım. Benim karım olarak, üstün özellikleri olmalıdır. Bizim Andrey Aleksandroviç'in haklı olarak, Rus Alfred de Müsse'si olduğu-

nu söylüyorlarsa, karımın Rus Yevgeniya Tur'u olduğunu söyleyenler daha haklı olacaklardır.

Ne yalan söyleyeyim, bütün bu gariplikler her zamanki Ivan Matveiç'i hatırlatsa da, ben gene de onun şu anda ateşler içinde yandığını, sayıkladığını düşünüyordum. Her zamanki, her günkü Ivan Matveiç'ti, ama aynada yansıyan, yirmi kez abartılmış haliyle...

– Dostum, dedim, sen orada uzun süre yaşayabileceğini mi düşünüyorsun? Söylesene, sağlığın yerinde mi? Ne yiyorsun, nasıl uyuyorsun, nasıl soluk alıyorsun? Gücenme ama dostum, çok garip bir durum seninki, dolayısıyla merak etmem olağandır.

Ders verir bir tavırla:

– Boş bir merak seninki, başka şey değil, dedi. Ama gene de anlatacağım sana. Bu canavarın içinde nasıl olduğumu soruyorsun. Önce, hayret edilecek şeydir, timsahın içi bomboşmuş. Karnı lastikten, kocaman, boş bir çuval gibi. Gorohovaya'da, Morskaya'da ve yanılmıyorsam, Voznesenski bulvarında çok olan o lastik öteberiden bile çok büyük... Düşünsene, öyle olmasa nasıl durabilirdim burada?

Anlaşılabileceği gibi, hayretle:

– Nasıl olur? diye haykırdım. Timsahın içi bütünyle boş mu yani?

Ivan Matveiç inandırıcı bir sesle doğruladı:

– Evet, bütünyle boş. Besbelli, doğa yasalarına göre böyle yaratılmış. Sivri dişleri olan kocaman bir ağzıyla, oldukça uzun bir kuyruğu var. Timsah dediğinin hepsi bu kadar işte. Bu iki uç arasında kauçuğa benzer bir maddeyle, belki de gerçek kauçukla kaplı bir boşluk var.

Neredeyse öfkeyle kestim sözünü:

– Peki ya kaburgaları, midesi, bağırsakları, karaciğeri, kalbi?

– Hiçbiri yok, kesinlikle bunların hiçbiri yok, sanırım hiçbir zaman da olmamıştır. Hepsi yarın akıllı gezginlerin uydurmasıymış. İnsanda basur memesi nasıl oluyorsa, ben de şimdi timsahın içinde öyleyim. İnanılmaz derecede elastiki... Hatta aile dostu olarak yüce gönüllülük gösterip buraya gelecek olsan,

yanımda rahat rahat yerleşirsin, daha başkalarına bile yer kalır. Yelena Ivanovna'yı buraya getirtmeyi bile düşünmüyor değilim. Öte yandan, timsahın içinin böyle boş olması doğal bilimlerle de bütünüyle uyuyor. Çünkü, turalım yeni bir timsah yapman gerekti, ister istemez şu soru çıkacak karşına: Timsahın asıl özelliği nedir? Cevap hazır: İnsanları yutmak. Peki timsahın insanları yutabilmesi için ne gerekir? Gene hazır cevap: İçinin boş olması. Bilindiği gibi, doğanın boşluğa izin vermediğini fizik yasaları bundan uzun yıllar önce belirlemiştir. Dolayısıyla, timsahların içinin boş olmasına doğa izin vermeyeceğine göre, onlar da yakaladıkları her şeyi hemen yutmak zorunda kalıyorlar. Timsahların biz insanları yutmasının en akla yatkın açıklaması bu olsa gerek. Ama insanlarda durum öyle değil: Sözgelimi, insan kafası ne denli boşsa, dolu olmayı o kadar az ister. Genel kuralın tek istisnası budur. Şimdi gündüz gibi, apaçık görüyorum bunu. Bütün bunları, nasıl söylesem, doğanın koynunda, onun deney tüpünde kalp atışlarını dinleyerek, kendi aklımla bulup öğrendim. Etimoloji de benimle aynı fikirde, çünkü timsah adının kendi bile pis-boğazlık, oburluk anlamına geliyor. Timsah, *Crocodillo* sözcüğü besbelli, belki de firavunların ülkesinden gelme, Fransızca "yemek", genelde "yiyecek olarak kullanmak" anlamına gelen *croquer* sözcüğünden türemiş, günümüzde kullanılan İtalyanca bir sözcük. Bütün bunları, vereceğim ilk konferansımda Yelena Ivanovna'nın salonunda toplanacak insanlara, beni oraya götürcekleri kafesin içinden anlatmak niyetindeyim.

Elimde olmadan:

– Dostum! diye haykırdım, bağırsaklarını çalıştıracak bir ilaç alsan nasıl olurdu?

Dehşete kapılmış, içimden şöyle geçiriyordum: "Çok ateşi var, ateşi çıktı, yanıyor!"

Küçümser bir tavırla karşılık verdi:

– Saçma! Şu andaki durumumda hiç gereği yok ilacın. Ama biliyordum senin böyle bir ilaç almamı söyleyeceğini.

– Dostum, peki nasıl... nasıl besleniyorsun orada? Öğlen yemeği yedin mi?

– Yemedim, ama karnım tok ve sanırım, bundan böyle yemek falan da yemeyeceğim. Bu son derece anlaşılır bir şey: Timsahın içindeki boşluğu doldurmakla onun sürekli tok olmasını sağlıyorum. Artık birkaç yıl bir şey yemese de olur. Öte yandan, tok olmasını sağladığım için, doğal olarak, bedeninin yaşamsal her salgısını bildirecektir bana. Bazı zarif yosmaların geceleri, bedenlerinin her yerine birtakım ıslak pestiller yapıştırdıktan sonra, sabah banyolarını alınca daha yumuşak, canlı, çekici olmalarına benziyor bu. Kendim timsahı beslerken ben de ondan besin geri alıyorum. Böylece, karşılıklı olarak birbirimizi besliyoruz. Timsahın bile benim gibi bir insanı sindirmesi zor olduğundan, anlaşılacağı üzere, midesinde (oyssa yoktur midesi) ağırlık hissedeceğinden, canavara gereksiz yere sıkıntı vermemek için, sık sık dönebilecekken, seyrek olarak bir o yana bir bu yana dönüyorum. Ama iyilikseverliğimden yapmıyorum bunu. Şu andaki durumumun en can sıkıcı yanı da bu oluyor. Yan gelip yattığımı söylerken bir bakıma haklıydı da Timofey Semyonîç. Ama ben, yan gelip yatan birinin de insanlığın kaderini değiştirebileceğini kanıtlayacağım. Gazetelerimizin, dergilerimizin bütün o büyük fikirlerinin ve teorilerinin de yan gelip yatanlarca ortaya atıldığı bellidir. Hepsi-ne “çalışma odası fikirleri” denmesinin nedeni de budur işte! Ben şimdi bütün bir sosyal sistem üreteceğim. Bunun ne kadar kolay olduğunu bilemezsin! İnsanın uzak bir yere, bir köşeye çekilip veya hiç değilse bir timsahın içine girip gözlerini kapaması, insanlık için tam bir cennet düşünmesine yeter. Sabahleyin sizin buradan ayrılmanızdan sonra, hemen düşünmeye başladım ve hemen üç sistem buldum, şimdi dördüncüsü üzerinde çalışıyorum. Hiç kuşku yok ki, önce her şeyi yıkmak gerekiyor. Timsahın içindeyken çok kolay bunu yapmak. Üstelik, timsahın içinden her şey çok daha açık seçik görünüyor... Bununla birlikte, durumumda küçük de olsa bazı sıkıntılar var: Timsahın içi biraz rutubetli ve her yanı sanki sümük kaplı. Ayrıca, tıpkı benim eski galoşlarım gibi, biraz da lastik kokuyor. Hepsi bu kadar işte, başka bir sıkıntım yok.

Sözünü kestim:

– İvan Matveiç, inanmakta güçlük çektiğim olmayacak şeyler bunlar. Gerçekten, bir daha yemek yememek niyetinde misiniz?

– Ne saçma şeyler soruyorsun be akılsız adam! Ben sana büyük fikirlerden söz ediyorum, sen ise... Şunu bilesin, tokum ben, gecelerimi ve karanlık çevremi aydınlatan büyük fikirlerle tokum. Ayrıca, timsahın iyi yürekli sahibi ile çok iyi yürekli mutteri biraz önce aralarında konuşup, her sabah timsahın ağzından içeri kaval gibi eğri bir metal boru sokup onun aracılığıyla bana kahve veya kahveye doğranmış beyaz ekmek vermeyi kararlaştırdılar. Boruyu komşu dükkâna sipariş bile verdiler. Ama bana sorarsan, bu kadarı gereksiz bir incelik. Timsahların bin yıl yaşadığı doğruysa (öyle hatırlıyorum, sen yarın hemen bir doğal bilimler kitabına bakıver ve bunun doğru olup olmadığını öğren, timsahları başka bir fosille karıştırmış olabilirim) evet, timsahların bin yıl yaşadığı doğruysa, en azından bin yıl yaşamayı umuyorum. Ama bir düşünce karıştırıyor kafamı: Üzerimde kumaş giysilerim, ayaklarımda çizmelerim olduğu için besbelli sindiremeyecektir beni timsah. Üstelik, canlıyım ve beni sindirmesine her şeyimle karşı duracağım, çünkü besinlerin sindirilip dönüştüğü biçime dönüşmek istemiyorum. Bu benim için çok aşağılayıcı bir şey olurdu. Ama bir şeyden korkuyorum: Kalitesiz Rus kumaşından olduğu için redingotum bin yılda çürüyebilecektir, çıplak kalacağım, o zaman hiç istemesem, ölkelensem de, bakarsın sindirilmeye başlayacağım. Gerçi gündüzleri kesinlikle izin vermem buna; ama bakarsın gece, uykumda, insanın iradesi elinde değilken herhangi bir patatesin, bir ekmek parçasının veya etin uğradığı o küçültücü şey gelir başıma. Böyle bir olasılık tepemi attırıyor işte. Sırf bu nedenle, gümrük vergilerinin değiştirilmesi, daha sağlam olan, dolayısıyla, insanların timsahlarca yutulması durumunda doğaya daha uzun süre karşı koyabilecek İngiliz kumaşlarının ülkemize girmesinin teşvik edilmesi gerekir. İlk fırsatta devlet adamlarımızdan birine, ayrıca, günlük Petersburg gazetelerimizin köşe yazarlarına da anlatacağım bu düşüncemi. Varsın yükseltsinler sesleri-

ni. Umanın, yalnızca bunu da öğrenmeyecekler benden. His-
sediyorum, her sabah ellerinde kasadan adlıkları yirmi beşer
kapikle, bir gün öncesinin olayları üzerine düşüncelerimi öğ-
renmek için çevremi kuşatacaklar. Sözün kisası, geleceğimi
aydınlık görüyorum.

Kendi kendime "Ateşi var, ateşi var!" diye mırıldanıyordum. Ivan Matveiç'in neler düşündüğünü iyice anlamak için sordum:

– Peki dostum, ya özgürlük? Öyle ya, şu anda zindanda gibisin, senin durumunda nasıl özgür olur insan?

– Aptalsın sen, dedi Ivan Matveiç. İlkel insan özgürlük ister, bilge insan ise düzen, yo düzen değil de...

– Ivan Matveiç, insaf et, lütfen!

Sözünü kestiğim için öfkeyle bağırdı:

– Sus ve beni dinle! Şimdi olduğu kadar hiçbir zaman bulutların üzerinde hissetmedim kendimi. Bulduğum bu sıkışık ortamda bir şeyden korkuyorum: Kalın edebiyat dergilerinin eleştirisinden ve mizah gazetelerimizin alaylarından. Akılları bir karış havada ziyaretçilerin, aptalların, kıskanç insanların ve genelde kötü niyetlilerin beni anlamamalarından, alaya almalarından korkuyorum. Ama önlemimi alacağım. Halkın yarınki tepkisini, en önemlisi de gazetelerde yarın çıkacak yazılan sabırsızlıkla bekliyorum.

– Pekala, yarın bütün gazeteleri getireceğim buraya.

– Gazetelerin tepkisini beklemek için yarın erken, çünkü bu tür açıklamalar ancak dördüncü gün gazetelerde yer alır. Bugünden sonra her akşam avludan geçip iç girişten gel. Seni sekreterim olarak kullanmak niyetindeyim. Gazeteleri, dergileri okuyacaksın bana, düşüncelerimi dikte edip yazdıracağım sana, görevler vereceğim. Özellikle telgrafları unutma. Avrupa'dan alınan telgrafların her gün buraya gelmesi gerekir. Ama şimdilik yeter. Sanırım yatıp uyumak istiyorsundur artık. Doğru evine git, eleştiriler konusunda şimdi söylediklerimi hiç düşünme. Korktuğum yok eleştirilerden, çünkü beni eleştireceklerin durumu da kritik. Ağırbaşlı ve sağduyulu olayım, yeter. Kesinlikle çıkmam gereken yere çıkarım. Bir Sok-

rates olmasam bile, Diyojen, ya da ikisi birden olurum. İnsanlığın karşısında gelecekteki rolüm bu işte...

Ivan Matveiç (ateşi olduğundan olacak) atasözünde sözü edilen, ağzında bakla ıslanmayan hoppa kadınlar gibi böyle saçma, takıntılı konuşuyordu işte. Doğrusu, timsahla ilgili anlattıkları hayli inanılmaz geliyordu bana. Timsahların içi nasıl boş olabilirdi? Bahse girerim, övünmek, biraz da beni küçük düşürmek için öyle söylüyordu. Evet, hastaydı ve hastaya hoşgörüyüyle yaklaşmak gerekirdi. Ama açık söyleyeyim, aslında hiçbir zaman hazzetmemişimdir Ivan Matveiç'ten. Çocukluğumdan başlamak üzere hep onun himayesinden kurtulmak istemiş, ama bunu bir türlü başaramamışım. Bin kez temelli bozuşmak, ilişkiyi kesmek istemişimdir onunla, ama hâlâ ona bir şeyi kanıtlamayı, ondan bir şeyin öcünü almayı umuyormuşum gibi, her seferinde anlayamadığım bir şey gene ona çekmiştir beni. Dostluk dedikleri çok tuhaf bir şey! Şunu kesinlikle söyleyebilirim, onda dokuz, öfkemden dostum onunla. Ne var ki o akşam dostça, içtenlikle ayrılmıştım yanından.

Beni yolcu etmeye hazırlanan Alman, alçak sesle şöyle dedi bana:

– Sizin arkadaş çok akıllı olmak...

Konuşmamızı baştan sona büyük bir dikkatle dinlemişti.

Unutmamak için sordum kendisine:

– Peki, timsahınızı satın almayı düşünecek olursak, ne kadar istersiniz?

Sorumu duyan Ivan Matveiç kulak kesilmiş, Almanın vereceği cevabı bekliyordu. Sanırım, Almanın timsahını ucuza satmaya razı olmasını istemiyordu. En azından, benim sorumu duyunca hafiften şöyle bir öksürmüştü.

Başlangıçta böyle bir şeyi duymak istemedi Alman, kızdı bile. Istakoz gibi kızarıp öfkeyle bağırdı:

– Benim timsah hiç kimse satın almak olmaz! Ben istemek satmak timsahımı. Milyon taler vermek, gene alamamak benim timsah! Daha bugün yüz otuz taler toplamak var gelenlerden. Yarın on bin taler toplamak var, daha sonra yüz

bin taler, her gün toplamak var. Ben satmak istememek benim timsah!

Ivan Matveiç keyfinden kıkır kıkır gülüyordu.

Gönülsüz de olsa, soğukkanlılıkla, sağduyuyla (yakın bir dostun yerine getirmesi gereken bir görev yapıyordum çünkü) çılgın Alman'a, hesaplarının yanlış olduğunu, günde yüz bin toplayacak olursa dört gün içinde bütün Petersburg'un timsahını görmüş olacağını, dolayısıyla, ondan sonra gelen olmayacağını; ayrıca, kimin yaşayıp kimin ne zaman öleceğini yalnızca Tanrının bildiğini, belki de timsahının nalları dikeceğini veya Ivan Matveiç'in hastalanacağını, öleceğini vb... vb... anlatmaya çalıştım.

Alman bir an düşündükten sonra:

– Eczaneden ben ona' haplar almak ve sizin dost var ölmek, dedi.

– Hapı falan boş verin şimdi, dedim. Siz mahkemenin vereceği kararı düşünün. Ivan Matveiç'in eşi kocasını isteyebilir sizden. Anladığım kadarıyla, siz zengin olmak istiyorsunuz, peki buna karşılık Yelena Ivanovna'ya herhangi bir para ödemeyi düşünüyor musunuz?

Alman kararlı, sert bir tavırla karşılık verdi:

– Hayır, düşünmek yok!

Mutter de aynı kararlılıkla söze karıştı:

– Hayyır, yok düşünmek!

– Bu durumda, ne yapılabileceğinin bilinmesi için, şimdiden, ortalama bile olsa, akla yakın bir fiyat belirlemeniz sizce daha iyi olmaz mıydı? Şunu söyleyeyim ki, yalnızca merak ettiğim için sormuyorum bunu.

Alman, konuşmaları için, mutterini kolundan tutup odanın, buradaki eşyaların en biçimsizi olan maymun kafesinin bulunduğu köşesine görürdü.

Ivan Matveiç seslendi timsahın karnından:

– Görüyorsunuz işte!

Bana gelince, o anda üç şeyi çok istiyordum: Bir, Alman'a iyi bir sopa çekmek; iki, muttere daha da iyi bir sopa çekmek; üç, aşırı gururundan ötürü Ivan Matveiç'e çok daha iyi bir sopa

çekmek... Aslında, açgözlü Alman'ın cevabının yanında bütün bunlar bile hiç kalırdı.

Mutteriyle konuştuktan sonra, timsahına karşılık elli bin rublelik iç borçlanma tahvili ile Gorohova'da taş bir ev, onun yanında bir eczane, üstüne de Rus albaylık rütbesi istediğini söyledi.

Ivan Matveiç vakur bir tavırla seslendi içerden:

– Görüyorsun, değil mi? Söyledim sana! Bunca saçma istediğin yanında bir de albaylık rütbesi... Adam çok haklı, çünkü timsahının kendisine neler kazandıracağını çok iyi biliyor. Ekonomik prensip her şeyden önde gelir!

Öfkeyle bağırdım Alman'a:

– İnsaf yani! Neden Albay rütbesi vereceklermiş size? Nasıl bir zafer kazandınız? Rusya'ya nasıl bir hizmetiniz dokundu? Nasıl bir askeri ün elde ettiniz? Deli misiniz siz?

Alman gücenmiş gibi:

– Deli! diye bağırdı. Hayır, çok akıllı biri olmak var ben! Ama siz çok aptal olmak var! Albaylığı hak etti ben, çünkü timsahımın içinde olmak var bir gof-rat[Almanca-Hofrat. Burada: Memur] timsahımı insanlara göstermek ben, ama Ruslar içinde gof-rat oturmak timsah gösterememek! Ben çok akıllı olmak var ve çok istemek albay olmak!

Öfkeden zangır zangır titriyordun.

– Öyleyse Ivan Matveiç'e elveda! diye haykırdım.

Neredeyse koşarak çıktım timsahın bulunduğu odadan. Orada bir dakika daha oyalansam kendimi kaybedeceğimi hissetmiştim. Bu iki geri zekâlarının olmayacak hayalleri dayanılmazdı! Soğuk hava canlandırdı beni, öfkemi biraz hafifletti. Sağıma soluma can sıkıntısıyla on beş kez kadar tükürdükten sonra, nihayet bir arabaya atladım, eve gittim, soyunup yatağa attım kendimi. Canımı en çok sıkan da, Ivan Matveiç'in sekreteri durumuna düşmüş olmamdı. Artık işin yoksa her akşam git beyefendinin yanına, gerçek bir dost olarak görevlerini yerine getir!.. Bunun için kendi kendimi dövebilirdim. Ve gerçekten de, mumu söndürdükten sonra yorganın altına girdim, başımı, bedenimin başka yerlerini yumrukladım. Bu biraz ra-

hatlattı beni. Daha sonra derin bir uykuya daldım, çünkü çok yorgundum. Bütün gece rüyamda maymunlar gördüm. Sabah olmak üzereyken Yelena Ivanovna'yı da...

IV

Anladığım kadarıyla, maymunların rüyama girmesinin nedeni Almanın onları kafeste tutmasıydı, ama Yelena Ivanovna'yı görmemin özel bir nedeni vardı.

Başta şunu açıklamalıyım: Seviyordum bu kadını. Ama hemen söyleyeyim, (acele ediyorum bunun için) bir baba olarak (ne daha fazla, ne daha eksik) seviyordum. Bunu şunun için söylüyorum: Birçok kez öpmek gelmişti onu içimden, ama alnından veya pembe yanağından... Bunu hiçbir zaman gerçekleştirmemiş olsam da, itiraf edeyim, dudaklarından öpmeyi de reddetmezdim... Dahası, yalnızca dudaklarından değil, güldüğünde tıpkı bir dizi inci gibi öylesine güzel ortaya çıkan dişlerinden de... İnsanı şaşırtıcı derecede sık gülüyordu. Ivan Matveiç duygulu anlarında ona "benim sevimli hop-pam" diyordu ki, oldukça yerinde, haklı bir ifadeydi bu. Sözcüğün tam anlamıyla şeker gibi bir kadındı. Öte yandan, Ivan Matveiç'e, karısının bizim Rus Yevgeniya Tur'umuz olduğunu neden söylediğimi anlayabilmiş de değilim. Maymunları hesaba katmazsak, rüyam çok hoş bir duygu uyandırmıştı bende. Bir yandan sabah çayımı yudumlar, bir yandan da dün olan biteni düşünürken, hemen kararımı vermiştim. Daireye giderken Yelena Ivanovna'ya uğrayacaktım. Aile dostu olarak da bunu yapmak zorunda olduğumu düşünüyordum.

Yatak odasının önündeki, küçük konuk salonu dedikleri (gerçi büyük konuk salonu dedikleri de pek öyle büyük sayılmazdı ya) küçücük odada Yelena Ivanovna, küçük çay masasının önündeki küçük, hoş kanepede oturuyordu. Üzerinde yan şeffaf, düğmesiz bir sabahlık vardı. Küçücük peksimetleri bandığı küçücük bir fincanla kahvesini içiyordu. Göz kamaştıran bir güzelliği vardı, ama biraz düşünceli gibi gelmişti bana.

Dalgin bir gülümsemeyle karşıladı beni.

– Ah siz yaramaz! Oturun hadi çapkın, kahve için. E-e, dün ne yaptınız? Maskeli baloya gittiniz mi?

– Ya siz gittiniz mi? Ben gitmedim... çünkü bizim mahkumun yanındaydım...

Derinden bir soludum, teşekkür ederek kahvemi aldım.

– Kimin? Hangi mahkumun? Ah, evet! Zavallı! Peki nasıl, canı sıkılıyor mu orada? Biliyor musunuz... sormak istiyordum size... Bu durumda boşanma dilekçesi verebilirim, değil mi?

Öfkeyle haykırdım:

– Boşanma mı?!

Az kalsın kahvemi dökecektim. Can sıkıntısıyla şöyle geçirdim içimden: “O esmer adam!”

Yapı bölümünde görevli bıyıklı, esmer biri vardı. Pek sık bizim bölüme gelirdi ve her geldiğinde Yelena Ivanovna’yı çok güldürürdü. Ne yalan söyleyeyim, nefret ediyordum o adamdan. Onun dün Yelena Ivanovna ile ya maskeli baloda ya da belki, burada görüştüğünden, ona saçma sapan bir sürü şey söylediğinden kuşku yoktu!

Yelena Ivanovna aklına bir şey gelmiş gibi birden telaşlandı.

– Ne desem, dedi, o orada timsahın karnında oturacak, ben de ömrüm boyunca onu burada mı bekleyeceğim yani! Kadının kocası evinde olur, timsahların karnında değil!..

Haklı olarak heyecanlanmıştım.

– Ama bu beklenmedik bir durum, Yelena Ivanovna, dedim. Yelena Ivanovna birden sinirlenmişti.

– Ah, hayır, böyle söylemeyin, istemiyorum, istemiyorum! diye haykırdı. Her zaman benim söylediğimin tersini söylersiniz zaten. Öylesine işe yaramaz birisiniz! Sizinle bir şey yapılmaz. Hep olmadık şeyler salık verirsiniz insana! Oysa başkaları ayrılmamı söylüyor. Çünkü maaş alamayacakmış artık.

Öfkeyle haykırdım:

– Yelena Ivanovna! Bunu söyleyen siz misiniz? Hangi aşağılık insan söyleyebiliyor bunu size? .. Üstelik, böylesine bir nedenle, maaşın kesilmesi boşanma nedeni sayılamayacakken... Oysa zavallı Ivan Matveiç o canavarın karnında bile sizin aşkınızla yanıp tutuşuyorken... Sizin aşkınızla şeker gibi eriyor-

ken... Daha dün akşam, siz maskeli baloda eğlenirken, o tim-sahın karnında iki, hatta üç kişiye yetecek yer olduğunu söyleyerek yasal eşi olarak sizi yanına aldırmaı düşünüyorken...

Hemen, İvan Matveiç'le dün akşamki ilginç konuşmamın bir bölümünü anlattım ona.

Yelena İvanovna şaşkınlık içinde:

– Nasıl?! diye haykırdı. Benim de oraya, İvan Matveiç'in yanına girmemi mi istiyorsunuz yoksa? Olacak şey mi bu! Öyle ya, şapkamla, kocaman eteğimle nasıl girerim oraya? Aman Tanrım, ne saçmalık! Hem oraya girince ne yapacağım ben? Kimler gelip izleyecek beni?... Çok komik! Hem orada ne yiyeceğim?... ve... şey olduğunda ne yapacağım... aman Tanrım, neler düşünüyorlar!.. Sonra, nasıl eğlenceler varmış orada?... Oranın lastik koktuğunu söyleyen siz değil miydiniz? Peki, onunla kavga ettiğimizde ne yapacağım, öyle ya, gene yan yana yatacağız? Öf! Ne iğrenç şeyler bunlar!

Gerçeğin kendinden yana olduğuna inanan her insanın yapacağı gibi kestim sözünü:

– Haklısınız, evet sevgili Yelena İvanovna, bütün bu söylediklerinizde çok haklısınız. Ama yalnızca bir şeyi unutuyorsunuz; siz yanında olmazsanız İvan Matveiç'in orada yaşayamayacağını, sizi yanına bunun için istediğini dikkate almıyorsunuz. Yani sevgi, içten, gerçek, tutkulu bir aşk söz konusu burada... Aşkı unuttunuz sevgili Yelena İvanovna, aşkı!

Yelena İvanovna biraz önce yıkanmış, fırçayla güzelce temizlenmiş küçücük, pembe tırnaklarının parladığı incecik, güzelim kolunu sallayarak, yüksek sesle:

– İstemiyorum, istemiyorum, hiçbir şey duymak istemiyorum! dedi. İğreniyorum! Sonunda ağlatacaksınız beni! O kadar hoşunuza gidiyorsa kendiniz girin yanına. Öyle ya, dostunuz, dostu olduğunuz için gidip uzanın yanına ve baş başa verip ömrünüz boyunca can sıkıcı birtakım bilimsel saçmalıklardan söz edin...

Hoppa kadının sözünü vakur bir tavırla kestim:

– Onun fikirlerini böyle küçümsemekle yanlış yapıyorsunuz! İvan Matveiç beni yanına davet etti zaten. Hiç kuşku yok

ki, oraya girmek sizin için bir görevdir; benim içinse yalnızca yüce gönüllülük... Ayrıca, Ivan Matveiç dün bana timsahın içinin olağanüstü esnekliğini anlatırken, oraya ikinizin dışında, aile dostu olarak benim de rahatlıkla sığacağımı açıkça ima da etti. Yani ben istersem kuşkusuz, çünkü...

Yelena Ivanovna hayretle yüzüme bakarak:

– Nasıl, üçümüz mü? diye haykırdı. Yani biz... üçümüz yan yana mı? Ha-ha-ha! İkiniz de çok aptalsınız! Ha-ha-ha! Durmadan çimdiklerim sizi orada... ne akılsız bir adamsınız, ha-ha-ha!

Ve kendini kanepenin arkasına atıp gözlerinden yaş gelesiye gülmeye başladı. Bütün bu gözyaşları, kahkahalar öylesine ayartıcıydı ki, tutamadım kendimi, heyecanla atılıp ellerini öpmeye başladım. Karşı koymadı, yalnızca, barışma anlamında hafifçe asıldı kulaklarıma.

Daha sonra ikimiz de neşelendik, ona Ivan Matveiç'in dünkü planlarını anlattım. Düzenleyeceği akşam toplantıları, herkese açık konferanslar fikri çok hoşuna gitti.

– Ama yeni çok fazla giysi almam gerekecek, dedi. Bunun için Ivan Matveiç elinden geldiğince çabuk ve çok para göndermeli bana... Yalnız... (bir an düşündü), yalnız, timsahın kafesi nasıl getirilecek buraya? Çok komik! Kocamın timsahın karnında buraya getirilmesini istemem. Konuklardan çok utanırım... Hayır, istemiyorum, hayır, istemiyorum.

– Yeri gelmişken, unutmadan sorayım, Timofey Semyoniç dün geldi mi size?

– Ah, evet, geldi, beni teselli etmeye geldi. Düşünebiliyor musunuz, oturup kâğıt oynadık. İyi oynuyor, her yenildiğimde ellerimi öpüyordu. Çok çapkın biri, ve düşünün, az kalsın benimle maskeli baloya gelecekti. Doğru söylüyorum!

– Vurulmuştur! dedim. Kim vurulmaz ki size, çekici kadın!

– Komplimanlarınızı da alıp gidin buradan hadi! Ama durun, yolcu ederken çimdikleyeceğim sizi. Bu ara çok güzel çimdiklemeyi öğrendim. E-e, nasıldı? Sahi, doğru mu, dün akşam hep benden mi söz etti Ivan Matveiç?

– Hayır, hep değil de... Ne yalan söyleyeyim, şimdi daha çok insanlığın kaderiyle ilgileniyor ve istiyor ki...

– Neyse, boş verin! Anlatmayın! Can sıkıcı şeyler söylüyor-
dur. Bir ara ziyaret ederim onu. Yarın kesin giderim. Yalnız,
bugün olmaz. Başım ağrıyor çünkü, hem çok kalabalık ola-
caktır orası... Beni görünce “İşte onun karısı!” diyeceklerdir...
Hadi güle güle... Akşama sanırın... oradasınız?

– Evet, onun yanındayım, onun yanındayım. Akşama orada
olmamı ve gazeteleri getirmemi istedi.

– Çok güzel. Neyse, gidip okuyun ona gazeteleri. Ama
bugün bana uğramayın. Rahatsızım, belki konuklarım da olur.
Hadi yolun açık olsun, çapkın.

“O esmer adam gelecek ona bu akşam” diye geçti aklımdan.

İçimdeki endişeyi, telaşı dairede hiç belli etmedim kuşku-
suz. Ama çok geçmeden, o sabah memurların ilerici bazı ga-
zetelerimizi özellikle elden ele dolaştırdığını, yüzlerinde aşırı
ciddi bir ifadeyle okuduğunu fark etmiştim. Önce *Sayfa* ga-
zetesi çekiyordu dikkati. Bu, herhangi özel bir yönü olmayan,
arkadaşlarımız arasında genellikle küçümsenen, ama gene de
okunan hümanist, küçük bir gazeteydi. Hayret içinde şunları
okudum bu gazetede:

“Geniş, görkemli yapılarla süslü başkentimizde dün ina-
nılmaz söylentiler dolaşıyordu. Kentimizin elit tabakasının
ünlü boğazına düşkünlerinden l... adında biri, Borel’in ve
...ski kulübünün yemeklerinden artık bıkmış olacak, Pasa’ja
gitmiş, halka gösterilmek üzere yurtdışından yeni getirilmiş
çok büyük bir timsahın sergilendiği bölüme girmiş ve hayva-
nı öğlen yemegine kendisi için pişirmelerini söylemiş. Timsa-
hın sahibiyle pazarlıkta anlaştıktan sonra hemen canlı canlı,
pişmeden yemeye kalkışmış (son derece efendi, alçakgönüllü,
işine saygısı olan Almanı değil kuşkusuz, onun timsahını...) Hayvanın pek yağlı etlerini çakısıyla parça parça kesip yemeye
başlamış. Timsah yavaş yavaş Bay l...’nin midesine inmiş. Öyle
ki, kendisinin etinin de öyle lezzetli olacağını düşünerek, fira-
vun faresiyle adeta bütünleşmiş. Başka ülkelerin lokantaların-
da uzun zamandır bilinen bu ete elbette karşı değiliz. Bu etin
bir gün bizde de tüketilmeye başlanacağını daha önce birkaç
kez yazmıştık bile. İngiliz lordları ve gezginleri Mısır’da par-

tilerle avlamakta, canavarın belkemiğini hardalla, soğanla, patatesle çeşnilendirip, biftek gibi pişirmektedirler. Lessepson'la birlikte oraya doluşan Fransızlar ise, onlarla alay eden İngilizlerin tersine, onun kôzde kızartılmış ayaklarını yeğlemektedirler. Bizde ise, başka yerlerinin yeğleneceği olasıdır. Bizler, üretimi genelde kendine yetmeyen güçlü ve çeşitlikler barındıran yurdumuzda, böyle bir üretimin başlamasından mutluluk duyarız. Petersburg'lu boğazına düşkün birinin midesine inen bu ilk timsahtan sonra, belki de aradan bir yıl geçmeden, sanınız yüzlercesini yığacaklardır yurdumuza. Peki, timsahları Rusya'nın ikliminde yaşamaya neden alıştırmayalım? Bu ilginç canavarlar Neva'nın suyunu fazla soğuk bulurlarsa, başkenti-mizde çok havuz var, kent dışında da göller ve ırmaklar... Söz-gelimi, Pargolova'da veya Pavlovskaya'da neden timsah üret-meyelim? Moskova'da da Presnenski havuzları, Samotek var... Bir yandan, ince yemek zevkleri olan boğazına düşkün beyle-rimize hoş ve sağlıklı besinler sunarken, bir yandan da, bu ha-vuzlarda timsahları izlemeye giden bayanlarımızı eğlendirmiş, çocuklarımızı da doğa tarihiyle ilgili bilgilendirmiş oluruz. Ay-rica, timsahların derisinden kılıflar, çantalar, sigara tabakaları, cüzdanlar da yapılabilir. Böylece, Rus tüccarlarının binlikleri, şimdilerde yeğledikleri yağlı çantaların yerine timsahların de-rilerinde yatmış olur.”

Gerçi böyle şeyler beklemekteydim ama, bu haberin anlam-sızlığı gene de şaşırtmıştı beni. Duygularımı paylaşabileceğim birini bulamadığım için, karşı masada oturan Prohor Savviç'e baktım. Uzun zamandır bana baktığını, elindeki *Volos*'u bana uzatmaya hazırlandığını fark etmiştim. Bir şey söylemeden benden *Sayfa*'yı aldı; besbelli, dikkatimi çekmek istediği yazı-yı parmağıyla özellikle göstererek *Volos*'u bana uzattı. Daire-mizin en tuhaf memuruydu bu Prohor: Sesi soluğu çıkmayan yaşlı bir bekârdı, hiçbirimizle asla bir ilişki içine girmez, dai-rede hemen hiç kimseyle konuşmaz, her zaman, her konuda bir düşüncesi olmasına karşın, düşüncesini kimseye açmazdı. Yalnız yaşıyordu. Oturduğu daireye hemen hiçbirimiz git-memiştik.

“Volos”un onun bana gösterdiği yerinde şunları okudum:

“Gelişmiş ve iyi bir toplum olduğumuzu, bu konuda Avrupa’ya yetişmeyi istediğimizi bilmeyen yoktur. Ne var ki, gazetemizin bütün çabalarına, zorlamalarına karşın “olgunlaşmaktan” henüz çok uzaklardayız. Bunun en açık kanıtı da dün Pasaj’da gerçekleşen, daha önce gerçekleşeceğini beklediğimizi yazdığımız üzücü olaydır. Bir yabancı timsahıyla geliyor başkentimize ve onu Pasaj’da halka sergilemeye başlıyor. Güçlü, çok kültürlü ülkemizde bulunmayan bu yeni yararlı girişim türünü, hiç zaman kaybetmeden göklere çıkarmaya başladık. Birden, dün öğleden sonra saat dört buçuk sularında yabancının dükkânına sarhoş durumda, son derece şişman biri geliyor, ücretini ödeyip içeri giriyor ve kimseye bir şey söylemeden doğru timsahın kocaman ağzından içeri dalıyor. Timsah, kuşkusuz, en azından soluksuz kalıp ölmekten se, ister istemez yutmak zorunda kalıyor onu. Timsahın içine giren adam hemen sızıyor orada. Timsahın Alman sahibinin haykırıışlarının da, korkuya kapılan ailesinin feryatlarının da, polise haber verme tehditlerinin de bir yararı olmuyor. Timsahın içinden yalnızca kahkaha sesleri ve kırbaça hesaplaşmakla ilgili birtakım sesler geliyor. Böylesine iri bir şeyi yutmak zorunda kalan zavallı memeli hayvan ise sessizce gözyaşı döküyor. Bu davetsiz konuk Tatarlardan da kötüydü. Gelgelim, yüzşüz ziyaretçi dışarı çıkmaya bir türlü razı olmuyor. Gelişmemişliğimizi gösteren, bizi yabancıların gözünde küçük düşüren buna benzer barbarca davranışlarımız konusunda ne diyeceğimizi bilemiyoruz. Rus doğası kendini göstermek için yeni bir alan buldu. Bu davetsiz konunun istediğinin ne olduğu sorusu geliyor insanın aklına. Sıcak ve rahat bir konut mu? Öyleyse, başkentimizde Neva kıyısında, merdivenleri gazla aydınlatılan, bazılarının kapısında kapıcı bile bekleyen konforlu, hem de ucuz çok apartman dairesi var. Bu arada okuyucularımızın dikkatini, ev hayvanlarına barbarca davranışlara da çekmek isteriz. Yurtdışından yeni gelmiş bir timsaha, bu barbarlıkların hepsini birden uygulamak olanaksızdı kuşkusuz. Zavallı şimdi karnında iri mi iri bir kütleye yatıyor ve dayanıl-

maz acılar içinde ölmeyi bekliyor. Ev hayvanlarına kötü davrananları Avrupa'da, mahkemelerde cezalandırıyorlar. Ne var ki, Avrupa'nın ilerlemişliğinin, Avrupa'nın caddelerinin, evlerinin yanında artık zaman kaybedemeyiz.

Evler yeni, ama bağınazlığımız eski... hatta evler de yeni değil, en azından merdivenleri... Petersburg yakasında tüccar Lukyanov'un evinin ahşap merdivenlerinin artık çürümeye, dökülmeye başladığını, bu merdivenlerden kâh kendi isteğiyle, kâh bir kucak odun almak için sık sık inip çıkmak zorunda olan hizmetçi er karısı Afimya Skapidarova için merdivenlerin tehlikeli olduğunu gazetemizde birçok kez yazdık. Yazdıklarımız da sonunda gerçekleşti: Dün akşam saat dokuz buçukta er karısı Afimya Skapidarova, elinde çorba tasıyla merdivenden düştü ve bacağını kırdı. Tüccar Lukyanov'un merdivenini şimdi onartıp onartmayacağını bilmiyoruz; Rus insanının kafası kötüye iyi çalışır. Ama kadıncağızı hastaneye götürmüşler. Ayrıca şuna da dikkatinizi çekmek isteriz, Viborskaya caddesinin ahşap tretuarlarının temizliğini yapan kapıcılar, da gelen geçenin çizmelerinin çamurlanmaması için, Avrupa'da olduğu gibi, çamurları küme küme belli yerlere toplamalılar... vs... vs..."

Prohor Savviç'in yüzüne bakarak:

– Nedir bu, ne var bunda? diye sordum.

– Ne mi var?

– İnsaf edin, Ivan Matveiç için üzülecek yerde, timsaha acıyorlar.

– Ne var ha? Vahşi de olsa, bir memeliye acıyorlar. Ya Avrupa'da nasıl, dersiniz? Orada da çok acıyorlar timsahlara. Hi-hi-hi!

Tuhaf Prohor Savviç böyle söyledikten sonra başını önündeki kâğıtlara indirdi, tek sözcük daha söylemedi.

Volos ile Sayfa'yı cebime koydum, Ivan Matveiç'i oyalamak için Volos ile Haberler'in eski sayılarından bulabildiklerimi almayı da unutmadım, akşama daha çok olduğu halde, Pasaj'a gitmek, uzaktan da olsa, orada neler olup bittiğine bakmak, insanların neler düşündüğünü dinlemek amacıyla daire-

den erken kaçtım. Pasaj'da büyük bir kalabalığın olacağını düşünüyordum. Ne olur ne olmaz diyerek, paltomun yakalarını kaldırıp yüzümü iyice gizlemiştim. Çünkü, nedense utanıyordum. İnsanlara pek alışık değilimdir. Ne var ki, böylesine ilginç ve şaşırtıcı bir olay üzerine, bayağı duygularımı anlatmaya hakkım olmadığını düşünüyorum.

1865

Başkasının Karısı
ve
Karyola Altında Bir Koca

Чужая жена
и
Муж под кроватью

OLMAYACAK BİR OLAY

I

– İzninizle bir şey sorabilir miyim size, sayın bayım...

Genç adam irkildi. Gecenin sekizinde, sokak ortasında, rahat bir tavırla yanına sokulan kürklü beye biraz korkuyla baktı. Petersburg'da biri, hiç tanımadığı birine sokak ortasında, ansızın bir şey sorarsa, soru sorulan kişinin hemen bir korkuya kapıldığını hepimiz biliriz.

Genç adam da korkmuştu. Kürklü bey sürdürdü konuşmasını:

– Sizi rahatsız ettiğim için bağışlayın, ama... şey... doğrusu ne söyleyeceğimi, bilmiyorum... sanırım kusuruma bakmazsınız. Gördüğünüz gibi, biraz heyecanlıyım da...

Paltolu genç adam, kürklü beyin çok heyecanlı olduğunu ancak o zaman fark edebildi. Buruş buruş yüzünde renk kalmamıştı. Sesi titriyordu. Kafasının içinde düşüncelerin karmakarışık olduğu belliydi. Güçlkle konuşuyordu. Toplumsal açıdan kendisinden daha küçük bir kimseden bir şey istemek zorunda kalmanın, ona müthiş ağır geldiği yüzünden belliydi. Sonra, böylesine ağır bir kürk, göz alıcı lacivert bir frak giyen, göğsünde nişanlarıyla, efendiden bir adam için böyle bir şey

istemek de, kim ne derse desin, çirkin, bayağı bir davranıştı. Kürklü adam da böyle düşünmüş olacak ki, sonunda heyecanını bastırmaya, neden olduğu bu konuşmayı kesmeye karar verdi.

– Bağışlayın... dedi. Kendimde değilim. Size hak veriyorum. Bilmiyorsunuz kim olduğumu... Kusura bakmayın, rahatsız ettim sizi, boş verin...

Şapkasını çıkarıp genç adama kibarca selam verdi, arkasını dönüp koşmaya başladı.

– Ama, bir dakika...

Ufak tefek, kürklü bey, paltolu genç adamı sokağın ortasında şaşkın bir durumda bırakıp karanlıkta kaybolmuştu bile.

Paltolu genç adam “deli galiba!” diye geçirdi içinden. Şaşkınlığı geçtikten sonra –geçmesi olağandı kuşkusuz– kendi işini anımsadı. Gözlerini çok katlı bir evin kapısından ayırmadan sokakta bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Kentin üzerine yavaş yavaş sis çökmekteydi. Genç adam sevindi buna. Evin önünde dolaşıp durduğunu –sabahtan beri boş bekleyen arabacıdan olmasa bile– gelip geçenden şimdi daha iyi gizleyebilecekti.

– Affedersiniz.

Genç adam yeniden irkildi: Kürklü bey gene karşısında duruyordu.

– Sizi bir daha... rahatsız ettiğim için bağışlayın, diye başladı. İyi bir insan olduğunuz belli! Aklınıza kötü bir şey gelmesin. Doğrusu, ne söyleyeceğimi bilemiyorum. Ama düşünün... karşınızda sizden yardım bekleyen bir insan var, sayın bayım...

– Elimden bir şey gelirse... nedir istediğiniz?

Esrarlı adam dudak büktü, sinirli sinirli gülümseyerek:

– Para isteyeceğimi sandınız değil mi? dedi.

Yüzü bembeyaz olmuştu.

– Rica ederim...

– Evet, evet, sizi sıkığının farkındayım! Kusura bakmayın, kendimde değilim de. Tutun ki bir delidir karşınızdaki. Ne yaptığını, ne dediğini bilmeyen bir deli... aklınıza kötü bir şey gelmesin...

Genç adam, “peki” anlamında sabırsızlıkla başını salladı.

– Anladım, dedi, hadi söyleyin, ne istiyorsunuz?

– Sahi! Gördünüz mü ya! Yaramaz bir çocukmuşum gibi uyarıyorsunuz beni! Aklım başımda değil!.. Açık söyleyin, çok bayağı bir insan görüyorsunuz beni karşınızda, değil mi?

Genç adam mahçup oldu. Karşılık vermedi. Kürklü, efendi-den adam sonunda kararlı bir sesle:

– İzninizle açık açık soracağım, dedi, bir bayan gördünüz mü burada? Sormak istediğim buydu işte!

– Bir bayan mı?

– Evet efendim, bir bayan.

– Gördüm... ama ne yalan söyleyeyim, çok bayan geçti buradan...

Esrarlı adam acı acı gülümsedi.

– Doğru... Anlatamadım. Bunu sormak istememiştım size, bağışlayın. Şöyle diyecektim: Kürk pelerinli, koyu renk kadife başlıklı, siyah yüz örtülü bir hanımefendi gördünüz mü?

– Hayır, görmedim... farkında değilim.

– Ah! Öyleyse bağışlayın efendim!

Genç adam bir şey sormaya hazırlanıyordu ki, kürklü adam sabırlı dinleyicisini gene şaşkın bırakıp bir kez daha kayboldu gözden. Sinirlenen paltolu genç “canı cehenneme!” diye geçirdi içinden.

Paltosunun yakasını öfkeyle kaldırdı, çok katlı evin önünden geçerken göze batmamaya çalışarak gene bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Canı çok sıkkındı.

“Nerede kaldı? diye geçirdi içinden, saat neredeyse sekiz olacak!”

O sırada kuledeki saat sekiz kez vurdu.

– Ah! Sıktınız artık!

– Affedersiniz efendim!..

Genç adam kaşlarını çatıp:

– Kusura bakmayın! diye özür diledi, birden karşıma çıkınca... Korkuttunuz beni...

– Gene size geldim efendim. Kuşkusuz, sinirli, tuhaf bir insan olduğumu düşünüyorsunuzdur.

– Lütfen uzatmayın, kısa kesin. Nedir istediğiniz?..

– Aceleniz mi vardı? Görüyorsunuz ya efendim... Her şeyi açıkça, uzatmadan anlatacağım size. Elden ne gelir! Koşullar kimi zaman, zıt yaradılıştan insanları bir araya getirir... Ama görüyorum ki çok sabırsızsınız delikanlı... Böyle işte... gelgelelim, söze nasıl başlayacağımı bilemiyorum... bir bayanı arıyorum efendim (her şeyi olduğu gibi anlatmaya karar verdim size). Onun, aradığım bayanın nereye gittiğini bilmeliyim. Onun kim olduğunu, adını öğrenmek istemezsiniz sanırım, delikanlı.

– Peki, peki, sonra.

– Sonra mı? Benimle ne tuhaf konuşuyorsunuz öyle! Kusura bakmayın, size delikanlı demem gururunuzda dokundu galiba... ama inanın bir kötülük düşünerek söylemedim bunu... Anlayacağınız, bana bir yardımda bulunmak istiyorsanız kısaca söyleyeyim: Bir bayan, yani saygıdeğer, iyi aileden bir bayan, bir ahababım... rica ettiler de... görüyorsunuz ya, bekârım ben...

– Ee?..

– Kendinizi benim yerime koyun delikanlı (ah, gene! bağışlayın! hep delikanlı diyorum size). Geçen her dakika değerlidir... Düşünün ki bu bayan... şey, şu evde kim oturuyor, biliyor musunuz?

– Elbette... bir sürü insan.

Kürklü adam durumu kurtarmak için hafiften gülümseyerek:

– Evet, çok haklısınız, diye karşılık verdi. Farkındayım, anlatamıyorum derdimi... peki ama siz neden böyle davranıyorsunuz bana? Görüyorsunuz ki şaşkın bir durumda olduğumu açık yüreklilikle kendim de kabul ediyorum... uyanık bir insansanız, nasıl küçüldüğüm gözünüzden kaçmamıştır... Şunu söylemek istiyorum, bir hanımefendi, yani hoppa... kusura bakmayın, gene şaşırdım, edebiyat yapıyorum sanki... Pol dö-Kok'un hoppalarından sandınız onu değil mi? Her şey şu Pol dö-Kok'un başının altından çıkıyor zaten... işte böyle!..

Genç adam, iyice şaşıran, susup bön bön yüzüne bakan, tuhaf tuhaf gülümseyerek titreyen elleriyle paltosunun kolun-

dan nedensiz çekiştiren kürklü adama acıyarak baktı. Biraz geri çekildi.

– Bu evde kimin oturduğunu mu soruyordunuz? dedi.

– Evet, söylediğiniz gibi bir sürü insan oturuyormuş.

Genç adam:

– Bu evde... Sofia Ostafyevna'nın da oturduğunu biliyorum, diye mırıldandı.

– Ya, gördünüz mü işte, gördünüz mü! Bildiğiniz bir şeyler var mı, delikanlı?

– İnanın ki yok. Hiçbir şey bilmiyorum... Anlaşılan, sinirleriniz çok bozuk sizin.

– Aşçı kadından onun buraya geldiğini öğrenmiştim zaten. Ama yanıldınız, yani Sofia Ostafyevna'ya gelmedi... tanışmıyorlar ki...

– Yanıldım mı? Bağışlayın...

Tuhaf adam acı bir alayla:

– Bunun sizi pek ilgilendirmediğı belli, delikanlı, dedi.

Genç adam söyleyecek söz bulamıyordu.

– Bakın, böyle heyecanlanmanızın nedenini bilmiyorum, dedi. Galiba aldatıldınız... açık konuşun.

Kendini tutamayıp gülümseyerek ekledi:

– Birbirimizi anlamamıza yardım eder bu.

Kürklü adam selam verir gibi hafifçe ne eğildi.

– Aman ne iyisiniz! Ancak size doğrusunu söyleyeyim, bu... neyse canım, olur böyle şeyler!.. Benimle bu kadar yürekte ilgilendeniz gözlerimi yaşarttı. Siz de kabul edersiniz ki gençler arasında... Gerçi genç sayılmam ama, size bir şey söyleyeyim mi, alışkanlıklar, bekrlık, başıboş bir yaşam, sizin de bildiğiniz gibi...

– Evet biliyorum, biliyorum! Söyler misiniz nasıl bir yardım dokunabilir size?

– şey... kabul edin ki Sofia Ostafyevna'yı ziyaret etmek... Doğrusu, sözünü ettiğim bayanın nereye gittiğini de kesin bilmiyorum. Yalnızca onun bu evde olduğunu biliyorum, o kadar. Ama sizin burada dolaştığınızı görünce –ben de ne zamandır karşı kaldırımı arşınılıyorum– sandım ki... gördüğünüz

gibi, o bayanı bekliyorum... onun burada olduğunu biliyorum. Onu görünce bu yaptığının ne iğrenç, çirkin olduğunu yüzüne karşı... anlıyorsunuz beni, değil mi?

– Hı! hı!

– Kendim için yapmıyorum bunu. Aklınıza kötü bir şey gelmesin sakın. Benim karım değildir! Kocasını ilerde, Voznesenski Köprüsünde bekliyor. Suç üstü yakalamak istiyor karısını, ama bir türlü karar veremiyor... her koca gibi o da inanmıyor... (kürklü adam gülümsemek için kendini zorladı) ben arkadaşım. İnanın, çevresinde herkesten saygı gören bir insanım. Düşündüğünüz gibi değilim.

– Elbette! Elbette! Sonra...

– Ne olursa olsun, yakalayacağım onu. Görevim bu benim. Zavallı koca! Ama biliyorum, tilki gibi kurnazdır bu genç bayan (Pol dö-Kok'u bırakmaz elinden!) bir fırsatını bulup sıvısağından kuşum yok... Doğrusunu söyleyeyim, onun bu eve girip çıktığını aşçı kadın söyledi bana. Bunu öğrenir öğrenmez deli gibi buraya koştum. Suç üstü yakalamak istiyorum onu. Çoktan beri kuşkulanıyordum ondan zaten. Bu yüzden size sormak istedim... yabancısı değilsiniz buranın... siz... bilmem ki...

– Ee... ne istiyorsunuz yani?

– Evet... sizi tanımıyorum, efendim. Kim olduğunuzu, bu saatte burada neden dolaştığınızı sormaya da cesaret edemiyorum... Neyse, izninizle tanışalım. Hoş bir karşılaşma oldu!..

Kürklü adam zangır zangır titriyordu. Genç adamın elini içtenlikle sıktı, birkaç kez salladı.

– Bunu daha en başta yapmalıydım, diye ekledi, ama aklım başımda değil ki!..

Kürklü adam konuşurken durduğu yerde duramıyordu. Te-laşla bir sağına bir soluna bakınıyor, ayaklarını oynatıyor, çok korkuyormuş gibi ikide bir genç adamın orasına burasına yapıyordu.

– Bakın, diye sürdürdü konuşmasını, sizinle dostça konuşmak istedim... biraz aşırı senli-benli olduysam bağışlayın... burada dolaşırken kapıyı da gözetlemenizi dileyecektim sizden.

Ben de öteki kapıyı kollardım. Gözden kaçırmazdık onu. Beni atlatmasını istemiyorum. Görünce durdurun onu, bana seslenin, diyecektim... Ama deliyim ben galiba! Sizden böyle bir şey istememin, ne denli bir budalalık olduğunu ancak şimdi anlıyorum!

– Yok canım, rica ederim!..

– Kusuruma bakmayın. Kendimde değilim. Hiç böyle olmamıştım! Sanki yargıcın karşısına çıkardılar beni! Şunu da söyleyeyim ki, minnettar kalacağım size delikanlı, açık konuşayım: Aşığı sandım sizi önce!

– Sözün kısası, burada ne aradığımı öğrenmek istiyorsunuz, öyle mi?

– İyi, saygıdeğer bir insansınız. İnanın, aradığım adam olduğunuzu aklımın ucundan bile geçirmedim. Böyle bir kuşkuyla kirletmek istemem sizi, ama... ama bir kadının sevgilisi olmadığınıza yemin edebilir misiniz?..

– Sevgilisiyim... ama sizin karınızın değil. Yoksa şu anda burada durmaz, yanında olurdum!

– Karımın mı? Kimin karısından söz ediyorsunuz delikanlı? Bekârım ben, anlayacağınız, sevgilisiyim...

– Kocasının Voznesenski Köprüsünde beklediğini söylememiş miydiniz?..

– Sahi... haklısınız... kafarnın içi karmakarışık. Ama başka durumlar da var! Kabul edersiniz ki, delikanlı, karakter zayıflığı, yani...

– Evet! söyleyin!..

– Yani, kocası falan değilim...

– İnanıyorum. Ama açık söyleyeyim, beni rahat bırakmanız için kuşkularınızı dağıtmaya çalışıyorum. Açık konuşmam bu yüzden... canımı sıktınız, engel oluyorsunuz bana. Söz veriyorum, sesleneceğim size. Rica ederim rahat bırakın beni artık. Uzaklaşın yanımdan. Ben de birisini bekliyorum.

– Olur! Olur efendim... gidiyorum işte, bu tuhaf sabırsızlığınıza saygı duyuyorum. Anlıyorum, delikanlı, anlıyorum. Ah, çok iyi anlıyorum sizi!

– Pekâlâ, tamam artık...

– Hoşçakalın!.. Ama, bağışlayın delikanlı, gene... Nasıl söyleyeyim, bilmiyorum... Onun aşığı olmadığınıza bir kez daha yemin eder misiniz?

– Öf! Yemin ederim!

– Son bir soru daha: Şey... âşığı olduğunuz kadının kocasının adını, soyadını biliyor musunuz?

– Elbette biliyorum. Siz olmadığınıza göre, kesin artık!

– Benim adımı soyadımı nereden biliyorsunuz?

– Bakın, hadi gidin buradan. Zaman kaybediyorsunuz. Kaçacak... Sapıttınız mı siz? Dedğiniz kadın kürk pelerinli, başlıklı... oysa benimki ekose pardösülü, mavi kadife şapka giyiyor... Başka soracağınız var mı? Ne istiyorsunuz daha?

Yapışkan adam giderken birden geri döndü.

– Mavi kadife şapka mı dediniz! diye haykırdı. Onun da ekose bir pardösüsü, mavi kadife şapkası var.

– Hay Allah! Olabilir... Hem benimki bu eve gelip gitmez!

– Nerede şimdi?

– Size ne bundan?

– Doğrusu, ben hâlâ...

– Öff!..Utanma diye bir şey yok mu sizde! Benimkinin tanıdıkları var burada, üçüncü katın sokağa bakan dairelerinden birinde... Kim olduklarını da söyleyeyim mi, ister misiniz?

– Tanrım! Üçüncü katın sokağa bakan dairelerinden birinde benim de bir tanıdığım oturuyor... General...

– General mi?!

– Evet. Adını bile söyleyebilirim size. Şey, General Polovitsın.

– Gördünüz mü! O değil işte! Çattık püsküllü belaya!

– O değil mi?

– Değil.

İkisi de sustu, şaşkın şaşkın birbirinin yüzüne baktılar. Genç adam bir anlık şaşkınlığını üzerinden atıp öfkeli:

– Niçin öyle bakıyorsunuz yüzüme? diye bağırdı.

Kürklü adam ne yanıt vereceğini bilemeden:

– Şey, ben doğrusunu söyleyeyim... diye mırıldandı.

– Hayır, hayır, izninizle ciddi konuşalım artık. İkimizi de il-

gilendiriyor bu iş çünkü. Söyleyin bana... Neyiniz oturuyor burada?..

– Tanıdıklarımı mı soruyorsunuz?

– Evet...

– Gördünüz mü, gördünüz mü! Yanılmadığımı gözlerinizden anlamıştım zaten!

– Bırakın şimdi! Saçmalamayın! Kafanız çalışmıyor mu sizin, kör müsünüz? Görüyorsunuz ki karşınızda duruyorum, onun yanında değilim. Neyse! Hem bana göre hava hoş. Canınız ne isterse söyleyin!

Genç adam topuğunun üzerinde öfkeli iki kez döndü. Kolu- nu, "adam sen de" der gibi salladı.

– Yanlış anladınız beni, iyi yürekli delikanlı. Her şeyi anlatacağım size: Karım her zaman yalnız geliyordu buraya. Ak- raba oluyorlar... hiç kuşkulanmıyordum. Dün ekselans gene- rali gördüm: Üç hafta önce buradan taşındıklarını söyledi... kadın... yani benim karım değil de, arkadaşımın karısı (Voz- nesenski Köprüsü'nde bekleyen arkadaşımın) önceki gün General'in evinde, yani burada olduğunu söyledi... Aşçı kadın- sa, General'in boşalttığı daireyi Bobinitsin adında bir gencin tuttuğunu söyledi...

– Ah, Allah kahretsin!..

– Sayın bayım, dehşet içindeyim!

– Ee... cehennemin dibine!.. Dehşet içindeyseniz bana ne? Ah! Görürsem hemen...

– Ivan Andreiç diye seslenin, koşup gelirim...

– Olur... Hay Allah kahretsin! Ivan Andreiç!!

Birkaç adım uzaklaşan Ivan Andreiç, geri dönüp koşarak geldi, soluk soluğa, yüksek sesle:

– Buradayım. dedi. Ne oldu? Nerede?

– Bir şey yok... bu bayanın adını öğrenmek istemiştim yal- nızca...

– Glaf...

– Glafira mı?

– Hayır, Glafira değil... kusura bakmayın, söyleyemeyeceğim size adını.

Bunu söylerken kibar görünüşlü adamın yüzü kireç gibi olmuştı.

– Doğru, Glafira değil kuşkusuz. Ben de biliyordum zaten. Glafira değil. Şey, kimin yanında şimdi o?

– Nerede?

– İçeride! Ah, Allah kahretsin, Allah kahretsin!

Genç adam öfkeden yerinde duramıyordu.

– Bakın ne diyeceğim! Adının Glafira olduğunu nereden biliyorsunuz?

– Kabak tadı verdiniz artık! Sizinkinin adının Glafira olmadığını söylüyorsunuz ya!.. Keçileri kaçırdınız galiba!

– Ne biçim konuşuyorsunuz, bayım öyle!

– Amaan!.. Karınız mı sizin bu kadın?

– Hayır... evli değilim ben... Ama efendi bir arkadaşımın –saygıdeğer demiyeceğim, ama ne de olsa mektep medrese görmüştür– yardımına koşmamak elimde değildi. Siz de durmadan “Allah kahretsin, Allah kahretsin!” diyorsunuz.

– Bırakın şimdi! Ne diyorsam diyorum!

– Öfkeli olduğunuz için kaybediyorsunuz kendinizi. Sustum işte. Aman Allahım, kimdir şu?

– Nerede?

Bir gürültü oldu, kahkahalar duyuldu. Evden iki cici kız çıktı. Bizimkilere doğru koştular.

– Ah, onlar değilmiş!

– Ne oluyorsunuz?

– Onlar değil!

– Öyle mi? Arabacı!

– Nereye gideceksiniz matmazel?

– Pokrov'a. Otur, Annuşka, bırakayım seni.

– Ben de o yandan gidecektim zaten. Çek bakalım arabacı! Hızlı git ha...

Araba hareket etti.

– Bu da nesi?

– Hay Allah! Oraya gitsek mi acaba?

– Nereye?

– Bobinitsin'e.

- Hayır, olmaz...
- Neden?
- Gitmesine giderdim ama, o zaman zeytinyağı gibi suyun üstüne çıkar. Bilirim ne mal olduğunu! Buraya, beni bir kadınla yakalamak için özellikle geldiğini söyler. Suçu benim üzerime yükler!
- Ne biliyorsunuz, belki oradadır! Bence, gidip General'in kapısını çalmalısınız...
- Ama taşındı General buradan!
- Olsun varsın. Anlıyorsunuz ya? O gittiğine göre siz de gidebilirsiniz demektir... anlatabiliyor muyum? General'in taşındığından haberiniz yokmuş... karınızın peşinden gelmiş gibi yaparsınız.
- Sonra?
- Sonra da Bobinitsin'in koynunda yakalayın onu. Öf... ne kafasızsınız...
- Peki benim onu yakalamamdan size ne? Gördünüz mü, gördünüz mü!..
- Ne var? Ne oldu? Hâlâ mı aynı masal? Öf, Tanrım! Utanın biraz, utanın. Yüzünüz kızarsın! Ne aptal bir insansınız!
- Öyleyse niçin böylesine ilgileniyorsunuz bu işle? Öğrenmek istiyorsunuz...
- Neyi? Neyi öğrenmek istiyormuşum? Cehennemim dibi ne kadar yolunuz var. Sizinle uğraşamam, defolun! Ne haliniz varsa görün. Gidin bekleyin orada, koşun, bana ne! Ben gidiyorum!
- Kürklü adam umutsuzca:
- Ağzınızdan çıkanı kulağınız duyuyor mu sizin, bayım! diye bağırdı.
- Genç adam dişlerini sıkarak öfkeyle kürklü adama doğru yürüdü.
- Ne olmuş? diye söylendi. Duymuyorsa ne olacak? Yumruklarını sıkarak yükseltti sesini:
- Kimsiniz siz?!
- Ama, sayın bayım, izninizle...
- Söyleyin, kimsiniz siz? Soyadınız?

– Soyadımı niçin sorduğunuzu anlayamadım, delikanlı... Söyleyemem soyadımı... İyisi mi ben de sizinle geliyorum. Gidelim, ayrılmayacağım yanınızdan. Her şeye razıyım... Ama inanın, çok daha kibar davranılması gereken bir insanım! İnsan hiçbir zaman kaybetmemelidir kendini... canı bir şeye sıkılsa bile –canınızın neye sıkıldığını biliyorum- hiç olmazsa sözlerine dikkat etmelidir... Daha çok gençsiniz, delikanlı!..

– Siz yaşlıysanız bana ne? Çattık! Hadi defolun başımdan! Ne bir o yana bir bu yana koşturup duruyorsunuz?..

– Niçin yaşlı oluyor muşum? Nerem yaşlı? Görünüşe bakmayın. Hem koştüğüm falan da yok...

– Belli. Hadi çekin arabanızı...

– Hayır, ben de sizinle geleceğim. Engel olamazsınız bana. Canım da sıkılıyor. Ben de sizinle...

– Pekâlâ, pekâlâ, bağırıp durmayın öyle, susun artık!..

Birlikte girdiler kapıdan. Merdivenden çıkmaya başladılar. Karanlıktı.

– Durun! Kibritiniz var mı?

– Kibrit mi dediniz? Ne kibriti?

– Sigara içiyor musunuz?

– Ah, evet! Var, var. Bir dakika, şu cebimde olacaktı...

Kürklü adam ellerini ceplerine aceleyle sokup çıkarıyordu.

– Tuh Allah kahretsin!.. Kapı şurası olacak galiba...

– Evet, evet, orası, evet...

– Ne bağırıyorsunuz evet evet diye... Sessiz olun!

– Sayın bayım, ben, yüreğimi... aslında gözûpek bir insanısınız yani!..

Kibrit yandı.

– Evet, burasıymış, işte adı yazıyor! Bobinitsin. Gördünüz mü, Bobinitsin yazıyor...

– Gördüm, gördüm!

– Sessiz olun! Ne o, söndü mü?

– Evet.

– Kapıyı çalalım mı?

– Çalalım!

– Hadi öyleyse... çalın!

– Olmaz, niçin ben çalacaktım? Siz getirdiniz beni buraya, siz çalın...

– Ödle!

– Asıl sizsiniz ödle!

– De-fo-lun!..

– Sırtımı size açtığıma yavaş yavaş pişman olmaya başlıyorum ama... Siz...

– Ben mi? Ne olmuş bana?

– Heyecanımdan yararlandınız. Kendimde olmadığımı görünce...

– İçine tüküreyim heyecanınızın! Güldürüyorsunuz beni!

– Ne işiniz var burada, söyleyebilir misiniz?

– Ya sizin?

Kürklü adam öfkeyle söylendi:

– Doğrusu güzel bir felsefe!

– Ne felsefesinden söz ediyorsunuz?

– Yanlış bir düşünce!

– Nedir yanlış olan?

– Sizce her aldatılan koca boynuzlu mudur?

– Yoksa evli misiniz? Hani Voznesenski Köprüsündeydi kadının kocası? Niçin alındınız o kadar? Size ne bundan?

– Sanıyorum siz de sevgilisisiniz!..

– Bakın böyle konuşmayı sürdürecekt olursanız sizin de boynuzlu olduğunuzu söylemek zorunda kalacağım! Anlıyorsunuz, değil mi ne demek istediğimi?

Kürklü adam, üzerine kaynar su dökülmüş gibi geri sıçradı.

– Yani onun kocası olduğumu mu söylemek istiyorsunuz? dedi.

– Şişşt! Susun! Duyuyor musunuz?..

– Onun sesi bu.

– Hayır!

– Öf! Burası da ne karanlık!

Soluklarını tuttular. Bobinitsin'in dairesinde bir gürültü oldu. Kürklü adam:

– Sayın bayım, diye fısıldadı. Niçin kavga edip duruyoruz sizinle?

– Kendiniz alındınız!
– Ama sabrımı taşırdınız.
– Susun!
– Kabul edin ki, daha çok gençsiniz...
– Sus-sa-nı-za!
– Bu duruma düşen bir kocanın boynuzlu olduğuna itirazım yok kuşkusuz...

– Sesinizi kesecek misiniz siz? Öf!..
– Zavallı bir kocayı böyle sıkıştırmanızın nedeni nedir?..
– Onun sesi bu!
Ama o anda içeride ses kesildi.
– O mu?
– Evet o! O! O! Ne oldu size, eliniz ayağınız titriyor! Sizin karnız değil ki!

Kürklü adam kısık bir sesle:
– Sayın bayım, sayın bayım! diye mırıldandı. Sinirlerim biraz bozuk da... ne kadar küçüldüğümü görüyorsunuz. Ama nasıl olsa gece şimdi, gelgelelim yarın... neyse canım, bir daha görme-yeceğiz birbirimizi. Aslında sizinle karşılaşmaktan çekindiğim falan da yok ya... zaten olay benimle ilgili değil ki... Voznesenski Köprüsü'nde bekleyen arkadaşımın karısıdır. Evet, benim karım değil! Zavallı adam! İnanın, çok zavallıdır. Yakın dostumdur. İyi görüşürüz. İzninizle her şeyi anlatayım size. Gördüğünüz gibi, arkadaşız. Yoksa onun yüzünden bunca sıkıntıya katlanmazdım... Kaç kez söyledim ona: "Gel etme eyleme anam babam, evlenme bu kadınla, diye! Toplum içinde önemli bir yerin var. Seviliyor sayılıyor sun. Bir sıkıntın yok. Zorun nedir, bir kadının cilvelerine tutsak edeceksin kendini? Hadi dinleyin sözümü, evlenmeyin!" Dinlemedi, "İlle de evleneceğim!" diye tutturdu. "Aile mutluluğunu tatmak istiyorum..." Gördü şimdi aile mutluluğunu! Bekârlığında o elâleme boynuz taktı, şimdi ona takıyorlar... bağışlayın beni, açıklamak zorundaydım bunu size!.. Zavallının biridir o, boynuzlu bir zavallı!..

Kürklü adam ağlıyormuş gibi hıçkırdı.
– Hepsinin canı cehenneme! Az mı aptal var şu dünyada! Peki ya siz?..

Genç adam öfkeden dişlerini gıcırdatıyordu.

– Ama kabul edin ki bu durumda... her şeyi açık yüreklilikle anlattım size... benimle hâlâ böyle konuşmanız doğru değil!

– Pekâlâ, bağışlayın... Soyadınız neydi?

– Olmaz, söylemem soyadımı! Ne yapacaksınız soyadımı?

– Öyle mi!

– Söyleyemem...

Genç adam çabuk çabuk konuşarak:

– Şabrin'i tanıyor musunuz? diye sordu.

– Şabrin!!

– Evet, Şabrin! Ya!! (Paltolu adam kürklü adamı kızdırmaya çalışıyordu.) Şimdi anladınız mı durumu?

Kürklü adam ne söyleyeceğini şaşırmişti.

– Hayır, ne Şabrin'inden söz ediyorsunuz? Şabrin değildir soyadı. Saygıdeğer bir insandır! Kıskançlığınızın etkisinde kalarak yaptığınız bu kabalığı hoşgörüyorum.

– Düzenbazın, satılmışın, rüşvetçinin, alçağın biridir Şabrin! Devleti bile soyuyor! Yakında kodesi boylayacak!

Kürklü adamın yüzü bembeyaz olmuştu.

– Bağışlayın, tanıımıyorsunuz siz Şabrin'i, diye mırıldandı. Anladığım kadarıyla, hiç tanıımıyorsunuz onu.

– Evet, kendisini görmedim. Ama başkalarının, ona çok yakın olan kimselerin anlattıklarından biliyorum...

– Kimlerin, söyler misiniz sayın bayım? Gördüğünüz gibi, sinirlerim bozuk...

– Çok istiyorsanız söyleyeyim: Salâğın, kıskanç köpeğin biridir! Kansına sahip çıkamıyor!

– Kusura bakmayın ama, çok sinirlisiniz delikanlı...

– Ah!

Bobinitsin'in dairesinde bir gürültü daha oldu. İçeriden kapıyı açıyorlardı. Birtakım sesler duyuldu. Kürklü adam, yüzü kireç gibi bembeyaz:

– Ah, o değil bu, o değil! dedi. Sesini tanım. Anladım o olmadığını, hemen anladım!

– Susun!

Genç adam duvara yapıştı.

- Sayın bayım, ben kaçıyorum. O değil, çok sevindim buna.
- Gidin! Hadi çabuk gidin!
- Pekisiz ne bekliyorsunuz?
- Size ne?

Kapı açıldığında kürklü adam merdivenleri çoktan inmişti.

Genç adamın önünden bir kadınla bir erkek geçti... Yüreği birden hop etti... Çok iyi tanıdığı bir kadın sesi, arkasından hiç tanımadığı, kısık bir erkek sesi duyuldu. Erkek:

- Üzülme, şimdi kızağımı hazırlamalarını söylerim, dedi.
- Ah! pekâlâ. Hadi söyleyin...
- Hemen.

Kadın yalnız kaldı. Genç adam kadının koluna yapıştı.

- Glafira! Ettiğin yeminler ne oldu? dedi.

- Ay! Kim o? Siz miydiniz, Tvorogov? Tanrın! Ne yaptığınızın farkında mısınız?

- Kimin yanındaydınız?

- Kocamdır o, gidin, çabuk gidin, şimdi gelecek... Polivit-sinlere gelmiştik. Gidin, Allahaşkınıza gidin.

- Polovitsinler buradan taşınalı üç hafta oluyor! Her şeyi biliyorum!

Kadın merdivenlerden aşağı koştu.

- Ay!

Genç adam yetişti arkasından. Kadın:

- Kim söyledi bunu size? diye sordu.

- Kocanız Ivan Andreiç, sayın bayan. Kendisi de burada. Karşınızda, sayın bayan...

Gerçekten de kapıda duruyordu Ivan Andreiç.

- Ay, siz miydiniz? diye haykırmıştı.

Glafira Petrovna, hiç de yapmacık olmayan bir çığlıkla Ivan Andreiç'e doğru koştu.

- Ay ! diye haykırdı *c'est vous!*¹ Tanrım ! Neler oldu bana böyle, bilemiyorum... Polovitsinlerdeydim. Düşün bir kere... şimdi Ismaylovski Köprüsü yakınlarında oturdıklarını biliyorsun. Söylemiştim sana. Unuttun mu? Oradan kızağa bindim. Atlar azdılar, çılgın gibi koşmaya başladılar. Kızak pa-

1 Siz ha!

ramparça oldu. Şurada yere yuvarlandım. Sürücüyü alıp götürdüler. Kendimde değildim. Neyse ki Bay Tvorogov...

– Nasıl?

Bay Tvorogov taş kesilmişti.

– Bay Tvorogov gördü beni. Eve kadar getirecekti. Ne iyi oldu benimle ilgilenmeniz. Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum, Ivan Ilyiç...

Kadın elini, dili tutulmuş gibi duran Ivan Andreiç'e uzattı, sıkmadı çimdikledi sanki.

– Bay Tvorogov ahabımdır! Sorlupovların balosunda tanışmıştık. Yanılmıyorsam anlatmıştım sana? Unuttun mu yoksa, nonoşum?

Kadının “nonoşum” dediği kürklü adam:

– Ah, evet, evet! diye başladı. Ah, evet anımsıyorum! Çok sevindim, çok!

Bay Tvorogov'un elini hararetle sıktı. Deminki kısık ses duyuldu birden:

– Kiminle konuşuyorsun orada? Ne demek oluyor bu? Ben de bekliyordum ki...

Gruba sırtık gibi bir adam yaklaştı. Saplı gözlüğünü çıkarıp kürklü adamın yüzüne dikkatli dikkatli baktı. Kadın:

– Ah, Bay Bobinitsin! diye haykırdı. Nereden çıktınız böyle! Tesadüfe bakın hele! Düşünsenize, arabam kaza geçirdi... kocamla tanıştırayım sizi! Jean! Bay Bobinitsin! Karpovların balosunda...

– Ah, çok sevindim!.. Dur canım, arabamı çağırayım.

– Çağır Jean, çağır: Hâlâ gelebilmiş değilim kendime. Elim ayağım titriyor. Fenayım...

Tvorogov'a fısıldadı:

– Bugün maskeli baloda...

Uzun boylu adama döndü:

– Hoşçakalın sayın Bobinitsin, hoşçakalın! Yarın Karpov'ların balosunda görüşeceğiz sanırım...

– Hayır, kusura bakmayın, yarın gelemeyeceğim. Bu durumda yarın...

Bay Bobinitsin öfkeli bir şeyler daha homurdandı, topukla-

rını birbirine vurup kızağına bindi, gitti.

Araba geldi, kadın bindi. Kürklü adam durdu. Yürüyecek gücü kalmamıştı sanki. Boş bakışını paltolu gençten ayıramıyordu. Paltolu genç saf saf gülümsedi.

– Bilmem ki...

Yüzü kızardı. Hafifçe öne eğildi.

– Tanıştığımıza sevindim efendim.

– Ben de, ben de...

– Ayaklarınız ıslanmış galiba...

– Benim mi? Ah, evet! Teşekkür ederim, çok sağolun. Lastik çizme giymek istiyorum ama...

Genç adam görünüşte sınırsız bir ilgiyle:

– Lastik çizme de ayağını terletiyor insanın... dedi.

– Jean! Hadi, gidiyor muyuz?

– Evet, terletiyor ama... Şimdi, şimdi geliyorum ruhum. Önemli bir konuyu konuşuyorduk da... Çok haklısınız, söylediğiniz gibi, terletiyor ayağını insanın... Ama kusura bakmayınız, ben...

– Rica ederim efendim.

– Tanıştığımıza çok sevindim, çok...

Kürklü adam arabaya bindi. Araba hareket etti. Genç adam uzun süre arkasından baktı.

II

Ertesi günün akşamı İtalyan Operası'nda bir oyun vardı. İvan Andreiç yıldırım gibi daldı salona. Onun böylesine müzik sevdiğinin o güne dek kimse farkında değildi. Hiç değilse, İvan Andreiç'in İtalyan Operası'nda şöyle bir iki saat şekerleme yapmaya bayıldığını biliyorlardı. Bunu, kendisi de birkaç kez söylemişti zaten. Arkadaşlarıyla konuşurken söz arasında "Primadonna denilen kadın kedi yavrusu gibi miyavlayıp duruyordu ortada," derdi. Ama eskidendi bu. Geçen sezon... şimdi nerede! İvan Andreiç geceleri rahat döşeginde bile uyuyamıyor artık. Ama gene de rüzgâr gibi dalmıştı tıklım tıklım salona. Kapıdaki görevli, kuşku kuşku bakmıştı ona. Ne olur

ne olmaz diye, cebinde saklamış olabileceği hançerinin sapını görebilmek umuduyla yan cebine çaktırmadan bir göz atmıştı. Şunu da ayrıca belirtmeliyiz, o sıralar opera sevenler arasında iki ayrı grup vardı. Her grup kendi tuttuğu primadonnasını göklere çıkarıyordu. Bu gruplardan birinin adı ...ciler, ötekinin adı ...cilerdi. İki grup da müziği öylesine seviyorlardı ki, opera görevlileri, primadonnalara beslenen bu aşırı sevginin kötüyeye varacağından korkmaya bile başlamışlardı. İşte bu yüzden, saçlarına ak düşmüş –gerçi o kadar ihtiyar da sayılmazdı, elli yaşlarındaydı– hafif dazlak kafalı, görünüşte ağırbaşlı, ciddi bir insanı andıran İvan Andreiç'in salona böyle paldır küldür daldığını gören kapıdaki görevli, elinde olmadan Hamlet'in şu görkemli sözünü anımsamıştı:

*Yaşlılık kapıyı böylesine korkunç çalınca:
Gençlik neye yarar?..*

Yukarıda da söylediğimiz gibi, bir hançer görmek umuduyla yan gözle fragının yan cebine baktı. Ama para cüzdanından başka bir şey yoktu orada.

Salona rüzgâr gibi dalan İvan Andreiç, balkon localarına kaçacak bir göz gezdirdi... ah, felaket! kalbi duracaktı neredeyse: Aradığı kadın oradaydı! Locada oturuyordu! General Polovitsin kızı ve baldızıyla oradaydı. General'in yakışıklı, genç yaveri de yanlarındaydı. Bir de sivil vardı... İvan Andreiç bütün dikkatiyle bakıyordu... gelgelelim göremiyordu sivili. Adam alçakça saklanıyordu yaverin arkasında, karanlığa çekilmişti.

O buradaydı, oysa başka bir yere gideceğini söylemişti!

Glafira Petrovna'nın son zamanlarda görülmeye başlayan işte bu davranışlarıydı İvan Andreiç'i perişan eden. Aydınlığa bir türlü çıkmayan şu sivil, umutsuzluğa düşürüyordu onu. Bitkin bir durumda koltuğuna çöktü. Niçin acaba? Oysa pek sıradan bir olaydı bu...

Şurasını da belirtmek yerinde olacak, İvan Andreiç'in koltuğu en kenardaydı. Bu yetmiyormuş gibi balkondaki körolasica o loca da tam tepesindeydi. Öğle ki, ne yaparsa yapsın, orada ne olup bittiğini göremiyordu. Öfkeden içi içini yiyor-

du. Birinci perdenin nasıl bittiğini anlayamamıştı bile. Hiçbir şey duymamıştı. Müziğin, insanı her çeşit ruhsal durumda etkileyebildiğini söylerler. Sevinçli bir insan sevinç, hüzünlü insan da hüzün bulurmuş müzikte... Ivan Andreiç'in kulaklarında bir fırtına uğultusu vardı... Bu yetmiyormuş gibi sağından solundan, önünden, arkasından öylesine korkunç çıgıklar yükseliyordu ki, Ivan Andreiç'in kalbi duracak gibi oluyordu. Sonunda ara oldu. Gelgelelim, perdenin kapanmasıyla birlikte bizim kahramanın başına, anlatmaya hiçbir kalemin gücünün yetmeyeceği bir şey geldi.

Üst localardan aşağı bazen program kâğıtlarının atıldığı olur. Oyun sıkıcı olduğu, seyircilerin esnemeye başladığı zamanların bir eğlencesi de budur. Hafif kâğıdın tâ en üst localardan aşağı zikzaklar çizerek, aheste aheste inişi, koltuğunda dalgın oturan birisinin başına konuvermesi büyük bir ilgiyle izlenir. Gerçekten de, başına kâğıt konan insanın o andaki utangaçlığı (kesin utanır çünkü) görülmeye değerdir. Sonra, localarda oturan bayanların, hemen önlerine koydukları saplı gözlükleri de pek tedirgin eder beni. Aşağıda her şeyden habersiz oturan birisinin başına düştü düşecek gibi gelirler bana. Ama bu trajik konuyu açmam galiba biraz yersiz kaçtı. Bu nedenle onu, insanları aldatılmaktan, tüm kötülüklerden, hamam böceklerinden koruyan gazete köşe yazarlarına –evinizde hamam böceği varsa, yalnız Rus hamam böceklerinin değil, dünyadaki bütün hamam böceklerinin, bu arada Prusya hamam böceklerinin de can düşmanı olan Bay *Principe*'yi salık vererek kurtarırlar sizi bu baş belasından– evet, ne diyoruz, bu konuyu, insanları aldatılmaktan, tüm kötülüklerden, hamam böceklerinden koruyan gazete köşe yazarlarına bırakıp asıl konumuza dönüyorum.

Ne var ki Ivan Andreiç'in başına gelen, bu güne dek bir yerde görülmemiş, duyulmamış bir olaydı. Oldukça dazlak olduğunu yukarıda söylediğim başına düşen bir program kâğıdı değildi. Doğrusu, başına ne düştüğünü söylemekten çekiniyorum bile. Sıkılıyorum. Çünkü kıskanç, sinirleri zaten bozuk olan Ivan Andreiç'in saygıdeğer, dazlak, yani saçları dökülmüş

başına böylesine iğrenç bir şeyin, hoş kokulu bir aşk mektubunun düştüğünü açıklamak gerçekten yüz kızartıcı bir şey. Böylesine umulmadık, iğrenç bir olayı hiç beklemeyen zavallı Ivan Andreiç, başının tepesinde bir fare ya da bir sürüngen yalamış gibi ürperdi.

Bunun bir aşk mektubu olduğu ilk bakışta belliydi. Bundan kuşku edilemezdi. Kokulu bir kâğıda aceleyle yazılmış, birkaç kez katlanıp ufacık edilmişti. Öyle ki, bir kadın eldiveninin altına rahatlıkla saklanabilirdi. Elden ele geçerken düşüvermiş olmalıydı. Sözgelimi, program istenmiş, mektup aceleyle bu programın arasına sıkıştırılmış, gereken kimseye verilirken sivil yaverin bilmeden dirsek vurmasıyla –son derece kibarca özür dilemişti kuşkusuz bunun için– mektupçuk bayanın heyecandan titreyen küçücük elinden kayıvermiş, genç yaverin sabırsızlıkla uzattığı eline de yalnızca, ne yapacağını bilemediği program gelmişti. Evet, doğrusu uğursuz, tuhaf bir olaydı bu. Ama kabul edin ki, Ivan Andreiç için daha da uğursuzdu...

Mektubu avucunda sıkarak “*Prédenstiné*”,² diye mırıldandı. Soğuk soğuk terler döküyordu. “*Prédenstiné!* Mermi suçluyu bulur derler! Evet! Ama benim suçum ne burada? Ha, bir atasözü daha vardır: Kabak zavallı Makar’ın...”

Ansızın böylesine bir olayla çarpılmışa dönen bir insanın aklına daha neler gelmez! Ivan Andreiç taş kesilmiş gibi oturuyordu koltuğunda. Bütün seyirciler ayağa kalkmış, artistleri alkışladıkları için salonda bir kargaşadır sürüyordu ama, o bu kâğıdı herkesin gördüğünden kuşku etmiyordu. Başı önünde, yüzü kıpkırmızı, çirkin bir şey yapmış gibi gözlerini kaldırma-ya cesaret edemedi öyle oturuyordu. Sonunda kaldırdı başını. Sol yanındaki şık giyimli beye:

– Doğrusu güzel söylediler! dedi.

Kendini büyük bir heyecana kaptırmış, hop oturup hop kalan, avuçlarının içini acıtırcasına alkışlayan şık giyimli adam şöyle bir göz attı Ivan Andreiç’e. Sesi daha iyi duyulsun diye ellerini ağzına götürerek kadın sanatçının adını haykırmaya başladı. Ömründe böylesine sıtma görmemiş ses duymamıştı Ivan

Andreiç. Ne yapacağını şaşırđı. “Bir şeyin farkında değiller!” diye geçirdi içinden. Dönüp arkasına baktı. Hemen arkasında oturan şişko adam arkasını ona dönmüş, saplı gözlüğüyle locaları dikizliyordu. “Bu da iyi!” diye düşündü İvan Andreiç. Öndekiler haliyle, bir şey görmüş olamazlardı. Hemen yanındaki locaya çekingen, sevinçli bir umutla baktı. Bakmasıyla ürpermesi bir oldu. Güzel bir bayan mendiliyle ağzını kapamış, sandalyenin arkalığına yaslanmış, kahkahalarla gülüyordu.

İvan Andreyeviç “Ah siz kadınlar!” diye mırıldandı. Herkesin ayağına basa basa kapıya doğru yürüdü.

Şimdi okuyucu kendi karar versin. İvan Andreiç’le beni onların yargılamasını istiyorum. Haklı mıydı böyle davranmakta? Bilindiğı gibi, Büyük Tiyatro’da üst üste beş sıra loca vardır. Niçin mektubun başka bir locadan, sözgelimi beşinci kat locadan değil, ille de o locadan düştüğünü düşünmüştü? Tutku öteki duygulara pek benzemez... oysa kıskançlık ondan da baskındır.

İvan Andreiç sigara salonuna koştu, bir lambanın yanına gidip kâğıdın kordelasını kopardı, okudu:

“Bugün, temsilden hemen sonra, G-ya’da ***siki sokağının köşesindeki K***nın evinin üçüncü kat, merdivenden çıkışta sağdaki dairede... Ön kapıdan gir. Tanrı aşkına, *sans taute*³ orada ol.

Neye karar vereceğini bilemiyordu İvan Andreiç. Oysa durum apaçıktı: Bir randevu veriliyordu. İvan Andreiç’in ilk aklına gelen şu oldu: “Suçüstü yakalamalı onu. Yılanı başı küçükken ezmeli.” Suçlunun foyasını hemen o anda, oracıkta ortaya çıkarmayı da düşünmedi değil, ama nasıl yapacaktı bunu? Koşarak, sözü geçen locanın katına çıkmıştı bile. Ama aklını başına çabuk topladı, geri döndü. Ne yapacağını, hangi yana koşacağını bilemiyordu. Şaşkın bir durumda öteki yana koştu, kapısı açık bir locadan tam karşıdaki locaya baktı. Evet, evet! Üst üste beş locada da genç bayanlar, genç erkekler vardı. Mektup bu beş locadan herhangi birinden düşmüş olabilirdi. İvan Andreiç’e karşı söz birliğı eymişlerdi sanki! İç

içine sığmıyordu. Mektubun o locadan düştüğüne kesinlikle inanıyordu. İkinci perdenin başından sonuna koridorlarda dolaşıp durdu. Bir yerde duramıyordu. Gişeye gidip, oradaki memurdan, bu dört locada oturan bayanların adlarını öğrenmeyi düşündü. Gelgelelim kapalıydı gişe. Sonunda içerde heyecanlı alkış sesleri, çılgınlık duyuldu. Oyun bitmişti. Sanatçılar teker teker sahneye çıkmaya, seyircileri selamlamaya başlamışlardı. Üst localardan gelen iki ses, bütün sesleri bastırıyordu. Grupların öncüleriydi bunlar. Ama İvan Andreiç'in onlarla ilgilenecek durumu yoktu. Ne yapacağına karar vermek üzereydi. Pardösüsünü giydi, ipucu elde etmek, durumu aydınlatmak, kısacası, dün akşamkinden daha bir atak davranmak için G...ya'ya koştu. Evi kolayca buldu. Ön kapıdan giriyordu ki, paltolu, şık giyimli bir adam arkadan koşarak geldi, yanından hızla geçip, basamakları üçer beşer atlayarak üçüncü kata doğru çıkmaya başladı. İvan Andreiç, bunun locadayken yüzünü göremediği, şık giyimli genç yaver olduğunu düşündü. Yüreği duracakmış gibi çarpmaya başlamıştı. Züppe genç iki merdiven geçmişti bile onu. İvan Andreiç sonra, üçüncü katta, geleni bekliyorlarmış gibi, kapının zil çalmadan açıldığını duydu. Genç adam sessizce içeri süzüldü. İvan Andreiç, kapı daha kapanmadan üçüncü kata varmıştı. Kapının önünde bekleyip ne yapması gerektiğini enine boyuna düşünmek, kendini toparlamak, sonra da kesin kararını vermek niyetindeydi ki, tam o anda bir kupa arabası gürültüyle girdi avluya, durdu. Dış kapı hızla açıldı, birisi oflaya poflaya çıkmaya başladı merdivenleri. İvan Andreiç kararını hemen verdi, kapıyı açtı, aldatılmış bir kocanın olanca haşmetiyle daldı içeri. Hizmetçi kadın heyecanla kesti yolunu. Sonra bir adam çıktı karşısına. Ama İvan Andreiç durdurulabilecek gibi değildi. İkisini de yana itip yürüdü. İki loş odayı hızla geçtikten sonra yatak odasına daldı... Karşısında korkudan tir tir titreyen genç, güzel bir bayan vardı. Çevresinde ne olup bitiyor anlamadan şaşkın şaşkın İvan Andreiç'e bakıyordu. Tam o anda en sondaki odadan yatak odasına yaklaşan, ağır ayak sesleri duydu. Biraz önce merdivenleri ağır ağır çıkan adamın ayak sesiyle bu.

Kadının yüzü bir anda geceliği gibi bembeyaz olmuştu. Ellerini oğuşturarak:

– Tanrım! Kocam geliyor! diye hafif bir çığlık attı.

Ivan Andreiç yanlış yere geldiğini, budalaca, çocukça bir şey yaptığını, ne yapması gerektiğini enine boyuna yeterince düşünmediğini, merdiven başında kendini iyi toparlayamadığını anlamakta gecikmedi. Ama iş işten geçmişti artık. Kapı açılmış, iri yarı bir adam olduğu ayak sesinden belli koca odaya girmişti... O anda Ivan Andreiç kendisi için ne düşündü, bilmiyorum! Adamın karşısına geçip, buraya yanlışlıkla girdiğini, böylesine çirkin bir davranışta farkında olmadan bulunduğunu söyleyerek özür dilemesine, sonra çekip gitmesine neyin engel olduğunu da bilmiyorum. Böylesi, onurlu olmasa bile, hiç değilse dürüst, soylu bir gidiş olurdu. Gelgelelim, Ivan Andreiç çocukça, bir Don-Juan ya da Lovelos'muş gibi davrandı! Önce, karyolanın yanındaki perdenin arkasına saklandı. Sonra, kendini iyice alçalmış, küçülmüş hissedince yere çöktü, hiç düşünmeden karyolanın altına süzüldü. Müthiş korkmuştu. Onuru bir paralık edilmiş bir koca olarak, –hiç değilse öyle olduğunu sanıyordu– kadının kocasına, belki de gururunu incitmekten korktuğu için görünememişti. Her neyse, olan olmuştu artık, kendini karyolanın altında bulmuştu. Ne var ki işin en garip yanı, kadının hiç ses çıkarmamış olmasıydı. Çok tuhaf, yaşlı bir adamın, yatak odasında gizlenecek yer aradığını görünce bağırıp çağırmamıştı. Korkudan dili tutulmuştu anlaşılan.

Adam oflaya poflaya girdi odaya. Karısıyla şöyle bir selamlaştıktan sonra, kocaman bir kütük gibi karyolaya attı kendini. Boğuk boğuk öksürmeye başladı. Öfkeli bir kaplandan kuzuya dönen Ivan Andreiç'in, kedi önünde siniveren fareden farkı yoktu. Gururu incinen her kocanın tehlikeli olmadığını, kendi deneyimlerinden bilmesine karşın, korkudan soluk alamıyordu. Ne var ki kafasının çalışmadığından mı yoksa heyecanından mı bilinmez, aklına gelmiyordu bu. Karyolanın altında rahatça uzanmak için el yordamıyla, yavaşça ilerlemeye başladı. Karanlıkta eli kıpırdayan bir şeye değince şaşırdı! Bu kıpırdayan şey elinden yakaladı onu. Karyolanın altında birisi daha vardı.

– Kimsin sen? diye fısıldadı Ivan Andreiç.

Tuhaf yabancı da alçak sesle:

– Şimdi söyledim size kim olduğumu ama! dedi. Bir enayitlik yaptınız, rahat durun bari, sesinizi çıkarmayın.

– Ama...

– Susun!

Yabancı, Ivan Andreiç'in kolunu öyle bir sıkımişti ki (karyolanın altında bir kişinin ancak sığabileceği kadar yer vardı çünkü) adamcağız bağdırmamak için güç tutmuştu kendini:

– Sayın bayım...

– Şişşt!

– Öyle sıkmayın kolumu, yoksa bağıracağım.

– Hele bir deneyin!

Utançtan kıpkırmızı olmuştu Ivan Andreiç'in yüzü. Yabancı çok sert, sinirliydi. Besbelli alışıkta bu tür serüvenlere. Sıkı sık durumlarda çok kalmıştı, oysa Ivan Andreiç acemiydi, patlayacak gibi oluyordu. Soluk alamıyordu. Başı çatlayacak gibiydi. Gelgelelim, sırtüstü yere uzanmaktan başka yapabileceği bir şey de yoktu. O da kaderine boyun eğip uzandı, sesini kesti.

– Sevgilim, diye başladı kadının kocası, Pavel Ivaniç'taydım. Oturup birkaç el kâğıt oynayalım dedik. Birden, öh-ö-öh-ö-öh! (Öksürmeye başladı) sonra birden... öh-ö! Sırtıma... öh-ö! Aman!.. Öh-ö-öh-ö-öh!

İhtiyar durmadan öksürüyordu. Gözlerinden yaş gelesiye öksürdükten sonra:

– Sırtıma... diye sürdürdü konuşmasını, sırtıma öyle bir ağı saplandı ki sorma... Şu Allahın belası hemoroitimden hep! Ne ayakta dururken, ne de otururken rahat veriyor bana... Öh-ö-öh-ö!..

Yeniden başlayan bu öksürük, ihtiyar ölene dek süreceğe benziyordu. Yaşlı adam arada bir şeyler mırıldanıyordu ama, ne dediği anlaşılmıyordu.

Zavallı Ivan Andreiç:

– Sayın bayım, Tanrı aşkına biraz öteye gidin, diye fısıldadı.

– Nereye gitmemi emrederdiniz acaba?.. Yer var mı?..

- Ama hak verin ki olmaz! Böylesine çirkin bir duruma ömrümde ilk kez düşüyorum...
- Ben de sizin gibi uğursuz bir adamla yan yana...
- Ama, delikanlı...
- Kesin sesinizi!
- Ne dediniz? Ama çok saygısızca davranıyorsunuz, delikanlı... Yanılmıyorsam henüz çok gençsiniz... sizden yaşıyım ben.
- Kesin sesinizi dedim!
- Sayın bayım! Kendinizi kaybediyorsunuz! Kiminle konuştuğunuzun farkında değilsiniz galiba!
- Karyola altında yatan bir adamla...
- Ama bir sürpriz sürükledi beni buraya... bir yanlışlık... oysa sizi, yanılmıyorsam, ahlaksızlık...
- Bunda da yanılıyorsunuz işte.
- Sayın bayım! Sizden yaşıyım, diyorum ki...
- Sayın bayımmış! Burada ikimizin de aynı durumda bulunduğumuzun farkında olmasına farkındasınız aslında... Rica ederim, bırakın bu numaraları.
- Sayın bayım! Söylediklerinizden bir şey anlamıyorum. Bağışlayın beni, çok sıkıştım burada.
- Şişmanlamasaydınız o kadar?
- Hay Allah! Böyle bir duruma ömrümde düşmemiştim diyorum size!
- Haklısınız.
- Sayın bayım, sayın bayım! Kim olduğunuzu bilmiyorum, ama buraya nasıl düştüğünüzü az çok tahmin ediyorum. Oysa ben yanlışlıkla buradayım. Sandığınız gibi değil durum...
- Benim bir şey sandığım falan yok! Susun artık!
- Sayın efendim! Biraz öteye çekilmezseniz fenalık gelecek bana. Katilim olacaksınız. İnanın buna... Öyle alelade bir insan değilim ben, bir ailem var. Bu durumda kalamam!..
- Kendiniz girdiniz buraya. Zorlayan olmadı sizi! Hadi gelin bakalım! Alın size yer. Ama bundan fazlasını istemeyin!
- Ivan Andreiç uyuşan bacaklarını uzatarak minnet dolu bir heyecanla:
- İyi yürekli, soylu delikanlı! dedi. Sayın efendim! Sizin

hakkınızda yanıldığımı şimdi anlıyorum! Evet, durumunuz hiç de iyi değil, ama ne yaparsınız? Farkındayım, kötü şeyler düşünüyorsunuz benim için. İzninizle gözünüzde gururumu kurtarmaya çalışacağım. İzin verin, kim olduğumu söyleyeyim size. İnanın istemeyerek geldim buraya. Sizinkinden başkaydı niyetim... Dehşet içindeyim.

– Tıkayacak mısınız şu çenenizi siz? Anlamıyor musunuz, adam sesimizi duyarsa halimiz dumandır! Şışşt... Bir şey söylüyor.

Gerçekten de, yaşlı adamın öksürüğü diner gibi olmuştu. Ağlamaklı bir sesle:

– İşte böyle sevgilim, diye hırladı, işte böyle yavrucuğum, öhō! Ah! Ne dert şu öksürük! Redosey İvanoviç, bir de kuşkonmaz yaprağını kaynatıp, suyunu içmeyi denememi önerdi. Duyuyor musun ruhum?

– Duyuyorum kocacığım.

– Bir de bunu deneyin, diyor. Sülük yapıştırdığımı söyledim. “Hayır Aleksandr Demyanoviç, dedi, kuşkonmaz daha iyidir. Açar göğsünüzü... yapın dediğimi, göreceksiniz...” Öhō! Öhō! Öf, Tanrım! Sen ne dersin sevgilim? Öhō-öhō!.. Yararı olur mu acaba?.. Öhō-öhō-öhō! Ah! Öhō-öhō!..

Kadın:

– Bence denesek fena olmaz, dedi.

– Haklısın, fena olmaz! Sizin hastalığınız verem, diyor, öhō-öhō! Ben nekris, mide bozukluğu diyorum. Öhō-öhō! O hâlâ diyor: “Belki verem de vardır” diye diyor... Sen ne, öhō-öhō! Sen ne dersin sevgilim, verem de var mı bende?

– Aman! Neler diyorsunuz öyle?

– Evet, veremim ben! Hadi soyun yat sen canım, öhō-öhō! Bugün öhō! nezle de oldum.

– Uf! diye inledi İvan Andreiç, Tanrı aşkına biraz öteye gidin!

– Şaşıyorum size, zorunuz nedir? Bir dakika rahat duramıyorsunuz...

– Bana karşı çok acımasızsınız, delikanlı. Öldürmek istiyorsunuz beni. Farkındayım. Bence bu kadının aşığısınız siz.

– Susun!

– Susmayacağım işte! Bana emir veremezsiniz! Gerçekten kadının aşığı mısınız? Yakalanırsak ben suçsuzum... Bir şeyden haberim yok.

Genç adam dişlerini gıcırdattı.

– Sesinizi kesmezseniz beni buraya sizin getirdiğinizi, dayım olduğunuzu söylerim. “Malını mülkünü kadınlarla yedi,” derim. O zaman, kadının sevgilisinin siz olduğunuzu düşünürler.

– Sayın bayım! Alay ediyorsunuz benimle. Sabrımı tüketiyorsunuz.

– Şişt! Yoksa ben susturacağım sizi! Ne baş belasısınız! Söyler misiniz, ne işiniz var sizin burada? Siz olmasaydınız sabaha kadar burada rahat rahat yatar, sonra çıkıp giderdim.

– Ama ben sabaha kadar yatamam burada. Toplumda yeri olan bir insanım ben. Bir sürü ahababım vardır... Ne dersiniz, geceyi burada mı geçirecek acaba?

– Kim?

– Kim olacak, ihtiyar...

– Elbette... her koca sizin gibi değildir. Evinde yatar evli erkekler...

Ivan Andreiç korkudan kaskatı kesilmişti.

– Sayın bayım, sayın bayım! diye fısıldadı, inanın ben de her zaman evimde yatarım. İlk kez oluyor bu. Aman Tanrım! Saniyorum tanıyorsunuz beni. Kimsiniz siz delikanlı? Yalvarırım hemen söyleyin bana, bu arkadaşlığımızın hatırı için söyleyin, kimsiniz?

– Bakın, zor kullanacağım artık...

– Ama izin verin, izin verin, her şeyi başından sonuna anlatayım size, bu iğrenç...

– Hiçbir şeyi anlatmanızı istemiyorum. Anlatmayın. Kesin sesinizi artık, yoksa...

– Ama olmaz ki!

Karyolanın altında hafif bir boğuşma oldu, Ivan Andreiç sustu.

– Sevgilim, bir sesler var, kediler hırlaşıyor sanki.

– Ne kedisi? Nereden çıkarırsınız böyle şeyleri?

Kadının kocasıyla konuşacak durumunun olmadığı belliydi. Hâlâ kurtulamamıştı şaşkınlığından. Şimdi de ürpermiş, kulak kesilmişti.

– Ne kedisi?

– Basbayağı kedi işte canım. Demin çalışma odamdan geçerken Vaska oradaydı. Mır mır mırıyordu. “Ne o Vaska?” dedim. “Mır-mır!” diye karşılık verdi. Sanki bir şeyler fısıldamak istiyordu kulağıma. “Ah anacığım!” diye geçirdim içimden. Öleceğimi mi haber veriyordu dersin?

– Ne oluyor size bugün? Saçmalıyorsunuz!

– Bir şey yok, bir şey yok. Kızma canım. Farkındayım, ölmemi istemiyorsun. Laf olsun diye öyle söyledim. Hadi yavrucuğum, soyun da yat, sen yatıncaya kadar yanında kalacağım.

– Tanrı aşkına, yeter. Sonra...

– Peki, kızma, kızma! Vallahi fareler dolaşıyor sanki bu odanın içinde.

– Demin kediydi, şimdi fare mi oldu! Ne diyeceğimi şaşırtıyorum doğrusu.

– Neyse, boş ver canım, şey... öh-ö! Boş ver, öh-ö-öh-ö-öh-ö! Ah Tanrım! Öh-ö!

Genç adam:

– Gördünüz mü işte, diye fısıldadı, rahat durmadınız, adam duydu.

– Ama durumumu bir bilseniz! Burnum kanıyor.

– Varsın kanasın. Sesinizi çıkarmayın. Bekleyin adam gitsin.

– Delikanlı, kendinizi benim yerime koyun. Yanımda yatacının kim olduğunu bile bilmiyorum.

– Öğrenirsen rahatlayacak mısın? Bakın, benim sizin kim olduğunuzla ilgilendiğim var mı? Sahi, soyadınız nedir sizin?

– Olmaz, ne yapacaksınız soyadımı?.. Ben yalnızca şunu belirtmek istiyorum ki, son derece anlamsız...

– Şişşt... gene konuşmaya başladı.

– İnan, birileri fiskos ediyor sanki, sevgilim.

– Delisiniz siz! Kulaklarınızdaki pamuklar hışırdıyordu.

– Ah, iyi aklıma getirdiniz pamuğu. Bak ne diyeceğim, yu-karıda... öh-ö-öh-ö! Üst katta, öh-ö-öh-ö!..

Genç adam:

– Üst katta! diye fısıldadı. Allah kahretsin! Oysa ben en üst kat sanmıştım burayı. İkinci kat mı şimdi burası?

Ivan Andreiç, kendini biraz toparlamıştı.

– Delikanlı, diye fısıldadı, neler diyorsunuz siz? Tanrı aşkına söyleyin, niçin bu kadar ilgilendiriyor sizi bu? Ben de en üst kat sanmıştım burayı. Tanrı aşkına söyleyin, bir kat daha mı var bunun üstünde?..

İhtiyarın öksürüğü sonunda dinmişti.

– Birileri homurdanıyor sanki... dedi.

Genç adam, Ivan Andreiç'in kolunu sıkarak:

– Şişşt! Dinleyin! diye fısıldadı.

– Sayın bayım, kolumu acıtlıyorsunuz. Bırakın beni.

– Şişşt!..

Gene hafif bir boğuşma oldu, sonra gene kesildi ses. İhtiyar:

– Sık sık güzel bir bayan görüyorum... diye başladı.

Kadın sözünü kesti:

– Güzel bir bayan mı?

– Evet... Bugün merdivende güzel bir bayanla karşılaştığımı söylememiş miydin sana? Unuttum mu yoksa? Doğrusu çok zayıfladı belleğim. Şu kuzu göbeği... öh öh!

– Efendim?

– Kuzu göbeği yaprağını kaynatıp suyunu içmek iyi gelirmiş bana, öyle diyorlar... öh öh-öh öh-öh öh! Çok yararını görmüşüm!

Genç adam gene dişlerini gıcırdatarak:

– Rahat durun! dedi. Duyacak adam.

Kadın:

– Bugün merdivende güzel bir bayanla karşılaştığınızı söylüyordun galiba? diye sordu.

– Hı?

– Güzel bir kadın görmüşsün.

– Ben mi?

– Evet, sen.

– Ben ha! Ne zaman? Ah, evet!..

Genç adam:

– Nihayet! diye mırıldandı. Amma da mıymıntı herif be!
– Sayın bayım! Dehşet içindeyim. Zangır zangır titriyorum. Tanrım! Neler duyuyorum? Tıpkı dün akşamki gibi. Evet, dün akşamkinden farkı yok bunun.

– Şişşt!

– Evet, evet, evet! Hatırladım: Şillik! Ah o gözler... mavi bir şapkası var!

– Mavi şapkası mı? Ay, ay!

Ivan Andreiç, heyecanla:

– Odur! dedi. Mavi bir şapkası var. Tanrım!

Genç adam Ivan Andreiç'in kolunu var gücüyle sıkarak:

– O mu? diye fısıldadı. Kim?

Bu kez Ivan Andreiç:

– Hişşt! dedi, konuşuyor ihtiyar.

– Ah Tanrım! Tanrım!

– Peki ama herkesin olabilir mavi şapkası... öyle ya!

İhtiyar:

– Çok çapkın bir şeye benziyor doğrusu! dedi. Tanıdıklarına geliyor buraya. Gözleri fıldır fıldır. Tanıdıklarına da başka tanıdıkları geliyor...

Kadın gene kesti sözünü.

– Aman ne can sıkıcı şey! Nelerle ilgileniyorsun öyle?..

İhtiyar heyecanlı:

– Pekâlâ, pekâlâ! dedi. Kızma! İstemezsen anlatmam. Bugün biraz keyifsiz görünüyorsun...

Genç adam:

– Söylesenize nasıl düştünüz buraya? diye fısıldadı.

– Gördünüz mü ya, gördünüz mü! Demin dinlemek istemi-yordunuz, şimdi kendiniz soruyorsunuz!

– Siz bilirsiniz! Bana göre hava hoş! Anlatmayın! Aman kahretsin, ne bela!

– Kızmayın delikanlı. Ne söylediğimin farkında değilim. Çabuk kaybederim kendimi ben. Yalnızca şunu söylemek istemişim, bu konuyla ilgilendiğinize göre ortada... Şey, kim olduğunuzu öğrenebilir miyim delikanlı? Tanımıyorum sizi, kimsiniz? Adınız nedir? Tanrım! Ne söylediğimin farkında değilim!

Genç adam aklına bir şey gelmiş gibi kesti sözünü:

– Öf! Susun lütfen!

– Ama her şeyi anlatacağım size, her şeyi. Belki de anlatmayacağımı, sizden nefret ettiğimi sanıyorsunuzdur. Hayır, yok öyle bir şey! İşte elim! Yalnız biraz heyecanlıyım, o kadar. Ama önce siz şunu söyleyin: Buraya nasıl geldiniz? Buraya gelmenizin nedeni? Bana gelince, kızmayacağım, inanın kızmayacağım. Buyrun elimi. Burası tozlu yalnız, onun için biraz pislendi. Ama böylesine içten, soylu duyguların söz konusu olduğu bir anda önemi yoktur bunun.

– Eh, elinize dedirtmeyin beni şimdi! Soluk alacak yer yok burada, adam tutmuş elini uzatıyor bana!

Ivan Andreiç derin bir umutsuzluk içinde, ağlamaklı bir sesle:

– Ama, sayın bayım! diye mırıldandı. Bağışlayın ama, aşağılık bir insanmışım gibi davranıyorsunuz bana. Daha kibar, hiç değilse birazcık daha kibar olun lütfen. İzin verin, her şeyi anlatayım size! İyi iki dost olabiliriz. Dahası evime akşam yemeğine çağırırım sizi. Açık söyleyeyim, yoksa böyle yan yana yatamayız. İleri gidiyorsunuz, delikanlı! Şunu bilmiyorsunuz...

Genç adam, son derece heyecanlı olduğu belli:

– Na zaman karşılaşmış o kadınla? diye sordu. Belki de beni bekliyordur şu anda... Çıkacağım buradan!

– Kadın mı? Kim bu kadın? Aman Tanrım! Hangi kadından söz ediyorsunuz delikanlı? Üst katta bir kadının sizi beklediğini mi söylemek istiyorsunuz? Tanrın! Ah Tanrım! Nedir benim günahım?

Ivan Andreiç umutsuzluk içinde dönüp yüzükoyun yattı.

– Kadının kim olduğundan size ne? Hay kör şeytan! Ne olursa olsun, çıkacağım buradan!..

Ivan Andreiç, karyola altı arkadaşının fragının eteklerine yapışıp yalvarmaklı:

– Sayın bayım! diye fısıldadı. Ne yapıyorsunuz? Benim halim nice olur sonra?

– Bana ne? Siz kalacaksınız! Yoksa ihtiyar beni karısının aşığı sanmasın diye dayım olduğunuzu, varınızı yoğunuzu ka-

dınlara yedirdiğini söyleyirim.

Ivan Adreiç umutsuzluk içinde:

– Ama, diye fısıldadı, olmaz öyle şey. Dayınız olamam ki ben sizin. Hiç kimse inanmaz buna. Bir çocuğu bile kandıramazsınız böyle söylemekle.

– Gevezeliği bırakın da uslu uslu yatın yattığınız yerde! Geceyi burada geçirin, sabah bir yolunu bulur çıkarsınız. Kimse fark etmez. Hem ben çıkarsam, karyolanın altında bir kişi daha olduğu akıllarına gelmez. Bir düzine adam saklanacak değil ya dapdaracak yerde! diye düşünürler. Hani sizin de bir düzine adamdan pek farkınız yok ya! Çekilin öteye, yoksa çıkarım!

– Kızdırmaya çalışıyorsunuz beni delikanlı... Ya öksürürsem ne olacak? Her olasılığı düşünmek gerek!

– Şişşt!..

İhtiyar:

– Ne oldu? dedi. –Bir ara dalmıştı sanki.– Üst katta bir şeyler oluyor galiba.

– Üst katta mı?

– Duyuyor musunuz delikanlı, üst katta, diyor!

– Elbette duyuyorum!

– Aman Tanrım! Ben çıkıyorum buradan, delikanlı.

– Öyleyse ben kalıyorum! Bana göre hava hoş! Adamın elinden bir kaza çıkarsa karışmam! Neden korkuyorum biliyor musunuz? Siz de, aldatılan bir kocasınız galiba!..

– Aman Tanrım! Ne kötü ruhlusunuz!.. Nasıl düşünebiliyorsunuz böyle bir şeyi? Niçin ille de bir koca olduğum incindâsınız?.. evli bile değilim ben.

– Evli bile değil misiniz? Hoppala!

– Ben de bir kadının aşığıyım belki!..

– Ne aşık ya!

– Sayın bayım, sayın bayım! Neyse, pekâlâ, her şeyi anlatacağım size. Heyecanımı hoş görün! Şey... evli değilim ben, bekârım. Sizin gibi bekâr... Doğrusunu isterseniz, çocukluk arkadaşımın... sevişiyoruz işte... “Bedbaht bir insanım, dedi bana, karım boynuzlatıyor beni, kuşkulanıyorum ondan.” Gelgelelim ben, karısından kuşku etmemesini söyledim kendisine... Ama

dinlemiyorsunuz ki beni. Dinlemelisiniz! “Kıskançlık hiç iyi bir şey değil, dedim, ayıptır...” O gene bildiğini okuyordu: “Hayır, bedbaht bir insanım ben! Gerçekten de boynuzlu bir kocayım.” “Sen benim çocukluk arkadaşısın,” dedim. “En mutlu günle-
rimizi birlikte yaşadık... Hay Allah, neler diyorum ben. Durma-
dan gülüyorsunuz, delikanlı. Deli edeceksiniz beni.”

– Zaten delisiniz!..

– Evet, delilikten söz edince böyle söyleyeceğinizi biliyor-
dum... Gülün delikanlı, gülün! Gençliğimde benim de yüzüm
gülardı hep. Ah! Çıldırıyorum galiba!

İhtiyar, sözcükleri uzata uzata:

– Ne o karıcığım, birisi aksırdı sanki? dedi. Sen miydin
yoksa?

Kadın:

– Ah, Tanrım! diye mırıldandı.

Karyolanın altından bir ses geldi:

– Şişşt!

Kadın korkuyla, çünkü gerçekten de karyolanın altından
birtakım gürültüler duyulmaya başlamıştı:

– Yukarıda bir şeye vuruyorlar sanırım, dedi.

Kocası:

– Evet, yukarıda! diye mırıldandı. Üst katta! Söyledim ya,
demin bir züppeyle karşılaştım... öh-ö-ö! bıyıklı bir züp-
peyle... öh-ö-ö! Aman! Oh sırtım... züppe kılıklı, bıyıklı bir
genç gördüm!

İvan Andreiç:

– Bıyıklı mı? diye fısıldadı. Aman Tanrım, sizsiniz bu.

– Ne belaya çattık! Burada, sizin yanınızda değil miyim ben
be adam! nasıl görmüş olabilir beni? Çekin elinizi yüzümden!

– Ah, bayılacağım!

Tam bu anda yukarıda bir gürültü oldu. Genç adam:

– Ne oluyor? diye sordu.

– Sayın bayım! Korkuyorum, dehşet içindeyim! Yardım
edin bana.

– Şişşt!

– Evet, karıcığım, bir gürültü var yukarıda. Fıçı yuvarlıyor-

lar sanki. Hem de tam senin yatak odanın üstünde. Birisini yollasam mı dersin?

– Olur mu hiç canım! Neler söylüyorsunuz öyle!

– Pekâlâ, yollamam. Bu akşam sinirlisin!..

– Öf! Gidip yatsanız nasıl olur?

– Liza! Hiç sevmiyorsun beni.

– Ah, seviyorum! Tanrı aşkına gidin. Çok yorgunum.

– Peki, peki! Gidiyorum.

Kadın:

– Ah, hayır, hayır! Gitmeyin, diye haykırdı. Yok, gidin, gidin!

– Ne oluyor sana, karıcığım? Bir gidin diyorsun, bir gitmeyin! Öhō-öhō! Doğrusu benim de uyukum... öhō-öhō! Panafidinlerin kızı... öhō! Kızında... öhō-öhō! Nürenberg işi bir bebek gördüm, öhō-öhō...

– Tam sırasını buldunuz bebeğin!

– Öhō-öhō! Güzel bir bebektir, öhō-öhō!

Genç adam:

– Kalkıyor, dedi. Gidince hemen çıkarız buradan. Duydunuz mu? Somurtmayın artık!

– Ah, Tanrı vere de! Bir gitse!

– Bu ders olsun size...

– Delikanlı! Niçin ders olacakmış bana? Farkındayım... Çok gençsiniz henüz, bana akıl verecek yaşta değilsiniz.

– Ama gene de veriyorum işte. Beni dinleyin.

– Tanrım! Aksıracağım!..

– Şişşt! Sakın ha!

– Ama ne yapabilirim? Öyle pis fare kokuyor ki burası. Tutamayacağım kendimi. Tanrı aşkına, cebimden mendilimi verin bana. Kımıldanamıyorum... Ah, Tanrım, Tanrım! Neydi günahım!

– Alın mendilinizi! Günahınızın ne olduğunu söyleyeyim mi size: Kıskançsınız. Kim bilir ne saçma delillere dayanarak, evi yanmış gibi sağa sola koşuyorsunuz. Önünüze gelen kapıdan içeri dalıyor, tanımadığınız insanların başına bela oluyorsunuz...

– Delikanlı! Kimsenin başına bela olduğum yok benim!
– Susun!
– Bana ahlak dersi veremezsiniz, delikanlı. Ben sizden dü-
rüstüm.

– Susun!
– Ah Tanrım! Tanrım!
– Ne derseniz deyin, bir baş belasısınız siz! Sözgelimi,
masum bir kadını korkuttunuz, zavallının dili tutuldu korku-
dan, belki de hasta olur. Her şeyden önce huzura gereksini-
mi olan, saygıdeğer bir ihtiyar huzursuz ettiniz... Niçin bütün
bunlar? Aklınıza saçma bir düşünce geldi, sokaklara düştünüz
de onun için!.. Şu anda ne iğrenç bir durumda olduğunuzun
farkında mısınız? Biliyor musunuz bunu?

– Pekâlâ delikanlı! Biliyorum, ama hakkınız yok..
– Susun! Ne hakkından söz ediyorsunuz? Bunun sonunun
kötüye varabileceğini anlamıyor musunuz? Karısını çok seven
ihtiyar, sizi karyolanın altından çıkarken görünce, bir anda
çıldırırsa ne yaparsınız? Hayır, böylesine korkunç bir olaya
neden olamazsınız siz! Bence karyolanın altından çıkışınızı
gören hemen makaraları koyverir. O halinizi görmek isterdim
doğrusu. Kim bilir ne gülünç olursunuz.

– Ya size ne demeli? Siz de gülünç olursunuz! Ben de sizi
görmek isterdim.

– Sizde o yürek ne gezer!
– Çok ahlaksızsınız, delikanlı!
– Öyle mi! Ahlaktan söz edene bakın hele! Sevsinler! Hem
benim buraya niçin geldiğimi nereden biliyorsunuz bakalım?
Yanlışlıkla bulunuyorum ben burada. Katları şaşırdım. Sor-
gusuz sualsiz içeri niçin aldılar beni, onu da Tanrı bilir! Bes-
belli birisini bekliyordu kadın (ama sizi değil kuşkusuz). Pay-
tak paytak adım atarak geldiğinizi duyunca, –baktım kadın da
korktu– hemen karyolanın altına girdim. Odanın içi karanlık-
tı zaten. Hem ne için anlatıyorum bunları size? Kendimi temi-
ze çıkarmaya mı çalışıyorum? Siz gülünç, kıskanç bir ihtiyar-
sınız, bayım. Niçin duruyorum hâlâ burada? Belki de çıkma-
ya korktuğumu sanıyorsunuzdur, değil mi? Hayır bayım, çok-

tan çıkardım ya, size acıyorum. Yalnız ne yaparsınız burada? Çocuk gibi ağlamaya başlarsınız. Savunamazsınız kendinizi...

– Hayır, hiç de ağlamam! Niçin çocuk gibi, diyorsunuz? Benzetecek başka şey bulamadınız mı beni, delikanlı? Hem niçin savunamayacakmışım kendimi? Savunurum!

– Ah Tanrım, nasıl da havlıyor şu köpek?

– Şişt! Sahi... Gördünüz mü! Konuştunuz konuştunuz, sonunda uyandırdınız hayvanı. Şimdi yandık!..

Gerçekten de, köşedeki minderin üzerinde mışıl mışıl uyu-
yan fino birden uyanmış, yabancıların kokusunu alınca karyo-
lanın altına dalmıştı. İvan Andreiç:

– Ah, Tanrım! Ne aptal köpek bu! diye söylendi. İkimizi de ele verecek. Foyamızı ortaya çıkaracak. İşte sana bir bela daha!

– Siz böylesine korktuktan sonra daha çok belalar gelir başımıza.

Kadın:

– Ami, Ami, gel buraya! diye seslendi, ici, ici!..

Ama köpeğin sahibesinin sesine kulak astığı yoktu. Doğrudan İvan Andreiç'e saldırmıştı.

İhtiyar:

– Neden durmadan havlıyor Amişka, karıcığım? diye mırıldandı. Fare var karyolanın altında galiba, ya da Vaska oradadır. İkide bir aksıyor zavallı... Bugün üşütmüş olacak.

Genç adam:

– Rahat durun! diye fısıldadı, kıpırdamayın! Şimdi sakinleşir.

– Sayın bayım, sayın bayım! Bırakın kollarımı! Niçin tutuyorsunuz beni?

– Şişt! Susun!

– Ama insaf edin bayım. Burnumu ısıyor! Burunsuz mu kalayım istiyorsunuz!

Kısa bir itiş kakış oldu, İvan Andreiç kurtardı kollarını. Durmadan havlayan köpek bir anda kesti sesini, acı acı ciyaklamaya başladı. Kadın:

– Ay! diye haykırdı.

Genç adam:

– Canavar herif! diye fısıldadı. Ne yapıyorsunuz? İkimizi de ele vereceksiniz! Niçin yakaladınız hayvanı. Boğacaksınız onu! Sıkmayın boğazını! Bırakın! Canavar! Bunu yaparsanız kadının ne duruma düşeceğini bilmediğiniz belli! Köpeğini boğarsanız ikimizi de ele verir.

Ama Ivan Andreiç'in bir şey duyduğu yoktu. Köpeği yakalamış, kendini kurtarmak için boğazını sıkıyordu. Köpekçik inleyerek son solugunu verdi. Genç adam:

– Mahvolduk! diye mırıldandı.

Kadın:

– Amişka! Amişka! diye sesleniyordu. Aman Tanrım, ne yapıyorlar benim Amişka'ma? Amişka! Amişka! İci! Ah, canavarlar! Barbarlar! Tanrım, fena oluyorum!

İhtiyar, ayağa fırlayıp:

– Ne oluyor? Ne oluyor? diye bağırmaya başladı. Neyin var karıcığım? Amişka burada! Amişka, Amişka! (İhtiyar parmağını şaklatarak çağırıyordu köpeği.) Amişka! İci! İci! Vaska ısırmış olmasın onu! Şu Vaska'ya güzel bir sopa çekmeli sevgili. Kerata bir aydır sopa yemedi. Ne dersin? Yarın Praskovya Zazaryevna'yla konuşurum bu konuyu. Ama ne oluyor sana karıcığım, neyin var? Yüzün bembeyaz oldu, oh! Ah! Hizmetçiler! Hizmetçiler!

İhtiyar, odanın içinde bir aşağı bir yukarı koşmaya başlamıştı. Kadın, kendini kanepenin üzerine atıp:

– Canavarlar! Kalpsizler! diye bağırmaya başlamıştı.

İhtiyar yüksek sesle:

– Kim? Kim? Kim canavar? diye soruyordu.

– Şurada birileri var!.. Karyolanın altında! Ah Tanrım! Amişka! Amişka! Ne yaptılar sana?

İhtiyar, mumu kaptığı gibi karyolanın yanında tuttu. Yüksek sesle

– Allah Allah! diye söyleniyordu. Birileri mi var karyolanın altında? Amişka... (Yere çöktü.) Evet, doğru, birileri var burada! Kimsiniz siz? Kimsiniz? Hizmetçiler!..

Ivan Andreiç, Amişka'nın cesedinin yanında taş kesilmiş gibi yatıyordu. Genç adam, ihtiyarın her hareketini dikkatle

izliyordu. İhtiyar birden öte yana, duvarın dibine geçti, eğildi. Genç adam bu fırsattan yararlanıp fırladı karyolanın altından, kapıya koştu. Ona dikkatle bakan kadın:

– Tanrım! diye fısıldadı. Kimsiniz siz? Ben de sandım ki...

Genç adam fısıldayarak karşılık verdi:

– Canavar orada. Amişka'yı o öldürdü.

Kadın:

– Ay! diye bir çığlık attı.

Ama genç adam çoktan çıkıp gitmişti.

Ivan Andreiç'i bacağından yakalayan ihtiyar da bir çığlık attı:

– Ay! Birisi var burada! Birisinin bacağı!..

Kadın avazı çıktığında:

– Katil! Katil! diye bağırıyordu. Ah Ami! Ami!

İhtiyar, halının üzerinde tepinerek:

– Çıkın oradan! Çıkın! diye bağırmaya başladı. Çabuk çıkın! Kimsiniz? Söyleyin, kimsiniz? Tanrım! Ne tuhaf adama çattık!

– Haydut o, haydut!..

Ivan Andreiç karyolanın altından çıkarken:

– Tanrı aşkına! Tanrı aşkına! diye bağırıyordu. Ne olur hizmetçileri çağırmayın ekselans! Ortalığı velveleye vermeyin ekselans! Hiç gereği yok! Sandığınız gibi bir insan değilim! Kötü davranmamanız gerekir bana karşı!.. Kendi halimde... Bir yanlışlık oldu ekselans! Şimdi anlatacağım size her şeyi, ekselans! (Ivan Andreiç hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başlamıştı.) Bütün suç o kadında... Aslında benim karım değil kuşkusuz, başkasının karısı... Evli değilim ben, bekârım... Arkadaşımın, çocukluk arkadaşımın ka...

İhtiyar, ayaklarını öfkeyle yere vurarak:

– Ne çocukluk arkadaşı? diye haykırdı. Hırsızsınız siz, evimi soymaya geldiniz... Bir de arkadaş mavalı okuyorsunuz...

– Hayır ekselans, hırsız değilim, gerçekten de çocukluk arkadaşım... İnanın ki kapıyı şaşırdım.

– Belli... Kapıyı şaşırdığınız belli.

– Sayın bayım! Düşündüğünüz gibi bir insan değilim ben.

Yanıyorsunuz. Şunu belirtmek istiyorum ki ekselans, büyük bir yanlışlık yapmak üzeresiniz. Yüzüme, üstüme başıma bakın, bazı şeylerden, hırsız olmadığımı, olamayacağımı anlayacaksınızdır. (Ivan Andreiç, ellerini dua eder gibi önünde birleştirip kadına döndü.) Hanımefendi! Hanımefendi! Kadın kalbiniz beni anlamanıza yardım edecektir... Amışka'yı ben öldürdüm... Ama suç bende değil, yemin ederim masumum ben... Bütün kabahat karında. Bedbaht bir insanım ben, karım aldatıyor beni!

– Karınız sizi aldatıyorsa bana ne? Hem yeni aldatılmıyorsunuz sanırım... halinizden belli. Söyler misiniz, nasıl girdiniz buraya, bayım?

İhtiyar heyecandan zangır zangır titreyerek bağıırıyordu. Bazı şeylerden, Ivan Andreiç'in hırsız olmadığını anladığı belliydi.

– Size soruyorum, dedi, nasıl girdiniz buraya? Bir haydut gibi...

– Haydut değilim ekselans. Kapıyı şaşırdım, o kadar. Haydut falan değilim! Kıskançlığımdan oldu bütün bunlar. Her şeyi anlatacağım size ekselans, açık açık anlatacağım, öz babama anlatır gibi... çünkü babam yaşımda sayılırsınız.

– Babanız yaşımda mı?

– Ekselans! Gücendirdim mi sizi yoksa? Gerçekten de böylesine genç bir bayan... Sizin yaşta bir insan için... İnanın ekselans, böylesine mutlu bir aile... Ne olur hizmetçilerinizi çağırmayın... Tanrı aşkına çağırmayın... Gülerler yalnızca... Bilirim onları... Yani bununla şunu söylemek istiyorum ki ekselans, benim de hizmetçilerim var... Her şeye gülerler... Eşekler! Ekselansları... Yanılmıyorsam prenssiniz, değil mi?..

– Yanılıyorsunuz efendim, prens değilim. Orta halli bir memurum... Lütfen laf kalabalığını bırakın da buraya nasıl girdiniz, onu söyleyin. Nasıl girdiniz karımın odasına, bayım? Nasıl?

– Ekselans, yani beyefendi demek istedim... Bağışlayın beni... Heyecandan dilim dolaşıyor... Olur böyle şeyler. Dos-tum Puzıryov'un evinde görmek mutluluğuna eriştiğim Prens

Korothouhov'a çok benziyorsunuz... Görüyorsunuz ya, prens tanıdıklarım da var, dostlarımin evinde prenslerle görüşüyorum: Öyle bayağı bir insan gibi davranmamanız gerekir bana. Hırsız değilim. Hizmetçilerinizi çağırmayın lütfen, beyefendi. Çağırırsanız çağırın, ne olacaksa olsun!

Kadın:

– Peki ama nasıl girdiniz buraya? diye haykırdı. Kimsiniz?

Kocası atıldı:

– Evet, kimsiniz? Karıcığım, ben de karyolanın altında bizim Vaska aksırıp duruyor sanıyordum. Meğer buymuş. Ah gece kuşu ah!.. Kimsiniz siz? Söyleyin!

İhtiyar gene tepinmeye başlamıştı.

– Söyleyemem, ekselans. Söyleyeceklerinizi bitirmenizi bekliyorum... Zekice şakalarınızı anlıyorum. Bana gelince, gülünç bir öyküdür benimki ekselans. Her şeyi anlatacağım size. Bu açıklamayı yapmasam... yani şunu demek istiyorum ki, hizmetçilerinizi çağırmayın, ekselans! Karşınızdakinin saygıdeğer bir insan olduğunu göz önünde bulundurarak öyle davranın bana... Karyolanın altında saklanmam önemli değildir... Gururumdan bir şey kaybettirmez bana. Son derece tuhaf bir öyküdür bu hanımefendi! (Ivan Andreiç kadına dönmüş, yalvarmaklı bir sesle sürdürüyordu konuşmasını.) Özellikle siz çok güleceksiniz hanımefendi! Kıskaç bir koca var karşınızda. Gördüğünüz gibi küçülüyorum, kendi isteğimle küçülüyorum. Gerçi Amişka'yı ben öldürdüm, ama... Aman Tanrım, neler söylüyorum.

– Anladık, anladık, buraya nasıl girdiniz, onu söyleyin!

– Karanlık yüzünden, ekselans, karanlık nedeniyle... Suçluyum! Bağışlayın beni, ekselans! Ayaklarınıza kapanarak özür diliyorum sizden! Küçük düşürülmüş bir kocayım, hepsi o kadar! Bir kadının sevgilisi, aşığı, olduğumu düşünmeyin sakın, ekselans! Yok öyle bir şey! İzninizle bir şey söylemek istiyorum, eşiniz pırlanta gibi bir insan! Masumdur o!

– Ne? Ne? Aklınızı mı kaçırdınız siz? Neler söylüyorsunuz? diye bağırmaya başladı ihtiyar. Karımı ne cesaretle ağzınıza alıyorsunuz!

Kadın hıçkırarak hıçkırarak ağlamaya başlamıştı.

– Amişka'yı bu canavar öldürdü! diye haykırdı. Bir de gülüyor!

Ivan Andreiç'in eli ayağı tutuşmuştu:

– Ekselans, ekselans! Saçmaladım ben, saçmaladım! Tutun ki aklımı yitirdim, bir deliyim... Tanrı aşkına tutun ki aklım başımda değil... Yemin ederim, büyük onur bağışlıyorsunuz bana. Elimi size uzatmak isterdim ama, cesaret edemiyorum. Yalnız başıma, sipsivri bir adam değilim ben... Yegenlerim bile var... Yani şunu söylemek istiyorum ki, bir aşık olarak görevsizsiniz beni karşınızda... Tanrım! Gene saçmalamaya başladım... (Ivan Andreiç kadına dönüp sesini yükseltti.) Tanrı aşkına gücenmeyin bana hanımefendi. İnce ruhlu bir bayansınız, aşkın ne olduğunu bilirsiniz... Soylu bir duygudur aşk... Ama ya ben? Gene saçmalamaya başladım! Yani şunu söylemek istiyorum ki, ihtiyar bir adamım... Yani ihtiyar değil de orta yaşlıyım... Sizin aşığınız olamam. Richardson olabilir aşığınız, yani Lovelas... Şaşırdım. Ama görüyorsunuz ki kültürlü bir insanım hanımefendi. Edebiyat bilgim var. Gülüyorsunuz hanımefendi! Sizi güldürebilmeme sevindim efendim. Ah, sizi güldürebildiğim için öyle mutluyum ki!

Kadın karnını tutarak kahkahalarla gülmeye başlamıştı.

– Of Tanrım! diye çığlık atıyordu. Ne komik bir adamsınız!

Karısının güldüğüne sevinmişti ihtiyar:

– Evet, dedi, komik ve zavallı... Hırsız olamaz bu adam, karnıcığım. Ama nasıl girdi buraya öyleyse?

– Gerçekten de çok tuhaf oldu bu, ekselans! Çok tuhaf! Roman gibi bir şey! Nasıl girdim buraya? Başkentte, gece yarısında karyola altında bir adam! Gülünç ve tuhaf bir olay! Rinaldo Rinaldini gibi bir şey. Ama önemli değil ekselans, hiç önemli değil. Her şeyi anlatacağım size... Yeni bir köpek getireceğim size hanımefendi... Hem öyle bir köpek ki! Uzun uzun tüyleri var, ayakları kısacık, iki adım yürüyemiyor. Koşarken ayakları yerlerde sürünen tüylerine dolaşüyor, düşüyor. Yalnızca şeker yiyor. Getireceğim onu size hanımefendi. Göreceksiniz getireceğim.

Kadın kanepenin üzerinde, bir o yana bir bu yana dönerek kahkahalarla gülüyordu.

– Kah-kah-kah-kah! Tanrım, bayılacağım! Oh, ne komik!

– Evet, evet! Ha-ha-ha! Kih-kih-kih! komik ve zavallı, kih-kih-kih!

– Sayın bayan, ekselans, artık mutluyum! Elimi size uzatmak isterdim ama cesaret edemiyorum ekselans. Sapıtığımın farkındayım, ama açıldı gözlerim artık. Artık karının tertemiz, masum olduğuna inanıyorum! Yok yere kuşkulanmışım ondan.

Gülmekten kadının gözleri yaşarmıştı. Yüksek sesle:

– Karısı, karısı! diyordu.

İhtiyar:

– Evliymiş! dedi. Sa-hi-mi? Hiç tahmin etmemiştim doğrusu!

– Aslında bütün suç karındadır ekselans... daha doğrusu, suçlu olan benim. Ben kuşkulandım ondan. Burada... şey, üst katınızda bir kadının sevgilisiyle buluşacağını biliyordum. Mektubu elime geçmişti. Katları karıştırdım. Sonra da karyolanın altına girdim...

– He-he-he-he!

– Ha-ha-ha-ha!

Sonunda İvan Andreiç de gülmeye başlamıştı:

– Ha-ha-ha-ha! Oh, ne mutluyum! Ah, sizlerin böylesine iyi geçindiğinizi, birbirinizi sevdiğinizi görmek ne hoş! Evet, benim karım da masumdur. Kesinlikle biliyorum bunu. Öyle değil mi, ekselans?

Gülmesini güçlükle kesti ihtiyar:

– Kimden söz ettiğini biliyor musun sevgilim? Ha-ha-ha!

– Kimden? Ha-ha-ha! Kimden?

– Gözleri fıldır fıldır o dilberden!.. Evet, ondan! Karısı olduğuna kalıbımı basarım!

– Hayır ekselans, o değil. Kesin biliyorum bunu.

Kadın da gülmüyordu şimdi.

– Ama, hay Allah! Zaman kaybediyorsunuz. Koşun üst kata, acele edin. Belki yakalarsınız onları orada...

– Haklısınız hanımefendi, hemen gidiyorum. Ama hiç kim-

seyi yakalayamayacağım orada hanımefendi. Karım değildir o, kesin biliyorum. O değildir. Kesin biliyorum. Şimdi evdedir o! Benim kuşkuculuğumdan oldu bütün bunlar! Çok kıskancım... Ne dersiniz hanımefendi, yakalar mıyım onları acaba orada?

– Ha-ha-ha!

– Hi-hi-hi! Keh-keh!

Kadın yüksek sesle

– Koşun, koşun! dedi. İnerken uğrayın, ne oldu ne bitti anlatın bize... ya da, iyisi mi, yarın sabah karınızı da alın, bize gelin. Tanışmak istiyorum onunla.

– Hoşçakalın efendim, hoşçakalın! Getireceğim onu size. Tanıştığımıza çok sevindim. Herşeyin böyle tatlıya bağlanması o kadar mutlu etti ki beni, anlatamam!

– Köpeği de! Unutmayın sakın, onsuz gelmeyin!

Ivan Andreiç, karı kocayı selamlayarak odadan çıkıyordu ki, birden geri döndü.

– Getireceğim hanımefendi, hiç kuşkunuz olmasın, getireceğim, dedi. O köpek sizin... Yarın ilk işim size getirmek olacak onu. Öyle tatlı bir şeydir ki! Şeker sanki, şekerciden aldığınız şeker!.. Yürüyüşünü görseniz... Yürürken ayakları tüyle-rine dolanıp düşüyor. İnanın doğru söylüyorum. Karıma hep sorarım “Ne oluyor bu hayvana sevgilim, ikide bir yere yuvarlanıyor?” Karım: “Ne güzel, değil mi?” der. İnanın şekerden yapılmıştır sanki hanımefendi, basbayağı şekerden! Hadi hoşçakalın efendim, tanıştığımıza çok sevindim.

Ivan Andreiç öne eğilerek selam verdi, çıktı. İhtiyar seslendi arkasından:

– Hey, siz! Beyefendi! Durun bir dakika, geri dönün!

Ivan Andreiç bir kez daha geri döndü.

– Bizim kedi yok görünürlerde. Karyolanın altında gözünüze ilişti mi?

– Hayır efendim, ilişmedi. Neyse, tanıştığımıza çok sevindim. Benim için büyük bir onur oldu...

– Nezle oldu kerata, durmadan aksırıyor! Güzel bir sopa istiyor canı!

– Haklısınız ekselans, ev hayvanlarını yola getirmek için arada bir cezalandırmak gerekir onları...

– Efendim?

– Ev hayvanlarının uslanmasında, dayağın büyük yararı olduğunu söylemek istemiştım efendim. Zorunludur bile.

– Ya!... Neyse, hadi güle güle, güle güle...

Ivan Andreiç sokağa çıkınca, bayılacakmış gibi uzun süre durup bekledi. Şapkasını çıkarıp, alnında biriken soğuk ter tanelerini sildi. Gözlerini kıstı. Bir şeyler düşündü. Doğru evine gitti. Glafira Petrovna'nın tiyatrodan döneli çok olduğunu, diş ağrıdığı için doktor çağırttığını, sülük aldirttığını, şimdi de yatağında onu beklediğini öğrenince çok şaşırdı.

Öfkeyle alnına vurdu. Gidip yıkandı, temizlendi. Sonunda karısının yatak odasına gitmeye karar verdi.

– Neredeydiniz bu saate kadar? Şu halinize bakın! Yüzünüzde renk kalmamış! Kimlerle keyif çatıyordunuz? İnsaf yani, karınız ölüyor, siz ortalarda yoksunuz. Kentte aramadık yer bırakmadılar sizi. Neredeydiniz? Gene beni suç üstü yakalamaya, kime verdiğimi kendim de bilmediğim randevumu ortaya çıkarmaya mı çalışıyordunuz? Ayıp doğrusu, çok ayıp. Ne biçim bir kocasınız siz! Böyle giderse herkes alaya alacak sizi!

Ivan Andreiç:

– Sevgilim, dedi.

Ama o anda öyle duygulanmıştı ki, mendilini çıkarmak için elini paltosunun cebine sokmak zorunda kaldı. Söyleyecek bir şey bulamadığı, konuşmaya da gücü yetmediği için söylevini kesmişti... Ama mendil yerine, paltosunun cebinden Amişka'nın ölüsü yere düşünce şaşkınlıktan, korkudan ne yapacağını şaşırdı. Ivan Andreiç, karyolanın altından çıkarken umutsuzluk içinde, korkuyla, suçunun delilini yok etmek, böylece kendini kurtarmak umuduyla köpeğin ölüsünü cebine nasıl soktuğunun farkına bile olmamıştı. Karısı:

– Nedir bu? diye haykırdı. Bir köpek ölüsü! Tanrım! Nereden girdi cebinize bu?... Neredeydiniz? Çabuk söyleyin, neredeydiniz?..

Ivan Andreiç o anda Amişka'dan da kötü durumdaydı.

– Sevgilim dedi, sevgili kancığım...

Ne var ki, kahramanımızı burada bırakmak zorundayız, çünkü yepyeni bir öykü başlamaktadır artık. Kaderin bu kötü oyununu anlatmayı bir gün sürdüreceğiz, baylar. Ama kabul edin ki, kıskançlık bağışlanamayacak, dahası çirkin bir duygudur!..

1848

Küçük Kahraman

Маленький герой

BİLİNMEYEN BİRİNİN ANILARINDAN

O zamanlar on bir yaşına basmama az kalmıştı. Temmuzda, Moskova yakınlarında bir köye, akrabam T-yev'nin yanına yollamışlardı beni. Elli, (belki daha bile fazla, saymadım...) konuğu vardı T-yev'nin. Gürültülü bir topluluktu, çok eğleniyorlardı. Sanki hiç bitmemek üzere başlamış bir bayramdı. Ev sahibimiz çok büyük varlığını elden geldiğince çabuk tüketmeye kendine söz vermiş, kısa bir süre önce de bu bilmeceyi, yani neyi var neyi yok, her şeyini tertemiz çıkarana, son çözüne kadar nasıl tüketebileceğinin, sonunda sırrını çözmüş gibiydi. Durmadan yeni yeni konuklar geliyordu. Moskova iki adım ötedeydi, görünüyordu. Moskova'ya dönenler, yerlerini yeni gelenlere bırakıyordu, bayram aksamadan sürüyordu. Eğlencenin biri bitmeden öteki başlıyordu. Şenliğin sonu geleceğe benzemiyordu. Gruplar kâh atla çevrede gezintiye, kâh çam ormanında veya nehir boyunda dolaşmaya çıkıyordu. Kırılarda piknikler yapılıyor, öğlen yemekleri yeniyordu. Akşam yemeklerini ise, evin üç sıra değerli çiçeklerle çevrili geniş tarçasında veriyorlardı. Çiçeklerin hoş kokularla doldurduğu, akşamın taptaze havasında ve parlak ışıkların altında, aslında her biri güzel olan bayanlarımız gündüzün neşesinden sonra duyulu yüzleriyle, ıslıl ıslıl gözleriyle, karşılıklı neşeli konuşmalarla-

nyla, çan sesi gibi çın çın öten kahkahalarıyla çok daha güzel görünüyordlardı. Danslar, müzik, şarkılar... Hava bulutlanacak olursa başka eğlenceler buluyorlardı: Sözcük bulma oyunu oynuyorlardı, öyküler anlatıyorlardı, ev tiyatrosu düzenliyorlardı... Palavracılar, masalcılar, espri ustaları çıkıyordu ortaya.

Birkaç kişi özellikle çıkıyordu ön plana. Kuşkusuz, sıra başkalarını çekiştirmeye, dedikoduya da geliyordu. Çünkü onların olmadığı bir dünya düşünülemez, dahası çekiştirme, dedikodu olmasaydı milyonlarca insan sıkıntıdan sinekler gibi ölürdü. Ne var ki, henüz on bir yaşında olduğum için ben bunlardan bambaşka şeylerle ilgileniyordum, konuşulanların ancak küçük bir bölümünün farkındaydım. Daha sonra duyduklarımın bir şeyler hatırlayabiliyordum. Tablonun ancak parlak bir bölümü çarpabiliyordu çocuk gözüne ve o güne dek tanık olmadığım bütün bu coşku, parlaklık, gürültü öylesine şaşırtıyordu ki beni, ilk günler kendimde değildim, küçük başım dönmüyordu.

Ama hep on bir yaşında olduğumdan söz ediyorum. Evet, elbette henüz çocuktum, çocuk sayılırdım. Güzel o kadar kadının çoğu beni severken yaşımı hiç düşünmüyordu. Gelgelelim, çok tuhaftır!.. O sıralar ruhumu benim bile anlayamadığım bir duygu sarmaktaydı. O zamana kadar tanımadığı, bilmediği birtakım kıpırtılar olmaktaydı kalbimde. Peki ama arada bir neden ürkmüş gibi yanıyordu, çarpıyordu? Sık sık neden beklenmedik bir anda kıpkırmızı oluyordu yüzüm? Bana tanınan, çocuklara özgü birtakım ayrıcalıklar kimi zaman utandırıyordu beni, gururuma bile dokunuyordu. Bir başka zaman da şaşkınlığa kapılıyordum sanki, rahatça soluyabilmek, o âna kadar çok iyi hatırladığımı, ama şimdi birden unuttuğumu sandığımı, ama onsuz insanlara görünmemin, bir yere gitmemin olanaksız olduğu bir şeyi hatırlamak için, beni kimsenin göremeyeceği bir yerlere gidip saklanıyordum.

Sonunda, herkesten bir şey sakladığımı düşünmeye başlamıştım. Ama bu yaşında, gözlerimden yaşlar boşanırcasına utandığım için bunu hiç kimseye açamıyordum. Çok geçmeden, çevremdeki bu kargaşa arasında kendimi yapayalnız

hissetmeye başlamıştım. Evde başka çocuklar da vardı. Ama hepsi ya benden çok küçük ya da çok fazla büyüktü. Zaten ilgilediğim de yoktu onlarla. Durumum özel olmasaydı, kuşkusuz bir şey olmayacaktı bana. Bütün bu güzel kadınların gözünde hâlâ, bir kukla gibi oynayabilecekleri, arada bir okşamaktan pek hoşlandıkları küçük, anlamsız bir şeydim. Özellikle içlerinden biri, daha güzelini sonra hiç görmediğim, belki de göremeyeceğim kadar gür, kabarık saçlı, göz kamaştırıcı sarışın bir güzel sanki bana huzur vermemeye yemin etmişti. Büyük haz verdiği belli, delişmen tavırlarıyla ikide bir bana takılması yüzünden, çevremizde yükselen kahkahalar beni son derece utandırıyor, onu ise neşelendiriyordu. Yatılı okullarda kız arkadaşları kesin, çocuk diyorlardı ona. Çok güzeldi, ilk bakışta göze çarpan bir şey vardı güzelliğinde. Elbette, beyaz fareler veya Protestan papaz kızları gibi ufacık tefecik, utanç, pamuk gibi bembeyaz, zarif o sarışınlardan değildi. Hafif tombulcaydı, boyu kısaydı, ama yüzü nefis, ince hatlarıyla çok güzeldi. Şimşek gibi çakan bir şey vardı yüzünde. Aslında her şeyiyle yakıcı, çevik, çabuk, zarifti. Alabildiğine açık iri gözlerinde şimşekler çakıyordu; elmas gibi parlıyorlardı. Böylesine masmavi, şimşekler çakan, elmas gibi parlayan gözleri, kömür gibi bile olsa, hiçbir kara göze değişmem. Hem, benim sarışınım, harika şiirlerinde bütün Kastilya'ya, sevdiği esmerin mantosunun eteğine parmağının ucuyla dokunmasına izin verseler, bütün parmaklarını kırmaya hazır olduğunu yeminler ederek söyleyen ünlü, büyük ozanın esmerinden hiç de aşağı olamazdı. Ayrıca, benim sarışınım dünyanın en şen şakrak, en hoş kahkahalar atan, (beş yıldır evli olmasına karşın) çocuk gibi, en afacan güzeliydi. Sabahleyin güneşin ilk ışıklarıyla birlikte kırmızı, hoş kokulu, üzerinde iri çiym taneleri henüz kurumamış, goncasını yeni açmış bir gül gibi taptaze dudaklarından gülümseme hiç eksik olmuyordu.

Hatırlıyorum, geldiğimin ikinci günü bir ev tiyatrosu düzenlenmişti. Salon sözcüğün tam anlamıyla, tıklım tıklımdı. Hiç boş yer yoktu. Bir nedenle salona gitmekte geç kaldığım için, oyunu ayakta izlemek zorunda kalmıştım. Ne var ki, eg-

lenceli oyun giderek daha öne çekiyordu beni. Farkına varmadan ön sıralara kadar ilerledim, sonunda dirseğimi bir kadının oturduğu en ön sırada bir koltuğun arkasına dayadım. Benim sarışınımdı o koltukta oturan; ama henüz tanışmamıştık. O arada farkında olmadan onun göz alıcı, insanı baştan çıkaran, dolgun, süt köpüğü gibi bembeyaz, yuvarlak omuzlarına baktım. Oysa o sıralar benim için, onun göz alıcı omuzlarına bakmakla, ön sırada oturan olgun yaşta bir kadının ak düşmüş saçlarını örten, ateş kırmızısı kurdeleli şapkasına bakmanın bir farkı yoktu. Sarışın kadının yanında, daha sonra dikkatimi çeken, genç erkekleri kendilerinden uzaklaştırmayan genç, güzel kadınların yanından ayrılmayan, hiç evlenmemiş, yaşı geçkin bir kadın oturuyordu. Ama önemli olan şuydu: O kadın sarışının omuzlarına baktığımı fark etmiş, yanında oturan sarışına eğilip kıkırdayarak kulağına bir şeyler fısıldamıştı. Sarışın kadın birden arkasına döndü, hatırlıyorum, loş ışıkta gözleri bana öyle çakmak çakmak baktı ki, böylesine bir şeyle karşılaşacağımı beklemediğim için, bir yerim yanmış gibi ürperdim. Güzel sarışın gülümsedi. Gözlerimin içine çapkın çapkın, şakacı bakarak sordu:

– Hoşunuza gidiyor mu... oyun?

Ona tuhaf bir şaşkınlık içinde bakmayı sürdürerek (bundan hoşlandığı belliydi) cevap verdim:

– Evet.

– Neden ayakta duruyorsunuz? Öyle yorulacaksınız. Yoksa oturacak yeriniz mi yok?

Bu kez sarışın güzelin kıvılcımlar saçan gözlerinden çok, onun benimle ilgilenmesinin heyecanı, (içimdeki sıkıntıyı açabileceğim, iyi yürekli birini sonunda bulabilmiş olmanın sevinciyle) cevap verdim:

– Var ama, yok. (Boş yer olmadığından ona yakınıyormuşum gibi ekledim:) Aradım, ama hiç boş yer yok.

Delice her düşüncesinde olduğu gibi, her kararında da delişmen olan sarışın kadın:

– Gel buraya, dedi. Gel kucağıma otur.

Şaşkınlık içinde:

– Kucağınıza mı? .. diye tekrarladım.

Ayrıcalıklarımın beni ciddi olarak sıkmaya, utandırmaya başladığını söylemiştim. Sarışın güzelin şakaya benzeyen bu söylediği ise, şimdiye kadar olanlardan çok ilerdeydi. Dahası, zaten her zaman ürkek, utangaç bir çocuk olduğum, o aralar kadınlardan da çekinmeye başladığım için çok şaşımış, utanmışım.

Sarışın güzel giderek daha çok gülmeye başlayıp, ısrarla:

– Evet, kucağıma! dedi.

Öyle ki, sonunda, nedendir bilmem, (belki bu tuhaf düşünce geldiği için, belki benim şaşkınlığıma sevindiği için, aslında onun istediği de buydu) düpedüz kahkahalarla gülmeye başladı.

Kulaklarıma kadar kızarmıştım. Şaşkınlık içinde, nereye kaçabileceğimi araştırarak dört bir yana bakınıyordum. Ama bu arada sarışın güzel bir yere gitmemem için elimden yakaladı, beni kendine çekti. Ve elimi çapkın, sıcacık parmakları arasında hiç beklenmedik biçimde öylesine sıkmaya başladı ki, bağırarak için zor tuttum kendimi. Şaşkınlık içindeydim. Yüzümü çok komik bir biçimde buruşturmuştum. Ayrıca, korkunç bir şaşkınlık içindeydim, hiçbir şey anlayamıyordum; dahası, (nedendir bilinmez, üstelik herkesin yanında) çocuklara uygunsuz şeylerden söz eden, hatta onların oralarını buralarını çimdikleyen şakacı, acımasız kadınların olduğunu, yeni yeni öğrendiğim için dehşete bile kapılmıştım. Şaşkınlığım zavallı yüzümden belli olsa gerekti, çünkü çapkın sarışın gözlerimin içine bakarak çılgınca kahkahalarla gülüyor, bu arada ince parmaklarımı da giderek daha çok sıkıyordu. Öğrenci gibi davranma fırsatı bulduğu, zavallı bir çocuğu utandırdığı, onu şaşkına çevirdiği için çok neşeliydi. Acınacak durumdaydım. Bir kere, utancımın yüzüm ateş gibi yanıyordu. Çünkü yakınımızda oturanların hemen hepsi, kimi şaşkın, kimi gülerken (sarışın güzelin gene bir yaramazlık yaptığını hemen anladıkları için) dönmüş, bize bakıyordu. Ayrıca, sarışın güzel, acıdan bağırmadığımı görünce hırslanmış, parmaklarımı olanca gücüyle sıkıyordu. Bağırarak istiyordum, ama

tutuyordum kendimi, salonda bir kargaşaya neden olmamak için, (sonra başıma neler gelirdi bilemiyordum) en büyük acılara dayanıklı biri gibi, dayanmaya karar vermiştim. Sonunda karşı koyacak oldum, umutsuzluk içinde var gücümle çekmeye başladım elimi, ama acımasız kadın benden çok güçlüydü. Sonunda dayanamadım artık, bir çılgılık attım... onun beklediği de buydu! Hemen bıraktı elimi, hiçbir şey olmamış, benimle eğlenen o değil, başka biriymiş gibi önüne döndü. Tıpkı, öğretmen arkasını döner dönmez yanındaki arkadaşlarını sıkıştıran, kendinden küçük, zayıf bir çocuğu çimdikleyen, tekmeleyen, dirseğiyle dürtükleyen, karga burunlu öğretmen gürültüye bir atmaca gibi ansızın gibi döndüğünde ise hemen toparlanan, dersine çalışıyormuş gibi başını kitabına iyice gömüp, öfkelenen öğretmeni aldatan bir öğrenci gibi dönmüştü önüne.

Ama şansıma, o anda herkesin dikkati sahneye, ilginç bir komedide baş rol oynayan ev sahibine yönelmişti. Salon alkışlamaya başlamıştı onu. Bu gürültüden yararlanıp sıraların arasından sıvışıp salonun karşı köşesinde en arka sıraya kaçtım, bir sütunun arkasına gizlenip, oradan benim sarışın güzelin olduğu yere korkuyla bakmaya başladım. Ağzını mendiliyle kapamış, hâlâ kahkahalarla gülüyordu. Sık sık arkasına dönüp uzun süre salonda beni aradı durdu. Belki de, anlamsız didişmemiz öyle çabuk bittiği için üzülüyor veya başka ne yaramazlık yapabileceğini düşünüyordu.

Tanışmamız böyle oldu. O akşamdan sonra benden bir adım ayrılmaz olmuştu. Hep peşimdeydi, acımasızca izliyordu beni. Eziyet ediyordu bana, zorbaca acı çektiriyordu. Benimle eğlenmesinin bütün komikliği, bana çılgınca aşık olduğunu söylemesinde, başkalarının yanında beni incitmesindeydi. Anlaşılacağı üzere, benim gibi içine kapanık bir çocuk için bütün bunlar çok ağır ve can sıkıcıydı. Birkaç kez öylesine ciddi, kritik bir duruma düşmüştüm ki, tapındığım hain kadınla tartışacak olmuştum. Saf utangaçlığım, umutsuz üzüntüm sanki beni sonuna kadar izlemeye kışkırtıyordu onu. Acımasızdı ve ben ondan nereye kaçıp kurtulabileceğimi bilemiyordum. Bana yaptıkları, çevremizde kahkahaların yükselme-

sine neden olduğu için, benimle yeni yeni şakalar yapmak istiyordu. Ama sonunda şakalarını herkes biraz yakışksız bulmaya başlamıştı. Gerçekten de, şimdi hatırlayınca, ben de, onun benim yaşımda bir çocukla eğlenmekte aşırı derecede ileri gittiğini düşünüyorum.

Ne yaparsınız ki, yaradılışı öyleydi: Her şeyiyle şımartılmış bir kadın. Daha sonra öğrendiğim kadarıyla, en çok da kocası şımartıyordu onu. Kocasını çok şişman, çok kısa boylu, çok saygın, çok zengin ve en azından görünüşte, işinde gücünde biriydi. Çevik, telaşlıydı, bir yerde iki saat duramıyordu. Bizlerden ayrılıp, işi olduğunu söyleyerek her gün (bazen günde iki kez) Moskova'ya gidiyordu. Onunkinden daha komik, daha saf bir yüz bulmak zordu. Karısına çok düşkün olmasının yanında, düpedüz tapıyordu ona.

Karısının hiçbir şeyine karışmıyordu. Karısının erkekli, kadınlı çok sayıda arkadaşı vardı. Bir kere, seveni çoktu; sonra, burada anlattıklarım göz önüne alındığında düşünölebileceğinden çok daha ciddi yapıda olmasına karşın, arkadaş seçiminde öyle ince eleyip sık dokuyan biri değildi. Ama bayan arkadaşları arasında en çok sevdiği, ötekilerinden ayrı tuttuğu, bizim grupta olan, uzak akrabası genç bir bayandı. Aralarında duyarlı, ince bir ilişki vardı. Zıt yapıda iki kişiyi bir araya geldiğinde, kimi zaman aralarında görölen ilişkiye benzer bir ilişkiydi bu. Biri daha ciddidir, duyguları daha derindir, daha temizdir ve öteki kendini dürüstçe değerlendirerek, soylu bir duyguyla ötekinin kendisine göre üstün yanlarını hissedererek kendi isteğiyle ötekine boyun eğer, onun dostluğuna kalbinde büyük yer verir; böylece, ayrı yapıda iki insanın arasında o soylu, zarif ilişki doğar: Bir yanda; sevgi, sınırsız bir hoşgörü, öte yanda; sevgi ve saygı, bir çeşit korkuya varan, öylesine değer verdiği karşısındakinin gözünde kendi değerinin düşeceğine duyulan dehşet, her dakika onun kalbine daha yakın olmak isteğinin kıskançlık tutkusuna varan isteği. İki arkadaş aynı yaşlardaydı, ama ikisinin arasında, güzelliğinden başlamak üzere, ölçölemeyecek farklılıklar vardı. M-me M* de çok güzel bir kadındı. Ama onun güzelliğinde değişik, onu öteki

güzel kadınlardan ayıran başka bir şey vardı. Yüzünde, herkesin bütün sempatisini hemen kendine çeken bir şey vardı; ya da, daha doğrusu, onunla karşılaşan birinde soylu, yüce bir sempati uyandıran bir şey. Böyle mutlu yüzler vardır. Yanında herkes sanki daha iyi, daha rahat, daha sıcak hissediyordu kendini. Ne var ki, ışık ve güç dolu, hüzünlü, iri gözleri ona her an gözdağı veren, düşman bir şeyden çok korkuyormuş gibi bakıyorlardı. Ve bu korku onun İtalyan Madonnalarının aydınlık yüzlerini andıran sakin, sevimli yüzünü kimi zaman öylesine bir hüzünle kaplıyordu ki, onun yüzünü böyle görenler kendilerinin de büyük bir üzüntüsü varmış gibi hissediyorlardı. Bu solgun, zayıf yüzün pürüzsüz güzelliğinin ve tertemiz, kusursuz hatlarının arasından derin bir hüznün ciddiliği, küçük çocukların aydınlık yüzünde sık sık görülen, yakın geçmişte güven dolu, belki de yapmacıksız mutluluk günlerinin o gizli elemi kendini gösteriyordu. Bu durgun, ama ürkek, kararsız gülümseme insanları ona öylesine çekiyordu ki, herkesin kalbine ister istemez kendini uzaktan belli eden bir acıma, tatlı, içten bir endişe doluyordu. Ama bu güzel kadın, gerçi birisine ilgi, yakınlık göstermesi gerektiğinde her ne kadar soğuk, ilgisiz olmasa da, görünüşte hiç de konuşkan değildi ve içe kapanıktı. Günlük yaşamlarında hemşireler gibi olan kadınlar vardır. Onlardan hiçbir şeyinizi, en azından ruhunuzdaki acılarınızdan hiçbirini gizleyemezsiniz. Acımız olduğunda cesaretle, umutla, onları sıkacağımızdan korkmadan gideriz onlara. Ayrıca, bazı kadınların kalbinde belki de ne sınırsız sabırlı bir sevgi, merhamet, her şeyi bağışlama bulabileceğimizi de çok azımız biliriz. Bu temiz kalplerde bütün bir sempati, avutma, umut hazinesi vardır. Ne var ki, onların çok seven, çok acı çeken kalplerinin de sık sık yaralandığı olur. Ama bu yara, meraklı gözlerden ne denli gizlenirse gizlensin, derin hüzün kendini daha derine saklar, gizler. Yaranın derinliği de, irini de, pis kokusu da korkutmaz böyle kadınları: Onlara yaklaşanlar bunu hak etmiş insanlardır. Ayrıca, onlar sanki başarı için doğmuşlardır... M-me M* uzun boylu, kıvrak yapılydı. Biraz ince ama düzgün bir bedeni vardı. Hareketle-

ri birbirini tutmuyor gibiydi, bazen ağır, yumuşak, hatta biraz ağırbaşlı; bazen çocukça çabuktu. Hareketlerinde aynı zamanda sanki çekingen bir uysallık, ürkek, savunmasız, ama hiç kimseden savunma istemeyen bir şey vardı.

Acımasız sarışının yakışksız sataşmalarının beni utandırdığını, sıktığını, çok üzdüğünü söylemiştim. Ama bunun herkesten sakladığım gizli, tuhaf, aptalca, hazinesinin üzerine titreyen cimri bir Yahudi gibi, üzerine titredığım bir başka nedeni daha vardı. Zalim kadının, onun alaycı masmavi bakışının ulaşamayacağı karanlık bir köşede başım önüme eğik, utanç, korku, şaşkınlık içinde sarışın güzeli yalnızca düşündüğümde bile dehşete kapılıyordum. Sözün kısası, aşkıttım, yani, tutalım ki saçmadır bu dediğim: Olacak şey değil. Peki öyleyse, çevremdeki insanların içinde neden yalnızca bir kişiyi gördüğümde dikkat kesiliyordum? Hiç de kadınları izleyecek, onlarla ilgilenecek yaşta olmadığım halde, niçin yalnızca ondan ayıramıyordum bakışımı? Hava bozuk olduğu akşamlar, evde kapalı kaldığımızda daha çok, salonun bir köşesine çekiliyor, yapacak başka işim olmadığı için, yalnızca çevreme bakınıyordum. Acımasız sarışından başka, pek az kişi konuşuyordu benimle çünkü. Böyle akşamlar dayanılmaz sıkılıyor du canım. Bir akşam yakınımda oturanlara bakıyor, onların, çoğu zaman tek sözcüğünü anlamadığım konuşmalarını dinliyordum. O sırada M-me M*'nin (oradaydı çünkü) sakin bakışı, hoş gülüşü, çok güzel yüzünü izliyordum. Tanrı bilir neden, büyülenmiş gibi bakıyordum onun o sakin gözlerine, hoş gülüşüne... Bu son derece tatlı, tuhaf duygum hiç bırakmıyordu beni. Çoğu zaman saatlerce ayıramıyordum ondan gözümü. Her hareketini, her tavrını ezbere biliyordum. Kalın, berrak, ama biraz boğuk sesinin her tınısını biliyordum. Çok tuhaftır, bütün bu gözlemlerim, ürkek ve tatlı bir izlenimin yanında anlaşılmaz bir merakla dolduruyordu içimi. Sanki bir sırrı çözmeye çalışıyordum...

Canımı en çok sıkan, M-me M*'nin yanında benimle alay edilmesiydi. Bu alayların, komik takılmaların beni küçük düşürdüğünü düşünüyordum. Herkes bana gülmeye başladığın-

da (kimi zaman *M-me M** bile elinde olmadan katılıyordu bu gülüşmelere) umutsuzluk içinde, üzüntüden kendimde olmadan kaçıyordum bana eziyet edenlerden, üst kata çıkıp günün geri kalan bölümünü odamda geçiriyordum, salona inmeye cesaret edemiyordum. Gelgelelim, utancımı, heyecanımı kendim de anlayamıyordum. Her şey içimde bilinçsizce olup bitiyordu. *M-me M** ile henüz iki sözcük konuşmuş değildim. Elbette, buna cesaret edecek durumda da değildim. İşte, benim için dayanılmaz sıkıcı geçmiş bir günün akşamında, yürüyüşe çıkmış gruptan arkada kalmıştım. Çok yorgundum, eve kestirmeden, bahçeden gidiyordum. Bahçenin ıssız yollarından birinde *M-me M**'yi gördüm. Bir bankta oturuyordu. Bu ıssız yeri bilerek seçmiş gibi, başı önünde, elinde mendiliyle oynayarak yapayalnız oturuyordu. O kadar dalgındı ki, ancak tam önüne geldiğimde fark edebilmişiydi beni.

Hemen kalktı banktan, öte yana döndü. Mendiliyle çabucak sildi gözlerini. Ağlıyordu. Gözlerini kuruladıktan sonra gülümseyerek baktı bana, birlikte eve doğru yürüdük. O arada neler konuştuğumuzu hatırlamıyorum. Ama çeşitli bahanelerle sık sık uzaklaştırıyordu beni yanından: Kâh kendisine bir çiçek koparmamı, kâh biraz ötedeki yolda atla kimin gittiğine bakmamı istiyordu. Ben yanından ayrıldığımda hemen gözlerine götürüyordu mendilini, bir türlü dinmeyen, kalbinden taşıp gelen gözyaşlarını siliyordu. Onu çok sıkıduğımın farkındaydım. Bu yüzden sık sık bir yerlere gönderiyordu beni. Bunu benim fark ettiğimin kendisi de farkındaydı, ama yapabileceği başka bir şey yoktu. Bu daha da acı veriyordu bana. Kabalığım için, anlayışsızlığım için neredeyse umutsuzluğa varacak derecede kızırıyordum kendime, ama gene de onu kırmadan, onun acısını fark ettiğimi belli etmeden yanından nasıl ayrılabileceğimi bilemiyordum. Hüzünlü bir şaşkınlık, hatta korku içinde, kendimi bütününü kaybetmiş, bir türlü gelişemeyen aramızdaki konuşmayı desteklemek için ne söyleyeceğimi bilemeden, yanı sıra yürüyordum.

Bu karşılaşma çok etkilemişti beni. Akşam süresince açgözlü bir merakla gizliden izledim *M-me M**'yi, gözümü ayırma-

dım ondan. Ama öyle oldu ki, ona bakarken iki kez yakaladı beni, ikinci yakaladığında gülümsedi bana. Bu onun o akşam süresince ilk gülümsemesiydi. Şimdi daha da solgun olan yüzünden o hüzün hâlâ gitmemişti. Yanında oturan, lâf taşıdığı, dedikoduculuğu yüzünden hiç kimsenin sevmediği, ama herkesin korktuğu, ister istemez... hoş görünmeye çalıştığı huy-suz, şirret bir kocakarıyla sessizce konuşuyordu.

Saat onda M-me M*'nin kocası geldi. O zamana kadar çok dikkatli, onun hüzünlü yüzünden gözlerimi ayırmadan bakıyordum M-me M*'ye. Şimdi, beklenmedik bir anda kocasının gelmesi üzerine ürperdiği, zaten soluk olan yüzünün birden mendil gibi bembeyaz kesildiği kaçmamıştı gözümden. Bu öylesine açıktı ki, herkes fark etmişti: Biraz ötemde konuşulanlardan, zavallı M-me M*'nin durumunun hiç de iyi olmadığı sonucunu çıkarmıştım. Kocasının Araplarındaki gibi tutkulu sevgisinden değil, gururuna düşkünlüğünden çok kıskanç biri olduğunu söylüyorlardı. Her şeyden önce, Avrupa görmüş, çağdaş, yeni düşüncelere açık, idealleriyle tanınmış biriydi. Uzun boylu, oldukça yapılı, siyah saçlı, favorileri Avrupa stili, kırmızı yüzü mağrur, dişleri şeker gibi bembeyaz ve kusursuz centilmen tavırlı bir erkekti. Zeki olduğunu söylüyorlardı. Bazı çevrelerde, hiçbir şey yapmadan, yapmak da istemeden, başkalarının sırtından geçinerek yağ bağlayan (tembelliklerinden, avareliklerinden kalplerinin yerinde bir parça yağ olan) bir tür insanın zeki olduğunu söylerler. Sürekli olarak, "onların dehalarını körelten" birtakım karmakarışık, düşmanca nedenlerden ötürü bir şey yapamadıklarını, bu yüzden "üzgün olduklarını" söylediklerini duyarsınız. Bu, benim o karınları tok şişkolarımın her yerde bol bol kullandıkları, Tartûfün boş sözleri gibi insanları artık bıktırmış, tantanalı bir biçimde öne sürdükleri bir cümlesi, *mot d'ordre*'si, parolası, dövizidir. Bununla birlikte, kendilerine bir türlü yapacak bir iş bulamayan (gerçi aradıkları falan da yoktur ya) bu şakacı insanların bazıları, kalplerinin yerinde bir yağ parçası değil, tam tersine, genel olarak söylenecek olursa, çok derin bir şeyin olduğunu herkesin öğrenmesi, en usta bir cerrahın bile bu konuda

(elbette kibarlıklarından) bir şey söyleyemeyeceğini düşünmesi için özellikle didinirler. Başkalarının hatalarını, zayıflıklarını ortaya dökmekten, eleştirmekten başka yapacak şeyleri olmadığı için, ayrıca, iyilik duygusu da onlara ancak istiridye verilen kadar olduğu için, böylesine koşullar altında, insanların arasında oldukça ihtiyatlı davranmaları da olağandır. Bununla aşırı derecede övünürler. Neredeyse bütün dünyanın sahibi sanırlar kendilerini. İnsanların kendilerine sakladıkları istiridye olduklarını sanırlar. Kendileri dışındakiler aptaldırlar. Suyu bitene kadar sıkacakları portakal veya süngerlerdirler. Bu güzel düzenin sürüp gitmesinin başlıca nedeni de, onların her şeyin sahibi ve çok zeki, üstün karakterli olmalarıdır. Sınırsız mağrur olmaları yüzünden, kendilerinde bir eksikliğin bulunduğunu kabul etmezler. Tartüflerin, Falstafların; öylesine çok düzenbazlık yapmış, sonunda bunun olağan olduğunu, yaşamaları için düzenbazlık yapmaları gerektiğini düşünmeye başlamış Tartüflerin, Falstafların kişiliklerinde yaşayan düzenbazlara benzerler. Dürüst olduklarını çevrelerindeki insanlara öylesine sık anlatmaya başlamışlardır ki, sonunda kendilerinin gerçekten dürüst olduğuna, yaptıkları düzenbazlıkların gerçekte dürüstlük olduğuna inanır olmuşlardır. Vicdanlarında kendilerini dürüstçe yargılayabilmeleri yeterli değildir: Böyle şeyler için çok şişmandırlar. Onlar için her zaman ve her yerde ön planda altın kişilikleri, onların Moloh ve Vaalleri ve yüce kişilikleridir. Bütün doğa, bütün dünya onlar için; benim küçük ilâhım onda ille de kendine baksın, sürekli kendini haz duyarak seyretsin, orada kendinden başka kimseyi görmesin diye yaratılmış görkemli, dev bir aynadır. Bu durumda öteki insanları öylesine değersiz, biçimsiz görmesi olağandır. Her durumda kullanılmaya önceden hazır cümleleri vardır. Üstelik, ustalıkla kullandıkları çok moda cümlelerdir bunlar. Hatta uyarlar bu modaya, başarılı olacağını hissettikleri bu düşünceleri her köşe başında yaymaya çalışırlar. Evet, böyle moda bir cümleyi yakalamakta yeteneklidirler, kendi sözleriymiş gibi, herkesten önce sahiplenirler onu. İnsanlığa pek derin sempa-illerini, Rus hayırseverliğinde en doğru ve iyi yöntemin hangi-

si olduğunu anlatmak, her atomu bu sümüklü böceklerin tümünden çok daha değerli romantizmi sürekli karalamak için bu söylemleri hemen belleklerine kaydederler. Ama doğal çizgi dışındaki ara geçişli, tam hazinedilmemiş gerçekleri anlamakta kafaları çalışmaz, henüz olgunlaşmamış, oturmamış, yüzer gezer her şeyi yadsırlar. Karnı tok bu insanlar, ömürlerini neşe içinde geçirmişlerdir. Önlerine her şey hazır gelmiştir. Kendileri hiçbir şey yapmamışlardır, her işin ne denli zor olduğunu bilmezler. Bu yüzden, yağlı duygularına pürüzlü bir şeylerin dokunması çok kötü olur: Bu yüzden asla bağışlamaz, kendilerine yapılanı her zaman hatırlar, intikamlarını zevkle alırlar. Sonuçta benim bu kahramanım da moda cümlelerle, her çeşidinden etiketle, öğütlerle dolu aşırı derecede şişmiş dev bir çuvaldan başka bir şey degildi.

Bütün bunların yanında M-r M* değişik özellikleri olan, ilginç biriydi de: Nüktedandı, konuşkandı, sürekli bir şeyler anlatırdı ve konuk salonlarında her zaman çevresinde bir grup toplanırdı. O akşam özellikle etkileyiciydi. Sohbeti başarıyla yönetiyordu. Formunda ve neşeliydi. Bir şeye sevinmiş gibiydi, herkesin dikkatini üzerinde toplamayı başarıyordu. Ama M-me M* akşam süresince hastaydı sanki. Yüzü öylesine hüzünlüydü ki, hep, bahçedeki gözyaşları uzun kirpiklerinde gene belirecek gibi geliyordu bana. Bütün bunlar aşırı derecede şaşırtıyordu beni, hayrete düşürüyordu. Tuhaf bir merak içinde ayrıldım salondan ve bütün gece rüyamda M-r M*'yi gördüm. Oysa o zamana kadar öyle tuhaf rüyalar çok seyrek görürdüm.

Ertesi sabah erken, benim de rol aldığım canlı tablolar provasına çağırdılar beni. Canlı tablolar, sonra tiyatro, sonra balo... Bütün bunlar aile bayramı nedeniyle (ev sahibimizin en küçük kızının doğum günüydü) en çok beş gün sonra bir akşamda olacaktı. Neredeyse doğaçlama yapılacak bu bayrama Moskova'dan, çevre yazlıklardan yüz kişi daha çağırılmıştı. Bu yüzden evin içinde büyük bir telaş, koşuşturma, kargaşa vardı. Provalar, daha doğrusu, giysilerin kontrolü uygunsuz bir saate, sabaha alınmıştı, çünkü ev sahibimizin dostu ve konuğu olan rejisörümüz ünlü sanatçı P* (ev sahibimizle dostlu-

gu nedeniyle tabloların düzenlenmesi, bizleri yetiştirme işini üzerine almaya razı olmuştu) aksesuarları almak, bayram için son hazırlıkları tamamlamak amacıyla Moskova'ya gideceğinden, acele ediyordu. Zaman kalmamıştı çünkü. Bir tabloda M-me M* ile ikimiz birlikteydik. Ortaçağ yaşamından, "Bayan M-me M* ve beyzadesi" adında bir tabloydu bu.

Provada M-me M* ile yan yana gelince anlatılamaz bir heyecana kapıldım. Dünkü olaydan sonra içimi dolduran bütün o düşüncelerimi, kuşkularımı, tahminlerimi gözlerimden hemen okuyuverecek gibi geliyordu bana. Ayrıca, onu dün ağlarken yakaladığım, üzüntüsüne engel olduğum için ona karşı sanki suçluymuşum; hiç de hoş olmayan bir tanık, sırtına istenmeyen bir ortakmışım gibi, ister istemez bana ters ters bakmak zorunda olacağını düşünüyordum. Ama, şükürler olsun, durumu kolay atlattım: Düpedüz, hiç kimse fark etmedi beni, M-me M*'nın ise görünüşte benimle de, provayla da ilgilendiği yoktu: Çok dalgın, üzgün, hüzünlüydü. Büyük bir endişesi olduğu belliydi. Rolümü bitirince, üstümü değiştirmek için koşarak odama çıktım. On dakika sonra bahçeye bakan taraçaya çıktım. Hemen hemen aynı anda öteki kapıdan da M-me M* çıkmıştı taraçaya. Tam o sırada M-me M*'nin mağrur tavırlı kocasını karşıımızda gördüm. Bahçeden dönüyordu. Kalabalık bir bayan grubunu bahçeye götürmüş, onları orada boş gezenin boş kalfası bir *cavallier servant*'a teslim etmişti. Karı kocanın karşılaşmayı hiç beklemedikleri belliydi. M-me M*, nedendir bilinmez, birden şaşırdı. Sabırsız hareketlerinden canının sıkıldığı belliydi. Islıkla tasasızca bir arya söyleyen, yol boyunca dalgın dalgın favorilerini düzelten kocası, şimdi karısıyla karşılaştığında kaşlarını çatmış, o anda hatırladığım zalim bakışıyla ona bakmaya başlamıştı.

Karısının elindeki kitabı görünce:

– Bahçeye mi gidiyorsunuz? diye sordu.

M-me M* hafiften kızarak:

– Hayır, dedi, koruya gidiyorum.

– Yalnız mı?

M-me M* beni göstererek:

– Onunla... dedi. (hayatında ilk kez yalan söyleyen biri gibi çatallı, anlaşılamayan bir sesle ekledi:) Sabahları gruptan ayrı dolaşıyorum.

– Hım... Bense demin büyük bir grup götürdüm oraya. N-oy'u kameriyede yolcu etmeye hazırlanıyorlar. Biliyorsunuz... gidiyor. Odesa'da onun için kötü bir şeyler olmuş... Kuzininiz (sarışın güzelden söz ediyordu) bir yandan gülüyor, bir yandan da neredeyse ağlayacak gibi. Her şeyi birden yapıyor, ne olduğunu anlayamıyor insan. Ancak, kuzininiz bana N-oy'a kızgın olduğunuzu, bu nedenle onu yolcu etmeye gitmeyeceğinizi söyledi. Elbette, saçma bu, öyle değil mi?

M-me M* taraçanın merdiveninden inerken:

– Şaka etmiş, dedi.

M-r M* saplı gözlüğünü bana doğrultup, ağzını bükerek sordu:

– Demek her günkü *cavallier servant*'ınız bu oluyor.

Adamın saplı gözlüğünü bana doğrultması, alaylı tavrı çok kızdırmıştı beni.

– Beyzadesi! diye haykırdım.

Ve doğrudan yüzüne bakarak bir kahkaha attım, merdivende üç basamak aşağı atladım...

M-r M*:

– Yolunuz açık olsun, diye mırıldanarak içeri girdi.

Kuşkusuz, hemen M-me M*'nin yanına gittim. Beni kocasına gösterdiğinde, M-me M* beni birlikte dolaşmaya bir saat önce davet etmiş, tam bir aydır sabahları birlikte dolaşmaya çıkıyor-muşuz gibi yapmışım. Ama bir türlü anlayamıyordum: Kocasını görünce neden öyle şaşırmıştı, bozulmuştu? O küçük yalanına başvurduğunda aklında neler vardı? Yürüyüşe yalnız çıkacağını neden gizlemişti? Ona şimdi nasıl bakacağımı bilemiyordum. Ama hayretten şaşkına dönmüş bir durumda, son derece saf, yavaş yavaş bakmaya başlamışım yüzüne. Ne var ki, bir saat önce provada olduğu gibi, şimdi de varlığının farkında değil gibiydi. Yüzüne baktığımı da, bakışımındaki soruları da hissetmiyordu. Şimdi yüzünde, heyecanında, yürüyüşünde (yüzünde, heyecanında, yürüyüşünde her zaman görülenden daha

derin bir endişe) acı dolu bir endişe vardı. Adımlarını giderek sıklaştırarak, aceleyle bir yere gidiyordu. Bahçeden yana dönerek her yola, korudaki her patikaya huzursuzca bakıyordu. Ben de bir şey bekliyordum. Ansızın arkamızda toynak sesleri duyduk. Birden grubumuzdan ayrılmaya karar vermiş N-oy'u yolcu eden atlı büyük bir kalabalıktı bu. Kadınların arasında m-r M*'nin, sözünü ettiği benim sarışın da vardı. Sarışın güzel şimdi, doru harika bir at üzerinde ustaca giderken her zaman ki alışkanlığıyla, bir çocuk gibi kahkahalarla gülüyordu. Yanımızdan geçerken N-oy şapkasını çıkardı, ama durmadı, M-me M*'ye de bir şey söylemedi. Biraz sonra grup gözden kayboldu. Dönüp M-me M*'nin yüzüne bakınca, şaşkınlığımdan bir çığlık atmamak için zor tuttum kendimi: Yüzü çarşaf gibi bembeyazdı. Gözlerinden aşağı iri gözyaşı damlaları yuvarlanıyordu. O anda karşılaştı bakışlarımız: M-me M* birden kıpkırmızı oldu, hemen öte yana döndü. Yüzündeki huzursuzluk, keder açıkça belliydi. Orada fazlaydım, dün olduğundan bile fazlaydım... Gün gibi apaçıktı bu. Peki ama nereye kaybolabilirdim?

M-me M* o anda aklına gelmiş gibi, birden elindeki kitabı açtı. Yüzü kıpkırmızı, besbelli, bana bakmamaya çalışarak, şimdi farkına varmış gibi, şöyle dedi:

– Ah! ikinci bölümümüş bu, yanlış almışım. Lütfen gidip birinci bölümü getirir misin bana?

Bunda anlamayacak ne vardı? Rolüm bitmişti, yanından bundan daha açık biçimde de kovamazdı beni. Elimde kitapla koşarak uzaklaştım, bir daha da geri dönmedim. Birinci bölüm o sabah sakın sakın yatıyordu masanın üzerinde...

Ama ben kendimde değildim. Dehşet içindeymişim gibi çarpıyordu kalbim. Elimden geldiğince M-me M* ile karşılaşmaya çalışıyordum. Öte yandan, kendini beğenmiş M-r M*'yi, şimdi onda kesinlikle özel bir şeylerin olduğunu düşünerek, vahşi bir merakla izliyordum. Bu komik merakımda neyin olduğunu kesinlikle bilemiyorum. Yalnızca, o sabah gördüğüm her şeye duyduğum tuhaf şaşkınlığı hatırlıyorum, o kadar. Ama benim için gün yeni başlıyordu ve o gün benim için birçok olayla doluydu.

Öğlen yemeğini çok erken yedik. Akşama, yakın köylerden birine, oranın köy bayramı nedeniyle eğlenceli bir gezi düzenlenmişti. Bu yüzden, hazırlanmak için zamana ihtiyaç vardı. Üç gündür aklımda, hep çok eğleneceğimi düşündüğüm bu gezi vardı. Kahve içmek için hemen herkes taraçada toplanmıştı. Sıraların arasından dikkatlice geçip, üç sıra koltuğun arkasına sinmiştim. İçimde büyük bir merak vardı, ama M-me M*'ye gözükme istemiyordum. Ne var ki, rastlantı beni zalim sarışının yakınına götürmeyi uygun bulmuştu. O anda çok tuhaf, inanılmaz bir şey olmuştu ona: Bir o kadar daha güzelleşmişti. Bunun nasıl olduğunu bilmiyorum, ama bu çeşit mucizeler kadınlarda sık (hatta çok sık) görülür. O sırada aramızda uzun boylu, soluk benizli yeni, genç bir konuk vardı. Onun bizim sarışının uzatmalı hayranlarından biri olduğu herkes biliyordu. Sırf, bizim sarışın güzele sırlıslıkla aşık olduğu söylenen, o gün kente giden N-oy'un yerini doldurmak için Moskova'dan yeni gelmişti. Yeni konuğumuzun sarışın güzelle ilişkisi tıpkı, Shakespeare'in "Boş yere çıkan sürüyle gürültü"sündeki Benedikt'in Beatriç'le olan ilişkisi gibiydi. Sözün kısası, bizim sarışın güzel o gün olağanüstü başarılıydı. Şakaları, konuşması öylesine zarif, öylesine saf-sade, öylesine bağışlanır-dikkatsizdi; herkesin onu pek beğendiğine kendine öylesine bir güvenle inanıyordu ki, gerçekten de herkes ona özellikle hayran gibiydi. Çevresini almış, onu merakla dinleyen bir kalabalık hiç eksik olmuyordu yanından. O gün olduğu kadar çekici hiç olmamıştı. Her sözcüğü ayartıcı, olağanüstüydü ve hemen ağızdan ağza dolaşıyordu. Hiçbir şakası, hiçbir çıkışı boşa gitmiyordu. Kimsenin ondan bu kadar tatlı, parlak, zeki olacağını beklemediği belliydi.

Her günkü en iyi özellikleri keyfi bir çılgınlığa, en inatçı, neredeyse palyaçoluğa varan bir çocukluğa karışmıştı. Bunları çok az kişi, o da seyrek, fark edebiliyordu. Fark ederse de, inanmıyordu öyle olduğuna. Bu yüzden şimdiki olağanüstü başarısı, taraçada bulunanlar arasında şaşkın fısıltıların dolaşmasına neden oluyordu.

Ne var ki, onun bu başarısına yardımcı olan önemli, olduk-

ça hassas bir durum vardı ortada. En azından, o anda *M-me M**'nin kocasının oynadığı rol göz önüne alınacak olursa, böyle söylenebilirdi. Şımarık güzel (şurasını da belirtmeliyim: Sırf oradakileri eğlendirmek, en azından gençleri neşelendirmek için) kendi gözünde çok önemli olsa gerek birçok nedenden ötürü, acımasızca saldırmaya başlamıştı *M-me M**'in kocasına. Aralarında nüktelerle, alaylarla, istihzalarla dolu bir atışma başlamıştı. Kullandıkları sözcükler dayanılmaz, tehlikeli, son derece düşmanca, doğrudan hedefe giden, ama hiçbir yandan savunulamayacak üstü kapalı ve dümdüz, zavallı hedefi çaresiz bırakan, onu kudurtan, en komik öfkelere kaptıran sözcüklerdi.

Kesin bilmiyorum ama, bütün bu çatışma daha önceden planlanmış gibi gelmişti bana. Bu çılgın çatışma daha yemekte başlamıştı. "Çılgın," diyorum, çünkü *M-r M** silâhları bırakacağı benzemiyordu. Yenilmemek, darmadağın olmamak, ününü kaybetmemek için tüm zekâsını, espri yeteneğini, hazırcevaplılığını kullanmaya karar vermişe benziyordu. Olay tahnıkların ve savaşan tarafların kahkahaları arasında devam ediyordu. *M-r M** için en azından bugün düne benzemiyordu. *M-me M**'nin, kıskanç kocasını gülünç duruma düşürmek isteyen çılgın arkadaşına birkaç kez engel olmaya çalıştığı, şöyle düşünecek olursak, her olasılığı, benim belleğimde kalanları, nihayet, bu çatışmada benim rolümü göz önüne alacak olursak apaçık ortadaydı.

Olay ansızın, komik bir biçimde ve hiç beklenmedik bir anda oldu. İnadinaymış gibi, o sırada bir olay çıkacağından kuşku etmeden, biraz önceki güvenlik önlemlerimi unutmuş, görünen bir yerde dikiliyordum. Birden *M-r M**'nin karısına umutsuzca, sırılsıklam aşık olarak onun can düşmanı ve gerçek rakibi diye ön plana ben sürülmüştüm. Benim zalim sarışınım öyle olduğuna yeminler ediyor, delilleri olduğunu söylüyor, sözgelimi, o gün koruda gördüklerini anlatıyordu...

Ama sözünün sonunu getiremedi. Çünkü en çılgın bir anda kesmiştim sözünü. O an öylesine acımasızca hesaplanmıştı, sona, olayın alaylı çözümüne öylesine haince hazırlanmış-

tı ve öylesine gülünç düzenlenmişti ki, hiçbir şeyin frenlemediği kahkahalar bu son çıkışı taçlandırmıştı. Gerçi en can sıkıcı rolün bana düşmediğini de anlamıştım. Ama o kadar bozulmuş, o kadar sinirlenmiş, korkmuştum ki, gözlerim yaşlı, üzgün, umutsuz, utançtan soluk soluğa fırlamıştım iki koltuğun arasından, öne çıkmış benim zalim sarışının karşına diki-lip ağlamaktan, öfkeden kesik kesik bir sesle bağırıyordum:

– Utanmıyor musunuz siz... bunca bayanın arasında... yüksek sesle... böylesine iğrenç şeyler söylemeye utanmıyor musunuz?!.. Erkeklerin arasında... bir çocuk gibi davranıyorsunuz... Neler söylüyorlar sizin için, biliyor musunuz?... Koca kadınsınız... üstelik evlisiniz!..

Sözümün Sonunu getiremedim. Büyük bir alkış kopmuştu. Bu çıkışım gerçek bir *furor* etkisi yaratmıştı. Bu çocukça davranışım, gözyaşım, en önemlisi de, sanki M-r M*'yi savunur duruma düşmem... bütün bunlar çılgınca kahkahalara neden olmuştu. Öyle ki, o anı hatırladıkça şimdi bile gülmek gelir içimden... Şaşkın bir durumdaydım, dehşetten sanki aklı-mı yitirmiştim, barut gibi parlayıp ellerimle yüzümü kapadım, kapıya koştum. Kapıda, taraçaya çıkmakta olan uşağa çarpıp elindeki tepsiyi düşürdüm, koşarak üst kata, odama çıktım. Kapının dışında asılı anahtarları öfkeyle çıkarıp aldım. İçerden kilitledim kapıyı. Bunu iyi yapmıştım, çünkü büyük bir kalabalık gelmişti arkamdan. Aradan bir dakika geçmemişti ki, grubumuzun en güzel bayanları odamın kapısında toplanmıştı. Onların çın çın öten kahkahalarını, aralarında konuşmalarını duyuyordum. Kırlangıçlar gibi hep bir ağızdan cıvıldaşıyorlardı. Hepsi, istisnasız hepsi bir dakikalığına olsun kapıyı açmamı rica ediyor, yalvarıyor, bana bir zarar vermeyeceklerine, yalnızca beni doya doya öpeceklerine yeminler ediyorlardı. Peki ama... bu yeni gözdağından daha korkunç ne olabilirdi? Kapalı kapının arkasında, yüzümü yasığıma gömmüş, utancımдан cayır cayır yanıyordum. Açmıyordum kapıyı, sesimi bile çıkarmıyordum. Uzun süre vurdular kapıya, yalvarıp yakardılar, ama ben on bir yaşında bir çocuğun duygusuzluğuna, sessizliğine gömülmüştüm.

Peki ne yapacaktım şimdi? Her şey, öylesine hırsla sakladığım, gizlediğim her şey apaçık ortaya çıkmıştı... Artık ömür boyu sürecek bir yüzkarası, bir utanç bekliyordu beni!.. Doğrusunu isterseniz, öylesine korktuğum, gizlemeye çalıştığım şeye aslında bir ad bulamıyordum. Ama ne dersiniz deyin, bir şeyden korkuyordum işte ve ad bulamadığım o şeyin ortaya çıkmasından ölesiye korkuyordum. O dakikaya kadar yalnızca bir şeyi bilemiyordum: Neydi bu, işe yarayan bir şey miydi, yaramayacak bir şey mi, iyi bir şey miydi, kötü bir şey mi, övünülecek bir şey miydi, yoksa utanılacak bir şey mi? Şimdi acılar, büyük bir keder içinde bunun komik ve utanılacak bir şey olduğunu öğrenmiştim! Aynı anda içgüdüsel olarak böyle bir hükümün hem yanlış, hem insafsız, hem kaba olduğunu da hissediyordum! Ama darmadağındım ben, mahvolmuştum. Beynim durmuş, karmakarışık olmuş gibiydi. Bu hükme karşı duramıyordum, onu yeterince anlayamıyordum bile. Bir şey düşünemiyordum. Kalbimin acımasızca, utanmazca yaralandığını hissediyor, çaresizlik içinde gözyaşları döküyordum. Sinirlerim çok bozuktu. Daha önce hiç böylesine ciddi bir keder, küçülme, utanç duymadığımdan, içimi o güne kadar tanımadığım bir hiddet ve nefret doldurmuştu. Üstelik, gerçekten hiç abartı da yoktu bütün bunlarda. Benim, bir çocuğun henüz yeni, tam biçimlenmemiş ilk duygusu kabaca incitilmişti. Hoş, masum ilk utanma duygusu çok erken açığa çıkarılmış, küçük düşürülmüştü. İlk ve belki de çok önemli ciddi estetik izlenimi alaya alınmıştı. Kuşkusuz, benimle alay edenler acılarımın, çektiklerimin çoğundan habersizdi. Benim de bilmediğim, hâlâ korktuğum gizli bir şey yanı yanıya söz konusuydu burada. Can sıkıntısı ve umutsuzluk içinde yüzümü yastığa gömmüş, yatağımda yatmayı sürdürüyordum. Sırayla bir ateş, bir titreme sarıyordu bedenimi. İki soru acı veriyordu bana: O aşağılık sarışın bugün koruda *M-me M** ile benim aramda geçmiş neyi görmüş olabilirdi? Ve nihayet ikinci soru: Şimdi *M-me M** nin yüzüne nasıl, ne gözle, ne durumda bakacaktım, onunla göz göze geldiğimde utancımдан, umutsuzluğumdan o anda yerin dibine girmeyecek miydim?

Neden sonra, avludaki olağandışı bir gürültü yanı baygın-
ğımdan uyandırdı beni. Kalkıp pencereye gittim. Avluda bir
sürü araba, binek atı, sağa sola koşuşturan uşak vardı. Sanki
herkes evden ayrılıyordu. Birkaç kişi atına binmişti bile. Öteki
konuklar arabalara dağılıyorlardı... Yapılması düşünülen ge-
ziyi hatırladım. O zaman bir huzursuzluk usulca sokulma-
ya başladı kalbime. Avluda atım Kleper'i aramaya koyuldum.
Ama yoktu. Besbelli, unutmuşlardı beni. Dayanamadım, tatsız
karşılaşmalar olabileceğini de, daha yeni uğradığım yüzkarası-
nı da düşünmeden, koşarak alt kata indim...

Korkunç bir haber bekliyordu beni. Bu kez benim için bir at
da yoktu, arabalarda bir yer de: Her at, arabalarda her yer pay-
laştırılmıştı. İster istemez kaderime boyun eğdim.

Bu yeni üzüntüyle şaşkına dönmüş bir durumda, taşlıkta di-
kiliyordum. Benim için hiçbirinde küçücük bir köşe bile ol-
mayan kupa arabalarının, yaylıların, iki tekerlekli açık araba-
ların uzun dizisine, kıpır kıpır atların üzerinde süslü bayanla-
ra bakıyordum.

Atlılardan biri nedense oyalanıyordu. Grup onun da arala-
rına katılmasını bekliyordu. Bekledikleri kişinin atı kapıday-
dı. Gemini kemirerek, toynaklarıyla eşinerek, huzursuzluğun-
dan ikide bir irkilerek, şaha kalkarak binicisini bekliyordu. İki
seyis, saygılı bir biçimde çok yakınına sokulmuş, dizginlerin-
den dikkatlice tutuyordu.

Aslında, geziye katılamama neden çok üzücü bir durum-
du. Yeni birçok konunun gelmiş olması yanında arabalarda
bütün yerleri ve atları herkese dağıtmışlardı, ama bu arada biri
benim Kleper, iki at hastalanmıştı. Bu durumda olan yalnız-
ca ben değildim: Yeni konunun, daha önce sözünü ettiğim o
soluk benizli gencin de atı olmadığı anlaşılmıştı. Bu tatsız du-
rumu ortadan kaldırmak için ev sahibimiz son çareye başvur-
mak zorunda kalmıştı: Tam eğitilmemiş, huysuz aygırını öner-
mişti yeni konuga. Bu arada, sırf vicdanını rahatlatmak istedi-
ğini ekleyerek, aygırının binilebilecek bir at olmadığını, huy-
suzluğu yüzünden uzun zaman önce onu satılığa çıkardıkları-
nı, bir alıcı bulurlarsa hemen satacaklarını da söylemişti. Ama

uyarılan konu k iyi bir binici olduğunu, nasıl olursa olsun, her ata binebileceğini söylemişti. O zaman bir şey dememişti ev sahibimiz. Ama şimdi dudaklarında anlamlı, kurnaz bir gülümsemenin dolaştığını fark eder gibiydim. İyi binici olduğuy-la övünen konuğu beklerken ev sahibimiz kendi atına henüz binmemiştir. Sabırsızca ellerini ovuşturuyor, ikide bir kapıya bakıyordu. Aygırın dizginlerini tutan, insanı durup dururken öldürebilecek böyle bir aygıra bu kadar yakın olabildikleri için kalabalığın önünde gururlarından şişinen iki seyise de aşağı yukarı aynı şeyler anlatılmış olmalıydı. Çünkü, efendilerinin dudaklarındaki kurnaz gülümsemeye benzer bir şey onların, cesur konuğun çıkacağı kapıya dikili, beklemekten dışarı uğramış gözlerinde de vardı. Ayrıca, aygır kendi de sahibiyle ve seyisleriyle anlaşmış gibiydi: Kendisini meraklı onlarca gözün izlediğini hissediyor ve (tıpkı, bazı yola gelmez çapkınların, asılmasına neden olacak yaramazlıklarıyla övündükleri gibi) kötü ünüyle gurur duyuyormuş gibi vakur, kibirli bir duruşu vardı. Ününü yok etmeye kalkışacak, o sözüm ona yigidi bekliyor gibiydi.

O yigit sonunda göründü kapıda. İnsanları beklettiği için üzgünmüş gibi, eldivenlerini aceleyle giyerken, sağına soluna bakmadan yürüdü, taşlığın merdivenlerinden indi, ancak, beklemekten sabırsızlanmış aygırın yelesine tutmak için kolunu uzattığında bakışını kaldırdı, ama aygır birden şaha kalktığı anda, oradakiler korkuyla çığlık atınca şaşırdı. Genç konuk geri çekildi, korkusundan yaprak gibi titreyen, öfkesinden sesli sesli soluyan, kanlı gözlerini oynatan, havaya kalkmaya hazırlanmış, dizginlerini tutan iki seyisi de beraberinde götürmek istiyormuş gibi durmadan ön ayaklarını kaldırıp, arka ayaklarının üzerinde doğrulan vahşi aygıra bakmaya başladı. Bir an şaşırmış gibi durdu. Sonra, bu küçük şaşkınlığından hafiften kızardı, bakışlarını kaldırıp çevresinde dolaştırdı, korkuya kapılmış bayanlara baktı.

Kendi kendine konuşuyor gibi:

– Güzel bir at! dedi. Görünüşe bakılırsa ona binmek çok hoş olacak, yalnız, biliyor musunuz? (Ev sahibimize dönüp

zeki, sevimli yüzüne pek yakışan o geniş gülümsemesiyle ekledi) Ama gitmekten vazgeçtim ben...

Yanına varılmaz atın sahibi durumdan hoşnuttu, konuğunun elini heyecanla, hatta minnettarlıkla sıkarak:

– Ben sizin gene de harika bir binici olduğunuzu düşünüyorum, dedi. (Mağrur bir tavırla ekledi) Özellikle, nasıl bir canavarla karşı karşıya olduğunuzu ilk bakışta anladığınız için... İnanın, süvaride yirmi üç yıl hizmet etmiş biri olarak ben onun... o asalağın sayesinde üç kez, yani ona binmeye kalkıştığını her seferinde yere düşmek onurunu tattım... Evet Tankred dostum benim, burası sana göre değil. Sanırım, senin dostun herhangi bir aksakal İlya Muromets, şimdi Karaçarov köyünde bir yerlerde oturmuş, senin dişlerinin dökülmesini bekliyordur. (Ellerini keyifli keyifli ovuşturarak ekledi) Hadi götürün onu! Zaten boşuna çıkarmıştınız!

Şurasını da belirtmek gerekir, Tankred'in ona en küçük bir yararı yoktu. Boşuna besliyordu onu. Dahası, yalnızca güzelliği için satın aldığı bu işe yaramaz asalağa akıl almaz paralar ödeyen yaşlı süvarinin, eski at eğiticiliği ünü de yerle bir olmuştu... Ama ev sahibimiz, Tankred'le kendini küçük düşürmediği, bir biniciyi daha alt ettiği, böylece ününe ün kattığı için şimdi gurur duyuyor gibiydi.

Cavalier servant'ı bugün kesinlikle yanında olması gereken sarışın seslendi:

– Nasıl, gelmiyor musunuz? Korktunuz mu yoksa?

Yeni konuk:

– İnanın neden o değil! diye karşılık verdi.

– Ciddi misiniz?

– Bakın, boynumu kırmamı istiyor olamazsınız, değil mi?

– Öyleyse siz hemen benim atıma binin. Korkmayın, çok uysaldır. Gecikmeyiz. Hemen eyerini değiştirirler! Ben sizinki-ne bineceğim. Tankred her zaman öyle kötü olacak değil ya.

Bayan söylediğine göre, yapılması gerekir! Yaramaz kadın atından atlamış, karşımıza geçip son söyleyeceğini söylemişti.

Ev sahibimiz (durumdan pek hoşnut olduğu belliydi) her zamanki gösterişli, alışılmış sert, hatta ona göre iyi yürekliliği-

ni gösteren, bayanların özellikle hoşlanacaklarını düşündüğü emekli asker kaba tavrıyla:

– Tankred'in, sizin o bayan eyerinizin kendisine vurulmasına izin vereceğini sanıyorsanız, yanılıyorsunuz! dedi. Üstelik boynunuzu kırmanıza da ben izin veremem. Doğrusu, hiç de iyi olmaz!

Onun bu konuşma tarzından hepimiz hoşlanırdık.

O sırada gözüne iliştığım sarışın cesur kadın binici, bakışıyla Tankred'i göstererek takıldı bana:

– Ee, sulu göz, sen denemek istemez miydin? Geziye katılmayı çok istiyordun çünkü. Özellikle canının hiçbir şeye sıkılmaması için... Odandan boşuna inmemiş olman, yanlış bir şey yaparsam beni iğneleyici sözlerden kurtarman için... Sen öyle değilsindir kuşkusuz... neyse, söylenecek bir şey yok, ünlü bir kahramansın sen, korkmaktan utanırsın...(Sarışın kadın, M-me M*'nin kapıya en yakın arabasına kaçamak bir göz attıktan sonra ekledi:) Özellikle güzel hanımefendin sana bakarken...

Güzel sarışın Tankred'e binmek amacıyla atını yanıma sürdüğünde nefret ve öç duygusu doldurmuştu içimi... Ama onun bu beklenmedik okul çocuğu önerisini duyduğumda neler hissettiğimi anlatamayacağım. Onun M-me M* ye bakışını gördüğümde gözlerim karardı sanki. Ansızın bir düşünce çaktı kafamda... evet, ama bir anlık, anlıktan bile kısa, barutun parlaması, ya da dolmuş bir kabın bir anda taşması gibi bir şey... Yüreğim kabardı, o anda bütün düşmanlarımı yerle bir etmek geldi içimden, onlardan her şeyin öcünü almak, benim nasıl biri olduğumu onlara göstermek istedim. Ya da, nihayet, şimdiye kadar hiç haberimin olmadığı bu ortaçağ anını bana kimin, nasıl bir mucizeyle öğrettiğini ve kafamın içinde ortaçağ şövalyelerinin, kahramanlarının dövuştüğünü, güzel bayanların ve zafer kazanmışların dolaştığını, soy-luların kapılarındaki görevlilerin boru seslerinin yankılandığını, kılıç şakırtılarını, kalabalıkların bağrıışlarını ve bütün bu bağrıışlar arasında yalnızca, mağrur ruhuna zaferden ve şandan şereften daha büyük haz veren ürkmüş bir kalbin cılız sesinin duyulduğunu gösterecektim... ama bilmiyorum, o anda bütün

bu saçmalıklar, ya da, daha açıkçası, henüz gelecekte olacak ve kaçınılmaz bu saçmalığın önsezisi gene var mıydı kafamın içinde, ama zamanın geldiğini biliyordum artık. Kalbim göğsümden fırlayacakmış gibi çarpıyordu. Taşlığın merdivenlerinden nasıl indiğimi, Tankred'in yanına nasıl vardığımı hatırlamıyorum.

O heyecan içinde gözüm bir şey görmüyordu. Öfkeden soluk soluğa, haddimi bilmez, mağrur bir tavırla bağırdım:

– Korktuğumu mu sanıyorsunuz? (Gözyaşlarım yanaklarımı yakıyordu.) Görün öyleyse!

Kimsenin bana engel olmak için en küçük bir hareket yapmasına fırsat vermeden, Tankred'in yelesinden yakalayıp ayağımı üzengeye geçirdim. Ama o anda Tankred şaha kalktı, başını salladı, donup kalmış iki seyisin elinden dizginlerini çekip aldı ve rüzgâr gibi koşmaya başladı. Herkes çılgınlık atıyordu.

Öylesine hızlı giderken öteki ayağımı üzengeye nasıl soktuğumu Tanrı bilir. Ayrıca, o arada dizginleri nasıl oldu da kaybetmedim, onu da bilmiyorum. Tankred kafesli avlu kapısından dışarı çıkardı beni, sağa keskin bir dönüş yaptı, parmaklık boyunca rasgele koşmaya başladı. Ancak o anda arkamda elli kişinin bağırdığını duydum. O bağırışma duracak gibi çarpan kalbimi öylesine bir hoşlukla, gururla dolduruyordu ki, çocukluk yıllarımda o çılgın dakikasını hiçbir zaman unutmayacağım. Bütün kanım başıma hücum etmiş, kulaklarımı sağır ediyor, korkumu bastırıyordu. Kendimi bilmiyordum. Şimdi hatırladığım kadarıyla, bütün bunlarda gerçekten de şövalyece bir şey var gibiydi.

Gelgelelim, bütün şövalyeliğim bir anda başlayıp bitmişti. Yoksa kötü şeyler gelecekti şövalye'nin başına. Evet, nasıl kurtulduğumu bilemiyorum. Ata binebiliyordum: Öğretmişlerdi bana. Ama benim Kleber binek atından çok koyuna benziyordu. Kuşkusuz, savuracak biraz daha zamanı olsaydı Tankred üzerinden atacaktı beni, ama elli adım dörtlüğe gittikten sonra, yolun üzerinde karşısına çıkan büyük bir taşın ürkmüştü. Öyle hızlı giderken durup nasıl birden geri dönmüştü, hâlâ bilmiyorum: O anda üzerinden bir top gibi altı metre

öteye nasıl fırlamayıp bir yerimi kırmadım, öylesine sert dönüşte Tankred bacağını nasıl sakatlamamıştı... Çıldırılmış gibi başını öfkeyle bir o yana bir bu yana savurarak, bacaklarını alabildiğine havaya kaldırarak, öne her atılışında, üzerindeki, dişlerini ve pençelerini etine geçirmiş bir aslanmış gibi, beni sırtından atmaya çalışarak avlu kapısına doğru dörtlüye gidiyordu. Üzerinden uçtum uçacaktım. Tam düşüyordum ki, birkaç atlı beni tutmak için uçarak geldi. İkisi tarlalara giden yolu kesti, öteki ikisi öyle yanaştı, Tankred'i atlarıyla iki yandan öyle sıkıştırdı ki, neredeyse bacaklarımı ezeceklerdi. Bu arada Tankred'in dizginlerini de yakalamışlardı. Birkaç saniye sonra avludaydık.

Attan indirdiler beni. Yüzüm kireç gibi bembeyazdı, güçlkle soluk alabiliyordum. Rüzgârda kuru bir ot gibi titriyordum. Bütün bedenini arkaya atmış, toynakları yere çakılıymış gibi kıpırdamadan duran Tankred de buharlar saçan kırmızı burundan, ateşli solugunu ağır ağır dışarı verirken, yaprak gibi hafiften titriyordu. Küçük çocuğun cezasız kalan bu küstahlığı karşısında incinen gururundan, ölkesinden sanki taş kesilmişti. Çevremden telaş, şaşkınlık, korku sesleri yükseliyordu.

Boş boş dolaşan bakışım o anda endişeli, yüzü bembeyaz M-me M*'nin bakışıyla karşılaştı. Ve (o ânı unutamam) bir anda yüzüm kıpkırmızı kesildi, ateş gibi yandı. Ne oldu bana, bilmiyorum artık, utancımdan, kendi şaşkınlığıma korkumdan ürkekçe önüme eğdim başımı. Ama fark edilmişti benim bu bakışım, yakalanmıştı, benden çalınmıştı. Bütün bakışlar M-me M*'ye çevrildi. Ve o, bir anda üzerine çevrilen bu bakışlar karşısında karşı koyamadığı saf bir duyguyla küçük bir çocuk gibi kızardı, ama kendini zorlayarak (tam başarılı olmasa da) yüzünün bu kızarmasını bir gülümsemeyle kapamaya çalıştı...

Dışarıdan bakışta bütün bunlar son derece komikti kuşkusuz. Ne var ki, çok içten, hiç beklenmedik bir olay her şeye değişik bir renk vererek beni genel alay konusu olmaktan kurtardı. Bütün bu kargaşanın suçlusu, o âna kadar amansız düşmanım güzel sarışın birden koşup boynuma sarıldı, öpmeye

başladı beni. M-me M*'ye bakarak bana yaptığı o çağrıya öylesine bir çılgınlıkla karşılık vermiş olmama inanmamıştı. Ben Tankred'in üzerine atladığımda korkudan ölecek gibi olmuştu, vicdanı sızlamıştı. Şimdi ise, her şey bittikten, ve herkesle birlikte o da, benim özellikle, M-me M*'ye bakışımı yakaladıktan, utandığımı, yüzümün kızardığının fark ettikten sonra, ve nihayet, o âna tasasız kafasının romantikliğini, gizli, açığa vurulmamış, yeni bir düşünceyi eklemesinden sonra benim bu "şövalyeliğim"den o kadar etkilenmişti ki, duygulanmıştı, benimle gurur duyarak, sevinç içinde koşup boynuma atılmıştı, göğsüne bastırmıştı beni.

Bir dakika sonra, billur iki damla gözyaşının titrettiği içten, ciddi küçücük yüzünü kaldırıp çevremizde toplanmış olanlara baktı ve beni göstererek, daha önce ondan duymadığımız ağırbaşlı, mağrur bir sesle, herkesin ona hayranlıkla baktığını fark etmeden, şöyle dedi: "*Mais c'esttres serieux messieurs, ne riez pas!*" Onun beklenmedik bu âni hareketi, bu ciddi küçücük yüzü, bu içten saflığı, ondan hiç beklenmeyen, her zaman gülen gözlerinde beliren bu yürekten gözyaşları öylesine inanılmaz şeylerdi ki, onun çabuk çabuk söylediği bu heyecan dolu sözü ve hareketi karşısında herkes elektriğe çarpılmış gibi donakalmıştı. Hiç kimse bakışını ondan ayıramıyor gibiydi. Onun duygulu yüzündeki önemli ifadeyi kaçırmaktan korkuyorlardı sanki. Ev sahibimiz bile lâle gibi kızarmıştı. Daha sonra, "utanarak" tam bir dakika o harika konuğuna aşık olduğunu itiraf ettiğini söylüyorlardı. Anlaşılabacağı gibi, bütün bunlardan sonra ben bir şövalye, bir kahramandım.

Çevreden sesler yükseliyordu:

– Delorj! Torenburg!

Alkışlayanlar vardı.

Ev sahibimiz:

– Geleceğin gençleri böyle işte! diyordu.

Sarışın güzel bağınyordu:

– Gelmeli o bizimle, kesinlikle gelmeli! Ona bir yer bulmalıyız. Benim yanımda oturur, kucağımda... Ya da, hayır, hayır! yanlış söyledim!..

İlk tanışmamızı hatırlayıp kahkahalarla gülmeye başlamış, gülmesine engel olamadan düzeltmişti söylediğini. Ama kahkahalarla gülerken bir yandan da, alınmamam için bütün gücüyle beni hoş tutmaya çalışarak, elimi yavaşça okşuyordu.

Birkaç ses onayladı onu:

– Evet, kesinlikle! Kesinlikle! Bizimle gelmesi gerekir, hak etti bunu.

Bir anda karar verilmiş, sorun çözülmüştü. Beni sarışınla tanıştıran evlenmemiş yaşlı kıza hemen, gençlerden ricalar yağmaya başladı. Ondan evde kalmasını, yerini bana bırakmasını istiyorlardı. Yaşlı kız çok üzülse de, gülümseyerek, ama öfkesinden için için tıslayarak, ister istemez boyun eğmek zorunda kalmıştı bu ricalara. Yanında sığıntı gibi olduğu korumacısı, eski düşmanım, şimdiki dostum sarışın çevik atının üzerinde dörtnala giderken çocuklar gibi kahkahalar atarak sesleniyordu ona:

– Kıskanıyorum sizi, ben de sizinle kalmak isterdim, çünkü biraz sonra yağmur başlayacak, hepimiz sucuk gibi olacağız.

Gerçekten de, yağmur konusunda tahmini doğru çıkmıştı. Bir saat sonra, bardaktan boşanırcasına yağmur başladı ve gezimiz berbat oldu. Köylülerin evlerinde birkaç saat beklemek, yağmur dinince de sıırıslık eve dönmek zorunda kaldık. Hafif bir sıtma başlangıcıymış gibi titremeye başlamıştım. Yola çıkarken *M-me M** yanıma gelmiş, üzerimde yalnızca bir ceket olduğuna, boynumun da açıkta olduğuna şaşıtığını söylemişti. Yağmurluğumu almaya zamanımın olmadığını söylemiştim. Bir topluigne almış, gömleğimin büzgülü yakasını daha yukardan iğnelemiş, boynundan koyu kırmızı tül atkısını çıkarıp, boğazım üşümesin diye boynuma sarmıştı. Bütün bunları yaparken öylesine acelesi vardı ki, ona teşekkür bile edememişim.

Ama eve geldiğimizde onu küçük konuk salonunda sarışınla ve Tankred'e binmekten korktuğu için iyi binici ününü kazanan soluk benizli gençle birlikte buldum. Teşekkür etmek, atkısını vermek için yanına gittim. Ne var ki, bütün olanlardan sonra şimdi bir nedenle sanki vicdanım sızlıyordu. Bir

an önce odama çıkmak, orada kendi başıma kalıp bir şeyleri düşünmek, karara bağlamak istiyordum. İçim duygu doluydu. Atkısını verince, her zaman olduğu gibi gene kulaklanma kadar kızardım.

Soluk benizli genç gülerek:

– Bahse girerim, o atkının kendisinde kalmasını çok isterdi, dedi. Atkınızdan ayrılacağı için çok üzgün olduğu gözlelerinden belli.

Sarışın güzel atıldı. Yüzünde üzgün bir ifadeyle, başını sallayarak:

– Gerçekten, gerçekten öyle! dedi. Böyle bir! Ah!..

Ama M-me M*'nin, şakayı daha ileri götürmelerini istemediği anlamına gelen ciddi bakışını fark edince sustu.

Hemen çıktım yanlarından. Ama çocuk tavırlı sarışın bitişik odada yetişti arkamdan, iki elimden dostça yakalayıp şöyle dedi:

– Ne biçim insansın sen! O boyun atkısının sende kalmasını istiyorduysan geri vermeyebilirdin onu. Bir yerde unuttuğunu söyledin, sorun kapanırdı. Nasıl bir çocuksun! Bunu bile yapamadın! Çok komiksin!

Bunu söylerken, yüzümün kıpkırmızı olduğunu fark edince gülümseyerek parmağıyla hafifçe dokunmuştu çeneme.

– Artık senin dostunum, değil mi? Düşmanlığımız bitti mi, ne dersin? Evet mi, hayır mı?

Gülümsedim, bir şey söylemeden sıktım incecik parmaklarını.

– Pekâlâ, oldu!.. Neden bu kadar soluk yüzün, titriyorsun da? Üşüyor musun?

– Evet, hastayım.

– Ah zavallım benim! Çok etkilendin de ondandır! Bak ne diyeceğim sana? İyisi mi git yat sen. Akşam yemeğini beklemeden yat, gece iyileşirsin. Hadi gidelim.

Üst kata çıkardı beni. Görünüşe bakılırsa, benimle ilgilenmesi süreceğe benziyordu. Giyinmem için beni bırakıp alt kata koştu, çay hazırlatıp kendi getirdi. Ben yatmışım. Sonra kalın bir battaniye getirdi üzerime. Benimle böyle ilgilenmesi beni

çok şaşırtıyor, çok duygulandırıyordu. Belki de o gün olanlar, gezi, üşütmüş olmam hassaslaştırmıştı beni. Ama ondan ayrılırken en içten, en yakın bir dost gibi heyecanla, sevgiyle kucaklamıştım onu. O anda bütün duygularım, zayıflamış kalbime dolmuştu. Başımı göğsüne dayamıştım, ağlamamak için zor tutuyordum kendimi. Çok duygulandığımı fark etti, yanılmıyorsam, benim hoppa da duygulanmıştı...

Sakin bakışını yüzüme doğrultup:

– Sen çok iyi bir çocuksun, dedi. Lütfen kızma bana, olur mu? Kızmayacaksın, değil mi?

Sözün kisası, en içten, en sadık iki dost olmuştuk.

Sabahleyin uyandığımda henüz çok erkendi. Ama güneşin parlak ışınları odama dolmuştu. Yataktan fırladım. Sağlığım yerindeydi. Dinçtim. Dünkü üşütmemin yerini, şimdi anlaşılmaz bir canlılık almıştı. Dünkü olayı hatırlıyordum. O anda, dün olduğu gibi, yeni dostumla, sarışın güzelimizle kucaklaşmak için her türlü mutluluğu gözden çıkarırdım. Ama henüz çok erkendi, herkes uyuyordu. Çabucak giyinip bahçeye çıktım, oradan koruya yürüdüm. Ağaçların, yeşilliğin daha sık olduğu yere gittim. Çam ağaçlarının kokusu daha bir yoğundu burada. Sık yaprakların arasından süzülen güneş ışınları yerlerde neşeyle oynayıyordu. Harika bir sabahtı.

Yürüyerek, farkına varmadan korunun öte ucuna, Moskova ırmağına kadar gitmişim. Irmak iki yüz adım ötemde, yamacın dibindeydi. Karşı kıyıda ot biçiyorlardı. Orakçıların her savuruşunda keskin sıra sıra orakların güneşin ışığında hep birlikte nasıl parladığını, sonra parlayan yılanlar gibi gene birden nasıl kaybolduğunu; köklerinden kesilen otların uzun ve kalın, dümdüz sıralar oluşturarak yattıklarını izliyordum. Aradan ne kadar zaman geçti hatırlamıyorum, koruda yirmi adım ötemde, şosedan ayrılıp bey evine giden patikada sabırsız soluyan bir atın toynak sesini duyunca ayıldım. Atın toynak sesini daha uzaktan gelirken de duymuş muydum, yoksa yaklaşıp koruda durduğunda mı duymuştum, bilmiyorum. Ama dalgınlığımdan uyanana kadar uzun süre sesinin kulaklarımda olduğunu biliyorum. Merakla koruya girdim ve birkaç adım yürüdükten

sonra aceleci ama alçak sesler duydum. Biraz daha yaklaştım, konuşanları görmeme engel son yaprakları, dalları aralayınca şaşkınlık içinde birden geriye attım kendimi: Tanıdık beyaz bir giysi görür gibi olmuştum. Yumuşak bir kadın sesi müzik gibi dolmuştu kalbime. *M-me M** idi bu. Bir atının yanında ayakta duruyordu. Atlı atının üzerinden çabuk çabuk bir şeyler söylüyordu ona. İşin tuhafı, atının, yanımızdan dün sabah ayrılan ve *M-r M**'nin öylesine ilgilendiği genç *N-oy* olduğunu görünce şaşırdım. Oysa onun uzak bir yerlere, Rusya'nın güneyine gideceğini söylüyorlardı. Bu yüzden, onu bu saatte burada görünce ve *M-me M**'nin de yalnız olmasına şaşırmıştım.

*M-me M** onu daha önce hiç görmediğim kadar canlı, heyecanlıydı, ama gözlerinde yaşlar parlıyordu. Genç adam eyerin üzerinden eğilmiş, elini öpüyordu. Ayrılıyorlardı artık. Aceleleri var gibiydi. Sonunda cebinden kapalı bir zarf çıkardı genç adam, *M-me M**'ye verdi, gene atından inmeden tek koluyla kucakladı, uzun uzun öptü onu. Neden sonra atını mahmuzladı, ok gibi geçti yanımdan. *M-me M** kısa bir süre baktı arkasından, sonra dalgın, hüzünlü, eve doğru yürüdü. Ama patikada birkaç adım gittikten sonra birden kendine gelmiş gibi çalıları aralayıp koruda yürümeye başladı.

Gördüklerim şaşırtmış, heyecanlandırmıştı beni. *M-me M**'yi izlemeye koyuldum. Kalbim ürkmüşüm gibi hızlı çarpıyordu. Her yanım uyuşmuştu sanki, gözlerim kararıyordu. Düşüncelerim parça parça, darmadağınikti.

Ama hatırlıyorum, nedense çok üzgündüm. Dalların arasından bazen beyaz giysisini görüyordum. Bir şey düşünmeden, onu gözden kaçırmamaya çalışarak arkasından gidiyordum. Ama beni görmesinden ödüm kopuyordu. Sonunda bahçeye giden patikaya çıktı. Birkaç dakika bekledikten sonra ben de çıktım. Ama patikanın kırmızı kumu üzerinde, ilk bakışta tanıdığım o kapalı zarfı (on dakika önce *M-me M**'ye verilen zarfı) gördüğümde nasıl şaşırdım...

Yerden aldım onu: Bembeyaz bir zarftı. Üzerinde hiç yazı yoktu. Küçük, ama kalın, ağırdı. İçinde iki uç, belki daha da çok dosya kağıdı var gibiydi.

Ne anlamı vardı bu zarfın. Hiç kuşku yok, ortadaki bütün sırmı açıklayabilirdi. Belki de N-oy'un, kısa sürecek görüşmelerinde, aceleden söyleyemeyeceğini düşündüğü şeyler vardı orada. Atından bile inmemişti çünkü... Acele mi ediyordu, vedalaşma sırasında bir yanlışlık yapmaktan mı korkuyordu, orasını Tanrı bilirdi.

Zarfı yolun en rahat görünebilecek bir yerine atıp ağaçların arkasına geçtim. Gözümü ayırmıyordum zarftan. M-me M*'nin onu düşürdüğünü fark edip aramak için geri döneceğini düşünüyordum. Ama dört dakika bekledikten sonra sabredemedim, tekrar yerden aldım zarfı, cebime koyup M-me M*'nin arkasından koştum. Bahçede, iki yanı ağaçlı geniş yolda yetiştim ona. Çabuk, telaşlı adımlarla eve doğru gidiyordu. Ama dalgındı, başı önündeydi. Ne yapacağımı bilemiyordum. Yanına yaklaşıp zarfı kendisine vermeli miydim? Bu her şeyi biliyorum, her şeyi gördüm demek olacaktı. Daha ilk sözcükte açık verirdim. Hem nasıl bakacaktım ona? O bana nasıl bakacaktı?.. Hep onun zarfı düşürdüğünü fark etmesini, heyecanla sağını solunu aramasını, sonra geldiği yoldan geri dönmesini bekliyordum. O zaman beni fark etmeden zarfı yola atardım, o da bulurdu. Ama hayır! Artık eve yaklaşmıştık. Görmüşlerdi onu...

O sabah sanki özellikle, herkes erken kalkmıştı. Çünkü, dün yağmur yüzünden tamamlamamışları gezi yerine, bugün yenisini yapmaya akşamdan karar vermişlerdi ve bundan benim haberim yoktu. Herkes kahvaltısını taraçada yapmış, yola çıkmaya hazırdı. M-me M* ile olduğumu düşünmesinler diye on dakika bekledim. Sonra bahçeyi dolanıp eve öte taraftan, M-me M*'den hayli sonra döndüm. M-me M* taraçada aşağı yukarı dolaşıyordu. Yüzü bembeyaz ve endişeliydi. Kollarını göğsünün üzerine çapraz yapıp bastırmıştı. Gözlerinden, yürüyüşünden, hareketlerinden, her şeyinden, ona acı veren umutsuz kederini bütün gücüyle bastırmaya çalıştığı belliydi. Arada bir merdivenlerden iniyor, çiçeklerin arasından bahçeye doğru birkaç adım yürüyordu. Bakışları taraçada, bahçenin yollarının kumunda sabırsızca, heyecanla, hatta sa-

kınmadan bir şey arıyordu. Hiç kuşku yoktu: Zarfı kaybettiğini fark etmişti, anlaşılan onu burada, evin yakınında bir yerde düşürdüğünü sanıyordu. Evet, kesin öyle düşünüyordu!

Önce biri, daha sonra başkaları, yüzünün bembeyaz, endişeli olduğunu fark etti. Sağlığıyla ilgili soru ve sitem yağmuru na tuttular onu. İş şakaya vurmak, gülmek, neşeli görünmek zorunda kaldı. Arada bir taraçanın bir köşesinde ayakta iki bayanla konuşan kocasına bakıyordu. O anda, kocasının geldiği ilk akşam olduğu gibi gene aynı sıkıntı titremesi kaplıyordu zavallının bedenini. Herkesten uzakta ayakta dikiliyordum. Elim cebimdeydi, zarfı sıkı sıkı tutuyordum. M-me M*'nin beni fark etmesi için dualar ediyordum. Onu rahatlatmak, en azından bakışımla rahatlatmak istiyordum. Sessizce, herkesten gizli, bir şeyler fısıldamak istiyordum ona. Gelgelelim, tesadüfen bana baktığında ürpermiştim, bakışımı yere indirmiştim...

Acı çektiğini görüyordum. Yanılmıyordum da. Onun sırtının ne olduğunu hâlâ bilmiyorum. Yalnızca, gözümle gördüğümü ve şimdi anlattıklarımı biliyorum, o kadar. Onu ilk gördüğünüzde edinebileceğiniz izlenimle aynı olabilir bu. Belki de bir veda öpüşüydü o, belki sonuncuydu da. Onun huzuru ve gururu için küçük bir özveriydi. Gidiyordu N-oy. Belki de temelli bırakıyordu onu. Nihayet, elimde tuttuğum bu mektup bile... kim bilir, neler vardı onda? Nasıl karar verebilirdiniz ve kimi suçlayabilirdiniz? Ama öte yandan, kuşku yoktu bundan, mektuptaki bilinmezin birden ortaya çıkması M-me M* için korkunç, büyük bir darbe de olabilirdi. O anda yüzündeki ifadeyi hatırlıyorum: Bundan daha büyük bir acı olamazdı. On beş dakika, bir dakika sonra her şeyin ortaya çıkacağını idamını bekler gibi beklemek, bunu hissetmek, bilmek, bundan emin olmak... Birisi bulacaktı zarfı, yerden alacaktı, üzerinde kimin olduğu yazmadığı için açacaktı, o zaman... ne olacaktı o zaman? Onu bekleyen bu felaketten daha korkunç bir idam olabilir miydi? Gelecekte yargıçları olacak insanların arasında dolaşıyordu. Onların şimdi gülümseyen, ona hoş bakan yüzleri bir dakika sonra öfkeli ve acımasız olacaktı. Bu yüzlerde yalnızca alay, öfke, buz gibi bir küçümseme görecekti-

ti. Arkasından yaşamında hiç bitmeyecek kapkaranlık bir gece başlayacaktı... Evet, bunu o zaman, şimdi düşündüğüm gibi düşünemiyordum. Onun karşı karşıya olduğu tehlikeyi, tam bilincine varamasam bile bekleyebilir, hissedebilir, onun için üzülebilirdim, o kadar.

Ne var ki, sırrında ne saklı olursa olsun... tanık olduğum acı dolu, ömrümün sonuna kadar unutmayacağım o dakikalarda çektikleriyle, suçu ödenebilecek bir şey idiyse, çoğunu fazlasıyla ödemiştir.

İşte, geziye çağrının neşeli sesi duyuldu sonunda. Herkesi hoş bir telaş aldı. Her yandan şen kahkahalar, neşeli sesler yükseliyordu. İki dakika sonra taraça boşalmıştı. *M-me M** hasta olduğunu söyleyip geziye katılmayacağını söyledi. Ama neyse ki herkes bir telaş içindeydi, hazırlanıyordu, acele ediyordu, dolayısıyla, kimsenin sitemlerle, sorularla onun canını sıkmaya zamanı yoktu. Evde kalanlar azdı. Kocasını birkaç şey söyledi *M-me M**'ye, *M-me M** kocasına bugün iyileşeceğini, onu merak etmemesini, yatmasının gerekmediğini, benimle biraz bahçeye çıkıp dolaşacağını... söyledi. Bu arada bana bakmıştı. Bundan daha büyük bir mutluluk olamazdı! Sevincimden kıpkırmızı oldu yüzüm. Bir dakika sonra bahçedeydik.

*M-me M** biraz önce korudan dönüştü kullandığı yolu hatırlayarak hep aynı iki yanı ağaçlı geniş yolda, ara yollarda, patikada önüne, yere bakarak, yürüyordu. Mektubu aradığı belliydi. Yanında benim olduğumu unutmuş gibi, sorularına bile cevap vermiyordu.

Mektubu düşürdüğü yolun bittiği yere geldiğimizde *M-me M** birden durdu. Zayıf, kederden bitik bir sesle, fena olduğunu, eve döneceğini söyledi. Ama bahçenin parmaklığına kadar yürüyünce tekrar durdu, bir dakika kadar düşündü; umutsuz bir gülümseme belirdi dudaklarında ve tüm gücünü bitirmiş, yorgun, her şeyi göze almış, olacak her şeye razı bir tavırla (bu kez beni uyarmadan) birden, önüne çıkan ilk patikaya saptı...

Üzüntüden içim parçalanıyordu, ama ne yapacağımı bilemiyordum.

Bir saat önce atın toynak sesini, ikisinin konuşmalarını duy-

duğum yere kadar yürüdük, daha doğrusu, ben onu oraya yönlendirdim. Orada, büyük bir karaağacın dibinde sarmaşıklar, yaseminler, yaban gülleri arasında bir kayaya oyulmuş oturulabilecek bir seki vardı. (Koruda küçük köprüler, kame-riyeler, mağaralar, buna benzer sürprizler çoktu.) M-me M* bilinçsiz olarak güzel ortama bakıp sekiye oturdu. Bir dakika sonra elindeki kitabı açtı, gözlerini kitaba dikti. Sayfalarını çevirmiyordu, okumuyordu da. Ne yaptığını bilemiyor gibiydi. Saat dokuz buçuk olmuştu. Güneş hayli yükselmiş, masmavi gökyüzünde parlıyordu. Orakçılar uzaklaşmışlardı. Bulunduğumuz kıydan zor görünüyorlardı. Arkalarında upuzun, kesilmiş ot sıraları bırakmışlardı. Arada bir çıkan hafif yel, otların nefis kokusunu bize kadar getiriyordu. Havayı kuşların cıvıltısı doldurmuştu. O anda her çiçek, her ot kurbanlık kokularını yayarak yaratıcılarına şöyle diyordu sanki: "Tanrım! Ben huzur içinde ve mutluyum!"

Böylesine canlı ortamda, bir başına ölü gibi olan, zavallı kadına baktım: Kalbindeki büyük acının ürünü iki iri gözyaşı damlası asılıydı kirpiklerinde. Bu çaresiz, ölgün kalbi canlandırmak benim elimdeydi, gelgelelim bunu nasıl yapacağımı, ilk adımı nasıl atacağımı bilmiyordum. Acı çekiyordum. Yüz kez yaklaşımaya kalkışmışım ona, ama her seferinde yavaşça bir duygu olduğum yere çivilemişti beni ve her seferinde yüzüm ateş gibi yanmıştı.

Ansızın parlak bir düşünce geldi aklıma. Ne yapacağımı biliyordum artık.

– Size çiçek toplamamı ister misiniz?

Bunu öylesine neşeli söylemişim ki, M-me M* birden kaldırmıştı başını, uzun uzun bakmıştı yüzüme.

Neden sonra belli belirsiz gülümseyerek zayıf bir sesle:

– Topla, dedi.

Hemen arkasından bakışını gene elindeki kitaba indirdi.

Neşeyle yanından uzaklaşırken:

– Burada da otları keseceklerdir, o yüzden ilerde çiçek pek olmayacak! diye seslendim.

Kısa zamanda küçük, sade, cılız bir buket yaptım. Ama eve

götürülecek gibi değildi. Çiçekleri toplarken, buketi hazırlarken kalbim ne büyük bir sevinçle çarpıyordu! Yaban güllerini, yaseminleri hemen oradan topladım. Biraz ötede, yetişmiş bir çavdar tarlasının olduğunu biliyordum. Peygamber çiçeği toplamak için oraya koştum. Seçtiğim en olgun, alın sarısı, uzun çavdar saplarıyla karıştırdım onları. Hemen orada bir tomar unutmabeni ilişti gözüme, buketim tamamlanıyordu artık. Tarlanın daha ilerisinde mavi çançiçekleri, karanfiller vardı. Kıyıda sarı zambaklar görünce oraya koştum. Sonunda M-me M*'nin yanına dönerken, buketimi sarmak için geniş birkaç Akçağaç yaprağı koparmaya koruya girdiğimde, tesadüfen bir sürü hercai menekşe çıktı karşıma, onların yanında da, şanssıma, çimenlerin arasına gizlenmiş, hoş kokusunu havaya salan, pırıl pırıl çiy taneleri hâlâ üzerinde, başka bir menekşe vardı. Buketim hazırды artık. Sicim gibi бүktüğüm uzun, ince bir otlabağladım onu, mektubu çiçeklerin arasına dikkatlice yerleştirdim, üzerini çiçeklerle, buketime azıcık olsun ilgiyle bakılacak olursa kolayca görülecek biçimde kapadım.

M-me M*'ye götürüyordum onu.

Yolda mektup fazla orta bir yerde gibi geldi bana. Biraz derine soktum onu. M-me M*'ye yaklaşıncı bu kez çiçeklerin arasına daha da derine soktum. Ama iyice yaklaşıncı birden buketin en derinine, bakınca görülemeyecek biçimde sakladım onu. Yanaklarım alev alev yanıyordu. Ellerimle yüzümü kapamak ve oradan hemen kaçmak istiyordum. Ama M-me M* elimdeki çiçeklere, onları toplamaya gittiğimi unutmuş gibi bakmıştı. Dalgın, neredeyse bakmadan uzattı elini, armağanımı aldı, ama buketi ona bunun için vermişim gibi, hemen yanına bıraktı, sonra gene, dalgın, elindeki kitaba indirdi bakışını. İstedikim olmadığı için ağladım ağlayacaktım. "Yeter ki buketi bırakmasın burada, diye düşünüyordum. Yeter ki unutmasın onu!" Biraz ötede sağ kolumu başımın altına koyup çimenlerin üzerine uzandım. Uykum gelmiş gibi gözlerimi kapadım. Ama gözümü ayırmıyordum ondan, bekliyordum...

Aradan on dakika geçti. Yüzü giderek daha soluklaşıyor gibi geldi bana... Ansızın uğurlu bir olay yardımına yetişti.

Bana mutluluk esintisi getiren altın sarısı kocaman bir arıydı bu. Önce başımın üzerinde bir süre vızıldadı, sonra M-me M*’ye gitti. M-me M* kolunu bir iki sallayıp kovmaya çalıştı onu, ama arı inatla giderek daha çok yaklaşıyordu ona. Sonunda buketi aldı M-me M*, sallayarak kovmaya çalıştı arıyı. Tam o anda zarf çiçeklerin arasından kitabın üzerine düştü. Ürperdim. M-me M* şaşkınlıktan dili tutulmuş gibi bir zarfa, bir elindeki çiçeklere bakıyordu. Gözlerine inanmadığı belliydi... Birden kıpkırmızı kesildi yüzü. Bana baktı. Ama ben, onun bakışını bana doğrultacağını sezinleyip hemen gözlerimi kapadım, uyuyor gibi yaptım. Ne olursa olsun, o anda doğrudan yüzüne bakamazdım. Köylü, yaramaz bir çocuğun eline düşmüş bir kuşun kalbi gibi güm güm vuruyordu kalbim. Gözlerim kapalı, öyle ne kadar, iki üç dakika mı, yattığımı bilmiyorum. Sonunda açmaya cesaret edebildim gözlerimi. M-me M* büyük bir dikkatle mektubu okuyordu. Onun kırmızı yanaklarından, ışıltılı bakışından, yaşlı gözlerinden, sevinçten her çizgisi titreyen aydınlanmış yüzünden, bu mektubun ona mutluluk getirdiğini, bütün hüznünü bulut gibi dağıttığını anlamıştım. Acı-tatlı bir duygu doluyordu içime, uyuyor gibi yapmak ağır geliyordu bana...

O ânı hiç unutmayacağım.

Ansızın uzaktan gelen sesler duyduk:

– *Madame M*! Natalie! Natalie!*

M-me M* cevap vermedi. Ama hemen ayağa kalktı, yanıma geldi ve üzerime eğildi. Yakından yüzüme baktığını hissediyordum. Kirpiklerim kıpırdıyordu, ama tutuyordum kendimi, gözlerimi açmıyordum. Sakin soluk almaya çalışıyordum, ama kalbim çılgınca çarparak zorluyordu beni. M-me M*’nin ateş gibi soluğu yanaklarımı yakıyordu. Yaklaştı yüzüme, yaklaştı... Sanki inceliyordu yüzümü. Sonunda, göğsümün üzerindeki elime bir öpücük ve bir damla yaş düştü. Sonra iki kez öptü elimi.

Sesler artık çok yakından geliyordu:

– *Natalie! Natalie! Neredesin?*

M-me M*:

– Şimdi! dedi. (Yalnızca benim duyabileceğim kadar alçak bir sesle söylemişti bunu.) Şimdi!

Kalın, berrak sesi ağlamaktan boğuktu, tıtrıyordu.

Kalbim ihanet etti bana sonunda, bütün kanımı yüzüme yolladı. O anda çabuk, ateş gibi bir öpücük dudaklarımı yaktı. Hafif bir  ı lık attım, gözlerimi açtım, ama birden, M-me M* yüzümü onunla güneşten korumak istiyor gibi, dünkü t l boyun atkısı gözlerimin üzerine düştü. Bir saniye sonra M-me M* yanımda değildi. Yalnızca aceleyle uzaklaşan ayak seslerinin hişirtisini duyuyordum. Yalnızdım.

Yüzümden alıp öptüm onun boyun atkısını. Heyecandan kendimde değildim. Birkaç dakika öyle kaldım!.. Soluk almakta zorlanarak dirse imi otlara dayadım; kıpırdamadan, bilinçsizce bakınıyordum:  n mdaki  ayırırlarla kaplı tepelere, onları kıvrılarak dolanan nehre, uzaklarda zor g r len başka tepelere, parlak güneşin altında nokta gibi gözüken köylere, daha uzaklarda pırl pırl gökyüzünün bir ucunda sanki tüten ormanlara bakıyordum... Ve görkemli bir sessizlik tablosu gibi bu tatlı sessizlik, heyecanlı kalbimi yavaş yavaş sakinleştirdi. Hafiflemiştim. Rahat, derin bir soluk aldım... Bir şeyi anlamışım, hissetmişim gibi ruhuma tatlı bir hüzün çökmüştü. Korkuya kapılmış, beklemekten hafiften titreyen kalbim ürkerek, sevinçle bir şeylerin farkına varıyordu... Bir şey saplanmış gibi ansızın sıkıştı g  s m, sızladı; tatlı yaşlar boşaldı gözlerimden. Ellerimle kapadım yüzümü, kuru bir ot sapı gibi titremeye başladım, ilk izlenimime, kalbimin ilk açılımına, do amın henüz belirgin olmayan ilk görünümüne bıraktım kendimi... İlk  ocuklu um o anda sona ermişti.

* * *

İki saat sonra eve döndüğümde M-me. M* yoktu: Ansızın ortaya çıkan bir durum nedeniyle kocasıyla Moskova'ya gitmişti. Bir daha görmedim onu.

*İlk kez ağustos 1857 de "Anayurt Notları"nda
M-ki takma adıyla yayınlandı.*

İki İntihar

Два самоубийства

Geçenlerde yazarlarımızdan biriyle (büyük bir sanatçıyla) yaşamda komedi ve olayları anlatmanın, sözcüklere dökmenin güçlüğü üzerine konuşma fırsatı buldum. Ona ilk önce, neredeyse kırk yıldır “Akıldan Bela”yı bilmeme karşın, bu komedinin kahramanlarından Molçalin’i gerektiği gibi ancak bu yıl, özellikle o, yani konuştuğum yazar satirik bir yazısında Molçalin’i anlattığı zaman anladığımı söyledim. (Molçalin üzerine bir gün yazacağım. Önemli bir konu çünkü).

Besbelli, uzun zamandır bu düşüncesinin etkisi altında olan yazar birden şöyle dedi:

– Hem biliyor musunuz, biliyor musunuz ki, ne yazarsanız yazın, ortaya neler dökerseniz dökün, sanat eserinizde neler belirtirseniz belirtin, hiçbir zaman gerçeğe ulaşamazsınız... Nasıl anlatırsanız anlatın, kesinlikle gerçeklerden zayıf olacaktır... Eserinizde olaya, tam gerçekte olduğu ağırlığıyla ulaştığınızı, en can alıcı yerini yakaladığınızı sanırsınız... Hayır, hiç de öyle değildir! Gerçek aynı anda, aklınıza bile getiremediğiniz, gözleminizin ve hayal gücünüzün yaratamadığı, her şeyin çok daha üstünde bambaşka bir yüzünü gösterir size!..

Yazmaya başladığım ’46 yılından, belki daha da öncesinden beri bildiğim bir şeydi bu. Birçok kez şaşırtmıştı beni bu ger-

çek ve güçsüzlüğü böylesine ortadayken, sanatın yararlı olabileceğinden kuşkuya düşürmüştü.

Evet, yaşamın ilk bakışta hiç de parlak olmayan bile olsa, bir gerçeğini gözlemleyin (elbette, gözlemleyecek gözünüz varsa), o zaman bu sıradan gerçeğin, Shakespeare'de bile olmayan bir derinliği olduğunu göreceksiniz. Evet, bütün sorun buradadır işte: Kimin gözü öylesine güçlüdür, kim o kadar güçlüdür? Doğrusu, önemli olan yazmak veya sanat eseri yaratmak değildir, önemli olan gerçeği fark etmek ve kendi dalında sanatçı olmaktır. Kimi gözlemciye göre yaşamın tüm gerçekleri son derece açık, anlaşılır bir biçimde olup bitmektedir ve öylesine anlaşılırdırlar ki, onların üzerine düşünmeye, onları inceden inceye gözlemlemeye gerek bile yoktur. Kimi gözlemciyi ise aynı gerçekler bazen öylesine sarsar ki (üstelik sık görülen bir şeydir bu), olayı genelleştirerek sıradanlaştırmak da, kendi içini rahatlatmak da elinden gelmez; başka bir sıradanlaştırma yolunu seçer, kafasının içindeki karmakarışık soruları bir anda çözmek için şakağına bir kurşun sıkar. Yalnızca iki karşıtlıktır bu, ama ikisinin arasında insanlığın var olan bütün anlamı yatmaktadır. Gelgelelim, hiç kuşku yoktur ki, her türlü gerçeği anlamamız, onun başına sonuna ulaşmamız olası değildir. Biz ancak, gözümüzün önünde olan biteni görürüz, ama öncesini, sonrasını bilemeyiz. Orası insanın hayal gücüne kalır...

Sırası gelmişken, yazıştığım kişilerden saygı duyduğum biri yazın son derece garip, anlaşılmaz bir intihar olayından söz etmişti bana. Bir fırsatını bulunca o olayı anlatmak istiyordum. Bu intihar olayı her yönden (içeriden de, dışarıdan da) bilmece gibi bir şeydi. İnsan olarak, hiç kuşku yok ki, "bir karara varmak, içimi rahatlatmak" için bu bilmeceyi nasıl olursa olsun, bir türlü çözmeye çalışıyordum. Oldukça ünlü bir Rus göçmeninin yurtdışında doğmuş, doğal olarak Rus, ama eğitim yönünden hiç de Rus olmayan, en çok yirmi üç, yirmi dört yaşlarında gencecik kızı intihar etmişti. Kuşkusuz, o zaman gazeteler üzerinde durmamışlardı. Oysa ayrıntılarıyla son derece ilginç bir olaydı: Kız bir parça pamuğu kloroforma batırıp yü-

züne kapamış, böylece karyolasına uzañmıştı... Ölmüştü kuşkusuz. Bunu yapmadan önce de şöyle bir not yazıp bırakmıştı:

“Je m'en vais entreprendre un long voyage. Si cela ne reussit pas qu'on se rassemble pour feter ma resurrection aves du Cliquot. Si cela reussit, je prie qu'on ne me laisse enterrer que tout a fait tout morte, puisqu'il est tres desagreable de se reveiller dans un cercueil sous terra. Ce n'est pas Chic!”

Yani Rusça olarak şöyle:

“Uzun bir yolculuğa çıkıyorum. Canıma kıymayı başaramazsam, Cliquot'un kadehleriyle yeniden hayata gelişimi herkes kutlasın. Başarırsam, yalnızca bir ricam olacak, öldüğümü kesin olarak anladıktan sonra gömün beni, çünkü toprağın altında, tabutta uyanmak hiç de hoş bir şey olmasa gerek. Çok berbat bile olur!”

Bence, bu kaba caka satmada belki de bir öfke, hınç vardı. Ama neye?

Kaba yaradılışlı insanlar ancak maddi sıkıntıdan, gözle görülür dış nedenlerden ötürü kendilerini yok ederler, oysa bu kızın bıraktığı notun havasından, onun böyle bir sorununun olmadığı belliydi. Öyleyse neye öfkeliydi?.. Yaşamının sıradanlığına mı, eksikliğine mi? Bilinen şu, yaşamı yargılamaktan, yadsımdan, insanın yeryüzüne gelişinin “anlamsızlığından” ve bu gelişteki saçma rastlantıdan, hiçbir türlü kabul edilemeyecek bağınaz zorbalıktan nefretten mi? Olayların “dosdoğrululuğu” karşısında özellikle çileden çıkan bir ruh söz konusudur burada; yoksa, daha çocukluğunda baba evinde bu dosdoğrululuğu içine sindirmiş sizin gibiler değil... Ve en çirkin olanı da, kuşkusuz, o kızın içinde en küçük bir kuşku olmadan bunu yapmış olmasıdır. Soru denen şeylerin bilinçli kuşkusu, (çok olasıdır), hiç yoktu içinde. Çocukluğundan beri kendisine öğretilen her şeye körü körüne inanmıştı. Sözün kısası, düpedüz “soğuk karanlık ve can sıkıntısı”ydı ölümünün nedeni; nasıl desem, bedensel ve nedensiz bir acı... düpedüz, yeterli havayı soluyamıyormuş gibi, yaşamaktan bıkmıştı. Ruhu nedensiz dosdoğrululuğu kaldıramamış, ortada bir neden yokken, daha karmaşık şeyler istemişti...

İki ay önce Petersburg gazetelerinin hepsinde, kentteki bir intihara ilişkin küçük puntolarla birkaç satırlık haberler çıkmıştı: Dikişçi yoksul, genç bir kız dördüncü katın penceresinden aşağı atmıştı kendini, “çünkü karnını doyurmak için bir iş bulamamıştı”. Haberlerde ayrıca, kızın, elinde tasvirle doğrudan yere çakıldığı yazıyordu. Bu tasvir, daha önceki intihar olaylarının hiçbirinde görülmuş bir şey değildi! Çok uysal, sakın bir intihardı bu kendi canına kıyması. Besbelli, en ufak bir yakınma veya sitem bile yoktu burada: Düpedüz, artık yaşayamamıştı kızcağız ve intihar etmişti. “Tanrı öyle istemişti”, o da duasını edip ölmüştü. Bazı olaylar, ne kadar basit görünseler bile, uzun süre çıkmazlar insanın aklından, hep gözünün önüne gelirler, hatta, o olayın suçlusu sanki kendisiymiş gibi hisseder insan... ve bu uysal, kendini tüketmiş ruh elinde olmadan zorlar beynini. İşte bu intihar olayı göçmen kızının intiharını hatırlatmıştı bana. Ama gerçekten de, iki ayrı gezegenden gelmiş iki insandı bunlar! Nasıl değişik iki intihar! Şöyle boş bir soru sormam uygunsuz kaçmayacak ve yadırganmayacaksa sormak isterim: Bu iki kızdan hangisinin ruhu yeryüzünde daha çok acı çekmişti?

Bay Proharçin

Господин прохарчин

BİR ÖYKÜ

Semyon İvanoviç Proharçin, Ustinya Fedorovna'nın oda oda kiraya verdiği dairesinin en karanlık, en ucuz köşesinde kalıyordu. Ağzına içki koymayan orta yaşlı, iyi niyetli biriydi. Rütbesi küçük, maaşı da görevindeki yeteneğine göre olduğu için, Ustinya Fedorovna kira karşılığı ondan aylık beş rubleden fazlasını alamıyordu. Ustinya Fedorovna'nın, onunla ilgili gizli bir niyetinin olduğunu söyleyenler vardı. Ama ne derlerse desinler, bu dedikoduyu çıkaranların inadına, Bay Proharçin dürüstlüğüyle, temiz yürekliliğiyle Ustinya Fedorovna'nın en gözde kiracısıydı. Bu arada şunu da belirtmekte yarar var, Ustinya Fedorovna etli sütlü yemeklere, kahveye düşkündü, perhiz günleri perhiz yapmazdı. Semyon İvanoviç'in iki katı kira ödeyen birkaç kiracısı daha vardı. Ne var ki, bu kiracıların hepsi Ustinya Fedorovna'nın görgüsüzlüğüyle, onu savunacak kimsesinin olmadığıyla "acımasızca" alay ettikleri, onun dürüst adını küçük düşürdükleri için onları evinden çıkarmasına çıkardı, ama iyi kira ödüyorlardı. Yoksa değil evinde tutmak, yüzlerini bile görmek istemezdi. Semyon İvanoviç'in evde gözde kiracı olması, Volkova'ya kendini içkiye vermiş bir emeklinin, ya da şöyle dersek belki daha iyi olacak, çok değişik birinin getirilmesiyle başlamıştı. Kendini içkiye vermiş ve

çok değişik bu kişi gerçi, ortalarda pek ezik dolaşıyordu ama, kendi deyimiyle, gözü bir şeyden korkmadığı için tek bacaklı kalmış, öteki bacağı da, gene korkusuzluğundan, kırılmıştı. Ama gene de, yalnızca Ustinya Fedorovna'da bulunan, onun o yumuşak yürekliliğine, onun bakımına kendini bırakmaya razı olmuştu. Ustinya Fedorovna'nın en sadık yardımcısı ve evinde sığıntısı olarak kalmaya belki de daha uzun süre devam ederd-i, eğer içkiye tekrar en acınacak bir biçimde başlamasaydı... Ustinya Fedorovna daha Peski'deyken, topu topu üç kiracısı varken olmuştu bu olay. İşini geliştirebileceğı, en azından on kiracı alabileceğı yeni evine taşınırken, bu üç kiracısından yalnızca birini, Bay Proharçin'i yanına almıştı.

Bay Proharçin mi insanlara yakınlaşmakta yeteneksizdi, yoksa arkadaşlarının hepsi mi öyleydi bilinmez, daha baştan, ilişkileri sanki kötü başlamıştı. Şunu da belirtelim, Ustinya Fedorovna'nın yeni kiracıları birbirleriyle öz kardeşlermiş gibi, çok iyi geçiniyorlardı. Bazıları aynı devlet dairesinde memurdu. Her ayın birinde, kâğıt oyununda maaşlarını genelde sırayla birbirine veriyorlardı. Neşeli saatlerinde, kendi aralarında gürültülü eğlenceler düzenliyorlar, buna "yaşamın kaynayan dakikaları," diyorlardı. Kimi zaman önemli konular üzerine sohbet ettikleri de oluyordu, ama bu sohbetleri çoğu zaman tartışmayla sonuçlanıyordu. Ne var ki, grupta önyargılı saplantıları olanlar bulunmadığı için, aralarındaki uyum hiçbir zaman bozulmuyordu. Kiracılar arasında özellikle ilginç kişiliğı olanlar şunlardı: Zeki, çok okumuş Mark İvanoviç; sonra, kiracı Oplevaniev; sonra, alçakgönüllü, iyi yürekli Prepolovenko; ayrıca, sosyeteye girmeye pek meraklı Zinoviy Prokofyeviç diye biri; ve nihayet, Ustinya Fedorovna'nın gözdeliğı payesini bir ara Semyon İvanoviç'in elinden az kaldı alacak olan yazıcı Okeanov; sonra bir başka yazıcı Sudbin; soylu sınıftan olmayan, ama kültürlü Kantarev; daha başkaları da vardı. Ama bunların hiçbirisiyle sanki arası yoktu Semyon İvanoviç'in. Elbette onun kötülüğünü isteyen kimse yoktu. Başlangıçta hepsi ona hak bile veriyor, Mark İvanoviç'in deyimiyle, Proharçin'in, kibar olmasa da, iyi, dürüst, ciddi biri ol-

duğunu, ama elbette, birtakım eksikliklerinin bulunduğunu, bir gün acı çekecekse, kendi hayal gücünün eksikliğinden çekeceğini düşünüyordu. Dahası: Bay Proharçin hayal gücünden yoksun olsa da, davranışlarıyla, dış görünüşüyle alay konusu olacak biri (öylelerine takılmayı alaycı insanlar çok sever) değildi. Ama dış görünüşünü de, hiçbir zaman yokmuş gibi kaybetmişti artık. Bu arada Mark İvanoviç de kafası çalışan biri olarak, Semyon İvanoviç'in savunmasını resmen kendi üzerine almış, başarılı ve etkileyici bir söylemle, oldukça yerinde olarak, Proharçin'in yaşını başını almış, ciddi biri olduğunu, gençlik hayallerini çok gerilerde bıraktığını anlatmaya başlamıştı. Dolayısıyla, Semyon İvanoviç insanlara yaklaşamıyorsa, bunun tek suçlusu kendisiydi.

İlk dikkat ettikleri, kuşkusuz, Semyon İvanoviç'in pintiliği ve cimriliği idi. Hemen fark etmişlerdi bunu ve üzerinde durmaya başlamışlardı. Çünkü Semyon İvanoviç ne olursa olsun, çaydanlığını hiçbir şekilde, çok kısa zaman için bile olsa, kullanmak üzere hiç kimseye vermiyordu. Üstelik, haklı da değildi bunu yapmakta, çünkü kendisi hemen hiç çay içmiyor, içmek istediği zaman ise, yedeğinde her zaman bol olan birtakım çayır çiçeklerinden, şifalı otlardan yaptığı çayı içiyordu. Ayrıca, öteki kiracılar gibi yemek de yemiyordu. Sözgelimi, Ustin-ya Fedorovna'nın kiracılar için her gün düzenli olarak hazırladığı yemek masasına oturmuyordu. Yemeğin ücreti elli kapikti. Semyon İvanoviç yemek için yalnızca yirmi kapık harcıyor, daha yukarı kesinlikle çıkmıyor, bu yüzden, çorbayla börek veya yalnızca bir etli yemek yiyordu. Çoğunlukla çorba da etli yemek de yemiyor, karnını soğan ekmekle, kesmiş sütün içindeki parçalarla, salatalık turşusunun suyuyla veya buna benzer şeylerle doyuruyordu. Bu çok daha ucuza geliyordu ona ve ancak besinsizlikten kolunu kaldıracak gücü kalmadığında, tekrar yarım porsiyon yemek yemeye başlıyordu...

Yazarınız olarak burada itiraf ediyorum, böylesine anlamsız, küçültücü, hatta nazik, dahasını söyleyeyim, dürüst bir insanı küçük düşüren ayrıntılara girmedim ama, bütün bu ayrıntılar, öykümüzün kahramanının kişiliğinin en önemli özel-

liklerini yansıttığı için, ister istemez yapıyorum bunu. Çünkü Bay Proharçin, hiç de, bazen kendisinin de dediği gibi, insanların karşısında küçük düşmesine neden olacak kadar boğazından kısıacak bir cimri değildi. Ama çevresindekilerin onu yadırgamalarından korkmadan, yalnızca tuhaf bir istekle bunu yaptığının bilinmesi, öykümüzün kahramanının, ilerde daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Ne var ki, Semyon Ivanoviç'in bu tuhaf özelliklerini tek tek anlatarak okuyucunun canını sıkamak istemiyoruz. Ve yalnızca, örneğin, okuyucuya pek komik ve ilginç gelecek olan giysilerini anlatmayı atladığımız gibi, Ustinya Fedorovna'nın onunla ilgili anlattıkları olmasaydı, Semyon Ivanoviç'in hayatında hiçbir zaman iç çamaşırını yıkamaya vermediğini veya bunu çok seyrek yaptığını, öyle ki, aradaki boşlukta onun iç çamaşırı kullandığının bile hepten unutulduğunu da atlardık. Ustinya Fedorovna şöyle diyordu: "Semyon Ivanoviç denen adamcağız çocuk gibiydi. Yirmi yıl okşa onu, evinde besle, hiç sıkılmazdı. Ömründe çoraptı, mendildi gibi birçok şeye sürekli ve ısrarla öylesine uzak durmuştu ki, eski paravanının deliklerinden kaç kez görmüşümdür zavallının bembeyaz bedenine giyecek bir şeyi olmadığını." Bunlar Semyon Ivanoviç'in ölümünden sonra söylenmeye başlamıştı. Oysa Semyon Ivanoviç hayattayken (ve aradaki anlaşmazlığın başlıca nedeni de buydu) iyi niyetli ve çok dostça bir davranışla bile olsa, birinin, paravanının eskiliği yüzünden burnunu veya meraklı bakışını kendi özel dünyasına sokmasından hiç hoşlanmazdı. Çok az konuşur, hep susardı, sohbetten pek hoşlanmazdı. Kendisine akıl vermeye kalkışanları sevmez, sonradan görmeleri bağışlamaz, kendisiyle alay edenleri, ona akıl vermeye, onu küçük düşürmeye kalkışan saygısızların ağzının payını hemen o anda verir ve konuyu orada bitirirdi. "Düñkü çocuksun sen, boş bir insansın, bana akıl vermek kim, sen kimsin? Önce haddini bil sen, çocuk, kendine bak!" Rahat bir insandı Semyon Ivanoviç ve herkesle senli benliydi. Ayrıca, onun bu konuda katılığını bilen biri, sırf şımarıklık olsun diye, sandığında ne olduğunu ısrarla sormaya başladığında da çok sinirlenirdi... Küçük

bir sandığı vardı Semyon Ivanoviç'in. Karyolasının altında saklıyordu bu sandığını ve gözû gibi sakınıyordu onu. Bu sandıkta eski pûskû bez parçalarından, birkaç çift altı delik çizmeden, bir sürû döküntüden başka bir şeyin olmadığını herkesin bilmesine karşın, Bay Proharçin'in gözünde bu sandık çok değerliydi. Hatta evdekiler bir kez, Semyon Ivanoviç'in, sandığının oldukça sağlam olan eski kilidinin güvenilirliğinden yakındığını, yayları daha sağlam, özellikle Alman malı yeni bir kilit almayı düşündüğünü söylediğini bile duymuşlardı. Zinoviyy Prokofyeviç, gençliğinin etkisiyle bir gün son derece yakışık-sız, kaba bir biçimde Semyon Ivanoviç'in, belki de sandığını varislerine bırakmak için öylesine sıkı sakladığını düşündüğünü söylediğinde, Zinoviyy Prokofyeviç'in bu çıkışının karşılığını beklerken orada bulunan herkes donup kalmıştı. Başlangıçta, Semyon Ivanoviç bile, böylesine açık seçik, böylesine kaba bir çıkış karşısında vereceği yerinde cevabı bulmakta zorlanmıştı. Uzun süre ağzında bir şeyler geveleyip durmuştu, ancak neden sonra anlaşılmıştı ne dediği: Önce, çok eskiden olmuş, Zinoviyy Prokofyeviç'in cimriliğiyle ilgili bir olay için çıkmıştı ona; sonra herkes onun, Zinoviyy Prokofyeviç'in hiçbir zaman sosyeteye giremeyeceğini, bunun için giysisini ismarlamak zorunda olduğu terzinin onu, parasını ödemediği için bir çocuk gibi pataklayacağını söylediğini anlamıştı. "Hem sonra, diye eklemişti Semyon Ivanoviç, daha çocuksun sen, üstelik askeri orduya çalışıyorsun. Git ormandan mantar topla sen. Ne biçim biri olduğunu öğrenirlerse hemen sepetlerler seni ordu-dan, sen git yazıcı ol, derler. Böyle bir çocuksun işte!" Sonra sakinleşmişti Semyon Ivanoviç, ama karyolasında beş saat yat-tıktan sonra, herkesi büyük bir şaşkınlığa düşürerek, sanki ak-lına bir şey gelmiş gibi tekrar Zinoviyy Prokofyeviç'e söylen-meye, sitem etmeye başlamıştı. Ama bununla da bitmemiş-ti, akşamûzeri de, Mark Ivanoviç'le Prepolovenko çay yapıp arkadaşları yazıcı Okeanov'u çaya davet ettiklerinde Sem-yon Ivanoviç yatağından inmiş, inadına, on beş yirmi kapi-ği verip yanlarına gidip oturmuş; ve canı birden çay içmek is-temiş gibi hemen söze başlamış, kendisinin yoksul biri oldu-

ğunu, onun gibi yoksul birinin para biriktirmesinin olanaksız olduğunu uzun uzun anlatmaya başlamıştı. Bu arada, sırf sırası geldiği için, yoksul biri olarak önceki gün kaba birinden borç para istemek zorunda olduğunu, ama o çocuk övünmesin diye artık ondan bir ruble bile istemeyeceğini anlatmış, sonra şöyle devam etmişti: “Ayrıca, maaşım karnımı doyurmak bile yetmeyecek kadar az; oysa karşınızda gördüğünüz bu yoksul insan, Tver ilindeki görüncesine her ay beş ruble göndermek zorunda.” Tver’e her ay beş ruble göndermese zavalı kadın açlıktan ölmüş. Görüncesi ölseymiş Semyon İvanoviç çoktan, kendine yeni bir elbise almış... Semyon İvanoviç işte yoksulluğundan, görüncesinden, paradan böyle uzun uzun söz etmiş, dinleyicileri iyice etkilemek için aynı şeyleri birkaç kez tekrarlamıştı; sonunda ipin ucunu iyice kaybedince susmuş ve ancak üç gün sonra, artık kimse ona takılmıyorken, onu herkes unutmuşken söylediklerine çok tuhaf bir şey daha eklemişti: “Zinoviy Prokofyeviç orduya girdiğinde onu öyle bir yapacaklar ki... savaşta bacaklarını kaybedecek, takma bacakla dolaşacak. O zaman bana gelecek, iyi yürekli insan Semyon İvanoviç, diyecek, bir ekmek parası ver! İyi İnsan Semyon İvanoviç ekmek parası vermeyecek ona, dönüp yüzüne bile bakmayacak, kovacak onu!”

Bütün bunlar, gerektiği gibi, herkese ilginç, ayrıca çok da eğlenceli geliyordu. Ustinya Fedorovna’nın kiracıları uzun uzun düşünmeden araştırma yapmaya, sırf meraktan, topluca Semyon İvanoviç’i sıkıştırmaya karar verdiler. Öte yandan, Bay Proharçin son zamanlarda gruba katılmaya başladığı, her şeyi sorup öğrenmeye, her şeyle ilgilenmeye başladığı için (belki de gizli bir niyeti vardı) düşman iki tarafın ilişkileri, herhangi bir ön hazırlık veya zorlama olmadan, sanki kendiliğinden düzeler gibi olmaya başlamıştı. İlişkilerin başlaması için Semyon İvanoviç’in her zaman, okuyucunun da bildiği değişik, hayli kurnaz, ama bununla birlikte dolambaçlı çok manevrası vardı: Çay saatinde karyolasından iniyor, birilerinin çayın başına toplandığını görünce mütevazı, kafası çalışan, yumuşak tavırlı biri gibi yanlarına sokuluyor, bir yirmi

kapiklik çıkarıyor, kendisinin de çaya katılmak istediğini söylüyordu. Bunun üzerine gençler birbirine göz kırıyor, böylece Semyon Ivanoviç'i de aralarına alıyorlardı. Önce kibar, ağırbaşlı bir sohbet başlıyordu. Sonra konuşmalar yavaş yavaş derinleşiyordu, çeşitli konulardan, çoğunlukla da aldatıcı, gerçeğe ters şeylerden söz etmeye başlıyorlardı. Sözgelimi, biri o gün daire amirinin, Demid Vasilyeviç'e evli memurların bekâr olanlara oranla daha ciddi çalıştıkları kanısında olduğunu, dolayısıyla, rütbe yükselmelerinde bunun dikkate alınmasının doğru olacağını, memurların yeteneklerinin evlendikten sonra çok arttığını düşündüğünü, bu nedenle, memurları herhangi bir Fevronya Prokofyevna ile evlendirmek istediğini söylediğini duymuş oluyordu. Ayrıca, sözgelimi, memurlar arasında bazılarının toplum içinde nasıl davranılacağını hiç bilmediklerinden, bu nedenle bayanların onlardan hoşlanmadıklarından, bunun sağlanması için maaşlardan kesinti yapıp, kesilen bu paralarla, onların dans etmeyi, kibar davranmayı, yaşlılara saygı göstermeyi öğrenecekleri, kişilik kazanmalarını sağlayacak balolar düzenlenmesinin uygun olacağından söz ediyorlardı. Nihayet, bazıları her memurun kültürlü olması için en eskilerinden başlayarak hepsinin genel kültürden sınava sokulması gerektiğini söylüyor; arkasından, bu sınav sonunda çoğu memurun kalemini masasının üzerine bırakıp gitmek zorunda kalacağını ekliyordu. Sözün kısası, böyle veya buna benzer pek zekice binlerce şeyden söz ediyorlardı. Bunun üzerine hepsi yalancıkdan hemen inanmış gibi yapıyor, konuyla ilgileniyor, konuyla ilgili sorular soruyor, kendilerinden bir şeyler ekliyorlar, bazıları ise üzgün bir tavır takınıp başını sallamaya başlıyor, görevlerine son verilirse ne yapacaklarının cevabını arıyorlarmış gibi sorular sormaya başlıyorlardı. Anlaşılacağı üzere, iyi niyetli, sakın yaradılışlı olanlar böyle konuşmalardan etkilenebilir, heyecana kapılabilirdi. Ayrıca, bütün belirtiler göz önüne alındığında Semyon Ivanoviç'in alışık olmadığı her türlü yeniliğe karşı aşırı derecede kalın kafalı olduğu, sözgelimi, böyle bir şey duyduğunda bunu önce anlamaya çalışmak, sindirmek, ona bir anlam vermeye çalışmak, şaşır-

mak ve nihayet, sonra bunu kendisine göre anlamlandırmak zorunda olduğu sonucunu çıkarmak son derece olağandı... Bu nedenle, Semyon İvanoviç'in karşısına birden ilginç, şimdiye kadar hiç haberinin olmadığı şeyler çıkıyordu... Grupta çeşitli konularda konuşmalar oluyor, kuşkusuz, sonra hepsi eklemelerle, belli bir kanaldan, dairede dile geliyordu. Semyon İvanoviç'in eskiden beri hiç değişmeyen yüz ifadesindeki değişikliğin de bunda etkisi vardı: Huzursuz bir ifadeyle kaplanıyordu yüzü, bakışları duygulu, ürkek, biraz kuşkucu oluyordu. Çekingen adımlarla yürümeye, durup dururken birden ürpermeye, kulak kabartmaya ve bütün bu yeniliklerin yanında, her şeyi büyük bir merakla araştırmaya başlıyordu. Neler olduğunu anlamak isteği sonunda o düzeye varmıştı ki, her gün duyduğu haberler karşısında iki kez Demid Vasilyeviç'in karşısına bile çıkmıştı. Ne var ki, Semyon İvanoviç'in bu yaptığıının sonuçları konusunda burada susuyorsak, bu onun onuruna yürekten duyarlılığımızdan başka bir şey için değildir. Böylece, onun insanları sevmeyen, toplumsal kuralları önemsemeyen biri olduğunu öğrenmiştik. Daha sonra, onun hayale çok düşkün olduğunu öğrendik ve bunda hiç yanılmadığımızı anladık. Çünkü Semyon İvanoviç'in bazen kendini bütünyle unutup gittiğine, masasında ağız açık, kalemini yukarı kaldırmış, kıpırdamadan ya da taş kesilmiş gibi öyle oturduğuna, o anda akıllı bir varlıktan çok, akıllı bir varlığın gölgesini andırduğuna birçok kez tanık olmuştuk. Düşüncelere dalmış, bir şey yapmadan bakınan bir memur onun bu bir şey ifade etmeyen, bulanık, bir şeyler araştıran bakışıyla karşılaştığında ansızın ürperiyor, korkuya kapılıyor, önündeki önemli evraka gelişigüzel bir çizik atıyor veya hiç gereksiz bir sözcük yazıyordu.

Semyon İvanoviç'in olumsuz davranışları herkesi çok şaşırtıyor, derinden incitiyordu... Güzel bir günün sabahı dairede, Semyon İvanoviç'in Demid Vasilyeviç'i bile korkuttuğu haberi dolaştığında, onun hayale düşkünlüğünden artık kimse kuşku etmez olmuştu. Koridorda Demid Vasilyeviç'le karşılaştığı anda tavırları öylesine şaşırtıcı, tuhafmış ki, Demid Vasilyeviç kenara çekilip yol vermek zorunda kalmış ona... Sem-

yon Ivanoviç'in tuhaflıkları sonunda Demid Vasilyeviç'e kadar uzanmıştı. Olayı öğrenince Semyon Ivanoviç birden ayağa kalkmış, masaların, sandalyelerin arasından süzülerek geçmiş, hole çıkıp şapkasını almış, başına koymuş, belli bir zaman için kayıplara karışmıştı. Gerçekten de korkmuş muydu, yoksa bir işi mi çıkmıştı, bilmiyoruz... ama evde de, dairede de bir zaman görülmemişti.

Semyon Ivanoviç'in bu olayını onun hayalperestliğine verecek değiliz. Ne var ki, okuyucuya şunu açıklamadan da edemeyeceğiz: Kahramanımız içe kapanık, son derece sakini biriydi. Gruba katılmadan önce yapayalnız bir yaşamı vardı. Sesi soluğu çıkmıyor, hatta sanki hayal aleminde yaşıyordu. Ustinya Fedorovna'nın Peski'deki evinde, paravanın arkasındaki karyolasında yatıyor, kimseyle konuşmuyor, görüşmüyordu. Eski iki arkadaşı da tıpkı onun gibi sürdürüyordu yaşamını: İkisi de onun gibi garip yaradılışlıydı ve on beş yıldır onlar da paravanların arkasında yatıyorlardı. Köhnemiş bir yaşamın bu sessizliğinde günler, saatler pineklemele ve sakini geçiyordu. Evin içinde her şey gerektiği gibi devam ettiği için Semyon Ivanoviç de, Ustinya Fedorovna da, onların buraya ne zaman sığındıklarını bile pek hatırlamıyorlardı. Ustinya Fedorovna yeni kiracılarına bazen şöyle bilgi veriyordu: "On yıl mı desem, on beş yıl mı... belki de yirmi yıl olmuştur, adamcağız benim yanımda kalıyor, bir şikâyeti de yok." Öykümüzün sakini yaradılışlı, ağırbaşlı, mütevazı kahramanının bir yıl önce hiç alışık olmadığı bu on gencin gürültücü grubuna katıldığında son derece şaşkın bir durumda olması, işte bu yüzden olağandı.

Semyon Ivanoviç'in ortadan kaybolması evde büyük bir karışmaya neden oldu. Çünkü önce, ev sahibesinin gözdesiydi; ayrıca, onun Ustinya Fedorovna'da olan kimlik belgesi de aksi gibi, kaybolmuştu. Böyle durumlarda her zaman olduğu gibi, ağlayıp sızlanıyordu Ustinya Fedorovna. Bir kiracısını, bir civciv gibi korkutup kaçırttıkları için tam iki gün bağırdı çağırdı kiracılara. Bu "kötü niyetli alaycıların" adamcağızını perişan ettiklerini söylüyordu. Üçüncü gün kiracılarının hepsini, ne

yapıp edip kaçağı ölü ya da diri bulmaları için evden kovaladı. Akşamüzeri önce yazıcı Sudbin döndü. Semyon İvanoviç'in izini bulduğunu, kaçağı Tolkuç'ta ve başka yerlerde gördüğünü, onu izlediğini, ona yaklaştığını, ama kendisiyle konuşmadığını, Eğri Sokakta çıkan yangında çok yakınına sokulduğunu söyledi. Yarım saat sonra Okeyanov ile hiçbir kilisede kaydı olmayan, sıradan halktan Kantarev geldi. Onlar da Sudbin'in söylediklerini kelimesi kelimesine doğruladılar: Kendileri de oldukça yaklaşmışlardı Semyon İvanoviç'e. Topu topu on adım geriden izlemişlerdi onu, ama onunla konuşmayı başaramamışlardı. Ama ikisi de Semyon İvanoviç'in kufelik sarhoş olduğunu fark etmişlerdi. Nihayet öteki kiracılar da toplandı ve herkes dinlendikten sonra, Bay Proharçin'in o anda evin yakınlarında bir yerlerde olması gerektiğine, çok geçmeden eve döneceğine karar verdiler. Ama en çok inandıkları şey de, onun sarhoş dilenciyle dönecek olmasıydı. Bu sarhoş dilenci iğrenç, huysuz, sırnaşık biriydi. Besbelli, Semyon İvanoviç'i o ayartmıştı. Semyon İvanoviç'in kaybolmasından tam bir hafta önce, Remnev'in arkadaşı olarak çıkmıştı ortaya, birkaç gün evde kalmış, dürüstlüğü yüzünden çok acılar çektiğini, bir zamanlar taşrada devlet memuru olduğunu, bir gün kente müfettişin geldiğini, nedense onun üzerine üzerine geldiklerini anlatmıştı. Sözde Petersburg'a gelmiş, Porfiry Grigoryeviç'in ayaklarına kapanmış, onun yardımıyla bir daireye memur olarak girmiş, ama kaderin cilvesi, şanssızlık gene bırakmamış peşini, oradan da atmışlar onu, arkasından daireyi de kapamışlar. Yeni kurulan daireye de almamışlar onu. Ama işe yaramaz olduğundan değil, bambaşka bir nedenden ötürü... Dürüstlüğü ve nihayet, düşmanlarının çıkardıkları dedikodular yüzünden...

Bay Zimoveykin, öyküsünü sonuna kadar anlatuktan sonra, soğuk yaradılışlı arkadaşı Remnev'in sakallı yüzünü birkaç kez yalarcasına öptükten sonra, odada bulunan herkesi yerlere kadar eğilerek sırayla selamlamış (bu arada hizmetçi kadın Avdotya'yı da unutmamıştı), herkese minnettarlığını belirtmiş; kendisinin değersiz, kötü, aşağılık, arsız ve aptal biri ol-

duğunu, odadaki değerli insanların onun gibi bir zavallıyı suçlamamalarını söylemişti. Evde kalabileceğini öğrenince pek sevinmişti Bay Zimoveykin, Ustinya Fedorovna'nın elini, (Ustinya Fedorovna'nın çok alçakgönüllü bir tavırla, ellerinin sıradan eller, kendisinin de sıradan bir kadın olduğunu söylemesine bakmadan) öpmüş; akşam herkese, çok özel bir dans yapmaktaki ustalığını göstereceğine söz vermişti. Ama ertesi gün çok acı bir biçimde bitti olay. Bu belki, çok özel dansı fazla özel olduğu için; belki de, Ustinya Fedorovna'yı, kadının deyimiyle "küçük düşürdüğü, buna Yaroslav Ilyiç'in de tanıklık edebileceği," içindi. "Oysa kendisi isteseydi, zamanında subay karısı bile olabilirmiş." Anlayacağınız, Zimoveyki'nin hemen gözden kaybolması gerekmişti. Gittükten sonra tekrar gelmiş, tekrar kovulmuştu. Semyon Ivanoviç'in yakınlık ve ilgi göstermesi üzerine üçüncü kez geldiğinde ise kovmamışlardı onu artık, Semyon Ivanoviç'in yakını olarak evde kalmasına izin vermişlerdi.

Ustinya Fedorovna, çok geçmeden öğrendi Semyon Ivanoviç'in hayatta ve sağlıklı olduğunu. Kimlik belgesini aramak artık gerekmediği için rahatlamıştı. Üzülmeyi bırakmıştı. Bu arada bazı kiracılar, kaçığa görkemli bir karşılama töreni hazırlamaya karar vermişlerdi: Semyon Ivanoviç'in kapısının sürgüsünü bozdular, karyolasının önündeki paravanı kaldırdılar, yatağını hafiften buruşturdular, ünlü sandığını çıkardılar karyolasının altından, karyolanın üzerine ayak ucuna yerleştirdiler, görümcesini, yani Ustinya Fedorovna'nın eski bir entarisinden yaptıkları, çenesinin altından bağlı başlığıyla, mantosuyla, bez bir bebeği karyolasına yatırdılar. Tam bir köylü görümceydi yaptıkları. Sonra beklemeye koyuldular. Semyon Ivanoviç döndüğünde ona görümcesinin köyden geldiğini, zavallı kadıncağızın, onun karyolasına uzanıpverdiğini söyleyeceklerdi. Ama beklediler, beklediler, uzun süre beklediler, gelen giden olmadı... Öyle ki, bu arada oyuna oturmuşlar, Mark Ivanoviç yarın maaşını Prepolovenko ile öteki kiracılara kaptırmıştı. Ayrıca, oyunda Okeonov'un da yüzü gözü kıpkırmızı olmuş, şişmişti. Hizmetçi kadın Avdotya ise birkaç kez neredeyse uykuya dalmış, sonra kalkıp soba için odun almaya

çıkılmış, Zinoviy Prokofyevic de Semyon Ivanovic geldi mi diye bakmaya, sık sık avluya çıktığı için yağmurdan sıırıslıklam olmuştu. Ama Semyon Ivanovic de, dilenci sarhoş da hâlâ ortalarda yoktu. Nihayet, her ihtimale karşı görümceyi karyolada bırakıp, herkes yattı. Ancak saat dörtte, dış kapının gürültüyle açıldığı duyuldu. Ama bu gürültü öylesine büyüktü ki, uzun zamandır onu sabırsızlıkla bekleyenleri uyandırmış, hepsini sevindirmişti. Gelen o idi bu, Semyon Ivanovic, Bay Proharçin! Ama nasıl? Onu görünce herkes "Vah!" demişti. Görümceyi düşünen yoktu artık. Kendinde değildi Semyon Ivanovic. Yağmurdan sıırıslıklam olmuştu, soğuktan tir tir titriyordu. Üstü başı yırtık pırtık bir gece arabacısı sırtında getirmişti onu. Ustinya Fedorovna'nın, bu kadar nerede içtiğini sorması üzerine arabacı cevap verdi: "Sarhoş falan değil, uyuşturucu da almadı; sana bir şey söyleyeyim mi, sanırım felç geldi ona ya da öyle bir şey, belki de yaralıdır." Ne olduğunu anlamak için, Semyon Ivanovic'i sobanın yanına oturtup sağına soluna bakmaya başladılar. Gerçekten de sarhoş değildi, felç falan da gelmemişti. Ama Semyon Ivanovic'in konuşmasını engelleyen başka bir şey söz konusuydu. Konuşamıyor, ancak dilini ağzının içinde döndürüp duruyor, gece kıyafetleriyle başına toplanmış kiracıların yüzüne şaşkın şaşkın bakıyordu. Gençler sonra arabacıya ücretini alıp almadığını sordular. "Aldım," diye cevap verdi arabacı. "Kolomna'da, sokakta neşeyle dolaşan tanımadığım birileri verdi. Aralarında kavga mı etmişlerdi bilmem, ama çok neşeli, iyi beylerdi!" Güçlü kuvvetli iki kişi sırtladı Semyon Ivanovic'i, götürüp karyolasına yatırdı. Yatağına yatınca eliyle görümceyi şöyle bir yokladı Semyon Ivanovic, bacaklarını ayak ucundaki sandığın üzerine koydu ve o anda avazı çıktığıınca bağırdı. Hemen kalkıp yan oturdu yatağın içinde. Zangır zangır titriyordu. Sonra değerli şeylerini ne pahasına olursa olsun kimseye kaptırmamaya hazırmış gibi, kollarını açıp yüzükoyun attı kendini yatağa, başında bekleyenlere korkulu gözlerle bakmaya başladı...

Semyon Ivanovic sıkı sıkı yerleştirilmiş paravanların arkasında, böylece dünyaya ve gereksiz her türlü endişeye kapalı

olarak iki veya üç gün yattı. Bekleneceği gibi, sabahleyin herkes unutmuştu onu. Bu arada zaman olağan seyriyle geçiyordu. Saat saatleri, günler günleri izliyordu. Hastanın ağırlaşmış başı ateş gibi yanıyordu. Sürekli uyukluyor, kâbus görüyordu. Ama hiç sesi çıkmıyordu. Ne inliyor ne de bir şeyden yakınıyordu. Tersine, avcının yaklaştığını duyan bir tavşanın korkusundan sinip yere yapıştığı gibi yatağına yapışmış, sesini çıkarmıyordu. Bazen derin bir sessizlik çöküyordu evin içine. Kiracıların hepsinin işlerine gittikleri anlamına geliyordu bu. Uykusundan uyanan Semyon İvanoviç o zaman hemen bitişikteki mutfakta bir şeyler yapan Ustinya Fedorovna'nın çıkardığı seslere veya hizmetçi kadın Avdotya'nın odaları sızlanarak, ahlayıp puflayarak tek tek dolaşırken, evin her yanını temizleyip toparlarken eski terliklerinin pat pat sesine kulak vererek kederini doyasıya yaşayabiliyordu. Uykulu, uyuşuk, sıkıcı saatler, mutfakta tekdüze bir ses çıkararak leğene akan su gibi geçiyordu. Nihayet kiracılar sırayla, grup grup geliyorlardı. Semyon İvanoviç yattığı yerden dinliyordu onların kötü havaya nasıl küfürler ettiklerini, yemek istediklerini, nasıl gürültü ettiklerini, tütün içtiklerini, birbirleriyle tartıştıklarını, sonra nasıl barıştıklarını, kâğıt oynadıklarını, fincanlarla ses çıkarak çay içmeye nasıl hazırlandıklarını. Çay içenlere katılmak için kalkmaya çalışıyordu Semyon İvanoviç, ama o anda üzerine bir ağırlık, uyku çöküyordu, düşünde kendini çay masasındaymış, konuşmalara katılıyormuş, Zinoviy Porkofyeviç görüşmelerden söz etmeye, iyi birtakım insanların görüşmelere karşı dürüst davranışlarından söz etmeye başlıyormuş gibi görmeye başlıyordu. Semyon İvanoviç itiraz edecek, kendini savunacak oluyordu. Ama o anda herkes bir ağızdan aynı şeyi söylüyordu: "Çok gördük bunu!" Bunun üzerine itiraz etmeyi bırakıyordu Semyon İvanoviç, ayın biri olduğunu, dairede maaşını alacağını hayal etmekten başka bir şey bulamıyordu. Merdiven başında çabucak açıp bakıyordu elindeki kâğıda, çevresine çabucak bir göz gezdiriyordu, maaşının yarısını hemen ayırıp çizmesinin içine saklıyor, hâlâ yatağında olduğunun, uyuduğunun farkında olsa da, gene merdivenin başın-

da kararını veriyordu: Eve gidince hemen yemek parasını, kirasını ev sahibesine ödeyecek, sonra kendisi için gerekli birtakım şeyler satın alacak ve satın aldıklarını gereken kişilere farkında değilmiş, özel bir amacı yokmuş gibi gösterecek, maaşını aldığını anlamalarını sağlayacaktı. Artık yapacak bir şeyi kalmadığını, görümcesine para göndermeyeceğini, onun için yalnızca üzüleceğini, yarın ve ertesi gün ondan uzun uzun söz etmesinin gerekeceğini, arkadaşlarının unutmaması için, bunu on gün kadar sürdürmesinin iyi olacağını düşünüyordu. Tam o anda, dairede Semyon İvanoviç'in odasından üç oda ötede oturan, hemen hiç konuşmayan ufak tefek yirmi yıldır bir kez bile konuşmadığı kel Andrey Yefimoviç'i görüyordu. O da merdivenin başında duruyor, parasını sayıyor, başını sallıyordu. Şöyle diyordu Semyon İvanoviç'e: "Paracıklar! Karnımızı onlar doyuruyor!" Sonra merdivenden inmeye başlayıp tam kapıdan çıkarken ekliyordu: "Benim yedi rublemi kesmişler!" Kel sonra, besbelli, kendisinin de bir hayal olduğunu bilmeden, sanki gerçek hayattaymış gibi, kolunu aşağı doğru sallayarak mırıldanıyordu: "Liseye gidiyor ihtiyaç!" Sonra, yedi rublesini kesmelerinin suçlusu Semyon İvanoviç'miş gibi sert sert bakıyordu ona, şapkasını gözlerinin üzerine indirip palto-sunu şöyle bir silkeliyor sola dönüp gözden kayboluyordu. Semyon İvanoviç, her ne kadar bu kişinin maaşından yedi ruble kesilmesinde, kendisinin hiç suçu olmadığından kuşkusuna olmasa da, çok korkuyordu. Çünkü görünüşte, ortada Semyon İvanoviç'ten başka suçlu yok gibiydi. Kel adam geri döndü, arkasından koşuyor, Semyon İvanoviç'in görümcesini falan hiç mi hiç düşünmeden, kendisinden kesilen yedi rublenin karşılığında onun bütün maaşını elinden almak istiyor sandığı için korkudan koşmaya başlıyordu. Koşuyordu Bay Proharçin, durmadan koşuyordu, soluğu kesiliyordu... Yanı sıra koşan birçok kişi daha oluyordu. Hepsinin dar fraklarının arka cebinde maaşları şingirdiyordu. Hep birlikte koşarken yangın borazanlarının sesi duyuluyordu, herkes neredeyse omuzlara alıp birkaç gün önce sarhoş dilenciyle gördükleri yangın yerine götürüyordu onu. Sarhoş, başka bir deyimle,

Bay Zimoveykin de yangın yerindeydi, Semyon Ivanoviç'i görürnce var gücüyle alkışlamaya başlıyordu, elinden tutup kalabalığın arasına götürüyordu onu. O zaman olduğu gibi, gene büyük bir kalabalık toplanmış, çevredeki bütün sokakları, çıkmaz sokakları, Fontanka köprülerini kapamıştı. O zaman olduğu gibi, sarhoşla Semyon Ivanoviç'i kalabalık gene iterek bir avluya sokuyordu. Büyük bir konağın avlusuydu burası. Sokaktan, bitpazarından, çevredeki evlerden, meyhanelerden gelen seyircilerle doluydu avlu. Adım atacak yer yoktu. Semyon Ivanoviç o zaman düşündüklerini düşünüyordu gene. Ateşler içinde sayıklarken hayalinde tuhaf insanlar görmeye başlamıştı. Birini çok iyi hatırlıyordu. Herkesin çok dikkatini çeken, boyu iki metreden uzun, bıyığı yetmiş santim kadar biriydi bu. Yangın sırasında Semyon Ivanoviç'in hemen arkasında duruyor, onu yangına doğru itiyordu. Bu arada kahramanımız bulunduğu yüksek yerden yangını izliyor, itfaiyecileri alkışlamak istiyor gibi, heyecandan olduğu yerde tepiniyordu. Birisini kurtarmak içinmiş gibi öne geçmeye çalışan, güçlü kuvvetli bir başka genç arkadan yumrukluyordu Semyon Ivanoviç'i. Yüzünden hemoroitli olduğu belli, kuşaklı ropdöşambra benzeyen eski püskü bir şey giymiş, yangından önce kiracısına peksimet ve tütün almak için gittiği dükkândan çıkan, şimdi elinde süt kabıyla, paralarla kalabalığın arasından geçmeye, evde yanan karısına, kızına, döşeginin altına sakladığı on beş rublesine ulaşmaya çalışan o ihtiyarı da görüyordu. Ama hoşuna en çok giden, hastalığı sırasında hayalinde birçok kez gördüğü o yoksul, günahkâr kadındı. Şimdi de o zaman olduğu gibi görüyordu onu: Ayağında gene örme pabuçlar, elinde koltuk değneği, sırtında hasır heybesi, üzerinde hasır gömleği... Koltuk değneğini havada sallayarak itfaiyecilerden de, orada toplanmış olanlardan da daha yüksek sesle bağıırıyor, öz çocuklarının onu evinden kovduğunu, bu yüzden iki beşliğin kaybolduğunu söylüyordu. Anlamsız bir biçimde beşliklerinden, çocuklarından, sonra gene beşliklerinden söz ediyordu. Ne dediği sonunda anlaşılmaya başlamıştı. Ama sakinleşeceği yoktu kadının, durmadan bağıırıyor, ağlayıp sızla-

nıyor, kimin ne dediğine de, yangına da, yangını izlemek için toplanmış kalabalığa da, evi yanan insanların acısına da, alevlerin kalabalığın üzerine gelmeye başladığına da aldırmadan elini kolunu sallıyor, dövünüp duruyordu. Nihayet dehşete kapıldığını hissediyordu Bay Proharçin. Çünkü bütün bunların boşuna olmadığını ve başına işler açacağını düşünmeye başlıyordu. Ve gerçekten de, biraz ötesinde odunların üzerinde oturan üstü başı yırtık, saç sakalı yanmış bir köylü görüyordu. Halk Semyon Ivanoviç'in üzerine saldırıyordu. Üzerine saldıranlar giderek çoğalıyordu. Köylü çıgıllar atıyordu. Bay Proharçin korkudan titreyerek hatırlıyordu birden: Bu köylü, tam beş yıl önce arkada kapısı olan bir avlunun önünde inip, arka kapıdan sıvışarak acımasızca dolandırdığı arabacıydı. Umutsuzca bağlamak, bir şeyler söylemek istiyordu Bay Proharçin, ama sesi çıkmıyordu. Öskeli kalabalığın gri bir yılan gibi onu sardığını, sıkıldığını, boğduğunu hissediyordu. Kendini olağanüstü zorlayarak uyandı... Ateşler içinde yandığını hissetti. Sanki her yanı, paravanı da, odası da, Ustinya Fedorovna ile, kiracılarla birlikte ev de yanıyordu. Karyolası, yastığı, yorganı, sandığı ve nihayet değerli şiltesi tutuşmuş, yanıyordu sanki. Ayağa fırladı Semyon Ivanoviç, şiltesini kapıldığı gibi arkasından sürüklemeye başladı. Ama kahramanımız öyle olduğu gibi, yalınayak, yalnızca gömlekle koşarak Ustinya Fedorovna'nın odasına girdiğinde hemen yakaladılar onu, karga tulumba geri, hiç de yanmamış paravanının arkasına götürdüler. Aslında yangın Semyon Ivanoviç'in kafasının içindeydi. Yatağına yatırdılar onu. Üstünde başında olmayan, saç sakalı birbirine karışmış, ruhu sıkılan bir laternacı da palyaço paltosunu valizine böyle koyardı. İnsanları coşturan, ıgneleyen, ruhunu düşmana satmış bu palto aynı şeytanla, kamçılarla, Petruşka ile, matmazel Katerina ile ve matmazel Katerina'nın mutlu sevgilisi taşra polis müdürüyle, bir sonraki temsile kadar o sandıkta yatacaktır.

Yaşlısı genci bütün kiracılar Semyon Ivanoviç'in karyolasının çevresinde toplanmış, meraklı bakışlarını yüzüne dikmişlerdi. Bu arada kendine geldi Semyon Ivanoviç ve üzüntüsün-

den midir nedendir, besbelli, başına toplananların meraklı bakışlarından kurtulmak için, bütün gücüyle yorganı başına çekmeye çalışıyordu. Sonunda önce Mark İvanoviç bozdu sessizliği, akli başında biri olarak son derece yumuşak bir sesle, Semyon İvanoviç'in sakin olması gerektiğini, böyle bir hastalığın berbat, utanılacak bir şey olduğunu, yalnızca küçük çocukların böyle yaptığını, hemen iyileşmeye çalışmasının gerektiğini, sonra kalkıp daireye gitmesini söyledi. Sonra şakayla, hastaların maaşına zam yapılmadığını, rütbesinin de küçük tutulduğunu, küçük bir rütbenin de büyük yararlar sağlamadığını çok iyi bildiğini ekledi. Sözün kısası, Semyon İvanoviç'in hastalığıyla herkes yakından ilgileniyordu ve çok üzülmüyordu. Ama o anlaşılmaz bir kabalıkla karyolasında yatmayı, susmayı ve ısrarla yorganı başına çekmeyi sürdürüyordu. Ama Mark İvanoviç yenilgiyi kabullenmiyor, dişini sıkarak, hastalara karşı böyle davranılması gerektiğini bildiği için, Semyon İvanoviç'e daha hoş, daha gönül alıcı şeyler söylüyordu. Ama onun söylediklerini duymak bile istemiyordu Semyon İvanoviç. Tersine, kendisiyle ilgilenenleri kuşkulu bakışlarıyla alttan alttan, sağına soluna bakarak ortadan kaldırmak istiyor gibi dişlerinin arasından bir şeyler homurdanıyordu. Daha beklemenin bir anlamı yoktu artık: Mark İvanoviç sabredemedi, hastanın direnmeye kararlı olduğunu görüp canı sıkıldı, kızdığı için, yumuşak konuşmaya çalışmadan, açıkça, artık kalkmasının, böyle yan gelip yatmayı bırakmasının, gece gündür yangınlardan, görümcelerden, sarhoşlardan, kilitlerden, sandıklardan, Tanrı bilir daha nelerden bağırarak söz etmesinin gerekmediğini söyledi. "Bu yaşta bir insana yakışmayacak aptalca, yakışsız, küçük düşürücü şeyler bunlar! Uyumak istiyorsanız, başkalarının uyumasına engel olmamalısınız, oysa hiçbir şey umurunuzda değil sizin!" Mark İvanoviç'in bu söyledikleri etkili oldu. Semyon İvanoviç dönüp baktı Mark İvanoviç'e. Zayıf, hırıltılı bir sesle de olsa, kararlı bir tavırla "Daha çocuksun sen!" dedi. "Konuşmasını bilmiyorsun, çirkin şeyler söylüyorsun! Duydun mu beni, pis herif? Bir de prens olacaksın ha, öyle mi? Kafan alıyor mı bunu?" Onun bu söylediğini du-

yunca birden öfkelenildi Mark İvanoviç, ama karşısındakinin hasta olduğunu düşünüp büyük bir yüce gönüllülük gösterip tuttu kendini. Çünkü Semyon İvanoviç'in kendisiyle böyle konuşulmasına izin vermeyeceği, Mark İvanoviç'in boşuna uğraştığı belliydi. İki dakikalık bir sessizlik oldu. Mark İvanoviç sonunda şaşkınlığından kurtulup, pek kararlı olmasa da, açıkça, oldukça heyecanlı bir tavırla, Semyon İvanoviç'in iyi insanlar arasında olduğunu unutmaması gerektiğini, "sevgili beyefendinin iyi insanlara karşı nasıl davranması gerektiğini bilmek zorunda olduğunu" söyledi. Mark İvanoviç gerektiğinde güzel, etkileyici konuşmayı iyi bilir, dinleyicilerini etkilemeyi severdi. Öte yandan, Semyon İvanoviç belki de uzun yıllar susmuş olmanın etkisi altında, kesik kesik konuşuyor; ayrıca, uzun bir cümle kurması gerektiğinde, cümlelerin derinlerine girdiği ölçüde, ağzından çıkan her sözcük sanki yeni bir sözcük doğuruyordu. Doğan sözcük de hemen arkasından bir üçüncü sözcüğü doğuruyor, üçüncü de dördüncüyü ve böyle sürüp gidiyordu. Öyle ki, ağzı dolu dolu oluyor, gırtlığı gıcıklanıyor, sonunda sözcükler son derece sanatsal bir dağınıklık içinde dışa taşıyordu. Akli başında biri olmasına karşın, Semyon İvanoviç'in kimi zaman saçmalamasının nedeni de buydu işte. Şimdi de şöyle diyordu: "Saçmalıyorsun sen, çocuk! Başiboşun, aylağın tekisin! Torbayı sırtına al, dilenmeye çık sen! Aklın bir karış havada! Bir serserisin sen! Yaptığın bu işte!"

– Hâlâ sayıklıyor musunuz Semyon İvanoviç?

– Dinle beni, diye karşılık veriyordu Semyon İvanoviç, aptallar sayıklar, sarhoşlar sayıklar, köpekler sayıklar, ama akıllı insanlar çalışır. Şunu bil ki, olaylardan haberin yok senin. Saçma sapan bir insansın! Yazılmış bir kitap, bir bilim adamı-sın! Eline alınca yanacaksınız! Fark eder etmez başın alev alacak, duyuyor musun?!

– Evet... nasıl yani?.. Bununla ne demek istiyorsunuz Semyon İvanoviç? Başın alev alacak ne demek?..

Mark İvanoviç sözünün sonunu getiremedi, çünkü Semyon İvanoviç'in henüz ayılmadığının, hâlâ sayıkladığının herkes gibi o da farkındaydı. Ama Ustinya Fedorovna sabredeme-

di, Eğri Sokaktaki evi kel kafalı bir sokak kadınının yaktuğunu söyledi. “Yangından biraz önce orada görmüşler onu. Mumu yakıp kileri tutuşturmuş. Şimdi de nerede olduğunu bilen yokmuş.”

Zinoviy Prokofyeviç Ustinya Fedorovna’nın sözünü kesip, kendinde değilmiş gibi haykırdı:

– Evet, Semyon Ivanoviç! Ne saf birisiniz siz Semyon Ivanoviç! Şu anda görümcenizle veya dans sınavıyla ilgili dalga geçiriyorlar sizinle! Öyle mi? Öyle mi düşünüyorsunuz?

Kahramanımız son gücünü toplayıp yatağında doğrulduktan sonra karşılık verdi:

– Şimdi beni dinle! (Artık kızmaya başlamıştı Semyon Ivanoviç.) Kimmiş palyaço? Palyaço sensin, köpekler palyaçodur, onunla bununla alay edenlerdir palyaço. Şunu bil ki, beyefendi, benimle dalga geçilmesine izin vermem! Duyuyor musun, çocuk, senin işin değil bu, beyefendi, uşak parçası!

Semyon Ivanoviç bir şeyler daha söylemek istiyordu, ama bitkin düşüp tekrar yatağına uzandı. Herkes şaşkınlık içinde, ağzı açık kalmıştı. Neler söylüyordu Semyon Ivanoviç! Ona ne cevap vereceklerini bilemiyorlardı. O sırada birden mutfak kapısının gıcırdadığı duyuldu, kapı aralandı ve sarhoş dilenci, başka bir deyimle, Bay Zimoveykin, her zamanki alışkanlığıyla ortamı dikkatle koklayarak, ürkekçe uzattı başını. Onu bekliyorlarmış gibi, herkes bir an önce gelmesi için el etmeye başladı ona. Ve Bay Zimoveykin buna pek sevindi, paltosunu bile çıkarmadan Semyon Ivanoviç’in yanına koştu.

Zimoveykin’in bütün gece hiç uyumadığı, birtakım çok önemli işler için koşturduğu belliydi. Yüzünün sağ yarısına bir şey sıvanmıştı. Şiş gözkapakları çapaktan kapanıyordu. Üstü başı yırtık içindeydi. Giysisinin sağ tarafı pis bir su birikintisine düşmüş gibi baştan aşağı çamurdu. Koltuğunun altında, satmak için bir yerlere götürdüğü bir keman vardı. Görünüşe göre, onu yardıma çağırarakla iyi etmişlerdi. Çünkü, durumu anlayınca ortalığı velveleye veren Semyon Ivanoviç’le yakından ilgilenmeye başlamış; üstelik, kendinden emin, bu durumlarda ne yapılması gerektiğini bilen bir insan tavrıyla şöyle

demmişti: “Neyin var Semyoncuğum? Hadi kalk bakalım! Ne o, akıllı Proharçin'im benim? Semyoncuğum? Toparla kendini! Yaramazlık yaparsan götürürüm seni! Uslu ol hadi!” Onun bu kısa, kararlı konuşması şaşırttı odadakileri. Onun söylediklerini duyan, onu karşısında gören Semyon İvanoviç'in birden telaşlandığını, şaşırdığını, ürktüğünü, ancak dışlerinin arasından gereken itirazı mırıldandığını fark ettiklerinde şaşkınlıkları daha da artmıştı. Şöyle mırıldanmıştı Semyon İvanoviç: “Hadi git buradan, bedbaht insan! Bir bedbahtsın sen, bir hırsızısın! Duyuyor musun beni? Büyük bir adamsın, bir prens, büyük biri!”

Zimoveykin kararlılığını yitirmeden, sözcükleri uzatarak karşılık verdi:

– Hayır kardeşim, yanılıyorsun, bilge kardeşim Proharçin benim! Yedin bitirdin paranı! (Zimoveykin, odadakilerin yüzüne bu yaptığından haz duyuyormuş gibi bakarak, Semyon İvanoviç'e hafiften takılmayı sürdürüyordu:) Yaramazlık etme! Uslu ol Semyoncuk! Sakin ol! Yoksa her şeyi açıklarım, kardeşçigim benim, tamam mı, her şeyi anlatırım, duyuyor musun?

Semyon İvanoviç'in titremesinden, korkuya kapılmasından Zimoveykin'in son söylediklerini duyduğu, anladığı belliydi. Birden ürkek bakışlarını odadakilerin yüzünde dolaşmaya başladı. Bay Zimoveykin, konuşması etkili olduğu için mutlu, devam etmek istiyordu, ama o anda Mark İvanoviç onun bağırıp çağırmasını ve Semyon İvanoviç'in iyice sakinleşmesini, kendine gelmesini bekledikten sonra ağırbaşlı, inandırıcı bir tavırla yatıştırmaya çalıştı Semyon İvanoviç'i:

– Böyle şeyler düşünmek yaramaz size Semyon İvanoviç. Çünkü, önce bunun hiçbir yararı yoktur size, sonra, yararı olmadığı gibi, zararlıdır da. Ayrıca, zararlı olması bir yana, yakışsızdır bile. Hem sonra, böylece gençlere de kötü örnek oluyorsunuz Semyon İvanoviç...

Herkes Mark İvanoviç'in bu söylediklerinin iyi bir sonuç vereceğini umuyordu. Üstelik Semyon İvanoviç son derece sakindi. Sakin konuşuyordu. Ağırbaşlı bir konuşma baş-

ladı. Herkes dostça davranıyordu Semyon İvanoviç'e, neden öyle korkuya kapıldığını soruyorlardı. Ama Semyon İvanoviç lâfı dolaştırarak kaçamak cevaplar veriyordu. İtiraz ediyorlardı ona, o da onlara itiraz ediyordu. Karşılıklı itirazlar sürüyordu. Sonra yaşlısı genci, herkes birbirine itiraz etmeye başladı. Çünkü söz öyle tuhaf, şaşırtıcı bir yere gelmişti ki, kimse ne diyeceğini bilemez olmuştu. Tartışma sonunda gelip sabırsızlığa, sabırsızlık bağırmalara, bağırımlar da göz yaşlarına dayanmıştı. Sonunda Mark İvanoviç, hayatında böyle inatçı bir insan görmediğini söyleyip öfkeyle geri çekildi. Oplevaniyev yere tükürdü, Okeanov korkuya kapıldı, Zinoviy Prokofyeviç'in gözleri dolu dolu oldu. Ustinya Fedorovna ise "kiracısı evden ayrılacağı, perişan olacağı, kimlik belgesi olmadan zavallının bir köşede öleceği ve kimlik belgesini kaybettiğini ona nasıl söyleyeceğini" bilmediği için düpedüz ağlamaya başladı. Sözün kısası, Semyon İvanoviç'in nasıl bir insan olduğunu sonunda herkes anlamıştı.

Herkes susuyordu. Çünkü Semyon İvanoviç'in her şeyden ürktüğünü fark etmişlerdi. Bu kez herkes de korkuya kapılmıştı.

– Nasıl! diye haykırdı Mark İvanoviç. Neden korkuyorsunuz yahu? Ne diye saldınız kendinizi? Kimin umurundasınız beyefendi? Bu kadar korkmaya ne hakkınız var? Kimsiniz siz? Nesiniz? Bir sıfırsınız siz beyefendi, yusuvarlak bir sıfır! Nedir istediğiniz, amacınız nedir? Sokakta köylü kadının birine araba çarpsa ortalığı velveleye veriyorsunuz! Sarhoşun teki cebine sahip olamıyor, sizin etekleriniz tutuşuyor. Birinin evi yanıyor, sizin başınız alev alıyor, öyle mi? Öyle mi, beyefendi? Öyle mi, babacığım? Öyle mi?

– Sen, sen, sen bir aptalsın, diye söylendi Semyon İvanoviç. Ekmekle birlikte burnun girse ağzına, farkına varmadan onu da yiyeceksin...

Onu dinlemeden bağırmayı sürdürüyordu Mark İvanoviç:

– Beş para etmezsin tekisiniz siz! Belki ben de beş para etmem... Ama sınava girecek, evlenecek, dans öğrenecek olan ben değilim. Benim ayaklarımın altından yer kaymıyor

beyim. Anlıyor musunuz, amcam? Yapabileceğiniz pek bir şey yok mu? Ayaklarınızın altında döşeme mi sallanıyor, ne diyorsunuz?

– Ne dedin? Sana soran mı var? İçeri atarlarsa atarlar, atmazlarsa atmazlar.

– Ne dediniz? İçeri mi atacaklar?! Kimden söz ediyorsunuz siz?

– Sarhoşu içeri aldılar da...

– İçeri aldılarmış, size ne bundan? O bir ayyaş, siz ise akli başında bir insansınız!

– Evet, akli başında bir insan... Ama orası ortada kaldı...

– Hayır! Nereden söz ediyorsunuz?

– Daireden... Da-i-re-den!!!

– Aklınızı yitirmişsiniz siz! Daire gerekli bize...

– Gerekli, duyuyor musun? Bugün gerekli, yarın gerekli, öbürsü gün de bir şeyler için gerekli. Olayı duydun mu?..

– Evet, bir yıllık maaşlarınızı veriyorlarmış. Bir Foma, bir Foma'sınız siz, güvenilmez bir insansınız! Başka bir yerde olsa, bunun için amirlere saygı duyarlardı...

– Maaş mı? Oysa maaşımı yedim ben, hırsızlar gelip alacaklar paralarımı. Oysa görümcem var benim, duyuyor musun? Görümcem!

Dünyadan haberin yok senin...

– Görümceniz ha! Ne biçim adamsınız siz?

– Adam mı? Adam değilim ben, ama sen mürekkep yalamış bir aptalsın. Duydun mu, geri zekâlı? Geri zekâlı aptal! Senin yaptığın gibi şaka da yapmıyorum şu anda. Öyle bir görev vardır ki, bir anda yok olur. Dinle bak, Demid, Demid Vasilyeviç de öyle söylüyor...

– Ah siz, Demid, Demid! Bir günahkârsınız siz...

– Evet, kes artık, yeter! Evet, görevden atarlarsa seni, yandığı gündür...

– Evet, ya düpedüz yalan söylüyorsunuz ya da aklınızı iyice yitirdiniz! Açıkça söyleyin, ne oldu? Ne günahınız olduysa saklamadan söyleyin. Utanmayın! Aklınızı mı yitirdiniz, ha?

– Aklını yitirmiş! Delirmiş! diye mırıldananlar oldu.

Herkes umutsuzluk içinde ellerini ovuşturmaya başladı. Ustinya Fedorovna ise, Semyon İvanoviç'i heyecanlandırmayı artık kesmesi için Mark İvanoviç'in ellerine yapışmıştı.

Zimoveykin yalvanyordu:

– Bir din düşmanısın sen, ruhunu şeytana satmışsın, bir bil-gesin! Semyon'cuğum, çok alıngan birisin, sevimlisin, iyisin! İçtensin, iyi yüreklisin... Duyuyor musun beni? Senin iyi yü-rekliliğinden oldu bunlar; oysa ben azgın, aptal biriyim, ayya-sın tekiyim. İyi biri olduğun için bırakmadın beni; teşekkür-ler sana! Ev sahibemize de teşekkürler! Bak, önünde yerlere kadar eğilerek selamlıyorum onu, görüyor musun? Saygıları-mı sunuyorum size, Ustinya Fedorovna!

Gerçekten de, Zimoveykin böyle söylerken, vakur bir tavır-la yerlere kadar eğilerek dört bir yana selam vermişti. Bunun üzerine Semyon İvanoviç tekrar bir şeyler söylemek istedi, ama konuşmasına izin vermediler. Hep bir ağızdan herkes yal-varmaya, onu teselli etmeye, yatıştırmaya başlamıştı. Sonunda öyle oldu ki, sıkıldı Semyon İvanoviç, güçsüz bir sesle:

– Evet, dedi, sevimli, sessiz, iyi yürekli de, güvenilir de biri olsam, hepsi o kadar, biliyor musun çocuk, görevimden at-masalar bile, gene bir sıfırım ben... Zavallı biriyim... Görevim-den atıldığımda, bir sıfır olarak sesimi çıkarmayacağım. Onu da alacaklar elimden... Evet kardeşim, vardı, şimdi yok oldu, hepsi o kadar... Anlayabiliyor musun bunu? Bavulum elimde benim, dostum, duyuyor musun?

Zimoveykin bu kez bütün gürültüyü bastıran bir sesle bağırdı:

– Semyon'cuğum! Bir din düşmanısın sen! Bugünden tezi yok, bildireceğim bunu! Ne diyorsun sen? Kimsin? Çıldır-dın mı? Kaz kafalı! Serserileri, aptalları atarlar işten, duyuyor musun? Sen öyle misin?

– Evet...

– Daha neler? Şuna bakın hele!..

– Ne olmuş?

– Ben de işsizim, o da... Yan gelip yatarız...

– Nasıl?

– Din düşmanı diyor!

– Evet, bir din düş-ma-nısın sen Semyoncuğum, bir din düşmanı!!!

Bay Proharçin başlayan gürültüyü kesmek için kolunu sallayarak bağırmaya başladı:

– Kes sesini! Dedğin gibi biri değilim... Koyun kafalı, önce şunu unutma, şunu unutma: Uysal yaradılışlı biriyim ben, dün öyleydim, yarın da öyle olacağım, ama sonra uysal olmayacağım, kabalaşacağım! Başına ne çoraplar öreceğim!..

Mark İvanoviç, biraz dinlenmek için oturduğu sandalyeden birden ayağa fırladı, heyecanla, öfkeyle, üzüntü ve hiddetinden titreyerek karyolaya koşup gürledi:

– Siz ne diyorsunuz? Ne diyorsunuz? Kaz kafalı! Çılgın! Bu koca dünyada yalnız başınıza olduğunuzu mu sanıyorsunuz? Bu dünya yalnızca sizin için mi yaratıldı? Herhangi bir Napolyon musunuz siz? Efendim? Bir Napolyon musunuz, yoksa bir sıfır mı? Söyleyin beyefendi, bir Napolyon musunuz, değil misiniz?..

Ama Proharçin bu soruya cevap vermedi. Ne var ki, bir Napolyon olduğu için utandığından veya üzerine böyle bir sorumluluğu almaktan korktuğundan değildi bu... Hayır, artık tartışmayı sürdürecekt, bir şey söyleyecek gücü kalmadığı için susuyordu... Arkasından kriz geldi Semyon İvanoviç'e. Sıtma nöbeti gelmiş gibi alev alev yanan gözlerinden içten gözyaşları boşaldı. Ateş gibi yanan başını kemikli, hastalıktan cılızlaşmış ellerinin arasına aldı, karyoladan kalktı ve zorlanarak konuşmaya başladı:

– Yoksul, zavallı bir insanım ben, mutsuzum, basit biriyim. Kafasız, aptal biriyim. İyi insanlar, bağışlayın beni, koruyun, savunun, yedinin içirin... belalardan koruyun...

Daha bir sürü şey söyledi. Konuşurken, sanki o anda tavan üzerine çökecekmiş veya döşeme yarılıp içine düşecekmiş gibi, korkuyla çevresine bakınıyordu. Zavallıyı dinlerken herkes duygulanmıştı, acımaya başlamıştı ona. Ustinya Fedorovna, onun kimsesizliğine hüngür hüngür ağlayarak tutup kendi yatırdı hastayı yatağına. Mark İvanoviç de, Napolyon'dan söz etmesinin iyi olmadığını fark edip üzül-

müş, ev sahibesine yardım etmişti. Ötekiler de, kendilerine düşen bir şeyler yapmak amacıyla, hastaya çok iyi geleceğini söyleyerek, ahududu suyu falan getirmeyi önerdiler. Ama Zimoveykin hemen atıldı, böyle durumlarda koyu bir papatya çayından daha yararlı bir şeyin olmadığını söyledi. Zinovi Prokofyeviç'e gelince, çok yumuşak yürekli olduğu için hiçkırı hiçkırı ağlıyor, olmadık şeylerle Semyon İvanoviç'in gözünü korkuttuğu için pişmanlık gözyaşları döküyordu. Hastanın kimsesiz olduğu, onu korumalarını, karnını doyurmalarını istediğiyle ilgili son sözlerini düşünerek bir köşeye çekilmiş, şimdilik, Semyon İvanoviç için neler yapabileceğini bir kâğıda yazmaya koyulmuştu. Herkes ah vah ediyordu. Herkes çok üzgündü. Bu arada bir insanın bu kadar korkuya nasıl kapılabildiğine de hayret ediyorlardı. Hem neden korkmuştu? Önemli bir dairede çalışıyadı, bir karısı, çocukları olsaydı; o zaman mahkemeye verseydiler onu neyse... Oysa Alman malı, kilitli, küçük bir sandıktan başka bir şeyi olmayan, yirmi yıldır paravan arkasında yatan, sesi soluğu çıkmayan, dünyadan elini eteğini çekmiş, cimri, önemsiz bir insandı; gelgelelim, şimdi kendisine söylenen anlamsız birkaç sözcüğü kafasına takmış, korkmuş, dünyada yaşamamanın ona çok ağır geldiğini düşünür olmuştu... Oysa bunun herkes için ağır olduğunu düşünmüyordu bile! Daha sonra Okeanov şöyle diyecekti: "Yalnızca bunu, yaşamın herkes için ağır olduğunu düşünebilseydi kafayı üşütmez, ortalığı karıştırmaz, akıllı uslu yaşayıp giderdi." Bütün gün herkesin tek konusu Semyon İvanoviç'ti. Yanına gidip bakıyorlar, onunla ilgileniyorlar, onu teselli etmeye çalışıyorlardı. Ne var ki, akşama doğru teselli de işe yaramaz oldu. Ateşlendi zavallı, sayıklamaya başladı; bayıldı... Öyle ki, az kaldı koşup doktor çağıracaklardı. Kiracılar aralarında anlaştılar, Semyon İvanoviç'in başında sabaha kadar sırayla nöbet tutmaya, onu yatıştırmaya çalışmaya, bir şey olursa, herkesi hemen uyandırmaya karar verdiler. Bu amaçla, uyumamak için, bütün gün odanın bir köşesinde sinmiş oturan, geceyi evde geçirmesine izin verilmesini isteyip bu izni koparan sarhoş dilenciye hastanın yanın-

da bırakıp oyun masasına oturdular. Oyun küçük oynandığı, dolayısıyla hiç ilgi çekmediği için çok geçmeden herkes sıkkıldı. Oyunu bırakıp bir konuda tartışmaya başladılar, sonra gürültü etmeye, eğlenmeye başladılar, nihayet herkes kendi köşesine çekildi, ama yattıkları yerden gene uzun süre yüksek sesle konuşmayı sürdürdüler ve bir şeye ansızın kızdıkları için, nöbet tutmamaya karar verip uyudular. Kısa süre sonra evin içine derin bir sessizlik çöktü. Üstelik çok da soğuktu. En son uyuyan Okeonov oldu. Bir zaman sonra şöyle diyecekti: "Sanki rüyamda değil de uyanıktım... Sabaha karşı hemen yanımda iki kişi konuşuyordu..." Zimoveykin'in sesini tanıdığını söylüyordu Okeanov. Zimoveykin, Okeanov'un hemen yanında yatan Remnev'i uyandırmaya çalışıyormuş. Aralarında uzun süre alçak sesle konuşuyorlarmış. Sonra gitmiş Zimoveykin. Onun mutfak kapısını bir anahtarla açmaya uğraştığını duymuş Okeanov. Ev sahibesi daha sonra mutfak kapı anahtarının yastığının altında olduğunu, o gece kaybolduğunu söyleyecekti. Okeanov nihayet, ikisinin hastanın paravanının arkasına geçtiğini, orada bir mum yaktığını anlatıyordu. Başka bir şey hatırlamadığını söylüyordu. Gözlerim kapandı. Sonra, herkes yattığı yerden fırladığı anda herkesle birlikte uyanmış. Paravanın arkasından öylesine bir çığlık yükselmişti ki, ölüyü bile ayağa kaldırırdı... Çok kimse tam o anda paravanın arkasındaki mumun söndüğünü fark etmişti. Ortalık karıştı. Herkesin kalbi küt küt çarpıyordu. Hep birlikte çığlığa doğru koşacak oldular, ama tam o anda paravanın arkasında bir kıpırdanma oldu, çığlıklar, küfürler duyuldu. Kavg ediyorlardı sanki. Mumu yakınca Zimoveykin ile Remnev'in boğuştuğunu, bağıra çağıra birbirine olmadık şeyler söylediklerini gördüler. Biri şöyle bağııyordu: "Ben değil, o haydut!" Öteki, yani Zimoveykin ise "Dokunma ona, onun bir suçu yok! Yemin ederim!" diye bağııyordu. İkisinin yüzü de allak bullaktı. Ama önce ilgilenilecek onlar değildi: Hasta yerinde değildi. Hemen kavg edenleri ayırdılar, kenara çektiler onları ve o anda Bay Proharçin'in karyolanın altında olduğunu fark ettiler. Besbelli, kendini bilmeden yorganıyla yastığını alıp

(öyle ki, karyolada yalnızca eski, yağlı, çıplak döşek kalmıştı, çarşaf ise zaten hiçbir zaman olmamıştı) karyolanın altına girmiş, orada yatıyordu. Karyolanın altından çıkardılar Semyon İvanoviç'i, yatağına uzattılar, ama yapılabilecek fazla bir şeyin olmadığını fark etmekte gecikmediler. Bitmişti adamcağız. Elleri buz gibiydi. Gözlerini açmakta zorlanıyordu. Üzerine eğilip baktılar: Bütün bedeni hafiften titriyordu. Elleriyle bir şey yapmaya çalışıyor, bir şey söylemeye çalışıyordu ama yalnızca gözlerini, celladın baltasıyla bedenden yeni ayrılmış, hâlâ sıcak bir başın kanlı gözlerini kırıştırdığı gibi kırıştıırıyordu.

Nihayet ortalık sakinleşti. Semyon İvanoviç'in ölüm öncesi çırpınışları da, kasılmaları da dindi. Bacaklarını uzattı Bay Proharçin günahlarına, sevaplarına doğru yola çıktı... O anda bir şeyden korkmuş muydu Semyon İvanoviç, daha sonra Remnev'in anlattığı gibi, bir düş mü görmüştü, yoksa başka günahları var mıydı, bilinmez; ama önemli olan şuydu ki, o anda sorgu sualci gelip Semyon İvanoviç'e din düşmanlığı, azgınlığı, sarhoşluğu yüzünden cezalandırılmayacağını, serbest bırakılacağını bildirseydi, hatta Semyon İvanoviç'in görümcesi olduğunu söyleyen üstü başı yırtık bir dilenci kadın girsedydi kapıdan, hatta o anda kendisine ikramiye olarak iki yüz ruble veya bir ev verselerdi, bütün bu haberler karşısında parmağını bile oynatmazdı Semyon İvanoviç. Bu arada ilk kasılmalar kesilirken, odadakilerin dili açılıp hep bir ağızdan konuşmaya, düşüncelerini, şaşkınlıklarını yüksek sesle dile getirmeye başlarlarken; Ustinya Fedorovna karyolanın altından sandığı çıkarırken, Semyon İvanoviç'in yastığının altına, döşeginin altına bakarken, hatta çizmelerini gözden geçirirken, bu arada herkes Remnev ile Zimoveykin'i sorguya çekerken, o zamana kadar sesi soluğu çıkmayan, en uysal kiracı olan Okeanov birden ayaklanmış, şapkasını kapığı gibi çıkıp gitmişti. Ortalık yatışmaya başlamıştı ki, birden açıldı odanın kapısı ve önce efendiden, ciddi, temiz yüzlü, ama canının sıkkın olduğu belli bir adam girdi, arkasından Yaroslav İlyiç, Yaroslav İlyiç'in arkasından onun yardımcısıyla, gereken kişiler, ve en arkada da üzgün bir yüz ifadesiyle Bay Okeanov... Ciddi, ama temiz

yüzlü adam doğrudan Semyon Ivanoviç'in yanına yaklaştı, sağını solunu yokladı, yüzünü buruşturdu, omuz silkti ve herkesin çok iyi bildiği şeyi, yani Semyon Ivanoviç'in öldüğünü açıkladı. Geçenlerde çok saygın birinin de böyle, uykuda öldüğünü ekledi. Temiz yüzlü, ama üzgün yüzlü adam sonra uzaklaştı karyoladan, kendisini gereksiz yere çağırdıklarını söyleyip gitti. Onun yerini hemen Yaroslav İlyiç aldı. Bu arada Remnev ile Zimoveykin'i de gereken kişilere teslim etmişlerdi. Yaroslav İlyiç, Ustinya Fedorovna'nın daha önce açıp içine bakmayı başardığı sandığı, delik deşik oldukları için işe yaramayacaklarını görüp eski yerine bıraktığı çizmeleri sormuş, yastığı geri istemiş, Okeanov'u yanına çağırmış, ondan sandığın, daha sonra sarhoş dilencinin cebinde olduğu anlaşılan anahtarını istemiş ve Semyon Ivanoviç'in mirası sandığı törenle açmıştı. Her şey ortadaydı: İki eski bez parçası, bir çift çorap, yarım atkı, eski bir şapka, birkaç düğme, eski ayakkabı tabanları ve çizmeler... ayrıca iğneler, sabunlar, pudralar, yani küf kokan değersiz, eski püskü bir sürü şey. İşe yarar bir tek şey vardı: Alman malı kilit. Okeanov'u çağırdılar, sert tavırlarla sorguya çektiler onu. Ama Okeanov her türlü yemini etmeye hazırdı. Yastığı istedikler, içini dışını incelediler: Kirden başka bir şey yoktu yastıkta, ama her yönden olağan bir yastıktı. Döşegi aldılar ele. Kaldırmak istediler onu. Ama önce biraz düşünecek oldular, sonra birden, hiç beklenmedik bir biçimde ağır bir şey ses çıkararak düştü döşemeye. Yerden alıp baktılar, bir cüzdandı bu. İçinde de on ruble vardı. Yaroslav İlyiç döşemede pamukların sarktığı bir yırtığı göstererek "Vay canına!" dedi. Deliği inceleyince oranın bıçakla yeni kesilmiş, derinliğinin de yirmi-otuz santim olduğunu gördüler. Ellerini daldırıp delikten ev sahibesinin bıçağını çıkardılar. Anlaşılan, delik bu bıçakla açılmıştı. Yaroslav İlyiç bıçağı çıkardıktan sonra gene "Vay canına!" dedi. O anda bir paket daha düştü döşegin içinden. Arkasından yapayalnız iki elli kapıklıkla bir çeyrek ruble yuvarlandı döşemede, sonra küçük bir madeni parayla eski bir beşlik. Hemen yerden aldılar onları. O zaman, döşemenin içini adamakıllı araştırmalarının daha iyi olacağına karar verdiler. Makas istediler...

Bu arada dibine gelmiş mum bir gözlemci için son derece ilginç bir tabloyu aydınlatıyordu. Çok ilginç giysiler içinde, yataktan kalktıkları gibi buruşuk, tıraşsız, yıkanmamış, uykulu yüzleriyle on kadar kiracı karyolanın başına toplanmıştı. Bazılarının yüzü çok solgundu, bazılarının alnında boncuk boncuk ter taneleri vardı, bazıları titriyordu, bazılarını ise ateş basmıştı. Ustinya Fedorovna'ya gelince, şaşkın bir durumda ellerini birleştirmiş, sessizce ayakta dikiliyor, Yaroslav Ilyiç'in ne diyeceğini bekliyordu. Yukarıdan, büyük Rus sobasının üzerinden korkulu, meraklı gözlerle hizmetçi kadın Avdotya ile ev sahibesinin sevgili kedisi bakıyorlardı. Parçalanmış paravanlar dağılmıştı her yana. Açık bırakılmış sandığın içindeki hoş olmayan şeyler ortadaydı. Bu arada yorgan, yastık, döşegin kesik parçaları yerlerde dolaşırken, üç ayaklı tahta masanın üzerinde gümüş ve madeni paralar kümesi parlayarak gittikçe büyüyordu. Yalnızca Semyon Ivanoviç tam anlamıyla sakin, karyolada kıpırdamadan yatıyor, besbelli, soyulduğunu bile fark etmiyordu. Makas getirilip de Yaroslav Ilyiç'in yardımcısı görevini yapmaya başlamak amacıyla, işini daha kolay yapabilsin diye altından döşegi çektiğinde Semyon Ivanoviç kibarlık edip biraz öteye kaymış, arama yapanlara arkasını dönmüştü. İkinci çekişte yüzükoyun dönmüş, sonra biraz daha kaymış, karyolanın son tahtasının üzerine gelince de hiç beklenmedik bir biçimde baş aşağı yere yuvarlanmış, yukarıda yalnızca yanmış iki odun gibi sıska, mor iki bacağı kalmıştı. Bay Proharçin'in karyolanın altına bu ikinci inişi üzerine odakilerden birkaçı Zinoviy Prokofyeviç'in önderliğinde, orada başka bir şeyler daha saklı mı düşüncesiyle, karyolanın altına girdiler. Ama boşuna kafalarını sokmuşlardı oraya. Yaroslav Ilyiç'in onlara bağırması ve Semyon Ivanoviç'i o pis yerden hemen kaldırmalarını emretmesi üzerine ikisi, bu umulmadık kapitalisti kol ve bacaklarından tutup kaldırdılar ve karyolaya yanlamasına uzattılar.

Bu arada döşekten dökülen pamuklar, paçavralar havada uçuşuyor, masanın üzerindeki gümüş kümesi büyüyordu. Aman Tanrım! Neler yoktu orada... Güzelim rubleler, insana

güven veren ağırbaşlı bir buçuk rublelikler, pek parlak yarım rublelikler, ufacak çeyrek rublelikler, yirmi kapiklikler, hatta pek güven vermeyen on kapiklikler, beş kapiklikler. Hepsi gümüştü. Hepsi grup grup kâğıtlara özenle sarılmıştı. Aralarında dağınık olarak değişik birtakım şeyler de vardı: İki jeton, bir yabancı madeni para, neyin nesi olduğu anlaşılamayan, ama çok antika bir madeni para... Rublelerin bazıları da Elizabeth devrinden kalma, aşınmış, eski rublelerdi. Aralarında Alman haçlı paraları da, Petro ve Katerina zamanlarının madeni paraları da vardı... Ayrıca, günümüzde çok az bulunan, küpe olarak kullanılmak amacıyla delinmiş, iyice aşınmış, ama üzerlerinde yazısı silinmemiş eski beşlik altınlar; hatta yeşil, küflenmiş bakır paralar bile... Bir de kırmızı banknot bulmuşlardı. Başkaca bir şey yoktu. Yapılması gerekenler bitip de, nihayet içi boş dōşeği bir çuval gibi birkaç kez silkeleyip, içinin boş olduğuna kanaat getirince, paraların hepsini masanın üzerinde topladılar, saymaya başladılar. İlk bakışta, paranın bir milyon kadar olacağını sanıp yanılmak olasıydı. Öylesine büyük bir yığındı bu! Ne var ki, oldukça büyük bir meblağ olsa da, milyon ruble değildi. Tam iki bin dört yüz doksan yedi buçuk rubleydi. Öyle ki, Zinoviy Prokofyeviç'in bir gün önce yazdıkları olmasaydı belki de banknot olarak toplam tam iki bin beş yüz rubleyi bulacaktı. Paraları topladılar, Semyon İvanoviç'in sandığını mühürlediler, Ustinya Fedorovna'nın isteğini dinlediler, kendisine ölen kişiden alacakları konusunda nerelere, hangi belgelerle baş vuracağını, kimlerden izin almasının gerektiğini bildirdiler. Bu arada görümceden de söz ettiler; ve görümcenin bir masal, yani Semyon İvanoviç'in hayal gücünün bir ürünü olduğuna karar verip (bu yüzden evrakları hazırlarken Semyon İvanoviç'i birkaç kez sitemle bile anmışlardı) olayı kapadılar. İlk dehşet anları geride kaldıktan, herkes sağlıklı düşünmeye başladıktan sonra Semyon İvanoviç'in de işte öyle biri olduğunu düşünüp evdekiler sakinleştiler. Ama birbirlerine kuşkuyla bakar olmuşlardı. Bazıları Semyon İvanoviç'in bu yaptığını önemsiyor, hatta bunun için üzülyordu... Ne çok parası vardı! Nasıl biriktirmişti onca parayı?

Mark İvanoviç derin düşünüp, Semyon İvanoviç'in neden öyle korktuğunu anlamıştı. Bunu herkese anlatmaya çalışıyordu. Ama dinleyen yoktu onu. Zinoviy Prokofyeviç nedense pek durgundu. Okeanov biraz içmişti. Geri kalanlar sanki bir şeyle ilgilenmiyorlardı. Ama karga burunlu, ufak tefek Kantarev sandıklarını, bohçalarını dikkatle kapatıp bağladıktan sonra akşama doğru, merak edenlere soguk bir tavırla, zamanın kötü olduğunu, burada kalmanın ona göre olmadığını söyleyip çıktı evden. Ustinya Fedorovna ise kendisi gibi kimsesiz bir kadını küçük düşürdüğü için Semyon İvanoviç'i lanetleyerek durmadan ağlıyordu. Herkes Semyon İvanoviç'in paralarını neden rehin sandığına yatırmadığını Mark İvanoviç'ten öğrenmeye çalışıyordu. "Akli o kadardı işte!" diye karşılık veriyordu Mark İvanoviç.

Okeanov söyleniyordu ev sahibesine:

– Siz de çok safmışsınız yani Ustinya Fedorovna... Adam yirmi yıl kalmış yanınızda, yememiş içmemiş, yalnızca çorba vermişsiniz ona!.. Ah Ustinya Fedorovna, ah!..

Ev sahibi söylenmeyi sürdürüyordu:

– Ah çocuğum benim! Rehin sandığına ne gerek vardı? Paralarını getirseydi bana, şöyle deseydi: "Al şunları Ustinyacığım, kara toprağa gireceğim zamana kadar karnımı doyur!" O zaman bak ne güzel beslerdim onu. Bakardım ona, yedirir içirirdim...Ah günahkâr adam, ah sahtekâr! Aldattın bu kimsesiz, zavallı kadını!..

Yeniden Semyon İvanoviç'in karyolasına gittiler. Şimdi orada gerektiği gibi, en güzel (ve tek) battaniyesinin içinde yatıyordu. Zinoviy Prokofyeviç'in evde tek olan (öteki kiracılar berberde tıraş oluyorlardı), ağzı bozulduğu için daha geçen yıl bit pazarında satılması gereken usturasını hiçbir yerde bulamadıkları için tıraş edilmemiş, kemikleşmiş çenesi pek güzel yıkanıp ütülenmemiş, acemice bağlanmış kravatının altında kaybolmuştu. Evin içindeki düzensizlik henüz yoluna konamamıştı. Kırık paravanlar, ölüm bütün sırlarımızın entrikalarımızın, yanlışlıklarımızın, tek amblemiymiş gibi, Semyon İvanoviç'in yapayalnızlığını bütün çıplaklığıyla ortaya çıkara-

rak hâlâ yerlerde sürünüyordu. Döşegin içinden yerlere dö-
külen pamuklar, paçavralar da hâlâ toplanmamış, öbek öbek
sağda solda sürünüyordu. Evin birden öyle donup kalmış kö-
şesindeki bu dağınıklık, ozanın “Hamarat Kırlangıç” şiirindeki
dağınıklığı andırıyordu: Bir fırtına darmadağın etmiştir kırlan-
gıcın yuvasını, anne kırlangıçla yavrularını öldürmüştür. Tüy-
den, pamuktan yumuşacık yatağını her yana savurmuştur...
Öte yandan, Semyon İvanoviç daha çok, masaldaki kendini
beğenmiş serçe gibi bakmaktadır. Çok sakindi şimdi. Bir suçu
yoktu sanki. Hiç utanmadan, vicdanı hiç sızlamadan insanla-
rı yakışsız biçimde küçümseyen kendisi değildi sanki. Kim-
sesiz bıraktığı Ustinya Fedorovna’nın hıçkırıklarını, yakınma-
larını duymuyordu. Tersine, tabutta bile bir anını boş geçir-
mek istemeyen tecrübeli, yırtık bir kapitalist gibi, birtakım he-
saplar peşindeydi sanki. Derin şeyler düşünüyor gibi bir ifade
vardı yüzünde, dudakları ise, hayattayken Semyon İvanoviç’e
ait olduklarından kuşku edilemeyecek kadar anlamlı bir bi-
çimde sıkılıydı. Şimdi daha akıllıydı sanki. Sağ gözü çapkınca
aralıktı. Bir şey söylemeye hazırlanıyor gibiydi Semyon İvano-
viç. Zamanı olmadığı için hemen, çok önemli bir şeyi açıkla-
mak istiyordu sanki... Ustinya Fedorovna onun şöyle dedigini
duyar gibi oluyordu: “Ne oluyor sana? Beni dinle, aptal kadın!
Zırlayıp durma! Uyuyorsun sen, kadın! Ben öldüm, ağlamanın
yararı yok artık! Uzanıp yatmak hiç de fena değil!.. Beni dinle,
bunun için söylemiyorum sana! Görgüsüz kadının tekisin sen,
bir sıfırsın, duyuyor musun beni? Ben öldüm artık! Nasıl söy-
lesem... yani... belki de... ölmüş değilim... Duyuyor musun?
Ayaga kalkacağım gene, ne dersin?”

1847

Dokuz Mektupta Bir Roman

Роман в девяти в письмах

I

(Pyotr İvaniç'tan İvan Petroviç'e)

Sevgili beyefendi ve değerli dostum
İvan Petroviç!

Çok önemli bir konuda sizinle konuşabilmek için bugün üçüncü gündür, nasıl söylesem, peşinizden koşturup duruyorum, çok değerli dostum, ama hiçbir yerde bulamıyorum sizi. Dün akşam Semyon Alekseiçlerde otururken karım sizinle ilgili pek yerinde bir espri yaptı: Sizinle Tatyana Petrovna'nın, kimsenin bir yerde bulamayacağı bir ikili oluşturduğunuzu söyledi. Evleneli üç ay oluyor, sizi evde bulmak hâlâ olanaksız. Arkanızdan hepimiz uzun uzun güldük (elbette, size olan içten sevgimizden), ama şaka bir yana, çok değerli dostum, hayli uğraştırdınız beni. Semyon Alekseiç sizin Birleşik Kulüpte baloda olabileceğinizi söyleyince, eşimi Semyon Alekseiç'in eşine bırakıp oraya koştum. Kahkahalar ve hüzün bir aradaydı orada! Durumumu getirin gözünüzün önüne: Yalnız başıma balodayım, karın yanımda yok! İvan Andreiç vestiyerde beni yalnız, yanımda eşim yokken görünce (kötü niyetli adam!)

hemen benim danslı eğlencelere düşkün olduğumu düşündü ve koluma girip, Birleşik Kulüpte canının sıkıldığını, genç ruhunu eğlendiremediğini, muhabbet çiçeklerinin kokusundan başının ağrımaya başladığını söyleyerek beni zorla dans salonuna sürükledi. Ne siz vardınız orada, ne Tatyana Petrovna. Ivan Andreiç yeminler ederek, sizin kesinlikle Aleksandrovski tiyatrosunda *Akıldan Bela* oyununda olduğunuzu söyledi.

Soluğu Aleksandrovski tiyatrosunda aldım. Orada da yoktunuz. Bu sabah Çistoganov'un yanında yakalamayı düşünmüştüm sizi, orada da yoktunuz. Çistoganov beni Perepalkinlere yolladı, orada da aynı şey... Anlayacağınız, dünyanın sıkıntısını çektim. Düşünün nasıl koşturdum... Şimdi de oturdum ve bu mektubu yazıyorum size (elimden başka bir şey gelmediği için, oturdum bu mektubu yazıyorum size!). Amacım hiç de edebiyat yapmak değil (biliyorsunuz beni). Aslında, bir an önce karşılıklı oturup konuşsak çok daha iyi olacağı için, bugün bize çay içmeye veya Tatyana Pavlovna ile birlikte akşama oturmaya gelmenizi rica edecektim... Bize konuk gelmeniz eşim Anna Mihaylovna'yı çok sevindirecektir. Nasıl derler, mezara kadar bütün içtenliğimle...

Aklıma gelmişken, çok değerli dostum, işimiz mektuplaşmaya kaldığına göre, yazayım bari... evet çok sevgili dostum, masum da olsa, bana oynadığınız o küçük oyun için gene de sitem edeceğim size, bunu yapmam gerektiğini düşünüyorum... Çok katı yüreklisiniz, vicdansız adam! Geçen ayın ortalarında bir tanıdığınızla, Yevgeniy Nikolaiç'le geldiniz evime. Onu dostça ve kuşku etmediğim kutsal iyilikseverliliğinizle tanıştırdınız benimle. Bu çok sevindirdi beni ve o genci sevgiyle karşıladım. Böylece boynumu ipe de uzatmış oldum. İp, ip değildi de, sanki iyi bir şeydi. Şimdi size açıklayacak durumda değilim; ayrıca, mektupta anlatılabilecek gibi bir şey de değil bu. Yalnız, büyük bir içtenlikle rica ediyorum sizden, kötü niyetli dostum ve arkadaşım benim, genç arkadaşınıza söz arasında, Petersburg'da bizim evimizden başka çok evin daha olduğunu herhangi bir şekilde, kibarca çıtlatsanız nasıl olurdu? Gücüm kalmadı artık, dostum! Arkadaşımız Simonoviç'in de-

yimiyle, ayaklarınıza kapanıyorum. Görüştüğümüzde her şeyi anlatacağım size. Genç adamın, sözgelimi, uygunsuz davranışları veya ruhsal sorunları veya buna benzer kusurları olduğunu söylemek istemiyorum. Tersine, çok efendi, sevimli bir çocuk. Ama görüştüğümüzde anlatacağım size... Bu arada, onunla karşılaşırsanız, ne olur, durumu cıtlatın kendisine, değerli dostum. Bunu ben de yapardım ama, biliyorsunuz, karakterim böyle: Elimde değil, yapamıyorum... Siz tanıştırdınız onu benimle. Neyse, akşama etraflica konuşuruz. Şimdilik hoşçakalın. Saygılarımla vs...

Not: Benim ufaklık bir haftadır rahatsız ve gün geçtikçe daha kötü oluyor. Dişleri çıkıyor da... Karım sürekli onunla ilgileniyor, üzülüyor da kadıncağız. Bekliyoruz sizi. Gerçekten, çok sevindireceksiniz bizi değerli dostum.

II

(Ivan Petroviç'ten Pyotr İvanıç'a)

Sevgili efendim
Pyotr İvanıç!

Dün mektubunuzu aldım, okuyunca çok şaşırdım. Tanrı bilir, nerelerde arıyordunuz beni, oysa ben evdeydim. Saat ona kadar İvan İvanıç Tolokonov'u bekledim. Sonra karımı yanıma aldım, parayı gözden çıkarıp hemen bir arabaya atladım, doğru size gittim, ama eşiniz evde yalnızdı, o karşıladı bizi. On bire kadar evinizde sizi bekledim. Daha fazla bekleyemedim. Sonra gene karımı aldım, parayı gözden çıkarıp, bir arabaya atladım, karımı eve bıraktım, sizinle karşılaşmak umuyla Perepalkinlere gittim, ama gene yanılmıştım. Eve döndüm, bütün gece gözüme uyku girmedi. Huzursuzdum, sabahleyin saat dokuzda, onda ve on birde olmak üzere üç kez, gene paraya acımadan, araba kiralayıp size gittim. Gene yoktunuz.

Mektubunuzu okurken çok şaşırdım. Yevgeniy Nikolaiç'ten söz ediyorsunuz. Ona çıtlatmamı istiyorsunuz ama, nedeni- ni açıkça yazmıyorsunuz. İhtiyatlı olmanızı takdir ediyorum, ama kâğıttan kâğıda fark vardır. Ben gerekli kâğıtları bigudi yapsın diye vermem karıma. Hem sonra, bütün bunları bana neden yazdığınızı anlayabilmiş de değilim. Bununla birlikte, konu buraya geldiğine göre, sorarım size, beni bu işe neden karıştırıyorsunuz? Her şeye burnumu sokmam ben. Evinize kabul etmeyebilirdiniz onu, ama anladığım kadarıyla, daha kısaca ve kesin konuşmam gerekiyor sizinle, ayrıca, zaman da geçiyor. Oysa benim canım sıkılıyor ve koşulları böyle zorlamayı sürdürürseniz ne yapacağımı bilemiyorum. Yol göründü, bir maliyeti var bunun, bir yandan da karım mırıldanıp duruyor. Yeni moda kadife bir manto istiyor. Yevgeniy Nikola- iç konusuna gelince, hemen söyleyeyim: Hiç vakit kaybetme- den, dün Pavel Semyoniç Perepalkin'in yanında uyardım onu. Yaroslavskaya ilinde beş yüz toprağa bağlı kölesi vardır Pavel Semyoniç Perepalkin'in. Ayrıca, büyükannesi ölünce Mosko- va yakınlarında da üç yüz kölelik bir yer sahibi olmak umudu var. Ne kadar parası olduğunu bilmiyorum; sanırım, bunu siz daha iyi bilirsiniz. Son olarak, bir ricam olacak sizden, bul- şabilmemiz için bir yer belirleyin. Dün Ivan Andreiç'le görüş- tüğünüzü, onun size benim karımla birlikte tiyatroda olduğu- muzı söylediğini yazıyorsunuz. Yalan söylediğini, bu konu- larda ona güvenilemeyeceğini, ayrıca, daha üç gün önce büyü- kannesinin sekiz yüz rublesini iç ettiğini yazmayacağım bura- da. Ziyaretinize seve seve geleceğim.

Not: Karım bebek bekliyor, bu nedenle çok ürkek, arada bir hüzünleniyor da. Tiyatroda bazen ateş ediyorlar, makinelerle yapay gök gürültüsü sesi oluşturuyorlar. Bu nedenle, ürkme- mesi için tiyatroya götürmüyorum onu. Kendim de tiyatroya pek düşkün değilim zaten.

Çok değerli dostum
İvan Petroviç!

Suçluyum, suçluyum ve bin kez suçluyum. Ama hemen temize çıkarmaya çalışacağım kendimi. Dün sabah saat altıyı biraz geçte uyanıp da, bütün içtenliğimle sizi düşünmeye başlamıştım ki, dayım Stepan Alekseiç'in yolladığı haberci dört-nala geldi. Teyzem fenalaşmıştı. Karımı korkutmak istemediğim için, ona bir şey söylemeden, acele işim olduğunu söyleyip çıktım, arabayla doğru teyzemin evine gittim. Durumu çok kötüydü. Saat tam beşte, son iki yılda üçüncü kez inme gelmişti. Aile doktoru Karl Fedoriç, belki de geceyi geçiremeyeceğini söylüyordu. Benim durumumu düşünün, çok değerli dostum. Bütün gece ayaktaydım, koşturdum durdum, çok üzgündüm! Ancak gün ağardıktan sonra artık bitkin düşmüştüm. Bedensel ve ruhsal tüm gücümü yitirmiş bir durumda orada divana attım kendimi. Beni zamanında uyandırmalarını söylemeyi unuttuğum için de ancak saat on bir buçukta uyandım. Teyzem biraz daha iyiydi. Karımın yanına döndüm. Beni merak içinde beklerken kendini yiyip bitirmişti zavallı. Birkaç lokma bir şey attım ağzıma, bebeği öptüm, karımı sakinleştirdikten sonra size koştum. Evde yoktunuz. Evinizde Yevgeniy Nikolaiç'le karşılaştım. Tekrar eve döndüm, kalem kâğıt alıp şimdi size bu mektubu yazıyorum. Sitem etmeyin bana, kızmayın da temiz yürekli dostum benim. Kafasını koparın bu suçlunun, ama sevginizden yoksun etmeyin onu... Eşinizden bu akşam Slavyanovlarda olacağınızı öğrendim. Kesinlikle orada olacağım. Büyük bir sabırsızlıkla bekleyeceğim sizi.

Saygılarımla vs...

P.S. Küçüklük çok endişelendiriyor bizi. Karl Fedoriç nane limon kaynatıp vermemizi söyledi. İnleyip duruyor zaval-

lı. D n kimseyi tanımıyordu. Bugün tanıyor, durmadan baba, anne, bu... diyor. E im   lene kadar iki gözü iki  e me a ladı.

IV

(Ivan Petroviç'ten Pyotr Ivani 'a)

Sevgili dostum

Pyotr Ivani !

Size evinizde, odanızda, çalışma masanızda yazıyorum. Ama kalem k  ıdı almadan önce iki buçuk saatten fazla bekledim sizi. Şimdi izninizle, bu can sıkıcı durumla ilgili d   ncemi açıkça söyleyeyim size, Pyotr Ivani .

Son mektubunuzdan anladığım kadarıyla, ak am Slavyanov'-larda olacaktınız ve orada g r  ebilecektik. Geldim, be  saat oturup bekledim sizi, ama gelmediniz. Ne yani, insanları rahatsız etmem falan mı sizin benden istediğiniz? İzninizle, sayın bayım... İnsanları, uygun zamanlarda evlerinde bulabilecekken, onları olmadık yerlerde arayan birtakım kişilere benzetmeyin beni... Sizi evde yakalamak umuduyla sabahleyin evinize gittim. Evde de ildiniz. Şimdi size acı bütün gerçeği söylemekten ne alıkoyuyor beni, bilemiyorum. Yalnızca  u kadarını söylemekle yetineceğim: Aramızda bilinen durumlar yüzünden, benden ka tığınızı düşünüyorum. Ancak  imdi, olayları d   n nce kurnazlığınıza  a ıyorum. Saklamayacağım bunu. Eskiden beri kötü niyetli olduğunuzu açıkça görüyorum artık. Böyle düşünmekte haklı oldu umun en kesin kanıtı da, daha geçen hafta bana yazdığınız, oldukça üstü kapalı bir biçimde de olsa, aramızdaki çok iyi bildiğiniz durumları açıkladığınız o mektubunuzu yakı ksız bir biçimde geri almanızdır. Ortada belge olmasından korkuyordunuz, yok ediyordunuz onları, bu arada beni de aptal yerine koyuyordunuz... Ama kimse-nin beni aptal yerine koymasına izin vermem. Çünkü bu güne kadar kimse öyle olduğumu d   nmedi ve bu açıdan herkes

olumlu davrandı bana karşı. Gözüm açıldı artık. Amacınız beni aldatmak ve Yevgeniy Nikolaïç'in yardımıyla gerçekleri görmemi engellemek. Hâlâ anlayamadığım, yedi mayıs tarihli mektubunuzla ilgili sizden bir açıklama istediğimde bana yanlış bilgi vermeniz, gerçekleri gizlemeniz... Bütün bu numaralarınızı anlayamayacağımı mı sanıyorsunuz yoksa, sayın bayım? Tavsiye ettiğiniz kişilerle ilgili, çok iyi bildiğiniz hizmetlerime karşılık beni ödüllendireceğinize söz veriyorsunuz; öte yandan, bilinmez hangi yollarla, geçen hafta olduğu gibi, herhangi bir belge düzenlenmeden, yüklü miktarlarda paralar alıyorsunuz benden. Paraları aldıktan sonra ortadan kayboluyorsunuz; üstelik, Yevgeniy Nikolaïç konusunda yaptığım hizmeti yadıyorsunuz. Belki de kısa bir zaman sonra Simbirs'k'e gideceğimi, sizinle hesaplaşamayacağımızı umduğunuz için yapıyorsunuz bunu. Ama açıkça, onurumu tanık göstererek söyleyeyim size, olay oraya varırsa, sırf bunun için iki ay daha kalacağım Petersburg'da, amacıma ulaşmadan, sizi bulmadan buradan ayrılmayacağım. Kimi zaman pire için yorgan da yakarım ben. Son olarak şunu söyleyeyim, bugün bana (önce mektupla, sonra benimle karşılıklı oturup) bir açıklama yapmazsanız, mektubunuzda aramızdaki tüm koşulları tekrar yazıya dökmezseniz ve Yevgeniy Nikolaïç'le ilgili düşüncelerinizi açıklamazsanız, hiç hoşlanmayacağınız, hatta sizin için ters olacak önlemlere başvurmak zorunda kalacağım.

İzninizle saygılarımı vs...

V

(Pyotr İvaniç'tan İvan Petroviç'e)

11 kasım

Çok sevgili, çok saygıdeğer dostum
İvan Petroviç!

Mektubunuz ruhumun çok derinlerinden üzdü beni. Değerli, ama hak hukuk bilmez dostum benim, sizin için öylesine iyi

şeyler düşünen, en yakın dostunuza böyle şeyler yazarken hiç mi sızlamadı vicdanınız? Çok acele ediyorsunuz, olayı olduğu gibi anlatmıyorsunuz, ayrıca, öylesine ağır sözcüklerle suçluyorsunuz ki beni!.. Ama suçlamalarınıza hemen cevap veriyorum: Dün evde bulamadınız beni, çünkü hiç beklenmedik bir anda acele, ölüm döşeginde olan bir hastanın yanına çağırılmıştım. Teyzem Yevfimiya Nikolayevna dün saat on birde ruhunu teslim etti. Akrabalar cenaze töreninin, duaların organizasyonu için oy birliğiyle beni seçmişler. Başım çok kalabalıktı, öyle ki, bu sabah sizinle görüşemedim, bir satırla bile olsun, durumdan haberdar edemedim sizi. Aramızda ortaya çıkan bu terslikten dolayı çok üzgünüm. Yevgeniy Nikolaiç'le ilgili lâf arasında şakayla söylediklerimi tam tersine anlamışsınız ve olaya beni derinden inciten bir anlam vermişsiniz. Sizden aldığım parayı hatırlatıyorsunuz ve bu konuda huzursuzluğunuzu belirtiyorsunuz. Ancak, burada her ne kadar, geçen hafta o üç yüz elli gümüş rubleyi sizden ödünç değil, belli koşullarla aldığımı hatırlatmadan edemeyeceksem de, şunu söyleyeyim ki, gene de her türlü isteginizi, talebinizi yerine getirmeye hazırım. Son seferinde elbette bir belge düzenlemiştik. Mektubunuzda yazdığınız öteki konularla ilgili açıklama yapacak kadar küçülmeyeceğim. Bunun bir yanlış anlamadan kaynaklandığının farkındayım. Bunda sizin her zamanki tez canlılığınızın, heyecanınızın, açık yürekliliğinizin etkisi olduğunu görüyorum. Biliyorum, dürüstlüğünüz, içtenliğiniz yüreğinizde bu kuşkunun kalmasına izin vermeyecek ve sonunda önce siz uzatacaksınız bana elinizi. Yanılıyorsunuz Ivan Petroviç, çok yanılıyorsunuz!

Mektubunuzun beni derinden yaralamış olmasına bakmadan, bugün kendim size gelmeyi düşünüyordum, ama dünden beri başım öylesine kalabalıktı, şu anda öylesine bitkinim ki, ayakta zor duruyorum. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, bir de kanım hastalanıp yatağa düştü. Ciddi bir hastalığa yakalanmış olduğundan korkuyorum. Ufaklığa gelince, Tanrı'ya şükür, şimdi çok daha iyi... Ama bırakıyorum artık kalemi... Çok işim var...

Değerli dostum, görüşmek üzere, vs...

14 kasım

Sevgili efendim Pyotr İvaniç!

Üç gün bekledim. Hep iyi şeyler düşünmeye çalıştım. Öte yandan, nezaket ve terbiyenin her insanın en önde gelen üstün özelliğinin özû olduğunu düşünerek; bir bakıma, teyzenizin ölümü üzerine Hristiyanlığın buyurduğu görevlerinizi gerektiği gibi yerine getirebilmeniz, bir bakıma da aramızdaki olayla ilgili birtakım bilgiler edinmeye gereksinim duyduğum için, bu ayın onunda yazdığım son mektubumda size kendimden de, olaylardan da hiç söz etmedim.

Doğrusunu isterseniz, ilk iki mektubunuzu okuduğumda benim ne istediğimi anlamadığınızı ciddi ciddi düşünmüştüm. İşte daha çok bu yüzden görüşmek, karşılıklı oturup konuşmak istiyordum sizinle; mektuplaşmaktan, düşüncelerimi yazıya dökmekte başarısız olmaktan korkuyordum çünkü. Biliyorsunuz, iyi öğrenim görmüş biri değilim, kabayım, hem kel hem fodul da değilim; ancak, dış görünüşün kimi zaman ne kadar yanıltıcı olduğunu, çiçeklerin altında bazen bir yılanın gizlendiğini acı deneyimlerimle öğrenmiş olduğumu da bilirsiniz. Ama anlıyordunuz beni, gerektiği gibi cevaplar vermiyordunuz bana, çünkü ruhunuzun bütün hainliğiyle, onur sözünüze ve aramızda var olan dostluğa ihanet etmeye bir kere karar vermiştiniz. Bana karşı son zamanlardaki iğrenç davranışınızla çok güzel kanıtladınız bunu. Sizden hiç beklemediğim, şu dakikaya kadar hiç inanmadığım aşağılık bir şeydi bu yaptığınız. Çünkü, başlangıçtaki ağırbaşlılığınız, davranışlarındaki inceliğiniz, zekânız, iş bilirliliğiniz beni size yakınlılaştırmıştı. Gerçek bir dost, iyiliğimi düşünen bir arkadaş bulduğumu sanıyordum. Ama artık çok iyi biliyorum, kalplerindeki zehiri cana yakın, içten görünüşleri arkasında saklayan, en yakınlarına pis oyunlar oynayan, onları alçakça aldatan, bu yüzden de eline kalem almaya yanaşmayan, öte yandan en ya-

kını için, vatani için kötü şeyler söyleyen, herhangi bir iş için onlarla ilişkiye girenlerin gözünü boyamak için olmadık şeyler yapan aşağılık çok insan var... Bana yaptığınız hainliği mektubumun devamında açıkça okuyabilirsiniz değerli efendim...

Önce, değerli efendim benim, mektubumda durumumu size bütün açıklığıyla, ayrıntılarıyla anlatmıştım, ayrıca, ilk mektubumda bazı sözlerinizle bana neyi, özellikle Yevgeniy Nikolaiç konusunda ne anlatmak istediğinizi sorduğumda, daha çok susmaya çalıştınız ve beni büyük bir şaşkınlığa, kuşkuya düşürerek olayı sakın bir biçimde geçiştirmeyi yeğlediniz. Başıma, kabalaşmadan sözünü edemeyeceğim birtakım işler açtıktan sonra da, çok üzgün olduğunuzdan dem vurmaya başladınız. Peki buna ne denebilir, sevgili efendim benim? Daha sonra, çok sıkıştığım, bütün başkentte arkanızdan koşmaya başladığımda da, dostluk maskesi altında, olaydan bilerek söz etmediğiniz, bana olayla ilgisi olmayan şeylerden dem vurduğunuz (özellikle, çok saygı duyduğum eşinizin hastalığını, çocuğunuza nane limon kaynatıp verdiğinizi, ayrıca, dişlerinin çıktığını anlattığınız) mektuplar yazmaya başladınız. Her mektubunuzda bunları iğrenç bir biçimde tekrar tekrar anlattınız. Çocuğunun acı çekmesinin her babayı üzeceğini elbette kabul ediyorum, ama çok daha önemli, ilgi çekici başka şeylerden söz edilmesi gerekiyorken ille de bunları anlatmak neden? Susuyor, sabrediyordum... Ama şimdi, artık iş isten geçmişken bunu size anlatmayı kendim için bir görev sayıyorum. Yalandan randevular vererek alçakça aldattınız beni; anlaşılan, hiçbir zaman olmayı istemediğim aptalınız, eğlenmeniz rolü oynamamı istediniz. Sonra, beni önce evinize davet edip, gene aldatmak için, saat tam beşte inme geldiğinizi söylediğiniz hasta teyzenizin yanına çağrıldığınızı bildirdiniz. Bu da alçakça bir yalandı. Neyse ki, saygıdeğer efendim benim, bu üç gün içinde araştırdım ve teyzenize bir gün önce, ayın sekizinde, gece yarısından biraz sonra inme geldiğini öğrendim. Bundan anladım ki, akrabalık ilişkinizin kutsallığını yabancı insanları aldatmak için kullanabiliyorsunuz. Nihayet, son mektubunuzda, tam da bilinen konuyla ilgili sizinle görüşmek üzere evinize geleceğim gün, teyzenizin öldüğünü

yazıyorsunuz. Ama hesaplarınızın, yalanlarınızın her türlü sınırı aşan en büyük alçaklığı da burada işte; çünkü benim için büyük bir şans sonucu tam zamanında ulaştığım bilgiler sonucunda öğrendim ki, teyzeniz mektubunuzda insafsızca yazdığınızdan tam bir gün sonra ölmüştür. Bana yaptığınız hainliği kanıtlayan başka şeyler daha öğrendim, ama hepsini sıralamaya kalkışsam bu mektup bitmez. Yalnızca şu kadarını söylemem yetecektir: Her mektubunuzda candan dostunuz olduğumu yazıyor, bana “sevgili dostum” falan diyordunuz, şimdi anlıyorum, beni yatıştırmak için öyle yazıyormuşsunuz.

Şimdi gelelim bana oynadığınız en aşağılık, iğrenç oyuna: Son zamanlarda ortak işimizle ilgili ağzınızı açıp bir şey söylemiyordunuz. Oysa, benden barbarca, zorla, hiçbir belge imzalamadan, iş ortağı sıfatıyla aldığınız üç yüz elli gümüş rubleden üstü kapalı, bütünüyle anlaşılmaz bir biçimde bile olsa, söz ettiğiniz mektubunuzu benden çaldınız... Ve nihayet, ortak tanıdığımız Yevgeniy Nikolaiç alçakça iftira attı bana... Şimdi anlıyorum: İzninizle söyleyeceğim, onun süt de, yün de vermeyen bir keçi olduğunu, ne balık ne et olduğunu bana göstermek istediniz. Bu ayın altısı tarihli mektubunuzda yerin dibine batırıyordunuz onu. Yevgeniy Nikolaiç’in kendi halinde, iyi bir genç olduğunu, toplum içinde her türlü saygıyı zamanı geldiğinde kazanabileceğini biliyorum. Ayrıca, tam iki haftadır her akşam çeşitli bahanelerle Yevgeniy Nikolaiç’ten cebe birkaç onluk, bazı akşamlar yüzlük bile, indirdiğinizi de bilmiyor değilim. Şimdi ise bütün bunları inkâr ediyorsunuz ve yaptıklarına karşılık bana teşekkür edecek yerde, ortak olduğumuzu söyleyip, payıma düşecek kazançtan söz ederek gözümü boyayıp, benim paramın da üzerine konmaya çalışıyorsunuz. Şimdi, benden ve Yevgeniy Nikolaiç’ten yasal olmayan yollarla aldığınız paralara karşılık, uzun uğraşlar sonunda evinize soktuğum o kişiyi gözümünden düşüren iftiralarna dayanarak, bana teşekkür etmekten bile kaçırıyorsunuz. Arkadaşların anlattıklarına göre, kendiniz de geçinemiyormuşsunuz onunla ve en yakın dostunuz için (oysa ondan daha aptal dost yoktur yeryüzünde, öyle olmasaydı niyetinizi, ona gösterdiğiniz dostluğun, yakınlığın ne için olduğunu hemen anlardı) evet, en

yakın dostunuz için sağda solda ileri geri konuşuyormuşsunuz. Ben, ona gösterdiğiniz dostluğun, yakınlığın sahte, aşağılık, ah-laksızca, haince, ayıp olduğunu söylüyorum. Bunun için de delil olarak kendimi gösteriyorum. Ne kötülüğümü gördünüz ve ne için böylesine acımasız davranıyorsunuz bana karşı?

Mektubumu burada bitiriyorum. Size söyleyeceğimi söyle-dim artık. Şimdi sonucu bildiriyorum: Sayın efendim, bu mek-tubu aldıktan sonra en kısa zamanda bana eksiksiz olarak, önce, size verdiğim üç yüz elli gümüş rubleyi; sonra, kâr payı olarak sözünü verdiğiniz miktarda parayı bana teslim etmez-seniz, sizi buna zorlamak için her olanağı, gerekirse açıkça güç de, kullanacağımı; nihayet, yasal yola başvuracağımı, bu kulunuzun elinde sizi herkesin gözünde küçük düşürecek ta-nıkların bulunduğunu da bilmenizi isterim.

İzninizle saygılar vs.

VII

(Pyotr İvaniç'tan Ivan Petroviç'e)

Ivan Petroviç!

Bana yolladığınız köylü işi, aynı zamanda tuhaf o şeyi ilk anda yırtıp atmak geldi içimden, ama sonra bir antika olarak saklamaya karar verdim. Ne var ki, sizinle aramızdaki anlaş-mazlık, tatsızlık üzüyor beni. Önce size cevap vermemek iste-dim. Ama gerekiyor... Burada özellikle şunu belirtmeliyim, bir gün evimde sizi görmek benim için de, karın için de son de-rece üzücü olacaktır. Sağlığı yerinde değil karının; ayrıca, çiz-melerinizin katran kokusu onu rahatsız edecektir.

Karım, karınıza onun bizdeki "Don Kişot" kitabını teşek-kürleriyle yolluyor. Son ziyaretinizde sözde yanlışlıkla bizde unuttuğunuz galoşlarınıza gelince, üzülerək bildiriyorum, ne kadar aradıysak hiç bir yerde bulamadık onları. Hâlâ arıyorlar. Bulamazlarsa, size yeni bir çift galoş alacağım.

Gene de saygılar vs.

Kasımın on altısında Pyotr İvaniç kent postasıyla kendi adına gelen iki mektup aldı. Birinci zarfı açtı, içinden soluk pembe kâğıda özenle sarılmış bir sigara tabakası çıktı. İvan Petroviç'in karısının elinden çıktığı belliydi. Paketin üzerinde Yevgeniya Nikolayevna yazıyordu, bir de tarih vardı: 2 Kasım. Pakette başkaca bir şey yoktu. Pyotr İvaniç mektubu okudu:

Sevgili Eug'ene! Dün bir türlü olmadı. Bütün akşam kocam evdeydi. Yarın saat tam on birde gel, bekliyorum. Saat on bir buçukta kocam Çarskoye'ye gidiyor ve gece yarısı dönecek. Bütün gece canım çok sıkkındı. Mektubun ve verdiğin haberler için teşekkürler. Ne uzun yazmışsın öyle! Gerçekten, hepsini o kız mı yazdı? Ama anlatımı doğrusu çok güzel. Sana çok teşekkürler. Beni sevdiğini biliyorum! Dün olanlar için kızma bana, yarın gel, yalvarırım gel.

A

Pyotr İvaniç ikinci zarfı açtı.

Pyotr İvaniç!

Bundan böyle zaten adımımı atmam evinize, zahmet edip yazmışsınız...

Önümüzdeki hafta Simbirsk'e gidiyorum. Sevgili ve değerli dostunuz Yevgeniy Nikolaiç sizin olsun. Umanın mutlu olursunuz. Galoşların konusunda da üzmeğin tatlı canınızı.

On yedi kasımda İvan Petroviç kent postasından kendi adına gelmiş iki mektup aldı. İlk zarfı açtı. İçinden aceleyle, gelişigüzel yazılmış bir pusula çıktı. Karısının el yazısıydı bu. 4 ağustosta Yevgeniy Nikolaiç'e yazılmıştı. Zarfta başkaca bir şey yoktu. İvan Petroviç okudu:

Elveda, elveda Yevgeniy Nikolaiç! Bunun için de ödüllendirsin sizi Tanrım. Umarım mutlu olursunuz! Ama benim kaderim çok kötü, korkunç! Böyle olmasını siz istediniz. Halam olmasaydı, inanacaktım size. Bana da, halama da gülmeyin lütfen.Yarın evleniyoruz. İyi birini bulduğumuz ve drahoma vermek zorunda kalmadığı için seviniyor halam. Bugün ilk kez dikkatli baktım damat adayının yüzüne. İyi birine benziyor. Sıkıştıyorlar beni. Elveda, elveda... canım benim!! Arada bir hatırlayın beni. Ben hiç unutmayacağım sizi. Hoşçakalın. İlk mektubumu hatırlıyorsunuz, değil mi?.. Bunu da öyle bitiriyorum...

Tatyana

İkinci mektup şöyleydi:

Ivan Petroviç! Yarın yeni galoşlarınızı alacaksınız. Kimsenin cebinde gözüm yoktur benim. Bu yüzden, sokaklardan kimse-nin eski püsküsünü toplamam.

Yevgeniy Nikolaiç dedesinin bazı işleri için birkaç güne kadar Simbirsk'e gidecek, benden kendisine yol arkadaşı bulmamı rica etti, düşünür müsünüz?

1847

Polzunkov

Ползунков

İzlemeye başlamıştım bu adamı. Dış görünüşünde bile öylesine özel bir şey vardı ki, ne kadar dalgın olursanız olun, elinizde olmadan gözünüz takılıyordu ona ve birden katılırcasına gülme-ye başlıyordunuz. Bana da öyle olmuştu. Önce şunu belirte-liyim, bu ufak tefek adamın gözleri çok canlı, kıpır kıpırdı... ya da, doğrusu, ona yönelen her bakışın etkisine her şeyiyle kapılı-yor, içgüdüsel olarak kendisine bakıldığını hissediyor ve hemen ona bakana dönüyor, huzursuz bir tavırla bu bakışın analizini yapıyordu. Sürekli hareketli, çabuk; tam bir fırlıdaktı. Çok tu-haftır! Çevresinde herkesin maskarası olmasına, bütün bu fiske-lere başını, nasıl bir ortamda olduğuna bakarak, ruhsal ya da fi-ziksel olarak uysalca uzatmasına karşın, kendisiyle alay edilme-sinden korkuyor gibiydi. Oysa ekmegini neredeyse bu yoldan kazanıyordu. İsteyerek soytarılık yapanlar, hiç de acınacak in-sanlar değillerdir. Ama ben bu tuhaf, gülünç adamın meslekten bir soytanı olmadığını hemen anlamıştım. Ciddi bir şeyler kal-mıştı onda. Huzursuzluğu ve kendisiyle ilgili her zamanki sağ-lıksız endişesi onun lehine tanıklık eden şeylerdi. İnsanlara ya-ranmak istemesinin nedeninin, maddi çıkardan çok temiz yü-reklilik olduğunu düşünüyordum. Kendisine insanların katılır-casına gülmelerine, hem de gözlerinin içine baka baka, aşağıla-

yıcı bir biçimde gülmelerine haz duyarak izin veriyor, ama aynı zamanda (buna yemin edebilirim) onu dinleyenlerin böylesine katı yürekli oldukları, olaylara değil de kendisine, her şeyine, kalbine de, başına da, dış görünüşüne de, bedenine de, ruhuna da güldükleri düşüncesi yüreğini sızlatıyordu. O anda, durumunun ne denli aptalca olduğunu hissettiğinden kuşku yok. Ne var ki, protestosu kesinlikle her seferinde soylu bir biçimde yükselmesine karşın, hemen sönüveriyordu göğsünde. Bunun onun yoksul olduğu için itilmiş kakılmışlığından, birilerinden para koparmak istediğinden değil, yalnızca iyi yürekliliğinden olduğuna inanıyorum. Çünkü her zaman borç para alıyordu, yani yüzünü biçimden biçime sokarak çevresindekileri yeterince güldürdükten sonra, buna bir ölçüde hakkı olduğunu düşünerek bir çeşit sadaka biçiminde ödünç alıyordu.. Aman Tanrım! Ne biçim bir borçtu bu! Hem nasıl bir borç alıştı! Buruş buruş, köşeli yüzü kadar küçücük bir yerde bu adamın aynı anda böylesine çok değişik yüz ifadesini, bunca garip karakterde duyuyu, en çılgın izlenimi nasıl sıkıştırdığını aklım almıyordu. Neler yoktu orada, neler! Utanma mı istersiniz, sahte bir küstahlık mı, ansızın yüzü kızartan can sıkıntısı mı, öfke mi, başarısızlık korkusu mu, verilen zahmet için bağışlanma isteği mi, kendi gururunun ve hiçliğinin tam bilinci mi... Bütün bunlar şimşek gibi bir anda gelip geçiyordu yüzünden. Ortalarda tam altı yıldır böyle yaşayıp gidiyordu ve aldığı ödünç paraların hiçbirini ödemeyi şimdiye kadar aklının ucundan bile geçirmemişti! Anlaşılabacağı üzere, hiçbir zaman bütünüyle yüz­süzleşmemiş, alçaklık etmemişti. Kalbi yeterince canlı, heyecan doluydu! Daha fazlasını söyleyeceğim: Bence o dünyanın en dürüst, soylu insanıydı. Ama küçük bir eksiklikle: Sırf bir yakınına yaranmak uğruna, aldığı ilk emirle dürüstçe ve isteyerek alçaklık etmek. Anlayacağınız, süprüntü adam, dediklerindendi. İşin en komik yanı da, giyinişinin herkesinki gibi, (ne daha kötü, ne daha güzel), temiz, hatta biraz şık, ağırbaşlılık iddiasında, benlikli olmasıydı. Dış görünüşte eşitlik, içsellikte bu eşitsizlik, kendisi için korku ve aynı zamanda sürekli yalvarır durumda olma... bütün bunlar insanı şaşırtacak bir karşıtlık oluşturunuyordu ve gülmeye de,

acıma duygusuna da elverişliydi. Bütün bu dinleyicilerinin dünyanın en iyi yürekli insanları olduklarına, onun alay edilmeye mahkum kişiliğine değil de, yalnızca komik olaylara güldüklerine yürekten inansaydı (ki bütün deneyimlerine karşın, sık sık hissettiği bir şeydi bu) hiç kuşku yok, seve seve ceketini çıkarıp öyle veya böyle ters giyer, çevresindekilere yaranmak için, sırf koruyucularını güldürmek, onlara zevk vermek için (ayrıca bundan hoşlanarak da) o kılıkla sokaklarda dolaşırdı. Gelgelim, eşitliğe ulaşması hiçbir zaman, hiçbir türlü mümkün olmamıştı. Bir ayrıntı daha: Bu tuhaf adam gururlu, taşkın yaradılışlı, ortalarda bir tehlike yoksa, hatta mağrur biriydi. Koruyucularından biri onu aşırı kızdırdığında, kimi zaman hiçbir şeyi düşünmeden, yani kendini tehlikeye atarak, neredeyse kahramanca adamı payladığına tanık olurdunuz... Ama bir an olup geçirdi bu... Anlayacağınız, sözcüğün tam anlamıyla bir çilekeşti bu adam, ama en işe yaramazı, ve de dolayısıyla, en komiği.

Konuklar arasında bir tartışma başlamıştı. Birden baktım, benim tuhaf adam sandalyenin üzerine çıkmış, sözü yalnızca kendisine vermeleri için avazı çıktığıınca bağırıp çağırıyor.

Ev sahibi fısıldadı kulağıma:

– Dinleyin, bazen çok ilginç şeyler anlattığı olur... İlgileniyor musunuz onunla?

Evet anlamına başımı sallayıp gruba yaklaştım.

Gerçekten de, sandalyenin üzerine çıkmış düzgün giyimli, avazı çıktığıınca bağırarak herkesi dikkatle dinliyordu. Onu tanımayan çoğu kimse şaşkınlık içinde bakıyor, ötekiler kahkahalarla gülüyordu.

Bulunduğu yükseklikten bağırıyordu tuhaf adam:

– Fedosey Nikolayeviç'i tanıyordum ben! Herkesten yakın ben tanıyordum Fedosey Nikolayeviç'i! İzin verin de anlatayım size baylar. Fedosey Nikolayeviç'le ilgili güzel şeyler anlatacağım size! Bildiğim bir şey var... harika bir şey!..

– Anlatın Osip Mihaylıç, anlatın.

– Hadi anlatsana!!

– Dinleyin...

– Dinleyin beyler, dinleyin!!!

– Başlıyorum, ama özel bir öykü bu...
– Olsun varsın!
– Komik bir öykü.
– Çok güzel, harika, mükemmel... hadi başla!
– Hizmetkârınızın yaşamından bir bölümdür...
– Peki öyleyse ne diye komik olduğunu söylemek zahmetinde bulundunuz ki?..

– Biraz da trajik!
– Ya???!
– Sözün kısası, şimdi benden dinlemek mutluluğuna ereceğiniz bu öykü, benim çok ilginç bir oyuna gelmemin öyküsüdür baylar.

– Yalan yok, değil mi?
– Bu öykü...

Bıyıklı, sarışın, genç bir konuk elini redingotunun cebine sokup, mendilini çıkaracakken, bilmiyormuşçasına para kesesini çıkarıp, kısık bir sesle söze karıştı:

– Demek bu öykü... sözünü evirip çevirmeye çalışma şimdi... demek bir fiyatı var bu öykünün...

– Bu öyle bir öykü ki baylar, başınıza gelseydi birçoğunuzu görmek isterdim. Ayrıca, benim evlenemememin de nedendir bu öykü!!

– Evlenememenin mi!.. Evlenmek ha!.. Duydunuz mu, Polzunkov evlenecekmiş?!

– Ne yalan söyleyeyim, şu anda *madame* Polzunkova'yı görmek isterdim!

Bir genç Polzunkov'un yanına sokulup ince sesiyle:

– İzninizle sorabilir miyim, dedi, eski *madame* Polzunkova'nın adı neydi?

– Evet, işte ilk bölüm, baylar: Bundan tam altı yıl önce, ilkbahar, martın otuz biri... Tarihe dikkat edin baylar, yani...

Kıvrıkcık saçlı bir gencin sesi duyuldu:

– Yani bir nisandan bir gün önce!

– Çok doğru tahmin ettiniz efendim. Akşam olmuştu. N... kentinin üzerine akşamın karanlığı yavaş yavaş çöküyor, ay ufukta ağır ağır yükseliyordu...Anlayacağınız, her şey olma-

sı gerektiği gibiydi. İşte efendim, toprağı bol olsun, eve kapanık babaannemle vedalaşıp, gecenin geç saatinde küçücük dairemden sessizce dışarı çıkmıştım. Nikolay Nikolayeviç'ten duyduğum böyle moda bir deyiimi kullandığım için bağışlayın beni baylar. Ama gerçekten eve kapanık yaşıyordu babaannem: Kördü, dilsizdi, sağırdı, geri zekâlıydı. Ne ararsanız vardı onda yani!.. İtiraf edeyim, önemli bir iş için çıkmıştım evden. Yüreciğim, kocaman elli birinin ensesinden yakaladığı bir ke-diciğin kalbi gibi atıyordu...

– Affedersiniz *monsieur* Polzunkov!

– Ne emretmiştiniz?

– Basitçe anlatın anlatacağınızı, edebiyat yapacağım diye zorlamayın kendinizi lütfen!

Buna biraz şaşırın Osip Mihaylıç:

– Tamam efendim, dedi. Fedosey Nikolayeviç'in (alınının te-riyle kazandığı parayla aldığı) evine gittim. Anlayacağınız, Fe-dosey Nikolayeviç bizim dairede bir memur değil, müdürdü. Benim geldiğimi haber verdiler kendisine ve hemen bir odaya aldılar beni. Şu andaymış gibi aklımda: Karanlık, neredeyse karanlık bir odaydı. Mum falan getirdikleri yoktu. Biraz sonra baktım, Fedosey Nikolayeviç girdi odaya. Karanlıkta ne yapacaktık...

Bir subay:

– Aranızda ne geçmişti? diye sordu.

Polzunkov hemen kıvrıcık saçlı gence döndü, yüzünde si-nirden kaslar çekilerek sordu ona:

– Peki siz ne düşünöyorsunuz efendim?

Sonra sürdürdü konuşmasını:

– Evet, böyle işte baylar. O anda çok garip bir şey oldu. As-lında bir gariplik yoktu ortada, ama güncel dedikleri bir şey oldu... Bir tomar kâğıt çıkardım cebimden, o da bir tomar, yal-nızca devlet...

– Banknotu mu?

– Evet, banknotu efendim. Ve değiş tokuş yaptık.

Ciddi giyimli, kısa saçlı bir genç:

– Bahse girerim, rüşvet konusu var bu işte, dedi.

Polzunkov:

– Rüşvet ha! diye karşılık verdi. Eh! Hayatta çok gördüğüm liberaller gibi olayım ki... Günün birinde siz de taşrada görev yapacak olursanız ellerinizi... kendi ocağınızda ısıtmayacaksınız. Bir edebiyatçının dediği gibi:

Ve anayurdumuzun dumanı hem tatlı, hem de hoş gelir bize!

Anamızdır yurdumuz, anamız baylar, bizim yurdumuz... yavruları olan bizler emeriz, sömürürüz onu!..

Herkes gülmeye başladı.

Polzunkov kalabalığı kuşkuyla gözden geçirerek:

– Ama inanır mısınız baylar, hiçbir zaman rüşvet almadım ben, dedi.

Polzunkov'un sözlerinin arkası, bir kahkaha tufanı arasında duyulmaz olmuştu..

– Gerçekten öyle, baylar...

O anda sustu. Yüzünde tuhaf bir ifadeyle herkesi süzmeye devam ediyordu. Belki de, (kim bilebilir) belki de o anda, kendisinin bu dürüst kalabalığın çoğundan daha dürüst olduğu düşüncesi gelmişti aklına... Ne var ki, kahkahalar sona erene kadar yüzündeki ciddi ifade kaybolmadı.

Herkes sakinleşince tekrar başladı Polzunkov:

– Evet işte böyle, hiçbir zaman rüşvet almadım ama, bu sefer suçluydum: Rüşveti verenin elinden alıp... rüşveti cebime koydum... Anlayacağınız, birilerine gönderirsem, Fedosey Nikolayeviç'in başının belaya girmesine neden olacak birtakım kâğıtlar vardı elimde.

– Demek satın aldı o kâğıtları.

– Evet efendim, satın aldı.

– Çok mu para verdi?

– Günümüzde herhangi birinin vicdanını bütünüyle, her şeyiyle satacağı (kuşkusuz, para verecek çıkarsa...) kadar bir para verdi işte... Ama paraları cebime koyunca hırsızlıkla suçladı beni. Bilemiyorum baylar, her zaman nasıl oluyor bana bu... ama birden donup kaldım, bir şey söylemek için dudaklarımı kıpırdatıyordum, bacaklarım titriyordu... Ama suçluy-

dum, bütün kabahat bendeydi, suçluydum, vicdanım sızlıyordu, Fedosey Nikolayeviç'ten özür dilemeye hazırdım...

– Ee? Bağışladı mı seni bari?

– Ama özür dilemedim... O anda öyle düşündüğüm için söyledim bunu. Heyecanlı bir insanımdır. Baktım, dosdoğru gözlerimin içine bakarak şöyle diyor:

– Tanrıdan korkmuyor musunuz siz Osip Mihaylıç? dedi.

Ne yaparsın! Kabalık yapmış olmamak için, kollarımı iki yana açtım, başımı çevirdim: “Siz ne diyorsunuz Fedosey Nikolayeviç?” dedim. Kibar davranmak için böyle söyledim... O anda yerin dibine girmeye hazırdım.

– Evet Osip Mihaylıç, bunca yıl ailemizin bir dostu olun, nasıl söylesem, oğlumuz gibi olun, daha neler olun ve durduk yerde!.. İhbar etmeye kalkışın beni, olacak şey mi bu?.. Gel de güven insanlara bundan sonra, Osip Mihaylıç...

Evet, baylar, böyle bir söylev çekti bana işte! “Hayır, diyor-du, şimdi söyleyin bana, Osip Mihaylıç, bundan sonra insanlar için ne düşünebilirim? Ne diyebilirdim?” Düşünüyordum... İnanır mısınız, boğazım kurumuştı, sesim çıkmıyordu, yaptığının farkındaydım ve şapkamı kaptım...

– Nereye gidiyorsunuz Osip Mihaylıç? Hem de böyle bir günün arifesinde... Kinlendiniz mi bana yoksa? Üzdüm mü sizi?..

– Fedosey Nikolayeviç, dedim, Fedosey Nikolayeviç!

Anlayacağınız, suda şeker gibi eriyip bitmişim baylar. Nereye gidiyordum? Banknot destesi cebimdeydi, sanki bağırtıyordu oradan bana: “Çok nankörsün! Haydut! Rezil soyguncu!” Sanki seksen kiloluk bir ağırlık vardı cebimde, öyle aşağı çekiyordu... (O banknot paketi gerçekten de seksen kilo gibiydi!..)

– Görüyorum, dedi Fedosey Nikolayeviç, farkındayım, pişmansınız yaptığınıza... Biliyor musunuz, yarın...

– Mısırlı Mariya günü, efendim...

Fedosey Nikolayeviç:

– Neyse, ağlama artık! dedi. Bir kabahat yaptın ve pişmansın! Gidelim! Belki tekrar doğru yola sokmayı başarabilirim sizi... Bakarsınız benim mütevazı, sıcak yuvam (hatırlıyorum,

aynen böyle, mütevazı yuvam, demişti rezil) gene içine alır, tekrar ısıtır sizin katılaşı... katılaşımış demeyeceğim, yoldan çıkmış yüreginizi...

Elimden tuttu, baylar, ailesinin yanına götürüyordu beni. Sırtım buz gibiydi. Titriyordum! Ne yüzle onların karşısına çıkacağımı düşünüyordum... Ama şunu da bilmeniz gerekir, baylar... nasıl söylesem, o anda çok önemli bir şey oldu!

– Bayan Polzunkova mı yoksa?

– Fedosey Nikolayeviç'in kızı Mariya Fedoseyevna, bildiğiniz anlamda tam bir hanımefendiydi, böylesine bir onuru hiç beklemiyordu!

Anlayacağınız, Fedosey Nikolayeviç evin bir oğlu gibi olduğumu söylerken haklıydı. Bir buçuk yıl önce başlamıştı olay. Mihaylo Maksimic Dvigaylov adında, ordudan ayrılma biri o sıralar hayattaydı. Ama bir süre sonra Tanrının takdiri, ölüverdi adamcağız. Vasiyetnamesini hep uzun bir kutuda saklardı. Gelgelelim, öyle oldu ki, uzun hiçbir kutudan çıkmadı vasiyetnamesi...

– Üf!!!

– Evet, üf ki üf! Sağdan soldan bunu Fedosey Nikolayeviç'in yaptığını çıtlatanlar oluyordu. Düşünüp duruyordum, tutuyordum kendimi, ama birden şanssızlığımıza (belki de şansımıza!) süvari atlarını denetleyicisi çıkageldi küçük kentimize. İş hafifti, yalnızca süvariyle ilgiliydi, bu yüzden kısa zamanda bitirip kentten ayrılması gerekirdi, ama nedense çok sıkı bir biçimde ilgilenmeye başlamıştı Fedosey Nikolayeviç'le. Havan topu gibi çökmüştü üzerine! Her zamanki heyecanımla gittim Fedosey Nikolayeviç'in yanına, "Böyle iken böyle, Fedosey Nikolayeviç," dedim, "ne diye üzülüyorsunuz? Bir bakıma oğlunuz sayılırim... Babalık hakkınız var üzerimde, bekliyorum, o gün geldiğinde..." Efendime söyleyeyim, anlatmaya başladı! Yani edebiyat parçalamaya, şiirler okumaya... Öyle güzel şeyler söylüyordu ki, kendimden geçmiş, onu dinliyordum, ama söylediklerinin tekini anladığımı yoktu... Aptallaşmıştım, sanki bir kar fırtınasına yakalanmıştım sanki, bir şey göremiyordum, aptal aptal dikiliyordum. Ama ne güzel konuşuyordu, gerçekten büyük bir yetenektir, dinleyen hayran kalırdı ona! Sağa sola

koşturup durmaya başlamıştım! Aşk şarkıları söylüyor, şekerlemeler götürüyor, bir köşede oturup ah vah ediyordum. Anlayacağınız, içim yanıyor, kalbim sızlıyordu, aşktan sızlıyordu kalbim, seller gibi gözyaşı döküyordum, içimden aşkı söyleyordum!.. Evet, bir aptaldım, öyle ya, otuz yaşındaydım ve papaza bile danışmamıştım henüz... Nerde! Kurnazlık yapmaya kalkışmıştım! Yo, hayır! İşlerim iyi gitmiyordu, her yanımda alay, kahkaha vardı... sonunda canım sıkılmıştı, boğulacak gibi olmuştum, sıvışıp gitmiştim oradan, bir daha adımlımı atmamıştım evlerine... Düşünüp taşınmış, onu ihbar etmeye karar vermiştim! Gelgelelim, yapmayı düşündüğüm şey, dostunu ele vermek bir alçaklıktı... Ne yalan söyleyeyim, elimde çok belge vardı, hem öyle bir belge vardı ki, üstüne olamazdı!.. Belgeleri ona vermem için banknot olarak bin beş yüz ruble getirmişti!

– Ya! Rüşvet olarak yani!

– Evet efendim, doğrudan doğruya rüşvet olarak... Rüşvet verdi bana! (Öyle ya, ayıp değil ya, evet, hiç de değil!) Şimdi anlatmaya başlıyorum: Hatırlıyorsanız eğer, ailesinin yanına beni bitkin bir durumda götürdüğünü söylemiştim. Çay odasına gittik. Orada sanki alınmışlar, yani alınmışlar değil de düpedüz öfkeliymişler gibi karşıladılar beni... Üzgün, çok üzgündüler, öte yandan bakışları babalarının gibi mağrur, ciddiydi... Yolunu yitirmiş oğul eve dönmüştü işte! Masaya oturtular beni. Çay içecek durumum mu vardı! Asıl semaver göğsümün içindeydi, kaynıyordu orada, oysa bacaklarım buz kesmişti. Yalvardım yakardım! Korktum! Eşi, yedinci derece (şimdi altıncı derece) devlet memuresi Mariya Fominişna, doğrudan “sen” diye hitap ederek konuşmaya başladı benimle: “Ne o yavrum, görüşmeyeli çok zayıflamışsın?” dedi. “Evet Mariya Fominişna, dedim, biraz rahatsızım da...” Sesim titriyordu! Ve o, hinoğlu hin kadın, bir fırsatını kollayıp, durup dururken şöyle dedi: “Yanılmıyorsam vicdan azabı çekiyorsunuz, ha, Osip Mihayliç, anam babam? Sana yedirdiklerimiz vicdanınızı sızlatıyordur! Anlaşılan, döktüğüm kanlı gözyaşları yumuşattı seni!” İnanın, tam böyle söyledi. Doğrudan vicdanıma hitap ediyordu. Elden ne gelirdi, kadın kısmı işte! Oturduğu yerden

kalkmadan herkesin bardağına çay koyuyordu. Şöyle geçiriyordum içimden: "Pazar yerine çıksan, kadınlara bağırıp çağırsan nasıl olurdu hanımefendiciğim?" Bizim memure böyle biriydi işte! Tam o anda, felaketime, kızı Mariya Fedoseyevna bütün masumiyetiyle girdi odaya. Rengi biraz soluktu, sanki ağlamış gibi, kırmızıydı gözleri... Aptal gibi donup kalmıştım olduğum yerde. Sonra anlaşıldı, denetleyicisi için dökmüş o gözyaşlarını: Adam evine dönmüş. (Söylemenin tam sırası geldi şimdi) sıvışmış anlayacağınız. Çünkü görev süresi bitmiş adamın, sürekli bir görev değilmiş görevi! Evet, böyle işte... Anne babası paniğe kapılmışlar, her şeyi inceden inceye öğrenmişler. Başka ne yapabilirlerdi, sessiz bir kedere gömülmüşler, evin içinde kimsenin yüzü gülmüyormuş... Evet, elden ne gelirdi, Mariya Fedoseyevna'nın yüzüne bakar bakmaz çöktüm, sözcüğün tam anlamıyla çöktüm, yan gözle şöyle bir göz attım şapkama, hemen kalkıp oradan tüymek istedim. Ama şapkam yoktu, götürmüşlerdi onu... Ne yalan söyleyeyim, şapkasız kaçmaya razıydım, (bunu düşündüm bile) ama ne yaparsınız ki, kapıyı da kilitlemişlerdi. Dost gülümsemeler başladı, göz kırpmalar, göz kaş işaretleri... Bozuldum, aşkla ilgili bir şeyler saçmaldım... Bu arada benim gözümün nuru piyanonun başına geçti, bir süvari subayı da kılıcına dayanıp hüzünlü bir şarkıya başlamasın mı... Mahvolmuştum! Fedosey Nikolayeviç, "Evet, dedi, her şey unutuldu artık, gel buraya, gel bir kucaklayayım seni!" Koşup başımı göğsüne dayadım. "Velinimetim benim, dedim, öz babamsınız siz benim!" Nasıl boşaldı gözyaşlarım! Aman Tanrım, ne oldu! O da ağlıyordu! Karısı da ağlıyordu! Benim Mariyacığım da ağlıyordu... Açık sarı saçlı bir kadın daha vardı odada, o da ağlıyordu... Evin her köşesinden çocuklar sökün etti (Tanrım iyilik versin hepsine!) onlar da hüngür hüngür ağlıyorlardı... Ne çok gözyaşı aktı, ne çok duygulanmıştı herkes, o ne sevinçti öyle, yoldan çıkmış evlada yeniden kavuşmuşlardı, evin oğlu askerden dönmüştü sanki! Yemekler geldi, oyunlar oynandı: Oh, çok ağrıyor! Neren ağrıyor? Kalbim. Kimin için? Yüzü kıpkırmızı oluyor canımın içinin... İhtiyarla punç içtik... Öyle işte, çok güzel ağırladılar beni...

Babaannemin yanına döndüm. Kendimde değildim, başım dönüyordu. Yol boyunca kendi kendime gülüp durmuştum. Evde tam bir saat, odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaştım, yaşlı babaannemi uyandırdım, bütün sevincimi anlattım ona. "Peki o haydut para verdi mi sana?" – "Verdi babaanneciğim, verdi, benim canım babaanneciğim, verdi, çok paramız var artık!" – "Öyleyse evlen bari, hiç olmazsa şimdi evlen, demek Tanrı duydu dualarımı!" Yaşlı kadın böyle söylüyordu işte. Sofran'ı uyandırdım. "Sofran, dedim, çizmelerimi çıkar." Çizmelerimi çıkardı Sofran. "Hadi şimdi kutla beni Sofran! Öp beni! Evleniyorum dostum, evet evleniyorum. Yarın sarhoş olasıya iç, istediğin gibi dolaş, efendin evleniyor!" Kalbim kıpır kıpırdı, neşe doluydu!.. Uyumak istedim, uyuyamadım. Gene ayağa kalktım. Yatağa oturup düşünmeye başladım. Birden aklıma geldi: Yarın bir nisan. Ne güzel, neşeli bir gün olacaktı! Neler düşünüyordum! Evet beyler! Yataktan kalktım, mumu yaktım, masamın başına geçtim... Yeterince yürümüş, eğlenmişim... İnsan fazla neşeliyse, bilirsiniz beyler nasıl olur! Kafamın içi kazan gibiydi! Öyle işte! Senden bir şey almak isterler, verirsin ne istiyorlarsa, "buyurun alın" dersin! Yanağına bir tokat aşkederler, sen bir de tekme atsinlar diye seve seve sırtını dönersin! Sonra, köpekmişsin gibi bir parça ekmekle "Gel, gel" diyerek çağırırlar seni, yürekten isteyerek koşarsın yanlarına, kocaman patilerinle aptalca okşamaya başlarsın onları... yalanırsın! Hiç değilse o durumda, baylar!.. Gü-lüyorsunuz, aranızda fısıldaşıyorsunuz, görüyorum! Sonra kendimle ilgili her şeyi anlatacağım size, alay edeceksiniz benimle, arkamdan koşturmaya başlayacaksınız! Ama söylüyorum size, söylüyorum, söylüyorum! Peki kim emretti bana? Kim arkamdan kovalıyor? Arkamda durmuş, kim "Anlat, hadi anlat!" diye fısıldıyor kulağıma? Ama anlatacağım, her şeyi anlatacağım, sizlerin benim ruhuma girdiğiniz gibi ben de hepinizin ruhunuza gireceğim sevgili dostlarım... Ha-ha-ha!..

Odanın sağından solundan yükselen kahkahalar sonunda her yanını kapladı ve o anda gerçekten heyecanlanan konuşmacının sesini boğdu. Sustu Polzunkov, bir süre odadakileri

süzdü ve sonra birden coşmuş gibi kollarını havaya kaldırıp, durumunda gerçekten gülünecek bir şey varmışçasına bir kahkaha attıktan sonra anlatmayı sürdürdü:

– O gece hemen hiç uyuyamadım baylar; bütün gece kâğıda bir şeyler karalayıp durdum. Ne düşündüm biliyor musunuz? Ah baylar! Aklıma geldikçe vicdanım sızlıyor! Hele o gece: Sarhoş kafayla iyice dağıttım, olmadık şeyler yaptım, saçmaladım... Sonra yatıp uyudum. Ama sabah daha ortalık aydınlanmadan uyandım, ancak iki saatçik uyuyabilmişim, o da nasıl!.. Kalkıp giyindim, elimi yüzümü yıkadım, saçlarımı tarayıp jöleledim, yeni frakımı çektim sırtıma ve yazdığım kâğıt şapkamın içinde, doğru Fedosey Nikolayeviç'in evine, bayrama... Fedosey Nikolayeviç gene kollarını açıp karşıladı beni, gene baba göğsüne çağırdı... Bense kurumluyum, dün olanlar hâlâ aklımda... Bir adım geri çekildim. "Olmaz Fedosey Nikolayeviç, dedim, isterseniz önce şu dilekçemi okuyun." Kâğıdı uzattım ona. Dilekçede ne mi vardı? Şu vardı: Falanca, falanca Osip Mihayloviç'in şu, şu nedenlerle emekliye sevk edilmesini ve kendi isteğiyle rütbesinin geri alınmasını istemektedir! İşte böyle şeyler gelmişti aklıma. Tanrım! Bundan daha doğru dürüst bir şey düşünememişim! Öyle ya, bugün bir nisandı... dünkü üzüntüm geçmemiş, bütün gece düşünmüşüm, düşündükçe daha çok üzülmüşüm, bu yüzden şimdi buraya, velinimetime gelmişim, artık kıızıyla evlenmek istemiyormuşum gibi, bir nisan şakası yapmaya kalkışmışım. "Dün verdiğiniz paralar cebimde, artık gelecek korkum da yok, buyurun istifa dilekçemi", der gibiydim. "Sizin gibi bir yöneticinin yanında çalışmak istemiyorum artık, Fedosey Nikolayeviç! Başka bir daireye geçeceğim, orada da, göreceksiniz, ihbar edeceğim sizi!" Onları korkutmak için böylesine aptalca bir şey yapmayı düşünmüştüm işte! Nasıl? Güzel, değil mi baylar? Anlayacağınız, bir gün önceki olaydan sonra içim çok ısınmıştı onlara, aile arasında küçük bir oyun oynayayım onlara, Fedosey Nikolayeviç'in baba yüreğine biraz dokundurayım, demişim...

Kâğıdı aldı elimden, okumaya başladı. Baktım yüzü allak bullak oldu. "Nedir bu, Osip Mihaylıç?" Aptal gibi şöyle kar-

şılık verdim: “Bir nisan! Bayramınız kutlu olsun Fedosey Nikolayeviç!” Yani küçük bir çocuğun, babaannesinin oturduğu koltuğun arkasına saklanıp, yaşlı kadını korkutmak için kulağının dibinde birden “Pof!” diye avazı çıktığıınca bağırmasından farksızdı yaptığım. Korkutmayı düşünmüştüm onları! Evet... evet, bunları anlatmaya bile utanıyorum baylar! Ama ne dersenez deyin! Anlatmayacağım!

– Hadi anlatın, sonra ne oldu?

Her yandan bağırmaya başladılar:

– Olmaz, olmaz, anlatın! Hadi anlatın!

– Efendime söyleyeyim, söylentiler başladı. Beni suçluyorlardı. Ah vah ediyorlardı! Bu şakacı, bu haylaz korkutmuştu onları, ama öyle kötü korkutmuştu ki, kendi de utanıyordu yaptığından. İnsan düşününce dehşete kapılıyordu. Böyle bir adamı nasıl evine sokardı insan! Memure hanım ince sesiyle şöyle diyordu: “Ah evladım, ne çok korkuttun beni, o andan beri bacaklarım titriyor, zor ayakta duruyorum! Deli gibi Mariyacığının yanına koştum. Mariyacığım, dedim, şimdi ne yapacağız! Bak seninki ne yaptı!.. Evet yavrum, bütün kabahat bende, affet bu yaşlı kadını! Çok yanlış yaptı! Oysa ben, dün akşam buradan ayrılınca evine geç gitmiştir, düşünmeye başlamıştır, diye düşünüyordum. Onu buraya çekmek için özellikle üzerine düştüğümüzü düşünmüş olabileceği aklıma geldikçe kanım donuyordu! Yeter Mariyacığım, kaşlarını kaldırıp indirme. Osip Mihaylıc yabancıımız değildir. Ben de annenim, senin için kötü olan bir şeyi isteyemem! Tanrı’ya şükürler olsun, yirmi yaşında değilim. Tam kırk yılı arkamda bıraktım...

Ne diyorsunuz baylar? O anda ayaklarına kapanabilirdim! Gene gözyaşları, gene şapır şupur öpüşmeler! Şakalaşmalar başladı! Fedosey Nikolayeviç de bir nisan şakaları yapıyordu! Sözde, gagası pırlanta bir ateş-kuşu, gagasında bir mektupla gelmiş! O da kandırmak istemiş oradakileri... Nasıl kahkahalar yükseldi! Nasıl duyulandık! Öf! Anlatması bile zor!

Evet sayın baylar, her şey çok gerilerde kalmıştı! Bir gün öyle geçti, bir gün daha, üçüncü bir gün daha, bir hafta oldu... Damat gibiydim evde artık! Öyle işte! Yüzükler ısmarlanmış-

tı, düğün günü kararlaştırılmıştı. Gelgelelim, bir zaman için nişanlandığımızı eşe dosta duyurmak istemiyorlardı. Denetçi-yi bekliyorlardı... Bense gelmesin diye dualar ediyordum. Mutluluğum, onun gelip gelmemesine bağlıydı çünkü! Bu olasılığı üzerimden nasıl atarım diye düşünüyordum. Bu arada Fedosey Nikolayeviç de, bu sevinç arasında çaktırmadan bütün işleri benim üzerime yıkmıştı: Hesapları, raporların yazılmasını, kitapların tozunun alınmasını, bilânçoların yapılmasını... Baktım, korkunç bir kargaşa söz konusu, ne nerede, belli değil! Hep kayınpederim için çalışıyordum! Kendisi ikide bir rahatsızlanıyordu, hastalığı günden güne ilerliyordu. Giderek kötüleştğini görüyordum. Öte yandan, ben de iğne ipliğe dönmüştüm. Geceleri uyumuyordum, uyuyup kalırım diye korkuyordum. Neyse ki, işi çok güzel ve süresinde bitirdim! Bir gün adam yollayıp çağırdılar beni. "Acele edin, Fedosey Nikolayeviç fenalaştı!" Deli gibi koştum evlerine. Ne olmuştu? Baktım, benim Fedosey Nikolayeviç alnında sirkeye batırılmış bez, oturuyor; yüzü asık, öksürüp aksırıyor, inliyor: Of, of! Beni görünce şöyle dedi: "Oğlum, sevgili oğlum, ölüyorum ben, kimlere bırakacağım sizi, yavrularım!" Karısı çocuklarla birlikte yanındaydı. Mariyacık iki gözü iki çeşme, ağlıyordu. Ben de hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştım! Fedosey Nikolayeviç "Yo, üzülmeyin, diyordu, Tanrı bağışlayıcıdır! Günahlarımin cezasını size çekirtmeyecektir!" Sonra herkesi odadan çıkardı. Onlar çıkınca içerden kapıyı kapamamı istedi. Odada ikimiz yalnız kaldık. "Senden bir ricam olacak!" dedi. "Nedir?" – "Böyleyken böyle Osip Mihaylıç, ölüm döşeginde bile huzurum yok, çok kötü bir durumdayım!" – "Nasıl yani?" Donup kalmıştım, dilim tutulmuştu. "Evet Osip Mihaylıç, diye devam etti, kendi paramdan kasanın eksigini tamamlamam gerekti. Ailemin yararına, kendi yararına bir şey istediğim yok! Aklına kötü bir şey gelmesin! İftiracılar beni sana kötülerdikleri için çok üzülüyorum... Yanlış şeyler yapmaya başlamıştım, o günden beri bu çok üzüyordu beni! Denetleyici tepemizdeydi, Matveyev'in ise yedi bini eksikti, sorumlu olan ise bendim... Başka kim olabilirdi? Benden isteyeceklerdi bu parayı... Ne diye bakıyorsun yüzüme

öyle, Osip Mihaylıç? Matveyev'in nesini alacaklardı? Alınacak bir şeyi yoktu ki! Yoksulun teki, üstünde başında bile yok..." İşte size dini bütun, temiz yürekli bir insan, baylar! Anlatmayı sürdürüyordu: "Evet, kızımın drahoma parasına da dokunmak istemiyorum. Benim için kutsaldır o para çünkü! Kendi param var olmasına var kuşkusuz, ama eşte dostta... Şimdi nasıl toplarsın o alacakları?..." Birden ayaklarına kapandım. "Velinimetim benim! diye haykırdım. İncittim seni, gücendirdim, iftiracılar seninle ilgili ihbar mektupları yazdılar... üzme kendini, al paralarını, geri veriyorum onları sana!" Yüzüme baktı, ağlamaya başladı. "Bunu bekliyordum senden, dedi. Ayğa kalk oğlum. O zaman kızımın gözyaşları için bağışlamıştım seni! Şimdi yürekten bağışlıyorum! Yaralarımı sardın! Ömrüm boyunca minnettar olacağım sana!" Öyle duygulanmıştım ki baylar, hemen eve koştum, bana verdiği paraları getirip uzattım kendisine: "Alın babacığım, yalnızca elli ruble eksik içinden!" O zaman şöyle dedi: "Neyse, önemli değil, şimdi durum düzeldi. Ama acele etmeliyiz. Şimdi hemen, ihtiyacın olduğu için maaşına karşılık elli ruble almak istediğini belirteceğin bir dilekçe yaz. Bu paranın avans olarak sana verildiğini kanıtlamak için dilekçeni üst makama gösteririm. Ne yaparsınız baylar! Ne düşünüyorsunuz? Oturup yazdım dilekçeyi!

– Peki sonra ne oldu?

– Evet baylar, dilekçemi yazdıktan sonra ne olduğunu soruyorsunuz... Ertesi sabah erken saatte resmi mühürlü bir zarf aldım. Açıp bakınca ne görsem beğenirsiniz? Görevden ayrılma yazım! Elimdeki işleri devrettikten, hesabımı kapadıktan sonra daireden ayrılmam isteniyordu...

– Nasıl olur? Ne dedin?

– Evet, ben de avazım çıktığıncaya bağırmaya başladım: Nasıl olur? Tanrım! Kulaklarım tıkanmıştı sanki! Denetleyicinin kente döndüğünü düşündüm. Kalbim çarpmaya başladı. Başka nasıl olabilirdi? Hemen Fedosey Nikolayeviç'e koştum. Ne oldu? diye sordum. Neyi soruyorsun? dedi. Görevime son vermişler!

– Ne son vermesi? Kâğıdı gösterdim: "Bakın!

- Dilekçenin karşılığı bu!
- Öyle bir dilekçe mi verdim ben?
- Bir nisan dilekçe vermedin mi? (O gün ona verdiğim kâğıdı geri almamışım.) "Fedosey Nikolayeviç, bunu siz mi söylüyorsunuz? Yanlış duymadım, yanlış görmüyorum, değil mi?
- Hayır, yanlış duymadın, neden sordun?
- Aman Tanrım!
- Görevinizden bu kadar erken ayrılmak istediğiniz için çok üzgünüz dostum! Genç insanların çalışması gerekir, oysa bu yaşta sizin kafanızda kavak yelleri esmeye başlamış. Referans yazınız konusunda içiniz rahat olsun: Gereken her şeyi yapmaya çalışacağım. Bunu hak ettiniz!
- Ama ben bir nisan şakası yapmak istemiştım size Fedosey Nikolayeviç... Şakaydı o!
- Şaka mı? Öyle şaka olur muymuş dostum? Amirlerini-ze böyle dilekçeler verdiğiniz için Sibirya'ya sürerler sizi. Hadi yolunuz açık olsun, şu anda işlerim var, denetleyici burada, önce görev... Siz rahatsınız, oysa bizim başımızı kaşıyacak zamanımız yok... Merak etmeyin, iyi bir referans yazısı hazırlayacağım sizin için. Bu arada Matveyev'in evini satın aldım, birkaç güne kadar oraya taşınacağız. Umarım, yeni evimizde sizi görmek mutluluğunu tatmam... Güle güle! Evde aldım soluğu. Mahvolduk babaanne! Feryadı kopardı kadıncağız. Kalbi tuttu. O ara baktık, Fedosey Nikolayeviç'in uşağı elinde bir zarf ve bir kafesle geldi. Kafeste bir sığırcık kuşu vardı. Bu güzel öten kuşu çok duygulu olduğum bir anda kızına ben armağan etmişim. Kâğıtta da şöyle yazıyordu: Bir nisan, gerisi boş... Evet, hepsi bu kadar işte baylar, ne düşünüyorsunuz?!
- Peki daha sonra ne oldu???
- Daha sonra! Bir kez karşılaştım Fedosey Nikolayeviç'le, aşağılık adamın gözlerinin içine bakarak bir şeyler söylemek istedim...
- Evet?
- Ama söyleyemedim, baylar!